

**AL DOILEA RĂZBOI
MONDIAL ..**

**WINSTON
CHURCHILL**

**AL DOILEA RĂZBOI
MONDIAL**

Încununat cu Premiul Nobel pentru literatură pe 1953, memoriile lui Winston S. Churchill — revelatorii pentru înțelegerea mașinațiunilor politice care au condus la victoria aliaților în cel de al II-lea război mondial — apar pentru prima dată în limba română, sub copyright.

Tipărită în limbile de circulație în milioane de exemplare, lucrarea constituie una dintre cele mai citite cărți contemporane.

SAECULUM I.O.

WINSTON S. CHURCHILL
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Vol. II

**BIBLIOTECĂ
CIUBOTARU NICOLAE
PIATRA-NEAMȚ**

Titlul original: *The second world war*,
Penguin Books, England, 1989

Editura SAECULUM I.O.
ISBN 973-9211-36-4

© Toate drepturile pentru versiunea românească
sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

WINSTON S. CHURCHILL

**AL DOILEA RĂZBOI
MONDIAL**

Vol. II

Traducere de

ANY și VIRGIL FLOREA

Editura SAECULUM I.O.

București, 1996

Tiraj: 5000 exemplare.

Tipar: grupul drago print

TIPOGRAFIA FED Culea Rahovei 147.
sector 5 - București; Tel.: 335.93.18; Fax: 337.33.77

Cartea III

MAREA ALIANȚĂ

Duminică 7 decembrie 1941 și mai departe

„Nici un american nu va gândi rău despre mine dacă declar că faptul de a avea Statele Unite de partea noastră a fost pentru mine cea mai mare bucurie.”

Atacul german împotriva Rusiei

Capitolul I

ALIATUL NOSTRU

SOVIETIC

Intrarea Rusiei în război a fost bine venită dar nu a însemnat un ajutor imediat pentru noi. Armatele germane erau atât de puternice încât multe luni au putut menține amenințarea cu invazia împotriva Angliei și, în același timp, să se avânte în Rusia. Aproape toate părerile militare responsabile susțineau că armata rusă va fi curând învinsă și distrusă în mare măsură. Faptul că guvernul a permis ca forțele aeriene sovietice să fie surprinse la sol și că pregătirile militare erau departe de a fi complete le-a dat rușilor un start prost. Armatele rusești au avut pierderi îngrozitoare. În ciuda rezistenței eroice, a unei conduceri despotice competente a războiului și a începerii unui nemilos război de gherilă în spatele înaintării germane, a avut loc o retragere generală de circa șase, șapte sute de kilometri pe toată întinderea de o mie opt sute de kilometri a frontului rusesc, până la sud de Leningrad. Puterea guvernului sovietic, tăria poporului rus, nemăsuratele lor rezerve umane, vasta mărime a țării, rigorile iernii rusești, au fost factorii care au ruinat în cele din urmă armatele lui Hitler. Dar nici unul dintre acești factori nu era evident în 1941. Președintele Roosevelt a fost considerat foarte îndrăzneț atunci când a proclamat, în septembrie, că frontul rusesc va rezista și că Moscova nu va fi cucerită. Forța și patriotismul glorios al poporului rus a susținut această opinie.

Chiar și în august 1942, după vizita mea la Moscova și după conferințele de acolo, generalul Brooke, care m-a însoțit, a aderat la opinia că munții Caucaz vor fi trecuți și bazinul Mării Caspice va fi dominat de forțele germane, iar noi ne-am pregătit în consecință pe scara cea mai mare pentru o campanie defensivă în Siria și Persia. În ansamblu, eu aveam o părere mai aspră decât consilierii mei militari despre puterea de rezistență a rușilor. Eu mă bazam cu încredere pe asigurarea pe care mi-o dăduse Stalin la Moscova, că va ține linia frontului în Caucaz și că germanii nu vor ajunge în nici un caz la Marea Caspică. Dar catadiceseau să ne dea atât de puține informații despre resursele și intențiile sovietice, încât toate părerile, oricare ar fi fost ele, erau doar speculații.

Este adevărat că intrarea Rusiei în război a abătut atacul aerian german de la Marea Britanie și a micșorat amenințarea invaziei. Ne-a

dat o ușurare importantă în Mediterana. Pe de altă parte, ne-a impus sacrificii și eforturi materiale foarte grele. În cele din urmă, începuserăm să fim bine echipați. În sfârșit, fabricile noastre de muniții revărsau produse de tot felul. Armatele noastre din Libia și Egipt se aflau angajate în acțiuni grele și pretindeau ultimele tipuri de arme, iar mai presus de toate, tancuri și avioane. Armatele britanice din țară așteptau de mult promisiunile echipamente care, cu toate complicațiile tot mai ample, se scurgeau în sfârșit spre ele. În acel moment, a trebuit să ne lipsim de o foarte mare parte din arme și din aprovizionarea vitală cu tot felul de produse, inclusiv cauciuc și petrol. Pe noi a căzut povara organizării de convoaie cu materiale britanice dar mai ales din Statele Unite și a ajungerii lor la Murmansk și Arhanghelsk, prin toate pericolele și rigorile trecerii Arcticii. Toate furnizările americane constituiau o reducere din ceea ce fusese, sau urma să fie, transportat cu succes peste Atlantic și destinat nouă înșine. Pentru a face acest uriaș transfer și a renunța la ajutorul american mereu crescând fără a stingheri campania noastră din deșertul vestic, a trebuit să restrângem toate pregătirile pe care le cerea prudența pentru apărarea peninsulei Malaya, a imperiului nostru oriental și a posesiunilor, împotriva amenințării crescânde din partea Japoniei.

Fără a ataca în cât de mică măsură concluzia pe care o va susține istoria, că rezistența rusă a frânt forța armatelor germane și a rănit mortal energiile vitale ale națiunii germane, este drept să arătăm clar că, timp de peste un an după ce Rusia s-a implicat în război, ea a constituit pentru noi o povară și nu un ajutor. Cu toate acestea, ne-am bucurat să avem alături de noi în luptă această națiune puternică și am simțit cu toții că, chiar dacă armatele sovietice ar fi fost împinse până la munții Urali, Uniunea Sovietică va reprezenta totuși o forță imensă și dacă va persevera în război, va constitui, în cele din urmă, o forță decisivă.

* * *

Până când nu a devenit ținta lui Hitler, guvernului sovietic părea să nu-i pese de nimeni decât de el însuși. După aceea, bineînțeles, această stare de spirit a devenit și mai evidentă. Până acum el privise cu calm împietrit distrugerea frontului în Franța în 1940 și eforturile noastre zadarnice de a crea un front în Balcani. Ba chiar a dat un important ajutor economic Germaniei naziste și a ajutat-o în multe privințe minore. Acum, odată păcălit și luat prin surprindere, se afla el însuși sub spada de foc germană. Primul impuls, corespunzând politicii lui îndelungate, a fost să ceară tot sprijinul posibil de la Marea Britanie și de la Imperiul ei, trecând cu vederea ceea ce a însemnat relația dintre Stalin și Hitler, relație care, timp de opt luni, a îndepărtat mințile sovietice de la continua concentrare germană în est. Guvernul sovietic nu a ezitat să facă apel în termeni urgenți și stridenți la Britania, hărțuită și aflată în luptă, să trimită munițiile care li lipseau și ei. A cerut Statelor Unite să îndrume spre Uniunea Sovietică cele mai mari cantități de materiale, pe care contam noi, și, mai presus de toate, încă din 1941, pretindeau debarcări britanice

În Europa, indiferent de riscuri și costuri, pentru a crea un al doilea front. Comuniștii britanici, care au făcut în fabrici tot răul pe care îl puteau face, din fericire nu prea mare, și care denunțaseră „războiul capitalist și imperialist”, au întors-o din nou, peste noapte, și au început să mângâiească pe ziduri noua lozincă: „Al doilea front, acum.”

Noi n-am lăsat însă ca aceste fapte, într-un fel rușinoase, să ne tulbure gândurile și ne-am îndreptat privirea spre sacrificiile eroice ale poporului rus aflat sub calamitățile pe care guvernul lor li le-a adus pe cap, și spre apărarea pasionată a patriei lor. Acest lucru, a făcut ca totul să fie iertat, atât timp cât a durat lupta.

Rușii nu au înțeles niciodată, câtuși de puțin, natura unei operațiuni cu amblii, necesară pentru debarcare și pentru întreținerea unei armate mari pe o coastă ostilă, bine apărată. Chiar și americanii nu cunoșteau atunci dificultățile unei asemenea acțiuni. În punctul de invazie, era indispensabilă nu doar superioritatea pe mare ci și în văzduh. În plus, mai exista un al treilea factor vital. Baza oricărei debarcări de succes, în condițiile unei rezistențe dure, era o vastă armada de vase de debarcare special construite, mai ales vase pentru debarcarea tancurilor de diverse tipuri. Pentru crearea acestei armade, după cum se va vedea, am făcut mult timp tot ce am putut. Dar ea nu a putut fi gata, nici pe scară mai redusă, până în 1943, iar puterea acesteia, după cum se recunoaște acum, nu a putut fi dezvoltată pe o scară suficientă decât în 1944. În perioada în care eram acum, în vara lui 1941, nu stăpâneam cerul inamicului deasupra Europei, în afară de zona Pas de Calais, unde existau însă cele mai puternice fortificații germane. Vasele de debarcare abia începeau să fie construite. Nu aveam încă în Britania o armată atât de mare, atât de bine instruită și de bine echipată ca aceea pe care ar fi trebuit să o întâlnim pe pământ francez. Totuși, o Niagara de prostii și false afirmații se mai revărsa încă în legătură în problemele celui de al doilea front. Desigur, nu existau speranțe ca guvernul sovietic să fie convins, în momentul respectiv sau în oricare altul. Stalin mi-a sugerat chiar, cu o ocazie, mai târziu, că, dacă britanicii se tem, el ar fi dispus să trimită trei sau patru Corpuri de armată rusești să facă treaba. Nu era în puterea mea, din lipsă de vase de transport și a altor condiții fizice, să-l fac să se țină de cuvânt.

Nu am primit nici un răspuns din partea guvernului sovietic la emisiunea mea de radio destinată Rusiei și întregii lumi din ziua atacului german, decât doar că fragmente din aceasta au apărut în ziarul *Pravda* și în alte organe guvernamentale și că ni s-a cerut să primim o Misiune militară rusă. Tăcerea la nivel superior era descurajantă și am socotit de datoria mea să sparg gheața. Înțelegeam că poate erau timizi, având în vedere tot ce se întâmplase de la începutul războiului, între sovietici și Aliații occidentali și, amintindu-mi cele întâmplate cu douăzeci de ani înainte între mine și guvernul revoluționar bolșevic. La 7 iulie deci, m-am adresat lui Stalin, exprimându-mi intenția noastră de a da poporului rus tot ajutorul ce stătea în puterea noastră. În 10, am încercat din nou. Comunicările oficiale treceau prin cele două ministere de Externe, dar

abia în data de 19 am primit prima comunicare directă din partea lui Stalin. După ce—mi mulțumea pentru cele două telegrame, el spunea:

Poate că nu este locul să menționez că poziția forțelor sovietice pe front rămâne încordată... De aceea, mi se pare că situația militară a Uniunii Sovietice, cât și a Marii Britanii, ar fi considerabil îmbunătățită dacă s-ar putea stabili un front împotriva lui Hitler în partea de nord-vest a Franței și în nord, în Arctica.

Un front în nordul Franței nu numai că ar întoarce forțele lui Hitler din est, dar, în același timp, ar face imposibilă o invadare a Marii Britanii din partea lui Hitler. Crearea frontului mai sus menționat ar fi populară în rândul armatei britanice precum și al populației din sudul Angliei.

Îmi dau seama pe deplin de dificultățile în crearea unui asemenea front. Cred totuși că, în ciuda dificultăților, acesta ar trebui creat, nu doar în interesul cauzei comune ci și în interesul Marii Britanii însăși. Acesta este momentul cel mai propice pentru crearea unui asemenea front, pentru că acum trupele lui Hitler sunt îndreptate spre est și încă nu au avut ocazia să—și consolideze poziția ocupată în est.

În nord este și mai ușor de creat un front. Aici, pentru Marea Britanie ar fi necesare doar operațiuni navale și aeriene, fără debarcare de trupe sau de artilerie. Forțele sovietice militare, navale și aeriene, ar lua parte la o asemenea operațiune. Am saluta dacă Marea Britanie ar putea transfera pe acest teatru de război, ceva în jurul a uncia sau mai multor divizii ușoare de voluntari norvegieni, care ar putea fi folosite în nordul Norvegiei, pentru a organiza o răscoală împotriva germanilor.

Astfel, presiunea rusă pentru deschiderea unui al doilea front a fost inițiată chiar de la începutul corespondenței noastre și tema a revenit mereu în relațiile noastre următoare, fără să se țină seama de realitățile fizice, cu excepția Nordului Îndepărtat. Această primă telegramă a mea de la Stalin conținea singurul semn de mustrare de cuget pe care l-am sesizat vreodată în atitudinea sovietică. În aceasta, el a justificat trecerea sovietică de o altă parte în înțelegerea lui cu Hitler înainte de izbucnirea războiului, accentuând, așa cum făcusem eu înainte, pe nevoia strategică a rușilor de a ține armatele germane cât se poate de departe spre vest, în Polonia, ca să câștige timp pentru dezvoltarea forței militare sovietice. Eu nu am subestimat niciodată acest lucru și îmi puteam permite să răspund în termeni înțelegători.

Din primul moment, am făcut tot posibilul să ajut cu muniții și aprovizionare, atât prin faptul că am consimțit severe deturnări din partea Statelor Unite, cât și prin sacrificiile britanice pe care le-am făcut. La începutul lui septembrie, echivalentul a două escadrile de avioane Hurricane au fost expediate pe vasul *Argus* la Murmansk, ca să ajute la apărarea bazei navale și să coopereze cu forțele rusești din regiune. La 11 septembrie, escadrilele erau în acțiune și au luptat vitejește timp de trei luni. Îmi

dădeam foarte bine seama că, în primele zile ale alianței noastre, puteam face foarte puțin și am încercat să umplu acest vid cu politețe și să edific prin telegrame personale frecvente același gen de relații plăcute pe care le-am dezvoltat cu președintele. În lunga serie moscovită, am primit numeroase reproșuri și doar rareori un cuvânt bun. În multe cazuri, telegramele rămăneau fără nici un răspuns sau acesta întârzia zile în șir.

Guvernul sovietic avea impresia că ne face nouă o mare favoare că lupă în propria țară pentru propria lui viață. Cu cât luptau rușii mai mult cu atât creștea datoria noastră. Nu era un punct de vedere echitabil. De două sau trei ori, în această lungă corespondență, a trebuit să protestez în limbaj dur, în special împotriva prostului tratament al marinarilor noștri care transportau, cu atâtea pericole, aprovizionarea la Murmansk și Arhanghelsk. Totuși, aproape invariabil, suportam intimidările și reproșurile „cu o ridicare din umeri răbdătoare; căci îngăduința este emblema” tuturor celor care trebuie să aibă de-a face cu Kremlinul. În plus, am lăsat totdeauna să treacă de la mine, din cauza presiunii sub care se aflau Stalin și națiunea rusă cutezătoare.

* * *

În această relatare, nu va fi posibil să se facă mai mult decât să se prezinte cititorului trăsăturile marcante ale noii lupte colosale ale armatelor și populațiilor, începute acum. În primele luni, germanii au pătruns cu ghearele și cu dinții patru sute de kilometri în interiorul Rusiei dar, la sfârșitul lui iulie, a apărut o cîcenire fundamentală de păreri între Hitler și Brauchitsch, comandantul șef. Brauchitsch susținea că Grupul de armată al lui Timošenko, care era în fața Moscovei, forma principala forță rusească și trebuia înfrânt primul. Aceasta era doctrina ortodoxă. În consecință, Brauchitsch considera că Moscova, principalul centru nervos militar, politic și industrial al întregii Rusii, trebuia cucerită. Hitler nu era de acord. El dorea să câștige teren și să distrugă armatele ruse pe frontul cel mai larg. În nord, el a cerut capturarea Leningradului, iar în sud, Bazinul industrial al Donețului, Crimeea și intrarea în rezervele de petrol ale Rusiei din Caucaz. Între timp, Moscova putea să aștepte.

După discuții vehemente, Hitler a trecut peste voința șefilor lui miliari. Grupul armatei de nord, cu întăririle de la centru, a primit ordin să forțeze operațiunile în direcția Leningrad. Grupul central al armatei era destinat defensivelor. Trebuia să se trimită un grup Panzer spre sud, care să-l atace din flanc pe rușii care erau urmăriți peste Nipru de Rundstedt. În această acțiune, germanii prosperau. La începutul lui septembrie, o vastă pungă de forțe rusești se forma în jurul Kievului și peste o jumătate de milion de oameni au fost uciși sau capturați în lupta disperată care a durat toată luna aceea. În nord, nu se puteau pretinde aceleași succese. Leningradul era încercuit dar nu cucerit. Decizia lui Hitler nu fusese corectă. Acum, el își schimbase părerea și îndreptase puterea atacului din nou spre centru. Asediatorilor Leningradului li s-a ordonat să-și desprindă forțele mobile și o parte a forței aeriene ajutătoare, pentru a întări un

nou atac asupra Moscovei. Grupul Panzer, care fusese trimis în sud la von Rundstedt, s-a întors din nou să se alăture asaltului. La sfârșitul lui septembrie, se refăcuse scena pentru lovitura centrală, respinsă mai înainte, în timp ce armatele din sud înaintaseră spre est de Donul inferior, de unde li se deschidea Caucazul.

Dar acum, povestea avea o altă față. În ciuda pierderilor înfricoșătoare, rezistența rusă rămânea puternică și neclintită. Soldații luptau până la moarte și armatele căpătau experiență și îndemnare. Partizanii se ridicau în spatele fronturilor germane și hărțuiau comunicațiile, într-un război nemilos. Sistemul căilor ferate rusești capturate s-a dovedit nepotrivit, șoselele se stricău sub circulația grea, iar mișcarea în afara șoselelor, după ploaie, era adesea imposibilă. Vehiculele de transport dădeau multe semne de uzură. Mai rămăneau doar două luni până la temuta iarnă ruscască. Putea oare să fie cucerită Moscova în acest timp? Și dacă da, va fi suficient lucrul ăsta? Aceasta era întrebarea soartei. Deși Hitler era încă bucuros de victoria de la Kiev, generalii germani puteau să simtă că primele lor necazuri erau justificate.

Fuseseră patru săptămâni de întârziere acolo unde frontul devenea acum decisiv. Misiunea de „anihilare a forțelor inamicului în Bielorusia”, care fusese ordonată grupului armatei centrale, nu fusese încă îndeplinită.

Dar odată cu înaintarea toamnei și pe măsură ce criza supremă de pe frontul rusesc era iminentă, cererile sovietice față de noi au devenit tot mai insistente.

* * *

Lordul Beaverbrook s-a întors din Statele Unite după ce stimulase forțele deja puternice să realizeze o uluitoare creștere a producției. El devenise acum campionul ajutorului pentru Rusia în Cabinetul de Război. Aici, el a adus servicii valoroase. Când ne amintim de presiunile care erau exercitate asupra noastră ca să pregătim bătălia din deșertul Libiei, de îngrijorările adânci în legătură cu Japonia, care ne întunecau toate treburile în Malaya și Orientul Îndepărtat și de faptul că tot ce se trimitea în Rusia se scotea din nevoile britanice vitale, era într-adevăr necesar ca cererile rusești să fie susținute cu vehemență la vârful gândirii noastre de război. Am încercat să am mereu prezente în minte principalele proporții și am împărtășit stresurile cu colegii mei. Am îndurat neplăcutul proces de a expune propria noastră securitate vitală și proiectele noastre de dragul noului nostru aliat – acru, disprețuitor, rapace și care, până de curând, fusese indiferent față de supraviețuirea noastră.

Când Beaverbrook și Averell Harriman s-au întors de la Washington și am putut analiza toate perspectivele de muniții și aprovizionare, am avut sentimentul că ei ar trebui să se ducă la Moscova să ofere tot ce puteam economisi și îndrăzni să cedăm. Au avut loc discuții prelungite și dureroase. Departamentele armatei simțeau că parcă li se jupuia o parte din pielea lor. Totuși, am adunat tot ce ne-a stat în putere și am consimțit la renunțări tot mai mari din toate materialele cărora le duceau dorul,

pentru a putea contribui efectiv la rezistența sovieticilor. Am adus în fața colegilor mei propunerea de a-l trimite pe Lordul Beaverbrook la Moscova, la 28 august. Cabinetul era dornic ca el să-î prezinte situația lui Stalin, iar președintele se simțea bine reprezentat de Harriman.

Ca un act preliminar la această misiune, i-am descris lui Stalin poziția în general, iar în seara de 4 septembrie, domnul Maiski a cerut să mă vadă ca să-mi înmâneze răspunsul. Acesta era primul mesaj personal din iulie încoace. După ce ne mulțumea pentru că îi mai ofeream încă două sute de avioane de luptă, a trecut la fondul chestiunii.

„... Relativa stabilizare a frontului, pe care am realizat-o în urmă cu trei săptămâni, telegrafia el, s-a rupt săptămâna trecută, datorită transferării pe frontul de est a treizeci sau treizeci și patru de divizii germane proaspete și a unei enorme cantități de tancuri și avioane, precum și a unei creșteri a activității a douăzeci de divizii finlandeze și douăzeci și șase românești. Germanii consideră pericolul din vest ca un balon de săpun și își transferă toate forțele în est fără teamă, fiind convinși că nu există un al doilea front în vest și că nici nu va exista. Germanii consideră posibil să-și zdrobească dușmanii unul câte unul: mai întâi Rusia, apoi pe englezi.

Drept rezultat, noi am pierdut mai mult de jumătate din Ucraina și, în plus, inamicul este la porțile Leningradului...

Cred că există un singur mijloc de ieșire din această situație: – să se stabilească în acest an un al doilea front, undeva în Balcani sau în Franța, capabil să scoată de pe frontul de răsărit 30 până la 40 de divizii și, în același timp, să se asigure Uniunii Sovietice 30 000 de tone de aluminiu la începutul lui octombrie, și un ajutor *lunar* minim care să se ridice la 400 avioane și 500 de tancuri (de mărime mică sau mijlocie...)”

Ambasadorul sovietic, care era însoțit de domnul Eden, a stat de vorbă cu mine o oră și jumătate. El a subliniat în termeni amari cum, în ultimele unsprezece săptămâni, Rusia a suportat virtual singură greul masacrului german. Armatele rusești suportă acum greutatea unui atac cum n-a mai existat până acum. El a spus că nu vrea să folosească un limbaj dramatic, dar că acesta ar putea fi un punct de cotitură în istorie. Dacă Rusia Sovietică ar fi înfrântă, cum vom putea noi câștiga războiul? Domnul Maiski a subliniat gravitatea extremă a crizei de pe frontul rusesc în termeni emoționanți, care mi-au stârnit simpatia. Dar când am simțit imediat dedesubt un aer de amenințare în apelul lui, m-am furiat. I-am spus ambasadorului, pe care îl cunoșteam de mulți ani: „Amintește-ți că doar acum patru luni, noi, pe această insulă, nu știam dacă nu cumva veți intra în război împotriva noastră, de partea Germaniei. De fapt, am crezut chiar că, probabil, o veți face. Chiar și atunci, am avut sentimentul că vom învinge până la urmă. Noi nu ne-am gândit că supraviețuirea noastră depinde de acțiunea voastră, indiferent care ar fi fost ea. Orice s-ar întâmpla și orice ați face, voi aveți cel mai puțin dreptul dintre toate popoarele, să ne faceți reproșuri.” Cum mă încălzisem în privința subiectului, ambasadorul a exclamat: „Mai calm, te rog, dragă domnule Churchill”, dar, după aceea, tonul lui s-a schimbat perceptibil.

Discuția a continuat pe terenul deja acoperit de schimbul de telegrame.

Ambasadorul a pledat în favoarea unei debarcări imediate pe coasta Franței sau în Țările de Jos. I-am explicat motivele militare care fac imposibil acest lucru și că o asemenea acțiune nu ar putea fi de nici un ajutor pentru Rusia. Am spus că am petrecut cinci ore în ziua aceea examinând cu specialiștii noștri mijloacele de a măări mult capacitatea căii ferate trans-persiene. Am vorbit despre misiunea Beaverbrook-Harriman și despre hotărârea noastră de a oferi toată aprovizionarea de care ne putem lipsi și pe care o putem transporta. În cele din urmă, domnul Eden și cu mine, i-am spus că suntem gata, în ce ne privește, să le spunem clar finlandezilor că o să le declarăm război dacă înaintează în Rusia, dincolo de frontierele lor din 1918. Domnul Maiski nu putea, bineînțeles, să-și abandoneze apelul pentru deschiderea imediată a unui al doilea front și era inutil să mai argumentăm.

Eu am consultat imediat Cabinetul în legătură cu problemele ridicate în această convorbire și în mesajul lui Stalin și, în acea seară, am trimis un răspuns din care următoarele paragrafe sunt pertinente:

„Deși nu ne place inacțiunea, nu există de fapt posibilitatea vreunei acțiuni britanice în vest, în afara acțiunii aeriene, care să atragă forțe germane din est înainte de instalarea iernii. Nu există nici o șansă de formare a unui al doilea front în Balcani fără ajutorul Turciei. Dacă Excelența voastră dorește, pot prezenta toate motivele care au dus pe șefii noștri de Stat Major la această concluzie. Ele au fost deja discutate cu ambasadorul dumneavoastră azi, în conferința cu ministrul de Externe și cu șefii de Stat Major. Acțunea, deși bineintenționată, va duce doar la eșecuri costisitoare și nu va fi de ajutor nimănui decât lui Hitler...”

Suntem gata să facem planuri în comun cu voi, acum. Dacă armatele britanice vor fi destul de puternice ca să invadeze Europa în 1942, asta depinde de evenimente imprevizibile. S-ar putea să fie posibil totuși să vă ajutăm în nordul extrem, când va fi mai întuneric. Sperăm să ridicăm armatele noastre din Orientul Mijlociu la cifra de trei sferturi de milion, înainte de sfârșitul anului acesta, iar apoi la un milion, până în vara anului 1942. De îndată ce forțele germano-italiene din Libia vor fi distruse, toate aceste forțe vor putea veni în linie pe flancul nostru de sud și sperăm să încurajăm Turcia să mențină măcar o neutralitate loială. Între timp, vom continua să lovim Germania din aer cu tot mai mare severitate, să ținem deschise mările iar noi să rămânem în viață...”

Am socotit problema atât de importantă încât am trimis simultan următoarea telegramă președintelui, în timp ce impresia mai era proaspătă în mintea mea.

„Ambasadorul sovietic... a folosit un limbaj de vagă importanță despre gravitatea situației și despre caracterul de cotitură pe care îl va avea răspunsul nostru. Deși nimic din limbajul lui nu a exprimat această presupunere, nu putem exclude impresia că ei se pot gândi la termeni separați... Am sentimentul că momentul poate fi decisiv. Să facem tot ce putem”.

La 15 septembrie, am primit altă telegramă de la Stalin:

„Nu mă îndoiesc că guvernul britanic dorește să vadă Uniunea Sovietică

victorioasă și caută căi și mijloace de a atinge acest scop. Dacă, așa cum consideră el, crearea unui al doilea front în vest este imposibilă acum, s-ar putea găsi eventual o altă metodă de a se da Uniunii Sovietice un ajutor militar activ?

Mie mi se pare că Marea Britanie ar putea debarca fără riscuri, la Arhanghelsk, douăzeci și cinci sau treizeci de divizii, sau să le transporte prin Iran [Persia] spre regiunile sudice ale URSS. În felul acesta, s-ar putea stabili o colaborare militară între trupele sovietice și britanice pe teritoriul URSS. O situație similară a fost în războiul trecut în Franța. Aranjamentul menționat ar constitui un mare ajutor. Ar fi o lovitură serioasă împotriva agresiunii lui Hitler..."

Este aproape incredibil că șeful guvernului rus, cu toate sfaturile specialiștilor militari, putea să se angajeze în asemenea absurdități. Părea fără speranță să aduc argumente unui om care gândește în termeni absolut ireali, așa că am trimis cel mai bun răspuns pe care l-am putut da.

* * *

Între timp, discuțiile Beaverbrook-Harriman de la Londra s-au încheiat, iar la 22 septembrie, Comisia aglo-americană de aprovizionare a pornit pe crucişătorul *London*, de la Scapa Flow, prin Marea Arctică, spre Arhanghelsk, iar de acolo, pe calea aerului, la Moscova. Multe depindeau de cei doi. Primirea lor a fost rece, iar discuțiile neprietenești. Aproape că se considera că nenorocirea în care se aflau acum sovieticii era din vina noastră. Generalii și oficialitățile sovietice nu au dat nici un fel de informații colegilor lor britanici și americani. Nici nu i-au informat măcar pe ce bază s-au estimat necesitățile rusești de materiale de război, atât de prețioase pentru noi. Misiunea nu a fost salutăată oficial decât în ultima seară, când membrii ei au fost invitați la un dineu la Kremlin. Să nu se creadă că o asemenea ocazie între oameni preocupați de cele mai grave probleme nu poate ajuta la avansarea lucrurilor. Dimpotrivă, numeroasele discuții particulare pot crea o atmosferă prielnică pentru a se ajunge la o înțelegere. Dar acum nu exista o asemenea stare de spirit, aproape de parcă noi am fi venit să cerem favoruri.

Un incident, reținut de generalul Ismay într-o formă oarecum apocrifă și vicioasă, poate fi menționat pentru a arunca o lumină asupra celor relatate. Ordonanței lui, un marinar din Marina Regală, i-a fost arătată Moscova de către un ghid al turistului. „Acesta, a spus rusul, este Hotelul Eden, fost hotelul Ribbentrop. Aici este strada Churchill, fostă strada Hitler. Aici este gara Beaverbrook, fostă gara Goering. Dorești o țigară, camarade?” Marinarul a răspuns: „Mulțumesc camarade, fost netrebnic!” Această poveste, deși hazlie, ilustrează totuși atmosfera întâlnirilor.

În cele din urmă, s-a ajuns la o înțelegere prietenească. S-a semnat un protocol în care se arătau materialele pe care Marea Britanie și Statele Unite le puteau pune la dispoziția Rusiei în perioada octombrie 1941 – iunie 1942. Asta implica multe neplăceri pentru planurile noastre militare, deja afectate de lipsa de muniții. Totul a căzut asupra noastră, pentru că

noi nu numai că dădeam producția noastră, dar trebuia să renunțăm la cele mai importante muniții pe care altfel americanii ni le-ar fi trimis nouă. Nici americanii și nici noi n-am făcut promisiuni în privința transportului acestor materiale pe ruta dificilă și periculoasă a Arcticii. Având în vedere reproșurile rostite de Stalin când noi am sugerat ca acele convoaie să nu navigheze până nu se retrag ghețurile, trebuie notat că tot ce am garantat noi a fost că materialele vor fi „puse la dispoziție la centrele de producție britanice și americane”. Preambulul protocolului se încheia cu cuvintele: „Marea Britanie și Statele Unite vor da ajutor la transportarea acestor materiale în Uniunea Sovietică și vor ajuta la livrarea lor.”

Efectul acestei înțelegeri, mi-a telegrafiat Lordul Beaverbrook, a constituit o ridicare uriașă a moralului Moscovei. Menținerea moralului va depinde de livrare...

Nu consider sigură situația de aici pentru lunile de iarnă, dar cred că moralul ar putea să o facă sigură”.

Deși generalul Ismay era pe deplin imputernicit și calificat să discute și să explice conducătorilor sovietici situația militară în toate variantele ei, Beaverbrook și Harriman au decis să nu-și complice sarcina cu probleme în care nu se putea ajunge la o înțelegere. Deci, la Moscova, nu s-a atacat acest aspect. Neoficial, rușii continuau să ceară crearea imediată a unui al doilea front și păreau total impenetrabili față de orice argument care arăta imposibilitatea acestui lucru. Agonia lor este o scuză. Ambasadorul nostru brebuia să suporte povara.

Ira deja spre sfârșitul toamnei. La 2 octombrie, Grupul central al armatei lui von Beck și-a reînceput înaintarea spre Moscova, cele două armate ale sale mișcându-se direct spre capitală dinspre sud-vest, iar un grup Panzer se despărțise și înconjură pe flancuri. Au fost cucerite localitățile Orel, la 8 octombrie, și, o săptămână mai târziu, Kalinin, pe ruta Moscova-Leningrad. Cu flancurile astfel periclitate și sub presiunea puternică a înaintării germane centrale, mareșalul Timošenko și-a retras forțele pe o linie aflată la șazeci de kilometri vest de Moscova, unde s-a oprit din nou ca să lupte. Poziția rușilor în acest moment era extrem de gravă. Guvernul sovietic, corpul diplomatic și toată industria care putea fi mișcată au fost evacuate din oraș, la peste șapte sute de kilometri depărtare spre est, la Kuibășev. La 19 octombrie, Stalin a declarat stare de asediu în capitală și a emis un ordin de zi: „Moscova va fi apărată până la capăt”. Comenzile lui erau ascultate cu sfințenie. Deși grupul de blindate al lui Guderian a avansat de la Orel până la Tula, deși Moscova era acum înconjurată din trei părți și aveau loc și niște bombardamente aeriene, sfârșitul lui octombrie a adus o marcată întărire a rezistenței ruse și o oprire definitivă a înaintării germane

* * *

Soția mea simțea profund că incapacitatea noastră de a da ajutor militar Rusiei tulbura și întrista tot mai mult națiunea, pe măsură ce

treceau lunile și armatele germane înaintau prin stepe. I-am spus că nici nu se punea problema unui al doilea front și că singurul lucru ce se putea face încă mult timp era să trimitem aprovizionare de tot felul pe scară mare. Domnul Eden și cu mine am sfătuit-o să exploreze posibilitatea de a obține fonduri prin subscrieri voluntare, pentru ajutor medical. Acest lucru fusese deja început de Crucea Roșie și de Ordinul Sfântului Ioan, iar soția mea fusese invitată de Organizația Joint să fie în fruntea apelului „Ajutor pentru Rusia”. La sfârșitul lui octombrie, sub auspiciile lor, ea a lansat primul apel. Imediat a urmat o reacție generoasă. În următorii patru ani, ea s-a devotat acestei sarcini, cu entuziasm și răspundere. În total, s-au adunat aproape opt milioane de lire, prin contribuția atât a celor bogați cât și a celor săraci. Mulți oameni bogați au făcut donații generoase, dar grosul banilor a venit de la subscrierile săptămânale ale masei națiunii. Astfel, sub puternică organizație a Crucii Roșii și a Sfântului Ioan și în ciuda grelelor pierderi din Arctica, convoaie medicale, cu produse chirurgicale și tot felul de bunuri și aparatură specială și-au găsit drumul într-un flux continuu prin mările înghețate și ucigătoare spre vitezele armate ruse și poporul rus.

Churchill, Roosevelt și Stalin – la conferința de la Yalta – febr. 1945

Capitolul II

ÎNTÂLNIREA MEA CU ROOSEVELT

Între timp, multe lucruri s-au întâmplat în lumea de limbă engleză. La mijlocul lui iulie, domnul Harry Hopkins a sosit în Britania, în a doua misiune din partea președintelui. Prima temă pe care a abordat-o cu mine a fost noua situație creată de invadarea Rusiei de către Hitler și ce repercusiuni are asupra aprovizionării prin împrumut și închiriere pe care contăm din Statele Unite. În al doilea rând, un general american, după ce i s-au creat toate posibilitățile de inspectare, făcuse un raport care arunca o umbră de îndoială asupra capacității noastre de a face față unei invazii. Acest lucru îi produsese îngrijorare președintelui. În al treilea rând, și ca o consecință, se adânciseră îndoielele președintelui privind înțelepciunea hotărârii noastre de a apăra Egiptul și Orientul Mijlociu. Oare nu pierdeam totul încercând să facem prea mult? În sfârșit, era problema aranjării unei întâlniri între mine și Roosevelt, cumva, undeva, curând.

De data aceasta, Hopkins nu era singur. Mai era la Londra un număr de înalți ofițeri din armata și marina Statelor Unite, preocupați în special de împrumut-inchiriere, printre care era, mai ales, amiralul Ghormley, care lucra zilnic cu Amiralitatea la problema Atlanticului și la partea ce revenea americanilor în soluționarea acesteia. Am ținut o ședință cu cei din cercul lui Hopkins și cu șefii de Stat Major, în noaptea de 24 iulie, la numărul 10 în Downing Street. În afară de amiralul Ghormley, Hopkins l-a adus cu el pe generalul-maior Chaney, care era numit „observator special”, și pe generalul de brigadă Lee, atașatul militar american. Averell Harriman, care tocmai se întorsese din turneul său în Egipt, în care, la îndrumările mele, i se arătase totul, completa grupul.

Hopkins a spus că „oamenii din Statele Unite care dețin posturile principale și iau decizii în chestiuni de apărare” sunt de părere că Orientul Mijlociu este o poziție de neapărat pentru Imperiul Britanic și că se fac mari sacrificii pentru menținerea acestuia. După părerea lor, bătălia pentru Atlantic va fi bătălia finală decisivă a războiului și că totul trebuia concentrat asupra ei. Președintele, a spus el, e mai înclinat să sprijine lupta în Orientul Mijlociu, pentru că inamicul trebuie combătut oriunde se găsește. Generalul

Chaney a expus atunci cele patru probleme ale Imperiului Britanic în următoarea ordine: apărarea Regatului Unit și a liniilor de transport din Atlantic; apărarea Singaporelui și a liniilor de transport spre Australia și Noua Zeelandă; apărarea în general a rutelor pe ocean; și, în al patrulea rând, apărarea Orientului Mijlociu. Toate erau importante, dar el le plasa în această ordine. Generalul Lee era de acord cu generalul Chaney. Generalul Ghormley era îngrijorat în legătură cu linia de aprovizionare a Orientului Mijlociu, în cazul când munițiile americane ar fi trebuit să meargă acolo în cantități mari: Oare aceasta nu va slăbi bătălia pentru Atlantic?

Atunci le-am cerut șefilor de Stat Major britanici să-și exprime părerile. Primul Lord al Mării a explicat de ce se simțea și mai încrezător că poate distruge o armată invadatoare anul acesta decât anul trecut. Șeful Statului Major al Aerului a arătat cu cât este mai puternică Forța Aeriană regală în comparație cu cea germană față de septembrie trecut și a vorbit despre forța noastră crescută de a lovi porturile de invazie. Șeful Statului Major Imperial a vorbit de asemeni în sens liniștitor și a spus că armata era mult mai puternică acum decât în septembrie anterior. Eu am intervenit să explic măsurile speciale pe care le-am luat pentru apărarea aerodromurilor, după lecția din Creta. I-am invitat pe vizitatorii noștri să viziteze orice aerodrom care li interesa. „Inamicul poate folosi gazele, dar asta va fi în dezavantajul lui, pentru că am aranjat represalii imediate și am avea ținte admirabil concentrate în orice loc s-ar instala pe coastă. Războiul cu gaze ar fi dus și acasă, în propria lor țară.” Apoi, i-am cerut lui Dill să vorbească despre Orientul Mijlociu, iar el a făcut o expunere bine argumentată despre unele dintre motivele care fac necesară rămânerea noastră acolo.

La sfârșitul discuției, sentimentul meu a fost că prietenii noștri americani au fost convinși de declarațiile noastre și au fost impresionați de solidaritatea dintre noi.

Totuși, încrederea pe care o simțeam în legătură cu apărarea internă nu era extinsă și la Orientul Îndepărtat, în cazul când Japonia ar intra în război împotriva noastră. Aceste îngrijorări îl tulburau și pe Sir John Dill. Am avut impresia că, în mintea lui, Singapore avea prioritate față de Cairo. Aceasta era într-adevăr o chestiune tragică, de parcă ar fi trebuit să alegi între fiul sau fiica ta, care din ei să fie ucis. În ce mă privește, eu credeam că, dacă s-ar întâmpla ceva în Malaya, aceasta ar însemna doar o cîncime față de ce ar însemna pierderea Egiptului, a Canalului de Suez și a Orientului Mijlociu. Nu toleram ideea de a abandona lupta în Egipt și mă resemnam să plătesc orice daune se cereau în Malaya. Acest punct de vedere era împărtășit și de colegii mei.

* * *

Într-o după-amiază, Harry Hopkins a venit în grădina din Downing Street și ne-am așezat amândoi la soare. Imediat, mi-a spus că președintele

ar dori foarte mult să aibă o întâlnire cu mine, într-un golf singuratic sau altul. Am răspuns îndată că sunt sigur că voi primi concediu din partea Cabinetului. Treaba s-a aranjat curând. A fost ales Golful Placentia în Terra Nova, s-a fixat data de 9 august și ultimul nostru vas de război, *Prince of Wales*, a primit ordine în consecință. Aveam cea mai mare dorință să mă întâlnesc cu domnul Roosevelt, cu care corespondam de acum, cu tot mai mare intimitate, de doi ani. În plus, o conferință între noi doi ar proclama asocierea tot mai strânsă a Britaniei și Statelor Unite, ar provoca preocupare dușmanilor noștri, ar pune Japonia pe gânduri și i-ar bucura pe prietenii noștri. Erau de asemenea de clarificat multe treburile, în legătură cu intervenția americană în Atlantic, cu ajutorul pentru Rusia și furnizările noastre proprii și, mai presus de toate, amenințarea crescândă a Japoniei. L-am luat cu mine pe Sir Alexander Cadogan, de la Ministerul de Externe, pe Lordul Cherwell, colonelii Hollius și Jacob de la Ministerul Apărării și personalul meu propriu. În plus, mai era un număr de înalți ofițeri din ramurile tehnică și administrativă. Președintele a spus că va aduce cu el șefii serviciilor militare de luptă ale Statelor Unite și pe domnul Sumner Welles de la Departamentul de Stat. Era nevoie să se păstreze cel mai deplin secret, din cauza marelui număr de submarine de buzunar—U care se aflau atunci în Atlantic, astfel încât președintele, care se afla într-o așa-zisă croazieră de vacanță, s-a mutat, în larg, pe crucișătorul *Augusta* și a lăsat în urmă iahtul, ca să inducă în eroare. Între timp, Harry Hopkins, deși nu se simțea bine, a obținut autorizarea lui Roosevelt să zboare la Moscova, o călătorie lungă, obositoare și periculoasă, prin Norvegia, Suedia și Finlanda, pentru a obține de la Stalin direct, deplina cunoaștere a poziției și nevoilor sovietice. El urma să se alăture vasului *Prince of Wales* la Scapa Flow.

Trenul mare, special, care ducea întreaga noastră companie, inclusiv un amplu serviciu de cifrare, m-a luat din gara Chequers. Ne-am imbarcat pe vasul *Prince of Wales* de pe un distrugător, la Scapa. Înainte de lăsarea întinericului, în 4 august, vasul *Prince of Wales*, cu escorta lui de distrugătoare, a pornit în apele largi ale Atlanticului. Am constatat că Hopkins era epuizat de lungile călătorii și de emoționantele conferințe de la Moscova. El ajunsese la Scapa, cu două zile înainte, într-o asemenea stare încât amiralul l-a pus la pat imediat și l-a ținut acolo. Totuși, el era la fel de vesel ca totdeauna, și-a recăpătat încet puterile în cursul călătoriei și mi-a povestit totul despre misiunea lui. Cabinele spațioase de deasupra elicelor, care sunt foarte confortabile în timpul staționării în port, devin aproape de nelocuit din cauza vibrațiilor pe marea neliniștită, așa încât a trebuit să mă mut în cabina amiralului, de pe punte, ca să pot lucra și dormi.

Mi-a plăcut mult căpitanul nostru, Leach, un bărbat fermecător, simpatic și cu toate calitățile unui marinăr britanic. Dar, vai! peste patru luni, el și mulți dintre camarazii lui și minunatul lui vas s-au scufundat pentru totdeauna sub valuri. A doua zi, marea era atât de furtunoasă,

Încât a trebuit să alegem între a încetini sau a ne abandona escorta. Amiralul Pound, Prim Lord al Mării, a dat instrucțiuni. De atunci încolo, am continuat singuri, cu mare viteză. Se anunțaseră câteva submarine de buzunar-U, pentru evitarea cărora am făcut niște zig-zaguri ample. Se avea grijă să fie tăcere. Puteam primi mesaje, dar nu puteam răspunde decât la anumite intervale. Astfel, a intervenit o încetinire în rutina mea zilnică și un straniu sentiment de vacanță pe care nu l-am mai avut de la începutul războiului. Pentru prima oară de multe luni, am putut citi o carte de plăcere. Oliver Lyttelton, ministru de stat la Cairo, mi-a dat volumul *Căpitanul Horn Blower M. R.* de C. S. Forester, pe care l-am găsit foarte amuzant. Când am avut ocazia, i-am trimis mesajul: „Îl găsesc admirabil pe Horn Blower.” Acest lucru a produs perturbări în Cartierul general din Cairo, unde s-a crezut că „Horn Blower”^{*} era codul unei operațiuni despre care lor nu li se spusese.

Am ajuns la locul de întâlnire la ora 9 a.m., duminică 9 august și, de îndată ce s-au schimbat obișnuitele gesturi de politețe navală, m-am dus pe bordul vasului *Augusta* și l-am salutat pe președintele Roosevelt, care m-a primit cu toate onorurile. El stătea în picioare, sprijinit de brațul fiului său Elliott, în timp ce se cântau imnurile naționale, iar apoi mi-a făcut cea mai caldă primire. Eu i-am dat o scrisoare din partea Regelui și i-am prezentat pe însoțitorii mei. Apoi au început convorbirile între președinte și mine, la care au participat și domnul Summer Welles, Sir Alexander Cadogan și ofițerii de Stat Major de ambele părți; convorbirile au continuat mai mult sau mai puțin permanent în restul zilelor vizitei noastre, uneori de la om la om, alteori în conferințe mai largi.

Duminică dimineața, pe 10 august, domnul Roosevelt a venit la bordul vasului *Prince of Wales* și, împreună cu ofițerii de Stat Major și cu mai multe sute de reprezentanți de toate gradele din marina Statelor Unite, am asistat la un serviciu divin pe punte. Această slujbă a fost simțită de noi toți ca o expresie adânc emoționantă a unității de credință a celor două popoare ale noastre și nici unul dintre cei care au participat nu va uita spectacolul din acea dimineață însoțită de pe puntea aglomerată – simbolismul drapelelor britanic și american înfășurate împreună în jurul altarului, preoții, american și britanic, împărțindu-și citirea rugăciunilor; cei mai înalți ofițeri de marină, armată și aviație din Britania și Statele Unite, adunați în spatele președintelui și al meu; rândurile strânse ale marinarilor britanici și americani amestecați, împărțind aceleași cărți de rugăciuni și unindu-se fierbinte în rugăciunile și imnurile cunoscute de toți.

Am ales eu însumi imnurile „Pentru cei în pericol pe mare” și „Înainte, soldați creștini”. Am încheiat cu „O, Doamne, ajutorul nostru în vremurile trecute”. Fiecare vorbă părea măreață. Aproape jumătate din cei care cântau aveau să moară curând.

* Hornflower = suflătorul din corn (n. t.).

* * *

Președintele Roosevelt mi-a spus, la una dintre conversații, că el crede că ar fi bine dacă am putea schița o declarație comună care să înscrie câteva principii largi ce ar trebui să ghideze politicile noastre pe aceeași cale. Vrând să urmez această sugestie de mare folos, i-am dat în aceeași duminică o încercare de schiță a unei asemenea declarații între noi și după multe discuții între noi și dezbateri telegrafice cu Cabinetul de Război din Londra, am redactat următorul document:

DECLARAȚIA COMUNĂ A PREȘEDINTELUI ȘI A PRIMULUI-MINISTRU

12 august 1941

Președintele Statelor Unite ale Americii și primul-ministru domnul Churchill, reprezentând guvernul Majestății Sale din Regatul Unit, întâlnindu-se, au considerat că este drept să facă cunoscute anumite principii comune în politicile naționale ale țărilor respective, pe care își bazează speranțele pentru un viitor mai bun al lumii.

În primul rând, țările lor nu urmăresc vreo mărire teritorială sau de alt fel.

În al doilea rând, nu vor să vadă schimbări teritoriale care nu concordă cu dorințele liber exprimate ale popoarelor în cauză.

În al treilea rând, respectă dreptul tuturor popoarelor de a-și alege forma de guvernământ sub care vor trăi; și vor ca drepturile suverane și autoguvernarea să fie redată celor care au fost lipsiți de acestea cu forța.

În al patrulea rând, se vor strădui ca, respectând obligațiile lor existente, să contribuie ca toate statele, mari sau mici, învingătoare sau învinse, să se bucure de accesul, în termeni egali, la comerț și la materiile prime ale lumii, necesare prosperității lor economice.

În al cincilea rând, dorința lor de a determina cea mai deplină colaborare între toate națiunile în domeniul economic cu scopul de a asigura tuturor standarde de muncă îmbunătățite, dezvoltare economică și securitate socială.

În al șaselea rând, după distrugerea finală a tiraniei naziste*, speră să vadă stabilită o pace care să aducă tuturor națiunilor mijloacele de a trăi în siguranță în granițele lor și să acorde asistență ca toți oamenii, din toate țările, să-și trăiască viața eliberați de teamă și nevoi.

În al șaptelea rând, o asemenea pace trebuie să permită tuturor oamenilor să traverseze mările și oceanele fără opreliști.

În al optulea rând, cred că toate națiunile din lume trebuie să ajungă la abandonarea folosirii forței, din motive realiste și spirituale. Întrucât nici o viitoare pace nu poate fi menținută dacă armamentele de uscat, mare sau aer continuă să fie folosite de națiuni care amenință, sau pot amenința, cu agresiune în afara frontierelor lor, cred, legat de stabilirea

* Sublinierea mea - W. S. C.

unui sistem mai larg și mai permanent de securitate generală, că dezarmarea unor atari națiuni este esențială. Vor ajuta și încuraja toate măsurile practicabile care să ușureze popoarele iubitoare de pace de povara armamentelor.

Profunda și ampla importanță a ceea ce s-a numit „Carta Atlanticului” era vizibilă. Insuși faptul că Statele Unite, tehnic încă neutre, s-au alăturat unei puteri beligerante ca să facă o asemenea declarație era uluitor. Includerea în aceasta a referirii la „distrugerea finală a tiraniei naziste” (care se baza pe o frază din schița mea originală) echivala cu o provocare ce, în vremuri normale, ar fi implicat o acțiune războinică. În sfârșit, nu cel mai puțin izbitoră trăsătură era realismul ultimului paragraf, în care era o clară și îndrăznească aluzie că, după război, Statele Unite ni se vor alătura în dirijarea lumii până la instaurarea unei ordini mai bune.

Conferințe continue au avut loc și între șefii marinei și armatei și s-a ajuns la un mare grad de înțelegere între ei. Amenințarea din partea Orientului Îndepărtat ne preocupa mințile. De câteva luni, guvernele britanic și american acționau față de Japonia în acord strâns. La sfârșitul lui iulie, japonezii își completaseră ocuparea militară a Indochinei. Prin acest act clar de agresiune, forțele lor erau în poziție de a-i lovi pe britanici în Malaya și pe americani în Filipine, iar pe olandezi în Indiile orientale. La 24 iulie, președintele a cerut guvernului japonez ca, drept preludiu la o înțelegere generală, Indochina să fie neutralizată și trupele japoneze să fie retrase. Pentru a adăuga greutate acestor propuneri, s-a emis un ordin executiv de înghețare a tuturor bunurilor japoneze din Statele Unite. Aceasta a dus tot comerțul Japoniei la o stagnare. Guvernul britanic a acționat simultan, iar două zile mai târziu, olandezii i-au urmat. Aderența olandezilor însemna că Japonia era lipsită brusc de aprovizionarea ei vitală cu petrol.

* * *

Călătoria de întoarcere spre Islanda a fost fără evenimente deși, la un moment dat, a fost nevoie să schimbăm cursul din cauza raportării prezenței în apropiere a submarinelor de buzunar-U. Escorta noastră era formată din două distrugătoare ale Statelor Unite, în unul aflându-se Ensign Franklin D. Roosevelt junior, fiul președintelui. În 15, am întâlnit un convoi combinat care se îndrepta spre casă, format din șaptezeci și trei de vase, toate în bună ordine și în stare perfectă după o traversare fericită a Atlanticului. Era o priveliște îmbucurătoare, iar vasele comerciale erau și ele bucuroase să privească vasul *Prince of Wales*.

Am ajuns pe insulă sâmbătă dimineața, în 16 august, și am ancorat în fiordul Hvals, de unde am călătorit până la Reykjavík, într-un distrugător. La sosirea în port, am fost salutat deosebit de călduros și zgomotos de o mare mulțime, primiri asemănătoare repetându-se oriunde prezența noastră era recunoscută în timpul șederii, culminând cu scene de mare entuziasm la plecarea noastră în cursul după-amiezii, în acompaniamentul

uralelor și aplauzelor, cum rareori s-au auzit pe străzile Reykjavikului, după cum am fost asigurat.

După o scurtă vizită la Althingishus, ca să prezint respectele mele regentului și membrilor cabinetului islandez, am făcut o trecere în revistă comună a forțelor britanice și americane. A fost un lung marș a câte trei în timpul căruia melodia „Marinarii Statelor Unite” mi-a intrat atât de mult în memorie încât nu mi-o mai puteam scoate din cap. Am găsit timp să văd noile aerodromuri pe care le făceam și să vizitez minunatele izvoare calde și casele de sticlă care sunt destinate să le servească. M-am gândit că ele ar trebui folosite la încălzirea Reykjavikului și am încercat să înaintez acest plan chiar în timpul războiului. Mă bucur că acum a fost realizat. Am primit salutul, cu fiul președintelui alături de mine, iar parada a fost o altă remarcabilă demonstrație a solidarității anglo-americane.

La întoarcerea în fiordul Hvals am vizitat vasul *Ramillies* și m-am adresat reprezentanților echipajelor vaselor britanice și americane ancorate, inclusiv distrugătoarelor *Hecla* și *Churchill*. Când s-a lăsat întunericul după această lungă și foarte obositoare treabă, am navigat spre Scapa, unde am ajuns fără incidente, devreme, în data de 18, iar a doua zi am ajuns la Londra.

*La bordul vasului Augusta, în golful Placentia,
Churchill îi înmânează lui Roosevelt un mesaj din partea Regelui.
La braț cu Roosevelt este fiul său Elliott.*

Capitolul III

PERSIA ȘI DEȘERTUL

Nevoia de a transmite muniții și tot felul de alte aprovizionări guvernului sovietic și extremele dificultăți ale rutei arctice, precum și viitoarele posibilități strategice, au făcut de dorit deschiderea unei comunicații cât mai ample cu Rusia, prin Persia. Nu eram lipsit de îngrijorare față de începerea unei noi campanii în Orientul Mijlociu, dar argumentele ne obligau. Terenurile petroliere ale Persiei erau un prim factor de război, iar dacă Rusia ar fi fost învinsă, ar fi trebuit să fim gata să le ocupăm noi înșine. Și apoi mai era amenințarea față de India. Suprimarea revoltei din Irak și ocupația anglo-franceză a Siriei, deși realizate cu pierderi minime, zădărniseră planul oriental al lui Hitler, dar dacă rușii se prăbușeau, el putea încerca din nou. La Teheran se instalase o misiune germană activă și numeroasă, iar prestigiul Germaniei era ridicat. În ajunul călătoriei mele la Placentia, organizasem un comitet special pentru coordonarea unui plan de operațiune împotriva Persiei, iar în timpul absenței mele, acesta îmi raportase telegrafic rezultatele muncii care, între timp, fuseseră aprobate de Cabinetul de Război. Era clar că persienii nu-i vor da afară pe agenții și rezidenții germani din țară și că va trebui să recurgem la forță. La 13 august, domnul Eden l-a primit pe domnul Maiski la Ministerul de Externe și s-a căzut de acord asupra notelor noastre respective către Teheran. O notă comună anglo-rusă din 17 august a primit un răspuns nesatisfăcător, iar intrarea forțelor britanice și ruse în Persia a fost fixată pentru ziua de 25.

În patru zile s-a terminat totul. Rafinăria de la Abadan a fost capturată de o brigadă de infanterie, care s-a imbarcat la Basra și a debarcat în zori, pe 25 august. Majoritatea forțelor persiene au fost surprinse, dar au scăpat fugind cu convoaiele. Au avut loc ceva lupte de stradă și au fost capturate câteva vapoare persiene. În același timp, am capturat portul Khurramshahr dinspre uscat, iar o forță a fost trimisă spre nord la Ahwaz. În timp ce trupele noastre se apropiau de Ahwaz, s-a primit știrea privind ordinul șahului de „încetare a focului“, iar generalul persan a ordonat trupelor sale să se întoarcă în cazarmă. Pierderile noastre au fost de 22 morți și 42 răniți.

S-a căzut de acord repede și fără probleme, cu rușii. Principalele condiții impuse guvernului persan au fost încetarea oricărei rezistențe,

expulzarea germanilor, neutralitate în război și folosirea de către Aliați a mijloacelor de comunicații persane pentru transmiterea aprovizionării de război a Rusiei. Ocuparea în continuare a Persiei s-a făcut pașnic. Forțele britanice și ruse s-au înțeles împreună și Teheranul a fost ocupat în comun la 17 septembrie, Șahul abdicând cu o zi înainte în favoarea fiului său în vârstă de 22 de ani. La 20 septembrie, noul Șah, la sfatul Aliaților, a reinstaurat monarhia constituțională, iar tatăl său a plecat la scurt timp într-un exil confortabil și a murit la Johannesburg, în iulie 1944. Majoritatea forțelor noastre s-au retras din țară, lăsând doar detașamente care să păzească liniile de comunicații, iar din Teheran au fost evacuate atât trupele britanice cât și cele rusești, la 18 octombrie. După aceea, forțele noastre, sub comanda generalului Quinan, au fost angajate în pregătirea fortificațiilor împotriva unei posibile incursiuni a armatelor germane din Turcia sau Caucaz și la pregătiri administrative pentru primirea unor întăriri masive, în cazul în care o asemenea incursiune ar părea iminentă.

Crearea unei rute importante de aprovizionare a Rusiei prin Golful Persic a devenit principalul nostru obiectiv. Având un guvern prietenos la Teheran, au fost lărgite porturile, au fost dezvoltate comunicațiile pe râuri, au fost construite drumuri și reconstruite căi ferate. Din septembrie 1941, această activitate, începută și dezvoltată de armata britanică și adoptată și extinsă de Statele Unite, ne-a permis să trimitem în Rusia într-o perioadă de patru ani și jumătate, cinci milioane de tone de materiale. Astfel s-a terminat o acțiune de forță copleșitoare, scurtă dar fructuoasă, împotriva unui stat slab și antic. Britania și Rusia luptau pentru supraviețuirea acestuia. *Inter arma silent leges*. Putem fi bucuroși că, prin victoria noastră, a fost păstrată independența Persiei.

* * *

Acum trebuie să ne întoarcem la teatrul dominant al Mediteranei. Generalul Auchinleck preluase oficial comanda în Orientul Mijlociu la 9 iulie și am început relațiile mele cu comandantul șef, având mari speranțe; dar un schimb de telegrame mi-a arătat clar că existau divergențe serioase de vederi și aprecieri între noi. El propunea să întărească Corpul cu o divizie, cât de curând posibil, aprecia nevoia de a recuceri Cyrenaica dar nu avea încredere că Tobrukul putea fi ținut după septembrie. El spunea că trăsăturile și armamentul noilor tancuri americane introduceau modificări în manevrele tactice și că trebuia timp ca aceste lecții să fie studiate. Era de acord că, până la sfârșitul lui iulie, el va avea circa cinci sute de tancuri de croazieră, de infanterie și americane. Totuși, pentru orice operațiune, avea nevoie de o rezervă de tancuri de 50 la sută, permițând astfel ca 25 la sută să se afle în atelierele de reparații iar 25 la sută să stea la dispoziție pentru înlocuiri imediate ale pierderilor în luptă. Aceasta era o condiție aproape prohibitivă. Generalul se bucură de asemenea lucruri doar în ceruri. Iar cei care le pretind, nu ajung totdeauna acolo. Auchinleck sublinia importanța timpului, atât pentru instruirea individuală și colectivă, cât și pentru spiritul de echipă care era esențial pentru eficiență. El

considera că nordul (adică un atac german prin Turcia, Siria și Palestina) ar putea deveni frontul principal, mai curând decât deșertul.

Toate acestea mi-au produs o mare dezamăgire. Primele decizii ale generalului mă lăsau și ele perplex. După îndelungi persistențe, reușisem să aduc în Egipt Brigada a 50-a britanică. Eram sensibil la propaganda ostilă care afirma că politica britanică era de a lupta folosind orice alte trupe, în afară de ale sale proprii și astfel să evite vărsarea de sânge al Regatului Unit. Pierderile britanice în Orientul Mijlociu și inclusiv în Grecia și Creta au fost de fapt mai mari decât cele ale tuturor celorlalte forțe la un loc, dar nomenclatura obișnuită dădea false impresii asupra faptelor. Diviziile indiene, în care o treime din infanterie și întreaga artilerie erau britanice, nu erau descrise ca divizii britanico-indiene. Diviziile blindate, care au suportat greul luptei, erau în întregime britanice, dar nu apăreau cu numele lor. Faptul că trupele „britanice” nu erau menționate în rapoartele luptelor oferea pretexte unor zeflemele ale inamicului și dădea naștere unor comentarii nefavorabile nu doar în Statele Unite ci și în Australia. Am așteptat cu nerăbdare sosirea Diviziei a 50-a, ca un mijloc efectiv de a contracara aceste curente neplăcute. Decizia generalului Auchinleck de a alege tocmai această Divizie ca să o trimită în Cipru mi se părea desigur nefericită și dădea substanță reproșurilor la care eram supuși pe nedrept. Șefii de Stat Major din țară erau și ei uimiți, din motive militare, că se folosește atât de straniu această minunată organizație umană.

O hotărâre mult mai serioasă a generalului Auchinleck a fost aceea de a amâna orice acțiune în deșertul de vest împotriva lui Rommel, mai întâi cu trei luni și apoi cu peste patru luni și jumătate. Acțiunea lui Wavell din 15 iunie „Securea”, se dovedise justificată prin faptul că, deși am fost oarecum înfrânși și ne-am retras pe pozițiile inițiale, germanii nu au putut să înainteze în toată această perioadă prelungită. Comunicațiile lor, amenințate prin Tobruk, erau insuficiente pentru a le aduce întăririle necesare de blindate și chiar de muniție pentru artilerie, care să-i permită lui Rommel mai mult decât să se mențină pe loc prin puterea lui de voință și prestigiul său. Alimentarea forțelor lui îi impuneau o asemenea povară încât creșterea acesteia se putea face doar treptat. În aceste condiții, el ar fi trebuit să fie angajat continuu în luptă de către armata britanică, aceasta având ample comunicații pe șosele, pe căi ferate și pe mare și fiind întărită continuu, în ritm mai susținut, atât cu oameni cât și cu materiale.

O a treia idee greșită mi se părea a fi preocuparea disproporționată pentru flancul nostru din nord. Acesta cerea, într-adevăr, cea mai serioasă vigilență și justifica numeroase pregătiri defensive și construirea de puternice linii fortificate în Palestina și Sina. Situația în această regiune devenise însă mult mai bună decât în iunie. Siria era cucerită. Revolta din Irak fusese suprimată. Toate punctele cheie din deșert erau deținute de trupele noastre.

Mai presus de toate, lupta dintre Germania și Rusia dădea o nouă încredere Turciei. În timp ce aceasta era în balanță, nu era nici o șansă

ca Germania să ceară trecerea trupelor ei prin teritoriul turcesc. Persia fusese adusă în tabăra Aliaților prin acțiunea britanică și rusă. Aceasta ne-a permis să depășim iarna. Între timp, situația generală favoriza o acțiune decisivă în Deșertul vestic.

În schimb, eu nu puteam să nu simt o inflexibilitate în atitudinea generalului Auchinleck, care nu era de ajutor intereselor pe care le serveam cu toții. Cărțile scrise după război au arătat cum unele elemente subordonate dar influente din Statul Major operațional de la Cairo au deplâns decizia de a se trimite armată în Grecia. Nu se știa cât de deplin și de bună voie acceptase generalul Wavell această politică și cu atât mai puțin cât de insistent îi puseseră această problemă Cabinetul de Război și șefii de Stat Major, aproape invitându-l la un răspuns negativ. S-a sugerat că Wavell ar fi fost indus în eroare de către politicieni și că întregul lanț de dezastre a urmat din cauza acceptării dorințelor acestora. Acum, ca răsplată a bunătații lui, fusese înlocuit, după toate victoriile, tocmai în momentul înfrângerii. Nu mă îndoiesc că, în aceste cercuri ale Statului Major, exista sentimentul că noul comandant nu trebuie să se lase presat în aventuri hazardate și că trebuie să-și acorde timp și să acționeze în siguranță. O asemenea stare de spirit fusese împărtășită probabil și de generalului Auchinleck. Era clar că nu se vor face mari progrese prin corespondență, așa că la 1 iulie l-am invitat să vină la Londra. Vizita lui scurtă a fost de ajutor din multe puncte de vedere. El a intrat în relații armonioase cu Cabinetul de Război, cu șefii de Stat Major și cu Ministerul de Război. A petrecut un sfârșit de săptămână prelungit, cu mine, la Chequers. Pe măsură ce l-am cunoscut mai bine pe acest distins ofițer, de ale cărui calități avea să depindă acum, în mare măsură, soarta noastră, și pe măsură ce el a cunoscut cercul superior al mașinii de război britanice și a văzut cât de ușor și neted funcționează, a sporit încrederea reciprocă. Pe de altă parte, nu l-am putut abate de la ideea unei amânări prelungite, pentru a pregăti o ofensivă la 1 noiembrie. Aceasta urma să fie numită „Cruciatul” și să fie cea mai mare operațiune pe care am lansat-o până acum. El i-a șocat pe consilierii mei militari cu toate argumentele detaliate pe care le-a adus. Eu personal nu eram convins. Dar capacitățile nelendociene ale generalului Auchinleck, puterea lui de exprimare, personalitatea lui foarte demnă și autoritară, mi-a dat sentimentul că, în fond, s-ar putea să aibă dreptate și, chiar dacă totuși greșea, el era cel mai bun. De aceea, am cedat în favorarea datei din noiembrie pentru ofensivă și mi-am îndreptat energiile spre a face din aceasta un succes. Ne părea tuturor foarte rău că nu-l puteam convinge să-și încredințăm bătălia, atunci când aceasta urma să aibă loc, generalului Maitland Wilson. El îl prefera în schimb pe generalul Alan Cunningham, a cărui reputație crescuse după victoriile din Abisinia. Trebuia să reușim cât mai bine, iar lucrul ăsta nu se face cu jumătățile de măsură. Așa că am împărțit răspunderea, susținându-i decizia. Totuși, trebuie să notez convingerea mea că amânarea cu patru luni și jumătate cerută de generalul Auchinleck

pentru a-l angaja în luptă pe inamic în deșert era în aceeași măsură o greșeală și o soluție nefericită.

Acum cunoaștem pe deplin cum aprecia Înaltul Comandament german situația lui Rommel. Acesta admira mult îndrăzneala lui și incredibilul succes care l-a încununat, dar îi vedeau totuși în mare pericol. L-au interzis să-și mai asume riscuri, înainte de a putea fi puternic întărit. Poate că, având în vedere prestigiul lui, ne-ar fi putut induce în eroare, cu toată poziția precară în care se afla, până când vor putea să-i aducă toate ajutoarele posibile. Linia lui de comunicații se întindea în urmă pe o mie cinci sute de kilometri, până la Tripoli. Benghazi era o scurtătură, fie și numai pentru o parte a aprovizionării și a trupelor proaspete, dar aveau de suportat daune tot mai multe la transportul pe mare, spre ambele aceste baze. Forțele britanice, și așa superioare ca număr, creșteau cu fiecare zi. Superioritatea tancurilor germane consta doar în calitate și organizare. Ei erau mai slabi în aer. Aveau puține muniții pentru artilerie și se temeau că vor trebui să o oprească. Tobrukul părea o amenințare mortală în spatele lui Rommel, de unde se putea lansa oricând un atac care i-ar fi tăiat comunicațiile. Totuși, atât timp cât noi rămâneam nemișcați, el putea fi recunoscut pentru fiecare zi care trecea.

Ambele părți au folosit vara ca să-și întărească armatele. Pentru noi, reprovizionarea Maltei era vitală. Pierderea Cretei lipsea flota amiralului Cunningham de o bază de combustibil destul de apropiată pentru a permite aducerea în acțiune a puterii noastre maritime proteguitoare. Posibilitatea unui atac aeropurtat asupra Maltei, din Italia, creștea, deși, după cum știm acum, abia în 1942 Hitler și Mussolini au aprobat un asemenea plan. Bazele aeriene inamice, atât cele din Creta cât și din Cyrenaica, amenințau atât de serios ruta convoaielor de la Alexandria la Malta, încât a trebuit să depindem în întregime de vest pentru trecerea aprovizionării. La această sarcină, amiralul Sommerville, cu forța H din Gibraltar, a adus servicii distinse. Ruta pe care amiralitatea o considerase cea mai periculoasă a rămas singura deschisă. Din fericire, în acest moment, cerințele invadării Rusiei l-au obligat pe Hitler să-și retragă forța aeriană din Sicilia, ceea ce a permis Maltei să respire și ne-a redat supremația aeriană deasupra Canalului Maltei. Aceasta nu numai că ajută apropierea convoaielor din spre vest ci ne permitea să lovim mai tare transporturile și vasele cu întăriri pentru Rommel.

Două convoaie considerabile au fost atacate cu succes. Trecerea fiecăruia era o operațiune navală grea. În octombrie, peste 60 la sută din aprovizionarea lui Rommel a fost scufundată în timpul trecerii. Dar îngrijorările mele nu erau ușurate și am cerut Amiralității eforturi și mai mari. Am dorit în special ca o nouă forță de suprafață să fie cu baza la Malta. Politica a fost acceptată, deși era nevoie de timp pentru a fi realizată. În octombrie, o forță de luptă, denumită „Forța K”, formată din crucișătoarele *Aurora* și *Penelope* și distrugătoarele *Lance* și *Lovely*, s-a adunat la Malta. Toate aceste măsuri au avut rolul lor în lupta ce avea să înceapă acum.

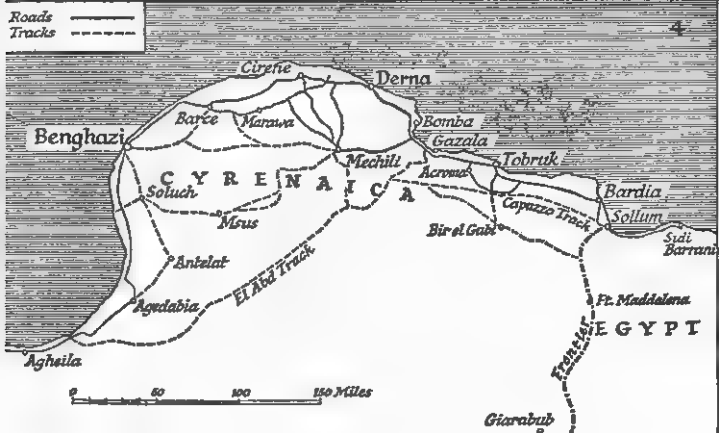
* * *

Descrierea luptelor moderne își pierde sentimentul de dramă, pentru că ele se întind pe spații largi și uneori durează săptămâni până se decid, în timp ce pe faimoasele câmpuri de luptă ale istoriei, soarta națiunilor și a imperiilor se decidea pe câțiva kilometri pătrați de teren și în câteva ore. Luptele din deșert dintre forțele blindate și motorizate care se mișcă repede prezintă, în formă extremă, această deosebire față de trecut.

Tancurile au înlocuit cavaleria din războaiele trecute cu o armă mult mai puternică și cu bătaie lungă, iar în multe aspecte, manevrele lor se aseamănă cu un război naval în mări de nisip în loc de mări cu apă sărată. Calitatea de luptă a coloanelor blindate, aidoma celei a escadrei de crucișătoare, este elementul hotărâtor, și nu atât poziția unde întâlnesc inamicul sau din ce parte a orizontului apar. Diviziile de tancuri, sau brigăzi și unități mai mici, puteau forma fronturi în orice direcție cu atâta rapiditate încât pericolele de a fi depășite din flanc sau luate prin spate sau despărțite căpătau o semnificație cu mult mai mică. Pe de altă parte, totul depindea din moment în moment de alimentarea cu combustibil și muniție, iar aprovizionarea cu ambele este mult mai complicată pentru forțele blindate decât pentru vasele independente și pentru escadrele de pe mare. Principiile pe care se bazează arta războiului se exprimă deci în termeni noi și fiecare ciocnire oferea lecțiile ei proprii.

Magnitudinea efortului de război implicat în aceste lupte în deșert nu trebuie subestimată. Deși doar nouăzeci sau o sută de mii de trupe de luptă au fost angajate în fiecare dintre armate, era nevoie de mase de oameni și materiale de două sau trei ori mai mari, care să-și susțină în încercarea lor de măsurare a puterii. Ciocnirea dură de la Sidi Rezegh, care a marcat deschiderea ofensivei generalului Auchinleck, privită ca un tot, prezintă multe dintre cele mai vii trăsături ale războiului. Intervenția personală a celor doi comandanți șefi era la fel de dominantă și decisivă, iar miza pusă în joc de ambele părți era la fel de mare ca și în vremurile vechi.

Sarcina lui Auchinleck a fost mai întâi să recupereze Cyrenaica, distrugând în acest proces blindatele dușmanului și, în al doilea rând, dacă totul mergea bine, să ocupe Tripolitania. Pentru aceste scopuri, generalului Cunningham i s-a dat comanda nou-numitei Armate a Opta, formată din Corpurile de armată al XIII-lea și al XXX-lea și cuprinzând, împreună cu garnizoana de la Tobruk, circa șase divizii, cu trei brigăzi în rezervă și cu 724 de tancuri. Forțele aeriene ale deșertului vestic totalizau 1072 avioane de luptă moderne, care se adăugau la cele zece escadrele care operau din Malta. La circa o sută de kilometri în spatele lui Rommel, era garnizoana de la Tobruk, formată din cinci grupuri de brigadă și o brigadă de blindate. Această fortăreață era preocuparea lui constantă și, până acum, ea împiedicase, prin amenințarea ei strategică, orice înaintare spre Egipt. Eliminarea Tobrukului era scopul fixat al Înaltului Comandament german și s-au făcut toate pregătirile posibile pentru a se începe asaltul

Împotriva acestuia la 23 noiembrie. Armata lui Rommel cuprindea formidabilul Afrika Korps, format din diviziile Panzer a 15-a și a 21-a, din Divizia Ușoară a 90-a și din șapte divizii italiene, dintre care nici una nu era de blindate. Inamicul avea 558 de tancuri. Dintre cele medii și grele, două treimi erau germane și aveau tunuri mai grele decât ale tancurilor noastre. În plus, inamicul era mult superior în arme antitanc. Forțele aeriene ale Axei constau în momentul atacului din 120 aparate germane și circa 200 aparate italiene.

Devreme, în 18 noiembrie, pe o ploaie puternică, Armata a opta a zvâcnit înainte și, timp de trei zile, totul a mers bine. O parte a Corpului al XXX-lea de armată și Divizia a 7-a blindată britanică au cucerit Sidi Rezegh, dar atunci a fost atacată de Afrika Korps, ale cărui blindate fuseseră ținute mai concentrate. În zilele de 21 și 22, s-a desfășurat o luptă sâlbatică, mai mult în jurul și deasupra aerodromului. În această arenă, au fost atrase practic toate blindatele de ambele părți și se mișcau încolo și înapoi într-o luptă violentă, sub focul bateriilor rivale. Armamentul mai puternic al tancurilor germane și numărul mai mare pe care l-au adus în punctul de ciocnire le-a dat avantaj. În ciuda conducerii eroice și strălucite a brigadierului Jack Campbell, germanii au fost mai tari și noi am suferit mai mult decât ei în ce privește tancurile. În noaptea de 22, germanii au recucerit Sidi Rezegh. Forța noastră a pierdut două treimi din blindate și a primit ordin să se retragă vreo treizeci de kilometri, pentru a se reorganiza. Aceasta a fost o retragere grea,

Între timp, la 21 noiembrie, când blindatele inamice erau în luptă, generalul Cunningham a ordonat Corpului al XIII-lea de armată să înainteze. Acesta a capturat cartierul general al lui Afrika Korps și, în 23, ajunsese aproape de Sidi Rezegh, de unde tocmai atunci camarazii lor din Divizia a 7-a de blindate fuseseră respinși. La 24 noiembrie, Freyberg și-a concentrat cea mai mare parte a neo-zeelandezilor săi la 7 kilometri est de aerodrom. Se lansase un atac din Tobruk și se lupta dur cu infanteria germană, dar aceasta nu a reușit să spargă linia. Divizia neo-zeelandeză se afla lângă Sidi Rezegh, după un marș triumfător. Garnizoana de frontieră a inamicului fusese învinsă dar blindatele lui au câștigat bătălia împotriva Corpului al XXX-lea de armată. S-au schimbat lovituri grele și pierderi severe, iar bătălia stătea în cumpănă.

* * *

A urmat acum un episod dramatic care amintește de cavalcada lui „Job” Stuart în jurul lui McClellan în 1862, în peninsula York Town, din războiul civil din America. Era totuși executată acum cu o forță blindată care constituia o armată în sine și a cărei distrugere ar fi sortit pierii restul armatei Axei. Rommel a hotărât să ia inițiativa tactică și să-și forțeze drumul spre est, spre frontieră, cu blindatele sale, în speranța de a crea un haos atât de mare și atâta alarmă încât să oblige comandamentul nostru să abandoneze lupta și să se retragă. Trebuie să fi avut în minte norocul care a răsplătit incursiunea lui precedentă cu blindatele în deșert,

În bătălia din 15 iunie, și care a dus la retragerea noastră în momentul crucial. Cât de aproape a fost de reușită de data asta se va vedea pe parcursul relatării.

El a adunat cea mai mare parte din Afrika Korps, care era încă cel mai formidabil organism de luptă în câmp și, trecând pe lângă cartierul general al Corpului al XXX-lea și pe lângă două depozite de materiale fără de care nu am fi putut continua lupta, el a ajuns la frontieră. Aici, el și-a despărțit forța în coloane, unele întorcându-se spre nord și spre sud, iar altele intrând treizeci de kilometri în teritoriul egiptean. El a produs panică în ariergarda noastră și a luat mulți prizonieri. Coloanele lor totuși nu au impresionat Divizia a 4-a indiană și au fost urmărite de detașamente organizate în grabă. Mai presus de toate, Forța noastră aeriană, care acum stăpânea în mare măsură aerul de deasupra armatelor în luptă, l-a hărțuit tot timpul și tot drumul. Coloanele lui Rommel, practic nesuținute de aviația lor, au suferit durerile pe care le-au cunoscut și suportat trupele noastre când Germania era aceea care domina văzduhul bătăliilor. În 26, toate blindatele inamicului s-au întors spre nord, căutând adăpost în Bardia și în apropiere. A doua zi, s-au grăbit spre vest, înapoi la Sidi Rezegh, unde fuseseră chemate de urgență. Lovitura îndrăznească a lui Rommel eșuase, dar, după cum se va vedea acum, doar un singur om l-a oprit: comandantul șef al adversarului.

Loviturile puternice pe care le-am primit și impresia de dezordine din spatele frontului nostru provocate de raidul lui Rommel, l-a făcut pe generalul Cunningham să-i prezinte comandantului șef că o continuare a ofensivei noastre ar putea duce la anihilarea forței noastre de tancuri și ar periclita siguranța Egiptului. Aceasta ar fi însemnat o înfrângere recunoscută și eșecul întregii operațiuni. În acest moment decisiv, generalul Auchinleck a intervenit personal. La cererea lui Cunningham, el a zburat cu mareșalul aerului Tedder la cartierul general al deșertului și, cu deplina cunoaștere a tuturor pericolelor, i-a ordonat generalului Cunningham „să continue să preseze ofensiva împotriva dușmanului”. Prin acțiunea personală, Auchinleck a salvat astfel bătălia și și-a dovedit calitățile deosebite de comandant pe câmpul de luptă.

La întoarcerea sa la Cairo, în 25, a decis să-l înlocuiască temporar pe generalul Cunningham cu generalul Ritchie, adjunctul său, „pentru că, de nevoie, am ajuns la concluzia că Cunningham, deși a fost admirabil până acum, a început să gândească defensiv, în mare parte datorită pierderilor noastre mari de tancuri”. Ministrul de stat, Oliver Lyttelton, a explicat și a susținut cu putere decizia comandantului șef. I-am telegrafiat imediat acestuia aprobarea noastră.

Aici, voi lăsa deoparte acest incident, atât de dureros pentru viteazul ofițer în cauză, pentru fratele lui comandant-șef-naval și pentru generalul Auchinleck, care era prieten personal cu amândoi. Am admirat în mod special comportarea lui Auchinleck de a se ridica deasupra oricăror considerente personale și a oricăror tentații de a face compromisuri sau a amâna acțiunea.

* * *

Între timp, Freyberg și neo-zeelandezii lui, sprijiniți de Brigada Armatei I-a de tancuri, presau tare la Sidi Rezegh. După două zile de lupte grele, I-au recucerit. Simultan, garnizoana din Tobruk și-a reluat atacul și, în noaptea de 26, s-a unit cu forțele ajutătoare. Unele unități au intrat în Tobrukul asediat. Asta I-a determinat pe Rommel să vină înapoi de la Bardia. S-a luptat pe drum, spre Sidi Rezegh, fiind atacat în flanc de Divizia a 7-a blindată, care acum fusese reorganizată și dispunea de 120 de tancuri. El a recucerit Sidi Rezegh și a împins îndărăt Brigada neo-zeelandeză cu pierderi distrugătoare. Majoritatea s-au retras spre sud-est, spre frontieră, unde eroica divizie s-a refăcut după pierderea a trei mii de oameni. Garnizoana din Tobruk, din nou izolată, s-a menținut pe terenul câștigat cu o hotărâre de neînduplecat.

Generalul Ritchie și-a regrupat acum armata, iar Rommel a făcut o încercare finală de a-și salva garnizoanele de la frontieră. A fost respins. Atunci a început retragerea armatei Axei spre linia de la Gazala.

La 1 decembrie, Auchinleck s-a dus personal la cartierul general de front și a rămas acolo zece zile cu generalul Ritchie. El nu a preluat personal comanda, dar I-a supravegheat de aproape pe subordonatul lui. Mie lucrul acesta nu mi s-a părut cel mai bun aranjament pentru nici unul dintre ei. Totuși, puterea Armatei a Opta era acum predominantă și, la 10 decembrie, comandantul șef a putut să-mi spună: „Se pare că inamicul e în plină retragere spre vest... Cred că se poate prelinde acum că asediul Tobrukului a fost ridicat. Urmărim viguros inamicul cu deplina cooperare a Forțelor Aeriene Regale.” Acum știm din documentele germane că pierderile în bătălie ale dușmanului au fost de circa 33 000 de oameni și 300 de tancuri. Pierderile comparabile ale armatei britanice și imperiale în aceeași perioadă, au fost în oameni cam la jumătate, și de 278 de tancuri. Nouă zecimi din aceste pierderi s-au produs în prima lună a ofensivei. Aici am ajuns la un moment de ușurare, ba chiar de bucurie, în legătură cu războiul în deșert.

Dar, în acest moment crucial, puterea noastră navală în estul Mediteranei a fost virtual distrusă de o serie de dezastre. Intervalul nostru de imunitate și avantaj s-a terminat. Au apărut pe scenă submarinele de buzunar-U. La 12 noiembrie, în timp ce se întorcea la Gibraltar, după ce lansase mai multe avioane la Malta, vasul *Ark Royal* a fost lovit de o torpilă dintr-un submarin de buzunar-U german. Toate încercările de a salva vasul au eșuat și acest faimos veteran, care jucase roluri atât de distinse în multe dintre problemele noastre, s-a scufundat la doar circa patruzeci de kilometri de Gibraltar. Două săptămâni mai târziu, vasul *Bahram* a fost lovit de trei torpile și s-a scufundat în tot atâtea minute, cu pierderea a peste 500 de oameni. Aveau să urmeze și altele. În noaptea de 18 decembrie, un submarin italian s-a apropiat de Alexandria și a lansat „trei torpile umane”, fiecare controlată de doi oameni. Ei au pătruns în port într-un moment când poarta pentru trecerea vapoarelor era

deschisă. Ei au fixat bombe cu explozie întârziată, care au explodat a doua zi dimineață sub vasele de război *Elisabeth* și *Valiant*. Ambele vase au fost greu avariate și au devenit o povară nefolositoare, luni de zile. Câtva timp, am putut ascunde daunele flotei de luptă, dar și Forța „K” a fost lovită. Chiar în ziua dezastrului de la Alexandria, la Malta a sosit vestea despre un convoi inamic important care se îndrepta spre Tripoli. Imediat au ieșit trei crucișătoare ca să-i prindă. Apropiindu-se de Tripoli, vasele noastre au intrat într-un câmp nou de mine. Au fost avariate două crucișătoare, dar au putut să continue drumul. Al treilea, intrând în câmpul de mine, a mai lovit două și s-a scufundat. A supraviețuit un singur om din echipajul de 700 – și acesta ca prizonier de război, după ce a stat patru zile pe o plută, pe care căpitanul său, R. C. O'Connor și încă treisprezece oameni au pierit. Tot ce mai rămăsese din Flota Britanică a Mediteranei de est erau câteva distrugătoare și trei crucișătoare din escadra amiralului Vian.

La 5 decembrie, Hitler, dându-și în sfârșit seama de pericolul mortal al lui Rommel, a ordonat transferarea unui întreg corp aerian din Rusia în Sicilia și Africa de Nord. A fost lansată o nouă ofensivă aeriană împotriva Maltei, sub conducerea generalului Kesselring. Atacurile asupra insulei au atins un nou apogeu și Malta nu putea face altceva decât să se lupte pentru viață. La sfârșitul anului, Luftwaffe deținea stăpânirea asupra rutelor pe mare spre Tripoli și astfel a făcut posibilă refacerea armatei lui Rommel după înfrângere. Rareori a fost atât de uluitor ilustrată interacțiunea dintre războiul pe mare, în aer și pe uscat, ca în aceste câteva luni.

Dar acum, toate păleau sub lovitura evenimentelor mondiale.

Capitolul IV

PEARL HARBOUR!

Era 7 decembrie 1941, duminică seara. Winant și Averell Harriman erau cu mine la masă, la Chequers. Am dat drumul micului meu aparat de radio după ora nouă, când au început știrile. Au fost câteva informații despre luptele de pe frontul rusesc și despre frontul britanic din Libia, la capătul cărora s-au spus câteva cuvinte despre un atac al japonezilor împotriva vaselor americane din Hawaii și, de asemenea, despre atacurile japoneze împotriva vaselor britanice din Indiile Orientale olandeze. A urmat o afirmație că, după știri, domnul Nu-știu-cum va face un comentariu și că atunci va începe programul Trustul Creierelor, sau așa ceva. Eu personal n-am avut nici o reacție, dar Averell a spus că trebuie să fie ceva, dacă japonezii li atacă pe americani și, deși eram obosiți cu toții și ne odihneam, ne-am ridicat. Deja Sawyer, valetul, care auzise ce s-a întâmplat, a venit în cameră și a spus, „E adevărat. Am auzit și noi afară. Japonezii i-au atacat pe americani.” A urmat o tăcere. La prânzul de la Mansion House, la 11 noiembrie, spuseseam că, dacă Japonia atacă Statele Unite, va urma o declarație de război britanică „Într-o oră”. M-am ridicat de la masă și m-am dus prin hol spre birou, unde se lucra permanent. Am cerut legătura cu președintele. Ambasadorul a ieșit după mine și, imaginându-și că voiam să fac un pas irevocabil, mi-a spus, „Nu credeți că ar fi mai bine să primiți mai întâi o confirmare?”

După două, trei minute, am avut legătura cu domnul Roosevelt. „Domnule președinte, ce-i povestea asta cu Japonia?” „E adevărat, a răspuns el. Ne-au atacat la Pearl Harbour. Acum suntem toți în aceeași barcă”.

I-am dat pe Winant la telefon și a avut loc o conversație, ambasadorul spunând mai întâi, „Bine” și apoi, vizibil mai grav, „Ah!”. Am luat din nou receptorul și am zis, „Asta simplifică lucrurile, Dumnezeu să fie cu noi”, sau cam așa ceva. Apoi, ne-am întors în hol și am încercat să ne obișnuim mințile cu acest suprem eveniment mondial care survenise și care era de natură atât de uluitoare încât li făcea chiar și pe cei mai apropiați de centru să rămână stupefiați. Cei doi prieteni ai mei americani au primit șocul cu o tărie admirabilă. Habar nu aveau dacă Marina Statelor Unite suferise pierderi serioase. Ei nu s-au văitat și nu s-au lamentat că țara lor era în război. Nu au risipit vorbe de reproș sau

durere. De fapt, îți dădeau impresia că au fost eliberați de o durere îndelungată.

* * *

Parlamentul avea să se întâlnească abia marți, iar membrii acestuia erau împrăștiuți prin țară. Cu toate dificultățile de comunicații, am pus biroul la lucru să-l sune pe Speaker și pe toți cei în cauză, ca să adune a doua zi ambele Camere. Am sunat la Ministerul de Externe ca să se pregătească să implementeze, fără nici un moment de întârziere, o declarație de război împotriva Japoniei, în legătură cu care trebuiau îndeplinite niște formalități, și care urma să fie gata pentru ședința Camerei; trebuia să se asigure că au fost sunați și informați toți membrii Cabinetului de război, de asemeni șefii de Stat Major și miniștrii armatei, care presupuneam că primiseră știrea.

Nici un american nu va gândi rău despre mine dacă declar că faptul de a avea Statele Unite de partea noastră a fost pentru mine cea mai mare bucurie. Nu puteam prevedea cursul evenimentelor. Nu pretind că am măsurat cu acuratețe puterea de război a Japoniei, dar acum, în acest moment, știam că Statele Unite erau în război până la gât și până la moarte. Și așa am câștigat, până la urmă! Da, după Dunkerque; după căderea Franței; după îngrozitorul episod de la Oran; după amenințarea cu invazia, când, în afară de Aviație și Marină, noi eram un popor aproape nelarmat; după lupta mortală cu submarinele de buzunar-U - prima bătălie a Atlanticului câștigată la milimetru; după șaptesprezece luni cât am luptat singuri și după nouăsprezece luni de răspundere a mea sub un stres teribil. Câștigasem războiul. Anglia va trăi; Britania va trăi; Commonwealth-ul de națiuni și Imperiul vor trăi. Cât timp va dura războiul și în ce fel se va termina, nimeni nu putea spune și nici nu-i păsa nimănui în acest moment. Din nou, în lunga istorie a Insulei noastre, vom ieși în siguranță și victorioși, oricât de loviți și mutilați am fi. Nu vom fi șterși de pe fața pământului. Istoria noastră nu se va sfârși. S-ar putea să nici nu trebuiască să murim ca îndrăzniți. Soarta lui Hitler era pecetluită. Soarta lui Mussolini era pecetluită. Cât îi privește pe japonezi, ei vor fi măcinați pulbere. Tot restul era doar aplicarea potrivită a unei forțe copleșitoare. Imperiul britanic, Uniunea Sovietică și acum Statele Unite, legate toate cu fiecare sărămadă de viață și putere, aveau după mine, de două sau chiar de trei ori forța inamicilor lor. Fără îndoială, va dura mult timp. Mă așteptam la mari pierderi în est; dar aceasta nu putea fi decât o fază trecătoare. Uniți, puteam învinge pe oricine în lume. Ne mai așteptau dezastre multe, costuri nemăsurate și necazuri, dar nu mai încăpeau îndoileli în privința sfârșitului.

Oamenii proști, și erau mulți nu numai în țările dușmane, puteau subestima forța Statelor Unite. Unii spuneau că erau moi, alții că nu vor fi niciodată uniți. Că se vor ține la distanță. Nu vor lupta niciodată. Nu vor suporta niciodată să piardă sânge. Democrația lor și sistemul de alegeri recurente le va paraliza efortul de război. Vor fi doar o vagă umbră la

orizont, pentru prieteni sau dușmani. Acum vom vedea slăbiciunea acestui popor, numeros dar îndepărtat, bogat și vorbăreț. Dar eu studiasem războiul civil american, în care s-au luptat la disperare. În vinele mele curgea sânge american. M-am gândit la o remarcă pe care mi-o făcuse Edward Grey, în urmă cu peste treizeci de ani, „că Statele Unite sunt ca un uriaș cazan sub presiune. Odată ce s-a aprins focul sub el, nu există o limită a puterii pe care o poate genera.” Fiind îmbibat și saturat de emoții și senzații, m-am dus la culcare și am dormit somnul celor salvați și recunoscători.

* * *

De îndată ce m-am trezit, m-am decis să mă duc imediat să-l văd pe Roosevelt. Am ridicat problema în fața Cabinetului, când m-am întâlnit la amiază. Obținând aprobarea lor, m-am dus la rege, iar Majestatea Sa și-a dat consimțământul.

Cabinetul de război a autorizat imediat declarația de război împotriva Japoniei, pentru care fuseseră făcute toate formalitățile oficiale. Cum Eden plecase deja într-o călătorie la Moscova iar eu răspundeam de Ministerul de Externe, am trimis următoarea scrisoare ambasadorului japonez:

Ministerul de Externe. 8 decembrie

Domnule,

În seara de 7 decembrie, guvernul Majestății Sale din Regatul Unit a aflat că forțe japoneze, fără o avertizare prenlabilă în forma unei declarații de război sau a unui ultimatum printr-o declarație de război condiționată, au încercat să debarce pe coasta din Malaya și au bombardat Singapore și Hong Kong.

Având în vedere aceste acte fără sens de agresiune neprovocată făcute cu flagrantă încălcare a legilor internaționale și în special a Articolului 1 al celei de A Treia Convenții de la Haga cu privire la deschiderea ostilităților, la care sunt parte atât Japonia cât și Regatul Unit, ambasadorul Majestății Sale la Tokio a fost instruit să informeze guvernul imperial japonez în numele guvernului Majestății Sale din Regatul Unit că între cele două țări ale noastre există o stare de război.

Am onoarea, domnule, să fiu cu înaltă considerație al dumneavoastră supus servitor,

Winston S. Churchill

Unora nu le plăcea acest stil ceremonial, dar, în fond, când ai de omorât un om, nu te costă nimic să fii politicos.

Parlamentul s-a întrunit la ora 3 p.m. și, în ciuda timpului scurt de anunțare, Camera era plină. În cadrul Constituției britanice, Coroana declară război la sfatul miniștrilor, iar Parlamentul este confruntat cu acest fapt. În felul acesta, am putut să facem mai mult decât să ne ținem de cuvânt față de Statele Unite și am declarat război Japoniei înainte ca

congresul să poată acționa. Guvernul Regal al Olandei a făcut și el o declarație. Ambele Camere au fost în unanimitate în favoarea deciziei.

* * *

Un timp, nu ni s-au dat amănunte despre ce se întâmplase la Pearl Harbour, dar acum povestea a fost deja relatată exhaustiv. Până la începutul lui 1941, planurile japoneze navale de război împotriva Statelor Unite prevedeau ca principala lor flotă să dea bătălia în apele din apropierea Filipinelor, când americanii, după cum era de așteptat, își croiau drum prin Pacific ca să-și ajute garnizoana din acest post înaintat. Ideea unui atac surpriză la Pearl Harbour a apărut în mintea amiralului Yamamoto, comandantul șef japonez. Pregătirile pentru lovitura trădătoare, înaintea oricărei declarații de război, au avansat în cel mai mare secret iar la 22 noiembrie a fost concentrată în insulele Kurile, în nordul Japoniei, o forță de luptă formată din șase port-avioane, cu vase de luptă de sprijin și cu crucișătoare. Data atacului fusese deja fixată pentru duminică 7 decembrie, iar la 26 noiembrie (data longitudinii estice), forța a navigat sub comanda amiralului Nagumo. Menținându-se departe la nord de Hawaii, în ceața și vânturile acestei latitudini nordice, Nagumo s-a apropiat nederanjat de țelul său. Înainte de răsăritul soarelui, în acea zi a soartei, a fost lansat atacul de pe o poziție aflată la circa 275 de mile nord de Pearl Harbour. Au luat parte trei sute șazeci de avioane, cuprinzând toate tipurile de bombardiere, escortate de avioane de luptă. La 7.55 a.m. a căzut prima bombă. În port erau prezente nouăzeci și patru de vase ale Marinei Statelor Unite. Printre acestea, cele opt vase de luptă ale Flotei Pacificului au fost prima țintă. Portavioanele, cu puternice forțe de crucișătoare, erau din fericire absente, aflându-se în misiune în altă parte. La ora 10 a.m., bătălia se terminase și inamicul s-a retras. În urma lui rămânea o flotă sfărâmată, ascunsă într-o mare de foc și fum, și dorința de răzbunare a Statelor Unite. Vasul de luptă *Arizona* explodase, *Oklahoma* se răsturnase; *West Virginia* și *California* se scufundaseră la ancoră și toate celelalte vase de luptă, în afară de *Pennsylvania*, care era în docuri uscate, fuseseră avariate grav. Peste două mii de americani și-au pierdut viața și alți peste două mii au fost răniți. Stăpânirea asupra Pacificului căzuse în mâinile japonezilor iar echilibrul strategic al lumii fusese schimbat fundamental pentru moment. În Filipine, unde comanda generalul MacArthur, aliaji noștri americani au suferit un alt set de nenorociri. O avertizare care indica o gravă întorsătură în relațiile diplomatice fusese primită la 20 noiembrie. Amiralul Hart, comandând modesta Flotă Asiatică a Statelor Unite, fusese deja în consultări cu autoritățile navale adiacente britanică și olandeză și, în conformitate cu planul lui de război, începuse să-și disperseze forțele spre sud, unde încerca să adune o forță de luptă în apele olandeze, împreună cu aliații lui în perspectivă. El avea la dispoziție un singur crucișător greu și două ușoare, în afară de o duzină de distrugătoare vechi și diverse vase de artilerie. Forța lui consta aproape în întregime din submarine, din care avea douăzeci și opt. La ora 3 a.m.,

amiralul Hart a interceptat un mesaj cu vestea uluitoare a atacului de la Pearl Harbour. El i-a avertizat imediat pe toți cei interesați că au început ostilitățile, fără să aștepte confirmare de la Washington. În zori, bombardierele japoneze în picaj au lovit, iar în zilele următoare, atacurile aeriene au continuat pe scară tot mai mare. În 10, baza navală de la Cavite era complet distrusă de incendii și, în aceeași zi, japonezii au făcut prima lor debarcare la nod de Luzon. Dezastrele s-au succedat repede. Majoritatea forțelor aeriene americane au fost distruse în luptă sau la sol, iar la 20 decembrie, rămășițele acestora au fost retrase la Port Darwin în Australia. Vasele amiralului Hart își începuseră dispersarea spre sud cu câteva zile mai înainte și doar submarinele mai rămăseseră să-și dispute marca cu inamicul. La 21 decembrie, principala forță de invazie japoneză a debarcat în Golful Lingayen, amenințând însăși Manila, iar după aceea, mersul evenimentelor nu a fost deosebit de cel care se desfășurase deja în Malaya, dar apărarea a fost mai prelungită. Astfel, planurile îndelung pregătite ale Japoniei au explodat într-un foc triumfal.

Atât Hitler cât și Statul lui Major erau uimiți. Jodl spunea la procesul lui că Hitler „a venit în toiu la noaptea în camera mea, a hărții [în Prusia orientală] ca să transmită această veste Feldmaresăului Keitel și mie însumi. El era complet surprins.” Totuși, în dimineața zilei de 8 decembrie, el a dat ordin Marinei germane să atace vasele americane, oriunde le găseau. Acyasta a fost cu trei zile înainte de declarația oficială de război a Germaniei împotriva Statelor Unite.

* * *

Eu am convocat o ședință în majoritate cu Amiralitatea, în Camera de război a Cabinetului, la ora zece, în seara de 9, pentru a revedea poziția navală. Eram circa o duzină. Am încercat să evaluăm această schimbare fundamentală în poziția noastră de război împotriva Japoniei. Pierduserăm supremația în toate oceanele, în afară de Atlantic. Australia, Noua Zeelandă și toate insulele erau deschise unui atac. Aveam în mâini doar arma noastră cheie: *Prince of Wales* și *Repulse* ajunseseră la Singapore. Fuseseră trimise în aceste ape ca să exercite acea vagă amenințare pe care asemenea vase, de cea mai înaltă calitate, o pot impune oricărui calcul naval ostil. Cum trebuia oare să le folosim acum? Era clar că trebuiau să se ducă în larg și să se piardă printre nenumăratele insule. În acest sens, eram cu toții de acord.

Eu credeam că ar trebuie să traverseze Pacificul și să se alăture la ce mai rămăsese din flota americană. Ar fi fost un gest mândru în acest moment și ar fi unit lumea de limbă engleză. Acceptasem deja ca Departamentul american al Marinei să-și retragă vasele principale din Atlantic. Astfel, în câteva luni, putea fi creată o flotă în dezvoltare pe coasta de vest a Americii, capabilă să dea o luptă decisivă pe mare, la nevoie. Existența unei asemenea flote și a unui asemenea fapt ar fi cel mai bun scut posibil pentru frații noștri din Australia. Pe toți ne atrăgea

nceastă linie de gândire. Dar cum ora era întârziată, am decis să dormim și a doua zi să stabilim ce să facem cu *Prince of Wales* și cu *Repulse*.

După câteva ore, vasele noastre erau pe fundul mării.

Îmi deschideam corespondența în ziua de 10, când a sunat telefonul de la capul patului meu. Era Primul Lord al Mării. Avea o voce neobișnuită. A tușit și a înghițit în sec și, la început, n-am putut să aud clar. „Domnule prim-ministru, trebuie să vă raportez că *Prince of Wales* și *Repulse* au fost scufundate amândouă de către japonezi – credem că au făcut-o cu aviația. Tom Phillips s-a înecat.” „Ești sigur că e adevărat?” „Nu există nici o îndoială”. Am pus telefonul jos. Eram mulțumit că eram singur. În tot războiul, nu am primit un șoc mai direct. Cititorii acestor pagini își vor da seama câte eforturi, speranțe și planuri s-au năruit cu aceste două vase. Învârtindu-mă și răsucindu-mă în pat, vestea m-a pătruns. Nu mai existau vase principale, britanice sau americane, în Oceanul Indian sau în Pacific, în afara supraviețuitorilor de la Pearl Harbour care se grăbeau înapoi, în California. Peste toată întinderea vastă de ape, Japonia avea supremația, iar noi eram peste tot slabi și dezgoliți.

M-am dus la Camera Comunelor dimineață, la ora unsprezece, când aceasta se întrunea, ca să le spun personal cele întâmplate, iar a doua zi le-am făcut o declarație completă despre noua situație. Era multă îngrijorare și nu puțin nemulțumire în legătură cu bătălia lungită din Libia, care era evident că atârna în cumpănă. Nu am ascuns deloc perspectiva că ne așteaptă o pedeapsă foarte severă din partea japonezilor. Pe de altă parte, victoriile ruse dezvăluiseră eroarea fatală a campaniei în răsărit a lui Hitler și iarna avea să-și arate puterea. Războiul cu submarinele de buzunar-U era sub control, în acest moment. În cele din urmă, patru cincimi din lume lupta alături de noi. Victoria finală era sigură. În acest sens am și vorbit.

Am folosit forma cea mai rece a narării faptelor, evitând să fac orice promisiuni de victorie în curând. Camera era foarte tăcută și părea că judecata ei era în suspensie. Nici nu mă așteptam la mai mult.

Capitolul V

UN VOIAJ ÎN TIMPUL UNUI RĂZBOI MONDIAL

Multe motive serioase cereau prezența mea la Londra în acel moment, când atât de multe se plămădeau. Dar n-am avut niciodată nici o îndoială că o înțelegere completă între Britania și Statele Unite depășea toate celelalte probleme și că trebuia să mă duc imediat la Washington, cu cea mai puternică echipă de consilieri specialiști de care ne puteam lipsi în țară. Era totuși prea riscant pentru noi să mergem pe calea aerului, în această perioadă, într-o direcție nefavorabilă. În consecință, am plecat pe 12 la Clyde. *Prince of Wales* nu mai era, vasul *King George V* îl urmărea pe *Tirpitz*. Noul născut *Duke of York*, putea să ne ducă și, în același timp, să-și facă rodajul. Principalele persoane din grupul nostru erau Lordul Beaverbrook, membru al Cabinetului de Război; amiralul Pound, Primul Lord al Mării; mareșalul aerului, Portal, șeful Statului Major al Aerului; și mareșalul Dill, care luase locul generalului Brooke, șeful Statului Major Imperial. Preferam ca Brooke să rămână la Londra, ca să se obișnuiască cu problemele care îl așteptau. În locul lui, l-am invitat pe Dill, care era în continuare în centrul problemelor noastre, având încrederea și respectul tuturor, ca să vină cu mine la Washington. Aici avea să i se deschidă o nouă perspectivă.

Cu mine a mai venit Lordul Moran, care, din 1941, devenise consilierul meu medical. Acesta era primul lui voiaj cu mine, dar după aceea m-a însoțit în toate călătoriile. Probabil că griji lui neprecupețite îi datorez viața. Deși nu puteam să-l conving să-mi asculte sfaturile când era bolnav și nici nu putea conta pe obediența mea implicită la toate instrucțiunile lui, am devenit prieteni devotați. Mai mult, am supraviețuit amândoi.

Se spera să facem călătoria cu o medie de 20 de noduri, în șapte zile, având în vedere zig-zagurile și ocolirile pentru a evita submarinele de buzunar-U. Amiralitatea ne-a dus prin Canalul Irlandez în Golful Biscaya. Vremea era neplăcută. Vântul era puternic și marea agitată. Trebuia să trecem prin locul de trecere a șirului de submarine de buzunar-U din porturile vestice ale Franței spre locurile lor de vânătoare din Atlantic. Erau atâtea prin jur, încât Amiralitatea a dat ordin căpitanului

nostru să nu lase în urmă flota, dar aceasta nu putea face decât șase noduri în marea agitată, așa că am navigat în ritmul acesta în jurul sudului Irlandei, timp de patruzeci și opt de ore. Am trecut la patru sute de mile de Brest și nu am putut să nu-mi amintesc cum au fost distruse vasele *Prince of Wales* și *Repulse* prin atac aerian cu torpile de la o bază de pe Jarm, cu o săptămână mai înainte. Norii nu au permis decât câte unui avion din escorta noastră aeriană să ni se alăture, dar când m-am dus pe punte, am văzut că cerul se înseninează nedorit de mult. Totuși, nu s-a întâmplat nimic, totul a mers bine. Vasul cel mare, cu distrugătoarele însoțitoare, și-a continuat drumul. Dar noi am devenit nerăbdători, din cauza vitezei reduse. În a doua noapte ne-am apropiat de drumul submarinelor de buzunar-U. Amiralul Pound, care a luat decizia, a spus că mai curând o să lovim noi un submarin-U decât să fim loviți noi de o torpilă. Noaptea era întunecoasă. Așa încât ne-am lăsat distrugătoarele și am trecut repede singuri, cu toată viteza posibilă, în condițiile vremii proaste care continua. Eram clătinați și valuri mari se spargeau pe punte. Lordul Beaverbrook se plângea că putea la fel de bine să fi călătorit cu un submarin.

Personalul nostru foarte numeros de descifrare putea, bineînțeles, să primească mesaje prin radio. Într-o măsură limitată, puteam răspunde. Când ni s-a alăturat o nouă escortă din Azore, la lumina zilei, aceasta putea primi semnale Morse de la noi, codificate, apoi se depărta cu o sută de mile sau așa ceva, pentru a le putea retransmite fără să dezvăluie poziția noastră. Totuși, aveam un sentiment de claustrofobie radio - și doar eram în mijlocul războiului mondial.

Luptele continuau pe toate teatrele. Hong Kongul fusese atacat de Japonia, aproape în același moment ca și Pearl Harbours. Nu aveam iluzii despre soarta acestuia sub impactul copleșitor al puterii japoneze. Cu douăsprezece luni mai înainte, dezaprobasem întărirea garnizoanei noastre. Pierderea ei era sigură și trebuia să fie redusă la o scară simbolică, dar îmi permiseseam să-mi schimb poziția și fuseseră trimise întăriri. De la început, Hong Kongul se afla în fața unei sarcini dincolo de puterile sale. A rezistat o săptămână. Fiecare bărbat care putea ține o armă a luat parte la o rezistență disperată. Tenacitatea garnizoanei a fost comparabilă cu tăria populației civile britanice. În ziua de Crăciun, s-a atins limita îndurării și capitularea a devenit inevitabilă. Un nou set de dezaastre se profila asupra noastră în Malaya. Debarcărilor erau însoțite de raiduri distrugătoare asupra aerodromurilor noastre, care răneau forța noastră aeriană și așa slabă și care au făcut curând aerodromurile nordice de nefolositor. La sfârșitul lunii, trupele noastre, angajate greu de mai multe ori, erau în acțiune la peste două sute de kilometri depărtare de pozițiile deținute la început, iar japonezii debarcaseră cel puțin trei divizii complete, inclusiv Garda lor imperială. Calitatea avioanelor inamicului, rapid desfășurate pe aerodromurile capturate, depășea orice așteptări. Fuseserăm împinși în defensivă și pierderile noastre erau severe.

argumentări și foarte puține fapte au avut nevoie de corectări. Astfel, deși nimeni nu avea o sarcină precisă sau rigidă, am ajuns la destinație cu materiale de doctrină cu un caracter constructiv, în care eram uniți cu toții.

Primul material sintetiza motivele pentru care principalul nostru obiectiv în campania anului 1942 pe teatrul european ar trebui să fie ocuparea de către trupele britanice și americane a Coastei Africii și a Levantului, de la Dakar la frontiera Turciei. Al doilea, se ocupa de măsurile ce trebuiau luate pentru recăpătarea superiorității în Atlantic și se specifica luna mai 1942 ca luna în care se putea realiza acest lucru. Se sublinia în special nevoia de a se înmulți portavioanele, prin improvisarea lor în număr mare. Al treilea material declara ca obiectiv final eliberarea Europei, prin debarcarea unor mari armate anglo-americane, oriunde se va considera mai potrivit pe teritorii cucerite de germani, și am fixat anul 1943 ca dată pentru lovitura lor supremă.

S-au spus atâtea povești despre aversiunea mea înrădăcinată față de o operațiune pe scară mare pe Continent, încât este important să fie subliniat adevărul. Am considerat totdeauna că un asalt decisiv asupra țărilor ocupate de germani, pe cea mai mare scară posibilă, era singura cale pe care se putea câștiga războiul și că vara lui 1943 trebuie să fie aleasă ca dată a acestui obiectiv. Scara operațiunii fusese deja gândită de mine înainte de sfârșitul anului 1941 și fixată la patruzeci de divizii blindate și un milion de alte trupe, esențiale pentru faza de începere. Când observ numărul de cărți care s-au scris despre o falsă presupunere a atitudinii mele în această problemă, mă simt obligat să atrag atenția cititorului asupra documentației scrise la timpul respectiv, în legătură cu care se vor da și alte exemple, pe măsură ce se desfășoară relatarea*.

I-am dat președintelui cele trei materiale, înainte de Crăciun. I-am explicat că acestea erau părerile mele personale și nu înlăturau nici un fel de comunicații oficiale între Statele Majore. Le-am exprimat sub forma unor memorandumuri pentru Comitetul Șefilor de Stat Major britanic. În plus, i-am spus că nu fuseseră scrise special doar pentru privirea lui, dar că am considerat important ca el să știe ce era în mintea mea și ce anume voiam să se facă și că, în ce privea Marea Britanie, voi încerca să le transform în acțiune. El le-a citit imediat ce le-a primit și a doua zi a întrebat dacă putea reține copii. Am acceptat bucuros.

Am simțit că președintele gândea foarte mult cam pe aceleași linii ca și mine în legătură cu acțiunea în Africa de nord franceză. Acum eram aliați și trebuia să acționăm în comun și pe scară mai mare. Aveam încredere că el și cu mine vom găsi înțelegere în mare măsură și că terenul a fost bine pregătit. Eram deci într-o stare de spirit plină de speranță și, după cum se va vedea, am obținut acceptul președintelui pentru o expediție în Africa de nord (operațiunea „Torja”) care a constituit prima noastră ofensivă comună, cu ambibii.

---

* Cele trei materiale pot fi studiate în Capitolul XXXIV din *Marea Alianță*.

În timp ce este vital să se plănuiască viitorul iar uneori este posibil chiar să fie prevăzut în oarecare măsură, nu se poate împiedica tulburarea planificării ca urmare a unor evenimente deosebit de importante cauzate de acțiunile și contraloviturile inamicului. Toate obiectivele din acele memorandumuri au fost realizate de forțele britanice și americane în ordinea propusă. Speranțele mele că generalul Auchinleck va curăța Libia în februarie 1942 au fost însă dezamăgite. A avut o serie de necazuri dureroase, care vor fi descrise imediat. Hitler, poate încurajat de acest succes, s-a hotărât asupra unui efort pe scară mai mare ca să se lupte pentru Tunis și a adus circa o sută de mii de trupe proaspete acolo, prin Italia și peste Mediterana. De aceea, armatele britanică și americană au fost implicate într-o campanie mai amplă și mai lungă decât am crezut eu, în Africa de nord. Din această cauză, a fost necesară o amânare cu patru luni față de program. Aliații anglo-americani nu au obținut controlul asupra întregii coaste a Africii de nord, de la Tunis până în Egipt, decât în mai 1943. Planul suprem de traversare a Canalului pentru a elibera Franța, pe care l-am elaborat și la care am lucrat, nu a putut deci fi pus în practică în vara aceea și a fost amânat, din forță majoră, un an întreg, până în vara anului 1944. Reflectarea ulterioară și deplina cunoaștere pe care o avem acum, m-au convins că am fost norocoși în dezamăgirea noastră. Amânarea cu un an a expediției ne-a salvat de la ceea ce ar fi fost, la acea dată cel puțin, o acțiune extrem de hazardată și cu posibilitatea unui dezastru care ar fi zguduit lumea. Dacă Hitler ar fi fost înțelept, el și-ar fi redus pierderile în Africa de nord și ar fi venit să ne întâmpine cu forțe duble decât a avut în 1944, înainte ca noile armate americane și ofițerii lor să ajungă la deplina lor maturitate și excelență profesională și cu mult înainte de a fi fost construită special acea uriașă armadă de vase de debarcare și porturi plutitoare. Sunt sigur că, chiar dacă operațiunea „Torja” s-ar fi terminat, cum speram, în 1942, sau chiar dacă nici măcar nu ar fi fost executată, încercarea de a traversa Canalul în 1943 ar fi dus la o înfrângere sângeroasă de primă mărime, cu reacții de nemăsurat asupra rezultatelor războiului. Am devenit tot mai conștient de acest lucru în tot cursul anului 1943 și, de aceea, am acceptat amânarea operațiunii „Overlord”, înțelegând pe deplin dezamăgirea și furia Aliatului nostru sovietic.

* * *

Se intenționase să mergem cu vaporul în sus pe Potomac și apoi cu mașina la Casa Albă, dar eram cu toții nerăbdători, după aproape zece zile de călătorie pe mare, să punem capăt voiajului. De aceea, am aranjat să zburăm de la Hampton Roads și am aterizat, după lăsarea întinericului, la 22 decembrie, pe aeroportul din Washington. Acolo era președintele care ne aștepta în mașina lui. L-am strâns mâna cu plăcere. Am ajuns curând la Casa Albă, care avea să fie în toate sensurile căminul nostru în următoarele trei săptămâni. Aici am fost salutat de Doamna Roosevelt, care s-a gândit la tot ce putea face mai agreabilă șederea noastră.

Trebuie să recunosc că mintea mea era atât de preocupată de vârtejul evenimentelor și de sarcinile personale pe care le aveam de îndeplinit, încât memoria mea, până a nu fi împropătată, a păstrat doar o vagă impresie despre acele zile. Trăsătura lor principală o constituiau desigur contactele mele cu președintele. Ne vedeam timp de câteva ore în fiecare zi și luam prânzul împreună, cu Harry Hopkins ca al treilea. Nu vorbeam despre nimic altceva decât de treburi și am ajuns în mare măsură la înțelegere în multe puncte, atât importante cât și mărunte. Cina era o ocazie mai socială dar tot intimă și prietenească. Președintele prepara totdeauna el însuși cocteilurile, iar eu îi împingeam scaunul cu roțile din salon la lift, ca un semn de respect și gândindu-mă la Sir Walter Raleigh, care și-a întins pelerina la picioarele Reginei Elizabeth. Mi s-a format o profundă afecțiune, care a crescut odată cu anii de camaraderie, față de acest formidabil politician care și-a pus voința pe scena americană timp de aproape zece ani și a cărui inimă părea să răspundă la multe dintre impulsurile care o mișcau pe a mea. Cum amândoi, din nevoie sau din obișnuință, eram obligați să ne facem o parte din munci în pat, el mă vizita în camera mea oricând se simțea inclinat și mă încuraja să fac și eu la fel în ce-l privește. Hopkins era dincolo de coridor, în fața camerei mele, și alături de el a fost instalată imediat camera hărții mele de călătorie. Președintele era foarte interesat de această instituție pe care o perfecționase căpitanul Pim. Îi plăcea să vină să studieze cu atenție hărțile mari ale tuturor teatrelor de război, care au acoperit curând pereții și pe care se înregistrau cu repeziciune și corect mișcările flotelor și armatelor. Nu peste mult timp, el și-a făcut o cameră a hărților de cea mai înaltă eficiență.

Zilele treceau socotite în ore. Curând, mi-am dat seama că, după Crăciun, va trebui să mă adresez Congresului Statelor Unite și, câteva zile mai târziu, Parlamentului Canadian la Ottawa. Aceste mari ocazii impuneau cerințe grele vieții și puterilor mele și erau ceva în plus față de consultările noastre zilnice și de avalanșa treburilor curente.

Crăciunul nostru a fost marcat de festivități simple. Tradiționalul pom de Crăciun a fost orn timer în grădina Casei Albe, iar președintele și cu mine am ținut scurte cuvântări de la balcon, în fața uriașei mulțimi adunate în umbră. În ziua de Crăciun, eu și cu el am mers la biserică împreună și eu mi-am găsit pacea în slujba simplă și m-am bucurat să cânt binecunoscutele imnuri, printre care unul pe care nu-l auzisem niciodată „O, micuț oraș Betleem”. Desigur, acestea întăreau credința celor care cred în guvernarea morală a universului.

* * *

Cu inima mișcată, am îndeplinit invitația de a mă adresa Congresului Statelor Unite. Această ocazie era importantă pentru ceea ce eu eram sigur că era o alianță victorioasă a lumii de limbă engleză. Nu mă mai adresasem până atunci unui parlament străin. Dar, pentru mine, care puteam urmări o descendență pe linie bărbătească, din partea mamei mele, de-a lungul a cinci generații neîntrerupte, pornind de la un locotenent

din armata lui George Washington, era posibil să simt un drept al sângelui de a vorbi reprezentanților marii republici despre cauza noastră comună. Desigur, era neobișnuit că lucrurile se întâmplau astfel, și din nou am avut sentimentul, și să fiu iertat că menționez lucrul ăsta, că, oricât de nemeritat, am fost hărăzit pentru această sarcină.

Am petrecut o mare parte a zilei de Crăciun pregătindu-mi cuvântarea. Președintele mi-a urat noroc în 26 decembrie, când am plecat de la Casa Albă spre Capitoliu, însoțit de conducătorii Senatului și ai Camerei Reprezentanților. Se părea că erau mulțimi de oameni pe largile căi de acces, dar precauțiile de securitate, care în Statele Unite merg dincolo de obiceiurile britanice, îi țineau la distanță, iar în jurul nostru, ca escortă, erau două, trei mașini cu poliști în civil, înarmați. Când am ieșit din mașină, am vrut să mă duc spre mulțimea care ovaționa într-o puternică atmosferă de frăție, dar nu era permis așa ceva. În interior, scena era impresionantă și formidabilă, iar marea sală semicirculară care îmi apărea printr-un grilaj de microfoane, era arhiplină.

Trebuie să mărturisesc că m-am simțit ca acasă și mai sigur pe mine decât fusesem uneori în Camera Comunelor. Ce am spus a fost primit cu cea mai mare amabilitate și atenție. Am stârnit râsete și aplauze exact acolo unde mă așteptam. Reacția cea mai puternică am primit-o când, vorbind despre atacul japonez, am întrebat: „Ce fel de oameni cred ei că suntem noi?” Sentimentul de forță și voință al națiunii americane s-a îndreptat spre mine din această augustă adunare. Cine se putea îndoi că toate vor merge bine? După aceea, conducătorii au venit cu mine până la mulțimea care înconjura clădirea, ca să-i pot saluta de aproape; apoi, oamenii din serviciul secret, cu mașinile lor, s-au apropiat și m-au dus înapoi la Casa Albă, unde președintele, care ascultase la radio, mi-a spus că am făcut o treabă bună.

* * *

În 28-29 decembrie, am călătorit cu trenul de noapte la Ottawa, ca să mă întâlnesc cu Lordul Atholone, guvernatorul general. În 29, am participat la o ședință a Cabinetului de Război canadian iar după aceea, domnul Mackenzie King, primul-ministru, mi-a făcut cunoștință cu șefii opoziției conservatoare și m-a lăsat cu ei. Acești domni erau neîntrecuți în loialitate și hotărâre, dar în același timp erau neliniștiți că nu puteau duce războiul ei înșiși, trebuind să asculte cum atâtea sentimente, pe care le susținuseră toată viața lor, erau exprimate de oponenții lor liberali.

În ziua de 30, am vorbit în fața Parlamentului canadian. Pregătirea celor două cuvântări transatlantice ale mele, transmise în întreaga lume, în timpul valului de muncă executivă care nu se oprea nici o clipă, a fost o treabă foarte grea. Vorbitul nu este o povară serioasă pentru un politician versat, dar să alegă ce să spună și ce să nu spună într-o atmosferă atât de electrică este îngrijorător și tulburător. Am făcut tot ce am putut. Punctul cel mai de succes în discursul canadian a fost despre guvernul de la Vichy, cu care Canada mai era în relații.

„Ar fi fost de datoria lor [în 1940] și era și în interesul lor să se ducă în Africa de nord, unde ar fi fost în fruntea imperiului francez. În Africa, cu ajutorul nostru, ei ar fi avut o putere navală copleșitoare. Ar fi avut recunoașterea Statelor Unite și puteau folosi aurul depus dincolo de mări. Dacă ar fi făcut lucrul ăsta, Italia ar fi putut fi scoasă din război înainte de sfârșitul lui 1940, iar Franța și-ar fi menținut locul ei în consiliile Alianților și la masa conferinței învingătorilor. Dar generalii lor i-au indus în eroare. Când le-am atras atenția că Britania va lupta mai departe singură, orice-ar face ei, generalii i-au spus primului-ministru și Cabinetului divizat: «Peste trei săptămâni, au să-i rupă Angliei gâtul ca unui pui». Dar ce pui! Și ce gât!”

Totul a mers foarte bine. Ca să introduc o retrospectivă, am citat cântecul lui Sir Harry Lauder din războiul trecut, care începea astfel:

Dacă privim înapoi la istoria trecutului
Putem spune unde ne aflăm.

Vorbele „acel mare bătrân comediant” erau pe notițele mele. Pe drum, m-am gândit la cuvântul „menestrel”. Ce îmbunătățire! Mă bucur să știu că asculta și că era încântat de referință. Mă bucur că am găsit cuvântul potrivit pentru cineva care, prin cântecele care îmbărbătau și prin viața lui curajoasă, a adus servicii nemăsurate rasei scoțiene și imperiului britanic.

Am avut noroc cu datele acestor discursuri de la Washington și Ottawa. Ele au venit într-un moment în care ne puteam bucura de crearea Marii Alianțe cu forța ei potențială copleșitoare și înainte ca o cataractă de ruine să cadă asupra noastră de pe urma asaltului îndelung și minuțios pregătit al Japoniei. Chiar în timp ce vorbeam, puteam simți cu anticipație loviturile de bici care urmau să cadă curând pe pielea noastră goală. Înspăimântătoare datorii aveau să plătească nu numai Britania și Olanda dar și Statele Unite, în Oceanele Pacific și Indian și în toate insulele și țărilor asiatice ale căror țărmuri le udă cu valurile lor. În fața noastră, se întindea cu siguranță o perioadă indefinită de dezastre militare. Trebuia să mai îndurăm multe luni întunecate și obositoare de înfrângeri și de pierderi înainte ca lumina să apară din nou. Când m-am întors cu trenul la Washington, în ajun de Anul nou, mi s-a cerut să mă duc în vagonul plin de numeroși oameni de presă din Statele Unite. Le-am urat un An nou glorios, fără să am iluzii. „Pentru 1942. Pentru un an de muncă – un an de luptă și pericole și un pas lung înainte spre victorie. Fie să ieșim cu toții din el în siguranță și cu onoare!”

Capitolul VI

ACORDURI

ANGLO-AMERICANE

Prima intenție majoră pe care mi-a prezentat-o domnul Roosevelt după sosirea mea din Anglia a fost schițarea unei Declarații solemne, care să fie semnată de toate națiunile aflate în război cu Germania și Italia, sau cu Japonia. Președintele și cu mine, repetându-ne metodele în elaborarea Cartei Atlanticului, am pregătit schițe ale Declarației și le-am unificat. În principiu, în sentimente și chiar în limbaj eram în deplin acord. Acasă, Cabinetul de Război a fost surprins și în același timp emoționat de scara la care se plănuia Marcea Alinață. A urmat multă corespondență rapidă și au apărut câteva puncte dificile, privind guvernele și autoritățile care ar trebui să semneze Declarația, precum și ordinea lor. Noi am acordat hucuroși primul loc Statelor Unite și, la întoarcerea mea la Casa Albă, totul era gata pentru semnarea Pactului Națiunilor Unite. Multe telegrame circularăseră între Washington, Londra și Moscova, dar acum totul era stabilit. Președintele și-a exercitat eforturile susținute pentru a-l convinge pe Litvinov, ambasadorul sovietic, revenit în favoruri din cauza întorsăturii evenimentelor, să accepte propoziția „libertate religioasă”. El a fost invitat la un prânz cu noi în camera președintelui, cu un anumit scop. După experiențele dure din țara sa, trebuia să fie atent. Mai târziu, președintele a avut o lungă discuție cu el singur despre sufletul lui și pericolele focului iadului. Relatările pe care mi le-a făcut domnul Roosevelt în diverse ocazii despre ce i-a spus rusului erau impresionante. Într-adevăr, o dată i-am promis domnului Roosevelt că-l voi recomanda pentru funcția de arhiepiscop de Canterbury, dacă va pierde viitoarele alegeri prezidențiale. Totuși, nu am făcut nici o recomandare oficială Cabinetului sau Coroanei asupra acestui punct și, întrucât el a câștigat alegerile din 1944, nici nu s-a ivit chestiunea. Litvinov a raportat lui Stalin problema cu „libertatea religiei” cu teamă și tremurând, dar acesta a acceptat-o ca o chestiune normală. Cabinetul de Război a obținut și el admiterea observației cu privire la „asigurările sociale”, la care am aderat cordial, eu fiind autorul primului Act de asigurare pentru șomaj.

După o mulțime de telegrame care au curs prin lume timp de o săptămână, s-a ajuns la o înțelegere în întreaga Mare Alianță.

Titlul de „Națiuni Unite“ a fost înlocuit de președinte cu „Puteri asociate“. Am socotit că lucrul ăsta e o mare îmbunătățire. I-am arătat prietenului meu versurile din *Childe Harold* de Byron:

Aceia, unde națiuni unite s-au războit crunt pentru
libertate

Ai noștri frați jefiți s-au luptând
Iar asta nu o vom uita nicicând.

Președintele a fost adus cu scaunul cu roțile la mine în cameră, pe 1 ianuarie. Eu am ieșit din baie și am fost de acord cu proiectul. Declarația nu putea prin ea însăși să câștige bătălii, dar arăta cine eram și pentru ce luptam. Mai târziu, în aceea zi, Roosevelt, I. Litvinov și Soong, care reprezenta China, au semnat acest mare document în biroul președintelui. A rămas în sarcina Departamentului de Stat să adune semnăturile celorlalte douăzeci și două de națiuni. Textul final trebuie redat aici:

„Declarație comună dată de Statele Unite ale Americii, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, China, Australia, Belgia, Canada, Costa Rica, Cuba, Cehoslovacia, Republica Dominicană, El Salvador, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras, India, Luxemburg, Țările de Jos, Noua Zeelandă, Nicaragua, Norvegia, Panama, Polonia, Africa de Sud și Iugoslavia.

Guvernele semnatare,

De acord cu programul comun de scopuri și principii cuprinse în Declarația comună a Președintelui Statelor Unite ale Americii și a primului-ministru al Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, datată 14 august 1941 și cunoscut sub numele de Carta Atlanticului,

Convinse că victoria deplină asupra inamicilor lor este esențială pentru apărarea vieții, libertății, independenței și libertății religiei și pentru păstrarea drepturilor omului și a justiției în țările lor, ca și în alte țări, și fiind angajate într-o luptă comună împotriva forțelor sălbatice și brutale care caută să subjuge lumea, DECLARĂ:

(1) Fiecare guvern se obligă să-și folosească toate resursele, militare și economice, împotriva acelor membri ai Pactului Tripartit și acoliților lor cu care guvernul respectiv este în război.

(2) Fiecare guvern se obligă să coopereze cu guvernele semnatare de mai sus și să nu facă armistițiu sau pace separată cu inamicii.

La declarația de mai sus, pot adera orice alte națiuni care dau sau pot da ajutor material și contribuții în lupta pentru victoria împotriva hitlerismului.”

* * *

Viitorii istorici pot gândi că rezultatul cel mai valoros și de durată al primei noastre conferințe de la Washington – „Arcadia“ cum s-a numit

ea codificat, a fost crearea acum faimosului „Comitet mixt al șefilor de Stat Major”. Cartierul general al acestuia era la Washington dar, întrucât șefii de Stat Major britanici trebuiau să fie aproape de propriul lor guvern, ei erau reprezentați de înalți ofițeri staționați acolo în permanență. Acești reprezentanți erau în legătură zilnică, de fapt orară, cu Londra și astfel puteau prezenta și explica colegilor lor din Statele Unite punctul de vedere al șefilor de Stat Major britanici asupra fiecărei probleme, la orice moment din zi sau din noapte. Conferințele frecvente care se țineau în diverse părți ale lumii, la Casablanca, Washington, Quebec, Teheran, Malta, Cairo și Crimea, li întruneau loialtă chiar pe șefi înșiși, uneori și pe timp de câte două săptămâni. Din cele două sute de întâlniri oficiale, ținute de Comitetul mixt al șefilor de Stat Major în cursul războiului, nu mai puțin de optzeci și nouă au avut loc în cadrul acestor conferințe; și tocmai la aceste adunări se luau majoritatea celor mai importate decizii.

Procedura obișnuită era ca dimineața, devreme, fiecare Comitet al șefilor de Stat Major să se adune separat. Mai târziu, în cursul zilei, cele două echipe se întâlneau și deveneau una singură; adesea, mai aveau seara încă o ședință combinată. Ei analizau întregul mers al războiului și supuneau recomandările cu care cădeau de acord, președintelui și mie. Discuțiile noastre directe au continuat bineînțeles între timp, prin convorbiri și telegrame, și eram în strâns contact cu propriul nostru Stat Major. Propunerile consilierilor profesioniști erau analizate apoi în ședințe în plen și se dădeau ordinele respective tuturor comandanților de pe câmpul de luptă. Oricât de tăioase erau ciocnirile de păreri la adunările Comitetului mixt al șefilor de Stat Major și oricât de sincere și înfierbântate erau argumentele, loialitatea sinceră față de cauza comună precumpănea pe deasupra intereselor naționale sau personale. Deciziile la care se ajungea și care erau aprobate de șefii de guverne, erau puse în practică de toți, cu deplină loialtate, mai cu seamă de cei ale căror opinii fuseseră respinse. Nu a existat niciodată un eșec în a se ajunge la o înțelegere în privința unei acțiuni sau în legătură cu trimiterea unor instrucțiuni clare comandanților din fiecare teatru de război. Fiecare ofițer executiv știa că ordinele pe care le primea conțineau concepția combinată și autoritatea ambelor guverne. Nu a existat niciodată o mașinărie de război mai eficientă între aliați și mă bucur că, cel puțin în fapt dacă nu în formă, aceasta mai continuă și în ziua de azi.

Rușii nu erau reprezentați în Comitetul mixt al șefilor de Stat Major. Ei aveau un front îndepărtat, unic, independent, iar prezența lor nici nu era necesară și nu existau mijloace pentru o integrare majoră. Era suficient să cunoaștem desfășurarea generală și perioada mișcărilor lor, iar ei să le cunoască pe ale noastre. În aceste probleme, eram în strânsă legătură cu ei, în măsura în care o permiteau. La timpul potrivit, am să descriu vizitele personale pe care le-am făcut la Moscova, Teheran, Yalta și Potsdam, unde șefii de Stat Major ai tuturor celor trei națiuni s-au întâlnit în jurul mesei rotunde.

* * *

Am menționat că mareșalul Dill, deși nu mai era șeful Statului Major Imperial, venise cu mine pe vasul *Duke of York*. El și-a jucat pe deplin rolul în toate discuțiile, nu doar cele de pe vas ci și când ne-am întâlnit cu conducătorii americani. Am observat imediat că prestigiul și influența lui în rândul acestora era la cel mai înalt nivel. Nici un alt ofițer pe care l-am trimis peste Atlantic în timpul războiului nu a câpătat stima și încrederea americanilor în aceeași măsură. Personalitatea lui, discreția și tactul i-au adus aproape imediat încrederea președintelui. În același timp, el a stabilit în particular o adevărată camaraderie și prietenie cu generalul Marshall.

S-au ordonat extinderi imense în sfera producției. În toate acestea, Beaverbrook a dat un impuls puternic. Istoria oficială americană privind mobilizarea pentru război* aduce mărturii generoase în acest sens. Donald Nelson, director executiv al Producției americane de război, făcuse deja planuri gigantice. „Dar, spune relatarea americană, nevoia de îndrăzneală i-a fost imprimată în mod dramatic lui Nelson de Lordul Beaverbrook...” Ce s-a întâmplat e cel mai bine redat în propriile cuvinte ale domnului Nelson:

„Lordul Beaverbrook a subliniat faptul că trebuie să ne fixăm planuri de producție mai mari decât în anul 1942, pentru a face față unui inamic cu resurse și hotărât. El a arătat că noi încă nu avem experiența pierderilor de materiale inerente unui război ca acesta pe care îl ducem acum... Fermentul pe care Lordul Beaverbrook îl infiltrase în mintea lui Nelson, îl împărtășise și președintelui. Într-o notă către președinte, Lordul Beaverbrook a fixat producția ce trebuia obținută în 1942 de Statele Unite, Regatul Unit și Canada, în raport cu cerințele britanice, ruse și americane. Comparația dezvăluia teribile deficiențe în producția planificată pentru 1942. La tancuri, deficitul era de 10 500; la avioane de 26 730; la artilerie, de 22 600; iar la puști de 1 600 000. Cifrele de producție trebuiau mărite, scria Lordul Beaverbrook, și își baza credința privind realizarea lor în imensele posibilități ale industriei americane... Rezultatul a fost un set de obiective de producție care le depășeau în magnitudine pe cele propuse de Nelson. Președintele era convins că însuși conceptul despre capacitatea noastră industrială trebuie revizuit complet. El a îndrumat în 1942 îndeplinirea unui program de producție de muniții care cerea să producem 45 000 de avioane de luptă, 45 000 de tancuri, 20 000 de tunuri antiaeriene, 14 000 de tunuri antitanc și 500 000 de mitraliere.

Aceste cifre remarcabile au fost realizate sau depășite până la sfârșitul anului 1943. În materie de vase, de exemplu, noul tonaj construit în S.U.A. a fost următorul:

1942 ..... 5 339 000 tone

1943 ..... 12 384 000 tone

---

* History of War Production Board, 1940-1945.

* * *

Continua concentrare a minții asupra desfășurării războiului în general, discuțiile mele cu președintele și consilierii săi, ca și cu ai mei, cele două discursuri ale mele și călătoria în Canada, laolaltă cu problemele dificile care cereau decizii, precum și toate telegramele schimbate cu colegii mei de acasă, au făcut ca această perioadă petrecută la Washington să fie nu doar intensă și laborioasă ci și epuizantă. Prietenii mei americani au gândit că arătam obosit și că aveam nevoie de odihnă. În acest sens, domnul Stettinius mi-a pus cu amabilitate la dispoziția mea micuța lui vilă de lângă Palm Beach, și, la 4 ianuarie, am zburat acolo și am găsit timp să mă ocup de câteva probleme dificile care mă preocupau. Atacul de la Alexandria cu „torpila umană” italiană, care a avariat vasele *Queen Elizabeth* și *Valiant*, a fost deja descris. Această nenorocire, ce urma după toate celelalte pierderi din acest moment, era inoportună și tulburătoare. Am sesizat imediat gravitatea faptului. Flota de luptă mediteraneană era decumdată inexistentă, iar forța noastră navală pentru apărarea Egiptului împotriva unei invazii pe mare era în așteptare. Părea necesar ca, în această stare de urgență, să trimit oricâte avioane torpilor puteam strânge de pe coasta Angliei. Aceasta a avut, după cum se va vedea, o urmare neplăcută.

Eram de asemeni foarte tulburat de veștile aduse de domnul Eden de la Moscova în legătură cu ambițiile teritoriale sovietice, în special în statele Baltice. Aceste țări au fost cucerite de Petru cel Mare și s-au aflat sub stăpânirea țarilor. După revoluția rusă, ele au fost avantpostul Europei împotriva bolșevismului. Ele erau ceea ce noi numim acum „democrații sociale”, dar foarte vii și agresive. Hitler le-a cedat ca pe niște pioni, în înțelegerea cu sovieticii, la începutul războiului, în 1939. A avut loc în aceste țări o severă epurare rusă și comunistă. Toate personalitățile și elementele dominante au fost lichidate într-un fel sau altul. Viața acestor popoare puternice se desfășura de atunci pe ascuns. Apoi, după cum vom vedea, Hitler a revenit cu o epurare inversă, nazistă. În cele din urmă, ca urmare a victoriei generale, sovieticii au căpătat din nou controlul. Astfel, pieptenele mortal a trecut înainte, înapoi și iar înainte peste Estonia, Letonia și Lituania. Nu era însă nici o îndoială de partea cui era dreptatea. Statele Baltice trebuiau să fie popoare suverane, independente.

* * *

Am pornit cu trenul, urmând să mă întorc la Washington în 9, și am ajuns la Casa Albă în 11. Acolo am constatat că șefii de Stat Major mixt au făcut mari progrese și că erau aproape în armonie cu vederile mele. Președintele a convocat o ședință la 12 ianuarie, când s-a ajuns la o înțelegere completă asupra principiilor largi și asupra obiectivelor războiului. Deosebirile erau restrânse la priorități și accente și totul era

determinat de factorul acela aspru și despotic, flota. „Președintele..., se serie în documentele britanice, a pus mare bază pe organizarea... unei expediții combinate a Statelor Unite și Britaniei în Africa de nord. S-a elaborat un program tentativ de a se duce în Africa de nord 90 000 de ostași din Statele Unite și 90 000 de ostași britanici, împreună cu o considerabilă forță aeriană.” În privința „Marii strategii”, șefii de Stat Major au căzut de acord că „doar minimum de forțe necesare pentru apărarea intereselor vitale pe alte teatre de luptă vor trebui să fie scoase din operațiunile împotriva Germaniei.” Nimeni nu a avut mai mulți de-a face cu obținerea acestui punct decât generalul Marshall.

În ziua de 14, mi-am luat rămas bun de la domnul Roosevelt. El părea preocupat de pericolele voiajului. Prezența noastră la Washington devenise de multe zile publică pentru lumea întreagă, iar hărțile arătau prezența a peste douăzeci de submarine de buzunar-U pe drumul nostru spre casă. Am zburat pe o vreme minunată de la Norfolk la Bermuda, unde ne aștepta, între recifurile de coral, vasul *Duke of York* cu distrugătoarele din escortă. Am călătorit cu un hidroavion Boeing, care mi-a făcut o impresie extrem de favorabilă. În timpul călătoriei de trei ore, m-am împrietinit cu pilotul șef, căpitanul Kelly Rogers, care părea un om cu înalte calități și experiență. Am preluat nițel controlul avionului ca să simt mașina aceasta grea de peste treizeci de tone în aer. L-am întrebat pe căpitan, „Ce-ai zice de un zbor din Bermuda în Anglia? Poate duce aparatul destul combustibil?” Sub exteriorul lui flegmatic, a devenit vizibil emoționat. „Bineînțeles că putem face treaba asta. Previiziunile meteorologice ne anunță un vânt cu circa șaiszeci de kilometri pe oră din spatele nostru...” L-am întrebat cât e de departe și el a răspuns: „Peste cinci mii de kilometri”. La aceasta, am rămas pe gânduri.

Totuși, când am aterizat, am deschis discuția cu Portal și Pound. În Malaya, aveau loc evenimente formidabile; trebuia să ne întoarcem toți cât mai repede. Șeful Statului Major aerian a spus imediat că el consideră riscul total nejustificat și că nu-și putea lua răspunderea pentru așa ceva. Primul Lord al Mării l-a susținut pe colegul lui. Aici era vasul *Duke of York*, cu distrugătoarele lui, gata pregătit pentru noi, oferind confort și siguranță. Am zis: „Cum rămâne cu submarinele de buzunar-U despre care mi-ați vorbit?” Amiralul a făcut un gest sfidător în legătură cu acestea, care arăta părerea lui reală față de o asemenea amenințare pentru un vas de război rapid și bine escortat. Mi s-a părut că cei doi ofițeri credeau că planul meu era să zbor eu singur și să-i las pe ei să se întoarcă cu vasul *Duke of York*, așa că am spus: „Bineînțeles că o să fie loc pentru noi toți.” La aceasta, ei și-au schimbat vizibil poziția. După o pauză considerabilă, Portal a spus că problema ar putea fi studiată și că o va discuta cu căpitanul hidroavionului și va vedea împreună cu autoritățile meteorologice care este previziunea timpului. Am lăsat lucrurile așa.

Două ore mai târziu, s-au întors amândoi și Portal a spus că el crede că s-ar putea face treaba. Avionul poate îndeplini cu siguranță sarcina,

În condiții rezonabile; vremea era excepțional de favorabilă, din cauza vântului puternic din spate. Fără îndoială, era foarte important să ajungem acasă repede. Pound a spus că și-a format o părere foarte bună despre comandantul aeronavei, care avea o experiență neîntrecută. Desigur, exista un risc dar, pe de altă parte, trebuiau luate în considerare submarinele—U. Așadar, am stabilit să plecăm, dacă vremea nu se înrăutățește. Momentul plecării era a doua zi la 2 p.m. S-a socotit necesar să ne reducem bagajele la câteva cutii cu documente vitale. Dill urma să rămână la Washington ca reprezentantul meu militar personal pe lângă președinte. Grupul nostru avea să fie format din mine, cei doi șefi de Stat Major, împreună cu Max Beaverbrook, Charles Moran și Hollis. Toți ceilalți aveau să călătorească pe vasul *Duke of York*.

M-am trezit devreme a doua zi dimineață în mod inconștient cu convingerea că nu trebuie să adorm. Trebuie să recunosc că eram cam speriat. M-am gândit la spațiile oceanului și că nu vom fi niciodată la o distanță mai mică de o mie cinci sute de kilometri de uscat, până ne vom apropia de Insulele Britanice. M-am gândit că poate am făcut un lucru pripit și că erau poate prea multe ouă într-un singur coș. Am privit întotdeauna cu teamă un zbor peste Atlantic. Dar zarurile fuseseră aruncate. Totuși, trebuie să recunosc că, dacă la micul dejun, sau chiar înainte de amiază, cineva ar fi venit la mine să-mi raporteze că vremea s-a schimbat și că trebuie să mergem pe mare, m-aș fi împăcat ușor cu un voiaj pe un vas splendid, care venise atâta drum ca să ne ia.

Era, după cum prevăzuse căpitanul, o treabă grea să decolezi de pe apă. Într-adevăr, am crezut că n-o să se ridice deasupra dealurilor joase care închid portul. Dar nu era nici un pericol; eram în mâini bune. Hidroavionul s-a ridicat greu la jumătate de kilometru de recif și aveam în plus câteva sute de metri înălțime. Nu începe îndoială în privința confortului în aceste bărci-zburătoare. Mișcarea era lină, vibrația nu era supărătoare. Am petrecut o după-amiază plăcută și am luat o cină veselă. Avionul are două etaje și se poate urca pe o scară normală spre cabina de control. Se lăsase întunericul și toate informațiile despre vreme erau bune. Zburam acum prin ceață deasă, cam la două mii de metri înălțime. Se vedeau marginile aripilor cu echipamentul puternic, înflăcărat, trecând peste suprafețele aripilor. La aceste aparate, în vremea aceea, se folosea un tub mare de cauciuc care se întindea și se contracta la intervale, ca să se evite formarea pojghiței de gheață. Căpitanul mi-a explicat cum funcționează și vedeam din când în când cum sare gheața, când acesta se extindea. M-am culcat și am dormit bine mai multe ore.

* * *

M-am trezit chiar înainte de ivirea zorilor și m-am dus în cabina de control. Lumina zilei creștea. Sub noi era o podea aproape nespărta de nori. După ce am stat circa o oră pe locul copilotului, am simțit o îngrijorare în jurul meu. Trebuia să ne apropiem de Anglia dinspre sud-vest

și ar fi trebuit deja să trecem peste Insulele Scilly, dar acestea nu s-au văzut prin nici o spărtură în podeaua de nori. Cum zburasem mai bine de zece ore prin ceață și am văzut o singură stea în acest timp, puteam să fim ușor deviați de la drumul nostru. Comunicațiile prin radio erau desigur eliminate de reglementările normale din timp de război. Era evident, din discuțiile care se purtau, că nu știam unde ne aflăm. Imediat, Portal, care studia poziția, a vorbit cu căpitanul, apoi mi-a spus: „O să o luăm imediat spre nord“. Lucrul acesta s-a făcut și, după vreo jumătate de oră, intrând și ieșind din nori, am zărit Anglia și curând am ajuns deasupra portului Plymouth unde, evitând baloanele care străluceau toate, am aterizat confortabil.

Când am părăsit avionul, căpitanul a remarcat: „Nu m-am simțit niciodată atât de ușurat în viața mea ca atunci când v-am adus în siguranță în port.“ Pe moment, nu am apreciat semnificația observației. Mai târziu, am aflat că, dacă ne-am fi urmat cursul încă cinci sau șase minute înainte de a o fi luat spre nord, am fi ajuns deasupra bateriilor germane din Brest. Deviasem prea mult spre sud în cursul nopții. În plus, corecția decisivă care a fost făcută nu ne-a adus dinspre sud-vest ci direct din sud, adică din direcția inamicului și nu din cea din care eram așteptați. Acest lucru a avut ca rezultat că s-a raportat, cum am aflat săptămâni mai târziu, că un bombardier inamic se apropie din spre Brest și s-a ordonat ca șase avioane Hurricane din Comandamentul de luptă să iasă și să ne doboare. Totuși, au eșuat în misiune.

Președintelui Roosevelt i-am telegrafiat: „Am ajuns aici cu un salt bun din Bermuda și un vânt de cincizeci de kilometri.“

Capitolul VII

CĂDEREA SINGAPORELUI

Se aștepta să fac o declarație completă în fața Parlamentului despre misiunea mea la Washington și despre tot ce s-a întâmplat în cele cinci săptămâni cât fuseseam plecat. Două sapte îmi stăteau vii în minte. Primul era că Marea Alianță trebuia să câștige războiul în timp. Al doilea era că ne aștepta un șir vast, nemăsurat, de dezastre, din cauza atacului japonez. Toată lumea putea vedea cu imensă ușurare că viața noastră ca națiune și ca Imperiu nu mai era în joc. Pe de altă parte, faptul că sentimentul pericolului mortal fusese înlăturat în mare măsură, dădea libertate tuturor criticilor, prietenoși sau răuvoitori, să arate numeroasele erori care se făcuseră. În plus, mulți s-au considerat datori să îmbunătățească metodele noastre de conducere a războiului și astfel să scurteze povestea înspăimântătoare. Eu însumi eram deja profund tulburat de înfrângerile care căzuseră asupra noastră și nimeni nu știa mai bine decât mine că acestea erau abia începutul potopului. Comportarea guvernului australian, criticile bine informate ale ziarelor, strânsoarea vicleană și constantă a douăzeci sau treizeci de membri capabili ai Parlamentului, atmosfera grupurilor de presiune, îmi dădeau impresia unei opinii publice jenate, nefericite, uluite, deși superficială, care se învârtea și se înălța în jurul meu din toate părțile.

Pe de altă parte, îmi dădcam seama de țăria poziției mele. Mă puteam baza pe bunăvoința poporului pentru rolul pe care l-am avut în supraviețuirea lui în 1940. Nu subestimam fluxul amplu, adânc, al fidelității naționale, care mă purta înainte. Cabinetul de război și șefii de Stat Major îmi arătau cea mai înaltă loialtate. Eram sigur pe mine. Am arătat clar, celor din jurul meu, cum cerea ocazia, că nu voi consimți la nici cea mai mică îngrădire a autorității și răspunderii mele personale. Presa era plină de sugestii ca eu să rămân prim-ministru, și să țin discursurile, dar să cedez altcuiva controlul asupra războiului. Am hotărât să nu cedez nici unei părți, să-mi asum principala și directă răspundere personală și să cer un vot de încredere Camerei Comunelor. Mi-am amintit acea zicală franțuzească înțeleaptă: „*On ne règne sur les âmes que par le calme*.”*

Mai presus de toate, era necesar să avertizez Camera și țara despre

---

* Nu domnești asupra sufletelor decât prin calm (n. t.).

pericolele care ne așteptau. Nu există o mai mare greșeală în conducerea publică decât să dai speranțe false care să fie curând spulberate. Poporul britanic poate face față pericolului și nenorocirii, cu putere și curaj, dar nu-î place să fie dezamăgit sau să descopere că cei răspunzători de treburile lui locuiesc în paradisul nebunilor. Am simțit că este vital, nu doar pentru poziția mea ci pentru întreaga conducere a războiului, să reduc vitoarele calamității, descriind situația imediată în termenii cei mai întunecați. Era posibil să fac lucrul acesta în acest moment, fără să prejudiciez situația militară și fără să tulbur încrederea în victoria finală, pe care toți erau acum îndreptățiți să o simtă. În ciuda șocurilor și stresurilor pe care le aduceau fiecare zi, eu nu resimțeam cele douăsprezece-paisprezece ore de concentrare a gândirii pe care le cerea o compunere originală de zece mii de cuvinte pe un subiect vast, multilateral, și, în timp ce sfăcările războiului nefericit din deșert îmi atingeau picioarele, am reușit să-mi pregătesc cuvântarea și aprecierea asupra situației.

* * *

Chiar înainte de plecarea mea de la Casa Albă, speranțele mele de victorie, prin care Rommel să fie distrus, se risipiseră; Rommel scăpase. Rezultatele succeselor lui Auchinleck la Sidi Rezegh și la Gazala nu fuseseră decisive. Reinvierea forței aeriene a inamicului în Mediterana, în decembrie și ianuarie, și practic dispariția timp de câteva luni a supremației noastre pe mare, avea să-l lipscască de fructele victoriei pentru care se luptase atât de greu și așteptase foarte mult. Prestigiul pe care el ni-l dăduse în elaborarea tuturor planurilor noastre de atacare anglo-americană a Africii de nord franceze era definitiv slăbit iar operațiunea era amân timeră cu luni de zile.

Ce era mai rău avea să vină de-acum încolo. Spațiul ne interzice o descriere amănunțită a dezastrului militar care avea să ruineze, pentru a doua oară în același colț fatal și cu un mai târziu, întreaga campanie britanică din deșert din anul 1942. Este suficient să spunem că, în 21 ianuarie, de pe poziția lui de la Aghelia, Rommel a lansat o recunoaștere în forță, constând din trei coloane, formate fiecare din câte o mie de vehicule de infanterie motorizată, susținute de tancuri. Acestea și-au croit drum repede printre spațiile dintre trupele noastre de contact, care nu aveau blindate alături de ele și cărora li s-a ordonat să se retragă. Rommel s-a dovedit din nou un maestru al luptei în deșert și, păcălindu-î pe comandanții noștri, a recucerit cea mai mare parte din Cyrenaica. O retragere de peste patru sute de kilometri a ruinat speranțele noastre și am pierdut Benghazi și toate proviziile pe care generalul Auchinleck le strânsese pentru sperata lui ofensivă de la mijlocul lui februarie. Generalul Ritchie și-a adunat forțele masacrate în apropiere de Gazala și Tobruk. Aici, urmăritori și urmăriți și-au tras sufletul și s-au uitat urât unii la alții, până la sfârșitul lui mai, când Rommel a putut să lovească din nou.

La 27 ianuarie, a început dezbaterea și eu am expus situația noastră în fața Camerei. Puteam vedea că membrii ei erau într-o stare de spirit certărească, pentru că, atunci când am cerut, de îndată ce am ajuns acasă, ca viitoarea mea expunere să fie înregistrată electric ca să poată fi folosită pentru a fi transmisă în Imperiu și în Statele Unite, s-au făcut obiecții pe diverse motive care nu aveau nici o legătură cu necesitățile actuale. Atunci, mi-am retras cererea, cu toate că ea nu ar fi fost respinsă în nici un alt Parlament din lume. Într-o asemenea atmosferă, m-am ridicat să vorbească.

Le-am relatat câte ceva despre bătălia din deșert, dar Camera bineînțeles că nu a apreciat semnificația contraloviturii lui Rommel, pentru că nu i se putea da nici o idee despre planurile mai ample care aveau să fie declanșate de o rapidă cucerire a Tripolitaniei de către britanici. Pierderea Benghaziului și Agedabiei, care devenise deja publică, părea să fie o parte a declinului războiului din deșert. În plus, în acel moment, nu aveam informații precise despre ce se întâmplase și de ce.

Am ajuns imediat la goliciunea noastră în Orientul Îndepărtat:

Nu a existat niciodată un moment, nu ar fi putut exista niciodată un moment, în care Marea Britanie sau Imperiul britanic, să poată lupta singure cu Germania și Italia, să poată duce bătălia pentru Britania, bătălia pentru Atlantic și bătălia pentru Orientul Mijlociu și în același timp să fi fost bine pregătită în Birmania, în peninsula Malaya și, în general, în Orientul Îndepărtat, în fața atacului unui vast imperiu militar ca Japonia, care avea peste șaptezeci de divizii mobile, a treia flotă în lume, o mare forță aeriană și beneficia de munca asiduă a optzeci sau nouăzeci de milioane de asiatici îndrăzneși și războinici. Dacă am fi început să ne împrăștiem forțele în aceste imense regiuni ale Orientului Îndepărtat, am fi fost ruinați. Dacă am fi deplasat mari armate care erau necesare urgent pe fronturile războiului spre regiuni care nu erau în război și care s-ar fi putut să nu fie niciodată în război, am fi greșit total, am fi irosit șansa, care acum devenise mai mult decât o șansă, ca noi toți să ieșim în siguranță din nenorocirea teribilă în care fuseserăm scufundați...

S-a luat decizia să ne dăm contribuția la ajutorarea Rusiei, să încercăm să-l batem pe Rommel și să formăm un front mai puternic din Levant la Marea Caspică. Urmarea acestei decizii a fost că a stat în puterea noastră să facem doar o pregătire moderată și parțială în Orientul Îndepărtat, împotriva pericolului ipotetic al unui atac japonez. Șaizeci de mii de oameni erau concentrați la Singapore, dar s-a acordat prioritate Văii Nilului în ce privește avioanele moderne, tancurile și artileria antiaeriană și antitanc.

A trebuit să rețin atenția Camerei timp de două ore. Au primit ce au dorit, fără mare entuziasm. Dar am avut impresia că nu au rămas

neconvinși de argumentare. Având în vedere ceea ce intuiam că ne așteaptă, m-am gândit că era bine să arăt lucrurile într-o lumină cât mai nefavorabilă și să nu fac promisiuni, fără să exclud însă speranța.

Dezbaterile au durat trei zile. Dar tonul mi s-a părut extrem de prietenos. Nu încăpea îndoială ce va face Camera. Colegii mei din Cabinetul de Război, în frunte cu domnul Attlee, susțineau cu vigoare și chiar cu duritate poziția guvernului. În 29, a trebuit să mă relaxez. În acel moment mă temeam că nu vor exista divergențe. Am încercat prin tatonări să-i determin pe criticii noștri să facă „lobby” împotriva noastră, fără să offensez însă adunarea care devenise deja reconciliantă, dar nimic din ce am îndrăznit să spun nu a putut determina vreuna dintre figurile nemulțumite din partidele Conservator, Laburist și Liberal să voteze nefavorabil. Din fericire, când s-a propus votarea, votul de încredere a fost cerut de Partidul Laburist Independent, care număra trei parlamentari. Doi dintre ei au fost chemați să numere voturile, iar rezultatul a fost de patru sute șaiszeci și patru pentru și unul contra. I-am fost recunoscător lui James Maxton, liderul minorității, că a pus capăt problemei. Presa a făcut atâta caz, încât au sosit telegrame de ușurare și felicitări din întreaga lume a Aliatilor. Cele mai calde au fost de la prietenii mei americani de la Casa Albă. I-am trimis felicitări președintelui pentru aniversarea a șaiszeci de ani. „E nostim, mi-a telegrafiat el, că am intrat în același deceniu cu dumneata”. Cicălitonii din presă nu erau totuși lipsiți de resurse. Ei se răsuceau cu viteza veverișelor. Ce inutil a fost să se ceară un vot de încredere. Cine ar fi visat vreodată să provoace guvernul național? Aceste „voci șipătoare”, cum le-am numit eu, erau doar vestitorii catastrofelor ce se apropiau.

* * *

Am considerat imposibil să facem o cercetare prin Comisia Regală asupra condițiilor căderii Singaporei, în timp ce continua războiul. Nu ne puteam permite să risipim oameni, timp și energie. Parlamentul a acceptat acest punct de vedere; dar din spirit de dreptate pentru ofițerii și oamenii în cauză, trebuia să se facă o cercetare a condițiilor, imediat ce avea să înceteze lupta. Dar acest lucru nu a fost stabilit de guvern până acum.* Anii au trecut și mulți dintre martori sunt morți. S-ar putea întâmpla să nu avem niciodată o pronunțare oficială a unui tribunal competent asupra celui mai rău dezastru și a celei mai mari capitulări din istoria britanică. În aceste pagini, eu nu încerc să mă pun în locul unui asemenea tribunal sau să pronunț o opinie asupra comportării unor indivizi. Am înregistrat în altă parte** faptele deosebite, așa cum le văd eu. Din acestea și din documentele scrise la vremea respectivă, cititorul trebuie să-și formeze părerea lui proprie.

Este cel puțin discutabil dacă ar fi fost mai bine să ne concentrăm

* Scris în 1951.

** *The Hinge of Fate*: cap. VI.

toate forțele în apărarea Insulei Singapore, oprind înaintarea japoneză în peninsula Malaya cu forțe mobile ușoare. Decizia comandantului de la fața locului, pe care eu am aprobat-o, a fost să dea bătălia pentru Singapore la Johore, dar să amâne apropierea inamicului de acel loc cât mai mult posibil. Apărarea țărmului a constat dintr-o retragere continuă, cu acțiuni grele de ariergardă. Trupele și comandanții angajați merită tot creditul. Totuși, acțiunea înghițea toate întăririle, îndată ce veneau. Inamicul avea toate avantajele. Se făcuseră înainte de război studii amănunțite asupra terenului și condițiilor. S-au făcut planuri la scară mare și infiltrări secrete de agenți, inclusiv chiar rezerve secrete de biciclete japoneze pentru cicliști. Fuseseră adunate forțe superioare și rezerve mari, dintre care unele nici nu erau necesare. Toate diviziile japoneze erau obișnuite cu războiul în junglă.

Stăpânirea aerului de către japonezi, după cum s-a arătat, datorită amarnicilor noastre nevoi în alte locuri, a fost un alt fapt mortal. Principala forță de luptă a armatei pe care am trimis-o în apărarea Singaporei și aproape toate întăririle trimise după declararea războiului de către japonezi, erau oboseite în lupta din peninsulă și, când au traversat drumul pe dig unde trebuia să fie terenul lor de luptă supremă, avântul lor dispăruse. Aici s-au alăturat garnizoanei, mărinind numărul dar nu și puterea acestora. Armata care trebuia să dea bătălia decisivă pentru Singapore și care fusese trimisă cu acest suprem obiectiv pe acest teatru al războiului, nu reușise încă să se concentreze înainte de începerea atacului japonez. Puteau fi o sută de mii de oameni; dar nu mai erau o armată.

* * *

Curând, a devenit clar că generalul Wavell, acum comandant suprem aliat al acelor regiuni estice, avea deja îndoieli în privința capacității noastre de a menține o apărare prelungită a Singaporei. Eu contasem mult pe insulă și fortăreață ca să reziste unui asediu care ar fi cerut debarcarea, transportarea și amplasarea de artilerie grea de către japonezi. Înainte de a pleca din Washington, încă mă gândeam la o rezistență de cel puțin două luni. Am urmărit cu neliniște dar fără intervenție efectivă consumarea forțelor noastre în retragerea lor prin peninsula Malaya. Pe de altă parte, câștigaserăm timp prețios.

Dar, la 16 ianuarie, Wavell a telegrafiat: „Până de curând toate planurile noastre au fost bazate pe respingerea atacurilor de pe mare a insulei [Singapore] și pe reținerea atacurilor pe uscat la Johore sau mai departe la nord, dar nu s-a făcut nimic sau aproape nimic pentru construirea de fortificații în partea de nord a insulei, pentru a se evita traversarea Strâmtoarei Johore, deși s-au făcut aranjamente pentru aruncarea în aer a drumului de pe dig. Cele mai grele dintre tunurile fortăreței au șasiu rulant, dar traiectoria lor plată le face inutilizabile pentru activitatea de antibaterie. Nu pot garanta să domin bateriile de asediu ale inamicului cu acestea...”

Am citit acest pasaj în dimineața de 19 cu sentimente de surprindere

dureroasă. Deci nu existau fortificații permanente care să acopere partea dinspre uscat a bazei navale și a orașului! În plus, ceea ce era și mai uluitor, nu au fost luate nici un fel de măsuri semnificative ca să se construiască fortificații de câmp, de către nici unul dintre comandanți, de la începutul războiului și mai cu seamă de când japonezii s-au instalat în Indochina. Nici măcar nu menționaseră faptul că aceste fortificații nu existau.

Tot ceea ce văzusem sau citisem despre război m-a convins că, având în vedere puterea de foc modernă, câteva săptămâni ar fi fost suficiente pentru crearea unor fortificații puternice de câmp și ca să limiteze frontul de atac al dușmanului. În plus, nu-mi trecuse niciodată prin minte că faimoasa fortăreață nu era apărată din spate de un cerc de forturi cu caracter permanent. Nu pot înțelege cum de n-am știut lucrul ăsta. Dar nici unul dintre ofițerii de la fața locului și nici dintre consilierii mei profesioniști din țară nu și-au dat seama de nevoia aceasta stringentă. Oricum, nici unul dintre ei nu mi-a atras atenția asupra acestui fapt – nici măcar cei care au văzut telegrama mea, bazată pe falsa mea presupunere că va fi necesar un asediu normal. Am citit despre Plevna din 1877, unde, înaintea erei armelor automate, turcii au improvizat fortificații, chiar sub nasul asaltului rusesc; și am examinat Verdunul în 1917, unde o armată care stătea în și între forturi răspândite, făcuse cu un an înainte fapte atât de glorioase. Îmi puseseam încrederea în faptul că inamicul va trebui să folosească artileria pe scară foarte mare ca să pulverizeze întăriturile noastre de la Singapore și în crearea unor dificultăți aproape prohibitive pe care le-ar implica o asemenea concentrare de artilerie și adunarea de muniție pe liniile de comunicațiile de-a lungul Malayei. Iar acum, brusc, totul dispărea și vedeam în fața mea spectacolul hideos al unei insule aproape goale și al trupelor obosite, dacă nu epuizate, retrăgându-se.

Nu scriu toate astea ca să mă scuz. Ar fi trebuit să știu. Consilierii mei ar fi trebuit să știe și ar fi trebuit să mi se spună. Motivul pentru care nu am întrebat lucrul acesta, printre miile de întrebări pe care le-am pus, este că nu-mi trecea prin minte că Singapore nu ar avea fortificații spre uscat, la fel cum n-aș fi conceput ca un vas să fie lansat fără să aibă fund. Cunosce diversele motive care au fost date pentru eșec; preocuparea trupelor cu instrucția și cu edificarea fortificațiilor în Malaya de nord; lipsa de forță de muncă civilă; limitele financiare antebelice și controlul centralizat al Ministerului de Război; faptul că rolul armatei a fost să apere baza navală, situată pe malul de nord al insulei, și că datoria lor era să lupte în fața malului și nu de-a lungul lui. Eu nu consider valabile aceste motive. Ar fi trebuit să se construiască fortificații.

Reacția mea imediată a fost să repar neglijența în măsura în care permitea timpul, dar, când m-am trezit în dimineața de 21, deasupra corespondenței mele era următoarea telegramă pesimistă de la generalul Wavell:

Ofițerul pe care l-am trimis la Singapore după planurile de apărare a insulei s-a întors. Se fac acum scheme de apărare a părții de nord a insulei. Numărul de soldați necesari pentru apărarea efectivă

a insulei este la fel de mare, dacă nu mai mare decât cel pentru apărarea Johorelui*. I-am ordonat lui Percival [comandantul șef] să ducă bătălia în Johore, dar să elaboreze planuri de rezistență prelungită pe insulă cât mai mult posibil, în ipoteza că pierde bătălia de la Johore. Trebuie totuși să vă atenționez că mă îndoiesc că insula mai poate fi apărată mult dacă se pierde Johore. Tunurile fortăreței sunt în mare parte așezate pentru a fi folosite împotriva vapoarelor și au muniție doar în acest scop; multe pot trage doar în direcția mării.** O parte a garnizoanei a fost deja trimisă la Johore, iar trupele rămase sunt de o valoare îndoielnică. Îmi pare rău că vă dau o imagine deprimantă, dar nu vreau să aveți o imagine falsă asupra fortăreței. Fortificațiile Singaporei au fost construite doar pentru a întâmpina un atac dinspre mare. Încă mai sper că Johore să poată fi apărat până la sosirea convoiului următor.

Am rămas mult timp pe gânduri în legătură cu mesajul. Până acum, gândisem doar să însușesc și pe cât posibil să împing disperata apărare a insulei, a fortăreței și a orașului și, oricum, acestea era atitudinea care trebuia menținută dacă nu se ordona o schimbare a politicii. Dar acum am început să mă gândesc mai mult la Birmania și la întăririle aflate în drum spre Singapore. Acestea puteau să piară sau să fie îndrumate în altă direcție. Era încă timp să le întoarcem spre nord, spre Rangoon. De aceea, am pregătit următoarea minută pentru șefii de Stat Major și i-am dat-o generalului Ismay la timp pentru ședința lor de la 11.30 a.m., în ziua de 21. Mărturisesc însă că încă nu eram hotărât. Mă bazam pe prietenii și consilierii mei. Sufeream cu toții foarte mult în timpul acela.

Având în vedere telegrama foarte proastă primită de la generalul Wavell, trebuie să analizăm întreaga poziție diseară în Comitetul de Apărare.

1. Am comis deja greșeala de care mă temeam... Forțele care puteau face un front solid la Johore, sau oricum de-a lungul coastei de la Singapore, au fost sfărâmate. Nu a fost construită nici o linie de fortificații în partea dinspre uscat. Marina nu a făcut fortificații în vederea unei întoarceri a inamicului spre coasta de vest a peninsulei. Generalul Wavell și-a exprimat părerea că pentru apărarea insulei Singapore va fi nevoie de mai multe trupe decât pentru câștigarea bătăliei la Johore. Bătălia de la Johore e aproape cu siguranță pierdută.

Mesajul lui lasă puține speranțe pentru o apărare prelungită. Este evident că o asemenea apărare s-ar realiza doar cu prețul tuturor întăririlor aflate acum pe drum. Dacă generalul Wavell se îndoiește că se poate obține o întârziere de peste câteva săptămâni, se naște întrebarea dacă nu ar trebui să aruncăm imediat în aer docurile,

* Sublinierea mea (n. a.).

** Acest lucru nu e corect. Majoritatea tunurilor puteau trage și înspre uscat.

bateriile și atelicele și să concentrăm totul asupra apărării Birmaniei și a menținerii drumului prin Birmania.

2. Mie mi se pare că această întrebare trebuie privită drept în față și pusă direct generalului Wavell. Care ar fi valoarea Singaporei (pentru inamic) mai presus de a numeroaselor porturi din sud-vestul Pacificului, dacă e demolat serios din punct de vedere militar și naval? Pe de altă parte, pierderea Birmaniei ar fi foarte dăunătoare. Ne-ar rupe de chinezi, ale căror trupe au avut cele mai mari succese dintre toate cele angajate în lupta împotriva japonezilor. S-ar putea ca, încercând lucrurile și ezitând, să luăm o decizie nepotrivită și să pierdem atât Singapore cât și drumul prin Birmania. Desigur că decizia depinde de cât timp poate fi menținută apărarea insulei Singapore. Dacă e vorba doar de câteva săptămâni, nu merită să pierdem toate întăririle și aviația.

3. În plus, trebuie să luăm în considerare că această cădere a Singaporei, însoțită și de căderea Corregidorului, va fi un șoc teribil pentru India, care poate fi susținută doar prin sosirea unor forțe puternice și o acțiune de succes pe frontul Birmaniei.

Rog să se ia în considerare toate acestea azi-dimineață.

Șefii de Stat Major nu au ajuns la o concluzie definitivă și, când ne-am întâlnit seara la Comitetul de Apărare, precumpănca o poziție de neangajare la un pas atât de grav. Reacția directă inițială li revenea generalului Wavell în calitate de comandant suprem aliat. Personal, am considerat situația atât de dificilă încât nu am făcut presiuni în privința noului meu punct de vedere, ceea ce ar fi trebuit să fac dacă aș fi fost hotărât. Nici unul dintre noi nu putea prevedea colapsul apărării care avea să survină peste mai puțin de trei săptămâni. Mai era nevoie de o zi sau două de gândire.

* * *

Sir Earle Page, reprezentantul Australiei, nu a participat, bineînțeles, la Comitetul Șefilor de Stat Major și nici nu l-am invitat la Comitetul Apărării. Într-un fel sau altul, i s-a arătat minuta mea către șefii de Stat Major. El a telegrafiat imediat guvernului său, iar la 24 ianuarie am primit un mesaj de la primul-ministru australian, domnul Curtin, din care următoarele pasaje sunt relevante:

... Page a raportat că în Comitetului Apărării se ia în considerare evacuarea din Malaya și Singapore. După toate asigurările care mi s-au dat, evacuarea Singaporei va fi privită aici ca o trădare de neiertat... Noi am înțeles că fortăreața urma să fie făcută de necucerit și oricum trebuia să fie capabilă să reziste un timp prelungit, până la sosirea flotei principale.

Chiar și într-o întoarcere de urgență a întăririlor, aceasta ar trebui să se facă spre Indiile Orientale olandeze și nu spre Birmania. Orice altceva ar fi adânc nemulțumitor și ar putea forța Indiile Orientale olandeze să facă pace separată.

Credincioși fluxului propus de întărit, noi am acționat și ne-am îndeplinit partea noastră din înțelegere. Ne așteptăm să nu puneti în cumpănă întregul țel, prin evacuarea Singaporei.

Trebuie să avem înțelegere față de starea de spirit în care se afla guvernul australian din cauza hidoasei eficiențe a mașinii de război japoneze. Pierduserăm supremația în Pacific; cele mai bune trei divizii ale australienilor erau în Egipt iar o a patra la Singapore. Membrii guvernului și-au dat seama că Singapore era într-un pericol mortal și se temeau de o invazie a Australiei însăși. Toate marile lor orașe, cuprinzând mai mult de jumătate din populația întregului continent, erau pe coasta mării. Îi aștepta perspectiva unui exod în masă spre interior și organizarea unei gherile, fără arsenale și aprovizionare. Ajutorul din partea țării mamă era departe iar puterea Statelor Unite în apele Australiei putea fi edificată doar cu încetul. Eu nu credeam că japonezii vor invada Australia, aflată la peste patru mii cinci sute de kilometri peste ocean, când aveau atâtea prăzi atrăgătoare la îndemână, în Indiile Orientale olandeze și în Malaya. Cabinetul australian vedea scena în altă lumină și de aceea prevestiri rele îl presau. Chiar și în aceste condiții de constrângere, la ei se păstrau rigide diviziunile între partide. Majoritatea guvernului laburist era doar de doi membri. Întâmpinau opoziție în privința serviciului militar obligatoriu chiar și pentru apărarea internă. Deși opoziția făcea parte din Consiliul de Război, nu se formase un guvern național.

Totuși, telegrama domnului Curtin era atât serioasă cât și neobișnuită. Expresia „trădare de neiertat“ nu era în concordanță cu adevărul sau cu faptele militare. Se apropia un dezastru înfrorător. Puteam oare să-l evităm? Cum stătea balanța pierderii și câștigului? În acest moment, destinația unor forțe importante era încă sub controlul nostru. Nu e nici o „trădare“ în examinarea unor probleme cu un ochi realist. În plus, Consiliul de Război australian nu putea aprecia ansamblul situației. Altfel, nu ar fi îndemnat la completa neglijare a Birmaniei, care s-a dovedit prin evenimente că era singurul loc pentru care aveam mijloacele să-l salvăm.

Nu ar fi adevărat să spunem că mesajul domnului Curtin a decis chestiunea. Dacă am fi fost cu toții de acord asupra politicii, am fi pus chestiunea, așa cum am sugerat, „direct“ lui Wavell. Am fost conștient însă de o întărire a opiniei împotriva abandonării renumitei poziții-cheie în Orientul Îndepărtat. Efectul care s-ar fi produs în întreaga lume, mai ales în Statele Unite, în legătură cu o „scufundare“ britanică, în timp ce americanii continuau să lupte cu încăpățănare în Corregidor, era greu de imaginat. Nu încape îndoială că ar fi trebuit să fie o decizie pur militară. Totuși, printr-o înțelegere generală, sau acceptare, s-au făcut toate eforturile pentru întărirea Singaporei și susținerea apărării acestuia. Divizia a 18-a britanică, din care o parte debarcase deja, și-a continuat drumul.

Totuși, valoarea acestor întărituri era mai mică decât o sugerează numărul lor. Urmau să ajungă pe poziții tactice și să fie aruncate într-o bătălie pierdută, de îndată ce debarcau. Se puneau speranțe mari în

avioanele de luptă Ilurricane, din care fusese trimisă o cantitate considerabilă. Acestea măcar erau avioane de cahtate, care se puteau măsura cu japonezii. Ele au fost adunate în mare grabă și și-au luat zborul. Câteva zile, într-adevăr, au provocat mari daune, dar condițiile erau strâine piloților nou veniți și superioritatea numerică a japonezilor a început tot mai mult să-și ceară drepturile. Forțele noastre se topeau repede. Japonezii aveau acum cinci divizii complete. Au coborât repede de-a lungul coastei și, în ziua de 27 ianuarie, generalul Percival a hotărât să se retragă în insula Singapore. Pentru a ajunge acolo, fiecare om și mașină trebuia să treacă pe drumul digului. Cea mai mare parte a unei brigăzi a fost pierdută în prima etapă, dar, în dimineața zilei de 31 ianuarie, restul forțelor făcuse traversarea și drumul a fost aruncat în aer în urma lor.

În țară nu ne mai făceam iluzii în privința unei apărări prelungite. Singura întrebare era cât va dura. Tunurile grele de pe coastă, care puteau trage spre nord, nu erau de mare folos, cu muniția lor limitată, împotriva unei regiuni acoperite de junglă, în care se aduna inamicul. O singură escadrilă de avioane de luptă mai rămăsese pe insulă și un singur aerodrom putea fi folosit. Pierderile și risipa redusese ră numeric garnizoana acum concentrată, de la 106 000, cât apreciasse Ministerul Războiului, la circa 85 000 de oameni, inclusiv unități administrative și diverse corpuri non-combatante. Din acest total, probabil 70 000 erau înarmați. Pregătirea fortificațiilor de câmp și a obstacolelor, deși reprezenta un mare efort local, n-avea nici o legătură cu nevoile mortale de acum. Nu existau fortificații permanente pe frontul care urma să fie atacat. Avântul armatei fusese mult redus de lunga retragere și de luptele grele din peninsulă. În spate era orașul Singapore, care adăpostea o populație de un milion, formată din multe rase și o mulțime de refugiați.

* * *

În dimineața de 8 februarie, patrulele au raportat că inamicul își masa oamenii în plantațiile din nord-vestul insulei și pozițiile noastre se aflau sub tir greu de artilerie. La 10.45 p.m. primele valuri de asalt au trecut strâmtoarea Johore, transportate în vase de debarcare blindate, aduse ca rezultat al unei planificări îndelungi și atente, la locurile de lansare de pe șosele. Au urmat lupte grele, iar multe vase au fost scufundate, dar australienii erau puțini pe uscat, iar grupuri ale inamicului au debarcat pe mal în multe locuri. În a doua seară, un nou atac similar a avut loc și din nou inamicul a reușit să pună piciorul pe uscat. Ziua de 11 februarie a fost o zi de luptă confuză pe tot frontul. Drumul pe dig a fost reparat repede de inamic, de îndată ce trupele noastre de acoperire s-au retras. Garda imperială japoneză a avansat, trecând pe el în noaptea aceea. Pe data de 13, a fost pus în practică planul pentru evacuarea la Java, pe mare, a circa trei mii de persoane nominalizate. Cei care au primit ordin să plece erau telegrafisti, tehnicieni, ofițeri de Stat Major, infirmiere și alții, ale căror servicii erau de o valoare deosebită pentru continuarea războiului.

Deja, condițiile în orașul Singapore erau acum șocante. Forța de muncă civilă se prăbușise, lipsa aprovizionării cu apă părea iminentă, iar rezervele de hrană și muniție pentru trupe fuseseră serios reduse prin pierderea unor depozite aflate acum în mâinile inamicului. În acest timp, programul de distrugere organizată începuse. Puștile de pe fortificațiile fixe și aproape toate tunurile de câmp și cele antiacriene au fost distruse, împreună cu echipamente și documente secrete. Combustibilul pentru aviație și bombe a fost ars sau făcut să explodeze. S-au ivit unele confuzii în legătură cu distrugerea bazei navale. S-au dat ordine, docul plutitor a fost scufundat, iar chesenul și mașinăria de pompat a docului uscat au fost distruse, dar multe lucruri din planul întreg au fost lăsate neîndeplinite. În 14, Wavell mi-a trimis următorul mesaj care părea concludent:

Am primit telegrama de la Percival că inamicul este aproape de oraș și că trupele lui sunt incapabile să mai contraatace. I-am ordonat să continue să provoace maximum de daune inamicului, prin lupta casă-cu-casă dacă e necesar. Mă tem totuși că rezistența nu va fi prea îndelungată.

* * *

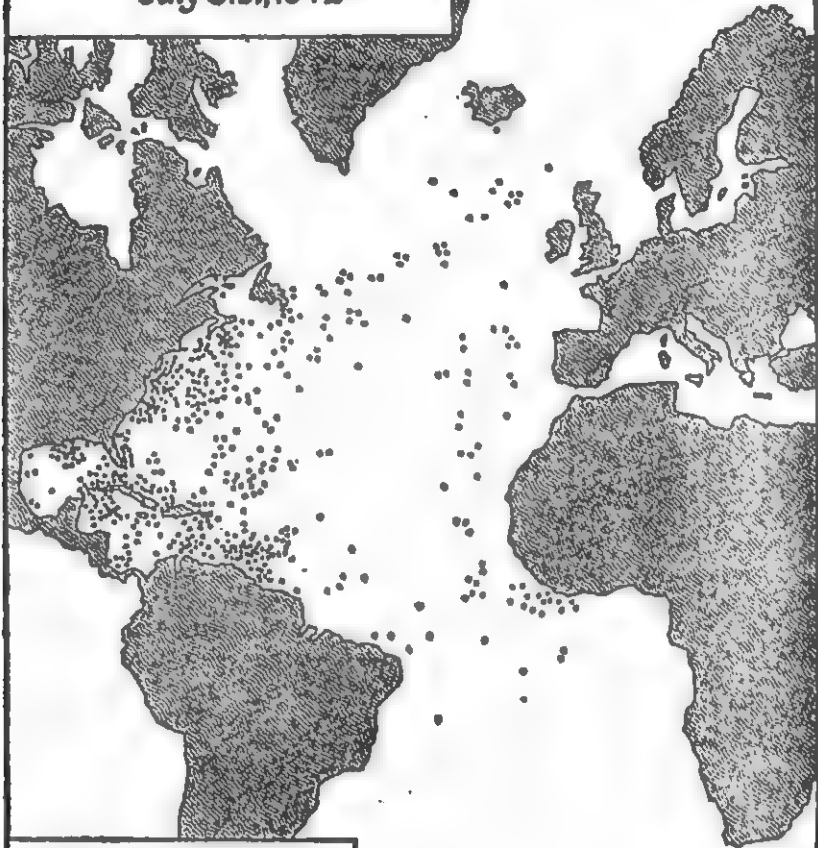
Cititorul își va aminti minuta mea din 21 ianuarie către șefii de Stat Major în legătură cu abandonarea apărării Singaporei și îndreptarea întăririlor spre Rangoon și cum nu am făcut presiuni în favoarea acestui punct de vedere. Când toate inimile noastre s-au întărit ca să luptăm la Singapore, singura șansă de succes și de fapt de a câștiga timp, ceea ce era singurul lucru pe care-l puteam spera, era de a da ordine imperative ca să se lupte cu disperare până la capăt. Aceste ordine au fost acceptate și susținute de generalul Wavel, care a făcut într-adevăr mari presiuni asupra generalului Percival. Totdeauna este corect ca, oricare ar fi îndoiele la vârful conducerii războiului, generalul de la fața locului să nu aibă cunoștință de ele și să primească instrucțiuni simple și clare. Dar acum, când era sigur că totul era pierdut la Singapore, eram sigur că era greșit să oblig la o inutilă vărsare de sânge, fără speranță de victorie, să forțez la o luptă groaznică de stradă, în marele oraș cu populația lui foarte numeroasă, neajutorată și acum lovită de panică. I-am spus generalului Brooke părerea mea și am constatat că și el era de acord să nu mai facem presiuni din țară asupra generalului Wavell și să-l autorizăm să ia inevitabila decizie, pentru care vom împărți răspunderea.

Duminică 15 februarie 1942 a fost ziua capitulării. Mai erau rezerve de alimente pentru militari doar pentru câteva zile, munițiile erau foarte puține și practic nu mai era benzină pentru vehicule. Mai rău decât toate, proviziile de apă puteau să mai dureze doar douăzeci și patru de ore. Generalului Percival i s-au sugerat două alternative din partea comandanților superiori: contraatac sau capitulare, prima depășind capacitatea trupelor epuizate. El a decis să capituleze. Japonezii au cerut și au primit capitularea necondiționată. Ostilitățile au încetat la 8.30 p.m.

THE U-BOAT PARADISE

December 7th, 1941-

July 31st, 1942

Summary of Losses

Gross Tons

British 1,144,000

Others 2,106,000

Total 3,250,000

Bătălia pentru Atlantic

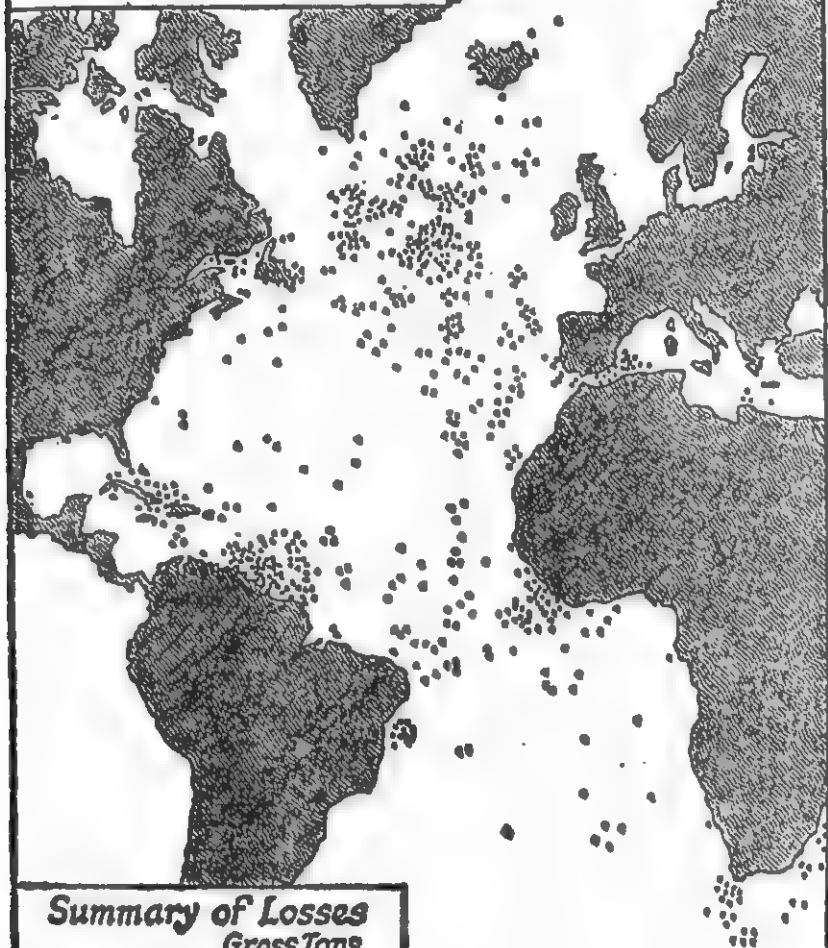
Vase comerciale scufundate de submarinele de buzunar-U în Atlantic

Capitolul VIII

PARADISUL SUBMARINELOR DE BUZUNAR-U

În ciuda unei reorganizări a guvernului, poziția mea nu fusese afectată în toată această perioadă de tensiune politică și schimbări din țară și de dezastre în străinătate. Eram prea ocupat cu treburile de fiecare oră ca să am timp să jelesc prea mult. Autoritatea mea personală părea chiar mărită din cauza nesiguranței care îi afecta pe unii dintre colegii mei sau pe viitorii colegi. Eu nu sufeream de dorința de a fi eliberat de răspunderile mele. Tot ce doream era acceptarea voinței mele, după o discuție rezonabilă. Nenorocirile nu au făcut decât să ne apropie, pe mine și pe șefii de Stat Major, iar această unitate era resimțită în tot cercul guvernului. Nu existau șoapte de intrigă sau dizidență, nici în mult mai numerosul grup al miniștrilor din Cabinet. Totuși, din afară veneau presiuni de a se schimba metoda mea de conducere a războiului, în vederea obținerii de rezultate mai bune decât până acum. „Suntem toți alături de primul-ministru, dar el are prea multe de făcut. Ar trebui să fie eliberat de unele dintre poverile care cad asupra lui.” Acesta era punctul de vedere persistent și se elaborau multe teorii. Dar eu eram total hotărât să-mi păstrez întreaga putere în conducerea războiului. Acest lucru putea fi exercitat doar prin îmbinarea funcției de prim-ministru cu cea de ministru al Apărării. Apar mai multe dificultăți și se consumă mai multă strădanie pentru depășirea opoziției și ajustarea divergențelor și a punctelor de vedere conflictuale, decât dacă ai dreptul să dai singur decizii. Este foarte important ca la vârf să existe o singură minte care să hotărască pentru întregul domeniu, ajutată și corectată cu credință, dar nu divizată în integritatea ei. Bineînțeles că nu aș fi rămas nici o oră prim-ministru dacă mi s-ar fi luat funcția de ministru al Apărării. Faptul că acest lucru era larg cunoscut, oprea orice provocări, chiar și în condițiile cele mai nefavorabile, și multe sugestii bine intenționate cu privire la crearea unor comitete și altor forme de mașinărie impersonale s-au prăbușit. Trebuie să exprim recunoștința mea față de toți cei care m-au ajutat să reușesc.

**THE CRISIS OF THE
U-BOAT WAR**
August 1st, 1942-
May 21st, 1943

Summary of Losses

	Gross Tons
British	1,974,000
Others	1,786,000
Total	<u>3,760,000</u>

*Bătălia pentru Atlantic
Vase comerciale scufundate de submarine de buzunar-U în Atlantic*

Dar anul 1942 avea să ne ofere multe șocuri dure. În primele șase luni, toate au mers prost. În Atlantic, anul 1942 s-a dovedit anul cel mai dur din tot războiul. Flota submarinelor de buzunar-U a crescut la aproape două sute cincizeci, dintre care amiralul Doenitz putea raporta o sută unități operaționale, la care se adăugau încă cincisprezece în fiecare lună. Ele făceau ravagii în apele americane, aproape necontrolate. La sfârșitul lui ianuarie, dincolo de coastele Statelor Unite și Canadei au fost scufundate treizeci și unu de vase, de aproape 200 000 de tone.

Curând atacul s-a răspândit spre sud, dincolo de Hampton Roads și de Capul Hatteras, iar de acolo spre coasta Floridei. Marele drum al mării era plin de vase fără apărare, americane și ale Aliaților. Pe acest drum circula încolo și înapoi prețioasa flotă a tancurilor, într-o procesiune continuă din porturile petroliere ale Venezuelei și din Golful Mexicului; iar aici și în Caraibe, dintre mulțimea de ținte, submarinele de buzunar-U căutau drept pradă doar tancurile petroliere. Erau atacate și vasele neutre de toate felurile. Săptămână de săptămână creștea scara masacrelor. În februarie, ele au distrus în Atlantic șaptezeci și unu de vapoare cu o capacitate de 384 000 de tone, toate acestea, în afară de două fiind scufundate în zona americană. Acesta a fost cel mai mare procent de pierdere pe care l-am suferit până acum. Curând avea să fie depășit.

Toate aceste distrugerii, depășind cu mult tot ce se cunoscuse în acest război, dar neatingând totuși cifrele catastrofale din cea mai rea perioadă a lui 1917, au fost provocate de nu mai mult de douăsprezece sau cincisprezece submarine care acționau deodată în această regiune. Protecția asigurată de marina americană a fost timp de câteva luni absolut neadecvată. Este într-adevăr surprinzător că, timp de doi ani cât a durat extinderea războiului total spre continentul american, nu s-au luat mai multe măsuri împotriva acestui masacu. În cadrul politicii președintelui de a da „tot ajutorul Britaniei pentru război” s-a făcut mult pentru noi. Obținusem cincizeci de distrugătoare vechi americane și zece cutere. În schimb, noi am dat neprețuitele vase din Indiile de vest. Dar aliaților noștri le lipseau acum aceste vase. După Pearl Harbour, Pacificul făcea presiuni mari asupra Marinei Statelor Unite. Totuși, cu toate informațiile pe care le aveau cu privire la măsurile noastre de protecție, atât înainte cât și în timpul luptei, este surprinzător faptul că nu s-au făcut planuri pentru convoaie de coastă și de înmulțire a vaselor mici. Nici apărarea aeriană a coastei nu a fost dezvoltată. Forța aeriană a armatei americane, care controla aproape toate avioanele militare cu baze pe coastă, nu fusese instruită în lupta antisubmarine, în timp ce marina, echipată cu avioane plutitoare și amfibii, nu avea mijloacele să o realizeze, iar în aceste luni cruciale, un sistem american eficient de apărare a fost realizat cu pași nesiguri, dureroși.

Dezastrul nostru putea fi și mai mare dacă germanii și-ar fi trimis vasele grele de suprafață să facă raiduri în Atlantic, dar Hitler era obsedat de ideea că noi intenționăm să invadăm nordul Norvegiei la o dată apropiată. Cu mintea lui puternic axată pe o singură direcție, el a sacrificat o șansă strălucitoare și a concentrat toate vasele mari de suprafață pe

care le avea disponibile și multe prețioase submarine—U în apele Norvegiei. „Norvegia, a zis el, este zona destinului în acest război.” Era, într-adevăr, după cum își dă seama cititorul, foarte importantă, dar în acest timp, șansa Germaniei se afla în Atlantic. Degeaba argumentau amiralii în favoarea unei ofensive navale. Führerul lor a rămas neclintit, iar decizia lui strategică a fost întărită de lipsa de combustibil. Deja, în ianuarie, el trimisese vasul *Tirpitz*, singurul lui vas de război, dar cel mai puternic din lume, la Trondheim și, în 12, s-a hotărât să-și rechemе în porturile din țară crucișătoarele *Scharnhorst* și *Gneisenau*, care fuseseră blocate aproape un an la Brest. Acest lucru a dus la un incident care a provocat atâta agitație și gălăgie în Anglia, încât cere o digresiune.

* * *

Pierderile serioase din Mediterana și deteriorarea temporară a întregii noastre flote orientale ne-a forțat să trimitem aproape toate avioanele noastre cu torpile să protejeze Egiptul împotriva unei potențiale invazii dinspre mare. Dar se făcuseră toate pregătirile posibile ca să urmărim portul Brest și să atacăm orice ieșire din el, cu bombe și torpile din aer și de pe mare. Au fost așezate și mine pe presupusa rută, atât în canal cât și lângă coasta olandeză. Amiralitatea se aștepta ca trecerea strâmtorii Dover să se încerce noaptea; dar amiralul german a preferat să folosească noaptea ca să evite patrulele noastre în momentul când a părăsit Brestul, și să treacă ziua prin dreptul bateriilor de la Dover. El a navigat din Brest înainte de miezul nopții, în 11.

Dimineața zilei de 12 era ceoasă, iar când au fost descoperite vasele inamicului, radarul avioanelor noastre de patrulă s-a defectat. Radarul de pe coastă nu le-a detectat nici el. Pe atunci, am considerat acest lucru un accident nefericit. După război, am aflat că generalul Martind, șeful Radarului german, făcuse un plan atent. Bruiajul german, până atunci inefficient, a fost înviorat de multe echipamente noi dar, pentru ca nimic să nu dea de bănuț, a fost pus în aplicare treptat, așa încât bruiatul să apară doar nițelș mai rău cu fiecare zi. Operatorii noștri nu se plângeau deci pe nedrept dar nimeni nu bănuia nimic neobișnuit. Totuși, până în 12 februarie, bruiatul devenise atât de puternic, încât radarul nostru care urmărea marea era de fapt nefolositor. Abia la 11.25 a.m., Amiralitatea a primit vestea. Până atunci, crucișătoarele care fugeau cu puternica lor escortă aeriană și de distrugătoare erau la treizeci de kilometri dincolo de Boulogne. Curând după-amiază, bateriile de la Dover au deschis focul cu tunurile lor grele și prima forță de luptă de cinci torpiloare au fost date la apă și au atacat. Șase avioane *Swordfish*, purtătoare de torpile, din Marston, Kent, conduse de căpitanul de rangul trei Esmonde (care condusese primul atac împotriva lui Bismarck), au pornit fără să aștepte mai mult de zece avioane *Spitfire* de sprijin. Avioanele *Swordfish*, atacate dur de avioanele de luptă inamice, și-au descărcat torpilele asupra dușmanului, dar cu un preț greu. Nici unul nu s-a mai întors și doar

cinci supraviețuitori au fost salvați. Lui Esmonde i s-a conferit post-mortem decorația Crucea Victoriei. Valuri succesive de bombardiere și bombardiere cu torpile au asaltat inamicul până la căderea nopții. Au fost multe lupte amare și confuze cu avioanele de luptă germane, în care noi am suferit pierderi mai mari decât inamicul superior numeric. Când crucișătoarele germane au trecut de coasta olandeză, pe la 3.30 p.m., cinci distrugătoare de la Harwich au încercat un atac, lansându-și torpilele de la circa 3000 de metri, sub un tir teribil. Neatinsă nici de bateriile din Dover, nici de torpile, escadra și-a continuat drumul și, în dimineața zilei de 13, toate vasele lor au ajuns acasă. Vestea a uluit publicul britanic care nu putea înțelege ceea ce lor li se părea a fi o dovadă că germanii au supremația în Canalul Mânecii. Serviciul nostru secret a aflat curând că atât *Scharnhorst* cât și *Gneisenau* au căzut victimă minelor noastre lansate din aer. Au trecut șase luni până când *Scharnhorst* a putut să intre din nou în funcțiune, iar *Gneisenau* n-a mai apărut în tot cursul războiului. Totuși, acest lucru nu putea fi dat publicității și furia națională era vehementă.

Pentru a liniști plângerile, s-a făcut o anchetă oficială care a raportat faptele publicabile. Văzut în perspectivă mai largă, episodul a fost în mare măsură în avantajul nostru. „Când am să vorbesc la postul de radio, luna viitoare, mi-a telegrafiat președintele, am să spun o vorbă despre acei oameni care consideră episodul din Canal ca o înfrângere. Sunt din ce în ce mai convins că adunarea tuturor vaselor germane în Germania face mai simplă problema noastră comună din Atlanticul de nord.” Dar pe atunci, asta arăta foarte urât pentru toată lumea din Marea Alianță, în afara cercurilor noastre cele mai secrete.

* * *

Între timp, de-a lungul coastei Atlanticului domnea, în continuare, nebulina. Un comandant de submarin de buzunar-U i-a raportat lui Doenitz că un număr de zece ori mai mare de submarine ar putea găsi ținte simple. Rămânând la fund în cursul zilei, ele își foloseau viteza mare la suprafață pentru a-și alege prada cea mai bogată. Aproape fiecare torpilă a lor își cerea victima, iar când își terminau torpilele, tunul lor era aproape la fel de eficient. Orașele de pe malul Atlanticului, unde pentru câțiva timp partea dinspre apă rămânea luminată, auzeau în fiecare noapte zgomotul luptei, vedeau vasele arzând, scufundându-se în larg, și îi salvau pe supraviețuitori și răniți. Era o furie amară împotriva Administrației, care se simțea foarte jenată, dar pe americani e mai ușor să-i înfuri decât să-i sperii.

La Londra am marcat aceste nenorociri cu îngrijorare și durere. La 10 februarie, am oferit Marinei americane fără să mi se ceară, douăzeci și patru de traulere antisubmarin, dintre cele mai bine echipate, și zece corvete cu echipajele lor instruite. Acestea au fost salutate de Aliatul nostru și primul a sosit la New York în martie. Era puțin, dar era tot ce ne puteam permite. „Asta era tot ce-a dat Anglia. Era tot ce-avea de dat.” Convoaiele de coastă nu puteau începe drumul până nu se făcea

o organizare și până nu se adunau escortele. Vasele de luptă existente și avioanele au fost folosite la început doar pentru patrularea sectoarelor amenințate. Inamicul le evita ușor și vâna în alte locuri. Principalul accent cădea acum între Charleston și New York, în timp ce câte un singur submarin U se învârtia prin Caraibe și Golful Mexicului, cu o libertate și o insolență greu de suportat. Scufundările ajunseseră la aproape jumătate de milion de tone, majoritatea având loc la patru sute cincizeci de kilometri de coasta americană, iar aproape jumătate din vasele scufundate erau petroliere. Doar două submarine de buzunar-U au fost scufundate de avioane americane în apele americane, iar prima distrugere în afara coastei americane de către un vas de suprafață nu a avut loc decât în 14 aprilie, de către distrugătorul american *Raper*.

În Europa, martie s-a încheiat cu strălucita și eroica faptă de la St. Nazaire. Acesta era singurul loc de-a lungul coastei Atlanticului unde *Tirpitz* putea fi băgat în docuri pentru reparații, dacă avea daune. Dacă docul, unul dintre cele mai mari din lume, putea fi distrus, o ieșire a lui *Tirpitz* de la Trondheim în Atlantic ar fi devenit mult mai riscantă și se putea considera că nu merita să fie făcută. Comandourile noastre abia așteptau prada, iar acesta era un fapt de glorie legat strâns de o înaltă strategie. O expediție de distrugătoare și vase ușoare de coastă, condusă de comandantul Ryder din Marina Regală și de colonelul Newman de la Regimentul Exeter, a plecat de la Falmouth în după-amiaza zilei de 26 martie, ducând circa două sute cincizeci de oameni din trupe de comando. Aveau de străbătut șase sute de kilometri prin apele controlate de patrulă inamice și șapte kilometri în sus, în estuarul Loarei.

Scopul era distrugerea porților ecluzei mari. Vasul *Campbeltown*, unul dintre cele cincizeci de distrugătoare vechi americane, ducând în burta lui trei tone de explozibil puternic, a intrat în poarta ecluzei sub un tir apropiat și ucigaș. Aici, sub conducerea comandantului Beattie, vasul a fost sabordat, iar detonatoarele principalelor încărcături de explozibil fuseseră fixate să explodeze mai târziu. De pe puntea vasului, maiorul Copeland cu un grup de debarcare au sărit pe mal ca să distrugă mașinăria docului. Germanii i-au primit cu o forță copleșitoare și a început o luptă furișă. În afară de cinci persoane, toți cei din grupul de debarcare au fost uciși sau capturați. Vasul comandantului Ryder a rămas întreg în mod miraculos, în ciuda tirului din toate direcțiile, ieșind în largul mării cu rămășițele forțelor sale și ajungând acasă în siguranță. Dar marea explozie abia urma. Ceva se stricase la detonator. Abia a doua zi, când un număr mare de ofițeri germani și tehnicieni examinau epava vasului *Campbeltown* intrat în poartă, acesta a explodat cu o forță devastatoare, omorând sute de germani și distrugând marea ecluză pentru tot restul războiului. Germanii au tratat cu respect prizonierii, dintre care patru au primit medalia Crucea Victoriei, dar i-au pedepsit cu severitate pe francezii curajoși care, la primul impuls, au alergat din toate părțile să ajute ceea ce credeau că era avangarda eliberării.

La 1 aprilie, în sfârșit, Marina Statelor Unite a putut să pornească un sistem parțial de convoaie. La început, acesta a fost încercat doar ziua, pe o distanță de o sută optzeci de kilometri de locuri de ancorare protejate, pentru grupuri de vase aflate sub escortă; iar noaptea, transportul pe apă stătea pe loc. În fiecare zi, erau peste o sută și douăzeci de vase care aveau nevoie de protecție, între Florida și New York. Întârzierile constituiau o nenorocire sub altă formă. Abia în 14 mai, a navigat primul convoi complet organizat, de la Hampton Roads la Key West. După aceea, sistemul a fost extins spre nord, la New York și Halifax, iar la sfârșitul lunii, traseul întreg de-a lungul coastei de răsărit, de la Key West spre nord, a fost în cele din urmă completat. Ușurarea a fost imediată, iar pierderile au scăzut.

În consecință, amiralul Doenitz și-a schimbat punctul de atac în Caraibe și în Golful Mexicului, unde încă nu funcționau convoaiele. Întinzându-se mai departe, submarinele de buzunar-U au început să apară dincolo de coasta Braziliei și în râul St. Lawrence. Abia la sfârșitul anului a devenit efectiv un sistem complet de convoaie care acoperea toate aceste imense mări. Dar, în luna iunie, s-a simțit o îmbunătățire a situației, iar ultimele zile ale lui iulie pot fi considerate drept încheierea teribilului masacru de-a lungul coastei americane. În decurs de șapte luni, pierderile Aliatilor numai de pe urma submarinelor-U s-au ridicat la peste trei milioane tone, care includeau 181 vase britanice de 1 130 000 de tone. Mai puțin de o zecime au fost pierderile la convoaie. Toate acestea l-au costat pe dușman, până în iulie, nu mai mult de paisprezece submarine-U, scufundate în Atlantic și în oceanele Arctice, iar dintre acestea, doar șase au fost distruse în apele nordamericane.

După aceea, am recăpătat inițiativa. Doar în iulie, cinci submarine-U au fost distruse în apropiere de coasta Atlanticului, iar în plus, alte șase vase germane și trei italiene au fost distruse în alte locuri. Acest total de paisprezece vase scufundate în cursul lunii, din care jumătate de către escortele de convoaie, ne-a încurajat. Era cea mai bună realizare de până atunci, dar numărul de noi submarine care intrau în serviciu în fiecare lună depășea încă ritmul distrugerilor noastre. În plus, când începeam să câștigăm, amiralul Doenitz își muta submarinele-U. În oceanele în care avea loc de manevră, câștiga totdeauna o scurtă perioadă de imunitate, mutându-se într-o zonă nouă. În mai, un convoi transatlantic a pierdut șapte vase la circa o mie de kilometri vest de Irlanda. Acțiunea a fost urmată de un masacru în Gibraltar și de reapariția submarinelor de buzunar-U în jurul portului Freetown. Din nou, Hitler ne-a venit în ajutor, insistând ca un grup de submarine-U să fie ținute pregătite să respingă o încercare a Aliatilor de a ocupa Azorele și Madeira. Ideea lui în această privință nu era total greșită, dar cerința lui a coincis cu sfârșitul zilelor liniștite pe coasta americană.

Atacul submarinelor-U era cel mai mare rău pentru noi. Ar fi fost

Înțelept din partea germanilor să mizeze totul pe ele. Îmi aminteam că tatăl meu spunea: „În politică, dacă ai pus mâna pe un lucru bun, Ține-te de el.” Acesta este și un important principiu strategic. La fel cum Goering și-a schimbat Țintele aeriene în bătălia pentru Britania în 1940, la fel acum, războiul submarinelor-U a fost cumva slăbit de dragul atracției competiției. Oricum, acesta a constituit un eveniment îngrozitor, într-un moment foarte prost.

* * *

Ar fi bine să părăsesc deocamdată aici cursul evenimentelor din alte locuri și să înregistrez pe scurt desfășurarea bătăliei pentru Atlantic până la sfârșitul anului 1942.

În august, submarinele-U și-au îndreptat atenția spre zona din jurul Trinidadului și a coastei de nord a Braziliei, unde li se ofereau Țintele cele mai atrăgătoare: vapoarele încărcate cu bauxită destinată Statelor Unite pentru industria aviatică, și fluxul de vase care plecau cu provizii spre Orientul Mijlociu. Alte submarine-U acționau lângă Freetown; unele ajungeau spre sud, până la Capul Bunei Speranțe, iar câteva pătrunseseră până în Oceanul Indian. Un timp ne-a îngrijorat sudul Atlanticului. Aici, în septembrie și octombrie, cinci mari vase de linie, care navigau independent, au fost scufundate, dar toate transporturile noastre de trupe care se îndreptau spre Orientul Mijlociu în convoi, au trecut neatinse. Printre vasele mari pierdute a fost și *Laconia*, de aproape 20 000 de tone, care transporta spre Anglia două mii de prizonieri de război italieni. Mulți s-au înecat.

Bătălia principală a trecut acum din nou de-a lungul rutelor marilor convoaie din nordul Atlanticului. Submarinele-U au început deja să respecte puterea aviației și, în noile lor atacuri, lucrau aproape în întregime în secțiunea centrală, dincolo de raza de acțiune a avioanelor cu baza în Islanda și în Terra Nova. Două convoaie au avut pagube mari în august, unul pierzând unsprezece vase, iar în cursul acestei luni, submarinele-U au scufundat 108 vase, cu o capacitate de peste o jumătate de milion de tone. În septembrie și octombrie, germanii au revenit la practica anterioară a atacurilor de zi pe sub apă. Datorită unui număr mai mare de submarine-U, lucrau acum în „haită de lupi”, și întrucât resursele noastre erau limitate, nu am putut evita mari pierderi în convoaie și am simțit foarte acut, în cadrul Comandamentului de coastă, lipsa avioanelor cu rază foarte lungă de acțiune. Acoperirea aeriană încă nu se întindea mai mult de nouă sute de kilometri de la baza de pe coastă și doar vreo șase sute de kilometri de la Terra Nova, lăsând o mare zonă nepăzită în centrul Oceanului Atlantic, unde escortele de suprafață nu puteau primi ajutor din aer. În această situație supărătoare, aviatorii noștri făceau tot ce puteau.

Escortele navale nu puteau să se depărteze mult de convoi și să rupă concentrarea pe flancuri. Altfel, când „haitele de lupi”, atacau, acestea ar fi putut să pătrundă în apărarea noastră. Singurul remediu era să înconjurăm

fiecare convoi cu destule avioane ca să găsim și să obligăm fiecare submarin să se scufunde și astfel să asigurăm o linie neatacabilă. Dar nici asta nu era destul. Trebuia să le căutăm și să le atacăm viguros pe mare sau din aer, oriunde le puteam găsi. Avioanele, echipajele de aviație instruite și armele aeriene erau încă prea puține, dar acum am făcut un început formând un „grup de sprijin” cu forțe de suprafață.

Ideea fusese susținută de mult, dar lipseau mijloacele. Primul dintre aceste grupuri de sprijin, care mai târziu au devenit un foarte puternic factor în războiul contra submarinelor-U, consta din două șalupe, patru fregate din cele noi, ieșite acum din atelierele constructorilor, și patru distrugătoare, cu echipaje bine instruite și experimentate și cu ultimele tipuri de arme, lucrând independent de escortele convoaielor și fără să fie incurcate de alte răspunderi. Sarcina lor era ca, în cooperare cu aviația, să caute, să vâneze și să distrugă submarinele-U. În 1943, adesea un avion îndruma un grup de sprijin spre prada lui; urmărirea unui submarin-U ducea la altele și astfel se descoperea o „haită”.

Au fost asigurate și avioane care să însoțească aceste convoaie. La sfârșitul anului 1942, funcționau șase „port-avioane de escortă”. Până la urmă, multe au fost construite în America, pe lângă altele construite în Marea Britanie, iar primul *Avenger* a navigat cu un convoi în Rusia de nord, în septembrie. Ele și-au făcut efectiv apariția la sfârșitul lui octombrie, cu convoaiele spre Africa de Nord. Echipate cu avioane navale Swordfish, ele corespundeau necesităților și anume: recunoaștere în adâncime în jur, independență față de baze terestre și strânsă colaborare cu escortele de suprafață. Astfel, prin mari străduințe și ingeniozitate, am început să câștigăm; dar puterea inamicului creștea și ea și am avut multe eșecuri.

Între ianuarie și octombrie 1942, numărul submarinelor de buzunar-U a crescut mai mult decât de două ori. Operaționale erau 196, iar convoaiele noastre din Atlanticul de nord, erau atacate fioros de haite mai mari ca înainte. Toate escortele pentru principalele noastre operațiuni în Africa au trebuit să fie reduse la sânge, iar în noiembrie, pierderile noastre pe mare au fost cele mai grele din tot războiul, incluzând 117 vase având peste 700 000 de tone, doar de pe urma submarinelor-U, și alte 100 000 de tone din alte cauze. Atât de amenințătoare erau condițiile în apele exterioare, încât, la 4 noiembrie, eu personal am convocat un Comitet antisubmarine-U. Puterea acestuia de a lua măsuri largi a jucat un rol nu fără însemnătate în acest conflict. Într-un mare efort de a lungi raza de acțiune a avioanelor cu radar Liberator, le-am scos din activitate până la realizarea îmbunătățirilor respective. La cererea mea, Președintele a trimis toate avioanele americane potrivite, înzestrate cu ultimele tipuri de radar, ca să lucreze plecând de la baze din Regatul Unit. Imediat am putut relua operațiunile în golful Biscaia, cu mai multă forță și cu echipamente mult mai bune. Toate acestea aveau să-și aducă răsplata în 1943.

Capitolul IX

VICTORII NAVALE

AMERICANE*

ÎN MAREA CORALILOR

ȘI INSULA MIDWAY

Evenimente tulburătoare, care au afectat întreg cursul războiului au avut loc în Oceanul Pacific. La sfârșitul lui martie, prima fază a planului japonez de război a avut un succes atât de complet încât i-a surprins și pe autorii lui. Japonia era stăpână în Hong Kong, Siam, Malaya și în aproape întreaga imensă regiune de insule care formează Indiile răsăritene olandeze. Trupele japoneze înaintau adânc în Birmania. În Filipine, americanii mai luptau încă la Corregidor, dar fără speranță de ușurare.

Bucuria japonezilor era la zenit. Mândria față de triumfurile lor războinice și încrederea în conducerea lor erau întărite de convingerea că puterile occidentale nu aveau voința să lupte până la moarte. Armatele imperiale se aflau deja la frontierele alese cu grijă în planurile lor dinainte de război ca limită prudentă a înaintării lor. În cadrul acestei uriașe arii, cuprinzând nemăsurate resurse și bogății, ei își puteau consolida cuceririle și își puteau dezvolta nouă cucerita putere. Planul lor îndelung pregătit a prevăzut o pauză în acest stadiu, ca să-și tragă răsuflarea, să reziste contraatacului american, sau să organizeze o nouă înaintare. Dar acum, în amețeaua victoriei, conducătorilor japonezi li s-a părut că venise momentul împlinirii destinului lor. Nu trebuiau să nu fie demni de acesta. Asemenea idei se nașteau nu doar din tentațiile naturale la care sunt expuși muritorii în fața succeselor uluitoare, ci și din rațiuni militare serioase. Dacă era mai înțelept să-și organizeze bine noul lor perimetru sau să câștige prin înaintare o mai mare adâncime pentru apărare li se părea o problemă strategică ce trebuia cântărită.

După deliberări, la Tokio a fost adoptată linia mai ambițioasă. S-a

---

* Vezi, *Coral Sea, Midway, and Submarine Actions*, de căpitan S. B. Monson, Marina Statelor Unite.

decis să se extindă ocuparea în afară, pentru a include insulele Aleutine, insula Midway, Samoa, Fiji, Noua Caledonie și Port Moresby din Noua Guinee de sud*. Această expansiune ar amenința Pearl Harbour, care continua să fie principala bază americană. Dacă aceasta ar fi putut fi cucerită, ar fi rupt comunicarea directă între Statele Unite și Australia și ar fi asigurat Japoniei baze potrivite de unde să lanseze noi atacuri.

Înaltul Comandament japonez a dat dovadă de cea mai înaltă

Teatrul de război din Pacific

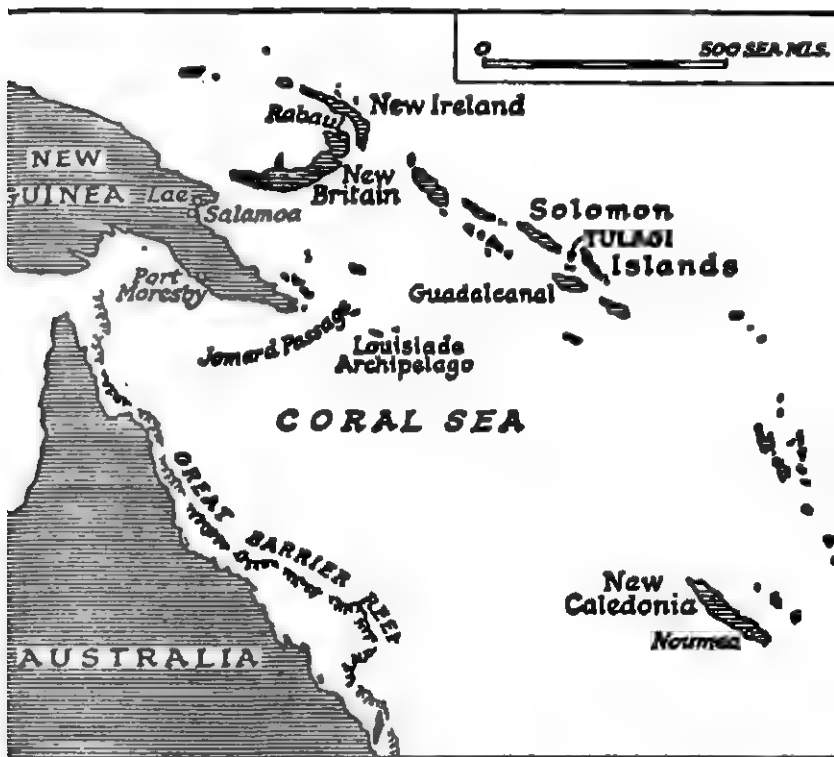
Indemânare și îndrăzneală în elaborarea și executarea planurilor lor.

Totuși, ei au pornit de la premisa care nu evalua forțele mondiale la proporțiile reale. Ei nu au înțeles niciodată forța latentă a Statelor Unite. Ei mai credeau încă, în această etapă, că Germania lui Hitler va triumfa în Europa. Simțeau în vine avântul de a conduce Asia, spre cuceriri nemăsurate și spre propria lor glorie. Astfel au fost atrași într-un joc de noroc pe care, dacă l-ar fi câștigat, și-ar fi prelungit dominația poate cu un an, dar, întrucât au pierdut, au redus-o cu o perioadă egală. În consecință, au renunțat la un avantaj destul de puternic și ținut bine,

* Vezi harta teatrului de război din Pacific.

pentru a obține un domeniu larg și răspândit, pe care nu aveau puterea să-l stăpânească; și, fiind bătuți în regiunea această exterioară, s-au trezit fără forțele necesare pentru o apărare coerentă a zonei interne, vitale.

Cu toate acestea, în acest moment al luptei mondiale, nimeni nu putea fi sigur că Germania nu va înfrânge Rusia sau nu o va împinge dincolo de Urali și apoi să poată să vină înapoi și să invadeze Britania; sau, ca o alternativă, să se întindă prin Caucaz și Persia, ca să dea mâna cu avangarda japoneză în India. Pentru a îndrepta situația, Marea Alianță avea nevoie de o victorie navală decisivă a Statelor Unite, care să aducă după sine preponderența în Pacific, chiar dacă nu s-ar stabili imediat

Marea Coralilor

supremația în acest ocean. N-am fost lipsiți de această victorie. Am crezut totdeauna că Marina americană va recuceri preponderența în Pacific până în mai, cu ajutorul pe care îl puteam da noi din sau în Atlantic. Asemenea speranțe se bazau doar pe evaluarea noilor construcții britanice și americane,

deja maturizate, de vase de luptă, portavioane și alte vase. Acum putem descrie, într-o formă restrânsă, strălucita și uimitoarea bătălie navală.

* * *

La sfârșitul lui aprilie 1942, Înaltul Comandament japonez și-a început noua politică de expansiune. Aceasta avea să includă capturarea Portului Moresby și ocuparea localității Tulagi în arhipelagul Solomon, în fața mării insule Guadalcanal. Ocuparea Portului Moresby completa prima etapă a dominației lor în Noua Guinee și asigura mai multă securitate bazei navale avansate de la Rabaul, în Noua Britanie. Din Noua Guinee și din Solomon, ei puteau începe învăluirea Australiei. Contrainformațiile americane au aflat imediat de concentrări japoneze în aceste ape. S-a observat, că de la baza lor principală de la Truk, în insulele Caroline, se adunau forțe la Rabaul și o acțiune spre sud era iminentă în mod clar. Era chiar posibil să se prevadă ziua de 3 mai ca dată când vor începe operațiunile. Portavioanele americane erau în acest moment larg dispersate cu diverse misiuni. Acestea includeau lansarea atacului aerian curajos și spectaculos al generalului Doolittle asupra orașului Tokio, la 18 aprilie. Acest eveniment putea într-adevăr să fie un factor în determinarea noii politici japoneze.

Conștient de amenințarea din sud, amiralul Nimitz a început să adune forța cea mai puternică posibilă în Marea Coralilor. Contraamiralul Fletcher era deja acolo, cu portavionul *Yorktown* și trei crucișătoare grele. La 1 mai i s-au alăturat portavionul *Lexington* și încă două crucișătoare de la Pearl Harbour, sub comanda contraamiralului Fitch, iar trei zile mai târziu, o escadră comandată de un ofițer britanic, contraamiralul Crace, care cuprindea crucișătoarele australiene *Australia* și *Hobart* și crucișătorul american *Chicago*.

Singurele portavioane imediat disponibile, *Enterprise* și *Hornet*, fuseseră angajate în raidul de la Tokio și, deși fuseseră trimise în sud cât mai repede posibil, nu au putut să se alăture amiralului Fletcher până la mijlocul lui mai. Înainte de această dată, bătălia iminentă se dăduse deja.

La 3 mai, în timp ce își făcea plinul în largul mării, la vreo șase sute de kilometri sud de Guadalcanal, amiralul Fletcher a aflat că inamicul a debarcat la Tulagi, aparent cu obiectivul imediat de a stabili acolo o bază de hidroavioane, de unde să observe căile de acces din est de Marea Coralilor. Având în vedere amenințarea clară a acestui avanpost, mica garnizoană australiană fusese retrasă cu două zile mai înainte. Fletcher a pornit imediat să atace insula, doar cu propriul lui grup; grupul lui Fitch încă mai făcea plinul. Devreme, a doua zi dimineața, avioane de pe *Yorktown* au atacat în forță Tulagi. Forțele de acoperire ale inamicului se retrăseseră totuși și rămăseseră doar câteva distrugătoare și vase mici. Rezultatele au fost deci dezamăgitoare.

Următoarele două zile au trecut fără incidente importante, dar era evident că o ciocnire majoră nu mai putea fi amânată mult timp. Cele trei grupuri ale lui Fletcher erau și ele acolo și stăteau spre nord-vest,

spre Noua Guinee. El ştia că forţa de invazie de la Port Moresby plecase de la Rabaul, şi avea probabil să treacă prin trecătoarea Sornard în arhipelagul Louisiade, în ziua de 7 sau 8. El ştia de asemenea că portavioanele inamicului erau în apropiere, dar nu ştia poziţia lor. Forţa japoneză de luptă, formată din portavioanele *Zuikaku* şi *Shokaku*, cu două crucişătoare grele de sprijin, venise dinspre sud, de la Truck, ţinându-se la est de Solomon, în afara razei de recunoaştere a avioanelor, şi intrase în Marca Corailor dinspre est, în scara de 5. În 6, s-au apropiat de Fletcher, iar la un moment dat, scara, erau la doar o sută de kilometri depărtare, dar nici una dintre părţi nu ştia de prezenţa celeilalte. În cursul nopţii, forţele s-au despărţit şi, în dimineaţa zilei de 7, Fletcher a ajuns la poziţia lui, la sud de insulele Louisiade, unde intenţiona să lovească forţele de invazie.* Acum, el a desprins grupul lui Crace care urma să meargă înainte şi să acopere ieşirea dinspre sud a trecătorii Jomard, unde putea fi aşteptat inamicul în ziua aceea. Crace a fost imediat observat şi, după-amiază, a fost greu atacat de valuri succesive de bombardiere torpilor cu baza pe ţărm, comparabile ca putere cu cele care au scufundat vasele *Prince of Wales* şi *Repulse*. Prin manevre îndemânaticе şi cu noroc, nici un vas nu a fost atins şi el a continuat drumul spre Port Moresby, până când, auzind că inamicul s-a întors, s-a retras spre sud.

Între timp, portavioanele inamice, despre care amiralul Fletcher tot nu avea nici o ştire, au rămas principala lui preocupare. În zori, a început o largă căutare şi, la 8.15 a.m., a fost răsplătit, raportându-i-se că două portavioane şi patru crucişătoare japoneze se aflau la nord de Louisiade. De fapt, inamicul observat nu era forţa de luptă ci grupul slab de escortă care acoperea transporturile de invazie şi care includea portavionul uşor *Shoho*. Totuşi, Fletcher a lovit cu toată puterea şi, trei ore mai târziu, *Shoho* era copleşit şi scufundat. Acest eveniment a lipsit forţa de invazie de acoperirea aeriană şi a determinat-o să se întoarcă. Astfel că transporturile ce trebuiau să ajungă la Port Moresby n-au mai intrat în trecătoarea Jomard şi au rămas la nord de Louisiade, până când, în cele din urmă, am primit ordin să se retragă.

* * *

Prezenţa lui Fletcher era acum dezvăluită duşmanului şi el era într-o situaţie grea. Trebuia să se aştepte la un atac duşman în orice moment, iar forţele lui de luptă nu aveau să fie reînarmate şi gata de acţiune până după-amiază. Din fericire pentru el, vremea era rea şi se făcea tot mai rea, iar inamicul nu avea radar. Portavioanele japoneze erau, de fapt, la distanţă de tragere, spre est. Ele au lansat un atac după-amiaza dar, din cauza vremii furtunoase, întunecate, avioanele nu şi-au nimerit ţinta. Întorcându-se cu mâna goală la portavioanele lor, au trecut aproape de forţa lui Fletcher şi au fost detectate pe ecranul radarului. Avioane de luptă au fost trimise să le intercepteze şi, într-o învălmăşeală confuză în întunericul ce se lăsa, multe avioane japoneze au fost distruse. Puţine

* Vezi harta Mării Corailor.

dintre cele douăzeci și șapte de bombardiere care ieșiseră s-au mai întors la vasele lor ca să ia parte la bătălia de a doua zi.

Ambele părți, știind cât de aproape erau una de cealaltă, se gândeau la un atac de noapte cu forțe de suprafață. Ambele au apreciat că era prea riscant. În timpul nopții, s-au depărtat din nou, iar în dimineața de 8, norocul vremii se întorsese: japonezii aveau acum adăpostul norilor joși. În timp ce vasele lui Fletcher erau scăldate în soare strălucitor. A început din nou jocul de-a v-ați ascunselea. La 8. 38, un avion de recunoaștere de pe *Lexington* a localizat în sfârșit inamicul și, cam în același timp, un semnal interceptat a arătat clar că inamicul a depistat și el portavioanele americane. Se apropia o bătălie în toată regula între două forțe egale, bine echilibrate.

Înainte de ora 9 a.m. o forță de luptă de optzeci și două de avioane a fost lansată și, la 9.25, toate avioanele erau în zbor. Cam în același timp, inamicul lansa o forță similară de șaiszeci și nouă avioane. Atacul american s-a desfășurat pe la 11 a.m., cel japonez cu vreo douăzeci de minute mai târziu. La 11.40, totul se terminase. Avioanele americane au avut probleme cu norii joși din jurul țintei. Când au găsit-o, unul dintre portavioanele inamice s-a îndreptat spre acoperire sub o porțiune cu ploaie și tot atacul a căzut pe celălalt, pe *Shokaku*. Trei bombe l-au lovit și a luat foc, dar daunele erau mai mici decât păreau. Deși scos din acțiune deocamdată, *Shokaku* a putut pleca acasă pentru reparații. *Zuikaku* a rămas neatins.

Între timp, pe vreme frumoasă, atacul japonez a început împotriva lui *Yorktown* și *Lexington*. Prin manevre mai îndemânaticе, *Yorktown* a evitat aproape toate atacurile, dar a suferit multe lovituri. O bombă a produs multe răniri și a provocat un incendiu. Acesta a fost însă curând stăpânit și eficiența de luptă a vasului a fost prea puțin diminuată. *Lexington*, mai puțin îndemânatic, nu a fost la fel de norocos, fiind lovit de două torpile și de două sau trei bombe. Sfârșitul acțiunii l-a găsit în flăcări și înclinat la babord, cu trei camere a cazanelor inundate. Prin eforturi vitejești, focurile au fost aduse sub control, înclinarea a fost corectată și vasul a putut curând să atingă 25 de noduri. Pierderile în avioane de ambele părți, după această întâlnire, prima în istorie între portavioane, au fost cunoscute după război: 33 americane, 43 japoneze.

* * *

Dacă evenimentele din Marea Coralilor s-ar fi terminat aici, balanța s-ar fi înclinat clar în favoarea americanilor. Ei scufundaseră portavionul ușor, avariaseră serios vasul *Shokaku* și determinaseră întoarcerea forței de invazie destinată Portului Moresby. Cele două portavioane ale lor păreau să fie în stare bună și singura lor pierdere până în acel moment era un petrolier al flotei și distrugătorul care îl păzea, scufundate cu o zi înainte de portavioanele japoneze. Dar acum, un dezastru i-a ajuns din urmă. O oră după bătălie, *Lexington* a fost zguduit de o explozie internă. Au izbucnit incendii care s-au intensificat și au devenit incontroleabile.

Eforturile vitejești de a salva vasul au fost zadarnice și, în seara aceea, a fost abandonat fără alte pierderi de vieți și scufundat cu o torpilă americană. Ambele părți s-au retras acum din Marea Coralilor și ambele au pretins victoria. Propaganda japoneză afirma în termeni stridenți că au fost scufundate nu numai ambele portavioane ale amiralului Fletcher ci și un vas de luptă și un crucișător greu. Propriile lor acțiuni după bătălie nu corespundeau cu această afirmație. Au amânat până în iulie înaintarea spre Port Moresby, deși acum calea le era deschisă. Întreaga scenă se schimbase și lovitura a fost abandonată în favoarea unei înaintări în adâncime, de la baza pe care o cuceriseră deja în Noua Guinee. Aceste zile au marcat limita înaintării japoneze pe mare, spre Australia.

De partea americană, prima necesitate era păstrarea forțelor pe portavioane. Amiralul Nimitz își dădea seama că evenimente mai mari se profilau în continuare în nord și care îl vor solicita cu toată forța. El era mulțumit că oprise deocamdată mișcarea japonezilor în Marea Coralilor și a chemat la Pearl Harbour toate portavioanele sale, inclusiv *Enterprise* și *Hornet*, care atunci se grăbeau să i se alăture lui Fletcher. În mod înțelept, pierderea vasului *Lexington* a fost ascunsă până după bătălia de la insula Midway, întrucât japonezii erau vizibil nesiguri în privința stării reale a lucrurilor și căutau informații. Această ciocnire a avut un efect disproporționat în raport cu importanța ei strategică. Strategic, a fost o victorie americană bine venită, prima împotriva Japoniei. Nu se mai văzuse ceva asemănător până atunci. Era prima bătălie pe mare în care vasele de suprafață n-au schimbat nici un foc. Ea a ridicat de asemeni la o nouă culme șansele și pericolele războiului. Vestea a izbucnit în lume cu un oarecare efort, aducând o imensă ușurare și încurajare atât Australiei și Noii Zeelande cât și Statelor Unite. Lecțiile tactice învățate aici cu un preț greu, au fost aplicate cu deosebit succes în bătălia pentru Insula Midway, care avea să înceapă curând.

* * *

Înaintarea în Marea Coralilor era doar faza de deschidere a politicii japoneze mai ambițioase. Chiar în timpul desfășurării, amiralul japonez Yamamoto se pregătea să provoace forța americană în centrul Pacificului, ocupând insula Midway cu aerodromul ei, de unde, chiar și Pearl Harbour, la o mie cinci sute de kilometri spre est, putea fi amenințat și eventual dominat. În același timp, o forță de diversion avea să ocupe puncte avantajoase în Aleutinele de vest. Prin atenta programare în timp a acestor mișcări, Yamamoto spera să atragă flota americană în nord ca să contracareze amenințarea în Aleutine și să-l lase liber să-și arunce întreaga forță împotriva insulei Midway. Până când americanii vor putea interveni aici în forță, el spera să fi pus stăpânire pe insulă și să fie gata să primească un contraatac cu forțe copleșitoare. Importanța insulei Midway pentru americani, ca avanpost pentru Pearl Harbour, era de așa natură încât trebuia să determine o ciocnire majoră. Yamamoto se simțea încrezător că putea forța o bătălie decisivă în termeni fixați de el și că, având mare

superioritate, mai ales în vase rapide de război, avea o șansă excelentă să-și anihileze inamicul. Acesta era, în mare, planul pe care l-a împărtășit subordonatului său, amiralul Nagumo. Totul depindea de căderea amiralului Nimitz în această cursă și, de asemenea, de faptul dacă nu avea și acesta o contrasurpriză.

Dar comandantul american era vigilent și activ. Contrainformațiile lui îi țineau la curent chiar și cu data când se aștepta să se dea lovitura. Deși planul împotriva insulei Midway putea fi un șiretlic pentru a ascunde o lovitură reală împotriva șirului de insule Aleutine și o înaintare spre continentul american, Midway era incomparabil mai probabilă ca țintă și reprezenta un pericol mai mare, așa că el nu a ezitat să-și desfășoare forțele în direcția aceea. Principala lui îngrijorare era că portavioanele lui erau probabil mai slabe decât cele patru, foarte experimentate, ale lui Nagumo, care au luptat cu mare succes de la Pearl Harbour până în Ceylon. Altele două din acest grup au fost îndrumate spre Marea Corailor, iar unul dintre ele a fost avariat; dar Nimitz, pe de altă parte, pierduse vasul *Lexington*, *Yorktown* era avariat, *Saratoga* nu i se alăturase, după ce se reparase, iar *Wasp* era încă în Mediterana, unde ajutase Malta. Doar *Enterprise* și *Hornet*, care se grăbeau să vină din Pacificul de Sud, și *Yorktown*, dacă putea fi reparat la timp, puteau fi gata pentru bătălia ce se apropia. Amiralul Nimitz nu avea vase de război mai aproape decât la San Francisco și acestea erau prea lente ca să poată lupta cu portavioane; Yamamoto avea unsprezece, trei dintre ele fiind printre cele mai puternice și rapide din lume. Șansele erau împotriva americanilor, dar Nimitz putea conta acum pe un puternic sprijin aerian cu baza pe uscat, chiar de pe insula Midway.

* * *

În ultima săptămână a lui mai, principala forță a Marinei japoneze a început să se miște de la baze. Prima forță care a plecat era cea de diversiune în insulele Aleutine și care urma să atace Dutch Harbour la 3 iunie și să atragă acolo flota americană. După aceea, forțe de debarcare aveau să ocupe insulele Attu, Kiska și Adak, mai departe spre vest. Nagumo, cu cele patru portavioane ale lui, urma să lovească a doua zi la Midway, iar la 5 iunie, avea să sosească forța de debarcare și astfel va captura insula. Nu se aștepta la o opoziție serioasă. Yamamoto, cu flota lui de luptă, avea să stea în urmă, spre vest, în afara raidului avioanelor de recunoaștere, gata să lovească atunci când va începe contraatacul american.

Acesta a fost al doilea moment suprem pentru Pearl Harbour. Portavioanele *Enterprise* și *Hornet* au sosit din sud la 26 mai. *Yorktown* a apărut a doua zi cu avarii pentru care erau necesare trei luni ca să fie reparate; dar, cu o hotărâre demnă de această criză, în patruzeci și opt de ore a fost gata pentru luptă și a fost înarmat cu un grup nou de aviație. A navigat din nou în ziua de 30, pentru a se alătura amiralului Spruance care plecase cu două zile înainte cu celelalte două portavioane.

Amiralul Fletcher rămânea la comandă tactică a forțelor combinate. La Midway, aerodromul a fost înșesat cu bombardiere, iar forțele terestre pentru apărarea insulei erau la cea mai înaltă „Alertă”. Informații obținute din timp cu privire la apropierea dușmanului erau imperios necesare și, la 30 mai, a început o căutare continuă. Submarine americane stăteau de pază la vest și la nord de Midway. Patru zile au trecut într-un suspans acut. La 3 iunie, ora 9 a.m., un hidroavion Catalina, care patrula la peste o mie de kilometri de Midway, a observat un grup de unsprezece vase inamice. Bombardamentul și atacul cu torpile care a urmat a fost fără succes, în afară de lovirea unui tanc petrolier cu o torpilă, dar bătălia începuse și nesiguranța în legătură cu intențiile dușmanului se risipise. Amiralul Fletcher, prin sursele lui de contrainformații, avea motive serioase să creadă că portavioanele inamice se vor apropia de Midway dinspre nord-vest și nu a fost păcălit de rapoartele primite în urma primei observări, considerând în mod corect că era vorba doar de un grup de transport. El și-a întors portavioanele ca să ajungă la poziția alcasă de el, la circa trei sute de kilometri la nord de Midway, în zorii zilei de 4, gata să lovească în flancul lui Nagumo dacă și când va apare.

Zua de 4 iunie a început clară și luminoasă, iar la 5.34 a.m. o patrulă din Midway a transmis prin radio mult așteptatul semnal care anunța apropierea portavioanelor japoneze. Rapoartele au început să soscască repede, cu duiumul. S-au observat multe avioane îndreptându-se spre Midway și au fost văzute vase de război în sprijinul portavioanelor. La 6.30 a.m., atacul japonez a început dur și puternic. A întâmpinat o rezistență îndârjită și probabil o treime dintre atacatori nu s-au mai întors. S-au produs multe daune și au fost mulți răniți, dar aerodromul a rămas folosibil. Era timpul să se lanseze un contraatac asupra flotei lui Nagumo. Superioritatea lui covârșitoare în avioane și-a cerut dreptul din greu și rezultatul acestei lovituri curajoase, pe care se puneau mari speranțe, a fost dezamăgitor. Distrugerea provocată de atacul lor se pare totuși că i-a întunecat judecata comandantului japonez, căruia aviatorii lui i-au spus că va fi necesară o nouă lovitură la Midway. Îi rămăseseră la bord un număr suficient de avioane ca să se ocupe de orice portavion american care putea apare, dar nu le aștepta, iar căutările lui s-au făcut cu forțe mici și infructuoase. Acum, a decis să rupă formația care fusese ținută pregătită pentru acest scop și să reînnarneze avioanele pentru un nou atac la Midway. În orice caz, era necesar să-și curețe punțile de zbor ca să-și recupereze avioanele care se întorceau după primul atac. Decizia l-a expus unui pericol mortal și, cu toate că Nagumo a aflat de o forță americană care includea un portavion, înspre est, era prea târziu. El a fost condamnat să primească în plin greutatea atacului american, având punțile de zbor ocupate cu bombardiere nefolosibile, care își făceau plinul și se reînnarneau.

Amiralii Fletchet și Spruance, prin judecata lor rece anterioară, erau bine plasați să intervină în acest moment crucial. Ei interceptaseră știrile

transmise de dimineață devreme și, la 7 a.m., *Enterprise* și *Hornet* au început să lanseze o lovitură cu toate avioanele pe care le aveau, în afară de cele necesare pentru propria lor apărare. Portavionul *Yorktown*, ale cărui avioane făcuseră recunoașterea de dimineață, a întârziat un timp ca să le readune, dar forța sa de atac era iar în aer, imediat după ora 9 a.m., când primele valuri de pe celelalte două portavioane se apropiau de prada lor. Vremea în zona inamicului era noroasă și, la început, bombardierele în picaj nu și-au găsit ținta. Grupul de la *Hornet*, neștiind că inamicul plecase, nu l-a mai găsit și a scăpat lupta. Datorită acestei neșanse, primele atacuri au fost făcute doar cu avioane torpilor de pe toate trei portavioanele și, deși foarte curajoase, acestea nu au avut succes în fața opoziției copleșitoare. Din patruzeci și unu de avioane torpilor care au atacat, doar șase s-au mai întors. Devotamentul lor a fost însă răsplătit. În timp ce ochii japonezilor și toate avioanele de luptă disponibile erau întoarse spre ele, cele treizeci și șapte de bombardiere în picaj de pe *Enterprise* și *Yorktown* au sosit la scena bătăliei. Aproape fără opoziție, bombele lor s-au izbit de vasul amiral al lui Nagumo, de vasul *Akagi* și sora acestuia *Kaga*, și, aproape în același timp, un alt val de șaptesprezece bombardiere de pe *Yorktown* au lovit vasul *Soryu*. În câteva minute, punțile celor trei vase erau un dezastru, acoperite cu avioane care ardeau sau explodau. Incendii îngrozitoare au apărut în interior și curând a devenit clar că toate cele trei vase erau sortite pieirii. Amiralul Nagumo n-a putut decât să-și mute steagul pe un cruciător și să privească cum trei sferturi din vasele de sub comanda sa erau mistuite de flăcări.

Era trecut de amiază când americanii și-au recuperat avioanele. Pierduseră peste șaiszeci, dar câștigul fusese mare. Dintre portavioanele inamice, nu rămăsese decât *Hiryu*, iar acesta a hotărât să dea o lovitură pentru a salva onoarea stindardului Soarelui Răsare. În timp ce piloții americani își spuneau poveștile la bordul vasului *Yorktown*, după întoarcere, a venit știrea că se apropia un atac. Inamicul, care avea o forță de circa patruzeci de avioane, se apropia viguros și, cu toate pierderile provocate de avioanele de luptă și de tunuri, a reușit să nimerescă trei bombe în *Yorktown*. Serios avariat, dar cu incendiile sub control, acesta a continuat lupta până când *Hiryu* a lovit din nou, de data asta cu torpile. Acest atac s-a dovedit în cele din urmă fatal. Deși vasul a continuat să plutească două zile, a fost scufundat de un submarin japonez.

Portavionul *Yorktown* a fost răzbnat când încă mai plutea. *Hiryu* a fost observat la 2.45 p.m. și, în decurs de o oră, douăzeci și patru de bombardiere în picaj de pe *Enterprise* se îndreptau spre el. La 5 p.m., au lovit și, în câteva minute, era și el o epavă în flăcări, deși nu s-a scufundat până a doua zi dimineață. Ultimul portavion din flota de patru a lui Nagumo a fost astfel distrus și, odată cu ele, s-au pierdut toate echipajele foarte instruite ale aviației. Acestea nu puteau fi niciodată înlocuite. Astfel s-a încheiat bătălia din 4 iunie, considerată pe bună dreptate punctul de cotitură al războiului în Pacific.

* * *

Comandanții americani victorioși aveau însă să facă față altor pericole. Amiralul japonez, cu formidabila lui flotă de luptă, încă mai putea lua cu asalt insula Midway. Forțele aeriene americane suferiseră pierderi grele și nu existau vase grele capabile să-l atace cu succes pe Yamamoto, dacă acesta voia să-și continue înaintarea. Amiralul Spruance, care acum comanda grupul de portavioane, a decis să nu pornească o urmărire, neștiind ce forțe poate avea inamicul și neavând sprijin greu pentru portavioanele sale. El avea nelindoielnic dreptate în decizia sa. Acțiunea amiralului Yamamoto de a nu încerca să întoarcă șansa e mai greu de înțeles. La început, a hotărât să continue și a ordonat celor patru crucișătoare, cele mai puternice, să bombardeze Midway în primele ore ale dimineții de 5. În același timp, o altă puternică forță japoneză înainta spre nord-est, iar dacă Spruance ar fi ales să urmărească rămășițele grupului lui Nagumo, putea să fie prins într-o dezastruoasă luptă de noapte. Totuși, în cursul nopții, comandantul japonez și-a schimbat brusc părerea și, la 2.55 a.m. în 5 iunie, a ordonat o retragere generală. Rațiunile lui nu sunt deloc clare, dar este evident că înfrângerea neașteptată și distrugătoare a prețioaselor lui portavioane îl afectase adânc. Încă un dezastru avea să mai cadă asupra lui. Două dintre crucișătoarele lui, pornind să bombardeze Midway, s-au ciocnit în timp ce evitau un atac al unui submarin american. Ambele au suferit avarii grave și au fost lăsate în urmă când a început retragerea generală. În 6 iunie, aceste vase infirme au fost atacate de aviatorii lui Spruance, care au scufundat unul din ele iar pe celălalt l-au lăsat gata să se scufunde. Acest vas foarte rău lovit, *Mogami*, a reușit până la urmă să ajungă la bază.

După ce au ocupat micile insule Attu și Kiska din grupul de vest al insulelor Aleutine, japonezii s-au retras la fel de tăcut cum au venit.

* * *

O reflecție asupra conducerii japoneze în acest timp este instructivă. De două ori într-o lună, forțele lor maritime și aeriene au fost desfășurate într-o bătălie cu îndemănare agresivă și cu hotărâre. De fiecare dată când forța lor aeriană a fost brutalizată, au abandonat țelul, deși de fiecare dată se părea că le era la îndemână. Oamenii din acțiunea de la Midway, amiralii Yamamoto, Nagumo și Kondo, erau cei care au plănuit și au pus în aplicare operațiunile îndrăznețe și formidabile care, în patru luni, au distrus Flota Aliată în Orientul Îndepărtat și au gonit Flota răsăriteană britanică din Oceanul Indian. Yamamoto s-a retras de la Midway pentru că, așa cum a arătat întregul curs al războiului, o flotă fără acoperire aeriană și la mai multe mii de kilometri distanță de bază, nu putea risca să rămână în raza de acțiune a unei forțe însoțite de portavioane, cu grupuri de aviație în mare măsură intacte. El a ordonat forței de transport să se retragă pentru că ar fi fost o sinucidere să atace fără sprijin aerian,

o insulă apărată de o forță aeriană și care fizic era atât de mică încât surpriza era imposibilă.

Rigiditatea planificării japoneze și tendința de a abandona obiectivul când planurile lor nu mergeau în conformitate cu programul se datora probabil, în mare măsură, limbii lor greoaie și naturii ei imprecise, ceea ce făcea extrem de dificilă improvizarea cu ajutorul comunicării semnalizate.

O altă lecție iese în evidență. Sistemul de contrainformații american reușise să pătrundă în secretele cele mai bine păzite ale inamicului, cu mult înaintea evenimentelor. Astfel că amiralul Nimitz, deși cel mai slab, a fost capabil să-și concentreze de două ori forțele pe care le avea la timpul și locul potrivit. Când a sunat ceasul, acest lucru s-a dovedit decisiv. Importanța secretului și consecințele scurgerii de informații în timp de război se poate vedea aici.

* * *

Această memorabilă victorie americană a fost de importanță cardinală nu doar pentru ansamblul cauzei Aliaților. Efectul moral a fost grozav și instantaneu. Dintr-o lovitură, poziția dominantă a japonezilor în Pacific a fost răsturnată. Ascendența amenințătoare a inamicului, care a frustrat strădanile noastre combinate în Orientul Îndepărtat timp de șase luni, dispăruse pentru totdeauna. Din acest moment, toate gândurile noastre s-au întors cu sobră încredere spre ofensivă. Nu ne mai gândeam cu groază unde ar putea da japonezii următoarea lovitură, ci unde am putea noi lovi cel mai bine, ca să recucerim vastele teritorii pe care le ocupaseră japonezii în înaintarea lor. Drumul va fi lung și greu și mai era nevoie de pregătiri masive pentru a obține victoria în Orient, dar rezultatul nu putea fi pus la îndoială; și nici nevoile Pacificului nu trebuiau să apese prea greu asupra marelui efort pe care Statele Unite se pregăteau să-l facă în Europa.

* * *

Analele războiului pe mare nu prezintă șocuri mai intense și mai zguduitoare decât aceste două bătălii în care au strălucit în splendoare calitățile Marinei, ale Forțelor aeriene și ale rasei americane. Condițiile noi, neapreciate exact până atunci, pe care le-a creat războiul aerian, făceau ca viteza de acțiune și întoarcerile șansei să fie mai intense decât se văzuse până atunci. Dar vitejia și devotamentul aviatorilor și marinarii americani și nervii tari și îndemânarea șefilor lor constituiau fundamentul acestei situații. Când flota japoneză s-a retras spre porturile ei îndepărtate de acasă, comandanții ei știau nu doar că fusese definitiv distrusă forța lor de portavioane ci și că erau confrunțați cu o putere de voință și pasiune a dușmanilor pe care i-au provocat, situată la nivelul celor mai înalte tradiții ale strămoșilor lor Samurai și sprijinită de o dezvoltare a puterii, numărului și științei căreia nu i se putea pune limite.

Capitolul X

„AL DOILEA FRONT ACUM“

La 8 aprilie, Hopkins și generalul Marshall au sosit la Londra. Ei au adus un memorandum cuprinzător pregătit la Statul Major unit al Statelor Unite și aprobat de președinte. Importanța acestuia justifică publicarea lui integrală.

Operațiuni în Europa Occidentală

Aprilie, 1942

Europa occidentală este considerată ca teatrul favorabil pe care să se desfășoare prima ofensivă majoră a Statelor Unite și a Marii Britanii. Doar acolo pot fi pe deplin folosite resursele lor combinate, terestre și aeriene, acordându-se astfel un sprijin maxim Rusiei.

Decizia de a lansa această ofensivă trebuie să fie luată *imediat*, din cauza uriașelor pregătiri necesare în numeroase direcții. Până va putea fi lansată, inamicul trebuie oprit și ținut în nesiguranță în Occident, prin șiretenie și raiduri, acestea din urmă aducând informații folositoare și oferind un antrenament valoros.

Forțele de invazie ar trebui să fie formate din patruzeci și opt de divizii (incluzând nouă divizii de blindate), din care partea britanică este de optsprezece divizii (incluzând trei de blindate). Forța aeriană de sprijin se ridică la 5800 avioane de luptă, dintre care 2550 britanice.

Esența problemei este viteza. Principalii factori de limitare sunt lipsa de vase de debarcare și de transport a forțelor necesare din America în Regatul Unit. *Fără să afecteze angajamentele esențiale pe alte teatre de război, aceste forțe pot fi aduse până la 1 aprilie 1943, dar numai dacă 60 la sută din transport este realizat cu vase noi S.U.A.** Dacă mișcarea se bazează doar pe vase de transport americane, data asaltului trebuie amânată până la sfârșitul verii lui 1943.

Va fi nevoie de circa 7000 de vase de debarcare, iar programele actuale de construcție trebuie mult accelerate, pentru a se realiza

această cifră. În același timp, trebuie grăbite lucrările pentru primirea și amplasarea marilor contingente americane, terestre și aeriene.

Asaltul trebuie dat pe plăji selectate, între Havre și Boulogne, și trebuie realizat de un prim val de cel puțin șase divizii, suplimentate de trupe aerportate. Va trebui să fie susținut în ritm de cel puțin 100 000 de oameni pe săptămână. De îndată ce se asigură capetele de pod pe plăji, forțele blindate se vor mișca repede ca să ocupe linia Oise - St. Quentin. După aceea, obiectivul următor va fi Anvers.

Intrucât invazia pe această scară nu poate fi organizată înainte de 1 aprilie 1943, cel mai devreme, trebuie pregătit un plan și înut la zi, pentru acțiunea imediată a unor forțe care pot fi disponibile din când în când. Acest plan ar putea fi aplicat ca o măsură de urgență, fie (a) pentru a folosi avantajul unei bruște dezintegrări a Germaniei, fie (b) „ca un sacrificiu” pentru evitarea unei prăbușiri iminente a resurselor rusești. În fiecare dintre aceste cazuri, este esențială superioritatea aeriană locală. Pe de altă parte, în toamna anului 1942, probabil că nu vor putea fi trimise și menținute mai mult de cinci divizii. În această perioadă, principala povară va cădea pe Regatul Unit. De exemplu, la 15 septembrie, Statele Unite ar putea găsi două divizii și jumătate din cele cinci necesare, dar numai 700 de avioane de luptă, așa încât contribuția cerută Regatului Unit s-ar putea ridica la 5000 de avioane.

* * *

Hopkins, epuizat de călătorie, a fost bolnav două, trei zile, dar Marshall a început imediat discuții cu șefii noștri de Stat Major. Nu se putea aranja conferința oficială cu Comitetul Apărării până marți, 14. Între timp, eu am discutat din nou toată situația cu șefii de Stat Major, precum și cu colegii mei. Eram cu toții ușurați de intențiile vizibil puternice ale americanilor de a interveni în Europa și de a da principala prioritate înfrângerii lui Hitler. Aceasta a fost totdeauna baza gândirii noastre strategice. Pe de altă parte, nici eu și nici consilierii noștri profesioniști nu găseam nici un plan practic de traversare a Canalului cu o mare armată anglo-americană și de debarcare în Franța înainte de sfârșitul verii 1943. Acesta a fost dintotdeauna, după cum am mai arătat, felul și programul meu. Mai era în fața noastră și noua idee americană a unei debarcări preliminare de urgență pe o scară mai mică dar totuși substanțială, în toamna anului 1942. Eram gata să studiem lucrul acesta precum și orice alt plan de diversiune, atât de dragul Rusiei, cât și pentru întregul mers al războiului.

În noaptea de 14, Comitetul Apărării s-a întâlnit cu prietenii noștri americani în Downing Street 10. Discuția a fost crucială și concluzia a fost unanimă. Am fost cu toții de acord că trebuie să fie realizată o operațiune de traversare a Canalului în 1943. A fost numită, dar nu de mine, „Razie”.

Dar, în planificarea acestei gigantice acțiuni, noi nu aveam posibilitatea

să lăsăm de-o parte toate celelalte îndatoriri. Prima noastră obligație imperială era să apărăm India de invazia japoneză, care părea că o amenința deja. În plus, această sarcină avea o legătură decisivă cu întreg războiul. A lăsa patru sute de milioane de indieni, supuși ai Majestății sale, de care eram legați prin onoare, să fie distruși și ocupați de japonezi așa cum fusese China, ar fi fost o faptă rușinoasă. După cum și să-i lăsăm pe germani și pe japonezi să-și dea mâna în India sau în Orientul Mijlociu ar implica un dezastru nemăsurat pentru cauza Aliaților. Acest lucru se situa în capul meu pe un plan egal cu o retragere a Rusiei Sovietice în spatele Uralilor, sau chiar cu o pace separată între ei și Germania. La această dată, nu mi se părea posibilă nici una dintre aceste eventualități. Aveam încredere în puterea forțelor armate și în națiunea rusă, care își apărau pământul natal. Totuși, Imperiul nostru indian, cu toată gloria lui, putea fi o pradă ușoară. Trebuia să pun această chestiune în fața trimișilor americani. Fără un ajutor britanic activ, India putea fi cucerită în câteva luni. Subjugarea Rusiei Sovietice ar fi pentru Hitler o sarcină mai îndelungată și mai costisitoare. Înainte de a realiza acest lucru, supremația aeriană anglo-americană avea să fie stabilită pe deasupra oricăror piedici. Chiar dacă orice altceva ar da greș, aceasta va fi o acțiune decisivă în cele din urmă.

Eram de acord complet cu ceea ce Hopkins numise „un asalt frontal asupra inamicului în nordul Franței”, în 1943. Dar ce trebuia făcut în acest interval? Aici era o mare diversitate de păreri. Generalul Marshall avansase ideea că ar trebui să încercăm să ocupăm Brest sau Cherbourg, preferabil acesta din urmă sau chiar ambele, la începutul toamnei lui 1942. Operațiunea trebuia să fie în cea mai mare parte britanică. Marina, aviația, două treimi din trupe și vasele de debarcare așa cum erau, trebuiau să fie asigurate de noi. Puteau fi găsite doar două, trei divizii americane. Aici, trebuie reținut că acestea erau foarte de curând formate. Sunt necesari cel puțin doi ani și cadre profesioniste foarte bune pentru a forma trupe de primă categorie. Acțiunea era deci una în care părerea șefilor de Stat Major britanici era în mod natural preponderentă. Era clar că aveam nevoie de un studiu tehnic intens al problemei.

Totuși, eu nu am respins nicidecum ideea de la început; dar erau și alte alternative pe care le aveam în minte. Prima era un atac asupra Africii de nord franceze (Maroc, Algeria și Tunisia), care era acum cunoscut sub numele de „Gimnast” și care, mai târziu, a fost numit marea operațiune „Torța”. Mai aveam un al doilea plan alternativ, după care am tânjit și despre care gândeam că putea fi realizat la fel de bine ca și invadarea Africii de nord franceze. Acesta era numit „Jupiter” și se referea la eliberarea nordului Norvegiei. Aici aveam nevoie de un ajutor direct din partea Rusiei. Era singura metodă a unei acțiuni militare directe, combinate cu trupele rusești, cu vase și aviație. Aici era mijlocul de a deschide cel mai larg flux de aprovizionare a Rusiei, asigurându-ne extrema nordică a Europei. Aceasta era o acțiune care, trebuind să fie dusă într-o regiune arctică, nu implica nici un număr mare de oameni și nici cheltuieli mari de aprovizionare și muniții. Germanii au obținut foarte ieftin aceste puncte

strategice vitale lângă Capul Nord. Ele puteau fi reocupate cu un cost mic în comparație cu scara la care ajunsese acum războiul.

Alegerea mea era în favoarea acțiunii „Torja” și, dacă-aș fi putut obține tot ce doream, aș fi încercat și „Jupiter”, tot în 1942.

Încercarea de a face un cap de pod la Cherbourg mi se părea mai dificilă, mai puțin atrăgătoare, de mai puțin ajutor și în fond, mai infructuoasă. Ar fi fost mai bine să punem gheara dreaptă pe Africa de nord, să zgândărim cu stânga Capul Nord și să așteptăm un an, fără să ne riscăm dinți în frontul german fortificat de dincolo de Canal.

Accestea erau vederile mele atunci și nu m-am căit niciodată pentru ele. Eram totuși gata să acord „Barosului”, cum se numea asaltul de la Cherbourg, șansa de a fi discutat, împreună cu alte sugestii, la Comitetul de Planificare. Eram aproape sigur că, pe măsură ce va fi privit în amănunt, va fi mai puțin agreat. Dacă ar fi fost în puterea mea să dau ordine, m-aș fi oprit la „Torja” și la „Jupiter”, bine sincronizate, în toamnă, și aș fi lăsat să transpire câte ceva despre „Baros”, prin zvonuri și pregătiri ostentative. Dar trebuia să lucrez prin influență și diplomatie, ca să mă asigur de o acțiune acceptată și armonioasă cu dragii noștri Aliați, fără al căror ajutor, lumca nu putea aștepta decât ruina și nimic altceva. De aceea, nu am deschis discuția despre aceste alternative la ședința noastră din 14.

În legătură cu problema supremă, am primit cu ușurare și bucurie propunerea decisivă a Statelor Unite de a realiza o invazie de masă a Germaniei cât de curând posibil, folosind Anglia ca trambulină. Am fi putut foarte ușor să fim confrunțați, cum se va vedea, cu planuri americane de a acorda o prioritate majoră ajutorării Chinei și înfrângerii Japoniei. Dar, chiar de la început alianței noastre, după Pearl Harbour, președintele și generalul Marshall, ridicându-se deasupra puternicelor curente din opinia publică, au văzut în Hitler dușmanul principal și major. Personal, doream să văd armatele britanică și americană luptând umăr la umăr în Europa. Dar nu mă îndoiam nici eu că studiul amănunțelor – vase de debarcare și toate celelalte – și reflectarea asupra strategiei principale a războiului va înlătura acțiunea „Barosul”. În final, nici o autoritate militară – armată, marină sau aviație – de ambele părți ale Atlanticului, nu a fost capabilă să pregătească un asemenea plan sau, în măsura în care eram informat, nu era gata să-și ia răspunderea pentru a-l executa. Dorința și bunăvoința nu pot depăși faptele brutale.

Ca să rezum, eu am urmat totdeauna tema pe care am expus-o în memorandumul meu către președinte în decembrie 1941 și anume (1) ca armatele britanică și americană eliberatoare să debarce în Europa în 1943. Și cum ar fi putut debarca în plină forță decât din sudul Angliei? Nu trebuia făcut nimic care să împiedice acest lucru și nimic care să-l grăbească. (2) Între timp, având în vedere că rușii luptau pe o scară gigantică, zi de zi, împotriva principalei forțe a armatei germane, noi nu putem sta cu mâinile în sân. Trebuia să-l angajăm pe dușman. Această hotărâre stătea și la baza gândirii președintelui. Ce trebuia deci făcut în acel an, sau în cele cinsprezece luni care trebuiau să treacă înaintea unei

lovitură în forță dată peste Canal? Evident, ocuparea Africii de nord franceze era în sine posibilă și sănătoasă și se încadra în planul strategic general.

Eu speram că acest lucru putea fi îmbinat cu un asalt în Norvegia și tot mai credeam că ambele ar fi posibile simultan. Dar în aceste discuții despre lucruri nemăsurabile, este un mare pericol dacă pierzi simplitatea și unicitatea scopului. Deși speram la ambele, și la „Torja” și la „Jupiter”, n-am avut niciodată intenția să las ca acțiunea „Jupiter” să distrugă avântul „Torjer”. Dificultățile acestea de a concentra și combina, într-o singură lovitură vehementă, toate eforturile a două țări puternice, erau de așa natură încât nu se putea lăsa nici o ambiguitate care să întunece înțelegerea. (3) Deci, singurul mod de a umple golul, înainte ca mase mari de trupe britanice și ale Statelor Unite să poată fi aduse în Europa în 1943, era ocuparea forțată anglo-americană a Africii de nord franceze, în conjuncție cu înaintarea britanică spre vest, peste deșert, spre Tripoli și Tunis.

În cele din urmă, când toate celelalte planuri și argumentări s-au epuizat și au pierit pe drum, aceasta a devenit decizia unită a Aliaților occidentali.

* * *

În luna mai, am avut alți vizitatori. Molotov a venit să negocieze o alianță anglo-rusă și să aștepte punctul nostru de vedere în legătură cu deschiderea unui al doilea front. Alianța a fost încheiată și al doilea front a fost discutat în amănunt. Oaspetele nostru rus și-a exprimat dorința să fie cazat la țară, în afara Londrei, în timpul șederii sale, și atunci eu i-am pus la dispoziție casa de la Chequers. Între timp, eu am rămas la Anexă. Totuși, în două nopți, m-am dus la Chequers. Aici am avut avantajul de a purta discuții particulare cu Molotov și cu ambasadorul Maiski, care era cel mai bun interpret, traducând repede și ușor și având o amplă cunoaștere a problemelor. Cu ajutorul unor hărți bune, am încercat să explic ce anume făceam noi și limitele și caracteristicile capacității de război ale unei puteri insulare. Am expus de asemenea, pe larg, tehnica operațiunilor amfibii și am descris pericolele și dificultățile menținerii liniei noastre vitale peste Atlantic în situația atacurilor submarinelor de buzunar-U. Cred că Molotov a fost impresionat de toate astea și a înțeles că problemele noastre erau diferite de cele ale unei puteri cu un teritoriu vast. În orice caz, ne-am apropiat unul de altul mai mult decât în orice alt moment.

Suspiciunea inveterată cu care li priveau rușii pe străini s-a văzut printr-un remarcabil incident în timpul șederii lui Molotov la Chequers. La sosire, ei au cerut imediat chei pentru toate dormitoarele. Ele li s-au asigurat cu oarecare dificultate și, după aceea, oaspeții noștri și-au ținut tot timpul camerele încuiate. Când servitorii de la Chequers reușeau să intre să facă paturile, erau tulburați găsind pistoale sub perne. Cei trei membri principali ai misiunii nu erau serviți doar de proprii lor ofițeri de poliție ci și de două femei care aveau grijă de hainele lor și făceau

curățenie în camerele lor. Când trimișii sovietici erau la Londra, aceste femei făceau de gardă permanent la camerele stăpânilor lor, venind jos la masă câte una. Putem afirma însă că, până la urmă, s-au muțat puțin și chiar au stat de vorbă, într-o franceză șchioapă și prin semne, cu servitorii casei.

Precauții extraordinare erau luate pentru siguranța personală a lui Molotov. Camera lui a fost atent controlată de ofițeri săi de poliție, fiecare dulap și piesă de mobilier, pereții și podelele fiind meticulos examinate cu ochi de specialiști. Patul a fost obiectul unei atenții deosebite; saltelele au fost pipăite ca să nu aibă cumva mașini infernale, iar cuverturile și cearceafurile în loc să fie bine potrivite la colțuri au fost reasezate de ruși astfel încât să rămână o deschizătură în mijlocul patului, ca ocupantul să poată sări într-o clipă. Noaptea se puneă un revolver lângă pijama și lângă servietă. E totdeauna bine, mai ales în timp de război, să iei măsuri împotriva pericolului, dar trebuie făcute eforturi ca să se aprecieze just realitatea. Cel mai simplu test este să te întrebi dacă partea cealaltă are vreun interes să omoare persoana în cauză. Eu personal, când am vizitat Moscova, mi-am pus toată încrederea în ospitalitatea rusească.

* * *

Molotov a zburat la Washington și s-a întors plin de planuri de traversare a Canalului în 1942. Noi înșine încă mai studiam activ acest lucru în colaborare cu Statul Major american și deocamdată nu apăruseră decât dificultăți. Nu putea fi nici un rău într-o declarație publică ce i-ar putea face pe germani să fie atenți și, în consecință, să-și țină cât mai multe trupe posibil în vest. Am căzut de acord asupra unui comunicat, care a fost publicat la 11 iunie, și începea cu următoarea frază: „În cursul convorbirilor, s-a ajuns la o deplină înțelegere în legătură cu sarcinile urgente de a se crea un al doilea front în Europa în 1942.”

Am considerat că, în acest efort, mai presus de toate era important să nu inducem în eroare Aliatul nostru, în intenția de a-l induce în eroare pe inamic. În momentul când am elaborat schița comunicatului, i-am înmănat personal lui Molotov, în Camera Cabinetului și în prezența câtorva dintre colegii mei, un *aide-mémoire* care arăta clar că, în timp ce ne străduiam să facem planuri, nu ne obligam la acțiune și că nu puteam oferi promisiuni. Când guvernul sovietic ne-a făcut reproșuri ulterioare și când Stalin mi-a ridicat problema mie personal, am scos totdeauna acel *aide-mémoire*, subliniind cuvintele „Nu putem oferi promisiuni”.

Aide mémoire

Facem pregătiri pentru o debarcare pe continent în august sau septembrie 1942. După cum am mai explicat, principalul factor care limitează mărimea forței de debarcare este inexistența vaselor speciale de debarcare. Este clar totuși că aceasta nu ar sprijini în întregime nici cauza rusă, nici cea a Aliaților, dacă, de dragul unei acțiuni cu orice preț, ne-am angaja într-o operațiune care să se termine cu un dezastru și să dea inamicului ocazia să se glorifice pe seama eșecului

nostru. Este imposibil să spunem dinainte dacă situația va fi de așa natură încât să facă posibilă acțiunea când va veni vremea. *De aceea, nu putem face nici o promisiune în această chestiune*, dar dacă va fi bine și înțelept, nu vom ezita să punem în practică planurile noastre.

* * *

În săptămânile care au urmat, părerile profesioniste au mers mai departe. Eu îmi concentram toate gândurile la „Barosul” și ceream mereu rapoarte. Dificultățile operațiunii au devenit curând evidente: Asaltul localității Cherbourg cu o armată debarcată de pe mare, în fața opoziției germane, probabil în număr superior, și cu fortificații puternice, era o operațiune hazardată. Dacă reușea, Aliații ar fi fost opriți la Cherbourg și în vârful peninsulei Cotentin, trebuind să se mențină în această cursă de bombe și ghiulele timp de aproape un an, sub un bombardament și asalt continuu. Ei ar putea fi aprovizionați doar prin portul Cherbourg, care ar trebui să fie apărat toată iarna și primăvara împotriva atacurilor aeriene, potențial continuu și ocazional copleșitoare. Epuizarea pe care ar impune-o o asemenea sarcină ar fi de o primă importanță pentru forța noastră navală și aeriană. Dacă reușim, va trebui să ieșim în vară din îngustimea peninsulei Cotentin, după atacarea unui șir de linii fortificate germane, apărate de oricâte trupe puteau aduce germanii. Dar chiar și așa, exista o singură cale ferată de-a lungul căreia ar putea înainta armata noastră și aceasta va fi probabil distrusă. În plus, nu era vizibil cum ar putea să ajute Rusia această acțiune nepromițătoare. Germanii au lăsat în Franța douăzeci și cinci de divizii mobile. Noi nu am putea avea pregătite decât nouă divizii până în august, pentru „Barosul”, iar dintre acestea, șapte trebuiau să fie britanice. Deci nu ar fi nevoie să aducă divizii germane de pe frontul rusesc.

Cum aceste fapte și multe altele se prezentau urât în fața militarilor din Statul Major, se manifesta o anumită lipsă de convingere și ardoare, nu numai printre britanici ci și printre camarazii noștri americani. Necontenitele discuții de Stat Major au continuat în cursul verii. „Barosul” a fost abandonat prin asentiment general. Pe de altă parte, eu nu am primit un sprijin pozitiv pentru acțiunea „Jupiter” – în nordul Norvegiei. Am căzut cu toții de acord asupra unei invazii majore peste Canal în 1943. Apăsarea în mod irezistibil întrebarea ce să facem în acest interval? Era imposibil, pentru Statele Unite și Britania, să stea neocupate în timpul acesta, fără să lupte decât doar în deșert. Președintele era hotărât ca americanii să lupte contra germanilor pe scara cea mai mare posibilă, încă din 1942. Deci, unde se putea realiza acest lucru? Unde în altă parte decât în Africa de nord franceză, idee la care președintele zâmbise totdeauna? Din multe planuri, poate supraviețui cel mai potrivit.

Eu eram mulțumit să aștept răspunsul.

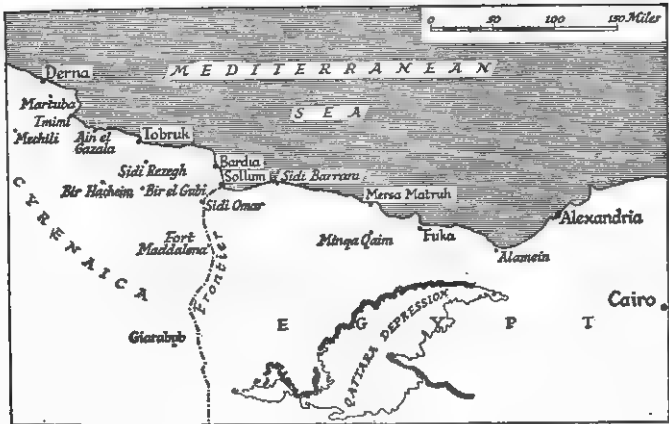
Capitolul XI

A DOUA MEA VIZITĂ LA WASHINGTON. TOBRUK

Deși generalul Auchinleck nu se simțise destul de puternic ca să preia inițiativa în deșert, el aștepta cu oarecare încredere atacul inamicului. Generalul Ritchie, care comanda Armata a Opta, pregătise sub supravegherea lui personală o poziție defensivă complicată, care se întindea de la Gazala la Bir Hacheim, pe șaptezeci de kilometri, compusă din puncte fortificate numite „cutii”, apărate în forță de brigăzi sau forțe mai numeroase, totul fiind acoperit cu un imens câmp minat. În spatele acestora, erau ținute în rezervă toate blindatele și Corpul al XXX-lea.

Toate luptele în deșert, în afară de cea de la Alamein, începeau cu mișcări rapide, cu întoarceri largi ale blindatelor pe flancul deșertului. Rommel a început pe clar de lună, în noaptea de 26-27 mai, și a pornit înainte cu toate blindatele, intenționând să le angajeze și să le distrugă pe ale noastre și sperând, după cum știm acum, să pună mâna pe Tobruk în a doua zi a atacului. Acest lucru nu a reușit să-l realizeze și, la 10 iunie, după multe lupte amare și vitejești, generalul Auchinleck ne-a trimis o estimare a pierderilor de ambele părți. Cifrele la tancuri, tunuri și avioane erau satisfăcătoare și de asemeni precise. Dar, în mod firesc, m-a izbit următoarea afirmație: „Pierderile noastre în oameni sunt estimate foarte aproximativ la 10 000, dintre care circa 8 000 pot fi prizonieri, dar pierderile Diviziei a 5-a indiene nu sunt încă precis cunoscute”. Această disproporție extraordinară între morți și răniți pe de-o parte și prizonieri pe de alta, dezvăluia că trebuie să se fi întâmplat ceva neplăcut. Asta arăta de asemeni că, la Cairo, cartierul general era în mare măsură incapabil să evalueze evenimentul. În răspunsul meu, nu m-am ocupat de acest lucru.

În 12 și 13 iunie, s-a dat o bătălie crâncenă pentru culmile care se întind între El Adem și „Knightsbridge”. Aceasta a fost culmea bătăliilor între tancuri; la sfârșitul ei, inamicii erau stăpânii terenului și blindatele noastre erau grav reduse. „Knightsbridge”, centrul comunicațiilor din vecinătate, a trebuit să fie evacuat, după o apărare încăpățânată, iar în 14 a devenit clar că bătălia a luat o întorsătură nefavorabilă pentru noi.

Desert

Domnul Casey, ministrul de stat, mi-a trimis o telegramă care sublinia mesajele militare și conținea următorul pasaj:

În ce-l privește pe Auchinleck însuși, am toată încrederea posibilă în el, în conducerea și în felul în care îndrumă lupta cu forțele pe care le are la dispoziție. Singura mea dorință este ca el să fie în două locuri în același timp, atât aici, în centrul de comandă, cât și în față, ca să conducă personal Armata a Opta în luptă. În ultimele zile, m-am gândit chiar că ar fi un lucru bun ca el să se ducă în față și să preia conducerea luptei, lăsându-l temporar aici pe șeful lui de Stat Major ca să-i țină locul, dar el nu gândește la fel și nu vreau să fac presiuni asupra lui. Așa este bătălia lui Auchinleck, iar deciziile, care și așa îi aparțin, trebuie să le ia personal la fața locului.

Remarca domnului Casey, despre avantajele ca Auchinleck să preia personal comanda bătăliei din deșert, mi-a confirmat sentimentul meu personal pe care i-l exprimasem generalului cu o lună înainte. Comandantul șef al Orientului Mylociu era jenat și stânjenit de răspunderile sale prea extinse. El se gândea la bătălie, de care depindea toată activitatea lui, doar ca la o parte a sarcinii sale. Există mereu pericolul din nord, față de care el simțea că e de datoria lui să-i acorde importanță și pe care, noi cei de acasă, aflați într-o poziție mai bună de a judeca, nu o mai luam în seamă.

Aranjamentul pe care-l făcuse era un compromis. El a lăsat ca bătălia decisivă să fie dusă de generalul Ritchie, care recent încetase să mai fie vice-șeful său de Stat Major. În același timp, îl ținea pe ofițer sub o strictă observație, trimițându-i mereu instrucțiuni. Abia după ce a avut loc dezastrul, s-a convins, în mare măsură la îndemnul ministrului de stat, să facă ce-ar fi trebuit să facă de la început și să preia direct conducerea bătăliei. Acest fapt îi atribui șsecului său personal, o parte a vinei căzând fără îndoială asupra mea și a colegilor mei, pentru răspunderile nelirese de mari pe care le-am trasat Comandamentului din Orientul Mylociu. Totuși, noi am făcut tot ce-am putut ca să-l ușurăm de aceste poveri prea mari prin sfaturi precise, la zi și atotcuprinzătoare, pe care el nu le-a acceptat însă. Personal, cred că, dacă el ar fi preluat de la început comanda și, după cum era în puterea lui, ar fi lăsat la Cairo un adjunct care să fie atent spre nord, iar el să se fi ocupat de restul treburilor imensului teatru asupra căruia prezida, el ar fi putut câștiga bătălia și, desigur, când a preluat-o târziu în ziua aceea, a salvat ce-a mai rămas din ea.

Cuitorul va vedea imediat că aceste impresii mi s-au imprimat atât de adânc încât în directiva din 10 august către generalul Alexander, i-am arătat clar principala lui datorie, fără nici o îndoială. Omul trăiește și învață.

* * *

Imediat, Tobrukul ne privea cu severitate și, la fel ca și în anul precedent, nu ne îndoiam că trebuia apărat cu orice preț. Acum, de

asemeni, după o amânare inutilă de o lună, generalul Auchinleck a chemat Divizia neo-zeelandeză din Siria, dar nu la timp ca să ia parte la bătălia pentru Tobruk. Noi nu eram satisfăcuți de ordinul lui către generalul Ritchie, care nu-i cereau categoric să apere fortăreața. Pentru a mă asigura, am trimis următoarea telegramă:

Suntem bucuroși că avem asigurarea dumitale că nu ai intenția să cedezi Tobrukul. Cabinetul de Război interpretează [telegrama dumitale] în sensul că, dacă va fi nevoie, generalul Ritchie va avea atâtea trupe la Tobruk câte sunt necesare pentru menținerea lui sigură.

Răspunsul nu lăsa nici o îndoială și am rămas încrezători, bazându-ne pe experiența războiului trecut. În plus, poziția noastră, după cum subliniasse generalul Auchinleck, apărea pe hârtie mult mai bună decât în 1941. Aveam o armată desfășurată pe un front fortificat, în apropiere de Tobruk, cu o nou construită linie ferată lată, directă, pentru susținerea ei. Nu mai eram organizați în linie, având comunicațiile dependente în mare măsură de mare, ci, conform principiului ortodox al războiului, mergând înapoi în unghiuri drepte, din centrul frontului spre baza noastră principală. În aceste condiții, deși necăjit de cele întâmplătoare, simțeam totuși, după trecerea în revistă a forțelor de ambele părți și a dificultăților uriașe ale lui Rommel de a se aproviziona, că totul va fi bine. Cu Divizia neo-zeelandeză deja nu prea departe și cu puternice întăriri care se apropiau pe mare, nu mai aveam sentimentul că o continuare a luptei cu toate forțele de ambele părți ar mai fi în detrimentul nostru în timp. De aceea, nu am anulat planurile pe care le făcusem pentru o a doua vizită la Washington, unde trebuia să negociem probleme de cea mai mare importanță pentru strategia generală a războiului. În acest sens, am fost sprijinit de colegii mei.

* * *

Principalul obiectiv al călătoriei mele era să ajung la o decizie finală privind operațiunile pentru 1942-43. Autoritățile americane în general și domnul Stimson și generalul Marshall în particular, ezitau să se decidă imediat asupra unui plan care să permită Statelor Unite să angajeze forțele germane pe uscat și în văzduh în 1942. În caz contrar, era pericol ca șefii de Stat Major americani să ia serios în considerare o revizuire a strategiei „Germania mai întâi”. O altă problemă îmi mai apăsa mintea. E vorba de chestiunea „Aliaje de tub”, codul nostru pentru ce a devenit mai târziu bomba atomică. Cercetările și experiențele noastre ajunseseră acum la un punct în care trebuia făcută o înțelegere definită cu Statele Unite și se simțea că acest lucru putea fi realizat doar prin discuții personale între mine și președinte. Faptul că, în Cabinetul de Război, s-a decis ca eu să părăsesc țara și Londra însoțit de șeful Statului Major imperial și de generalul Ismay, în toiul bătăliei deșertului, arată importanța pe care o acordam aranjamentului gravelor probleme strategice care ne stăteau în față. Din cauza urgenței și crizei situației noastre în aceste zile

foarte dificile, am decis să plec pe calca aerului și nu pe mare. Asta însemna că vom fi rupți de întregul flux de informații doar douăzeci și patru de ore. S-au făcut aranjamente eficiente pentru transmiterea imediată a mesajelor din Egipt și pentru trecerea rapidă și decodarea tuturor rapoartelor. Nu se așteptau, și nici nu au apărut, întârzieri dăunătoare în luarea deciziilor.

Deși acum știam riscurile pe care le-am avut în zborul nostru de întoarcere din Bermuda, în ianuarie, încrederea mea în pilotul șef Kelly Rogers și în hidroavionul lui Boeing era de așa natură încât am cerut în mod special ca el să primească această însărcinare. Am plecat din Stranraer în noaptea de 17 iunie, la scurt timp după miezul nopții. Vremea era perfectă și era lună plină. Am stat două ore sau mai mult pe scaunul copilotului, admirând marea lucitoare, frământând problemele și gândindu-mă la bătaia îngrijorătoare. Am dormit adânc în „apartamentul mirilor”, până am ajuns la Gander, în plină zi. Aici am fi putut să facem plinul, dar nu s-a considerat necesar și, după ce am făcut salutul aeroportului, ne-am continuat călătoria. Cum ne deplasam odată cu soarele, ziua părea foarte lungă. Am luat două prânzuri la interval de șase ore și ne-am gândit la o cină târzie, după sosire.

Ultimele două ore am zburat deasupra uscatului și, pe la ora șapte, după ora americană, ne-am apropiat de Washington. Când am coborât încet spre râul Potomac, am observat că vârful monumentului lui Washington, care are aproape două sute de metri înălțime, era aproape la nivelul nostru și i-am spus căpitanului Kelly Rogers că ar fi deosebit de nefericit dacă am lovi acest obiect dintre toate celelalte din lume. El mi-a răspuns că va avea o grijă specială să greșescă ținta. Astfel, am coborât în siguranță și ușor pe Potomac, după o călătorie de douăzeci și șapte de ore de zbor. Lordul Halifax, generalul Marshall și alte câteva oficialități ale Statelor Unite ne-au întâmpinat. Am plecat la cină la ambasada britanică. Era prea târziu pentru mine să zbor la Hyde Park în noaptea aceea. Am citit ultimele telegrame – nu era nimic important – și am luat o cină plăcută în aer liber. Ambasada britanică, așezată pe o înălțime, este unul dintre locurile cele mai răcoroase din Washington și se compară favorabil în acest sens cu Casa Albă.

A doua zi, pe 19 dimineața devreme, am zburat la Hyde Park. Președintele se afla pe aerodromul local și ne-a văzut făcând aterizarea cea mai dură pe care am avut-o vreodată. El m-a salutat cu multă cordialitate și, conducând el însuși mașina, m-a dus spre stâncile majestoase de deasupra râului Hudson unde se află Hyde Park, casa familiei lui. Președintele m-a condus cu mașina prin toată proprietatea, arătându-mi priveliștile minunate. În această plimbare, am avut câteva momente de ezitare. Infirmitatea domnului Roosevelt îl împiedica să folosească picioarele pe frână, ambreiaj sau accelerator. Un aranjament ingenios îi permitea să facă totul cu brațele, care erau uimitor de puternice și musculoase. M-a invitat să-i simt bicepsii, spunându-mi că un cunoscut campion de

lupte îi invidiasc. Asta mă liniștea; dar mărturisesc că, de câteva ori, când mașina era pe iarbă pe marginea prăpastiei deasupra Hudsonului, speram că mecanismele și frânele nu se vor defecta. Tot timpul am discutat probleme și, cu toate că aveam grijă să nu-i distrag atenția de la conducerea mașinii, am făcut mai multe progrese decât am fi făcut în conferințe oficiale.

Președintele a fost foarte bucuros că l-am adus cu mine pe șeful Statului Major imperial. Domeniul de interes era totdeauna luminat de amintiri din tinerețe. Întâmplător, tatăl președintelui îi primise la Hyde Park pe tatăl generalului Brooke. Domnul Roosevelt și-a exprimat în consecință un viu interes de a-l cunoaște pe fiu, care ajunsese într-o poziție atât de înaltă. Când s-au întâlnit, două zile mai târziu, l-a primit cu cea mai mare cordialitate, iar personalitatea și farmecul generalului Brooke a creat o intimitate aproape imediată, care a ajutat mult la mersul lucrurilor.

* * *

I-am spus lui Harry Hopkins despre diversele puncte în care voiam o discuție, iar el le-a discutat cu președintele, așa încât terenul a fost pregătit și mintea președintelui era înarmată în legătură cu fiecare subiect. Dintre acestea, „Aliajul de tub” era una dintre cele mai complexe și, după cum s-a dovedit, în mod copleșitor, cea mai importantă. Aveam cu mine documentele, dar discuția a fost amânată până a doua zi, în 20, întrucât președintele avea nevoie de mai multe informații de la Washington. Convorbirea noastră a avut loc după masa de prânz, într-o cămărușă mică de la parter. Camera era întunecată, ferită de soare. Domnul Roosevelt era băgat într-un birou aproape cât camera. Harry ședea sau stătea în picioare, în spate. Cei doi prieteni americani păreau că nu simt căldura.

I-am vorbit președintelui în termeni generali despre marile progrese pe care le-am făcut și despre faptul că oamenii noștri de știință nu erau convinși că s-ar putea ajunge la rezultate înainte de terminarea actualului război. El a răspuns că și oamenii lui merg înainte, dar nimeni nu putea ști dacă va ieși ceva practic, până nu se va face un experiment pe scară mare. Simțeam amândoi pericolul de a nu face nimic. Știam ce eforturi depuneau germanii pentru a-și procura aprovizionarea cu „apă grea” – un termen sinistru, fantastic, nenatural, care a început să se strecoare în documentele noastre secrete. Dar dacă inamicul va face o bombă atomică înaintea noastră? Oricât de sceptici am fi față de afirmațiile oamenilor de știință, disputate mult între ei și exprimate într-un jargon de neînțeles pentru laici, nu puteam să ne asumăm riscul mortal de a fi depășiți în această sferă îngrozitoare.

Am îndemnat cu putere ca să ne unim toate informațiile, să lucrăm împreună pe picior de egalitate și să împărțim rezultatele, dacă vor exista, în mod egal între noi. Problema care se ridica era unde să fie instalată întreprinderea de cercetare. Ne dădeam deja seama de uriașele cheltuieli

ce le implica așa ceva și de grava deturnare de resurse și inteligență de la alte forme ale eforturilor de război. Având în vedere că Marea Britanie era supusă bombardamentelor aeriene și recunoașterilor frecvente efectuate de inamic, era imposibil să se înalțe pe insulă vastele și vizibilele întreprinderi care erau necesare. Noi ne știam măcar la fel de avansați ca și Aliatul nostru. Mai era, desigur, și alternativa Canadei, care avea și ea de adus o contribuție vitală cu uraniul pe care îl adunase în mod activ. Era o decizie grea să se cheltuiască mai multe sute de milioane de lire sterline, nu atât pentru bani cât pentru forme competitive de energie pentru război, pentru un proiect al cărui succes nu-l putea garanta nici un om de știință de pe ambele părți ale Atlanticului. Cu toate acestea, dacă americanii nu ar fi vrut să se angajeze în această treabă, noi am fi continuat cu puterile noastre în Canada sau, dacă guvernul canadian ar fi dat înapoi, atunci în alt loc din Imperiu. Totuși, am fost foarte bucuros când domnul Roosevelt a spus că Statele Unite vor trebui să facă lucrul ăsta. Așa încât am luat în comun decizia și am stabilit o bază de înțelegere. Voi continua povestea asta în alt capitol. Dar, între timp, nu mă îndoiesc că progresele făcute în Britania și încrederea oamenilor noștri de știință în succesul final, pe care le-am împărtășit președintelui, l-au îndemnat la această gravă și hotărâtoare decizie.

* * *

Târziu, în noaptea de 20, trenul prezidențial ne-a dus înapoi la Washington, unde am ajuns a doua zi la opt dimineața. Am fost escortați serios până la Casa Albă și din nou mi s-a dat camera aceea mare cu aer condiționat, unde am locuit confortabil, cu multe grade sub temperatura din majoritatea restului clădirii. Am răsfoit ziarele, am citit o oră telegramele, am luat micul dejun, l-am căutat pe Harry în partea opusă a coridorului, apoi m-am dus să-l văd pe președinte în biroul lui. Generalul Ismay a venit cu mine. Atunci, i s-a pus președintelui în mână o telegramă. El mi-a trecut-o fără nici o vorbă. În ea scria: „Tobruk s-a predat cu douăzeci și cinci de mii de oameni luați prizonieri”. Acest lucru era atât de surprinzător, că nu-mi venea să cred. De aceea i-am cerut lui Ismay să întrebe la Londra, prin telefon. În câteva minute, el a adus următorul mesaj, care tocmai sosise la amiralul Harwood din Alexandria.*

Tobruk a căzut, iar situația s-a deteriorat atât de mult, încât există posibilitatea unui atac aerian asupra Alexandriei în viitorul apropiat și, având în vedere că se apropie perioada de lună plină, trimit toate unitățile Flotei Orientale spre sud de Canal, în așteptarea evenimentelor. Sper să scot vasul *Queen Elizabeth* din docuri spre sfârșitul săptămânii.**

* Amiralul Harwood urmasa amiralului Cunningham la Comandă în Mediterana, la 31 mai.

** Amiralul Harwood a luat această decizie pentru că Alexandria putea fi acum atacată de bombardiere în picaj, cu acoperire cu avioane de luptă.

Acceasta a fost cea mai grea lovitură din câte îmi pot aminti din timpul războiului. Nu doar efectul militar era dureros, dar afecta reputația armatei britanice. La Singapore, optzeci și cinci de mii de oameni se predaseră unui număr inferior de japonezi. Acum, la Tobruk, o garnizoană de douăzeci și cinci de mii (de fapt treizeci și trei de mii) de soldați încercați au pus jos armele în fața a jumătate, poate, din numărul lor. Dacă acest lucru era tipic pentru armata deșertului, nu puteau fi măsurate dezastrele care așteptau Africa de nord-est. Nu am încercat să-mi ascund în fața președintelui șocul pe care l-am primit. Era un moment amar. Înfrângerea e un lucru, rușinea e altul. Nimic nu putea depăși simpatia și cavalerismul celor doi prieteni ai mei. Nu au existat reproșuri; nu s-a rostit nici o vorbă rea. „Ce putem face noi ca să ajutăm?“, a întrebat Roosevelt. Am răspuns imediat: „Dați-ne câte tancuri Sherman puteți și transportați-le cu vaporul în Orientul Mijlociu cât mai repede posibil“. Președintele a trimis după generalul Marshall, care a sosit după câteva minute, și i-a spus despre cererea mea. Marshall a răspuns: „Domnule președinte, tancurile Sherman abia intră în producție. Primele câteva sute au fost trimise la diviziile noastre blindate care până acum au trebuit să se mulțumească cu echipamente depășite. Este un lucru groaznic să iei armele din mâinile unui alt soldat. Totuși, dacă nevoia britanicilor este atât de mare, au să le aibă; și am putea să le dăm în plus o sută de tunuri autopropulsate de 105 mm“.

Pentru a completa relatarea, trebuie spus că americanii și-au depășit promisiunile. Trei sute de tancuri Sherman, cu motoarele încă nemontate, și o sută de tunuri au fost încărcate în șase vase ale lor, dintre cele mai rapide, și trimise la Canalul de Suez. Vasul cu toate motoarele tancurilor a fost scufundat de un submarin dincolo de Bermuda. Fără nici o vorbă din partea noastră, președintele și Marshall au pus altă încărcătură de motoare, în alt vas rapid, și l-au trimis să ajungă din urmă convoiul „Prietenul la nevoie se cunoaște“.

* * *

La 21 iunie, când eram singuri după masa de prânz, Harry mi-a spus: „Sunt câțiva ofițeri americani pe care președintele ar vrea să-î întâlnești pentru că sunt foarte bine apreciați de Marshall și de el“. De aceea, la ora cinci, generalii-majori Eisenhower și Clark au fost aduși în camera mea cu aer condiționat. Am rămas imediat impresionat de acești bărbați remarcabili dar necunoscuți până acum. Tocmai veniseră de la președinte, pe care îl văzuseră pentru prima dată. Am discutat aproape numai despre importanta invazie peste Canal din 1943, „Încercuire“ cum i se spunea pe atunci, la care fusese probabil concentrată gândirea lor. Am avut o conversație agreabilă, care a durat peste o oră. Eram sigur că cei doi ofițeri urmau să joace un rol important în ea și că de aceea au fost trimiși să facă cunoștință cu mine. Astfel a început o prietenie

care, cu toate sușurile și coborășurile războiului, am păstrat-o cu mare satisfacție până în ziua de azi.

Între timp, capitularea Tobrukului a reverberat în întreaga lume. În 22, eu și Hopkins luam prânzul cu președintele în odaia lui. Imediat a sosit domnul Elmer Davis, șeful Biroului Informații de război, cu un tanc de ziare din New York cu titluri înflăcărâte, ca „Furie în Anglia”, „Căderea Tobrukului poate aduce schimbarea guvernului”, „Churchill va fi supus votului de neîncredere” etc. Fusesem invitat de generalul Marshall să vizitez o tabără a armatei în Carolina de Sud. Trebuia să plecăm cu trenul, cu el și cu domnul Stimson, în noaptea de 23 iunie. Domnul Davis m-a întrebat dacă, având în vedere situația politică de acasă, consideram înțelept să continui programul care, bineînțeles, fusese minușios organizat. Nu ar putea fi interpretat greșit dacă inspectez trupe în America în timp ce probleme cu consecințe vitale au loc atât în Africa cât și la Londra? Am răspuns că, desigur, voi face inspecția așa cum a fost plănuită și că mă îndoiesc că aş putea provoca prin asta un „lobby” de douăzeci de membri împotriva guvernului, printr-un vot de neîncredere. De fapt, acesta a fost chiar numărul de voturi pe care le-au obținut nemulțumiții.

În consecință, am pornit a doua noapte, cu trenul, spre Carolina de Sud și am ajuns la Fort Jackson a doua zi dimineață. Trenul nu s-a oprit într-o gară ci în câmp deschis. Era o zi fierbinte și am ieșit din tren direct pe terenul de paradă, care îmi amintea de câmpiile Indiei în anotimpul fierbinte. Ne-am dus mai întâi sub un umbrar și am văzut defilând blindatele și infanteria americană. Apoi, am văzut exercițiile cu parașuta. Erau impresionante și convingătoare. Nu mai văzusem vreodată o mie de oameni sărind deodată din avioane. Mi se dăduse un aparat de emisie recepție portabil, un „Walkie-talkie”. Era prima oară când mânuiam un asemenea lucru. După-amiază, am văzut diviziile americane produse în masă, făcând exerciții de câmp cu muniție adevărată. La sfârșit, i-am spus lui Ismay (cărui a fi sunt îndatorat): „Ce crezi despre asta?” El a răspuns: „Să pui aceste trupe împotriva trupelor germane ar fi o crimă”. La care eu am zis: „Greșești. Sunt un material minunat și vor învăța repede.” Totuși, gazdelor mele americane le-am repetat părerea mea că e nevoie de doi ani sau mai mult ca să pregătești un soldat. Desigur că, doi ani mai târziu, trupele pe care le-am văzut în Carolina s-au purtat ca niște veterani.

Am zburat înapoi la Washington în după-amiază de 24, unde am primit diverse rapoarte, iar a doua seară am pornit spre Baltimore, unde se afla hidroavionul meu. Președintele și-a luat rămas bun la Casa Albă, cu toată grația și curtoazia lui, iar Harry Hopkins și Averell Harriman au venit să mă conducă. Pasarela îngustă, închisă, care ducea la apă, era păzită de polițiști americani înarmați. Părea că este o atmosferă tensionată și ofițerii arătau serioși. Înainte de a decola, mi s-a spus că unul dintre oamenii de serviciu în haine civile fusese prins cu un revolver în mână și mormăind că „îmi va face felul” și alte câteva expresii cu caracter

depreciativ. S-au repezit la el și l-au arestat. După aceea, a reieșit că era un nebun. Nebunii sunt un pericol special pentru persoanele publice.

Am coborât la Botwood a doua zi dimineață, pentru a face plinul, și am plecat din nou, după o masă cu homar proaspăt. După aceea, am mâncat după programul stomacului – adică la intervalele obișnuite între mese – și am dormit când am putut. Am stat în scaunul copilotului când, după ce am zburat peste Irlanda de nord, ne-am apropiat în zori de Clyde și am aterizat în siguranță. Trenul aștepta, cu Peck, unul dintre secretarii mei personali, cu o masă de corespondență și ziare din ultimele cinci zile. Într-o oră, am plecat spre sud. Se părea că pierdusem coșleșitor alegerile parțiale la Maldon. Acesta era unul dintre produsele însoțitoare ale Tobrukului.

Mie mi se părea că acum era un moment neprielnic. M-am dus la culcare, am răsfoit prin dosare un timp, apoi am dormit patru sau cinci ore, până am ajuns la Londra. Ce binecuvântare este darul somnului! Cabinetul de Război se afla pe peron să mă salute la sosire și, curând, eram la lucru în Camera Cabinetului.

Conferința de la Alger, iunie 1943

Capitolul XII

VOTUL DE NEÎNCREDERE

Sporovăiala și criticile presei, acolo unde lucrau condeiele cele mai ascuțite și se ridicau multe voci țipătoare, și-au găsit echivalentul în activitatea câtorva zeci de membri din Camera Comunelor și într-o atitudine foarte tristă a marii noastre majorități. În această situație, un guvern putea fi răsturnat dacă nu printr-un vot, prin acea forță de opinie care l-a făcut pe domnul Chamberlain să renunțe la putere în mai 1940. Dar guvernul de coaliție națională, fortificat de refacerea din februarie, era masiv și copleșitor ca forță și unitate. Toți miniștrii principali stăteau laolaltă în jurul meu, fără nici un gând neloyal. Se părea că îmi păstrasem încrederea tuturor acelora care urmăreau desfășurarea evenimentelor în deplină cunoștință de cauză și împărțeau răspunderile. Nimeni nu s-a poticnit. N-a existat nici o șoaptă de intrigă. Eram un cerc puternic, de neînfrânt și capabil să suporte orice atac politic extern și să persevereze în cauza comună, în ciuda tuturor dezamăgîrilor.

Avusesem o lungă succesiune de nenorociri și înfrânger - Malaya, Singapore, Birmania; bătălia pierdută a lui Auchinleck în deșert; Tobruk, neexplicat și se părea inexplicabil; rapida retragere a armatei deșertului și pierderea tuturor cuceririlor noastre în Libia și Cyrenaica; șase sute de kilometri de retragere spre frontiera Egiptului; peste cincizeci de mii de oameni ai noștri morți, răniți sau prizonieri. Pierdusem mari cantități de artilerie, muniții, vehicule și depozite de tot felul. Eram din nou la Mersa Matruh, pe vechile poziții din urmă cu doi ani, dar de data asta cu Rommel și germanii lui triumfători înaintând în camioanele capturate de la noi, hrăniți cu rezervele noastre de petrol, trăgând de multe ori cu propriile noastre muniții. Încă niște marșuri, încă un succes și Mussolini și Rommel aveau să intre împreună în Cairo sau în ruinele acestuia. Totul atârna în balanță și, după surprinzătoarele insuccese pe care le-am suferit și aflându-ne în fața unor factori necunoscuți care puteau acționa, cine putea prezice cum se va inclina balanța?

Situația parlamentară avea nevoie de o definire promptă. Părea totuși destul de dificil să cerem un nou vot de încredere din partea Camerei Comunelor, atât de curând după cel care a precedat situația de la Singapore. A fost foarte convenabil așadar că, la 25 iunie, membrii

nemulțumiți au hotărât între ei să pună pe ordinea de zi o moțiune de neîncredere. Suna astfel:

Această Cameră, în timp ce se înclină în fața eroismului și rezistenței forțelor armate ale Coroanei aflate în condiții de excepțională dificultate, nu are încredere în conducerea centrală a războiului.

Moțiunea s-a depus în numele lui Sir John Wardlaw-Milne, un membru influent al Partidului Conservator. El era președintele puternicului Comitet al Finanțelor, format din reprezentanții tuturor partidelor, și ale cărui rapoarte despre cazuri de risipă administrativă și ineficiență le-am studiat totdeauna cu atenție. Comitetul avea multe informații la dispoziție și multe contacte cu cercul exterior al mașinii noastre de război. Când s-a anunțat că moțiunea va fi susținută de amiralul flotei, Sir Roger Keyes, și sprijinită de fostul secretar de stat pentru război, domnul Hore-Belisha, a fost imediat evident că se făcuse o provocare serioasă. Într-adevăr, în unele ziare și pe culoare se vorbea despre o apropiată criză politică decisivă.

Am spus imediat că vom da ocazia unor dezbateri publice ucline și am fixat pentru aceasta data de 1 iulie. Am simțit necesar să fac un singur anunț și i-am telegrafiat lui Auchinleck: „Când vorbesc la dezbaterile pentru votul de neîncredere, joi, pe la ora 4 p.m., consider necesar să anunț că ai preluat comanda, înlocuindu-l pe Ritchie începând din 25 iunie.”

Criza hătălicei din Egipt a devenit tot mai gravă și se credea, în mare măsură, că în curând, Cairo și Alexandria vor cădea sub sabia de foc a lui Rommel. Mussolini se pregătea într-adevăr să zboare la cartierul general al lui Rommel, în ideea de a lua parte la intrarea triumfală a acestuia într-unul dintre cele două orașe sau în ambele. Se părea că vom ajunge la un apogeu, atât pe frontul parlamentar cât și pe cel din deșert, în același moment. Când criticii noștri au realizat că se vor confrunta cu guvernul nostru național unit, o parte a ardoarei lor s-a evaporat și cel care a introdus moțiunea s-a oferit să o retragă, dacă situația critică din Egipt făcea ca discuția publică să fie prematură. Totuși, noi nu aveam intenția să-i lăsăm să scape așa ușor. Considerând că, timp de aproape trei săptămâni, întreaga lume, prieteni sau dușmani, au urmărit cu îngrijorare tensiunea militară și politică crescândă, era imposibil să nu ducem lucrurile până la capăt.

* * *

Dezbaterile a fost deschise de Sir John Wardlaw-Milne într-un discurs îndemânatic în care a pus problema principală. Această moțiune nu era „un atac împotriva ofițerilor de pe câmpul de luptă, ci un atac definit asupra conducerii centrale de aici, din Londra, și sper să arăt că toate cauzele eșecului nostru se află aici, mai mult decât în Libia sau în altă parte. Prima greșală vitală pe care am făcut-o în război a fost faptul că

am combinat funcția de prim-ministru cu aceea de ministru al Apărării." El a accentuat asupra „îndatoririlor enorme” ce revin celui care deține ambele funcții. „Trebuie să avem un conducător puternic, cu depline puteri, ca șef al Comitetului Șefilor de Stat Major. Vreau un om puternic și independent, care să-și numească generalii și amiralii și așa mai departe. Vreau un om puternic care să se ocupe de toate trei ramurile forțelor armate ale Coroanei... destul de puternic ca să ceară toate armele necesare pentru victorie... care să asigure ca generalilor, amiralilor și mareșalilor aerului să li se permită să-și facă treaba în felul lor și să nu se amestece nimeni de sus în mod inutil. Mai presus de toate, vreau un om care, dacă nu obține ce vrea, să fie gata să-și dea demisia... Am suferit destul ca urmare a lipsei unei examinări atente de către primul-ministru a celor ce se întâmplă aici acasă și, de asemenea, de lipsa acelor îndrumări pe care ar trebui să le primim de la ministrul Apărării sau alt ofițer, oricare ar fi titulatura lui, care răspunde de forțele armate... Este clar pentru orice civil că seria de dezastre din ultimele câteva luni și, de fapt, din ultimii doi ani, se datorează conducerii centrale a războiului.”

Toate acestea prindeau, dar Sir John a făcut atunci o digresiune: „Ar fi de dorit o mișcare – dacă Majestatea sa Regele și Alteja Sa Regală, vor fi de acord – ca Alteja sa Regală, ducele de Gloucester, să fie numit comandant șef al armatei britanice – bineînțeles fără îndatoriri administrative.” Acest lucru s-a dovedit dăunător cazului susținut, întrucât era considerat ca o propunere de a implica familia regală în răspunderi dureros controversate. De asemenea, numirea în calitate de Comandant suprem al războiului, cu puteri aproape nelimitate, și asocierea funcției cu aceea a unei Alteje regale părea să aibă un iz de dictatură. De aici încolo, lungă și amănunțită acuzare părea că își pierde suflul. Sir John a încheiat: „Camera trebuie să arate clar că vrem un om care să-și consacre tot timpul pentru câștigarea războiului, să răspundă deplin de toate forțele armate ale Coroanei și, când îl vom stabili, Camera să-l împuternicească să-și ducă sarcina cu autoritate și independență.”

Această moțiune a fost susținută de Sir Roger Keyes. Amiralul, îndurerat pentru că fusese înlocuit din funcția de Director al operațiunilor combinate și, încă mai mult, de faptul că eu nu am fost de acord să-i accept sfatul când era acolo, era reținut în atacul său datorită îndelungatei lui prietenii cu mine. El și-a îndreptat critica în special asupra consilierilor mei de specialitate – menționându-i bineînțeles pe șefii de Stat Major. „Este greu că, de trei ori în cariera sa – la Galipoli, în Norvegia și în Mediterana – primul-ministru a fost împiedicat să ducă la îndeplinire lovituri strategice care puteau modifica mersul a două războaie, de fiecare dată pentru că acei consilieri navali constituționali au refuzat să împartă răspunderea cu el, dacă aceasta implica vreun risc.” Inconsistența între acest argument și acela al autorului moțiunii nu a trecut neobservată. Unul dintre membrii Partidului Laburist Independent, domnul Stephen, a întrerupt pentru a sublinia că autorul a propus „un vot de neîncredere

pe baza faptului că primul-ministru s-a amestecat nefiresc în conducerea războiului; în timp ce susținătorul lui pare să afirme că, dimpotrivă, a intervenit în suficientă măsură la conducerea războiului". Ideea era evidentă pentru Cameră.

„Așteptăm de la primul-ministru, a spus amiralul Keyes, să-și pună casa în ordine și să ralieze din nou țara în sarcina ei uriașă". Aici, un alt socialist a făcut o intervenție pertinentă. „Moțiunea este îndreptată împotriva conducerii centrale a războiului. Dacă moțiunea este acceptată, primul-ministru trebuie să plece; dar onorabilul și galantul membru, face apel la noi să-l păstrăm pe primul-ministru la postul său". „Ar fi, a spus Sir Roger, un dezastru deplorabil dacă primul-ministru ar trebui să plece". Astfel că dezbaterea n-a mers bine de la început.

Totuși, în continuare, criticii erau în frunte. Noul ministru al producției, căpitanul Oliver Littelton, care se ocupa de plângerile noastre, a avut un pasaj furtunos în care a relatat în întregime, amănunțit, acest aspect. Conservatorii au dat guvernului un sprijin consistent, în special prin domnul Boothby, care a ținut un discurs puternic și folositor. Lordul Winterton, decanul de vârstă al Camerei, a reînviat forța atacului și l-a concentrat asupra mea. „Cine este ministrul guvernului care a controlat practic operațiunea de la Narvik? Actualul prim-ministru, care era pe atunci prim Lord al Amiralității... Nimeni nu îndrăznește să dea vina, acolo unde ar trebui să fie constituțional, pe primul-ministru... Dacă oriunde avem dezastru, primim același răspuns, că orice s-ar întâmpla nu trebuie să-l învinuim pe primul-ministru, ajungem foarte aproape de poziția morală și intelectuală a poporului german – «Führerul are totdeauna dreptate»... În cei treizeci și șapte de ani de când sunt în această Cameră, nu am văzut niciodată asemenea încercări de a-l absolve pe primul-ministru de răspundere, cum se întâmplă acum... În războiul trecut, nu am avut nimic comparabil cu această serie de dezastru. Acum, vedeți de câte a scăpat acest guvern – pentru că «Führerul are totdeauna dreptate». Cu toții suntem de acord că primul-ministru a fost generalul curajului și constanței noastre în 1940. Dar multe s-au întâmplat din 1940 încoace. Dacă această serie de dezastru continuă, onorabilul domn, printr-un act de autoabnegare pe care orice bărbat îl poate îndeplini, ar trebui să se ducă la colegii lui – și sunt mai mulți oameni acum pe banca ministerială potriviți să fie prim-ministru – și să sugereze ca unul dintre aceștia să formeze un guvern, iar onorabilul domn să-și asume și el o funcție sub conducerea unuia dintre aceștia. Ar putea s-o facă de pildă ca ministru de Externe, pentru că felul în care a condus relațiile noastre cu Rusia și cu Statele Unite a fost perfect".

A fost imposibil pentru mine să ascult mai mult de jumătate din discursurile dezbaterii animate care a durat până aproape de trei noaptea. Trebuia să-mi formulez răspunsul pentru a doua zi, dar gândurile mele erau concentrate la bătălia care părea că stă în cumpănă în Egipt.

* * *

Dezbaterea, care a durat până în orele mici ale zilei următoare, a fost reluată cu o nouă vigoare în 2 iulie. Desigur, nu se putea nega libertatea cuvântului sau lipsa acesteia. Un membru a mers până acolo încât a spus:

Avem în țara asta cinci sau șase generali, membri ai altor națiuni, cehi, polonezi și francezi, cu toții instruiți în folosirea armelor germane și a tehnicii germane. Știu că ne-ar răni mândria, dar nu ar fi oare posibil să-i punem temporar pe unii dintre aceștia să răspundă de câmpul de luptă până când vom avea oamenii noștri instruiți? E ceva rău în a trimite acolo acești oameni de același rang cu generalul Ritchie? De ce nu i-am pune pe câmpul de luptă să răspundă de trupele noastre? Ei știu cum să lupte în acest război; ai noștri nu știu și eu spun că e mult mai bine să câștigi bătălia și să salvezi viețile soldaților britanici sub conducerea altor membri ai Națiunilor Unite, decât să le pierzi sub conducerea propriilor noștri ofițeri ineficienți. Primul-ministru trebuie să-și dea seama că, în țara asta, circula o glumă pe buzele tuturor, că, dacă Rommel ar fi fost în armata britanică, el n-ar fi avut decât gradul de sergent.* Nu-i așa? Iste o glumă ce circulă în întreaga armată. Există un om în armata britanică – și asta arată cum li folosim pe oamenii noștri instruiți – care a trecut peste Ibro, în Spania, 150 000 de oameni: Michael Dunbar. El este în prezent sergent într-o brigadă de blindate în țară. În Spania, a fost șef de Stat Major; a câștigat bătălia de pe Ibro, dar în armata britanică este sergent. Fapt este că armata britanică suferă de prejudecata de clasă. Trebuie s-o schimbați. În cazul când Camera Comunelor nu are curajul să determine guvernul să schimbe situația, o vor face evenimentele. Deși Camera poate să nu mă ia în considerație azi, o să o facă peste o săptămână. Amintiți-vă vorbele mele luna sau marșea viitoare. Evenimentele sunt cele care critică guvernul. Tot ce facem noi este doar să le dăm glas, poate în mod nepotrivit, dar încercăm să o facem.

Principala acuzație împotriva guvernului a fost rezumată de domnul Hore-Belisha, fostul secretar de stat pentru Război. El a încheiat: „S-ar putea să pierdem Egiptul și s-ar putea să nu-l pierdem – mă rog lui Dumnezeu să nu-l pierdem – dar având în vedere că primul-ministru a zis că o să păstrăm Singapore, că vom păstra Creta, că am sfărâmat armata germană în Libia... când am citit că tot el spune că vom păstra Egiptul, îngrijorările mele au devenit mai mari... Cum poate cineva să-și pună nădejdea în judecăți care s-au dovedit, în repetate rânduri, că au fost greșite? Asta trebuie să decidă Camera Comunelor. Gândiți-vă ce este în joc. Într-o sută de zile, ne-am pierdut Imperiul din Orientul

* Asta arăta desigur ignoranța totală în legătură cu lunga și distinsă carieră profesională a lui Rommel în ambele războaie.

Îndepărtat. Ce se va întâmpla în următoarele o sută de zile? Fiecare membru să voteze după conștiința lui."

În desfășurarea dezbaterii, eu am urmat după acest puternic discurs. Camera Comunelor era arhiplină. Bineînțeles, am atins toate punctele la care m-am gândit. Domnul Hore Belisha se referise la defectele tancurilor britanice și la inferioritatea echipamentelor noastre de blindate. El nu era pe o poziție favorabilă să facă acest lucru, din cauza situației dinainte de război a Ministerului Războiului. Am putut întoarce roata împotriva lui.

Ideea cu privire la tanc a fost o concepție britanică. Folosirea forțelor blindate, așa cum se face acum, a fost în mare măsură franceză, după cum arată cartea generalului de Gaulle. Germanilor le-a rămas să transforme aceste idei în folosul lor. Timp de trei sau patru ani înainte de război, ei au lucrat intens, cu obișnuita lor atenție, la proiectarea și producerea tancurilor și au studiat practica războiului cu blindate. Te-ai fi așteptat ca și secretarul de stat pentru Război, chiar dacă nu a putut obține bani pentru o producție pe scară largă, să fi dispus construirea unor unicate în mărime naturală pe care să le testeze exhaustiv, să aleagă fabricile și să le asigure uneltele necesare, ca acestea să poată începe o producție de masă a tancurilor și a armelor antitanc la începutul războiului.

Când s-a încheiat ceea ce aş putea numi perioada Belisha, am rămas cu circa 250 vehicule blindate, dintre care foarte puține aveau măcar un tun cu proiectile de 2 livre. Majoritatea acestora au fost distruse sau capturate în Franța.

Vreau să accept, într-adevăr trebuie să accept, ceea ce nobilul Lord [Winterton] a numit „răspunderea constituțională” pentru tot ceea ce s-a întâmplat, și consider că am transmis această răspundere, pentru că nu m-am amestecat în mănuierea tehnică a armatelor aflate în contact cu inamicul. Dar, înainte de începerea bătăliei, l-am îndemnat pe generalul Auchinleck să preia el însuși comanda, pentru că eram sigur că nimic nu avea să se întâmple în regiunea de vest a Orientului Mijlociu în luna următoare sau în cealaltă, care să fie comparabil în importanță cu lupta aceasta din deșertul de vest și am considerat că el este omul pentru această treabă. El mi-a adus mai multe motive ca să nu facă asta, așa că bătălia a fost condusă de generalul Ritchie. După cum am anunțat marți Camera, la 25 iunie, generalul Auchinleck l-a înlocuit pe generalul Ritchie și a preluat el însuși comanda. Noi am aprobat imediat această decizie, dar trebuie să mărturisesc foarte sincer că problema nu era una în care să ne putem forma o părere finală în ce privește ofițerul înlocuit. Nu pot pretinde să-mi formez o părere despre ce s-a întâmplat în bătălie. Îmi place ca toți comandanții de pe uscat, de pe mare și din văzduh să simtă că guvernul stă ca un zid puternic între ei și toate formele de critică din partea publicului. Ei trebuie să aibă o șansă corectă și chiar mai mult decât o singură șansă. Oamenii pot face greșeli și învață din ele. Oamenii pot avea ghinion, iar norocul lor se poate schimba. Oricum însă, generalii nu-și

vor asuma riscuri dacă nu simt că au în spatele lor un guvern puternic. Ei nu-și vor asuma răspunderi dacă nu simt că nu trebuie să se uite peste umăr sau să-și facă griji despre ce se întâmplă în țară, dacă nu simt că-și pot concentra privirea asupra inamicului. Și pot adăuga că nu veți avea un guvern care să-și asume riscuri, dacă nu simți că are în spatele lui o majoritate loială, solidă. Uitați-vă la lucrurile care ni se cer să le facem acum și închipuiți-vă la ce fel de atac am fi supuși dacă le-am face și am eșua. În timp de război, dacă vrei servicii, trebuie să oferi loialitate...

Vreau să spun câteva cuvinte „de mare adevăr și respect” – cum se exprimă în documentele diplomatice – și sper să mi se acorde deplină libertate de dezbatere. Acest Parlament are o răspundere specială. A prezidat în perioada începutului nenorocirilor care au căzut asupra lumii. Dator ez mult Camerei și am speranța că ea va putea vedea sfârșitul acestor nenorociri și triumful nostru. Acest lucru se poate realiza numai dacă, în lunga perioadă care mai trebuie probabil traversată, Camera asigură un fundament solid guvernului executiv responsabil, împuternicit chiar prin votul ei. Camera trebuie să fie un factor permanent stabilizator în stat și nu un instrument prin care secțiunile nemulțumite din presă pot să determine o criză după alta. Dacă vrem ca democrația și instituțiile parlamentare să triumfe în acest război, este absolut necesar ca guvernul care se bazează pe acestea să poată fi capabil să acționeze și să îndrăznească. Servitorii Coroanei să nu fie agasați cu cicăleli și batjocuri, iar propaganda inamicului să nu fie hrănită inutil din propria noastră palmă și reputația noastră să nu fie defăimată și subminată în întreaga lume. Dimpotrivă, voința întregii Camere trebuie să se manifeste în ocaziile importante. Este important ca în problemele internaționale să conteze nu numai cei care vorbesc ei și cei care urmăresc, ascultă și judecă. În fond, încă mai luptăm pentru viețile noastre și pentru cauze mai dragi decât însăși viața. Nu avem dreptul să presupunem că victoria este sigură: va fi sigură dacă nu eșuăm în îndatoririle noastre... Critica sobră și constructivă, sau critica în ședințe secrete are un rol deosebit, dar datoria camerei Comunelor este ori să sprijine guvernul, ori să-l schimbe. Dacă nu-l poate schimba, trebuie să-l susțină. Nu există o cale de mijloc în timp de război... În străinătate se transmit doar cuvântările ostile și inamicul nostru le folosește din plin.

... Inițiatorul votului de neîncredere a propus ca să mi se ia răspunderile în domeniul apărării, pentru ca o figură militară sau un alt personaj, care nu a fost numit, să-și asume conducerea generală a războiului, ca acesta să aibă controlul complet asupra Forțelor armate ale Coroanei, să fie șeful șefilor de Stat Major, să numească și să înlăture generali și amirali, să fie totdeauna gata să-și dea demisia – adică să se împotrivească colegilor săi politici, dacă aceștia pot fi considerați copleșiți – în cazul când nu obține tot ce vrea, că acesta ar trebui să aibă în subordine un duce regal în calitate de Comandant șef al armatei și în sfârșit, deși nu s-a menționat, presupun că acest

personaj nenumit, ar trebui să considere că primul-ministru este doar un personaj secundar, care să dea explicații, să-și ceară scuze și să ceară iertare Parlamentului atunci când lucrurile merg prost, așa cum merg adesea și vor mai merge. Aici este vorba oricum de politică. Este un sistem foarte diferit de sistemul parlamentar, sub care trăim. O asemenea politică poate ajunge ușor să fie transformată în dictatură. Vreau să arăt cu deplină claritate că, în ce mă privește, eu nu voi lua parte la un asemenea sistem.

Sir John J. Wardlaw-Milne a intervenit aici spunând: „Sper că onorabilul meu prieten nu a uitat fraza inițială care era, «supun Cabinetului de Război»?»

Am continuat:

„Supus Cabinetului de Război“, împotriva căruia acest atotputernic potențial nu trebuie să ezite să-și dea demisia de fiecare dată când nu obține ce vrea. Este un plan, dar nu este un plan la care eu personal aș fi interesat să iau parte și nu cred că este un plan pe placul Camerei.

Impunerea unui vot de neîncredere de către membri din toate partidele este un eveniment considerabil. Vă rog să nu lăsați Camera să subestimeze gravitatea lucrului care s-a făcut. A fost trântit în lumea întreagă, spre rușinea noastră, iar când fiecare națiune așteaptă să vadă care este adevărata hotărâre și convingere a Camerei Comunelor, trebuie să se meargă până la capăt. În întreaga lume, în Statele Unite, pot depune mărturie, în Rusia, în îndepărtata Chină și în fiecare țară subjugată, toți prietenii noștri așteaptă să afle dacă în Britania este un guvern puternic, solid, și dacă conducerea lui națională va fi condamnată sau nu. Fiecare vot contează. Dacă cei care ne-au atacat sunt reduși la proporții minime și votul lor de neîncredere față de guvernul național se transformă într-un vot de neîncredere împotriva autorilor acestuia, să n-aveți nici o îndoială că un strigăt de bucurie se va înălța din partea fiecărui prieten din Britania și al fiecărui servitor credincios al acestei cauze, iar sunetul dezamăgirii va zbârnâi în urechile tiranilor pe care ne străduim să-i răsturnăm.

Camera a trecut la vot și moțiunea de „neîncredere“ a lui Sir John Wardlaw-Milne a fost înfrântă cu 475 de voturi contra 25.

Prietenii mei au așteptat rezultatul cu reală îngrijorare. Au fost încântați de rezultat și, când m-am trezit, am primit felicitările lor.

* * *

O curioasă chestiune istorică a fost atinsă în dezbatere de către domnul Walter Elliot când a amintit de relatarea lui Macaulay despre administrația domnului Pitt. „Pitt era în fruntea unei națiuni angajate într-o luptă pe viață și pe moarte... Dar fapt este că, după opt ani de război, după o mare cheltuială de viață... și avere, armata engleză a lui Pitt era batjocura întregii Europe. Aceasta nu se putea mândri cu nici o

singură faptă strălucită. Nu se arătase pe continent decât pentru a fi înfrântă, alungată, obligată să se reîmbarce." Totuși, Macaulay a continuat să relateze că Pitt era totdeauna susținut de Camera Comunelor. „Astfel, într-o perioadă lungă și plină de calamități, fiecare dezastru care se întâmpla în afara zidurilor Parlamentului era, în mod regulat, urmat de un triumf în interiorul acestora. În cele din urmă, el nu a avut de întâmpinat nici o opoziție și, în anul 1799, cea mai mare majoritate care s-a adunat să voteze împotriva guvernului a fost de douăzeci și cinci". „E curios, a spus domnul Eliot, cum se repetă într-un fel istoria". El nu putea ști înainte de vot cât de adevărat era lucrul ăsta. Și eu am fost uimit că cifra de douăzeci și cinci era aproape exactă cu cea pe care o menționasem președintelui și lui Harry Hopkins când eram cu ei la Casa Albă, în ziua știrilor de la Tobruk.

Capitolul XIII

ARMATA A OPTA LA STRÂMTOARE

Capturarea Tobrukului fără un asediu îndelungat a revoluționat planurile Axei. Până atunci, se intenționase ca, după ocuparea acestuia, Rommel să stea la frontiera Egiptului, iar Malta să fie luată cu forțe apropiate și transportate pe mare. Încă în 21 iunie, Mussolini a repetat aceste ordine. În ziua de după căderea Tobrukului, Rommel a raportat că propune să distrugă mica forță britanică rămasă la frontieră și astfel să deschidă calea spre Egipt. Situația și moralul forțelor sale, marea captură de muniți și aprovizionare și slăbiciunea poziției britanice îndemna la urmărirea „în inima Egiptului”. El cerea aprobare. A sosit de asemenea o scrisoare de la Hitler, prin care se făceau presiuni asupra lui Mussolini în legătură cu propunerea lui Rommel.

Destinul ne-a oferit o șansă care nu se va repeta a doua oară pe același teatru al războiului... Armata a Opta britanică a fost aproape distrusă. La Tobruk, instalațiile portuare sunt aproape intacte. Acum, Duce, ai o bază auxiliară a cărei semnificație e cu atât mai mare cu cât englezii au construit de acolo o cale ferată care duce aproape până în Egipt. Dacă în acest moment rămășițele Armatei a Opta britanice nu sunt urmărite până la ultima suflare a fiecărui om, se va întâmpla același lucru ca atunci când britanicii au fost lipsiți de succes, pentru că, ajungând aproape de Tripoli, s-au oprit brusc ca să trimită forțe în Grecia...

Zeța bătăliilor li vizitează pe războinici doar o dată. Acel care nu o înhață într-un asemenea moment, nu o mai prinde niciodată.*

Ducele nu avea nevoie să fie convins. Încântat de perspectiva de a cuceri Egiptul, el a amânat asaltul asupra Maltei până la începutul lui septembrie, iar Rommel – acum Feldmareșal, spre surprinderea italienilor – a fost autorizat să ocupe trecerea relativ îngustă dintre Alamein și depresiunea Qatar ca punct de plecare pentru viitoare operațiuni al căror obiectiv final era Canalul de Suez. Kesselring avea o altă părere. Considerând

---

* Citat în *Comando Supremo*, de Cavallero, pag. 277.

că poziția Axei în deșert nu va fi niciodată sigură până nu va fi capturată Malta, el a fost alarmat de schimbarea planului. El i-a subliniat lui Rommel pericolele acestei „întreprinderi nesăbuite”.

Hitler însuși nu era încrezător în succesul împotriva Maltei, deoarece nu avea încredere în capacitatea trupelor italiene, care ar fi format cea mai mare parte a expediției. Atacul putea foarte bine să eșueze. Totuși, acum pare sigur că pierderea distrugătoare și dureroasă a Tobrukului a salvat insula de necazul suprem. Aceasta este o consolare de care nici un bun soldat, implicat sau nu, nu trebuie să se folosească. Povara cade mai curând asupra Înaltului Comandament decât asupra generalilor în cauză și cu atât mai puțin asupra trupelor.

* * *

Rommel și-a organizat repede urmărirea, iar la 24 iunie a trecut frontiera Egiptului, opunându-i-se doar coloanele noastre mobile ușoare și încăpățânatele și minunatele escadrole de luptă ale Forțelor Aeriene Regale, care au acoperit cu adevărat retragerea Armatei a Opta la Mersa Matruh. Poziția lor aici nu era puternică. În jurul orașului propriu-zis, era un sistem de apărare organizat, dar la sud erau doar câteva linii de câmpuri minate neconectate, păzite neadecvat. Ca și în cazul poziției respinse de la frontieră, linia Matruh, dacă trebuia să fie ținută cu succes, avea nevoie de o puternică forță de blindate care să păzească flancul de sud. Divizia a 7-a blindată, deși acum refăcută la aproape o sută de tancuri, încă nu era capabilă de o asemenea sarcină.

Generalul Auchinleck a venit personal la Matruh la 25 iunie și a decis să preia personal de la generalul Ritchie comanda directă a armatei. Ar fi trebuit să facă asta când i-am cerut-o eu, în mai. El a ajuns repede la concluzia că, la Matruh, nu se putea face o oprire finală. Se făcuseră deja aranjamente pentru pregătirea și ocuparea poziției de la Alamein, la o sută optzeci de kilometri mai înapoi. S-au dat dispoziții ca inamicul să fie reținut măcar un timp, iar Divizia neo-zeelandeză, care sosise la Matruh din Siria în ziua de 21, a fost pusă în cele din urmă în acțiune în 26, la Minqa Qaim. În seara aceea, inamicul a străpuns frontul Brigăzii a 29 infanterie indiană, acolo unde câmpul minat era incomplet. A doua zi dimineață, inamicul s-a scurs prin deschizătură, iar apoi, trecând prin spatele neo-zeelandezilor, i-a înconjurat și i-a atacat din trei părți. Toată ziua au continuat lupte disperate, iar la sfârșit se părea că divizia era sortită pierii. Generalul Freyberg fusese grav rănit. Dar avea un urmaș merituos. Generalul de brigadă Inglis era hotărât să iasă din încercuire. La scurt timp după miezul nopții, Brigada a 4-a neo-zeelandeză s-a deplasat spre est, peste teren, cu toate batalioanele desfășurate și cu baionetele fixate. O mie de metri nu au întâlnit nici un inamic. Apoi a izbucnit tirul. Toată brigada a dat asalt în linie. Germanii au fost luați total prin surprindere și au fost bătuți în lupta corp la corp sub clar de lună. Restul diviziei a lovit în sud, pe rute înconjurătoare. Iată cum a descris Rommel episodul:

Focul viu care a urmat a implicat și propriul meu Cartier general... Schimbul de focuri între forțele mele și cele neo-zeelandeze a atins o intensitate maximă. Curând, cartierul meu general a fost înconjurat de vehicule care ardeau, ele devenind ținta tirului continuu al dușmanului, de la mică distanță. M-am săturat după un timp de așa ceva și am dat ordin ca trupele și Statul Major să se mute înapoi spre sud-est. Confuzia care a domnit în noaptea aceea este greu de imaginat.*

Astfel, neo-zeelandezii au ieșit din încercuire și întreaga divizie a fost reunită, foarte disciplinată și înflăcărată, lângă poziția Alamein, la șaiszeci de kilometri mai departe. Fuseseră atât de puțin dezorganizați încât au fost folosiți pentru întărirea fortificațiilor.

Rămășițele Armatei a Opta au fost și ele aduse înapoi în siguranță, deși cu dificultate. Trupele erau mai curând uluite decât deprimare, dar, având avantajul unor comunicații scurte și cu Alexandria aflată doar la șaiszeci de kilometri distanță, reorganizarea nu a durat mult. Auchinleck, ajuns la comandă directă, părea un alt om față de strategul care avea un ochi îndreptat spre bătălia decisivă iar celălalt spre vagul și îndepărtatul pericol din Siria și Persia. El s-a gândit imediat să recâștige inițiativa tactică. Încă din 2 iulie, a făcut primul dintr-o serie de contraatacuri care au continuat până la mijlocul lunii. Acesta au pus la încercare ascendența precară a lui Rommel. Am trimis încurajările mele a doua zi după dezbaterea votului de neîncredere, care fusese un acompaniament la canonadă.

De fapt, comunicațiile lui Rommel erau lungite la limită maximă iar trupele lui erau epuizate. Doar o duzină de tancuri germane mai erau bune pentru acțiune, iar superioritatea forțelor aeriene britanice, mai ales în avioane de luptă, devenea din nou dominantă. Rommel a raportat la 4 iulie că suspendă atacurile și trece la defensivă un timp, pentru a se regrupa și a-și refăce forțele. El mai era totuși încrezător că va ocupa Egiptul, iar părerea lui era împărtășită de Mussolini și de Hitler. Într-adevăr, Führerul, fără nici o referire la italieni sau la propria lui superioritate navală, a amânat atacul împotriva Maltei până la încheierea cuceririi Egiptului.

Contraatacurile lui Auchinleck l-au presat foarte tare Rommel, în primele două săptămâni ale lui iulie. Apoi, el a acceptat provocarea și, din 15 iulie până în 20 iulie, și-a relăuat încercările de a rupe linia britanică. La 21, a trebuit să raporteze că a fost oprit. „Criza există în continuare.” În 26, se gândea să se retragă la frontieră. Se plângea că a primit puțin sprijin; nu avea destui oameni, tancuri și artilerie; forța aeriană britanică era extrem de activă. Și astfel, lupta s-a mișcat înainte și înapoi, până la sfârșitul lunii, când ambele părți care se luptaseră au rămas nemîșcate. Armata a Opta, sub conducerea lui Auchinleck, trecuse prin furtună și, în situația ei încăpățănată, luase șapte mii de prizonieri. Egiptul

* *Rommel*, de Desmond Young, pag. 269.

era încă în siguranță. Tocmai în acel moment, când eram în poziția cea mai slabă politic și fără nici o lumină de succes militar, trebuia să obțin de la Statele Unite decizia care, de bine sau de rău, a dominat următorii doi ani ai războiului. Aceasta era abandonarea oricăror planuri de traversare a Canalului în 1942 și ocuparea Africii de nord franceze în toamnă sau iarnă, cu o mare expediție anglo-americană.

Studiasem atent mintea președintelui și reacțiile ei, cu câțva timp în urmă, și eram sigur că el era puternic atras de planul cu Africa de nord. Acesta a fost totdeauna țelul meu, cum s-a arătat în documentele mele din 1941. Toți cei din cercul nostru britanic erau deja convinși că o traversare a Canalului în 1942 ar eșua, iar militarii din ambele părți ale oceanului nu erau gata să recomande un asemenea plan sau să-și asume răspunderea pentru el. Eu am susținut problema cu toată forța pe care o aveam și în termenii cei mai clari, într-o importantă telegramă către președinte, care purta data de 8 iulie:

1. Nici un general, amiral sau mareșal al aerului britanic nu e pregătit să recomande „Barosul” ca o operațiune practicabilă în 1942. Șefii de Stat Major au raportat: „Condițiile care ar face «Barosul» o întreprindere sănătoasă, de bun-simț, nu e probabil să se îndeplinească”. Ei trimit acum documentatele lor la șefii dumitale de Stat Major.

2. Adunarea de vase de transport o facem noi, din motive de camuflaj, deși implică pentru Britania o pierdere de importuri de circa 250.000 de tone. Dar mult mai serios este faptul că, după părerea lui Mounthatten, dacă întrerupem instruirea trupelor, ar trebui, în afara pierderii de vase de debarcare, etc. să întârziem (principala invazie a Franței) cu cel puțin două sau trei luni, chiar dacă operațiunea ar fi fără succes și ar trebui să retragem trupele după o scurtă ședere acolo.

3. În eventualitatea unei instalări efectuate și menținute, aceasta ar trebui să fie întreținută, iar efortul de bombardare a Germaniei va trebui să fie redus mult. Toată energia noastră va fi implicată în apărarea aceluia cap de pod. Posibilitatea organizării unei operațiuni pe scară mare în 1943 ar fi împiedicată, dacă nu rușinată. Toate resursele noastre ar fi absorbite pe un front foarte îngust, singurul deschis. Trebuie spus deci că o acțiune permanentă în 1942 s-ar termina probabil cu un dezastru, ceea ce va deteriora în mod decisiv perspectivele unei acțiuni ample, bine organizate, în 1943.

---

* Următoarele explică pe scurt numele codificate ce apar în acest capitol:
 „Gimnast”: Debarcarea în nord-vestul Africii, denumită mai târziu „Torja”.
 „Jupiter”: Operațiunea în nordul Norvegiei.

„Încercuire”: Invadarea Europei dominate de germani, denumită apoi „Overlord”.

„Barosul”: Atacul la Brest sau Cherbourg, în 1942.

4. Sunt și eu personal sigur că Africa de nord franceză („Gimnast”) este pe departe cea mai bună alegere pentru a ușura frontul rusec în 1942. Acest lucru a fost totdeauna în armonie cu ideile dumitale. De fapt e ideea dumitale. Aici este adevăratul al doilea front în 1942. Am consultat Cabinetul și Comitetul Apărării și am fost cu toții de acord. Aceasta este lovitura cea mai sigură și mai fructuoasă care poate fi dată în această toamnă.

5. Noi putem desigur ajuta în toate felurile, prin transferarea de forțe de debarcare, americane sau britanice, din Regatul Unit spre „Gimnast” și cu vase de debarcare, de transport, etc. Voi puteți, dacă vreți, să dați lovitura parțial de aici, iar în rest direct peste Atlantic.

6. Trebuie înțeles clar că nu putem conta pe o invitație sau o garanție de la Vichy. Dar nici o rezistență nu va fi comparabilă cu cea oferită de armata germană la Pas de Calais. Într-adevăr, ar putea fi o pretinsă rezistență. Cu cât ești mai puternic, cu atât mai puțină rezistență va fi. Aceasta este mai curând o chestiune politică decât una militară. Mie mi se pare că n-ar trebui să aruncăm singura mare lovitură strategică posibilă pentru noi în teatrul de război occidental în acest an cardinal.

7. În afară de cele de mai sus, studiem din greu posibilitatea unei operațiuni în nordul Norvegiei sau, dacă aceasta se va dovedi impracticabilă, în altă parte în Norvegia. Dificultățile sunt mari, datorită pericolului aviației cu baza la mal, care poate ataca vasele noastre. Avem dificultăți înfricoșătoare cu convoaiele rusești. Cu atât mai mult este necesar să curățim drumul și să menținem contactul cu Rusia.

Dar înainte de decizia finală pentru acțiune, a urmat o pauză. Tensiuni puternice au apărut în conducerea supremă americană a războiului. Generalul Marshall era distanțat la fel de mult de amiralul King ca Europa de Pacific. Nici unul dintre ei nu era însă înclinat spre acțiunea comună din Africa de nord. În această situație de stagnare, atracția Africii de nord a devenit tot mai puternică pentru președinte. Calitățile feldmareșalului Dill i-au câștigat încrederea tuturor școlilor de gândire, iar tactul lui a făcut să-și păstreze bunăvoința președintelui. Acesta era sigur de forța argumentelor împotriva „Barosului”. A plasat acțiunea pe primul plan al comunicărilor cu noi ca să-l convingă pe generalul Marshall că ar avea toate șansele. Dar dacă nimeni nu voia să se atingă de ea, ce putea face? Era valul opiniei Statului Major american care susținea: „Dacă nu se poate face nimic anul acesta în Europa, hai să ne concentrăm asupra Japoniei și astfel să aducem laolaltă armata și marina Statelor Unite și să-i aducem laolaltă pe generalul Marshall și amiralul King.”

Președintele s-a opus și a înlăturat această tendință fatală de gândire. El era convins că armata Statelor Unite trebuia să lupte împotriva Germaniei în 1942. Unde putea fi asta, dacă nu în Africa de nord? „Acesta era copilul lui secret de război”, spune domnul Stimson. Forța argumentării și a minții președintelui spre această concluzie era fără replică.

Sâmbătă 14 iulie, generalul Marshall, amiralul King și Harry Hopkins

au aterizat la Prest Wick și au călătorit cu trenul la Londra. Aici au intrat imediat în conferință cu șefii militari americani stabiliți acum în capitală, Eisenhower, Clark, Stark și Spantz. A fost reînnoită dezbaterea despre „Barosul”. Printre conducătorii americani era încă puternică opinia în favoarea pedalării exclusiv pe această operațiune. Doar președintele părea să fi fost impresionat de argumentele mele. El schișase pentru delegație cel mai masiv și îndemânatic document privind politica de război pe care l-am văzut vreodată ieșit din mâna lui.*

Memorandum pentru onorabilul Harry I. Hopkins, generalul Marshall și amiralul King.

Subiectul: Instrucțiuni pentru conferința de la Londra

16 iulie, 42

1. Veți pleca imediat la Londra ca reprezentanții mei personali, în vederea consultării cu autoritățile britanice în legătură cu conducerea războiului.

2. Schimbările militare și strategice au fost atât de mari de la vizita domnului Churchill la Washington încât a devenit necesar să se ajungă imediat la o înțelegere privind planurile operaționale comune între britanici și noi pe două linii:

(a) Planuri definite pentru balanța lui 1942.

(b) Planuri tentative pentru 1943 care, bineînțeles, vor fi supuse schimbării în lumina celor ce vor surveni în 1942, dar care trebuie inițiate de pe acum în toate cazurile privind pregătirea în 1942 pentru operațiunile din 1943.

3. (a) Țelul comun al Națiunilor Unite trebuie să fie înfrângerea puterilor Axei. Nu poate exista nici un compromis în această privință.

(b) Trebuie să ne concentrăm eforturile și să evităm dispersarea.

(c) Folosirea absolut coordonată a forțelor britanice și americane este esențială.

(d) Toate forțele disponibile, americane și britanice, trebuie puse în acțiune cât de repede se poate și să fie folosite în mod profitabil.

(e) Este de cea mai mare importanță ca trupele terestre ale Statelor Unite să fie aduse în acțiune împotriva inamicului în 1942.

4. Promisiunile materiale, britanice și americane făcute Rusiei trebuie să fie realizate cu bună-credință. Dacă se folosește ruta persană pentru livrări, să se dea preferință materialului de luptă. Acest ajutor trebuie să continue atâta timp cât este posibilă livrarea, iar rușii trebuie încurajați să continue rezistența. Doar o prăbușire completă, care pare de neînchipuit, poate modifica această hotărâre din partea noastră.

5. În legătură cu 1942, veți investiga cu atenție posibilitatea executării „Barosului”. O asemenea operațiune ar susține în mod definit Rusia în acest an. „Barosul” este de o asemenea importanță

* Robert Sherwood, *Roosevelt and Hopkins*, pag. 603-5.

Încât toate rațiunile cer realizarea operațiunii. Trebuie să cereți cu insistență pregătiri imediate, cuprinzătoare, pentru aceasta, care să fie făcute viguros și să fie executate indiferent dacă prăbușirea Rusiei devine sau nu iminentă. În cazul în care prăbușirea Rusiei devine probabilă, „Barosul” devine nu doar de dorit ci imperativ. Principalul obiectiv al acțiunii „Barosul” este sustragerea pozitivă a forțelor aeriene germane de pe frontul rusesc.

6. Doar dacă sunteți total convinși că „Barosul” este imposibil de executat cu șanse rezonabile de a servi scopului intenționat, informați-mă.

7. Dacă „Barosul” este, în cele din urmă, scos definitiv din imagine, vreau să analizați situația mondială așa cum este acum și să determinați un alt loc unde să lupte trupele Statelor Unite în 1942.*

Actualul meu punct de vedere asupra imaginii lumii este următorul: (a) Dacă Rusia menține împotriva ei o importantă forță germană, „Încercuirea” (invasia în Europa) devine posibilă în 1943, iar planurile pentru „Încercuire” trebuie luate imediat în studiu și să se facă pregătiri pentru ea.

8. Orientul Mijlociu trebuie ținut cât de bine posibil, fie că Rusia se prăbușește, fie că nu. Vreau să luați în considerare efectele pierderii Orientului Mijlociu. Asemenea pierdere ar însemna următoarele în serie:

1. Pierderea Egiptului și a Canalului de Suez.
2. Pierderea Siriei.
3. Pierderea puțurilor petrolifere din Mosul.
4. Pierderea Golfului Persic, prin atacuri din nord și vest, odată cu accesul la tot petrolul din Golful Persic.
5. Germania și Japonia își vor strânge mâinile și vor pierde probabil Oceanul Indian.

6. Probabilitatea foarte importantă a ocupării de către germani a Tunisului, Algerului, Marocului, Dakarului și a tăierii rutei între Freetown și Liberia.

7. Pericol serios pentru transportul pe apă în Atlanticul de Sud și pericolul serios pentru Brazilia și întreaga coastă de est a Americii de Sud. Includ în posibilitățile de mai sus folosirea de către germani a Spaniei, Portugaliei și a teritoriilor lor.

8. Veți determina cele mai bune metode de a include definit unul sau ambele din următoarele elemente:

(a) Trimiterea de ajutor și forțe terestre în Golful Persic, în Siria și Egipt.

(b) O nouă operațiune în Maroc și Algeria, cu intenția de a pătrunde pe ușa din dos împotriva armatelor lui Rommel. Atitudinea trupelor franceze coloniale este încă necunoscută.**

* Sublinierea mea - W. S. C.

** Sublinierea mea - W. S. C.

9. Sunt împotriva unui efort general american în Pacific împotriva Japoniei în vederea înfrângerii ei cât mai curând posibil. Este de cea mai mare importanță să apreciem că înfrângerea Japoniei nu înfrânge Germania și că o concentrare americană împotriva Japoniei, anul acesta sau în 1943, mărește șansa dominației germane totale în Europa sau Africa. Pe de altă parte, este clar că înfrângerea Germaniei sau reținerea Germaniei în 1942 și 1943, înseamnă, în cele din urmă, înfrângerea probabilă a Germaniei pe teatrele de luptă din Europa, Africa și Orientul Apropiat. *Înfrângerea Germaniei înseamnă înfrângerea Japoniei, probabil fără să se tragă un foc sau să se piardă o viață.**

10. Vă rog rețineți trei principii cardinale – vitează de decizie cu privire la planuri, unitatea planurilor, atacul imbinat cu apărarea, dar nu doar apărare. Aceasta implică obiectivul imediat al forțelor Statelor Unite de a lupta împotriva germanilor în 1942.

11. Sper să se ajungă la o înțelegere totală în decurs de o săptămână de la sosirea voastră.

Franklin D. Roosevelt

Comandant-șef

Dar, în ciuda acestui ultim indemn, generalul Marshall mi-a spus în după-amiaza de 22 iulie că el și colegii lui au ajuns la un impas în discuțiile lor cu șefii de Stat Major britanici și că vor trebui să-i raporteze președintelui, cerând instrucțiuni.

Am răspuns că eu împătășesc dorința fierbinte a președintelui și a consilierilor lui militari de a „angaja inamicul cu cea mai mare forță posibilă și cât mai curând posibil”, dar că eram sigur că, având forțe limitate la dispoziția noastră, nu trebuie să ne simțim justificați să încercăm acțiunea „Barosul” în 1942. Am subliniat numeroasele posibilități nefavorabile care stau în fața noastră. S-ar putea, de exemplu, să se producă o prăbușire a Rusiei, sau germanii ar putea ajunge în Caucaz sau ar putea să-l învingă pe generalul Auchinleck și să ocupe Delta Nilului și Canalul de Suez, sau ar putea să se stabilească în altă parte în nordul Africii și în Africa de vest și astfel să pună o povară aproape prohibitivă asupra transportului nostru pe mare. Cu toate acestea, o neînțelegere între Marea Britanie și America ar avea consecințe mult mai mari decât toate posibilitățile de mai sus. S-a căzut deci de acord ca șefii de Stat Major să raporteze președintelui că britanicii nu erau pregătiți să meargă mai departe cu acțiunea „Barosul” și să ceară instrucțiuni.

Domnul Roosevelt a răspuns imediat că nu era surprins de rezultatul dezamăgitor al convorbirilor de la Londra. A fost de acord că nu avea rost să se continue să se facă presiuni cu acțiunea „Barosul” în fața opoziției britanice și a dat instrucțiuni delegației sale să ajungă la o decizie cu noi privind o operațiune care să implice forțe terestre americane aduse în acțiune împotriva inamicului în 1943. Astfel a căzut „Barosul” și a

* Sublinierea mea – W. S. C.

apărut în discuție „Gimnastul”. Marshall și King, deși dezamăgiți în mod firesc, s-au înclinat în fața deciziei comandantului șef și a prevalat din nou cea mai mare bunăvoință între noi toți.

Acum m-am grăbit să botez din nou favoritul meu „Gimnast”, iar variantele acestuia au dispărut din numele noastre codificate. La 24 iulie, la indicația mea către șefii de Stat Major, numele nou al operațiunii a devenit „Torja”. La 25 iulie, președintele i-a telegrafiat lui Hopkins că planurile de debarcare în Africa de nord trebuie să aibă loc „nu mai târziu de 30 octombrie” și să înceapă imediat pregătirile. În seara aceea, prietenii noștri au pornit în călătoria de întoarcere la Washington.

S-a căzut deci de acord și s-au luat hotărâri în concordanță cu vechile mele idei și ale colegilor mei militari și politici. Aceasta era o mare bucurie pentru mine, mai ales că a venit în momentul cel mai întunecat, după cum mi se părea mie. Planurile la care țineam au fost adoptate în fiecare punct, în afară de unul singur. Doar pe „Jupiter” (acțiunea din Norvegia) n-am putut-o introduce, deși meritele acesteia nu au fost negate. Totuși, eu nu am abandonat încă planul, dar, în cele din urmă, nu am reușit să-l îndeplinesc.

Feldmareșalul Dill a telegrafiat din Washington: „Președintele s-a dus la Hyde Park pentru o scurtă odihnă dar, înainte de a pleca, a emis ordine să se meargă cu toată puterea înainte pentru «Torja», cât mai curând posibil. A cerut Statului Major combinat să-i spună, la 4 august, data cea mai apropiată la care se poate face debarcarea. Mai există riscuri în Pacific, dar președintele e hotărât în această privință.”

În mintea americanilor, „Încercuirea” în 1943 era exclusă prin acceptarea „Torjei”. „Nu trebuie să ne certăm pentru asta. Acum vrem doar ca mintea noastră să fie îndreptată spre «Torja»... Fie ca treaba pe care o doriți să fie un succes așa cum îl merită curajul și imaginația.”

Mesajul a ajuns la mine la miezul nopții de 1 august 1942, pe aeroportul Lyncham, unde mă aflam gata de plecare într-o călătorie despre care voi da explicații în următorul capitol și o voi relata.

Capitolul XIV

CĂLĂTORIA MEA LA CAIRO. SCHIMBARE ÎN COMANDĂ

Îndoielile pe care le aveam în legătură cu Înaltul comandament din Orientul Mijlociu erau alimentate permanent de rapoartele pe care le primeam din multe locuri. Devenise urgent necesar să mă duc acolo și să rezolv problemele decisive la fața locului. La început, s-a acceptat ca această călătorie să fie făcută prin Gibraltar și Takoradi, apoi peste Africa centrală, la Cairo implicând cinci sau șase zile de zbor. Totuși, în acest moment a sosit în Anglia un tânăr pilot american, căpitanul Vanderkloot, care tocmai zburase din Statele Unite cu avionul „Comando”, un aparat Liberator căruia i se scosese rășchidurile pentru bombe, iar în locul lor fuseseră făcute niște îmbunătățiri pentru pasageri. Această mașinărie era cu siguranță capabilă să zboare pe ruta prescrisă cu o bună marjă de siguranță pe tot parcursul. Portal, șeful Statului Major al Aerului, l-a întâlnit pe pilot și i-a pus întrebări despre „Comando”. Vanderkloot, care zburase deja circa un milion și jumătate de kilometri, a întrebat de ce trebuia să zboare ocolit, pe la Takoradi, Kano, Fort Lamy, El Obeid, etc. El a spus că putea face un singur salt, din Gibraltar până la Cairo, decolând de la Gibraltar spre est, după-amiază, întorcându-se brusc spre sud deasupra teritoriului Spaniei sau Vichyului, pe înserat, apoi s-o țină spre est până ajunge la Nil, la Assiout, unde o întoarcere spre nord ne-ar duce în aproximativ o oră la terenul de aterizare de la Cairo, la nord-vest de Piramide. Acest lucru schimba întreaga imagine. Puteam fi la Cairo în două zile. Portal a fost convins.

Eram cu toții îngrijorați de reacția guvernului sovietic la neplăcuta dar inevitabila veste că nu va avea loc o debarcare în 1942. S-a întâmplat că, în 28 iulie, am avut onoarea să-l primesc pe Rege la cină, și la Cabinetul de Război, în Camera consolidată din grădina din Downing Street numărul 10, pe care o foloseam pentru dineuri. Am primit aprobarea în particular de la Majestatea Sa pentru călătoria mea și, imediat după ce a plecat, i-am adus pe miniștri, care erau într-o bună stare de spirit,

În Camera Cabinetului și le-am comunicat problema. S-a stabilit să plec în orice caz la Cairo și să-i propun lui Stalin să mă duc să mă întâlnesc cu el. În consecință, pe 30 i-am telegrafiat după cum urmează:

1. Facem aranjamente preliminare pentru un nou efort ca să expediem un convoi mare prin Arhanghelsk, în prima săptămână a lui septembrie.

2. Doresc, dacă mă invitați, să vin personal să vă întâlnesc la Astrahan, în Caucaz, sau într-un alt loc similar, convenabil pentru o întâlnire. Am putea în acest caz să trecem în revistă războiul împreună și să luăm decizii mână-n mână. Aș putea să vă expun planurile pe care le-am făcut cu președintele Roosevelt pentru o acțiune ofensivă în 1942. Aș putea aduce cu mine pe șeful Statului Major imperial.

3. Pornesc curând spre Cairo. Am treburi serioase acolo, după cum vă închipuiți. De acolo, voi fixa, dacă doriți, o dată convenabilă pentru întâlnirea noastră, care ar putea, în ce mă privește, să fie între 10 și 13 august, dacă totul merge bine.

4. Cabinetul de Război a sprijinit propunerea mea.

Răspunsul a venit a doua zi.

În numele guvernului sovietic, vă invit în U.R.S.S. să-i întâlniți pe membrii guvernului... Cred că cel mai potrivit loc de întâlnire ar fi Moscova, întrucât nici eu, nici membrii guvernului și oamenii din conducerea Statului Major general nu putem părăsi capitala într-un moment de luptă atât de intensă împotriva germanilor. Prezența șefului Statului Major imperial ar fi extrem de dorită.

Vă rog fixați singur data, în concordanță cu timpul necesar pentru încheierea treburilor de la Cairo. Puteți fi sigur dinainte că data îmi va conveni.

Permiteți să vă exprim recunoștința pentru că ați consimțit să expediați următorul convoi cu materiale de război pentru U.R.S.S. la începutul lui septembrie. În ciuda extremei dificultăți de a scoate aviația de pe frontul de luptă, vom lua toate măsurile posibile pentru a mări protecția aeriană a convoiului.

Astfel, s-a aranjat totul și am pornit după miezul nopții, duminică 2 august, de la Lynham, cu bombardierul „Comando”. Aceasta era o călătorie foarte dificilă, după confortul din hidroavioanele Boeing. Bombardierul era pe atunci nefcâlzit și curenți tăioși ca o lamă pătrundeau prin crăpături. Nu erau paturi, doar două piciuri în cabina din spate, unde eu și Lordul Moran am putut să ne întindem. Erau paturi destule pentru toți. Am zburat jos deasupra sudului Angliei, ca să fim recunoscuți de bateriile noastre, care fuseseră avertizate, dar erau totuși în stare de „Alertă”. Când am ajuns deasupra mării, am părăsit cabina de comandă și m-am dus să mă odihnesc cu ajutorul unei pilule bune de dormit. Am ajuns la Gibraltar fără probleme, în dimineața de 3 august, am petrecut ziua uitându-ne în jurul fortăreței și, la 6 p.m., am pornit spre Cairo, un

salt de 3000 de kilometri sau mai mult, întrucât ocolirile necesare pentru evitarea avioanelor inamice din jurul bătăliei din deșert erau considerabile. Pentru a avea la îndemână mai mult combustibil, Vanderkloot nu a continuat de-a lungul Mediteranei până la căderea întinericului, ci a zburat direct peste zona spaniolă și a teritoriului aproape ostil de la Vichy. De aceea, întrucât aveam până la căderea nopții o escortă înarmată, formată din patru avioane, am violat de fapt neutralitatea ambelor regiuni. Nimeni nu ne-a atacat în aer și nici nu am ajuns în raza de acțiune a vreunui tun din vreun oraș important. Totuși, am fost bucuroși când întinericul și-a lăsat vâlul peste peisajul aspru și am putut să ne retragem în spațiile de dormit pe care le putea oferi „Comando”. Ar fi fost foarte neplăcut să facem o aterizare forțată pe teren neutru și chiar o coborâre în deșert, deși preferabilă, ar fi ridicat și ea probleme aparte. Totuși, toate cele patru motoareale lui „Comando” torceau fericite și eu am dormit dus în noaptea înstelată.

Aveam obiceiul, în aceste călătorii, să șed în locul copilului, înainte de răsăritul soarelui, iar când am ajuns acolo, în dimineața de 4 august, în zorii palizi, lucitori, panglica argintie, unduitoare și nesfârșită a Nilului se întindea veselă în fața noastră. Adesea am văzut crăpându-se de ziua pe Nil. Pe timp de război și de pace, am călătorit pe uscat sau pe apă, aproape toată lungimea râului, în afară de „Bucle Gondola”, de la lacul Victoria până la mare. Niciodată însă sclipirea luminii zilei pe apele lui nu a fost atât de binevenită pentru mine.

Acum, pentru scurt timp, am devenit „omul de la fața locului”. În loc să stau acasă și să aștept veștile de pe front, puteam să le trimit eu însumi. Era emoționant.

La Cairo trebuiau rezolvate următoarele probleme: Generalul Auchinleck sau Statul lui Major își pierduseră oare încrederea în armata deșertului? Dacă da, el trebuia să fie eliberat, dar cine i-ar putea urma? Când e vorba de un comandant de cel mai înalt caracter și de înaltă calitate, capabil și hotărât, o asemenea decizie este greu de luat. Pentru a-mi întări judecata, i-am chemat pe generalul Smits să vină din Africa de Sud la locul luptei, iar el era deja la ambasadă, la sosirea mea. Am petrecut dimineața împreună și i-am spus toate necazurile noastre și posibilitățile pe care le aveam. După-amiază, am avut o lungă discuție cu Auchinleck care mi-a explicat foarte clar poziția militară. După masa de prânz, a doua zi, a sosit generalul Wavell din India și, la ora șase, am ținut o ședință despre Orientul Mijlociu, la care au participat toate autoritățile; Amuts, Cassey, care li urmăse lui Lyttelton ca ministru de stat în Orientul Mijlociu, generalul Brooke șeful Statului Major imperial, Wavell, Auchinleck, amiralul Harwood și Tedder de la aviație. Am depus o activitate intensă, înțelegându-ne în mare măsură. Dar tot timpul, gândul meu se întorcea la prima problemă a comandamentului.

Nu e posibil să te ocupi de schimbări de un asemenea caracter fără să treci în revistă alternativele. În această parte a problemei, șeful Statului Major Imperial, care are sarcina de a aprecia calitatea generalilor noștri, era consilierul meu. I-am oferit mai întâi lui Insuși comanda în Orientul Mijlociu. Generalului Brooke i-ar fi plăcut desigur foarte mult această numire într-o funcție operativă și știam că nimeni nu ar corespunde mai bine. El s-a gândit la propunere și a discutat-o cu generalul Smuts, a doua zi. În cele din urmă, a răspuns că a fost șeful Statului Major doar opt luni, considera că li acord toată încrederea și mașinăria Statului Major funcționa bine. O nouă schimbare în acest moment ar putea provoca o dislocare temporară într-un moment critic. S-ar putea de asemenea ca, din motive de delicatețe, el să nu fi vrut să fie răspunzător de sfatul de a-l înlocui pe generalul Auchinleck, ca apoi să-i ia el Insuși locul. Reputația lui era prea înaltă pentru o asemenea imputare, dar acum trebuia să caut în altă parte.

Alexander și Montgomery luptaseră amândoi cu el, în bătălia care ne-a permis să ne întoarcem la Dunkerque, în mai 1940. Am admirat amândoi minunata comportare a lui Alexander în campania fără speranță pe care o susținusem în Birmania. Reputația lui Montgomery era înaltă. Dacă decideam să-l eliberăm pe Auchinleck, nu aveam îndoielă că lui Alexander trebuia să i se ordone să poarte povara în Orientul Mijlociu. Dar sentimentele Armatei a Opta nu trebuiau uitate. Oare nu va fi luat ca un reproș adus lor și comandanților de toate gradele, dacă doi bărbați erau trimiși din Anglia să-i înlăture pe toți care au luptat în deșert? Aici, generalul Gort, unul dintre comandanții de corp de armată, părea să corespundă în toate privințele necesității. Trupele îi erau devotate și nu-și căpătase degeaba titlul de „Nimicitorul”. Dar pe lângă asta, exista părerea pe care mi-a raportat-o Brooke și anume că acesta era foarte obosit și avea nevoie de odihnă. În acest moment, era prea devreme să luăm o decizie. Făcusem tot acest drum ca să am șansa să văd și să aud ce era posibil în scurtul timp pe care îl mai aveam la dispoziție.

* * *

Ospitalitatea ambasadorului nostru, Sir Miles Lampson, a fost princiară. Am dormit în dormitorul lui cu aer condiționat și am lucrat în biroul lui cu aer condiționat. Era deosebit de cald și acestea erau singurele două camere din casă în care temperatura era plăcută. În aceste locuri, de altfel agreabile, am rămas o săptămână, simțind atmosfera, ascultând opinii și vizitând frontul sau marile tabere de la est de Cairo, în regiunea Kassassim, unde soseau acum mereu întăririle noastre puternice.

La 5 august, am vizitat poziția Alamein. Am călătorit cu generalul Auchinleck în mașina lui, spre flancul drept extrem al liniei, la vest de El Ruweisat. Apoi, am continuat de-a luungul frontului spre cartierul lui general, unde ni s-a dat micul dejun într-un cub de beton cu sârmă ghimpată, plin de muște și de personaje militare importante. Am cerut

să fie aduși diverși ofițeri dar, mai presus de toți, generalul Gott, „Nimicitorul”. Se spunea că era ostenit de munca grea. Asta voiam să constat. După ce am făcut cunoștință cu diverși comandanți de divizii și de corpuri care erau prezenți, am cerut ca generalul Gott să mărgă cu mine cu mașina la aeroport, unde era următoarea mea oprire. Unul dintre ofițerii de Stat Major ai lui Auchinleck a protestat că asta l-ar îndepărta cu o oră de la drumul lui, dar eu am insistat ca el să vină cu mine. Și aici a fost prima și ultima mea întâlnire cu Gott. În timp ce ne hurducăiam și săream pe drumul prost, m-am uitat în ochii lui limpezi, albaștri și i-am pus întrebări despre el însuși. Era obosit, avea vreo părere de exprimat? Gott a spus că, fără îndoială, era obosit și nu i-ar place nimic mai mult decât o permisie de trei luni în Anglia, pe care nu o văzuse de câțiva ani, dar s-a declarat capabil de noi eforturi imediate și gata să primească orice responsabilitate i s-ar încredința. Ne-am despărțit la aeroport, la ora două, în după-amiaza aceea de 5 august. La aceeași oră, două zile mai târziu, a fost ucis de inamic aproape în același spațiu aerian în care zburam eu acum.

La aeroport, am fost predat vicemareșalului aerului Conningham care, sub ordinele lui Toddler, comanda toată forța aeriană care lucrase cu armata și fără activitatea căreia, suprema retragere de circa șapte sute de kilometri nu s-ar fi realizat fără dezaastre și mai mari decât cele suferite. Am zburat mai bine de un sfert de oră spre cartierul lui general, unde ni s-a dat prânzul și unde erau adunați toți ofițerii aerului, de la căpitan de grup în sus. Eram conștient de o atmosferă de nervozitate în rândul gazdelor mele, încă din momentul sosirii. Mâncarea fusese comandată de la hotelul Sheppard. O mașină specială aducea bunătățile de la Cairo. Dar aceasta se rătăcise. Se făceau eforturi nebunești să fie găsită. În cele din urmă, a sosit.

Aceasta s-a dovedit a fi o întâmplare nostimă, în mijlocul grijilor – o adevărată oază într-un deșert foarte mare. Nu era greu de văzut cât de critică era aviația față de armată și că atât cei din aviație cât și cei din armată erau uimiți de ghinionul pe care îl avuseseră forțele noastre superioare. Seura, am zburat din nou la Cairo și i-am raportat domnului Attlee impresia mea generală. Toată ziua următoare, am petrecut-o cu Brooke și Smuts și cu schițarea telegramelor necesare pentru Cabinet. Problemele care trebuiau acum rezolvate nu afectau doar înaltele personalități, ci și întreaga structură de comandă pe acest vast teatru de război. Am simțit totdeauna că numele de „Orientul Mijlociu” pentru Egipt, Levant, Siria și Turcia era prost ales. Acesta era Orientul Apropiat. Persia și Irak erau Orientul Mijlociu; India, Birmania și Malaya erau Orientul; iar China și Japonia, Orientul Îndepărtat. Dar, mai important decât schimbarea numelor, am simțit că era necesar să împart comandamentul existent al Orientului Mijlociu, care era mult prea divers și întins. Acum era momentul să facem această schimbare în organizare. În consecință, la 8.15 p.m. i-am telegrafiat domnului Attlee următoarele:

... Am ajuns la concluzia că este necesară o schimbare drastică și imediată în Înaltul comandament.

2. De aceea, propun ca acest Comandament al Orientului Mijlociu să fie reorganizat în două comandamente separate și anume:

(a) „Comandamentul Orientului Apropiat” cuprinzând Egiptul, Palestina și Siria, cu centrul la Cairo, și (b) „Comandamentul Orientului Mijlociu”, cuprinzând Persia și Irak, cu centrul la Basra sau Bagdad.

Armata a Opta și a Noua intră în cadrul primului, iar Armata a Zecea în al doilea comandament.

3. Generalului Auchinleck să i se ofere postul de comandant șef al noului comandament al Orientului Mijlociu.

4. Generalul Alexander să fie numit comandantul șef al Orientului Apropiat.

5. Generalul Montgomery să-l înlocuiască pe Alexander la operațiunea „Torța”. Îmi pare rău că trebuie să-l iau pe Alexander de la „Torța”, dar Montgomery este calificat pe deplin să-i urmeze [în acest post].

6. Generalul Gott să comande Armata a Opta, sub Alexander.

... Cele de mai sus constituie schimbările majore simultane pe care le cere gravitatea și urgența situației de aici. Aș fi recunoscător colegilor mei din Cabinetul de Război dacă le-ar aproba. Smuts și șeful Statului Major Imperial vor să vă transmit că ei sunt de acord că, printre numeroasele dificultăți și alternative, aceasta este linia bună de urmat. Ministrul de Stat este și el pe deplin de acord. Nu mă îndoiesc că schimbările vor da un nou impuls viguros armatei și vor reface încrederea în comandament, care, spre regretul meu, acum nu există. Aici trebuie să subliniez nevoia unui nou început și a unei acțiuni vehemente, ca să se anime această întreagă vastă organizare, care este încă uluită și oarecum dezlănțată. Cabinetul de Război va înțelege că victoria asupra lui Rommel, în august sau septembrie, poate avea un efect decisiv asupra atitudinii francezilor în nordul Africii, când va începe operațiunea „Torța”.

Cabinetul de Război a acceptat punctul meu de vedere despre schimbările drastice și imediate din Înaltul Comandament. A aprobat cu căldură alegerea generalului Alexander și a anunțat că el va părăsi imediat Anglia. Totuși, membrilor Cabinetului nu le plăcea ideea de a reorganiza Comandamentul din Orientul Mijlociu în două comandamente separate. Li se părea că motivele care au dus la crearea Comandamentului unificat, erau acum mai puternice decât în decembrie 1941, când a fost luată decizia în acest sens. Au fost de acord ca Montgomery să ia locul lui Alexander la „Torța” și l-au chemat imediat la Londra. În sfârșit, erau mulțumiți să lase celelalte numiri în scarna mea.

A doua zi dimineața, am trimis noi explicații la propunerea mea. Cabinetul de Război a răspuns că nu i-am înălțurat în totalitate îndoielile, dar cum eram la fața locului, cu Smuts și cu șeful Statului Major Imperial, care amândoi erau de acord cu propunerea, era gata să aprobe acțiunea

propusă. Totuși, susțineau cu putere că denumirea în continuare de comandant șef al Orientului Mijlociu, în cazul în care generalul Auchinleck avea să comande în Persia și Irak, va duce la confuzie și interpretări greșite. Am considerat că aveau dreptate și le-am acceptat sfatul.

* * *

Am petrecut toată ziua de 7 august vizitând Divizia 51 Highland, care tocmai debarcase. Când urcam scara, după cină, la ambasadă, m-am întâlnit cu colonelul Jacob, acum Sir Ian. „Păcat de Gott“, a spus el. „Ce s-a întâmplat?“ „A fost doborât azi după-amiază, în timp ce zbura spre Cairo.“ Am fost îndurerat și m-am simțit sărăcit la pierderea acestui minunat soldat, căruia mă hotărâsem să-i încredințez cea mai directă sarcină de luptă în viitoarea bătălie. Toate planurile mele se prăbușiseră. Înlocuirea lui Auchinleck de la Comanda supremă trebuia să fie echilibrată cu numirea lui Gott la Armata a Opta, cu toată experiența lui în deșert și cu prestigiul lui, iar totul să fie acoperit de preluarea Orientului Mijlociu de către Alexander. Acum, ce avea să se întâmple? Nu putea încăpea în două săptămâni cine trebuia să fie succesorul lui și i-am telegrafiat domnului Attlee: „Șeful Statului Major Imperial îl recomandă în mod decisiv pe Montgomery pentru Armata a Opta. Smuts și cu mine considerăm că postul trebuie ocupat imediat. Te rog, trimite-l cu un avion special cât mai repede posibil. Anunță-mă când o să sosească.“

Se părea că în 7 august la 11.15, p.m., Cabinetul de Război se adunase deja ca să se ocupe de telegrama mea din ziua aceea, care tocmai fusese decodificată. Discuțiile continuau încă, atunci când un secretar a adus noul meu mesaj în care anunțam că Gott era mort și ceream ca generalul Montgomery să fie trimis imediat. Mi s-a spus că a fost un moment greu pentru prietenii noștri din Downing Street. Totuși, după cum am observat de mai multe ori, ei trecuseră prin multe și au luat-o cu seriozitate. Au stat până aproape în zori, au fost de acord cu toate propunerile mele esențiale și au dat ordinele necesare în legătură cu Montgomery.

* * *

Când am trimis mesajul către Cabinet spunându-le despre moartea lui Gott, cerusem ca generalului Eisenhower să nu i se spună că am propus să i-l dăm pe Montgomery în locul lui Alexander. Dar era prea târziu, i se spusese deja. Următoarea schimbare de plan implica o dislocare supărătoare în pregătirea operațiunii „Torja“. Alexander fusese ales să comande Armata Întâia britanică în această mare acțiune. El începuse deja să lucreze cu generalul Eisenhower. Ei se înțelegeau minunat, ca totdeauna. Acum, Alexander îi fusese luat pentru Orientul Mijlociu. Ismay a fost trimis să-i anunțe vestea lui Eisenhower și să-i transmită scuzele mele pentru această ruptură a continuității și tulburare a contactelor pe care le-a cerut necesitatea războiului. Ismay a lăudat calitățile strălucite

ale lui Montgomery pe câmpul de luptă. Montgomery a ajuns la cartierul general al lui Eisenhower aproape imediat și au avut loc toate politețurile unei întâlniri de genul acesta între comandanți de armate de diferite națiuni împletite într-o singură acțiune. Chiar a doua zi dimineață, în 8, Eisenhower a trebuit să fie informat că Montgomery trebuia să zboare în acea zi la Cairo, ca să comande Armata a Opta. Și această sarcină i-a revenit lui Ismay. Eisenhower era un om cu mintea larg deschisă, practic, tratând evenimentele așa cum veneau, cu un altruism rece. Totuși, el s-a simțit descumpănit de cele două schimbări în două zile în acest post vital, în marea operațiune ce i se încredinșase. Trebuia acum să salute un al treilea comandant britanic. Ne putem mira oare că l-a întrebat pe Ismay: „Britanicii iau oare în serios operațiunea «Torța»?” Totuși, moartea lui Gott era un fapt de război, pe care un bun soldat îl înțelege. Generalul Anderson a fost numit să umple golul, iar Montgomery a pornit cu Ismay spre aeroport, acesta având o oră sau mai mult ca să-i expună fundalul acestor bruște schimbări.

Circula o poveste – din păcate neautenticată – despre această conversație. Montgomery a vorbit despre dificultățile și hazardul carierei de militar. „Ca militar, și-a dăruit toată viața profesiei și a trăit mulți ani de studiu și abțineri. În cele din urmă, i-a zămbit norocul, a avut o scrișire de succes, a fost avansat, i s-a ivit oportunitatea, a avut o comandă importantă. A cucerit o victorie, a devenit faimos în lume, numele lui era pe buzele tuturor. Apoi, norocul s-a schimbat. Dintr-o lovitură, toată munca de-o viață s-a risipit, poate nu din vina lui proprie, și a fost aruncat în catalogul nesfârșit al eșecurilor militare. „Dar, a protestat Ismay, n-ar trebui s-o iei chiar așa de rău. În Orientul Mijlociu se adună o armată foarte bună. S-ar putea să nu te îndrepți spre dezastru”. „Ce! a exclamat Montgomery înălțându-se în mașină. Ce vrei să spui? Eu vorbeam despre Rommel!”

* * *

Acum, cu trebuia să-l informez pe generalul Auchinleck că urmează să fie înlocuit la comandă și, întrucât învășasem din experiențe anterioare că asemenea lucruri neplăcute e mai bine să fie făcute în scris decât oral, l-am trimis pe colonelul Jacob cu avionul la cartierul lui general, cu următoarea scrisoare:

Cairo
8 august, 1942

Dragă domnule general Auchinleck,

1. La 23 iunie, ai pus în telegrama către șeful Statului Major Imperial problema de a fi înlocuit de la comandă și ai menționat numele generalului Alexander ca posibil succesor. În acel moment de criză pentru armată, guvernul Majestății Sale nu a vrut să facă uz de oferta dumitale înțeleaptă. În același timp, ai preluat comanda efectivă a bătăliei, așa cum dorisem eu de mult și cum ți-am sugerat

În telegrama mea din 20 mai. Ai oprit valul potrivnic și, în momentul de față, frontul este stabilizat.

2. Cabinetul de Război a decis acum, pe baza motivelor pe care le-ai invocat, că este momentul pentru o schimbare. S-a propus ca Irakul și Persia să fie desprinse de actualul teatru de război din Orientul Mijlociu. Alexander va fi numit să comande Orientul Mijlociu, Montgomery să comande Armata a Opta, iar eu îți ofer comanda Irakului și Persiei, inclusiv a Armatei a Zecea, cu cartierul general la Basra sau Bagdad. Este adevărat că această sferă este astăzi mai mică decât Orientul Mijlociu, dar s-ar putea ca, în câteva luni, să devină scena unor operațiuni decisive, iar întăririle pentru Armata a Zecea sunt deja pe drum. În acest teatru de război, despre care ai o experiență specială, îți vei păstra asocierile cu India. Sper deci că te vei supune dorinței și îndrumărilor mele cu același spirit public dezinteresat de care ai dat dovadă în toate ocaziile. Alexander va sosi aproape imediat și sper că, la începutul săptămânii viitoare, bineînțeles în conformitate cu mișcările inamicului, va fi posibil să se transfere responsabilitățile pe frontul de luptă din vest, cu tot calmul și eficiența.

3. Aș fi foarte bucuros să te văd în orice moment, dacă dorești.

Crede-mă,
al dumatile cu sinceritate,
Winston S. Churchill

P. S. Colonelul Jacob, purtătorul scrisorii, a fost însărcinat de asemeni de mine să exprime condoleanțe pentru pierderea bruscă a generalului Gott.

Seara, Jacob s-a întors. Auchinleck a primit lovitura cu demnitate militară. Nu voia să accepte noua comandă și avea să vină să mă vadă a doua zi. Jacob scrie în jurnalul lui:

Primul-ministru dormea. S-a trezit la ora șase și a trebuit să-i relatez cum am putut mai bine ce s-a întâmplat între mine și generalul Auchinleck. Șeful Statului Major Imperial ni s-a alăturat... Mintea primului-ministru este fixată absolut asupra înfrângerii lui Rommel și a aducerii generalului Alexander ca să răspundă de operațiunile din deșertul de vest. El nu poate să înțeleagă cum un om poate rămâne la Cairo în timp ce în deșert se întâmplă evenimente mari și să lase în seama altcuiva conducerea acestora. El umblă de colo colo în acest punct și are de gând să reușească. „Rommel, Rommel, Rommel, Rommel“ a exclamat el. „Ce este oare mai important decât să-l bați pe el?“

Generalul Auchinleck a ajuns la Cairo imediat după-amiază și am avut o conversație de o oră, care a fost în același timp tristă și impecabilă.

Generalul Alexander a venit să mă vadă în seara aceea și au fost redactate ultimele aranjamente pentru schimbarea comenzii. Am raportat la Londra această realizare, într-o telegramă în care următorul pasaj este crucial:

... Am dat generalului Alexander următoarea directivă care îi place foarte mult și la care aderă șeful Statului Major Imperial:

1. Prima și principală datorie este să capturezi sau să distrugi, la prima ocazie, armata germano-italiană comandată de feldmareșalul Rommel, împreună cu toată aprovizionarea lui și instalațiile din Egipt și Libia.

2. Vei preda sau vei face să fie predate alte îndatoriri ce țin de comanda dumitale, fără prejudicierea sarcinii descrise în paragraful 1, care trebuie considerată cea mai importantă pentru interesele Majestății Sale.

S-ar putea să devină posibil, într-o fază ulterioară a războiului, să se schimbe accentul acestei directive, dar sunt sigur că simplitatea sarcinii și unicitatea scopului sunt imperative acum.

Răspunsul lui Alexander va fi înregistrat în cursul evenimentelor, după șase luni.

Capitolul XV

MOSCOVA.

PRIMA ÎNTÂLNIRE

Târziu, în noaptea de 10 august, după un dineu cu notabilitățile la plăcuta ambasadă din Cairo, am pornit spre Moscova. Grupul meu, care umplea trei avioane, includea acum pe șeful Statului Major Imperial, pe generalul Wavell care vorbea rusește, pe mareșalul aerului Todder și pe Sir Alexander Cadogan. Averell Harriman sosise în ultima vreme din America, la cererea mea specială către președinte. El și cu mine călătoream împreună. În zori, ne apropiam de munții din Kurdistan. Vremea era bună și Vanderkloot se afla în bună dispoziție. Când ne-am apropiat de acești munți colțuroși, am întrebat la ce înălțime intenționa să-i treacă. El a spus că o înălțime de trei mii de metri va fi suficientă. Totuși, uitându-mă pe hartă, am găsit câteva vârfuri de peste trei mii și chiar de patru mii de metri și se părea că era și unul de șase sau șase mii cinci sute de metri, deși acela era mai departe. Dacă nu ești brusc înconjurat de nori, îți poți croi drum șerpuit peste munți, în siguranță. Totuși, am cerut să zburăm la patru mii de metri și am început să sugem din tuburile de oxigen. Pe la 8.30 a.m., când coboram spre aeroportul din Teheran și eram aproape de sol, am observat altimetrul arătând o mie cinci sute de metri și am remarcat cu ignoranță: „Mai bine ar fi să reparați asta înainte de a decola din nou“. Dar Wanderkloot a zis: „Aeroportul de la Teheran e la peste o mie trei sute de metri înălțime deasupra nivelului mării.“

Sir Reader Bullard, ministrul Majestății Sale la Teheran, m-a întâmpinat la sosire. El era un britanic dur, cu îndelungată experiență în Persia și lipsit de iluzii.

Era prea târziu să sărim peste șirul de nord al munților Elburz înainte de lăsarea întinericului și am fost grațios invitat la un prânz cu șahul, într-un palat cu o piscină frumoasă printre copaci mari, pe un loc abrupt din munți. Cel mai înalt vârf pe care l-am observat dimineața strălucea în roz portocaliu. După-amiază, în grădina legației britanice, a avut loc o lungă conferință cu Averell Harriman și diverse autorități britanice și americane de la căile ferate și s-a decis ca Statele Unite să preia întreaga cale ferată, de la Golf până la Marea Caspică. Această cale ferată recent

terminată de o firmă britanică, era o remarcabilă realizare ingierească. Erau 390 poduri importante pe drumul ei prin cheile înguste ale munților. Harriman a spus că președintele dorește să preia întreaga răspundere de a o exploata la deplină capacitate și putea asigura locomotive, material rulant și oameni calificați din unități militare, într-o măsură care nouă ne era imposibilă. Eu am fost deci de acord cu acest transfer, supus unor prevederi în legătură cu prioritatea cerințelor noastre militare esențiale. Din cauza căldurii și a zgomotului din Teheran, unde se pare că fiecare persoană are o mașină și claxonează tot timpul, am dormit la reședința de vară a legației britanice, înconjurată de copaci înalți, la circa trei sute de metri deasupra orașului.

La 6.30 a doua zi dimineața, miercuri 12 august, am pornit și am câștigat înălțime în timp ce zburam peste valea mare care duce la Tabriz, apoi am colit spre nord, spre Enzeli, la Caspică. Am traversat și acest șir de munți la peste trei mii de metri, evitând atât norii cât și vârfurile. Acum, în avion erau doi ofițeri ruși și guvernul sovietic își asuma răspunderea pentru drumul nostru și pentru sosirea în siguranță. Uriașul munte îmbrăcat în zăpadă scurgea spre est. Am observat că zburam singuri. Un mesaj prin radio explica faptul că al doilea avion al nostru, cu șeful Statului Major Imperial, Wavell, Cadogan și alții, a trebuit să se întoarcă la Teheran din cauza unor probleme la motor. După două ore, în fața noastră străluceau apele Mării Caspice. Jos era Enzeli. Nu văzusem niciodată Marea Caspică dar mi-am amintit că, în urmă cu un sfert de secol, ca secretar de stat la Ministerul Războiului, am moștenit o flotă care aproape un an a stăpânit apele ei palide, placide. Am coborât la o înălțime unde nu mai era nevoie de oxigen. Pe malul de apus, pe care îl vedeam clar, se întindea Baku și câmpurile lui petrolifere. Armatele germane erau acum atât de aproape de marea Caspică, încât drumul nostru s-a îndreptat spre Kuibășev, jînându-ne departe de Stalingrad și de regiunile unde se dădeau lupte. Aceasta ne-a dus aproape de delta râului Volga. Cât se putea vedea cu ochiul, se întindea vastul spațiu al Rusiei, cafeniu și plat, cu foarte puține urme de locuințe omenești. Ici, colo, parcele rectilinii de arături dezvăluiau câte o fermă de stat. Mult timp, puternica Volgă strălucea în meandre, curgând între marginile ei largi, întunecate de mlaștini. Uneori, o șosea, dreaptă ca o riglă, mergea de la un orizont la celălalt. După o oră, am coborât din nou în cabină și am dormit.

M-am gândit la misiunea mea în acest stat bolșevic trist, sinistru, pe care m-am străduit atât de tare să-l strangulez de la naștere și pe care, până la apariția lui Hitler, îl privisem ca pe dușmanul de moarte al libertății și civilizației. Ce era acum de datoria mea să le spun? Generalul Wavell, care avea înclinații literare, a rezumat totul într-o poezie. Erau mai multe strofe și ultimul vers al fiecăreia era „Nu, unui al doilea front în nouă sute patruzeci și doi”. Era ca și când am fi dus un bloc mare de gheață la Polul Nord. Totuși, eram sigur că trebuie să le expun personal faptele și să scot la iveală totul, față-n față cu Stalin, mai curând decât să mă încred în telegrame și intermediari. Cel puțin asta arăta că ne interesa soarta lor și că înțelegeam ce înseamnă lupta lor pentru războiul

general. Noi am urât întotdeauna regimul lor vicios și, până când i-a lovit flagelul german, ei s-ar fi uitat cu indiferență cum noi suntem măturați de pe fața pământului și și-ar fi împărțit bucurii cu Hitler imperiul nostru din Orient.

Vremea fiind frumoasă, vântul favorabil și nevoia mea de a ajunge la Moscova urgentă, s-a aranjat să tăiem colțul la Kuibășev și să ne îndreptăm direct spre capitală. Mă tem că un splendid banchet și primirea în stilul adevărat al ospităii rusești au fost lăsate la o parte. Pe la ora cinci, fleșele și cupolele Moscovei au început să se vadă. Am făcut un cerc în jurul orașului pe o linie prescrisă cu atenție și pe care fuseseră anunțate toate bateriile și am aterizat pe aeroport, pe care aveam să-l revizitez în timpul luptei.

Aici se afla Molotov cu un grup de generali ruși și cu întregul corp diplomatic, și un mare număr de fotografi și reporteri, obișnuit la asemenea ocazii. O puternică gardă de onoare, impecabilă ca îmbrăcăminte și ținută militară, a fost inspectată și apoi a defilat prin fața noastră, după ce fanfara a cântat imnurile naționale ale celor trei mari puteri a căror unitate însemna pieirea lui Hitler. Am fost condus la microfon și am ținut o scurtă cuvântare. Averell Harriman a vorbit în numele Statelor Unite. El urma să stea la ambasada americană. Molotov m-a condus cu mașina lui la reședința fixată pentru mine, la 12 kilometri de Moscova, „Vila de stat numărul 7”. În timp ce treceam pe străzile Moscovei, care părea foarte goală, am lăsat în jos fereastra pentru puțin aer și, spre surprinderea mea, am simțit că sticla era groasă de peste cinci centimetri. Aceasta depășea orice recorduri, din experiența mea. „Ministrul spune că e mai prudent” a zis interpretul Pavlov. În ceva mai mult de o jumătate de oră, am ajuns la vilă.

* * *

Totul era pregătit cu o bogăție totalitară. Aveam la dispoziție, ca aghiotant, un ofițer uriaș, care arăta splendid (cred că avea o origine princiară în regimul țarist), care era și gazda noastră și era un model de politețe și atenție. Un număr de servitori veterani, în haine albe și cu zâmbete largi, serveau musafirii la fiecare dorință sau mișcare. O masă lungă din sufragerie și mai multe mese lângă perete erau încărcate cu toate delicatesele și stimulentele pe care le poate procura puterea supremă. Am fost condus printr-o cameră spațioasă, pentru recepții, într-un dormitor cu o baie de aproape aceeași mărime. Lumina electrică strălucitoare, aproape amețitoare, dezvăluia curățenia fără pată. Curgea apă fierbinte și rece. Doream o baie caldă, după lungimea și căldura călătoriei. Totul a fost pregătit într-un moment. Am observat că bazinele nu aveau robinete separate pentru apă caldă și rece și că nu aveau dopuri. Apa caldă și rece pornea dintr-o dată, dintr-un singur robinet, amestecându-se la temperatura dorită. În plus, nu-ți spălai mâinile în chiuvetă ci sub jetul de apă. Am adoptat sistemul și acasă. Dacă nu este lipsă de apă, acesta e cu mult mai bun.

După tot scufundatul și spălatul necesar, am fost ospătați în sufragerie cu tot felul de mâncăruri alese și băuturi, inclusiv bineînțeles icre negre și vodcă, dar și cu multe alte feluri și vinuri din Franța și Germania, mult peste starea noastră de spirit și puterea de a le consuma. În plus, aveam prea puțin timp înainte de a porni spre Moscova. I-am spus lui Molotov că voi fi gata să-l văd pe Stalin în seara aceea, iar el a propus ora șapte.

Am ajuns la Kremlin și m-am întâlnit pentru prima dată cu marele șef revoluționar, om de stat și războinic profund rus, cu care aveam să am de-a face în următorii trei ani într-o asociație strânsă, riguroasă, dar totdeauna emoționantă și uneori chiar veselă. Conferința noastră a durat aproape patru ore. Cum al doilea avion al nostru, cu Brooke, Wavell și Cadogan, nu sosisese, erau prezenți doar Stalin, Molotov, Vorosilov, eu, Harriman, ambasadorul nostru și interpreții. Mi-am bazat această relatare pe notările pe care le țineam, pe propria mea memorie și pe telegramele pe care le-am trimis acasă atunci. Primele două ore au fost triste și sumbre. Am început imediat cu problema celui de al doilea front, spunând că doream să vorbesc deschis și voiam să-l invit pe Stalin să fie și el deschis. Nu aș fi venit la Moscova dacă el nu s-ar fi simțit sigur că putea discuta realitățile. Când Molotov a venit la Londra, eu îi spuseseam că încercăm să facem planuri pentru o diversiune în Franța. I-am spus de asemenea clar lui Molotov că nu puteam face promisiuni în legătură cu 1942 și i-am dat lui Molotov un memorandum în acest sens. De atunci, s-a făcut o examinare exhaustivă anglo-americană a problemei. Guvernele britanic și american nu se simt în stare să-și asume o operațiune majoră în septembrie, ultima lună în care se putea conta pe vreme. Dar, după cum Stalin știa, se pregăteau pentru o foarte mare operațiune în 1943. În acest scop, era plănuț ca un milion de trupe americane să ajungă în Regatul Unit la locul de adunare, până în primăvara lui 1943, formând o forță expediționară de 27 de divizii, la care guvernul britanic era pregătit să adauge 21 de divizii. Aproape jumătate din această forță va fi de blindate. Până acum, doar două divizii și jumătate americane ajunseseră în Regatul Unit, dar marele transport va avea loc în octombrie, noiembrie și decembrie.

I-am spus lui Stalin că îmi dădeam seama că acest plan nu oferea nici un ajutor Rusiei în 1942, dar consideram posibil ca în 1943, când planul avea să fie gata, s-ar putea ca germanii să aibă în vest o armată mai puternică decât au acum. La acest punct, fața lui Stalin s-a strâns într-o încruntare, dar nu m-a întrerupt. Am spus atunci că aveam motive bune împotriva unui atac pe coasta franceză în 1942. Aveam vase care să debarce pe o coastă fortificată și să arunce pe mal doar șase divizii, pe care să le menținem acolo. Dacă ar avea succes, ar putea fi trimise alte divizii, dar factorul limitativ erau vasele de debarcare, ce se construiau acum în număr mare în Regatul Unit și în special în Statele Unite. Față de o divizie, cât putea fi transportată anul acesta, anul viitor vor putea fi transportate de opt sau zece ori mai multe.

Stalin, care începuse să arate foarte întunecat, părea neconvins de argumentarea mea și a întrebat dacă nu putea fi atacată nici o parte a

coastei franceze. I-am arătat o hartă care indica dificultățile de a face o umbrelă aeriană, oriunde în afara strâmtoirii propriu-zise. Nu părea să înțeleagă și a pus niște întrebări despre raza avioanelor de luptă. Nu puteau să se ducă și să se întoarcă în tot acest timp? Am explicat că, într-adevăr, puteau să vină și să plece, dar nu vor mai avea timp să lupte și am adăugat că o umbrelă aeriană, ca să fie de vreun folos, trebuia să fie menținută deschisă. El a spus atunci că în Franța nu era nici o singură divizie germană de valoare, o afirmație pe care eu am contestat-o. În Franța erau douăzeci și cinci de divizii germane, dintre care nouă erau de primă linie. El a clătinat din cap. Am spus că am adus cu mine pe șeful Statului Major Imperial și pe generalul Sir Archibald Wavell, ca asemenea puncte să poată fi examinate în amănunt cu Statul Major general rus. Era un punct dincolo de care oamenii de stat nu puteau duce discuții de acest gen.

Stalin, a cărui încredere se accentuase deja mult, a spus că, din câte înțelege, noi nu putem crea un al doilea front cu o forță mare și nu vrem să debarcăm nici măcar șase divizii. Am spus că așa este. Am putea debarca șase divizii, dar debarcarea lor ar face mai mult rău decât bine, pentru că ar dăuna mult operațiunii mari plănuită pentru anul viitor. Războiul e război, dar nu nebunie și ar fi o nebunie să cauți un dezastru care nu va ajuta nimănui. Am zis că mă temeam că vestea pe care am adus-o nu era bună. Dacă aruncând acolo 150 000 sau 200 000 de oameni l-am putea ajuta retrăgând de pe frontul din Rusia apreciable forțe germane, nu ne-am da înapoi de la această acțiune din motive de pierderi. Dar dacă această acțiune n-ar scoate nici un om de pe acest front și ar strica perspectivele pentru 1943, ar fi o eroare mare.

Stalin, care devenise neliniștit, a spus că vederile lui despre război erau diferite. Un om care nu era pregătit să-și asume riscuri, nu putea câștiga un război. De ce ne temeam atât de tare de germani? El nu putea înțelege. Experiența lui arăta că trupele trebuie să sângereze în bătălie. Dacă nu sângerează trupele, nu ai idee care este valoarea lor. Am vrut să știu dacă și-a pus vreodată întrebarea, de ce nu a debarcat Hitler în Anglia în 1940, când era în culmea puterii iar noi aveam doar 20 000 de soldați instruiți, 200 de tunuri și 50 de tancuri. El n-a venit. Motivul a fost că lui Hitler li era teamă de operațiunea asta. Nu era atât de ușor de traversat Canalul. Stalin a răspuns că aceasta nu era o analogie. Debarcarea lui Hitler în Anglia ar fi întâmpinat rezistența poporului, în timp ce, în cazul debarcării britanicilor în Franța, poporul ar fi de partea britanicilor. Am subliniat că era cu atât mai important deci ca printr-o eventuală retragere să nu expunem poporul francez răzbunării lui Hitler și să nu mai putem conta pe ei pentru marea operațiune din 1943.

A urmat o tăcere apăsătoare. Stalin a spus, în cele din urmă că, dacă noi nu putem face o debarcare în Franța anul acesta, el nu era îndreptățit să o ceară sau să insiste asupra ei, dar era obligat să spună că nu era de acord cu argumentele mele.

* * *

Atunci am desfășurat o hartă cu sudul Europei, Mediterana și Africa de Nord. Ce era un „Al doilea front”? Doar o debarcare pe o coastă fortificată în partea opusă Angliei? Sau putea lua forma unei alte acțiuni mari care să poată fi folositoare cauzei comune? Am crezut că e mai bine să-l aduc spre sud, în etape. Dacă, de exemplu, am putea ține inamicul la Pas de Calais prin concentrări de trupe în Britania și, în același timp, să atacăm în altă parte – de exemplu, în Loara sau în Gironde, sau alternativ, la Scheldt – lucrul ăsta era plin de promisiuni. Aici era o imagine generală a operațiunii mari de anul viitor. Stalin se temea că ideea nu era realizabilă. Am spus că va fi într-adevăr greu să debarcăm un milion de oameni, dar că va trebui să perseverăm și să încercăm.

Am trecut apoi la bombardarea Germaniei, care dădea satisfacții generale. Stalin a subliniat necesitatea de a se lovi moralul populației germane. El a spus că acorda cea mai mare importanță bombardamentelor și că știa că raidurile noastre aveau un efect teribil în Germania.

După acest interludiu, care a relaxat încordarea, Stalin a remarcat că, din lunga noastră discuție, se părea că nu vom avea nici acțiunea „Barosul” nici „Încercuirea”, și ne vom mulțumi cu bombardarea Germaniei. Am decis să trec peste ce era mai rău și să creez un fundal potrivit pentru proiectul pe care voiam să-l prezint. Deci nu am încercat imediat să înlătur întunecarea. Doar cerusem anume să fie o discuție directă, între prieteni și camarazi aflați în pericol. Totuși, a predominat curtoazia și demnitatea.

* * *

Venise momentul să aduc în acțiune „Torța”. Am spus că vreau să revin la problema celui de al doilea front în 1942, pentru care venisem de fapt. Eu nu consideram că Franța era unicul loc pentru o asemenea operațiune. Mai erau și alte locuri, iar noi și americanii ne-am decis asupra unui alt plan pe care am fost autorizat de președintele american să i-l împărtășesc lui Stalin în secret. Acum voi face acest lucru. Am subliniat necesitatea vitală a secretului. La aceasta, Stalin s-a ridicat și a rânit, spunând că speră că nimic în legătură cu asta nu va apare în presa britanică.

Apoi, am început să explic cu precizie operațiunea „Torța”. În timp ce făceam relatarea, Stalin a devenit foarte interesat. Prima lui întrebare a fost, ce se va întâmpla în Spania și în Franța de la Vichy. Ceva mai târziu, a remarcat că, din punct de vedere militar, operațiunea era justă, dar avea îndoieli asupra efectelor politice ale acesteia în Franța. El a întrebat în special despre date iar eu am spus că nu mai târziu de 30 octombrie, dar președintele și noi toți ne străduim să o tragem mai înainte, la 7 octombrie. Acest lucru a părut o mare ușurare pentru cei trei ruși.

Apoi, am descris avantajele militare legate de eliberarea Mediteranei,

pentru momentul când va fi posibil de deschis un nou front. În septembrie, trebuie să învingem în Egipt, iar în octombrie, în Africa de Nord, ținând în tot acest timp inamicul în nordul Franței. Dacă am putea termina anul posedând Africa de Nord, am putea amenința pânțele Europei lui Hitler, iar această operațiune trebuie considerată în conjuncție cu cea din 1943. Asta este ceea ce noi și americanii am decis să facem.

Pentru a ilustra punctul meu de vedere, am desenat între timp un crocodil și i-am explicat lui Stalin, cu ajutorul acestei imagini, intenția noastră de a ataca pânțele moale al crocodilului, în timp ce îl atacăm botul puternic. Iar Stalin, al cărui interes atinsese acum cel mai înalt nivel, a spus: „Să vă ajute Dumnezeu în această acțiune”.

Am subliniat că noi voiam să fi ușurăm pe ruși. Dacă am încerca asta în nordul Franței, am fi respinși. Dacă încercăm în nordul Africii, avem o șansă bună de victorie, apoi o să putem ajuta în Europa. Dacă am putea câștiga Africa de Nord, Hitler va trebui să-și aducă forța aeriană înapoi. Altfel, i-am distruge aliații, chiar și Italia de exemplu, făcând o debarcare. Operațiunea ar avea o influență importantă asupra Turciei și asupra sudului Europei și mă temeam doar că Hitler ar putea să ne-o ia înainte. Dacă am cuceri anul acesta Africa de Nord, l-am putea ataca mortal pe Hitler anul viitor. Acest lucru a marcat o cotitură în convorbirea noastră.

Stalin a început să prezinte atunci diverse dificultăți politice. Oare o ocupare anglo-americană a regiunilor „Torței” nu va fi greșit înțeleasă în Franța? Ce aveam de gând cu de Gaulle? Îu am spus că, în această etapă, nu vrem ca el să intervină în operațiune. Franța de la Vichy era în stare să tragă asupra lui de Gaulle, dar nu în americani. Harriman a susținut cu putere acest lucru, referindu-se la informații pe care se baza președintele, de la agenți americani aflați pe teritoriile „Torței” precum și pe părerea amiralului Leahy.

* * *

În acest punct, se părea că Stalin a sesizat avantajele strategice ale operațiunii „Torța”. El a găsit patru rațiuni principale în favoarea ei: mai întâi, îl va lovi pe Rommel din spate; în al doilea rând, va intimidă Spania; în al treilea rând, va produce lupte între germani și francezi în Franța; și în al patrulea rând, expune Italia tășului războiului.

Am fost adânc impresionat de această remarcabilă afirmație. Arăta din partea dictatorului rus, stăpânirea rapidă și completă a unei probleme, până atunci nouă pentru el. Foarte puține persoane în viață ar fi putut înțelege în câteva minute rațiunile cu care mă luptasem de atâtea luni. El a văzut totul dintr-o clipire.

Eu am menționat o a cincea rațiune, și anume, scurtarea rutei pe mare prin Mediterana. Stalin era preocupat dacă puteam trece prin strâmtoarea Gibraltar. Am spus că va fi în regulă. I-am vorbit de asemeni despre schimbările din comandamentul din Egipt și de hotărârea noastră

de a da acolo o bătălie decisivă în august sau septembrie. În cele din urmă, era clar că le plăcea tuturor „Torja”, deși Molotov a întrebat dacă nu ar putea începe în septembrie.

Atunci am adăugat: „Franța e demoralizată și vrem să o înveselim”. Franța înțelesese cele întâmplate în Madagascar și Siria. Sosirea americanilor va aduce națiunea franceză de partea noastră. Îl va intimida pe Franco. Germanii ar putea spune imediat francezilor: „Dați-ne flota la Toulon”. Aceasta ar stârni din nou antagonismele dintre Vichy și Hitler.

Atunci, am expus perspectiva de a îndrepta o forță aeriană anglo-americană spre flancul de sud al armatelor ruse, pentru a apăra Marea Caspică și munții Caucaz și, în general, ca să lupte pe acel teatru al războiului. Totuși, nu am intrat în amănunte și, desigur, trebuia să dăm mai întâi bătălia din Egipt și nu aveam încă planurile președintelui cu privire la contribuția americană. Dacă lui Stalin îi va plăcea ideea, ne vom apuca să lucrăm în amănunt la ea. El a răspuns că vor fi foarte recunoscători pentru un asemenea ajutor, dar că amănunțele de locație, etc., vor cere un studiu. Eu eram foarte interesat în acest proiect, pentru că ar duce la lupte dure între forțele aeriene anglo-americane și germani, ceea ce va contribui în mare măsură la obținerea stăpânirii văzduhului în condiții mai favorabile decât să căutăm necazuri la Pas de Calais.

Apoi, ne-am adunat în jurul unui glob mare și i-am explicat lui Stalin uriașele avantaje ale curățirii Mediteranei de inamici. I-am spus lui Stalin că îi voi sta la dispoziție dacă va dori să mă vadă din nou. El mi-a răspuns că obiceiul rus este ca oaspetele să-și exprime dorințele și că era gata să mă primească în orice moment. El știa acum ce era mai rău și totuși ne-am despărțit într-o atmosferă de bunăvoință.

Întâlnirea durase aproape patru ore. A fost nevoie de o jumătate de oră sau mai mult ca să ajungem la Vila de stat numărul 7. Deși eram obosit, am dictat telegrama către Cabinetul de Război și către președinte, după miezul nopții, iar apoi, cu sentimentul că se spărsese gheața și se stabilise un contact uman, am dormit bine și mult.

Capitolul XVI

MOSCOVA.

O LEGĂTURĂ STABILĂ

A doua zi dimineața târziu, m-am trezit în locuința mea luxoasă. Era joi 13 august, – pentru mine totdeauna „Ziua Blenheim“. Aranjasem să-l vizitez pe Molotov la Kremlin la amiază, ca să-i explic mai clar și pe deplin caracterul diverselor operațiuni pe care le aveam în gând. Am subliniat cât de dăunător ar fi pentru cauza comună dacă, datorită învinuirilor reciproce în legătură cu abandonarea acțiunii „Barosul“, am fi obligați să discutăm public împotriva unei asemenea operațiuni. Am explicat de asemeni mai amănunțit importanța politică a „Tórjci“. El a ascultat afabil, dar nu a contribuit cu nimic. I-am propus să-l văd din nou pe Stalin la 10 p.m. În seara aceea, iar mai târziu, în cursul zilei, am fost anunțat că ora 11 ar fi mai convenabilă și, cum subiectele de discutat aveau să fie aceleași ca și cele de cu o seară înainte, m-au întrebat dacă aș dori să-l aduc și pe Harriman. Am răspuns „Da“, și că voi aduce de asemeni pe Cadogan, Brooke, Wavell și Todder care între timp sosiseră în siguranță de la Teheran cu un avion rusesc. Ar fi putut avea un incendiu foarte periculos în avionul lor Liberator.

Înainte de a părăsi camera acestui diplomat urban, rigid, m-am întors spre el și i-am spus: „Stalin ar face o mare greșală dacă ne-ar trata dur acum când am ajuns atât de departe“. Pentru prima dată, Molotov s-a relaxat. „Stalin, a spus el, e un om foarte înțelept. Puteți fi siguri că, oricum, el argumentează, el înțelege totul. Am să-i comunic ce spuneți“.

M-am întors la timp pentru masa de prânz la Vila de stat numărul șapte. Afară, vremea era minunată. Era exact așa cum ne place cel mai mult în Anglia – când avem așa ceva. M-am gândit să explorăm domeniul. Vila de stat numărul șapte era o casă frumoasă, mare, nouă, de țară, așezată pe o pajiște întinsă, cu grădini, într-o pădure de brad de vreo douăzeci de acri. Erau alei agreabile și era plăcut ca, în vremea frumoasă de august, să stai întins pe iarbă sau pe ace de pin. Erau mai multe fântâni și un tanc mare de sticlă plin cu tot felul de peștișori aurii care erau atât de domesticiți încât îți mâncau din mână. Mi-am făcut obiceiul să-i hrănesc în fiecare zi. În jurul terenului era un zid de vreo cinci metri

Înălțime, păzit în ambele părți de poliție și soldați în număr considerabil. La vreo sută de metri de casă, era un adăpost antiaerian. La prima ocazie, am fost conduși acolo. Era de ultimul tip și foarte luxos. Ascensoare în ambele capete te duceau în jos, la douăzeci și șase sau treizeci de metri în pământ. Acolo erau opt sau zece camere mari, în interiorul unei cutii de beton de o grosime masivă. Camerele erau despărțite între ele cu uși grele, glisante. Lumina era strălucitoare. Mobila era stil, somptuoasă și viu colorată. Mă atrăgeau mai mult peștigorii aurii.

* * *

Am plecat cu toții spre Kremlin la 11 p.m. și am fost primiți doar de Stalin și Molotov, cu interpretul lor. Atunci a început o discuție foarte neplăcută. Am spus că el trebuie să înțeleagă că noi ne-am hotărât asupra cursului pe care trebuie să-l urmăm și că reproșurile erau inutile. Am polemizat circa două ore, timp în care el a spus multe lucruri neplăcute, mai ales despre faptul că noi ne temem prea mult să ne luptăm cu germanii și că, dacă am încerca, așa cum fac rușii, am constata că nu e chiar atât de rău; că ne-am încălcat promisiunea în legătură cu „Barosul”; că am eșuat în livrarea materialelor promise Rusiei și că am trimis doar rămășițele după ce am păstrat tot ce aveam nevoie pentru noi înșine. Se părea că aceste plângeri erau adresate atât Marii Britanii cât și Statelor Unite.

Am respins direct toate aceste învinuiri, dar fără înțepături de nici un fel. Bănuiesc că nu era obișnuit să fie contrazis în repetate rânduri, dar nu s-a infuriat deloc, nici măcar nu s-a agitat. Și-a reafirmat părerea că ar fi posibil, pentru britanici și americani, să debarce șase sau opt divizii în peninsula Cherbourg, odată ce vor avea dominația în aer. El avea sentimentul că, dacă armata britanică ar lupta contra germanilor tot atât cât și armata rusă, n-ar fi atât de speriată de aceștia. Rușii precum și Forțele Aeriene Regale au arătat, într-adevăr, că e posibil să-i bați pe germani. Infanteria britanică ar putea să facă la fel, cu condiția să acționeze în același timp cu rușii.

M-am prefăcut că am trecut peste remarcile făcute de Stalin pe seama vitejei armatei ruse. Propunerea unei debarcări la Cherbourg nu ține seama de existența Canalului. În cele din urmă, Stalin a spus că nu putem continua așa. El trebuia să accepte decizia noastră. Apoi ne-a invitat brusc la dîneu în seara următoare, la ora opt.

Acceptând invitația, am spus că voi pleca în zori cu avionul în dimineața următoare, adică în 15. Iosif părea cumva preocupat de treaba asta și a întrebat dacă nu puteam să stau mai mult. Am spus, da, desigur, dacă se poate face un lucru bun și că, oricum, voi mai aștepta o zi. Apoi am afirmat că nu simțeam camaraderie în atitudinea lui. Călătorisem atât de departe ca să stabilesc o relație bună de lucru. Noi am depus eforturi să ajutăm Rusia și vom continua să facem asta. Fuseserăm lăsați să luptăm singuri timp de un an împotriva Germaniei și Italiei. Acum, când cele

trei mari națiuni sunt aliate, victoria era sigură, cu condiția să nu ne despărțim, iar eu am fost nițeluş cam animat la acest pasaj şi, înainte de a se putea traduce, el a remarcat că îi place tonul exprimării mele. După aceea, discuția a început din nou într-o atmosferă ceva mai puțin încordată.

El s-a lansat într-o discuție despre două mortiere rusești de tranșee care trag cu rachete şi care, afirma el, erau devastatoare ca efect, oferindu-se să organizeze o demonstrație pentru specialiștii noştri, dacă pot aștepta. A spus că va lăsa să primim toate informațiile despre ele, dar nu ar trebui să dăm ceva în schimb? N-ar trebui să existe o înțelegere cu privire la informații despre invenții? Am spus că le vom da totul fără nici o tocmeală, cu excepția acelor aparate care, dacă sunt duse în avioane peste liniile dușmane iar acestea sunt doborâte, ar face ca bombardarea Germaniei de către noi să devină mai dificilă. El a fost de asemeni de acord ca autoritățile lui militare să se întâlnească cu generalii noştri, iar acest lucru a fost aranjat pentru ora trei după-amiază. Am spus că ei vor avea nevoie de cel puțin patru ore ca să intre deplin în toate chestiunile tehnice implicate în acțiunile „Barosul”, „Încercuirea” şi „Torja”. El a observat, la un moment dat, că „Torja” era „corectă din punct de vedere militar”, dar că partea politică cerea mai multă delicatețe – adică, mai multă atenție la felul cum era mănuită. Din când în când, el revenea la „Barosul”, mormăind în legătură cu această acțiune. Când a spus că nu ne-am ținut de promisiune, eu am replicat: „Resping afirmația asta. Ne-am ținut toate promisiunile” şi m-am referit la acei *aide-mémoire* pe care i-l-am dat lui Molotov.* El şi-a cerut un fel de scuze, spunând că își exprimă părerile sincere şi oneste, că nu exista neîncredere între noi ci doar un punct de vedere diferit.

În cele din urmă, am întrebat despre Caucaz. Va apăra lanțul de munți şi cu câte divizii? La aceasta, el a trimis după o hartă în relief şi, cu o aparentă sinceritate şi evidentă cunoaştere, a explicat tăria acestei bariere, pentru care a spus că avea la dispoziție douăzeci şi cinci de divizii. El a arătat diversele trecători şi a spus că vor fi apărate. Am întrebat dacă erau fortificate, iar el a spus, „Da, desigur”. Linia de front rusească, la care inamicul încă nu ajunsese, era la nord de şirul principal. El a spus că vor trebui să reziste două luni, până când zăpada va face munții de netrecut. S-a declarat încrezător în capacitatea lor de a face lucrul ăsta şi a relatat de asemeni amănunțit despre forța flotei de la Marea Neagră, care era adunată la Batumi.

Toată această parte a discuției a fost mai ușoară, dar când Harriman a întrebat despre planurile de a aduce avioane americane peste Siberia, la care rușii consimțiseră abia recent, după îndelungi presiuni americane, el a replicat scurt: „Războaiele nu se câștigă cu avioanele”. Harriman m-a susținut în permanență şi nici unul dintre noi nu a cedat nici un centimetru şi nici nu am rostit vreun cuvânt amar. Stalin şi-a rostit salutul şi mi-a întins mâna la plecare, iar eu i-am luat-o.

* Vezi Capitolul X.

* * *

În 14 august, am raportat Cabinetului de Război:

Ne-am întrebat care este explicația acestui spectacol și a transformării petrecute, având în vedere terenul ferm pe care ajunseserăm scara trecută. Cred, cel mai probabil, că în Consiliul Comisarilor, vestea pe care am adus-o nu a fost primită la fel de bine cum a primit-o el. S-ar putea ca acesta să aibă mai multă putere decât credem noi și mai puține cunoștințe. Poate se pune bine pe lângă comisari pentru viitoare scopuri și, în beneficiul lor și al lui, se elibera de sub presiune. Cadogan spune că o asemenea transformare dură a urmat și după începerea interviurilor lui Eden de la Crăciun, iar Harriman spune că aceeași tehnică a fost folosită și cu prilejul misiunii lui Beaverbrook.

Păreră mea întemeiată este că, în inima lui, în măsura în care are una, Stalin știe că avem dreptate și că șase divizii în „Barosul” nu-l vor ajuta în acest an. În plus, sunt sigur că judecata lui militară, sigură și rapidă, îl face un puternic sprijinitor al „Torței”. Cred că nu e imposibil să revină la sentimente mai bune. Cu această speranță, eu perseverez. Oricum, cred că a fost mai bine să o spunem așa decât altfel. N-a existat nici un moment sugestia că ei nu vor continua lupta, iar eu cred că Stalin e foarte încrezător că va câștiga...

În scara aceea, am participat la un dineu oficial la Kremlin, unde erau prezente vreo patruzeci de persoane, incluzând mai mulți comandanți militari, membri ai Biroului politic și alte înalte oficialități. Stalin și Molotov au făcut onorurile de gazdă în mod cordial. Aceste dineuri erau destul de lungi și, de la început, s-au propus numeroase toasturi și s-a răspuns cu foarte scurte cuvântări. S-au spus tot felul de povești prostești despre aceste obiceiuri sovietice, care ar fi devenit chefură cu băutură. Nu e nici un adevăr în ele. Mareșalul și colegii săi au băut toasturile din pahare mici, luând doar câte o înghițitură cu fiecare ocazie. Eu am fost politicos.

În timpul dineului, Stalin a vorbit cu mine în mod volubil, prin interpretul Pavlov. „În urmă cu câțiva ani, a spus el, am avut vizita domnului George Bernard Shaw și a lui Lady Astor”. Lady Astor a sugerat ca domnul Lloyd George să fie invitat să viziteze Moscova, la care Stalin a răspuns: „De ce ar trebui să-l invităm? El a fost capul intervenției.” La aceasta, Lady Astor a răspuns: „Nu-i adevărat. Churchill a fost cel care l-a indus în eroare.” „Oricum, a spus Stalin, Lloyd George a fost capul guvernului și aparținea stângii. El era răspunzător, iar nouă ne place un inamic direct mai mult decât un pretins prieten.” „Ei, a spus Lady Astor, Churchill e în sfârșit terminat”. „Nu sunt atât de sigur, răspunsese Stalin. Dacă apare o criză gravă, poporul englez ar putea reveni la calul cel bătrân”. În acest punct, am întrerupt și am spus: „E cam mult în ce a zis ea. Am fost foarte activ în intervenție, și nu doresc să credeți

altceva". El a zâmbit amical, așa că am continuat: „M-ai iertat?" Premierul Stalin, spuse interpretul Pavlov, zice că totul aparține trecutului, iar trecutul aparține lui Dumnezeu."

Într-o convorbire de mai târziu cu Stalin, i-am zis: „Lordul Beaverbrook mi-a povestit că, atunci când a fost în misiune la Moscova, în octombrie 1941, l-ași întrebat: Ce-a vrut Churchill să înțeleagă când a zis în Parlament că m-a atenționat cu privire la un atac german iminent?" „Bineînțeles că da, i-am răspuns eu, referindu-mă la telegrama pe care v-am trimis-o în aprilie 1941" și am scos telegrama pe care Sir Stafford Cripps o predase cu întârziere. Când s-a tradus și i-a fost citită, Stalin a ridicat din umeri: „Îmi amintesc. Nu aveam nevoie de nici o avertizare. Am știut că va veni războiul, dar am crezut că o să mai pot câștiga șase luni sau așa ceva". De dragul cauzei comune, m-am abținut să întreb ce s-ar fi întâmplat cu noi toți dacă noi ne-am fi prăbușit definitiv în timp ce el îi dădea lui Hitler atâtea materiale valoroase, timp și ajutor.

Cât de curând am putut, am dat domnului Attlee și președintelui o relatare mai oficială despre banchet.

1. Dineul s-a desfășurat într-o atmosferă prietenoasă și cu ceremoniile rusești obișnuite. Wavell a ținut un excelent discurs în limba rusă. Eu am toastat pentru sănătatea lui Stalin, iar Cadogan, pentru moartea și condamnarea nazismului. Deși am stat la dreapta lui Stalin, nu am avut ocazia să discut despre lucruri serioase. Stalin și cu mine am fost fotografiați împreună și de asemeni cu Harriman. Stalin a ținut un discurs cam lung, propunând un toast pentru „Serviciul de contrainformații britanice" [Intelligence Service, *n. t.*] în cursul căruia a făcut o curioasă referire la Dardanele în 1915, spunând că britanicii au câștigat iar germanii și turcii se retrăgeau, dar noi nu știam asta deoarece contrainformațiile erau proaste. Această imagine, deși inexactă, a fost evident intenționată ca un compliment la adresa mea.

2. Am plecat pe la 1.30 a.m., întrucât îmi era teamă că se va lungi și eram obosit. Când mi-am luat rămas bun de la Stalin, el mi-a spus că orice deosebiri care există erau doar de metodă. Am spus că vom încerca să înlăturăm și aceste deosebiri prin fapte. După o strângere de mână cordială, am plecat pornind prin camera oarecum aglomerată, dar el s-a grăbit după mine și m-a însoțit pe o distanță enormă, prin coridoar și scări, până la ușa de la intrare, unde din nou ne-am strâns mâinile.

3. Poate că relatarea mea despre întâlnirea de joi a avut un punct de vedere prea întunecat. Simt că trebuie să le acord circumstanțe atenuante pentru dezamăgirea cu adevărat dureroasă pe care o simt ei aici din cauză că nu putem face nimic mai mult ca să-i ajutăm în lupta lor uriașă. În cele din urmă, au înghițit această pilulă amară. Acum, totul pentru noi trebuie să se axeze pe grăbirea acțiunii „Torța" și pe înfrângerea lui Rommel.

Am fost ofensat de multe lucruri care s-au spus la conferințele

noastre. Am ținut seama de încordarea în care se află conducătorii sovietici, cu vastul lor front care arde și sângerează pe aproape 3000 de kilometri și cu germanii la doar șaptezeci și cinci de kilometri de Moscova și avansând spre Marea Caspică. Discuțiile militare tehnice nu au mers bine. Generalii noștri au pus tot felul de întrebări, la care colegii lor sovietici nu erau autorizați să dea răspunsuri. Singura cerere sovietică a fost un „Al doilea front ACUM”. La sfârșit, Brooke a fost cam brutal și conferința militară s-a încheiat cam abrupt.

Trebuia să plecăm în zori, pe 16. Cu o seară înainte, la ora șapte, m-am dus la Stalin să-mi iau rămas bun. Am avut o convorbire folositoare și importantă. Am întrebat în mod special dacă va putea apăra trecerile munților Caucaz și să-i împiedice pe germani de a ajunge la Caspica și de a lua trenurile petrolifere de la Baku, cu tot ce înseamnă asta, ca apoi să se îndrepte spre sud, prin Turcia sau Persia. El a întins harta și apoi a spus cu încredere liniștită: „Îi vom opri. Nu vor traversa munții”. Apoi a adăugat: „Sunt zvonuri că turcii au să ne atace în Turkestan. Dacă au s-o facă, am să mă pot ocupa și de ei.” I-am spus că nu era pericol de așa ceva. Turcii vor să rămână în afara războiului și, cu siguranță, nu se vor certa cu Anglia. Conversația noastră de o oră s-a apropiat de sfârșit iar eu m-am ridicat să-mi iau rămas bun. Stalin a părut brusc jenat și a spus într-un ton mai cordial decât folosisese cu mine până atunci: „Plecați în zori. De ce n-am merge la mine acasă să bem ceva?” Am spus că eu sunt totdeauna în favoarea unei asemenea politici. Așa încât m-a condus, prin numeroase culoare și camere, până am ajuns la o alee liniștită în interiorul Kremlinului și, după vreo două sute de metri, am ajuns la apartamentul în care locuia. El mi-a arătat camerele lui, care erau de mărime moderată, simple, pline de demnitate, în număr de patru – o sufragerie, o cameră de lucru, un dormitor și o cameră de baie mare. Imediat a apărut o îngrijitoare foarte bătrână și apoi o fată drăguță, cu părul roșcat, care l-a sărutat îndatoritoare pe tatăl ei. El m-a privit cu o scipire în ochi: „Vezi, chiar și noi bolșevicii avem o viață de familie.” Fiica lui Stalin a început să așeze masa, iar în scurt timp, îngrijitoarea a apărut cu câteva platouri. Între timp, Stalin desfundase diverse sticle, care începuseră să formeze o armată impozantă. Apoi a spus: „De ce nu l-am chema și pe Molotov? El se îngrijorează în legătură cu comunicatul. L-am putea rezolva aici. Molotov are o calitate – poate să bea.” Mi-am dat seama atunci că va fi un dineu. Eu plănuisem să cinez la Vila de stat numărul șapte, unde mă aștepta generalul Anders, comandantul polonez, dar i-am spus noului și excelentului meu interpret, maiorul Birse, să telefoneze că nu mă voi întoarce decât după miezul nopții. Imediat a sosit Molotov. Ne-am așezat și, cu cei doi interpreți, eram în număr de cinci. Maiorul Birse trăise douăzeci de ani la Moscova și s-a împăcat foarte bine cu mareșalul, cu care a întreținut câțva timp o conversație la care eu nu am putut participa.

Am stat la masă de la 8.30 p.m. până la 2.30 a doua zi dimineață,

ceea ce, împreună cu întrevăderea mea anterioară, însemna un total de peste șapte ore. Dineul a fost evident improvizat, într-o inspirație de moment, dar treptat sosea tot mai multă mâncare. Noi ciuguleam de ici de colo, cum se pare că este obiceiul rusesc, dintr-o lungă succesiune de feluri de soi, și am sorbit o varietate de vinuri. Molotov a adoptat maniera cea mai afabilă, iar Stalin îl tachina fără milă.

Imediat am vorbit de convoaiele pentru Rusia. Asta l-a făcut să exprime o remarcă brutală, dură, despre distrugerea aproape totală a unui convoi în Arctica, în iunie.

„Domnul Stalin întrebă, a spus Pavlov, cu oarecare ezitare, dacă marina britanică nu are sentimentul gloriei?” Eu am răspuns: „Trebuie să aflați de la mine că ceea ce s-a făcut a fost just. Eu știu multe despre marină și despre războiul pe mare.” „Asta înseamnă, a zis Stalin, că eu nu știu nimic”. „Rusia este un animal de uscat, am răspuns eu, britanicii sunt animale de mare.” El a tăcut, apoi și-a recăpătat buna dispoziție. Am întors discuția spre Molotov. „Cunoștea mareșalul că ministrul lui de Externe, cu ocazia recentei sale vizite la Washington, a spus că e hotărât să facă o vizită la New York, el singur, și că întârzierea la întoarcere nu s-a datorat vreunei defecțiuni a avionului ci pentru că plecase de unul singur?”

Deși, la un dincu rusesc, aproape orice se poate spune în glumă, Molotov a arătat cam serios auzind asta. Dar fața lui Stalin s-a luminat de veselie când a spus:

„Nu a fost la New York. S-a dus la Chicago, unde locuiesc ceilalți gangsteri.”

Relațiile fiind astfel complet refăcute, conversația a continuat. Am deschis discuția despre o debarcare britanică în Norvegia cu sprijin rusesc și am explicat cum, dacă am putea lua Capul Nord în timpul iernii și să-i distrugem pe nemți acolo, calea convoaielor ar fi deschisă. Această idee, după cum s-a văzut, a constituit unul dintre planurile mele favorite. Stalin părea foarte atras de idee și, după ce am discutat despre căi și mijloace, am căzut de acord că trebuie să o realizăm, dacă se poate.

* * *

Trecuse deja de miezul nopții și Cadogan nu apăruse cu schița comunicatului.

„Spune-mi, am întrebat eu, stresul acestui război a fost pentru dumneata personal la fel de greu ca și trecerea prin politica de colectivizare a agriculturii?”

Această întrebare l-a stârnit imediat pe mareșal.

„Ah, nu, a spus el, politica de colectivizare a agriculturii a fost o luptă teribilă”.

„Am crezut că ai să o consideri dificilă, am zis, pentru că nu aveai de-a face cu câteva mii de aristocrați și mari moșieri ci cu milioane de oameni mărunți.” „Zece milioane, a spus ridicând mâinile. A fost

însăimântător. A durat patru ani. A fost absolut necesar pentru Rusia, dacă voiam să evităm foametea periodică, să arăm cu tractoarele. Trebuie să ne mecanizăm agricultura. Când dădeam țăranilor tractoare, erau toate stricate în câteva luni. Doar fermele colective cu ateliere, puteau mânui tractoarele. Ne-am străduit mult să explicăm asta țăranilor. Nu avea rost să argumentezi cu ei. După ce i-ai spus tot ce se poate unui țăran, el zice că trebuie să se ducă acasă și să-și consulte nevasta și trebuie să-și consulte ciobanul." Pentru mine, aceasta din urmă era o exprimare nouă în chestiunea respectivă.

„După ce ai discutat cu ei, el răspunde mereu că nu vrea gospodărie colectivă și s-ar descurca mai curând fără tractoare.”

„Aceștia erau cei care îi numiți culaci?”

„Da”, a răspuns el, dar nu a repetat cuvântul. După o pauză a zis: „Totul a fost foarte greu și rău – dar a fost necesar”. „Ce s-a întâmplat?” am întrebat. „Ei bine”, a răspuns el, mulți au fost de acord să meargă cu noi. Unora li s-a dat pământ ca să-l cultive, în provincia Tomsk sau în provincia Irkuțk, sau mai departe în nord, dar cea mai mare parte au fost foarte nepopulari și au fost șterși de pe fața pământului de muncitorii de pe moșiile lor.”

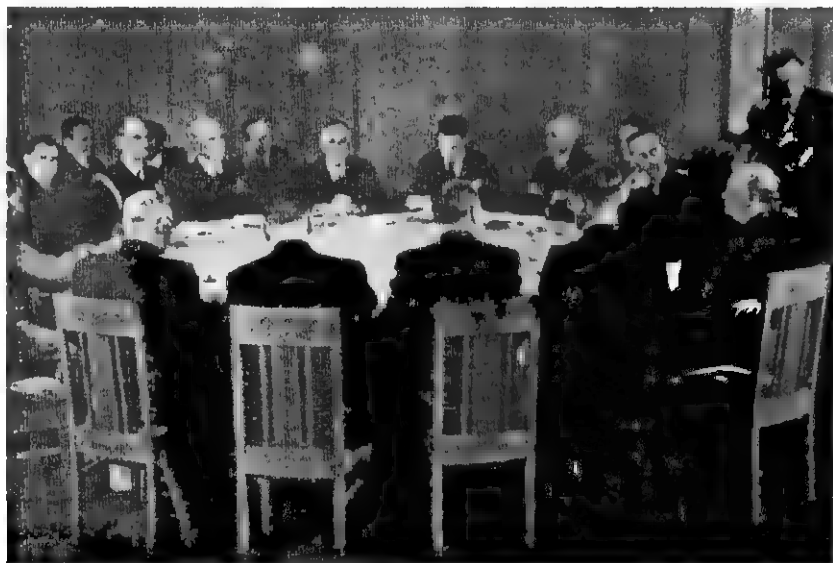
A urmat o pauză considerabilă. Apoi: „Noi nu numai că am îmbunătățit aprovizionarea cu alimente, dar am îmbunătățit peste măsură calitatea cerealelor. Se cultivau tot felul de cereale. Acum, nimeni nu are voie să semene decât cereale standard sovietice, dintr-un capăt în altul al țării. Dacă nu fac așa, sunt sever pedepsiți. Asta înseamnă tot o îmbunătățire a aprovizionării cu alimente.”

Înregistrez aceste amintiri așa cum îmi vin în minte și îmi amintesc impresia puternică pe care am avut-o în momentul în care milioane de femei și bărbați au fost șterși de pe fața pământului sau deplasați pentru totdeauna. Va veni, fără îndoială, o generație pentru care nenorocirile lor vor fi necunoscute, dar va fi sigură că are mai multă mâncare și va binecuvânta numele lui Stalin. Nu am repetat vorbele lui Burke: „Dacă nu pot avea reformă fără nedreptate, n-o să fac reforma”. Cu al doilea război mondial, care continua în jurul nostru, mi se părea zadarnic să faci morală cu glas tare.

Pe la ora 1 a.m., Cadogan a sosit cu schișa comunicatului și ne-am pus pe lucru ca să-l aducem în forma finală. A fost adus pe masă un considerabil purcel de lapte. Până acum, Stalin a gustat doar din felurile de mâncare, dar acum era ora unu și jumătate dimineața și era aproximativ ora lui de cină. L-a invitat pe Cadogan să i se alătore, iar când prietenul nostru s-a scuzat, gazda noastră s-a aruncat asupra victimei de unul singur. După aceea, s-a dus brusc în camera alăturată, să primească rapoartele de pe toate sectoarele frontului, care i se aduceau de la 2 a.m. încolo. Au trecut circa douăzeci de minute până s-a întors, iar între timp noi am căzut de acord cu privire la comunicat. În sfârșit, la 2.30 a.m., am spus că trebuie să plec. Aveam o jumătate de oră de mers cu mașina

până la vilă și tot atâta până la aeroport. Aveam o durere de cap teribilă, care pentru mine era foarte neobișnuită. Mai trebuia să-l văd și pe generalul Anders. L-am rugat pe Molotov să nu vină să mă conducă în zori, pentru că era în mod clar ostentat. El m-a privit cu reproș, ca și când ar fi vrut să spună: „Chiar crezi că aș putea să nu mă aflu acolo?”

Am decolat la 5.30 a.m. Eram bucuros să dorm în avion și nu-mi aduc aminte de nimic din peisaj sau din călătorie, până când am ajuns la piciorul Caspice și am început să urcăm deasupra munților Elburz. La Teheran nu m-am dus la legăție, ci la răcoroasa și liniștită reședință de vară, sus, deasupra orașului. Aici mă așteptau o grămadă de telegrame. Plănuisem o conferință a doua zi, la Bagdad, cu majoritatea înaltelor noastre autorități din Persia și Irak, dar simțeam că nu puteam face față căldurii de la Bagdad la amiază, în august, și era destul de ușor să o schimb la Cairo. Am cinat în seara aceea cu cei de la legăție și am fost mulțumit să uit de toate grijile până dimineața.

Cei Trei Mari cu specialiștii lor la masa conferinței. (Yalta).

Capitolul XVII

ÎNCORDARE ȘI SUSPANS

La 19 august am făcut o nouă vizită pe frontul din deșert. Am mers cu Alexander în mașina lui, din Cairo pe lângă Piramide, vreo două sute de kilometri prin deșert, până la mare, la Abusir. M-am bucurat de tot ce mi-a spus. Când umbrele s-au lungit, am ajuns la Cartierul general al lui Montgomery la Burg-El-Arab. Aici, caravana faimoasă de mai târziu era instalată între dune de nisip și apa sclipitoare. Generalul mi-a oferit propria lui căsuță mobilă împărțită în dormitor și birou. După călătoria lungă cu mașina, am făcut toți o baie delicioasă. „Toate armatele fac baie acum pe coasta asta”, a spus Montgomery în timp ce eram înfășurați în prosopale. El a făcut un gest cu brațul spre vest. La trei sute de metri mai încolo, circa o mie de oameni de-ai noștri făceau sport pe plajă. Deși știam răspunsul, am întrebat: „De ce Cabinetul de Război face cheltuieli ca să trimită trupelor chiloși albi de baie? Cu siguranță că ar trebui să fie făcută economie în această privință”. De fapt, erau bronzăți și arși peste tot, în afară de locul unde purtau șorturile.

Cum se mai schimbă moda! Când am mărșăluit la Omdurman, cu patruzeci și patru de ani înainte, teoria era că soarele african nu trebuie cu nici un preț să-ți atingă pielea. Regulile erau stricte. Aveam prinse de hainele kaki bucăți speciale pentru spate. Era o abatere militară să apari fără cască. Eram sfătuiți să purtăm lenjerie de corp groasă, după obiceiul arab, căpătat de o mie de ani de experiență. Iar acum, la jumătatea secolului douăzeci, mulți soldați albi își îndeplineau treburile zilnice cu capul descoperit și goi, purtând doar un fel de pânză în jurul coapselor. Se pare că nu le făcea nici un rău. Deși procesul de trecere de la alb la bronzat necesita câteva săptămâni și expuneri treptate, insolațiile erau rare. Mă întreb cum explică medicii toate astea.

După aceea, ne-am îmbrăcat pentru cină – hainele mele cu fermoar se îmbracă într-un minut – și ne-am întâlnit în camera hărții a lui Montgomery. Aici, el ne-a făcut o expunere foarte frumoasă a situației, dovedind că, în câteva zile, își însușise bine toate problemele. El a prezis corect următorul atac al lui Rommel și a explicat cum are de gând să-l primească. Totul se dovedea just și corect. Apoi, a descris planul de a lua el însuși ofensiva. Avea totuși nevoie de șase săptămâni ca să pună ordine în Armata a Opta. Avea de gând să reformeze diviziile ca unități

tactice integrale. Trebuia să așteptăm până când noile divizii își vor fi luat locul pe front și până ce tancurile Scherman vor fi aduse. Atunci aveau să fie trei corpuri de armată, fiecare sub comanda unui ofițer experimentat, pe care el și Alexander îi cunoșteau bine. Mai presus de toate, artileria va fi folosită cum nu a fost posibil niciodată până acum în deșert. El vorbea despre sfârșitul lui septembrie. Eu eram dezamăgit de dată, dar și aceasta depindea de Rommel. Informațiile noastre arătau că o lovitură din partea lui era iminentă. Eram și eu deja pe deplin informat și eram mulțumit că el va încerca o mișcare largă de învăluire în jurul flancului nostru din deșert ca să ajungă la Cairo și că se va da o bătălie de manevră pentru mijloacele lui de comunicație.

În acea vreme, mă gândeam mult la înfrângerea lui Napoleon în 1814. Și el s-a gândit să lovească mijloacele de comunicație, dar Aliații au intrat direct într-un Paris aproape deschis. Am considerat de cea mai mare importanță ca orașul Cairo să fie apărat de fiecare bărbat în uniformă care nu este necesar Armatei a Opta. Doar în felul acesta, armata de câmp va avea deplină libertate de manevre și va putea risca să-și lase flancul înconjurat înainte de a lovi. Cu mare plăcere, am aflat că eram cu toții de acord. Deși eram nerăbdător să trecem la o acțiune ofensivă cât mai curând posibil, salutăm perspectiva ca Rommel să-și rupă dinții pe noi înainte ca principalul nostru atac să fie lansat. Dar vom avea care timp să ne organizăm apărarea orașului Cairo? Multe semne arătau că acel comandant îndrăzneț, care era în fața noastră doar la vreo douăzeci de kilometri depărtare, își va da lovitură supremă înainte de sfârșitul lui august. În orice zi, a spus prietenul meu, el poate hotărî să-și continue stăpânirea. Două sau trei săptămâni de întârziere ar fi în favoarea noastră.

* * *

La 20 august, am pornit devreme să vedem viitorul câmp de luptă și vitezele trupe care urmau să reziste. Am fost dus în punctul-cheie, la sud-est de Ruweisat. Aici, printre curbele dure unduite și creștăturile deșertului, se afla masa blindatelor noastre, camuflate, ascunse și dispersate, totuși tactic concentrate. Aici l-am întâlnit pe tânărul brigadier Roberts, care comanda în acel moment toate forțele noastre blindate din acea poziție vitală. Cele mai bune tancuri ale noastre erau sub comanda lui. Montgomery mi-a explicat dispunerea artileriei noastre de toate tipurile. Fiecare scobitură a deșertului era plină de baterii ascunse, camuflate. Trei sau patru sute de tunuri vor trage în blindatele germane, înainte de a le arunca în luptă pe ale noastre.

Deși, bineînțeles, nu era permisă nici o adunare de trupe sub continua recunoaștere aeriană a inamicului, am văzut în acea zi mulți soldați, care m-au salutat cu zâmbete și urale. Am inspectat propriul meu regiment. Al 4-lea Husarzi, măcar atâția câți au îndrăznit să adune laolaltă – vreo cincizeci sau șaiszeci – lângă cimitirul frontului, în care câțiva camarazi ai lor fuseseră înmormântați de curând. Toate acestea erau emoționante, dar din ele se naștea sentimentul reînvierii elanului Armatei. Toată lumea

vorbea de schimbarea de după preluarea comenzii de către Montgomery. Simțeam adevărul acesta cu bucurie și reconfortare.

Urma să luăm prânzul cu Bernard Freyberg. Minteia mea s-a întors la o vizită similară pe care i-o făcusem în Flandra, la postul lui de luptă din valea râului Scarpe, cu un sfert de secol în urmă, când el comanda deja o brigadă. Atunci, el mi-a oferit să mă ducă la o plimbare de-a lungul avangardurilor sale. Dar cunoscându-l pe el și cunoscând linia frontului său, am refuzat. Acum era invers. Am sperat să văd cel puțin un post de observație avansat al acestor splendizi neo-zeelandezi, care erau în contact cu inamicul la vreo șapte kilometri mai departe. Alitudinea lui Alexander arăta că nu ar interzice, ci mai curând că ar însoți expediția. Dar Bernard Freyberg a refuzat net să-și asume răspunderea, iar asta nu era o chestiune în care să se dea ordine, nici măcar din partea celei mai înalte autorități. Într-adevăr, am intrat în cortul fierbinte al popotei lui și ni s-a oferit prânzul, mult mai minunat decât cel pe care l-am mâncat pe Scarpe. Aceasta era o amiază de august în deșert. Piesa de rezistență a mesei era o supă fierbinte din conserve de scoică neo-zeelandeze, din care nu am mâncat decât atât cât era politicos. Curând, a sosit Montgomery, care ne părăsise cu câțiva timp mai înainte. Freyberg a ieșit să-l salute și i-a spus că i se păstrase locul și era așteptat la masă, dar „Monty“, cum i se spunea, își făcuse deja o regulă să nu accepte ospitalitatea nici unuia dintre comandanții subordonați lui. Așa încât a stat afară în mașina lui, mâncând un sandwich auster și bându-și limonada, cu toate tabieturile. Și Napoleon a fost, probabil, mai distant, în interesul disciplinei. *Dur aux grands* era una dintre maximele lui. Dar cu siguranță că ar fi fost servit cu un excelent pui fript, din propriul lui *fourgon*. Marlborough ar fi intrat și ar fi băut un vin bun cu ofițerii lui – cred că și Cromwell ar fi făcut la fel. Tehnica variază, dar se pare că rezultatele au fost bune în toate aceste cazuri.

Ne-am petrecut toată după-amiază printre soldați și era trecut de șapte când ne-am întors la caravană și la valurile plăcute ale plajei. Eram atât de încântat de tot ceea ce văzusem încât nu eram deloc obosit și am stat de vorbă până târziu. Înainte ca Montgomery să se ducă să se culce la ora zece, în conformitate cu rutina lui, mi-a cerut să scriu ceva în jurnalul lui personal. Am făcut asta acum și în mai multe ocazii în cursul lungului război. Iată aici ce-am scris de data asta:

„Fie ca aniversarea de la Blenheim, care marchează începutul noii comenzi, să-i aducă comandantului șef al Armatei a Opta și trupelor lui faima și norocul pe care le vor merita cu siguranță.“

La 22 august am vizitat grotele de la Tura, lângă Cairo, unde se făceau lucrări vitale de reparații. Din aceste grote, cu mult timp în urmă, au fost târate pietrele pentru Piramide. Acum ele erau foarte bine venite. La fața locului, totul arăta foarte bine și eficient și se depusese o mare cantitate de muncă, zi și noapte, de către o masă de oameni calificați. Dar eu aveam criteriile mele de fapte și cifre și am rămas nesatisfăcut. Scara era mult prea mică. Vina inițială era a faraonilor care nu au construit piramide mai multe și mai mari. Alte răspunderi erau mai greu de stabilit.

Am petrecut restul zilei zburând de la un aeroport la altul, inspectând instalațiile și stând de vorbă cu oamenii de la sol. Într-un loc, au fost adunați două sau trei mii de aviatori. Am vizitat de asemeni brigadă cu brigadă, Divizia Highland, care tocmai sosise. Era târziu când am ajuns înapoi la ambasadă.

În timpul acestor ultime zile ale vizitei, toate gândurile mele se îndreptau spre bătălia iminentă. În orice moment, Rommel putea ataca, având o devastatoare cantitate de blindate. Putea veni pe la Piramide, nefiind oprit decât de un singur canal până ajungea la Nil, care curgea senin la marginea pajiștii reședinței. Bebelușul lui Lady Lampton zâmbea din căruciorul așezat printre palmieri. Mă uitam peste râu, la întinderile plate de dincolo. Totul era liniștit și pașnic, dar i-am sugerat mamei că era foarte cald și praf la Cairo și nu putea fi bine pentru copil. „De ce nu trimiteți copilul la brizele răcoroase din Liban?” Dar ea nu mi-a acceptat sfatul și nimeni nu poate spune că nu a judecat bine situația militară.

În acord deplin cu generalul Alexander și cu șeful Statului Major Imperial, am întreprins o serie de măsuri extreme pentru apărarea orașului Cairo și a conductelor de apă care mergeau spre nord, spre mare. Au fost construite șanșuri pentru pușcași și posturi de mitraliere, podurile au fost minate și pe drumurile de acces s-a pus sârmă ghimpată, iar inundațiile puteau fi provocate pe întregul front larg. Toți lucrătorii ministerului, numărând mii de ofițeri de Stat Major și funcționari în uniformă, au fost înarmați cu puști și li s-a ordonat să-și ia posturile în primire dacă va fi nevoie, de-a lungul liniei de apă, fortificată. Divizia a 51-a Highland nu era considerată încă „bună pentru deșert” dar acestor minunați oameni li s-a ordonat să ocupe noua linie de front pe Nil. Poziția era foarte puternică din cauza relativ puținelor drumuri de dig care să traverseze delta canalizată inundată sau inundabilă. Părea practic posibil să oprești pătrunderea blindatelor pe aceste drumuri. În mod normal, apărarea orașului Cairo aparținea generalului britanic care comanda armata egipteană, ale cărei forțe erau și ele amplasate. M-am gândit totuși să dau răspunderea, în caz de urgență, generalului Maitland-Wilson-„Jumbo” – care fusese numit la comandamentul din Persia-Irak, dar al cărui cartier general în aceste săptămâni critice se forma la Cairo. Lui i-am emis o directivă ca să-l informez de întregul plan de apărare și ca să-și asume răspunderea din momentul în care generalul Alexander li va spune că orașul Cairo era în pericol.

Acum trebuia să plec spre casă, tocmai în ajunul bătăliei, și să mă întorc la treburile mult mai largi dar nu mai puțin decisive. Obținusem deja aprobarea Cabinetului pentru directiva care trebuia dată generalului Alexander. El era acum autoritatea supremă cu care aveam de-a face în Orientul Mijlociu. Montgomery și Armata a Opta erau sub conducerea lui. La fel, la nevoie, era și Maitland-Wilson și apărarea orașului Cairo. „Alex”, cum li spuneam eu de mult, se mutase deja, împreună cu cartierul lui general, în deșert, lângă Piramide. Recoe, vesel, înțelegând totul, el inspira pretutindeni liniște și profundă încredere.

* * *

Am decolat de pe aeroportul din deșert la 7.15 p.m. În 23 august. Și eu am dormit somnul celor drepti până după ivirea zorilor. Când am urcat prin lăcașul bombelor spre cabina lui „Comando”, ne apropiam deja de Gibraltar. Trebuie să spun că zborul părea foarte periculos. Atmosfera era scâldată în ceața dimineții. Nu se vedea nici la o sută de metri și zburam la nu mai mult de zece metri deasupra mării. L-am întrebat pe Vanderkloot dacă era în regulă și i-am spus că sper să nu lovim stânca Gibraltarului. Răspunsurile lui nu erau foarte liniștitoare, dar el se simțea suficient de sigur de ruta lui ca să nu se urce prea sus deasupra mării, ceea ce eu personal aș fi fost bucuros să facă. Am mai mers așa încă patru sau cinci minute, apoi brusc am intrat într-o zonă limpede, iar deasupra se înălța strălucind marele perete prăpăstios al Gibraltarului, și se vedea fâșia de teritoriu neutru care îl unea de Spania și de muntele care se numea Fotoliul Reginei Spaniei. După trei sau patru ore de zbor prin ceață, Vanderkloot fusese exact. Am trecut pe lângă peretele de stâncă la câteva sute de metri distanță, fără să trebuiască să ne schimbăm mersul și am făcut o aterizare perfectă. Eu tot mai cred că trebuia să mergem mai la înălțime și să ocolim în cerc, în jur, o oră sau două. Aveam combustibil și nu eram presați de timp. Dar a fost o performanță frumoasă. Ne-am petrecut dimineața cu guvernatorul, iar după-amiază am zburat spre casă, trecând deasupra golfului Biscaya, când s-a lăsat întunericul.

* * *

Când am pornit în misiunea mea la Cairo și Moscova, comandantul pentru operațiunea „Torța” nu fusese încă ales. Eu sugerasem, la 31 iulie, că dacă generalul Marshall era desemnat comandantul suprem al operațiunii de traversare a Canalului în 1943, generalul Eisenhower ar trebui să fie locțiitorul și precursorul lui la Londra și să lucreze la „Torța” pe care o va comanda el însuși, având pe generalul Alexander ca secund. Părerile au mers mai departe pe această linie și, înainte de a pleca din Cairo spre Moscova, președintele mi-a trimis acordul lui. Totuși, mai erau multe de hotărât pentru definitivarea planurilor noastre și, în prima zi după întoarcerea mea la Londra, generalii Eisenhower și Clark au venit la mine la cină să discutăm situația operațiunii.

Eram în acest timp în relații foarte strânse și plăcute cu acești doi ofițeri americani. Din momentul când au sosit, în iunie, aranjasem un prânz săptămânal în Downing Street 10, marțea. Aceste întâlniri păreau a fi un succes. Eram aproape totdeauna singur cu ei și discutam toate problemele noastre, pe față și pe dos, de parcă am fi fost toți din aceeași țară. Am avut de asemenea și un număr de discuții neoficiale în sufrageria noastră de jos, pe la ora zece seara, și care țineau uneori până târziu. De câteva ori, generalii americani au venit la Chequers pentru o noapte sau pentru sfârșitul săptămânii. Nimic altceva nu se discuta cu aceste

ocazii, decât de-ale noastre. Sunt sigur că aceste relații erau necesare pentru conducerea războiului și nu aş fi înțeles întreaga situație fără ei.

La 22 septembrie, la o întâlnire a șefilor de Stat Major, pe care am prezidat-o și la care era prezent Eisenhower, s-a luat decizia finală. Data operațiunii „Torța” a fost stabilită pentru 8 noiembrie.

* * *

În mijlocul tuturor acestora, Rommel și-a dat lovitura hotărâtă, dar care s-a dovedit a fi și ultima, spre Cairo. Până ce aceasta s-a terminat, gândurile mele erau la deșert și la încercarea iminentă a puterii acolo. Aveam deplină încredere în noii noștri comandanți și eram sigur că superioritatea noastră numerică în trupe, blindate și forțe aeriene era mai mare ca oricând înainte. Dar, după surprizele neplăcute din cei doi ani care au trecut, era greu să-mi înălțur îngrijorarea. Cum fusesem atât de curând pe terenul unde avea să se ducă bătălia și aveam atât de vie în minte imaginea deșertului cu scobituri și unduiri, cu bateriile și tancurile lui ascunse și armata noastră ghemuită pentru un contraasalt, întreaga scenă era pentru mine luminată. O nouă înfrângere nu ar fi doar un dezastru în sine, dar ar dăuna prestigiului și influenței britanice în discuțiile pe care le aveam cu aliații noștri americani. Pe de altă parte, dacă Rommel era respins, încrederea crescândă și sentimentul că norocul se întoarce în favoarea noastră ne va ajuta să ajungem la o înțelegere în toate celelalte probleme ale noastre.

Generalul Alexander îmi promisese că-mi transmite cuvântul „Zip” (pe care l-am luat de pe hainele pe care le purtam atât de des), când bătălia va începe cu adevărat. „Ce părere ai acum, l-am întrebat eu la 28 august, asupra probabilității ca «Zip» să înceapă în luna asta? Părerea contrainformațiilor militare nu o consideră ca iminentă. Cele mai bune urări.” El a răspuns, „De acum încolo, «Zip» poate fi în orice zi. Șansele împotriva cresc până la 2 septembrie, când poate fi considerat improbabil.” În data de 3 - am primit semnalul monosilabic „Zip” și am telegrafiat lui Roosevelt și lui Stalin: „Rommel a început atacul pentru care ne-am pregătit. S-ar putea ca acum să se ducă o bătălie importantă.”

Planul lui Rommel, dedus corect de Montgomery, a fost de a-și trece blindatele prin slab apăratul câmp de mine din partea de sud a frontului britanic și apoi să se întoarcă spre nord și să lovească pozițiile noastre din flanc și din spate. Terenul critic pentru succesul acestei manevre era coama de la Alam Halfa, iar dispozitivul lui Montgomery era în principal făcut ca să se asigure ca aceasta să nu cadă în mâinile inamicului.

În noaptea de 30 august, cele două divizii blindate ale lui Afrika Korps german au pătruns în cordonul minat și, a doua zi dimineață, s-au mișcat în depresiunea Ragil. Divizia a 7-a Blindată a noastră s-a retras din fața lor și s-a oprit în flancul dinspre est. În nordul blindatelor germane, două divizii blindate și una motorizată italiene au încercat să treacă de câmpul minat. Nu au prea avut succes. Era mai adânc decât se așteptau și s-au trezit sub un tir sever, stânjenitor, din partea artileriei

Diviziei neo-zeelandeze. Totuși, a 90-a Divizie ușoară germană a pătruns, în vederea formării unui pivot pentru întoarcerea blindatelor spre nord. În celălalt capăt al liniei, se dădeau atacuri simultane în dreptul Diviziei a 5-a indiană și a Diviziei a 9-a australiană; acestea au fost respinse după o luptă dârză. Din depresiunea Ragil, blindatele germano-italiene aveau opțiunea de a lovi în nord, spre coama Alamhalfa, sau spre nord-est, spre Hammam. Montgomery spera că nu vor lua această din urmă direcție. Prefera să lupte pe terenul ales de el, pe coamă. O hartă care arăta drumuri ușoare pentru tancuri în acea direcție și altele proaste spre est, i-au fost plantate lui Rommel. Generalul von Thoma, capturat două luni mai târziu, a declarat că această falsă informație a avut efectul scontat. Era sigur acum că bătălia va lua forma precisă pe care o dorea Montgomery. În seara de 31, o lovitură spre nord a fost respinsă și masa de blindate a dușmanului a făcut tabără pentru o noapte, petrecută neconfortabil sub focul continuu al artileriei și sub un violent bombardament aerian. A doua zi dimineață, au avansat din nou spre centrul liniei britanice, unde era concentrată acum Divizia a 10-a blindată, pentru a-i întâmpina. Nisipul era mult mai greu decât fuseseră făcuți să creadă, iar rezistența mult mai puternică decât speraseră. Atacul, deși reluat după-amiază, a eșuat. Rommel era acum adânc angajat. Italienii se prăbușiseră. Rommel nu spera să-și întărească blindatele, căci înaintarea și mersul greoi li consumase mult din combustibilul și așa redus. El auzise probabil și de scufundarea a încă trei tancuri petroliere în Mediterana. Astfel, la 2 septembrie, blindatele lui au luat poziție defensivă și au așteptat atacul.

Montgomery n-a așteptat invitație și Rommel nu avea altă alternativă decât să se retragă. În 3, a început mișcarea, prin hârțuiala din flanc a Diviziei a 7-a blindate britanice, care a distrus multe vehicule de transport neblindate. În noaptea aceea, a început contraatacul britanic, nu împotriva blindatelor inamicului ci a diviziilor a 90-a ușoară și Trieste motorizată. Dacă acestea puteau fi înfrânte, atunci golurile din câmpurile minate puteau fi blocate înainte ca blindatele germane să se poată întoarce și ieși prin ele. Divizia neo-zeelandeză dădea atacuri puternice, dar rezistența era îndârjită și Afrika Korps a reușit să scape. Montgomery a oprit acum urmărirea. Plănuia să ia inițiativa la timpul potrivit, dar nu acum. El era mulțumit că a respins ultimul atac al lui Rommel, în Egipt, cu pierderi atât de mari pentru acesta. Cu costuri relativ mici, Armata a Opta și Forța aeriană a deșertului au dat o lovitură grea inamicului și au provocat o nouă criză în aprovizionarea lui. Din documente capturate mai târziu, știm că Rommel era la mare ananghie și că făcuse cereri insistente ca să primească ajutor. Știm de asemenea că el era în acea vreme un om obosit, bolnav. Consecințele de la Alam Halfa, cum a fost numită ciocnirea, s-au văzut două luni mai târziu.

* * *

Deși cele două mari operațiuni ale noastre în Mediterana erau acum stabilite și toate pregătirile mergeau înainte, perioada de așteptare era o

perioadă de extremă încordare, deși reținută. Cei din cercul interior, care știau, erau îngrijorați de ce avea să se întâmple. Toți cei ce nu știau, erau neliniștiți pentru că nu se întâmpla nimic.

Eram acum de douăzeci și opt de luni în fruntea treburilor, timp în care am suportat o serie aproape neîntreruptă de înfrângeri militare. Am supraviețuit prăbușirii Franței și atacurilor aeriene asupra Britaniei. Nu am fost invadați. Încă mai țineam Egiptul. Eram în viață, deși eram încolțiți, dar asta era tot. Pe de altă parte, ce cataclază de dezastre a căzut pe noi! Un fiasco la Dakar, pierderea cuceririlor noastre de la italieni în deșert, tragedia Greciei, pierderea Cretei, necazurile războiului cu japonezii, pierderea Hong-Kongului, ocuparea Indiilor de est olandeze, catastrofa de la Singapore, cucerirea Birmaniei de către japonezi, înfrângerea lui Auchinleck în deșert, capitularea de la Tobruk, eșecul, cum a fost considerat, de la Dieppe – toate acestea au fost inele amare într-un lanț de nenorociri și frustrări care nu are asemănare în istoria noastră. Faptul că nu mai eram singuri și că două dintre cel mai puternice națiuni din lume erau acum în alianță, luptând cu disperare alături de noi, ne dădea asigurarea victoriei finale. Dar acest lucru, înlăturând sentimentul de pericol mortal, făcea mai liberă critica. Oare era straniu că întregul caracter și sistem de conducere a războiului, de care eram răspunzător, fusese pus sub semnul întrebării și criticat?

E într-adevăr remarcabil că, în această situație întunecată, eu nu am fost îndepărtat de la putere, sau confruntat cu cereri de schimbare a metodelor mele, ceea ce se știa că nu voi accepta niciodată. Atunci aș fi dispărut de pe scenă cu o povară de calamități pe umeri și recolta care avea să se culeagă, în cele din urmă, ar fi fost atribuită târziei mele dispariții. Pentru că, într-adevăr, întregul aspect al războiului era gata să se transforme. De aici încolo, tot mai multe succese, abia întunecate de câte un necaz, aveau să fie soarta noastră. Deși lupta avea să fie lungă și grea, cerând tuturor cele mai mari eforturi, ajunsesem în vârful trecătoarei, iar drumul nostru spre victorie nu era doar sigur și cert, ci însoțit constant de evenimente îmbucurătoare. Nu mi s-a luat dreptul de a participa la această nouă fază a războiului, datorită unității și forței Cabinetului de Război, încrederii pe care mi-o păstrau colegii mei politici și profesioniști, loialității permanente a Parlamentului și bunăvoinței persistente a națiunii. Asta arată ce rol mare are norocul în treburile omenești și cât de puțin ar trebui să ne îngrijorăm de altceva decât de a face tot ce putem.

Între timp, am găsit o oarecare ușurare în examinarea propunerilor pe care le elabora Ministerul de Externe în consultare cu Departamentul de Stat de la Washington, cu privire la viitorul guvernării mondiale de după război. Ministrul de Externe a făcut să circule în octombrie în Cabinetul de Război, un document important pe această temă, intitulat „Planul celor patru puteri”, în cadrul căruia conducerea supremă ar fi revenit unui consiliu compus din Marea Britanie, Statele Unite, Rusia și China. Mă bucur că am găsit puterea să-mi pun pe hârtie propriile mele opinii, în următoarea minută către ministrul de Externe, datată 21 octombrie 1942:

1. În ciuda presiunii evenimentelor am să mă străduiesc să scriu un răspuns. Pare foarte simplu să alegi aceste patru mari puteri. Dar nu putem spune ce fel de Rusie și ce fel de cereri rusești vom avea de întâmpinat. Ceva mai târziu, ar fi poate posibil. Cât privește China, nu pot privi guvernul de la Ciunșin ca reprezentând o mare putere. Cu siguranță că Statele Unite se vor opune oricărei încercări de a se lichida Imperiul britanic de peste mări.

2. Trebuie să mărturisesc că gândurile mele rămân în principal la Europa, la reînvierea gloriei Europei, continentul părinte al națiunilor moderne și al civilizației. Ar fi un dezastru nemăsurat dacă barbarismul rusesc ar acoperi cultura și independența vechilor state ale Europei. Oricât de greu este să o spun acum, am încrede că familia europeană poate acționa unită ca unul singur în cadrul unui Consiliu al Europei. Mă aștept la niște State Unite ale Europei, în care barierele dintre națiuni să fie mult minimalizate iar călătoriile nerestrictivate să fie posibile. Sper să văd economia Europei unită într-un tot. Sper să văd un Consiliu format poate din zece unități, incluzând fostele mari puteri, cu mai multe confederații: – Scandinavă, dunăreană, balcanică, etc. – care să aibă o poliție internațională și să fie însărcinate să mențină Prusia neînarmată. Bineînțeles că va trebui să lucrăm cu americanii în multe privințe și în stil mare, dar Europa este prima noastră grijă și, cu siguranță că nu vrem să fim închiși cu rușii și cu chinezii, când suedezii, norvegienii, danezii, olandezii, belgienii, francezii, spaniolii, polonezii, cehii și turcii vor avea întrebările lor arzătoare, dorința de ajutor din partea noastră și puterea lor foarte mare de a-și face vocile auzite. Ar fi ușor să lărgim aceste subiecte. Din păcate, războiul are cerințe prioritare asupra atenției duminale și a mele.

Astfel ne-am apropiat de marele apogeu militar pe care se va miza totul.

Capitolul XVIII

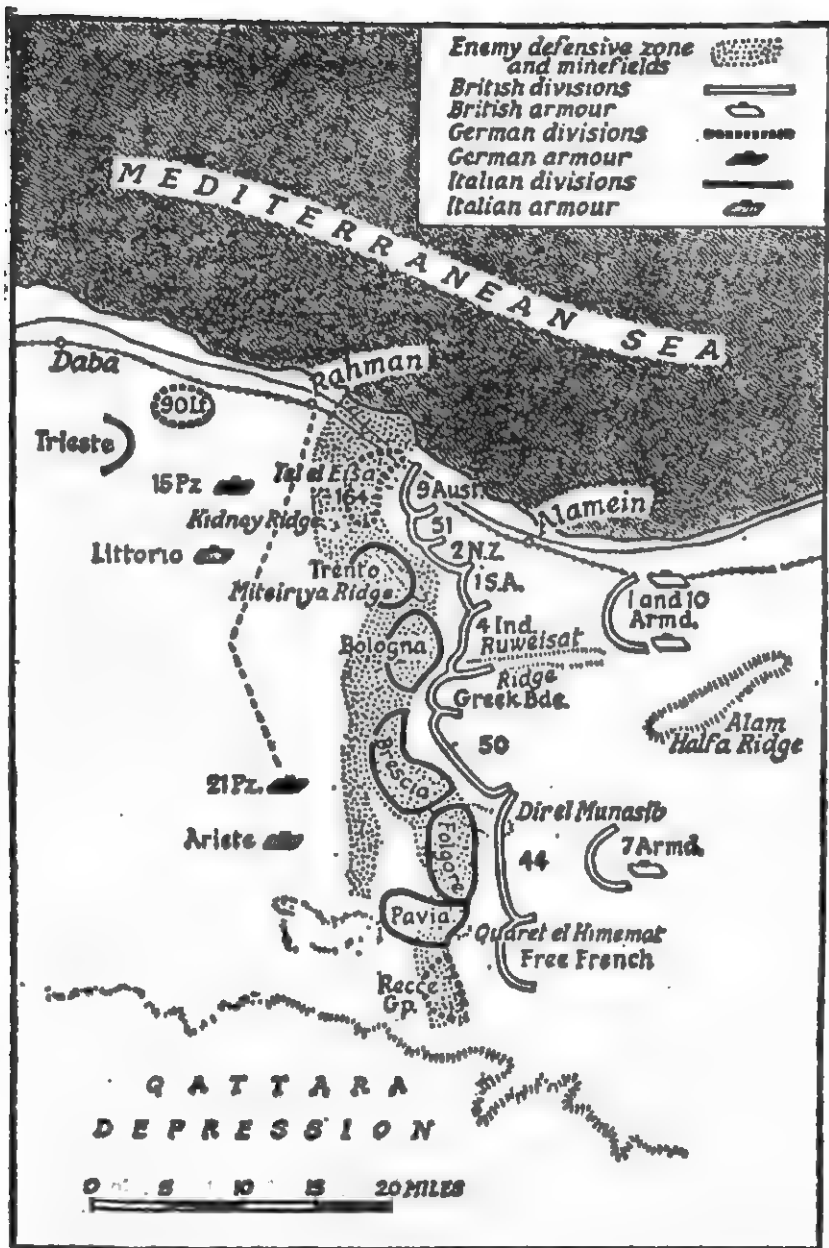
BĂTĂLIA DE LA ALAMEIN

În săptămânile care au urmat schimbărilor în comandament, planificarea pregătirilor și instrucția au continuat la Cairo și pe front. Armata a Opta a fost întărită într-o măsură care nu fusese posibilă până atunci. Diviziile a 51-a și a 41-a veniseră de acasă și deveniseră „bune pentru deșert”. Forța noastră de blindate crescuse la șapte brigăzi, cu peste o mie de tancuri, aproape jumătate fiind de tip Grant sau Sherman, din Statele Unite; aveam acum o superioritate de doi la unu ca număr și cel puțin un echilibru în calitate. O artilerie instruită era masată pentru prima oară în deșertul vestic, pentru a sprijini atacul iminent.

Forța aeriană din Orientul Mijlociu era subordonată concepției militare și cerinței comandantului șef. Totuși, sub mareșalul aerului Tedder, nu era nevoie de precedente. Relațiile dintre comandantul aerian și noii generali erau agreabile în toate privințele. Forța aeriană a deșertului de vest, de sub comanda mareșalului aerului Coningham, atinsese acum o forță de 550 de avioane. Mai erau alte două grupe în plus față de avioanele cu baza la Malta, care numărau 650 de avioane, a căror sarcină era să hărțuiască porturile inamice și rutele de aprovizionare atât pe Mediterana cât și în deșert. Împreună cu o sută de avioane de luptă și bombardiere mijlocii americane, forța noastră totală se ridica la circa 1200 avioane în funcțiune.

Alexander ne-a spus în diverse telegrame că, în jur de 24 octombrie, fusese aleasă data pentru „Sprinten” cum avea să se numească operațiunea. „Întrucât nu exista un flanc deschis, a spus el, bătălia trebuie în așa fel regizată încât să facem o breșă în frontul inamicului”. Prin aceasta, avea să avanseze, pe ziua, Corpul al X-lea cuprinzând principalele blindate, care avea să fie vârful de lance al atacului nostru. Acest corp nu va avea toate armele și echipamentele înainte de 1 octombrie. Va avea nevoie apoi de o lună de instrucție pentru misiunea lui. „După părerea mea, este esențial ca atacul inițial de pătrundere să fie lansat în perioada de lună plină. Aceasta va fi o operațiune majoră, care va dura câțiva timp și trebuie făcută o spărtură potrivită în liniile inamicului, dacă vrem ca forțele noastre blindate să aibă o zi întreagă în care să-și execute operațiunea decisivă...”

Săptămânile treceau și data se apropia. Forțele aeriene își începuseră

Frontal de la Alamein, 23 oct. 1942

deja lupta, atacând trupele inamicului, aerodromuri și comunicații. O atenție specială se acorda convoaielor lor. În septembrie, au fost scufundate 30 la sută din vasele Axei care aprovizionau Africa de nord, în mare măsură prin acțiuni aeriene. În octombrie, cifra s-a ridicat la 40 la sută. Pierderea de petrol a fost de 66 la sută. În cele patru luni de toamnă, au fost distruse peste 200 000 de tone de vase ale Axei. Aceasta a fost o pierdere serioasă pentru armata lui Rommel. În cele din urmă, a venit parola. Generalul Alexander a telegrafiat: „Zip!”

Pe lună plină, la 23 octombrie, aproape o mie de tunuri și-au îndreptat tirul spre bateriile inamicului timp de douăzeci de minute, apoi au revenit asupra pozițiilor de infanterie ale acestuia. Sub această concentrare de tir, la care s-a adăugat bombardamentul aerian, Corpurile XXX (general Leese) și XIII (general Horrocks), au început înaintarea. Atacând pe un front de patru divizii, întregul Corp XXX a căutat să deschidă două coridoare prin fortificațiile inamicului. În spatele lui, veneau cele două divizii blindate ale Corpului X (general Lumsden), să exploateze succesul. S-au făcut înaintări puternice sub un tir greu și, până în zori, s-au croit drumuri adânci în interior. Inginerii au curățat minele în urma trupelor din înaintare. Dar sistemul de mine nu a fost străpuns în adâncime și nu existau perspective rapide ca blindatele noastre să pătrundă. Mai spre sud, Divizia 1-a sud-africană își croia prin luptă drumul înainte, pentru a proteja flancul de sud al înaintării, iar Divizia a 4-a indiană lansa raiduri de la Ruweisat, în timp ce diviziile a 7-a Blindată și a 44-a din Corpul XIII au pătruns în fortificațiile inamicului aflate în fața lor. Acest lucru și-a îndeplinit scopul, obligând inamicul să-și rețină, timp de trei zile, cele două divizii blindate ale lui în spatele acestei părți a frontului, în timp ce principala bătălie se dădea în nord.

Până acum, totuși, nu se făcuse nici o spărtură în sistemul adânc de câmpuri minate și fortificații ale dușmanului. În orele mici ale zilei de 25, Montgomery a ținut o conferință cu principalii săi comandanți, la care a ordonat ca blindatele să înainteze din nou, înainte de ivirea zorilor, așa cum fuseseră instrucțiunile lui inițiale. Într-adevăr, în cursul zilei s-a mai cucerit teren, după lupte grele, dar locul cunoscut ca înălțimea Kidney a devenit centrul unei intense lupte cu diviziile de blindate a 15-a Panzer și Ariete, care au făcut o serie de contraatacuri. Pe frontul Corpului XIII, atacul nostru nu a fost împins mai departe, ca să păstrăm intactă Divizia a 7-a blindate, pentru apogeu. Avuseseră loc serioase tulburări în comandamentul inamicului. Rommel plecase la spital în Germania, la sfârșitul lui septembrie, și locul lui fusese luat de generalul Stumme. La douăzeci și patru ore după începerea luptei, Stumme a murit în urma unui atac de cord. Rommel a părăsit spitalul, la cererea lui Hitler, și s-a întors la comandă târziu, în 25.

Lupte grele au continuat în 26 octombrie, pe întreaga pungă a înaintării adânci înfipite în liniile dușmane și în special împotriva coamei Kidney. Forța aeriană a dușmanului, care fusese liniștită în primele două zile, provoca acum în mod clar superioritatea noastră în văzduh. Au fost multe lupte, care s-au încheiat în majoritate în favoarea noastră. Eforturile

Corpului XIII au întârziat, dar nu puteau opri mișcarea blindatelor germane spre ceea ce șiau acum că era sectorul decisiv al frontului lor. Mișcarea a fost totuși sever atacată de forța noastră aeriană.

În acest moment, o lovitură fructuoasă a fost dată de Divizia a 9-a australiană, sub conducerea generalului Morshead. Ei au lovit spre nord, din punga formată în direcția mării. Montgomery a fost prompt în a exploata acest notabil succes. El i-a reținut pe neo-zeelandezi din înaintarea lor spre vest și a ordonat australienilor să-și continue înaintarea spre nord. Aceasta amenința retragerea unei părți a diviziei germane de infanterie de pe flancul de nord. În același timp, el simțea că impulsul principalului său atac începea să slăbească în mijlocul câmpurilor minate și a plasat puternice tunuri antitanc. El și-a adunat deci forțele și rezervele pentru un salt reînnoit și reînviat.

În zilele de 27 și 28, a avut loc o luptă înverșunată pentru Coama Kidney, împotriva atacurilor repetate ale diviziilor Panzer a 15-a și a 21-a, sosite acum din sectorul sudic. Generalul Alexander a descris lupta cu aceste cuvinte*:

La 27 octombrie, a avut loc un mare contraatac de blindate, în stil vechi. De cinci ori au atacat cu toate tancurile disponibile, atât germane cât și italiene, dar nu au câștigat teren și au suferit grele pierderi disproporționate, pentru că tancurile noastre, luptând în defensivă, au suferit foarte puțin. În 28 octombrie, [inamicul] a desfășurat din nou o îndelungă și atentă recunoaștere în cursul dimineții, ca să găsească punctele slabe și să localizeze tunurile noastre antitanc; a urmat un atac concentrat, după-amiază, cu soarele apunând în spatele lui. Recunoașterea a avut mai puțin succes ca în vremurile trecute, tancurile cât și tunurile antitanc putând să aibă o rază de acțiune mai lungă. Când inamicul a încercat să se concentreze pentru ultimul atac, Forțele Aeriene Regale au intervenit din nou pe o scară devastatoare. În două ore și jumătate, bombardierile au aruncat optzeci de tone de bombe în perimetrul de concentrare, care măsura cinci kilometri pe trei, iar atacul inamicului a fost înfrânt chiar înainte de a-și termina adunarea în formație. Aceasta a fost ultima ocazie când inamicul a încercat să ia inițiativa.

În acele zile, de 26 și 28 octombrie, trei tancuri petroliere vitale ale inamicului au fost scufundate prin atac aerian, răsplătind astfel lunga serie de operațiuni care constituiau o parte integrantă a luptei pe uscat.

* * *

Montgomery și-a făcut acum planuri și dispozitive pentru pătrunderea decisivă (operațiunea „Supraîncărcare“). El a scos din linie diviziile a 2-a neo-zeelandeză și a 1-a blindată britanică, aceasta din urmă având o

---

* Într-o telegramă, datată 9 noiembrie, pe care mi-a trimis-o mie după bătălie.

deosebită nevoie de reorganizare, după aportul ei notabil în respingerea blindatelor germane la Kidney. Diviziile a 7-a blindată britanică și a 51-a și o brigadă din a 44-a, au fost aduse laolaltă și unite într-o nouă rezervă. Pătrunderea avea să fie condusă de neo-zeelandezi, de brigăzile britanice de infanterie a 151-a și 152-a și de Brigada a 9-a blindată britanică.

Minunata înaintare a australienilor, realizată printr-o luptă aspră și neconținută, înclinase întreaga bătălie în favoarea noastră. La 2 noiembrie ora 1 a.m. a început acțiunea „Supraîncărcare”. Sub barajul a 300 de tunuri, brigăzile britanice, acăugate Diviziei neo-zeelandeze, au străpuns zona apărată, iar a 9-a Blindate a pornit înainte. A constatat însă că se formase o nouă linie de apărare bine înzestrată cu arme antitanc, situată în fața lor, de-a lungul liniei Rahman. Într-o ciocnire lungă, brigada a suferit mult, dar coridorul din spate a fost ținut deschis așa că Divizia a 1-a blindate britanică s-a mișcat înainte prin acesta. Atunci a avut loc ultima ciocnire între blindate din această bătălie. Toate tancurile inamicului, care mai rămăseseră, au atacat pe ale noastre din flancuri și au fost respinse. Aci s-a produs decizia finală; dar chiar și a doua zi, în 3, când raporturile noastre aeriene arătau că începuse mișcarea de retragere a inamicului, ariergarda de acoperire de pe linia Rahman încă mai ținea în șah blindatele noastre. A venit un ordin de la Hitler care interzicea orice retragere, dar problema nu mai era în mâinile germanilor. Mai trebuia făcută o singură străpungere. Foarte devreme, în 4 noiembrie, la șase kilometri la sud de Tel El Aggagir, Brigada a 5-a indiană a lansat un atac organizat rapid, care a avut un succes total. Bătălia era acum câștigată și drumul pentru blindatele noastre era în sfârșit liber, ca ele să poată lupta în deșertul deschis.

Rommel era în plină retragere, dar avea motorină doar pentru o parte din forța sa, așa că germanii, deși au luptat vitejește, au dat prioritate vehiculelor. Multe mii de oameni din diviziile italiene au fost lăsați pierduți în deșert, cu puțină mâncare sau apă și fără alt viitor decât de a fi băgați în lagăre de prizonieri. Câmpul de luptă era plin de mase de tancuri distruse sau nefolositoare, tunuri și vehicule. Conform propriilor date, diviziile de blindate care au pornit lupta cu 240 de tancuri, mai aveau la 5 noiembrie doar treizeci și opt. Forțele aeriene germane abandonaseră speranța de a combate forțele noastre superioare, care acum operau aproape nestânjenite, atacând cu toate resursele, marile coloane de oameni și vehicule care înaintau spre vest. Rommel însuși a plătit un tribut notabil importantului rol jucat de Forțele Aeriene Regale.* Armata lui fusese decisiv înfrântă; loțiitorul lui, generalul von Thoma, era în mâinile noastre, împreună cu nouă generali italieni.

Existau bune speranțe de a transforma dezastrul dușmanului în anihilare. Divizia neo-zeelandeză a fost îndreptată spre Fuka, dar când a ajuns acolo, la 5 noiembrie, inamicul trecuse deja. Mai era o șansă să li se taie drumul dușmanilor la Mersa Matruh, spre care au fost aruncate diviziile blindate britanice 1-a și a 7-a. În seara de 6, ele se apropiaseră

* Desmond Young, *Rommel*, p. 258.

de obiectiv, în timp ce inamicul încă mai încerca să scape din cursa care se închidea. Dar a venit ploaia și combustibilul era puțin. În ziua de 7, urmărirea noastră a fost oprită. Odihna de douăzeci și patru de ore a împiedicat încercuirea completă. Cu toate acestea, patru divizii germane și opt divizii italiene au încetat să existe ca formațiuni de luptă. Au fost luați treizeci de mii de prizonieri, cu mase enorme de materiale de tot felul. Rommel a lăsat înscrisă părerea lui despre rolul jucat de tunarii noștri în înfrângerea lui: „Artileria britanică a demonstrat încă o dată bine cunoscuta ei excelență. Demnă de semnalat, în mod special, a fost marea ei mobilitate și viteza de reacție la cerințele trupelor de asalt.”*

* * *

Bătălia de la Alamein a fost diferită față de toate luptele anterioare din deșert. Frontul era limitat, foarte fortificat și ținut în forță. Nu era nici un flanc pe unde să poți să te întorci. O pătrundere trebuia făcută de cel care era mai puternic și voia să ia ofensiva. În felul acesta, ne-am întors la bătăliile din primul război mondial, de pe frontul de vest. Se repeta aici, în Egipt, același fel de încercare a puterii care s-a prezentat la Cambrai, la sfârșitul lui 1917 și în multe dintre bătăliile din 1918 și anume: comunicații scurte și bune pentru atacatori, folosirea unei mari concentrări de artilerie, barajul de tir și înaintarea tancurilor.

În toate acestea, generalul Montgomery și șeful lui, Alexander, erau foarte versați prin experiență, studiu și gândire. Montgomery era un mare artilerist. El credea, așa cum a spus Bernard Shaw despre Napoleon, că tunurile omoară oamenii. Întotdeauna îi vom vedea încercând să aducă trei sau patru sute de tunuri în acțiune, sub o singură comandă concertată, în locul hărțuiei cu baterii, care, în mod inevitabil, însoțea mișcarea blindatelor în largile spații ale deșertului. Bineînțeles că totul era pe o scară mult mai mică decât în Flandra sau Franța. Noi am pierdut la Alamein 13 500 de oameni în douăsprezece zile, dar pierduserăm aproape 60 000 în prima zi de luptă pe râul Somme. Pe de altă parte, puterea de foc a defensivei crescuse înspăimântător față de războiul trecut și, în acele zile, se considera totdeauna că o concentrare de doi sau trei la unu era necesară, nu doar în artilerie ci și în oameni, pentru a străpunge și a rupe o linie atent fortificată. Noi nu aveam o asemenea superioritate la Alamein. Frontul inamicului nu era format doar din linii succesive de puncte întărite ci dintr-o întreagă arie adâncă de asemenea sisteme de apărare. Iar în fața tuturor acestora, se întindea un teribil scut de câmpuri minate, de o calitate și densitate necunoscute până atunci. Din aceste motive, bătălia de la Alamein va constitui pentru totdeauna o pagină glorioasă în analele militare britanice.

Mai este un motiv pentru care va supraviețui. Ea marchează de fapt momentul când „s-a întors roata norocului.” Aproape că se poate spune: „Înainte de Alamein n-am avut nici o victorie. După Alamein, n-am mai avut nici o înfrângere.”

* Desmond Young, *Rommel*, pag. 279.

Capitolul XIX

TORȚA ESTE APRINSĂ

Înclinarea președintelui împotriva lui de Gaulle, contactele pe care le avea prin amiralul Leahy cu Vichy, precum și amintirea noastră despre faptul că, înainte cu doi ani, au transpirat informații despre Dakar, au dus la decizia de a reține față de francezii liberi orice informații despre „Torța”. Eu nu am contestat aceste hotărâri. Eram totuși conștienți de relațiile noastre britanice cu de Gaulle și de gravitatea afrontului pe care îl va avea de suferit, fiind în mod deliberat exclus de la participarea la această acțiune. Am plănuit să-i spun despre asta exact înainte de a da lovitura. Ca un mijloc de a înmuia această desconsiderare față de el și Mișcarea lui, am aranjat să-i încredințez lui tutela asupra Madagascarului. Toate faptele ce au stat în fața noastră în lunile de pregătire și tot ce am învățat de atunci justifică punctul de vedere că, dacă l-am fi atras pe de Gaulle în acțiune, acest lucru ar fi fost foarte dăunător pentru reacția francezilor în Africa de Nord.

Dar nevoia de a găsi o personalitate franceză proeminentă era vizibilă, iar în ochii americanilor și britanicilor, nimeni nu părea mai potrivit decât generalul Giraud, general luptător de înalt rang, a cărui fugă dramatică, îndrăznească, din închisoarea din Germania era o poveste ce devenise faimoasă. Am menționat întâlnirea mea cu Giraud în 1937,* când am vizitat linia Maginot, din care el comanda sectorul principal. El mi-a povestit aventurile lui din primul război mondial, ca prizonier scăpat în spatele liniilor germane. În calitate de camarazi fugiți, aveam ceva în comun. Acum, fiind comandant de armată, a repetat actul temerar din tinerețe într-un mod și mai senzațional. Americanii au intrat în contact secret cu generalul și s-au făcut planuri să fie adus de pe Riviera la Gibraltar, la momentul decisiv. Multe speranțe ale mele se bazau pe „King-pin” cum i se spunea în codul nostru și, nu fără pericole pe mare, Giraud și cei doi fii ai săi au fost transportați în siguranță.

* * *

Între timp, marea noastră armadă se apropia de scenă. Convoaiele care navigau din porturile britanice trebuiau să treacă prin golful Biscaya,

---

* Vezi capitolul XIX, Cartea I-a.

Coasta de nord a Africa

traversând toate rutele submarinelor de buzunar-U. Era nevoie de escorte puternice și trebuia cumva să ascundem nu doar concentrarea de vase, care de la începutul lui octombrie începuseră să se adune la Clyde și în alte porturi din vest, ci însăși circulația convoaielor. Am avut un succes complet. Germanii au fost făcuți să creadă, de propriile lor contrainformații, că Dakarul era din nou țelul nostru. La sfârșitul lunii, circa patruzeci de submarine de buzunar-U germane și italiene erau staționate la sud și est de Azore. Au atacat sever un convoi care se întorcea la Sierra Leone și au scufundat treisprezece vase. În aceste condiții, lucrul putea fi suportat. Primele convoaie pentru „Torța” au plecat de la Clyde, în 22 octombrie. Până în 26, toate vasele rapide cu trupe erau în drum, iar forțele americane navigau spre Casablanca direct din Statele Unite. Întreaga expediție de circa 650 de vase era acum lansată pentru acțiune. Vasele au traversat golful Biscaia din Atlantic fără să fie văzute de submarinele-U sau de Luftwaffe.

Toate resursele noastre erau folosite din plin. Cruciaștoarele noastre păzeau strâmțorile Danemarcei și ieșirile din Marea Nordului, ca să ne ferească de intervenția vaselor inamice de suprafață. Altele acopereau căile de acces americane de lângă Azore, iar bombardiere anglo-americane au atacat bazele submarinelor de buzunar-U de-a lungul coastei franceze de la Atlantic. Vasele din frunte au început să intre în Mediterana în noaptea de 5 spre 6 noiembrie, încă nedetectate. Abia în 7, când convoiul de la Alger era la mai puțin de douăzeci de ore depărtare de destinație, a fost observat dar chiar și atunci, doar un singur vas a fost atacat.

La 5 noiembrie, cu un zbor hazardat, Eisenhower a ajuns la Gibraltar. Fortăreața de sub comanda sa a devenit cartierul general al șefului primei acțiuni britanice pe scară mare. Aici s-a făcut marea concentrare de avioane pentru „Torța”. Întregul ism era aglomerat de aparate, iar paisprezece escadrile de avioane de luptă erau adunate pentru ora zero. Toată această activitate a avut loc deschis, în fața observatorilor germani, și puteau spera cel mult că se vor gândi că era vorba de întărirea Malici. Am făcut tot posibilul ca ei să creadă asta. Se pare că au crezut.

Generalul Eisenhower, în memoriile sale, a relatat viu experiențele sale pline de îngrijorare în noaptea de 7-8 noiembrie și în următoarele câteva zile. El era totdeauna foarte bun să suporte stresuri de genul acesta. Miza uriașă care se juca, incertitudinea vremii, din cauza căreia totul se putea duce de răpă, veștile fragmentare care soseau, extraordinarele complicații ale atitudinii franceze, pericolul din partea Spaniei, și toate acestea fără a aminti lupta propriu-zisă, trebuie să fi constituit o încercare foarte dură pentru comandant, ale cărui răspunderi erau enorme și directe.

Peste toate acestea, a apărut generalul Giraud. El venise cu ideea că va fi numit comandant suprem în Africa de nord și că armatele britanică și americană vor fi puse sub autoritatea lui. El însuși îndemna la o debarcare în Franța, în loc de, sau în afară de Africa și, câtva timp, părea să-și închipuie că această imagine era reală. Argumentările între el și generalul Eisenhower au durat patruzeci și opt de ore, înainte ca bravul

francez să fie convins de proporțiile acțiunii. Noi toți am contat prea mult pe „King-pin“, dar nimeni nu avea să fie mai puțin dezamăgit de influența pe care a avut-o pe lângă guvernatorii generali francezi și la Corpul ofițerilor din Africa de nord.

* * *

Acum a apărut o complicație, curioasă dar foarte fericită. Amiralul Darlan, după ce și-a completat turul de inspecție în Africa de nord, s-a reîntors în Franța. Fiul lui s-a îmbolnăvit de poliomielită și a fost dus la spital la Alger. Vestea acestei situații periculoase l-a determinat pe amiral să vină înapoi cu avionul în 5 noiembrie. El s-a întâmplat astfel să fie la Alger în ajunul debarcării anglo-americane. Aceasta a fost o coincidență neobișnuită și formidabilă. Domnul Robert Murphy, reprezentantul politic american în Africa de nord, spera că el va pleca înainte ca asaltul să atingă malurile. Dar Darlan, absorbit de boala fiului său, a mai întârziat o zi, locuind în vila unei oficialități franceze, amiralul Fénard.

Principala noastră speranță în Alger fusese generalul Juin, comandantul militar francez. Relațiile lui cu domnul Murphy fuseseră strânse, deși actuala îndrăzneală nu-i fusese împărtășită. Puțin după miezul nopții, în data de 7, Murphy l-a vizitat pe Juin ca să-i spună că bătuse ceasul. O puternică armată anglo-americană, sprijinită de forțe aeriene și navale copleșitoare, se apropia și urma să înceapă să debarce în Africa peste câteva ore. Generalul Juin, deși adânc angajat și loial acțiunii, a fost uluit de vestea aceasta. Se concepușe că este stăpân pe situație în Alger. Dar știa că prezența lui Darlan îi depășea complet autoritatea. La dispoziția lui erau câțiva tineri francezi înflăcărați. El știa prea bine că tot controlul guvernării politice și militare trecuse din mâinile lui în ale ministrului amiral. Acum cu siguranță că nu va fi ascultat. El a întrebat, de ce nu i se spusese mai curând de ora zero. Motivele erau clare și faptul nu ar fi creat nici o diferență în ce privește autoritatea lui. Darlan era la fața locului și Darlan era stăpân pe loialitatea francezilor supuși Vichyului. Murphy și Juin au decis să-l cheme la telefon pe Darlan și să-i spună să vină imediat la ei. Înainte de ora două, Darlan, trezit din somnolență de mesajul urgent al generalului Juin, a venit. Spunându-i-se despre atacul iminent, el a devenit roșu și a spus: „Am știut de multă vreme că britanicii sunt proști, dar am crezut că americanii sunt mai inteligenți. Încep să cred că faceți tot atât de multe greșeli ca și ei.“

Darlan, a cărui aversiune față de britanici era notorie, era de multă vreme legat de Axă. În mai 1941, el fusese de acord să acorde facilități germanilor, atât la Dakar cât și pentru trecerea aprovizionării armatelor lui Rommel prin Tunisia. La vremea respectivă, această mișcare trădătoare fusese oprită de generalul Weygand care comanda în Africa de nord și care a reușit să-l convingă pe Pétain să refuze această cerere germană. Hitler, preocupat deplin în acea vreme de campania iminentă în Rusia, nu a făcut presiuni, în ciuda sfaturilor contrare din partea Statului Major

naval. În luna noiembrie a aceluiași an, Weygand, considerat nedemn de încredere de către germani, a fost înlocuit de la comandă. Deși nu s-a mai auzit nimic despre planurile Axei de a se folosi Dakarul împotriva noastră, porturile tunisiene au fost deschise transportului naval al Axei și au jucat un rol în aprovizionarea armatelor lui Rommel în vara anului 1942. Acum, condițiile se schimbaseră și, odată cu ele, atitudinea lui Darlan, dar orice gânduri o fi avut de a ajuta o ocupare anglo-americană a Africii de nord, el mai era încă legat de Pétain, în formă și în fapt. El știa că, dacă ar trece de partea Aliaților, ar deveni personal răspunzător de invadarea de către Germania a Franței neocupate. Maximum ce a putut fi convins să facă a fost să-i ceară telegrafic lui Pétain libertate de acțiune. În hidoasa problemă în care era implicat de lanțul evenimentelor dureroase, aceasta era singura cale.

Curând după ora 1 a.m., în 8 noiembrie, debarcarea britanică și americană a început în multe puncte, la est și la vest de Alger, sub conducerea contraamiralului Burrough din Marina Regală. S-au făcut pregătiri atente pentru îndrumarea vaselor de debarcare spre plajile alese. În vest, unitățile din frunte ale Brigăzii a 11-a britanice au avut un succes total, dar mai la vest, vasele și ambarcațiunile care îi duceau pe americani au fost deviate cu câțiva kilometri față de pozițiile plănuite, de către un flux neașteptat și, în întineric, s-a creat o oarecare confuzie și întârziere. Din fericire, am câștigat prin surprindere, iar opoziția de-a lungul coastei nu a fost nicăieri serioasă. Stăpânirea a fost curând completă. Un avion al ramurei aeriene a flotei, observând semnale prietenești de la sol, a aterizat pe aeroportul de la Blida și, cu cooperarea comandantului francez local, l-a păstrat până la sosirea trupelor Aliate de pe plajă.

Cea mai severă luptă s-a dat chiar în portul Alger. Aici, distrugătoarele britanice *Broke* și *Malcolm* au încercat să forțeze intrarea și să debarce trupele americane Rangers pe chei, ca să preia portul, să ocupe bateriile și să împiedice plecarea vaselor. Aceasta i-a adus exact în focul bateriilor de apărare și s-a terminat printr-un dezastru. *Malcolm* a fost repede avariat, dar *Broke* a intrat în port la cea de a patra încercare și a debarcat trupele; mai târziu, a fost grav avariat, în timp ce se retrăgea și, în cele din urmă, s-a scufundat. Multe trupe au fost prinse pe țărm și au trebuit să se predea.

La 5 p.m., Darlan a trimis o telegramă șefului său, în care spunea: „Trupe americane au intrat în oraș, în ciuda acțiunii noastre de întârziere, și l-am autorizat pe generalul Juin, comandantul șef, să negocieze doar predarea orașului Alger“. Predarea orașului Alger a început la ora 7 p.m. Din acel moment, amiralul Darlan era în mâna americanilor, iar generalul Juin și-a reluat controlul comandamentului, sub îndrumarea Aliaților.

La Oran a fost o opoziție mai mare. Unități regulate franceze, care s-au luptat împotriva britanicilor în Siria, și oameni din comandamentul naval, care aveau amintiri amare despre atacul nostru asupra flotei franceze în 1940, s-au luptat cu o „forță de șoc“ a Statelor Unite. Un batalion

de parașuțiști americani, care au pornit din Anglia ca să ocupe aerodromurile, au fost răspândiți deasupra Spaniei, datorită furtunii. Elementele din frunte au mers înainte, dar sistemul de navigație a fost greșit, așa că au coborât la câțiva kilometri depărtare de țintă.

Două mici vase de război britanice au încercat să debarce un grup de trupe americane în portul Oran. Obiectivul lor, ca și la Alger, era să-l împiedice pe francezi să saboteze instalațiile sau să scoată vasele, și să transforme cât mai repede portul într-o bază a aliaților. Vasele *Walney* și *Hartland* din Marina Regală, ambele cutere de pază a coastei, transferate nouă prin sistemul Împrumut-Inchiriere și conduse de căpitanul F. T. Peters, au fost întâmpinate cu tir ucigaș de la mică distanță și au fost distruse odată cu majoritatea celor de la bord. Căpitanul Peters a supraviețuit în mod miraculos, ca să-și găsească moartea doar cu câteva zile mai târziu, într-un dezastru aerian, pe când se întorcea în Anglia. I s-a acordat postum Crucea Victoria și Crucea americană de merite militare. În zori, distrugătoare și submarine franceze erau active în golful Oran, dar au fost scufundate sau împrăștiate. Bateriile de coastă au fost bombardate de forțele navale britanice, inclusiv vasul *Rodney*. Lupta a continuat până în dimineața zilei de 10, când americanii au lansat ultimul lor atac asupra orașului. La amiază, francezii au capitulat. „Forța de șoc occidentală” a ajuns pe coasta marocană înainte de ivirea zorilor, în 8 noiembrie. Principalul asalt a avut loc lângă Casablanca, odată cu atacuri prin flanc, spre nord și sud. Vremea era frumoasă, dar cețoasă, și valurile pe plajă erau mai mici decât ne temuserăm. Mai târziu, ele s-au înrăutățit, dar între timp câștigaserăm deja un teren ferm. Un timp, s-au dat lupte grele. Pe mare a avut loc o acțiune îndârjită. La Casablanca se afla noul vas de război neterminat *Jean Bart*, incapabil de mișcare, dar putând să-și folosească cele patru tunuri. Curând, era angajat într-un duel cu vasul de război *Massachusetts*, în timp ce flota franceză, sprijinită de crucișătorul *Primauguet*, a ieșit în larg ca să se opună debarcării. Ele au întâlnit întreaga flotă americană. Au fost distruse șapte vase și trei submarine franceze, cu o mie de oameni pierduți. Vasul *Jean Bart* a luat foc și a eşuat și abia a doua zi dimineață, în 11 noiembrie, rezidentul general francez a capitulat din ordinul lui Darlan. „Am pierdut, raporta el, toate vasele noastre de luptă și avioanele, după trei zile de lupte violente.” Căpitanul Mercier, de pe *Primauguet*, dorea o victorie a Aliaților, dar a murit pe puntea vasului în timpul executării ordinelor lui. Putem fi cu toții recunoscători că viața noastră nu a fost sfâșiată de asemenea probleme dureroase, când trebuia să lupti cu aliații.

* * *

Vești fragmentare despre toate acestea au început să vină la generalul Eisenhower, la cartierul său general din Gibraltar, și el se afla acum în fața unei grave situații politice. Fusese de acord cu Giraud să-l pună pe el comandant al acelor forțe franceze care doreau să se ralieze cauzei Aliaților. Acum, apăruse, brusc și accidental, în centrul scenei, un om care

putea decide de fapt dacă vreunii dintre francezi ar veni la noi în mod ordonat. Speranța că s-ar alia lui Giraud nu fusese încă testată și primele reacții nu au fost încurajatoare. De aceea, în dimineața de 9 noiembrie, generalul Giraud, iar puțin mai târziu generalul Clark, ca reprezentant personal al generalului Eisenhower, au zburat la Alger. Primirea lui Giraud de către comandanții francezi de frunte a fost înghețată. Organizația de rezistență locală, stimulată de agenți americani și britanici, se prăbușise deja. Prima conferință a lui Clark cu Darlan nu a dus la nici o înțelegere. Era clar că nimeni nu-l va accepta pe Giraud în calitate de Comandant suprem francez. A doua zi dimineața, generalul Clark a aranjat o a doua întâlnire cu amiralul. El i-a spus prin radio lui Eisenhower că o înțelegere cu Darlan era singura soluție. Nu era timp să se angajeze în discuții telegrafice cu Washingtonul și cu Londra. Giraud nu era prezent. Darlan ezita, din lipsă de instrucțiuni de la Vichy. Clark i-a acordat o jumătate de oră ca să se decidă. Amiralul a acceptat în cele din urmă să ordoneze „încetarea focului” în întreaga Africă de nord. „În numele mareșalului” el și-a asumat completă autoritate pe teritoriile Africii de nord franceze și a ordonat tuturor oficialităților să rămână la posturi.

* * *

În Tunisia, Darlan a ordonat rezidentului general francez, amiralul Esteva, să se alăture Aliaților. Esteva era un credincios supus al Vichyului. El a urmărit cascada evenimentelor cu tot mai mare confuzie și alarmă. Cum era mai aproape de inamic în Sicilia și la frontiera răsăriteană, poziția lui era mai rea decât cea a lui Darlan sau Noguès. Înălții săi subordonați erau la fel de indeciși. Deja, din 9 noiembrie, unități ale Forțelor aeriene germane ocupaseră importantul aerodrom de la El Aouina. În aceeași zi, au sosit trupe germane și italiene. Deprimat și nesigur, Esteva s-a agățat de loialitatea oficială față de Vichy, în timp ce forțele Axei din Tripolitania veneau dinspre est și Aliații se grăbeau dinspre vest. Generalul francez Barré, uluit de o problemă de un gen aparte, a mutat în cele din urmă grosul garnizoanei franceze spre vest și s-a pus sub ordinele generalului Giraud. Totuși, la Bizerta, trei vase topilor și nouă submarine s-au predat Axei.

La Alexandria, unde escadra navală franceză fusese imobilizată din 1940, au avut loc parlamentări fără de succes. Amiralul Godefroy, comandantul acesteia, persista în loialitatea față de Vichy, refuzând să recunoască autoritatea lui Darlan. Din punctul lui de vedere, până când Aliații nu cucereau Tunisia, nu puteau pretinde că era în puterea lor să elibereze Franța. Astfel că vasele lui au continuat să lenevească până când, între timp, noi am cucerit Tunisul. La Dakar, guvernatorul general al Vichyului, generalul Boisson, a acceptat ordinul lui Darlan de încetare a rezistenței la 23 noiembrie, dar unitățile marinei franceze de acolo au refuzat să se alăture Aliaților. Abia după încheierea cuceririi de către noi a întregii Africi de nord, vasul de război *Richelieu* și cele trei crucișătoare ale acestuia s-au raliat cauzei noastre.

* * *

Ocuparea anglo-americană a Africii de nord a provocat imediat urmări în Franța. Încă din decembrie 1940, germanii elaboraseră un plan amănunțit pentru ocuparea zonei libere a Franței. Acum, acesta a fost pus în aplicare. Principalul obiectiv al lui Hitler era să captureze principalele unități ale flotei franceze care se afla la Toulon. Generalul Eisenhower era la fel de dornic să pună mâinile pe această pradă importantă, dar în timp ce el negocia cu Darlan și Darlan trimitea mesaje la Vichy, germanii se îndreptau rapid spre coasta Mediteranei și ocupau întreaga Franță. Acest lucru simplifica poziția amiralului. El putea susține acum, și cuvântul lui putea fi acceptat de oficialitățile și comandanții locali, că mareșalul Pétain nu mai era un om liber. Mișcarea germană a lovit și nervul vital al lui Darlan. Ca și în 1940, soarta flotei franceze era din nou în balanță. El era singurul om care o putea salva. A acționat hotărât. În după-amiaza de 11 noiembrie, el a telegrafiat în Franța Metropolitană că flota de la Toulon trebuia să iasă în larg, dacă era în pericol iminent să fie capturată de germani.

Amiralul Auphan, ministrul Marinei de la Vichy, a vrut să se alăture lui Darlan, dar nu avea nici o putere în fața lui Laval și a atitudinii comandanților francezi de la Toulon. Amiralul de Laborde, comandantul Flotei franceze mediteraneene, era fanatic antibritanic. Auzind vestea debarcărilor, a vrut să iasă în larg să atace convoaiele Aliate. El a respins apelul lui Darlan de a trece de partea cealaltă, iar când au venit germanii în perimetrul bazei navale franceze, s-a ajuns la o înțelegere prin care o zonă liberă în jurul portului avea să aibă garnizoană franceză. S-au făcut încercări de a pune portul într-o stare serioasă de apărare. Dar, în 18 noiembrie, germanii au cerut retragerea tuturor trupelor franceze din zonă, iar în ziua următoare, Auphan și-a dat demisia.

Germanii au plănuit acum un *coup de main* împotriva flotei. Operațiunea a avut loc la 27 noiembrie. Curajul și resursele câtorva ofițeri, care s-au raliat în cele din urmă, inclusiv Laborde, au făcut posibilă sabordarea întregii flote. Printre cele șaptezeci și trei de vase care s-au scufundat în port, s-au numărat un vas de război, două crucișătoare de război, șapte crucișătoare, douăzeci și nouă de distrugătoare și vase torpilor și șaisprezece submarine.

* * *

Mai puțin de o lună mai târziu, amiralul Darlan a fost ucis. În după-amiaza de 24 decembrie, mergea cu mașina de la vila lui la birou, în Palais d'Été. La ușa biroului său a fost împușcat de un tânăr de douăzeci de ani pe nume Bonnier de la Chapelle. Amiralul a murit în decurs de o oră, pe masa de operație. Tânărul asasin, după multă convingere, și-a creat o stare de spirit exaltată de a salva Franța de o conducere proastă. A fost judecat de o curte marțială din ordinul lui

Giraud și, spre surprinderea lui, a fost împușcat de un pluton de execuție, la scurt timp după ivirea zorilor, în 26.

Pușini oameni au plătit mai greu decât amiralul Darlan pentru erori de judecată și lipsă de caracter. Era un profesionist și o personalitate puternică. Munca lui de o viață a fost să recreeze Marina franceză și a ridicat-o la o poziție pe care nu o mai avusese din vremea regilor francezi. El se bucura nu numai de încrederea Corpului de ofițeri de marină ci și a întregii arme a Marinei. În concordanță cu promisiunile făcute, el ar fi trebuit, în 1940, să ordoneze flotelor să se ducă spre Britania, spre Statele Unite, spre porturile africane, oriunde în afara porturilor aflate sub stăpânire germană. Nici un tratat nu-l obliga să facă acest lucru, decât asigurările pe care le dăduse în mod voluntar. Dar aceasta a fost hotărârea lui până în acea zi mortală de 20 iunie 1940, când a acceptat funcția de ministru al Marinei din mâinile mareșalului Pétain. Atunci, probabil influențat de motive de caracter departamental, el a devenit loial guvernului mareșalului Pétain. Încetând de a mai fi marinar și devenind politician, el a schimbat o sferă în care avea profunde cunoștințe cu una în care se ghida în principal de prejudecățile lui antibritanice, și care data, după cum am menționat, de la bătălia de la Trafalgar, unde căzuse străhunicul lui.

În această nouă situație, el s-a arătat un om de forță și hotărâre, care nu a înțeles pe deplin semnificația morală a multor lucruri pe care le făcea. Ambiția i-a stimulat erorile. Viziunea sa de amiral nu a mers mai departe de Marina lui, iar ca ministru n-a mers dincolo de avantajele imediate, locale sau personale. Timp de un an și jumătate, el a fost o mare forță în Franța sfărâmată. În vremea când noi am atacat nordul Africii, el era moștenitorul neîndoielnic al bătrânului mareșal. Acum, o suită de evenimente uluitoare căzuseră pe capul lui.

Am relatat despre stresul la care a fost supus. Toată Africa de nord și de vest privea spre el. Invadarea de către Hitler a Franței de la Vichy i-a dat puterea și poate chiar dreptul să ia o nouă decizie. El aducea Alianților anglo-americani exact ceea ce aveau nevoie, și anume o voce franceză pe care s-o asculte toți ofițerii și oficialitățile franceze din acest vast teatru, acum cufundat în război. El a dat în favoarea noastră ultima lui lovitură și nu e cazul ca cei care au beneficiat enorm de trecerea lui de partea noastră să-i murdărească memoria. Un judecător sever, imparțial, ar putea spune că ar fi trebuit să refuze orice parlamentări cu Aliații pe care li rânise și să-i sfideze până la moarte. Putem fi bucuroși cu toții că el a luat atitudinea opusă. Asta l-a costat viața dar, pentru el, nu mai rămăsese prea mult în viața asta. Părea clar la vremea respectivă că a greșit când nu a dus flota franceză în porturi aliate sau neutre, în iunie 1940; dar a avut dreptate în cea de a doua sa decizie hotărâtoare. Probabil că durerea lui cea mai ascutită a fost faptul că nu a putut aduce în tabăra noastră flota de la Toulon. Totdeauna a declarat că flota nu trebuie să cadă în mâinile germanilor. În această sarcină, nu a eșuat în fața istoriei. Odihnească-se în pace și să fim recunoscători că nu a trebuit să facem față încercărilor sub care el s-a frânt.

Capitolul XX

CONFERINȚA DE LA CASABLANCA

Opinia militarilor americani, nu numai în cele mai înalte cercuri, era convingerea că decizia pentru acțiunea „Torja” excludea orice perspectivă pentru o traversare majoră a Canalului în Franța ocupată în 1943. Eu încă nu eram convins să accept acest punct de vedere. Încă speram că Africa de nord franceză, inclusiv vârful tunisian, ar putea cădea în mâinile noastre după câteva luni de luptă. În acest caz, principala invazie a Franței ocupate din Anglia, era încă posibilă în iulie sau august 1943. De aceea, doream ca adunarea forțelor americane în Britania, atât cât o permitea transportul nostru maritim, să continue în același timp cu „torja”. Această idee de a ne folosi mâna stângă în același timp cu cea dreaptă și că inamicul trebuie să se pregătească pentru lovituri din ambele părți, părea total în concordanță cu desfășurarea războiului. Evenimentele aveau să decidă dacă trebuie să traversăm Canalul sau să ne urmăm norocul în Mediterana, ori să le facem pe amândouă. Părea imperativ, în interesul războiului în ansamblu și în special pentru sprijinirea Rusiei, ca armatele anglo-americane să intre în Europa în anul următor, fie din vest, fie din est.

Există totuși pericolul să nu facem nici una, nici alta. Chiar în cazul când campania noastră în Algeria și Tunisia s-ar fi desfășurat repede, puteam să ne mulțumim cu ocuparea Sardiniei sau Siciliei sau a amândurora și să amânăm traversarea Canalului până în 1944. Aceasta însemna un an pierdut pentru Aliații occidentali, cu rezultate care ar putea fi fatale, nu chiar pentru supraviețuirea noastră, dar pentru o victorie decisivă. Nu puteam continua să pierdem la infinit cinci sau șase sute de mii de tone de vase de transport pe lună. Un impas era ultima speranță a Germaniei. Înainte de a ști ce avea să se întâmple la Alamein sau cu „Torja” și în timp ce lupta din Caucaz părea nedecisă, șefii de Stat Major cântăreau toate aceste probleme. Planificatorii în subordinea lor erau și ei ocupați. Rapoartele lor erau, după opinia mea, prea negative, iar din ambele părți ale Atlanticului ajunseserăm la un fel de stagnare. Statele Majore britanice erau în favoarea Mediteranei și a unui atac împotriva Sardiniei și Siciliei,

având ca obiectiv Italia. Specialiștii Statelor Unite abandonaseră orice speranță de a traversa Canalul în 1943, dar aveau grijă să nu se lase implicați în Mediterana în așa măsură încât asta să-i împiedice în marile lor țeluri pentru 1944. „S-ar părea, scriam în noiembrie, că suma tuturor temerilor americane se multiplică cu suma tuturor temerilor britanice, la care contribuia fiecare armată”.

Se va spune probabil că mersul evenimentelor a dovedit că aveam un punct de vedere prea optimist despre perspectivele din nordul Africii și că Statele Majore americane aveau dreptate când considerau că decizia pentru acțiunea „Torța”, pe care am luat-o în iulie, închidea posibilitatea trecerii Canalului în 1943. Desigur, asta s-a și întâmplat. Nimeni nu putea prevedea atunci că Hitler va face acel imens efort de a întări extremitatea tunisiană, trimițând acolo, pe mare și pe calea aerului, în ciuda unor pierderi grele, aproape o sută de mii de oameni din cele mai bune trupe ale sale. Aceasta a fost o mare greșală strategică din partea lui. Aceasta a amânat, desigur, cu câteva luni, victoria noastră în Africa. Dacă și-ar fi reținut forțele care au fost capturate sau distruse acolo în mai, și-ar fi putut întări frontul de retragere împotriva Rusiei sau și-ar fi strâns forțele în Normandia, ceea ce ne-ar fi oprit pe noi, deși eram foarte hotărâți să debarcăm în 1943. Acum, aproape nimeni nu mai pune sub semnul întrebării înțelepciunea deciziei de a aștepta până în 1944. Conștiința mea e curată că nu l-am minșit și nu l-am indus în eroare pe Stalin. Am făcut tot ce-am putut. Pe de altă parte, dacă am fi invadat teritoriul Europei continentale dinspre Mediterana, în campania următoare, și dacă armata anglo-americană avea să fie în contact deplin cu inamicul, eu nu aș fi fost nemulțumit de decizia pe care soarta și faptele aveau s-o impună.

Într-adevăr, acum a apărut în Africa de nord o retragere. Deși noi am avut inițiativa și avantajul surprizei, adunarea forțelor noastre era în mod inevitabil lentă. Debarcarea era deranjată de atacuri aeriene la Alger și Bone. Lipsa transportul pe șosele. Singura linie ferată de coastă, lungă de șapte sute cincizeci de kilometri, era în condiție proastă, cu sute de podețe tubulare, oncare din ele putând fi sabotate. Prin sosirea la Tunis pe calea aerului, a unui mare număr de trupe germane, a început o rezistență încâpățanată de înaltă clasă. Forțele franceze care ni s-au alăturat erau în număr de o sută de mii. Majoritatea erau trupe băștinașe, de bună calitate, dar prost echipate și neorganizate. Generalul Eisenhower a aruncat înainte toate unitățile americane pe care putea pune mâna. Am băgat acolo tot ce s-a putut. La 28 noiembrie, o brigadă britanică de infanterie, cu elemente din Divizia 1-a blindată a Statelor Unite, au ajuns până aproape de Djedeida, doar la optsprezece kilometri de Tunis. Acesta a fost punctul culminant al luptei de iarnă.

Acum a venit anotimpul ploios. Turna cu găleata. Aerodromurile noastre improvizate au devenit mlaștini. Forțele aeriene germane, deși mai puțin numeroase, lucrau de pe aerodromuri bune pentru toate anotimpurile. La 1 decembrie, ele au contraatacat, stânjenind înaintarea pe care o

plănuiserăm și, în câteva zile, am fost obligați să revenim la Medjez. Aprovizionarea putea ajunge la trupele de înaintare doar pe calea mării și pe scară mică. Într-adevăr, abia dacă le puteam hrăni, cu atât mai puțin să facem rezerve. Abia în noaptea de 22 decembrie, a putut fi lansat un nou atac. Acesta a avut un oarecare succes inițial, dar, în zori, au început trei zile de ploi torențiale. Aerodromurile noastre au devenit impracticabile și vehiculele nu se puteau mișca pe drumuri.

La o conferință în ajunul Crăciunului, generalul Eisenhower a decis să abandoneze planul de capturare imediată a orașului Tunis și, până când campania putea reîncepe, voia să-și păzească aerodromurile de pe linia deja cucerită. Deși germanii au suferit importante pierderi pe mare, forțele lor din Tunisia creșteau mereu. La sfârșitul lui decembrie, numărul germanilor se apropia de cincizeci de mii.

Între timp, Armata a Opta acoperise distanțe enorme. Rommel reușise să-și retragă forțele slăbite din Alamein. Ariergarda lui era presată din greu, dar o încercare de a i-o lua înainte la Benghazi a eșuat. El a făcut o pauză la Agheila, în timp ce Montgomery, după lunga lui înaintare, se confrunta cu aceleași dificultăți de transport și aprovizionare de care s-au împiedicat și predecesorii lui. La 13 decembrie, Rommel a fost dislocat și aproape înconjurat printr-o mișcare largă de învăluire executată de Divizia neo-zeelandeză. El a suferit sever, iar Forța aeriană a deșertului a lovit greu asupra transportului său pe șoseaua de coastă. Montgomery a putut să-l urmărească la început doar cu forțe ușoare. Armata a Opta înaintase o mică opt sute de kilometri de la Alamein. După ce a ocupat, în ziua de Crăciun, Sirte și terenurile de aterizare, trupele noastre s-au apropiat, la sfârșitul anului, de următoarea poziție principală a lui Rommel, lângă Buerat.

* * *

Comitetul șefilor de Stat Major a produs între timp două materiale pentru Cabinetul de Război, rezumând părerile acestora cu privire la viitoarea strategie. Ajungând la concluzii, ei au subliniat existența unei serioase divergențe între ei și colegii lor americani. Aceasta era mai curând o chestiune de accentuare și prioritate decât de principii. Șefii de Stat Major britanici considerau că cea mai bună politică este aceea de a continua viguros cu „Torța”, însoțită de o amplă pregătire pentru trecerea Canalului în 1943, în timp ce șefii de Stat Major americani erau de părere că principalul efort european trebuie să fie trecerea Canalului și să ne oprim în Africa de nord. Aceasta era o problemă crucială. Ea putea fi rezolvată doar de președinte și de mine și, după dezbateri considerabile, am decis să ne întâlnim și să o lămurim la Casablanca.

Am zburat acolo în 12 ianuarie 1943. Călătoria mea a fost nițel puțin cam periculoasă. Pentru a încălzi avionul „Comando”, au pus în interior un motor cu petrol, care făcea gaze și producea temperaturi foarte ridicate în anumite puncte de încălzire. M-am trezit la două dimineața, când eram

deasupra Atlanticului, la 700 de kilometri de orice bază, când unul dintre aceste puncte de încălzire îmi ardea degetele de la picioare și mi se părea că, în curând, se va roși, aprinzând păturile. Am coborât de pe piciul meu și l-am trezit pe Peter Portal, care ședea dedesubt, dormind pe scaunul lui, și l-am atras atenția asupra punctului supraîncălzit. Ne-am uitat prin cabină și am mai găsit încă două elemente, încălzite la roșu. Apoi am coborât în cala bombelor (era un bombardier transformat) și am găsit doi oameni care alimentau cu nădejde încălzitorul cu petrol. Am considerat că lucrul acela era periculos din toate punctele de vedere. Punctele fierbinți puteau da naștere unui incendiu, iar aburii de petrol ar face iminentă o explozie. Portal avea aceeași părere. Am decis că era mai bine să înghețăm decât să ardem și am dat ordin să se oprească orice încălzire. Ne-am întors să ne odihnim, tremurând în aerul rece ca gheața al iernii, la peste două mii de metri înălțime, la care trebuia să zburăm ca să fim deasupra norilor. Trebuie să recunosc că acest lucru a constituit pentru mine un moment neplăcut.

Când am ajuns la Casablanca, am găsit că s-au făcut aranjamente bune. Era un hotel mare în suburbia Anfa, cu spațiu pentru membrii din Statul Major britanic și din cel american, și cu săli mari de conferințe. În jurul hotelului erau câteva vile, extrem de confortabile, care au fost rezervate pentru președinte, pentru mine, pentru generalul Giraud și pentru generalul de Gaulle, dacă avea să vină. Întreaga enclavă era înconjurată cu sârmă ghimpată și păzită bine de trupe americane. Eu și cei din Statul Major am ajuns acolo cu două zile înaintea președintelui. Am făcut niște plimbări plăcute cu Pound și cu șefii de Stat Major, pe stâncile de pe plajă. Valuri minunate făceau enormi nori de spumă și te minunai că unii au putut ajunge pe mal la debarcare. N-a fost nici o zi calmă. Valuri de cinci metri înălțime urlau urcându-se pe stânci îngrozitoare. Nu era de mirare că alătea vase de debarcare și bănci au fost răsturnate cu oameni cu tot. Fiul meu, Randolph, a venit și el de pe frontul tunisian. Aveam multe lucruri la care să ne gândim, iar cele două zile au trecut repede. Între timp, cei de la Statele Majore s-au consultat împreună multe ore în fiecare zi.

Președintele a ajuns în după-amiaza de 14. Am avut o întâlnire foarte caldă și prietenoasă și am avut o mare plăcere să-l văd pe marele meu coleg aici pe teritoriul cucerit sau eliberat, pe care l-am stabilit amândoi, în ciuda sfaturilor pe care i le-au dat toți specialiștii lui militari. A doua zi a sosit generalul Eisenhower, după un zbor plin de peripeții. El era foarte dornic să știe ce linie vor adopta șefii de Stat Major combinați și să țină legătura cu ei. Planul lor de comandă îl preocupa total. O zi sau două mai târziu, a sosit și Alexander, care ne-a raportat, mie și președintelui, despre progresul Armatei a Opta. El a făcut o impresie foarte favorabilă asupra președintelui, care a fost foarte atras de el și de veștile lui că Armata a Opta va cucerii Tripoli în viitorul apropiat. El a subliniat cum Montgomery, care avea două corpuri puternice de armată, a lăsat unul

pe loc și a luat toate vehiculele ca să înainteze cu unul singur și că acesta va fi destul de puternic ca să-l împingă pe Rommel înapoi, prin Tripoli, până la linia de frontieră de la Mareth, care era un obstacol foarte serios. Toată lumea s-a bucurat mult de această veste și grația zămbitoare și plăcută a lui Alexander a cucerit toate inimile. Încrederea lui nerostită era molipsitoare.

După zece zile de lucru la problema principală, șefii de Stat Major au ajuns la o înțelegere. Atât președintele cât și eu țineam legătura zilnic cu munca lor și cădeam de acord între noi în legătură cu ea. S-a stabilit că trebuia să ne concentrăm să luăm Tunisul atât cu armata deșertului cât și cu toate forțele ce puteau fi găsite de britanici și din armata lui Eisenhower; s-a mai hotărât ca Alexander să fie locuitorul lui Eisenhower și virtual însărcinat cu toate operațiunile. În legătură cu al doilea pas imediat, dacă să atacăm Sicilia sau Sardinia, s-a ajuns și aici la o înțelegere. Divergențele nu erau pe linie națională ci în principal între șefii de Stat Major și planificatorii uniți. Eu însumi eram sigur că Sicilia trebuia să fie următorul obiectiv iar șefii Statului Major combinat gândeau la fel. Planificatorii, pe de altă parte, împreună cu Lordul Mountbatten, aveau sentimentul că trebuia să atacăm Sardinia mai curând decât Sicilia, pentru că asta se putea face cu trei luni mai devreme; iar Mountbatten își impunea punctul de vedere lui Hopkins și celorlalți. Eu am rămas neclintit și, având șefii de Stat Major în spatele meu, am insistat asupra Siciliei. Planificatorii uniți, respectuoși dar persistenți, au arătat atunci că treaba nu se poate face până la 30 august. În această etapă, am trecut personal în revistă cifrele, cu ei, și după aceea cu președintele, iar eu am dat ordin că Ziua-D trebuia să fie în perioada favorabilă a lunii, în iulie, sau, dacă era posibil, în perioada respectivă din iunie. În timpul desfășurării evenimentului, trupele aeropurtate au intrat în acțiune la 9 iulie, iar debarcările au început la 10 iulie.

* * *

Între timp, s-a ridicat problema lui de Gaulle. Asasinarea lui Darlan, deși criminală, i-a scutit pe Aliați de jena de a lucra cu el. Autoritatea lui a trecut pe nesimțite asupra organizației creată în înțelegere cu americanii în lunile noiembrie și decembrie. Giraud a umplut golul. Se deschisese calea ca forțele franceze, raliat acum în nordul și nord-vestul Africii, să se unească cu Mișcarea francezilor liberi din jurul lui de Gaulle și să-i cuprindă astfel pe francezii din lume aflați în afara stăpânirii germane. Era acum necesar să vină de Gaulle, iar președintele era în general de acord cu acest punct de vedere. I-am cerut de asemeni domnului Roosevelt să-i telegrafieze și să-l invite. Generalul s-a ținut foarte mândru și a refuzat de mai multe ori. Atunci, I-am pus pe Eden să facă mari presiuni asupra lui, mergând până acolo încât să-i spună că, dacă nu vine, vom insista să fie înlocuit de altcineva în fruntea Comitetului francez de eliberare de la Londra. În cele din urmă, el a sosit la 22 ianuarie. A fost dus la

vila lui, lângă cea a lui Giraud și au trecut câteva ore până a fost convins să-l întâlnească. Eu am avut o întâlnire furtunoasă cu de Gaulle și i-am arătat clar că, dacă el continuă să fie un obstacol, nu vom ezita în cele din urmă să rupem relațiile cu el. A rămas foarte distant și a ieșit afară din vilă, în grădina micuță, cu capul sus. În cele din urmă, a fost convins să aibă o discuție cu Giraud, discuție care a durat două sau trei ore și care trebuie să fi fost extrem de plăcută pentru amândoi. După-amiază, el s-a dus să-l vadă pe președinte și, spre ușurarea mea, s-au înțeles neașteptat de bine. Pe președinte l-a atras „privirea lui spirituală” dar nu se putea face prea mult ca ei doi să ajungă la un acord.

În aceste pagini, se fac afirmații foarte severe despre de Gaulle, bazate pe evenimentele momentului, iar eu am avut cu el multe dificultăți și antagonisme ascuțite. Totuși, în relația noastră era un element dominant. Eu nu-l puteam privi ca reprezentând Franța captivă, prostrată, nici Franța care avea un drept de a-și decide liberă viitorul. Știam că nu era un prieten al Angliei. Dar am recunoscut întotdeauna în el spiritul și concepția pe care cuvântul „Franța” le va reprezenta întotdeauna în paginile istoriei. Înțelegeam și admiram comportarea lui arogantă, deși mă irita. Întă ce fel de om era – un refugiat, un exilat din țara sa, unde fusese condamnat la moarte, aflat într-o poziție total dependentă de bunăvoința guvernului britanic, iar acum și de a Statelor Unite. Germanii li cuceriseră țara. Nu avea nici un loc al lui, nicăieri. N-avea importanță; el li sfida pe toți. Întotdeauna, chiar când se comporta cel mai rău, părea că exprimă personalitatea Franței – o națiune mare, cu toată mândria, autoritatea și ambiția ei. Se spunea în glumă că el se considera reprezentantul pe pământ al Ioanei d'Arc pe care unul dintre strămoșii săi se presupune că a servit-o ca un adept credincios. Asta nu mi se părea mic chiar atât de absurd precum arăta. Clemenceau, cu care se spunea de asemeni că se compara, era un om de stat mult mai înțelept și mai experimental. Dar amândoi dădeau impresia că sunt francezi ce nu pot fi învinși.

* * *

Încă o chestiune care merită să fie menționată. Într-un raport către Cabinetul de Război, am făcut următoarea sugestie:

„... Propunem să elaborăm o declarație a conferinței pentru a fi comunicată presei, la timpul potrivit. Aș fi bucuros să știu ce ar crede Cabinetul dacă am include în această declarație ceva despre intenția fermă a Statelor Unite și a Imperiului Britanic de a continua fără încetare războiul, până vom determina «capitularea necondiționată» a Germaniei și Japoniei. Omiterea Italiei ar avea rolul să încurajeze o ruptură acolo. Președintelui i-a plăcut ideea și asta i-ar stimula pe prietenii noștri din toate țările...”

Cititorul trebuie să rețină această telegramă, pentru că folosirea de către președinte, la o întâlnire ulterioară cu presa, a cuvintelor „capitulare necondiționată” a ridicat probleme care vor reveni în această povestire și,

cu siguranță, vor fi dezbătute pe larg. Există o școală de gândire, atât în Anglia cât și în America, potrivit căreia expresia aceasta a prelungit războiul și a cântat în strună dictatorilor, care și-au mănânat popoarele și armatele la disperare. Eu personal nu sunt de acord cu aceasta, pentru motivele pe care le voi arăta în cursul povestirii. Cu toate acestea, cum memoria mea s-a dovedit deficitară în anumite puncte, va fi bine să arătăm faptele așa cum le dezvăluie arhiva mea.

Procesele-verbale ale Cabinetului de Război arată că această telegramă le-a fost prezentată la ședința din după-amiaza zilei de 20 ianuarie. Discuția se pare că s-a învârtit nu în jurul principiului de „capitulare necondiționată”, ci asupra ideii de a face o excepție în favoarea Italiei. În consecință, în 21 ianuarie, domnul Attelee și domnul Eden ne-au trimis următorul mesaj:

Membrii Cabinetului au fost în unanimitate de părere că avantajul înclină împotriva excluderii Italiei, din cauza nemulțumirilor care se vor crea în Turcia, în Balcani și în alte locuri. Nu suntem convinși nici că va avea un efect favorabil asupra italienilor. Cunoașterea faptului că multe rele se vor abate asupra lor ar putea avea mai curând efectul dorit asupra moralului italienilor.

Deci, nu poate încăpea îndoială că expresia „capitulare necondiționată” din declarația comună propusă spre elaborare a fost menționată de către mine Cabinetului de Război și că acesta nu a dezaprobat-o în nici un fel. Dimpotrivă, singura lui dorință a fost ca Italia să nu fie omisă. Nu-mi aduc aminte și nu am înregistrat să se fi întâmplat nimic între mine și președinte în această privință, după ce am primit mesajul Cabinetului și este foarte posibil ca, sub presiunea treburilor, și mai ales a discuțiilor în legătură cu relațiile între Giraud și de Gaulle și întrevederile cu ei, problema să nu se mai fi pomenit între noi doi. Între timp, declarația comună oficială era pregătită de consilierii noștri și de către șefii de Stat Major. Acesta era un document exprimat cu grijă și într-o formă corespunzătoare, pe care atât președintele cât și eu l-am analizat și l-am aprobat. Pare probabil că, întrucât nu-mi surâdea să aplic termenul de capitulare necondiționată Italiei, nu am ridicat problema președintelui și am fost cu siguranță amândoi de acord cu comunicatul pe care l-am stabilit cu consilierii noștri. În comunicat nu se menționează „capitularea necondiționată”. Acesta a fost supus Cabinetului de Război, care l-a aprobat în forma propusă.

Cu oarecare sentiment de surprindere l-am auzit pe președinte spunând, la conferința de presă din 24 ianuarie, că vom obliga toți inamicii noștri la „capitulare necondiționată”. Era natural să se presupună că acel comunicat, asupra căruia se căzuse de acord, să fi înălțurat ceva ce s-a spus la discuții. Generalul Ismay, care știa exact cum lucrează mintea mea de la o zi la alta și a fost de asemeni prezent la toate discuțiile șefilor de Stat Major când a fost pregătit comunicatul, a rămas și el surprins.

În cuvântarea mea, care a urmat-o pe cea a președintelui, eu l-am susținut bineînțeles și am aderat la cele spuse de el. Orice divergențe între noi, fie și prin omisiune, într-o asemenea ocazie și într-un asemenea moment, ar fi fost dăunătoare sau chiar periculoasă pentru efortul nostru de război. Eu îmi asum desigur partea mea de răspundere, împreună cu Cabinetul de Război britanic.

Relatarea făcută de președinte lui Hopkins pare totuși concludentă:

„Am avut atâtea probleme până să-l aducem laolaltă pe cei doi generali francezi, încât m-am gândit în sinea mea că asta a fost la fel de greu ca și aranjarea unei întâlniri între Grant și Lee – și brusc a venit conferința de presă iar Winston și eu mine n-am avut timp să ne pregătim pentru ea și decodată mi-a răsărit în minte ideea să-l numesc pe Grant «Bătrânul capitulare necondiționată» și următorul lucru de care mi-am dat seama a fost că am rostit-o.”*

Nu am sentimentul că această afirmație este slăbită în vreun fel de faptul că expresia apare în notițele după care a vorbit.

Amintirile din război pot fi vii și adevărate, dar nu trebuie să ai niciodată încredere în ele fără verificare, mai ales când este vorba de succesiunea evenimentelor. Cu siguranță că am făcut unele afirmații eronate despre incidentul cu acea capitulare necondiționată, pentru că am spus ceea ce am crezut și am gândit în acel moment, fără să mă uit în procesele-verbale. Nu numai memoria mea a făcut greșeli, ci și domnul Ernest Bevin care a făcut în Camera Comunelor, la 21 iulie 1949, o fantomatică relatare despre dificultățile pe care le-a avut în reconstrucția Germaniei după război, ca urmare a politicii de „capitulare necondiționată”, despre care a afirmat că nici el și nici Cabinetul de Război nu au fost consultați la vremea respectivă. Am replicat, într-o inspirație de moment, cu aceeași inexactitate și bună-credință, că această formulare am auzit-o pentru prima dată de pe buzele președintelui, la conferința de presă de la Casablanca. Abia când am ajuns acasă și am căutat în arhiva mea, am descoperit faptele așa cum au fost expuse aici. Mi-am amintit de profesorul care, la sfârșitul vieții, a fost întrebat de elevul lui devotat care e ultimul lui sfat. El a răspuns, „verifică-ți citatele”.

* * *

Folosirea expresiei „capitulare necondiționată”, deși amplu salută la vremea respectivă, a fost descrisă de atunci de diferite autorități ca una dintre marile greșeli ale politicii de război anglo-americane. Trebuie să ne ocupăm aici de acest lucru. Se spune că asta a prelungit lupta și a făcut mai dificilă refacerea de mai târziu. Eu nu cred că e adevărat. Principalul meu motiv pentru care m-am opus dintotdeauna unei declarații alternative asupra condițiilor de pace, cum s-a cerut atât de des, a fost că o declarație privind condițiile reale asupra cărora ar fi insistat cei trei mari Aliați, forțați de către opinia publică să insiste, ar fi fost mult mai

* Sherwood, *Roosevelt și Hopkins*, pag. 696.

respingătoare pentru orice mișcare germană în favoarea păcii, decât expresia generală „capitulare necondiționată”. Îmi amintesc de câteva încercări care s-au făcut de a se schița condițiile de pace care să satisfacă ura învingătorilor față de Germania. Puse pe hârtie, acestea arătau atât de îngrozitor și depășeau atât de mult ce s-a făcut în realitate încât publicarea lor nu ar fi făcut decât să stimuleze rezistența germană. Era suficient să fie scrise ca să nu fie acceptate.

În mai multe exprimări în public, am arătat clar la ce ne gândeam, președintele și cu mine.

„Termenul «capitulare necondiționată», am spus în Camera Comunelor la 22 februarie 1944, nu înseamnă că poporul german va intra în sclavie, sau va fi distrus. Înseamnă doar că, în momentul capitulării, aliații nu vor fi legați de nici un pact sau obligație... Capitulare necondiționată înseamnă că învingătorii au mână liberă. Asta nu înseamnă că se pot comporta barbar și nici că vor să ștergă Germania dintre națiunile Europei. Dacă suntem legați de ceva, suntem legați de civilizație, prin propria noastră conștiință. Nu trebuie să fim legați de germani ca rezultat al unei lărguiri. Asta înseamnă «capitulare necondiționată».”

Nu se poate afirma că, în ultimii ani ai războiului, în Germania nu s-ar fi înțeles lucrul acesta.*

* * *

Trebuia acum să ne încheiem treburile. Ultima noastră ședință oficială și în plen cu șefii de Stat Major a avut loc la 23 ianuarie, când aceștia ne-au prezentat raportul lor final despre „Desfășurarea războiului în 1943”. Se poate rezuma după cum urmează:

Înfrângerea submarinelor de buzunar—U trebuie să rămână o primă sarcină a resurselor Națiunilor Unite. Forțele sovietice trebuie susținute cu cel mai mare volum de materiale care poate fi transportat în Rusia.

Operațiunile pe teatrul european vor fi conduse având ca obiectiv înfrângerea Germaniei în 1943, cu maximum de forțe care pot fi aruncate asupra ei de către Națiunile Unite.

Principalele linii de acțiune ofensivă vor fi:

În Mediterana:

- (a) Ocuparea Siciliei cu scopul de:
  - (i) A face mai sigură linia mediteraneană de comunicații.
  - (ii) A îndepărta presiunea germană de pe frontul rusesc.
  - (iii) A intensifica presiunea asupra Italiei.
- (b) Crearea unei situații în care Turcia să poată fi atrasă ca un aliat activ.

... Operațiunile din Pacific și din Orientul Îndepărtat vor continua cu obiectivul menținerii presiunii asupra Japoniei și pentru o ofensivă

---

* O relatare amplă a acestei probleme se găsește în *The Hinge of Fate*, capitolul XXXVIII.

pe scară mare împotriva Japoniei de îndată ce Germania va fi înfrântă. Aceste operațiuni trebuiesc ținute în asemenea limite încât, după părerea șefilor de Stat Major uniți, să nu împiedice capacitatea Națiunilor Unite de a folosi orice ocazie favorabilă pentru înfrângerea decisivă a Germaniei în 1943.

În sfârșit, în dimineața zilei de 24, am venit la conferința de presă, unde de Gaulle și Giraud au fost obligați să șadă în același rând de scaune, alternând cu președintele și cu mine, și i-am forțat să-și dea mâna în public, în fața reporterilor și fotografilor. Am făcut lucrul acesta, dar nu poți privi fotografiile acestui eveniment fără să râzi, chiar și în împrejurările acelor timpuri tragice. Faptul că președintele și cu mine eram la Casablanca a fost un secret bine păstrat. Când reporterii de presă ne-au văzut pe amândoi, și când li s-a spus că eram acolo de două săptămâni, nu le venea să-și creadă urechilor.

După căsătoria obligatorie sau „cu pistolul” (cum se numea în Statele Unite) a mirelui și miresei, pentru care se trusesse atât, președintele și-a ținut cuvântarea în fața reporterilor iar eu l-am susținut.

* * *

Președintele se pregătea de plecare. Dar eu i-am spus: „Nu se poate să fi făcut tot drumul ăsta până în Africa, fără să vezi Marrakech. Hai să petrecem două zile acolo. Trebuie să fiu cu dumneata când vei vedea apusul soarelui pe zăpezile munților Atlas.” Am acționat în acest sens și asupra lui Harry Hopkins. Întâmplător, era acolo o vilă încântătoare, despre care nu știam nimic, pe care viceconsulul american, domnul Kenneth Pendar, o închiriasse de la o doamnă americană, doamna Taylor. În această vilă urma să stăm președintele și cu mine, iar în afara ei era loc destul pentru cei din anturajul nostru. Așa că s-a decis să mergem cu toții la Marrakech. Roosevelt și cu mine am traversat împreună cu mașina peste 200 de kilometri prin deșert – care mi se părea că începe să devină mai verde – și am ajuns la frumoasa oază. Descrierea mea despre Marrakech era „Parisul Saharei”, unde toate caravanele veneau de secole, din Africa Centrală, pentru a fi greu taxate *en route* de triburile din munți și apoi păcălite în piețele din Marrakech, primind în schimb viața veselă a orașului, pe care o apreciau foarte mult, și care includea ghicitoare, îmblânzitori de șerpi, mâncăruri și băutură și în general cele mai mari și mai bine organizate bordeluri de pe continentul african. Toate aceste instituții aveau o îndelungată și veche reputație.

Am căzut de acord ca eu să ofer prânzul, iar președintele și cu mine am mers tot drumul cu mașina, cinci ore, și am discutat multe probleme de ale noastre, dar am atins și teme mai ușoare. Mii de ostași americani erau plasați pe drum iar avioanele se roteau neconținut deasupra capului. Scara am ajuns la vilă, unde am fost primiți cu multă ospitalitate de domnul Pendar. L-am dus pe președinte sus în turnul vilei. El a fost dus sus cu un scaun și s-a bucurat de un minunat apus de soare pe zăpezile

de pe Atlas. Am avut o cină foarte veselă, la care au participat circa cincisprezece-şaisprezece persoane, şi am cântat cu toţi. Eu cântam şi preşedintele s-a alăturat corului, iar la un moment dat era gata să încerce un solo. Totuşi, cineva l-a întrerupt şi nu l-am mai auzit niciodată.

Ilustrul meu coleg urma să plece în zori, pe 25, pentru lungul lui zbor prin Lagos şi Dakar şi peste Brazilia, iar apoi până la Washington. Ne luaserăm rămas bun în seara anterioară, dar el a venit la mine dimineaţa, în drum spre avion, să-mi mai spună un la revedere. Eu eram în pat, dar nici n-am vrut să aud să-l las să se ducă singur la aeroport, aşa că am sărit şi mi-am pus hainele cu fermoar şi, doar în papuci şi în această îmbrăcăminte neoficială, am mers cu el cu maşina până la aeroport, am intrat în avion ca să-l văd instalat comod, admirându-i curajul în ciuda tuturor handicapurilor fizice şi eram foarte îngrijorat de călătoria hazardată pe care o avea de făcut. Aceste călătorii cu avionul trebuiau luate ca un lucru obişnuit în timp de război. Eu însă le priveam totdeauna ca pe nişte excursii periculoase. Totuşi, totul a decurs bine. M-am întors la vila Taylor, unde am mai petrecut două zile, făcând corespondenţă cu Cabinetul de Război în legătură cu următoarele mele mişcări şi pictând din turn singurul tablou pe care l-am încercat în timpul războiului.

Conferința de la Casablanca, ianuarie 1943

Capitolul XXI

TURCIA, STALINGRAD ȘI TUNIS

Scena strategică din Mediterana fusese transformată prin ocuparea de către Aliați a Africii de nord, iar prin dobândirea unei baze solide pe coasta sudică, a devenit posibilă o acțiune de înaintare împotriva inamicului. Președintele și cu mine ne-am gândit de mult să deschidem o nouă rută spre Rusia și să lovim în flancul sudic al Germaniei. Turcia era cheia tuturor acestor planuri. Aducerea Turciei în război de partea noastră fusese de multe luni scopul nostru. Acum căpătăm o nouă speranță și urgență.

Stalin era pe deplin de acord cu domnul Roosevelt și cu mine și acum voiam să rezolv chestiunea printr-o întâlnire personală cu președintele înönü pe pământ turcesc. Erau de asemeni multe treburi de rezolvat la Cairo și sperăm ca, în drum spre casă, să vizitez armata britanică de la Tripoli și să trec și pe la Alger. Erau multe lucruri pe care le puteam rezolva la fața locului și mai ales să le văd cu ochii mei. De aceea, la 20 ianuarie am telefonat de la Casablanca vice-prim-ministrului și ministrului de Externe că propun să zbor de la Marrakech la Cairo, să stau acolo două, trei zile și apoi să intru în legătură directă cu turcii.

Cabinetul de război considera că un contact direct cu Turcia era prematur și m-au îndemnat să mă întorc la Londra să dau un raport în fața Parlamentului în legătură cu întâlnirea mea cu domnul Roosevelt, dar, după o dezbatere telegrafică, a acceptat planul meu. În consecință, în 26, am decolat cu avionul „Comando” și, după o cină extrem de bună oferită de domnul Pendar cu mâncăruri de la vila Taylor, am dormit bine, apoi m-am dus proaspăt la scaunul copilului, am stat alături de căpitanul Vanderkloot și am văzut împreună, pentru a doua oară, zorile strălucind pe apele Nilului. De data aceasta, nu a mai trebuit să ne ducem atât de departe în sud, pentru că Victoria de la Alamein a mutat trupele noastre la peste două mii de kilometri mai la vest. Am ajuns la aerodrom la cincisprezece kilometri de piramide și am fost salutați la sosire de ambasador, Lordul Killearn, și de Comandamentul din Cairo. Apoi am plecat la ambasadă. Aici mi s-a alăturat Sir Alexander Cadogan, subsecretar de stat permanent la Ministerul de Externe, trimis de Cabinetul de Război

la cererea mea. Cu toții am putut constata situația, care contrasta cu cea care fusese în august 1942, dându-ne sentimente de ușurare și satisfacție.

Îmi sosseau acum mesaje care spuneau că președintele turc İsmet İnönü era încântat de ideea întâlnirii propuse și se făceau aranjamente ca aceasta să aibă loc la Adana, pe coastă, lângă granița turco-siriană, la 30 ianuarie. M-am dus cu avionul „Comando” să mă întâlnesc cu turcii. Este un zbor de doar patru ore peste Mediterana, cea mai mare parte cu vizibilitate asupra Palestinei și Siriei, și îi aveam cu mine, dar în alt avion, pe Cadogan și generalii Brooke, Alexander, Wilson și alți ofițeri. Am aterizat cu dificultate pe micul aerodrom turc și abia terminasem cu saluturile și ceremonialul, când un uriaș șarpe emailat a început să iasă din defileul muntos, avându-l în el pe președinte și întregul guvern turc precum și pe mareșalul Çakmak. Ei ne-au primit cu cea mai mare cordialitate și cu entuziasm. Trenul avea câteva vagoane-salon pentru noi, deoarece în împrejurimi nu exista așa ceva. Am petrecut două nopți în tren, având lungi discuții cu turcii, și conversații agreabile în cursul meselor cu președintele İnönü.

Discuțiile generale se axau pe două chestiuni: structura lumii după război, inclusiv aranjamentele pentru o organizație internațională, și viitoarele relații ale Turciei și Rusiei. Dau doar câteva exemple de remarci pe care le-am făcut conducătorilor turci, conform proceselor-verbale. Am spus că m-am întâlnit cu Molotov și cu Stalin și că impresia mea era că amândoi doreau o asociere pașnică cu Regatul Unit și Statele Unite. În sfera economicului, ambele puteri occidentale aveau multe de oferit Rusiei și puteau ajuta la refacerea pierderilor acesteia. Nu puteam prevedea ce va fi în viitorii douăzeci de ani, dar am făcut totuși un tratat pe douăzeci de ani. Mă gândeam că, în viitorii zece ani, Rusia se va concentra asupra reconstrucției. Probabil că vor fi schimbări: comunismul fusese deja modificat. Consideram că trebuie să trăim în bune relații cu Rusia, iar dacă Marea Britanie și Statele Unite acționau împreună și mențineau o forță aeriană puternică, trebuia să poată menține o perioadă de stabilitate. Rusia ar putea chiar câștiga prin aceasta. Ea avea vaste regiuni nedevelopate - de exemplu în Siberia.

Primul-ministru turc a observat că eu exprimasem părerea că Rusia ar putea deveni imperialistă. Aceasta făcea necesar ca Turcia să fie foarte prudentă. Am replicat că va exista o organizație internațională care va asigura pacea și securitatea și care va fi mai puternică decât Liga Națiunilor. Am adăugat că nu mă temeam de comunism. El a remarcat că era în căutare de ceva mai real. Toată Europa era plină de slavi și comuniști. Toate statele învinse vor deveni bolșevice și slave, dacă Germania era învinsă. Eu am spus că lucrurile nu ies totdeauna chiar atât de rău cum se așteaptă; dar dacă ar fi așa, ar fi mai bine ca Turcia să fie puternică și asociată strâns cu Regatul Unit și Statele Unite. Dacă Rusia ar ataca Turcia fără motiv, întrecă organizație internațională despre care am vorbit va fi în favoarea Turciei și, după actualul război, garanțiile vor fi mult mai severe, nu numai în privința Turciei ci și în cazul întregii Europe. Eu nu voi fi un prieten al Rusiei, dacă aceasta ar imita Germania. Dacă

ar face acest lucru, am aranja cea mai bună combinație posibilă împotriva ei și nu voi ezita să-i spun asta lui Stalin.

În timpul acestor discuții politice generale, șeful Statului Major Imperial avea convorbiri militare împreună cu ceilalți înalți comandanți ai noștri. Cele două puncte principale care trebuiau analizate erau: asigurarea de echipamente pentru forțele turcești, până atunci dependente de orice mișcare politică a Turciei, și pregătirea planurilor de întărire a acestora cu unități britanice, în eventualitatea intrării Turciei în război. Rezultatele acestor discuții au fost materializate într-o înțelegere militară.

Parlamentările mele cu Turcia aveau ca intenție pregătirea drumului intrării ei în război în toamna anului 1943. Că lucrul acesta nu s-a întâmplat după prăbușirea Italiei și înaintarea Rusiei împotriva Germaniei la nord de Marea Neagră, aceasta s-a datorat unor evenimente nefericite în Marea Egee, mai târziu în cursul anului, care vor fi descrise la locul potrivit.

* * *

M-am întors de la Adana la Cairo, oprindu-mă pe drum în Cipru și apoi din nou la Tripoli. Acesta fusese cucerit de armata britanică la 23 ianuarie. Portul a fost găsit foarte avariat. Intrarea fusese complet blocată de vase scufundate, iar căile de acces fuseseră amplu minate. Acest lucru fusese prevăzut, iar primul vas cu aprovizionare a intrat în port în 2 februarie. O săptămână mai târziu, se operau 200 000 de tone pe zi. Deși Armata a Opta mai avea de călătorit distanțe mari, întreținerea ei în timpul înaintării de peste două mii de kilometri de la Alamein, încununată cu deschiderea rapidă a portului Tripoli, a fost o reușită administrativă pentru care meritul revine generalului Lindsell de la Cairo și generalului Robertson de la Armata a Opta. La sfârșitul lunii, Armatei a Opta i s-a alăturat generalul Leclerc, care a condus o forță mixtă de francezi liberi de circa 2500 de oameni, care a parcurs peste două mii de kilometri prin deșert, din Africa franceză ecuatorială. Leclerc s-a pus fără rezerve sub ordinele lui Montgomery. El și trupele lui aveau să joace un rol de seamă în restul campaniei tunisiene.

Armata a Opta a trecut frontiera în Tunisia la 4 februarie, completând astfel cucerirea imperiului italian de către Marea Britanie. În concordanță cu decizia Conferinței de la Casablanca, această armată intra acum sub conducerea generalului Eisenhower, având pe generalul Alexander ca locuitor și comandant executiv în operațiunile pe uscat. Cititorul poate că își amintește directiva pe care i-o dădusem lui Alexander când am plecat din Cairo, cu șase luni mai înainte.* El mi-a trimis acum următorul răspuns:

Domnule,

Ordinele pe care mi le-ați dat în august [10], 1942, au fost îndeplinite. Inamicii Majestății sale, cu tot ce le aparținea, au fost

* Vezi capitolul XIV, Cartea a III-a.

Frontul din Rusia, aprilie 1942 - martie 1943

complet eliminați din Egipt, Cyrenaica, Libia și Tripolitania. Aștept acum noi instrucțiuni.

După două zile lungi și agitate, am plecat cu grupul meu să-l vizitez pe Eisenhower și pe toți ceilalți, la Alger. Aici încordarea era acută. Asasinarea lui Darlan impunea încă multe precauții în jurul figurilor proeminente. Cabinetul continua să arate preocupare față de securitatea mea și, evident, voia să mă vadă acasă cât mai curând posibil. Acest lucru era însă complementar. Duminică noaptea, în 7 februarie 1943, am decolat și am zburat direct și în siguranță spre casă. Acesta a fost ultimul meu

zbor cu avionul „Comando“, care mai târziu a pierit cu toți cei de la bord, dar cu alt pilot și cu alt echipaj.

* * *

Prima mea sarcină, când am ajuns acasă, a fost să fac o prezentare completă în fața Camerei Comunelor asupra Conferinței de la Casablanca, asupra turneului meu în Mediterana și asupra situației generale. Mi-au trebuit mai mult de două ore, în 11 februarie, ca să-mi țin cuvântarea. Dar eram mai obosit de călătoria mea decât îmi dădeam seama atunci și probabil că am răcit. Câteva zile mai târziu, răceala și o durere în gât m-au obligat să stau la pat. În seara zilei de 16, când eram singur cu doamna Churchill, mi-a crescut brusc temperatura și Lordul Moran, care mă supraveghea, a spus hotărât că aveam o inflamație la baza unui plămân. Diagnosticul l-a făcut să-mi prescrie un medicament care se numește M și B. A doua zi, mi s-au făcut radiografiile complicate care au confirmat diagnosticul, iar doctorul Geoffrey Marshall de la Spitalul Guy a fost chemat la consultație. Toate lucrările îmi veneau în fiecare oră la Anexă și mi-am menținut ritmul de lucru obișnuit, deși nu mă simțeam deloc bine, dar acum îmi dădeam seama de o marcată reducere a numărului hârtiilor care ajungeau la mine. Când am protestat, medicii, susținuți de soția mea, au argumentat că ar trebui să întrerup complet lucrul. Eu nu am fost de acord. Ce era să fac toată ziua? Atunci, ei mi-au spus că am pneumonie, la care eu am replicat, „Păi, cred că vă puteți descurca cu așa ceva. Nu aveți încredere în noul vostru medicament?“ Doctorul Marshall a spus că el numește pneumonia „prietena omului în vârstă“. „De ce?“ am întrebat eu. „Pentru că îi ia pe tăcuțe.“ Eu am dat un răspuns corespunzător, dar am ajuns la o înțelegere în următorul sens: Eu voi primi doar documentele cele mai importante și interesante care mi se trimit și voi citi un roman. Am ales *Moll Flanders*, despre care am auzit lucruri foarte bune dar nu găsisem timpul să le verific. Cu această înțelegere, mi-am petrecut următoarea săptămână cu febră și stare proastă și uneori m-am simțit foarte bolnav. Între 19 și 25 sunt zile albe în privința scurgerii minuterilor. Curând, președintele, generalul Smuts și alți prieteni, care au auzit de boala mea, mi-au trimis repetate telegrame, sfătuindu-mă să ascult de sfatul medicilor, iar eu m-am ținut cu credință de înțelegerea cu ei. Când am terminat romanul *Moll Flanders*, i l-am dat doctorului Marshall ca să-l bine dispun. Tratamentul a avut succes.

* * *

În acest timp, Stalin mi-a trimis filmul victoriei de la Stalingrad, cu toate luptele disperate minunat redade, iar aici e momentul să spun, prea pe scurt, povestea minunatei și decisive lupte a armatelor rusești.

Înaintarea germană spre Caucaz a culminat și s-a prăbușit în vara și toamna anului 1942. La început, multe au mers conform planului, deși nu atât de repede precum speraseră. Grupul armatei din sud i-a împins pe ruși de la cotul Donului inferior. Apoi, s-a împărțit în Grupul A, sub

comanda lui List și Grupul B, sub conducerea lui Bock, iar la 23 iulie, Hitler le dăduse sarcinile. Grupul de armată A trebuia să ocupe întreg malul de est al Mării Negre și terenurile petrolifere adiacente, iar Grupul de armată B, după stabilirea unui flanc defensiv de-a lungul fluviului Don, trebuia să avanseze spre Stalingrad, „să distrugă forțele inamice adunate acolo și să ocupe orașul”. Trupele din fața Moscovei vor conduce operațiuni de reținere, iar Leningradul, la nord, va fi capturat la începutul lui septembrie.

Armata întâia Panzer a generalului Von Kleist, formată din cincisprezece divizii, conducea înaintarea spre Caucaz. După ce au trecut Donul, au înaintat mult, opunându-li-se o rezistență redusă. Au ajuns la aerodromurile din Maikop la 9 august, găsindu-le total distruse. Nu au reușit să ajungă la terenurile petrolifere de la Groznâi. Cele de la Baku, cele mai mari dintre toate, erau încă la distanță de trei sute cincizeci de kilometri, iar ordinele lui Hitler de ocupare a întregului litoral al Mării Negre nu a putut fi dus la îndeplinire. Întăriți cu trupe proaspete, trimise cu trenul de-a lungul malului de vest al Caspicii, rușii se țineau ferm peste tot. Kleist, slăbit prin diversiunea trupelor pentru efortul de la Stalingrad, a luptat până în noiembrie la poalele munților Caucaz. Atunci s-a lăsat iarna. Resursele lui erau epuizate.

Pe frontul grupului de armată B a fost mai mult decât un eșec. Atracția Stalingradului îl fascina pe Hitler. Însuși numele orașului era o provocare. Orașul era un centru industrial și un punct puternic pe flancul defensiv, protejând principala lui lovitură spre Caucaz. Acesta a devenit un magnet care atrăgea spre el efortul suprem al armatei germane și al forței ei aeriene. Rezistența creștea cu fiecare zi. Abia la 15 septembrie, după lupte grele între Don și Volga, s-a ajuns în împrejurimile Stalingradului. Atacurile puternice din luna următoare au făcut unele progrese cu costuri teribile de sângeroase. Nimic nu-i putea copleși pe ruși, care luptau cu devotament pasionat în ruinele orașului lor.

Generalii germani, de mult timp jenați, aveau acum motive de îngrijorare. După trei luni de lupte, principalele obiective ale campaniei, Caucazul, Stalingradul și Leningradul erau încă în mâinile rușilor. Pierderile fuseseră foarte grele iar înlocuirile insuficiente. Hitler, în loc să trimită contingente proaspete care să înlocuiască pierderile, forma noi divizii instruite. După părerea militarilor, era deja timpul să se oprească, dar Hitler nu voia să audă. La sfârșitul lui septembrie, Halder, șeful de Stat Major al lui Hitler, i-a rezistat în cele din urmă stăpânului său și a fost concediat. Hitler și-a înboldit înainte armatele. La mijlocul lui octombrie, poziția germană s-a înrăutățit vizibil. Grupul de armată B era întins pe un front de o mie de kilometri. Armata a șasea a generalului Paulus și-a extins efortul și acum zăcea epuizată, cu flancurile slab apărate de niște aliați de calitate dubioasă. Iarna era aproape, când rușii aveau să contraatace cu siguranță. Dacă frontul de la Don nu putea fi ținut, siguranța armatelor de pe frontul din Caucaz era subminată. Dar Hitler nu accepta nici o

sugestie de retragere. La 10 noiembrie, ruși au început îndelung și curajos pregătirile asaltului de încercuire, lovind atât la nord cât și la sud de Stalingrad asupra flancurilor slab păzite ale germanilor. Patru zile mai târziu, brațele cleștelui rusesc s-au întâlnit și armata a șasea a fost prinsă în cursă între Don și Volga. Paulus a propus să spargă încercuirea. Hitler i-a ordonat să reziste pe loc. Cu trecerea zilelor, armata era strânsă într-un spațiu care se comprima tot mai mult. La 12 decembrie, pe o vreme proastă, germanii au făcut un efort disperat să iasă din cordonul rusesc și să-și elibereze camarazii asediați. Au eșuat. După aceea, deși Paulus și armata sa au mai rezistat șapte săptămâni îngrozitoare, pierrea lor era sigură.

S-au făcut mari eforturi să fie aprovizionat pe calea aerului, dar puțin a ajuns până la ei și pe seama unor mari pierderi în avioane. Frigul era intens; hrana și munițiile se împuținaseră iar o epidemie de tifos se adăuga la mizeria oamenilor lui. La 8 ianuarie, a respins un ultimatum de a se preda, iar în ziua următoare a început ultima fază a luptei, cu atacuri violente rusești spre vest. Germanii s-au luptat cu dârzenie, astfel încât rușii au câștigat doar șapte kilometri în cinci zile. Dar, în cele din urmă, au început să cedeze și, în 17, rușii erau la cincisprezece kilometri de orașul Stalingrad. Paulus a aruncat în luptă toți oamenii care puteau ține o armă în mână, dar fără folos. La 22 ianuarie, rușii au înaintat din nou, până când germanii au fost aruncați la marginile orașului pe care încercaseră în zadar să-l cucerească. Aici, rămășițele unei armate cândva mari au fost strânse pe un dreptunghi de șase kilometri lățime și doisprezece lungime. Sub un intens tir de artilerie și bombardament aerian, supraviețuitorii s-au apărat în violente lupte de stradă, dar strădania lor era fără speranță și, pe măsură ce rușii continuau să înainteze, unități epuizate au început să se predea de-a valma. Paulus și Statul lui Major au fost capturați, iar la 2 februarie, mareșalul Voronov a raportat că orice rezistență a încetat și au fost luați nouăzeci de mii de prizonieri. Aceștia erau tot ce mai rămăsese din douăzeci și una de divizii germane și una română. Cu aceasta s-a încheiat prodigiousul efort al lui Hitler de a cuceri Rusia cu forța și a distruge comunismul printr-o formă la fel de odioasă de tiranie totalitară.

Primăvara anului 1943 a marcat punctul de cotitură al războiului pe frontul de răsărit. Chiar înainte de Stalingrad, marele val rusesc îl măturase pe inamic îndărăt pe toată linia frontului. Armata germană din Caucaz a fost retrasă cu îndemânare, dar rușii au presat inamicul la Don și înapoi, dincolo de Don, unde fusese linia de lansare a ofensivei lui Hitler din toamna precedentă. Mai la nord, germanii au pierdut de asemeni teren, până când au ajuns la peste trei sute cincizeci de kilometri depărtare de Moscova. Încercuirea Leningradului a fost ruptă. Germanii și satelișii lor au suferit pierderi uriașe în oameni și materiale. Terenul câștigat cu un an înainte le-a fost luat. Nu mai erau superiori rușilor pe uscat. În văzduh, aveau acum de-a face cu puterea crescândă a forțelor aeriene britanice și americane, care operau atât din Britania cât și din Africa.

* * *

Totuși, victoria nu l-a făcut pe Stalin mai binevoitor. Dacă ar fi putut veni la Casablanca, cei trei Aliați ar fi putut elabora un plan, față-n față. Dar asta nu a fost să fie și discuțiile s-au purtat prin telegrame. Noi i-am spus despre deciziile noastre militare, iar la întoarcerea acasă, cu autorizarea președintelui, i-am trimis o nouă explicare a planurilor noastre și anume că dorim să eliberăm Tunisia în aprilie, să capturăm Sicilia și să împingem la limită pregătirile noastre pentru traversarea Canalului în august sau septembrie.

„... Este evident, a răspuns el cu promptitudine, că, spre deosebire de calculele anterioare, sfârșitul operațiunilor în Tunis se așteaptă să fie în aprilie în loc de februarie. Nu e nevoie să vă mai spun cât de dezamăgitoare este o asemenea amânare... Este (de asemenea) evident din mesajul dumatile că stabilirea unui al doilea front, în special în Franța, este prevăzută doar în august-septembrie. Mi se pare că actuala poziție cere grăbirea cât mai mult posibil a acțiunii gândite – adică a deschiderii unui al doilea front în vest, la o dată considerabil mai avansată decât cea indicată. Pentru a nu da inamicului nici un răgaz, este extrem de important să se dea lovitura în vest în primăvară sau la începutul verii și nu să fie amânată până în a doua jumătate a anului...”

Și, cu o lună mai târziu (la 15 martie):

„Înțelegând pe deplin importanța Siciliei, trebuie totuși să subliniez că aceasta nu poate înlocui al doilea front în Franța.... Consider că este de datoria mea să vă atenționez cât mai puternic, cât de periculoasă ar fi pentru cauza noastră comună amânarea în continuare a deschiderii celui de al doilea front în Franța. Acesta este motivul pentru care nesiguranța declarațiilor dumneavoastră privind o viitoare ofensivă anglo-americană peste Canal îmi trezește grave îngrijorări și simt că nu pot să tac...”

* * *

Era evident că ajutorul cel mai eficient pe care-l puteam da rușilor era îndepărtarea rapidă a Axei din nordul Africii și întărirea războiului aerian împotriva Germaniei, dar, deși ritmul înaintării noastre dinspre est a depășit așteptările, situația Aliaților a rămas câtva timp îngrijorătoare. Malta a fost într-adevăr realimentată și reînarmată și a intrat din nou în activitate deplină. Din noile noastre baze din Algeria și Cyrenaica, forțele noastre navale și aeriene aveau o rază largă de acțiune, apărând transporturile navale aliate și atacând aprovizionarea și întăririle inamicului. În afară de blocarea Tunisului, unde forțele aeriene germane erau încă puternice, noi ajungeam la porturile italiene Palermo, Neapole și Spezia,

care simțeau loviturile pe măsură ce creștea forța noastră, iar bombardierele Forțelor Aeriene Regale de acasă au preluat atacul asupra nordului Italiei. Flota italiană nu făcea nici o încercare de a se amesteca. În afară de prezența flotei britanice, lipsa combustibilului era serioasă. Erau zile când în Sicilia nu exista nici o tonă de petrol pentru vasele de escortă care acopereau aprovizionarea pentru Tunis.

Dar toate acestea nu puteau ascunde faptul că, după eșecul nostru de a cucerii Tunisia, în decembrie, lovitura noastră inițială fusese încheiată. Refuzând să recunoască faptul că nu putea păzi de pe mare și din văzduh nici măcar îngusta trecere în Sicilia, Hitler a ordonat crearea unei noi armate care să facă față atacurilor iminente ale Aliaților, atât din est cât și din vest. Rommel, promovat să conducă toate trupele Axei, a concentrat două divizii germane blindate la est de Faid, ca să împingă înapoi Corpul american care i se opunea și să nu-i permită să vină pe flancul lui și din spate, în timp ce el era angajat în lupte cu presiunea dură a Armatei a Opta. Atacul a început la 14 februarie. Se așteptase în mod greșit că lovitura va veni dinspre Fondouk și nu dinspre Faid. În consecință, Divizia blindată a Statelor Unite, sub ordinele generalului Alexander, a fost foarte dispersată. În ziua de 17, Kasserine, Feriana și Sheida erau în mâinile germanilor. Rommel a lovit atunci spre nord. A urmat o luptă aprigă, dar, în 22 la amiază, el a început o retragere în ordine și, în cele din urmă, linia noastră inițială a fost restabilită. Dar Rommel nu era încă terminat. Patru zile mai târziu, el a început o serie de atacuri puternice asupra frontului Corpului al V-lea britanic. La sud de Medjez, inamicul a fost respins fără cuceriri semnificative; spre nord, el a cucerit câțiva kilometri, lăsând orașul, în mod curios, în afară. Aproape de coastă, trupele noastre au fost obligate să se retragă treizeci de kilometri, dar apoi s-au menținut pe poziții. În ultima săptămână a lui februarie, generalul Alexander a preluat comanda întregului front. În același timp, în concordanță cu înțelegerea de la Casablanca, mareșalul aerului Tedder a preluat controlul Forțelor Aeriene ale Aliaților. Bătălia în Tunisia era acum la apogeu. La 6 martie, Rommel a inițiat patru atacuri, folosind toate cele trei divizii germane Panzer împotriva Armatei a Opta, care înainta. Fiecare dintre atacuri a fost respins cu pierderi grele. Aceasta a fost probabil cea mai mare înfrângere a lui Rommel în toată campania lui africană. În plus, a fost ultima lui acțiune acolo. Scurt timp după aceea, a fost rechemat în Germania și a fost înlocuit de von Arnim.

Armata a Opta a înaintat ca să ajungă la principală poziție a inamicului, Linia Mareth. Aceasta era un sistem de fortificații lung de treizeci de kilometri, construit de francezi înainte de război pentru a opri incursiunile italiene în Tunisia. Acum, italienii îl foloseau împotriva britanicilor! Două săptămâni au fost necesare pentru pregătirea unui asalt împotriva unor fortificații atât de puternic apărute. Lovitura a fost dată în a treia săptămână a lunii martie. Inamicul a fost depășit prin flanc, iar la 7 aprilie, după lupte amare și complicate, o patrulă a Diviziei a 4-a indiană și una din

Corpul II al Statelor Unite s-au întâlnit. Salutul americanilor „bună, chitrelor“,^{*} deși n-a fost înțeles, a fost acceptat cu cea mai mare cordialitate. Cele două armate, care au pornit de la o distanță de aproape trei mii de kilometri, se uniseră în sfârșit. În 18, un mare convoi aerian inamic, de o sută de avioane, a fost surprins de avioanele noastre Spitfire și de Warhawks americane dincolo de Capul Bon. Convoitul a fost împrăștiat în confuzie; peste cincizeci de avioane au fost doborâte. A doua zi, aparate Kitty Hawk din Africa de Sud au distrus cincisprezece din optsprezece; și, în sfârșit, la 22 aprilie, au fost distruse alte treizeci, inclusiv multe încărcate cu petrol, care ardeau pe mare. Aceasta a pus practic capăt încercării încăpățanate a lui Hitler, pe care Germania nu și-o putea permite. Alte avioane de transport n-au mai îndrăznit să zboare ziua. Realizările lor au fost mari. În cele patru luni, din decembrie până în martie, au transportat în Africa peste 40 000 de oameni și 14 000 de tone de aprovizionare.

La 6 mai, Alexander și-a lansat atacul culminant. Forțele aeriene aliate au depus un efort suprem, cu 2500 ieșiri pe zi. Forțele Axei fuseseră treptat slăbite și, în această criză, puteau face doar șaiszeci de ieșiri drept răspuns. Culminarea era aproape. Blocada totală pe mare și în văzduh a fost stabilită. Mișcarea inamicului, pe mare fusese oprită, efortul aerian se terminase. Corpul IX britanic a făcut o pătrundere în frontul inamicului. Cele două divizii blindate au trecut pe lângă infanterie și au ajuns la Massicault, la jumătatea drumului spre Tunis. A doua zi, 7 mai, au continuat să avanseze, Divizia a 7-a blindată a intrat în Tunis, apoi a cotit spre nord ca să dea mâna cu forțele Statelor Unite. Rezistența pe frontul american se sfărâmasese în același timp și Divizia lor a 9-a de infanterie a ajuns la Bizerta. Trei divizii germane au fost astfel prinse între trupele aliate și s-au predat la 9 mai.

Divizia a 6-a blindată, urmată de a 4-a britanică, împreună cu Prima divizie blindată în dreapta lor, s-au îndreptat spre est, prin și dincolo de Tunis. Ele au fost reținute de o rezistență organizată în grabă într-un defileu lângă mare, dar tancurile lor au trecut de-a lungul plajei și, în seara de 10 mai, am ajuns la Hammamet, pe coasta de est. În urma lor, Divizia a 4-a a trecut în jurul peninsulei Capului Bon fără să întâlnească vreo opoziție. Restul inamicilor au fost prinși în plasă în sud.

„... Mă aștept ca orice rezistență organizată să se prăbușească în următoarele patruzeci și opt de ore, telegrafia generalul Alexander la 11 mai, iar lichidarea finală a tuturor forțelor Axei să aibă loc în următoarele două sau trei zile. Apreciez că numărul prizonierilor, până în prezent, depășește cifra de 100 000, dar aceasta încă nu este confirmată și încă mai vin. Ieri am văzut o trăsură trasă de cai, plină cu germani care se duceau singuri la tabăra de prizonieri. Când au trecut, nu ne-am putut

* Nume dat marinarilor britanici de către Marina Statelor Unite, datorită folosirii sucului de chitră pe vasele britanice, pentru evitarea scorbutului.

opri râsul, iar ei au râs de asemeni. Toată povestea semăna mai curând cu o zi de curse de cai...”

Amiralul Cunningham făcuse pregătiri complete pentru prăbușirea finală și a ordonat tuturor forțelor navale disponibile să patruleze strâmtorile ca să împiedice o evacuare a Axei, de tip „Dunkerque”. Numele de cod potrivit al acestei operațiuni a fost „Răsplată”. În data de 8, el a semnalizat: „Scufundați, ardeți, distrugeți. Nu lăsați să treacă nimic.” Dar numai câteva barje au încercat să scape și au fost toate capturate sau scufundate. În 12, încercuirea era închisă: Inamicul a depus armele. La 2.15 p.m., în 13 mai, Alexander mi-a semnalat:

Domnule,

Este datoria mea să vă raportez că s-a încheiat campania în Tunisia. Orice rezistență a inamicului a încetat. Suntem stăpâni coastei Africii de nord.

Nimeni nu se putea îndoi de magnitudinea victoriei la Tunis. Era la același nivel cu Stalingradul. Au fost luați aproape un sfert de milion de prizonieri. Inamicul a avut grele pierderi de vieți omenești. O treime din vasele lor de aprovizionare au fost scufundate. Africa era curățată de dușmanii noștri. Un continent fusese recucerit. Pentru prima dată de la începutul războiului, la Londra a fost o stare de spirit mai bună. Parlamentul i-a primit pe miniștri cu prejuri și entuziasm și și-a transmis mulțumirile către comandanți în cei mai călduroși termeni. Eu am cerut să sune clopotele tuturor bisericilor. Mi-a părut rău că nu le-am auzit dangătul, dar aveam treburi mai importante pe partea cealaltă a Atlanticului.

Capitolul XXII

OBIECTIVUL ITALIA

Motivele care m-au făcut să mă grăbesc să mă duc la Washington, de îndată ce situația din Africa devenise certă, erau serioase. Ce trebuia să facem în urma victoriei noastre? Fructele ei trebuiau să fie culese doar în vârful tunisian sau trebuia să scoatem Italia din cale și să antrenăm Turcia în război de partea noastră? Acestea erau întrebări grele, care își puteau găsi răspunsul numai într-o conferință personală cu președintele. După acestea, era planul de acțiune pe teatrul indian. Eram conștient de divergențele serioase, mai adânci, care, dacă nu erau rezolvate, puteau duce la mari dificultăți și la o acțiune slabă în restul anului. Eram hotărât să avem o conferință la cel mai înalt nivel posibil.

Doctorii nu-mi permiteau să zbor la o înălțime mare, cum era necesar pentru un bombardier, și atunci s-a decis să călătoresc pe mare. Am părăsit Londra în noaptea de 4 mai, iar a doua zi ne-am urcat la bordul vasului *Queen Mary* în portul Clyde. Vasul a fost admirabil aranjat pentru toate nevoile noastre. Întreaga delegație era instalată pe puntea principală, care era despărțită de restul vasului. Birouri, săli de conferință și, bineînțeles, camera bășii erau gata pentru a fi folosite imediat. Din momentul când ne-am urcat la bord, munca noastră s-a desfășurat fără încetare. Conferința, pe care o botezasem „Trident”, trebuia să dureze cel puțin două săptămâni și intenționa să acopere toate aspectele războiului. Grupul nostru trebuia deci să fie mare. „Obişnuții” erau toți în forță: șefii de Stat Major cu un număr suficient de ofițeri de Stat Major, Lordul Leathers cu oficialități importante de la Ministerul Transportului de Război, și Ismay cu membri ai Ministerului meu al Apărării. Comandantul șef din India, feldmareșalul Wavell, amiralul Pierce erau și ei cu noi. I-am chemat pentru că eram sigur că prietenii noștri americani erau foarte dornici să facem tot ce era posibil – și chiar imposibil – în sensul unor operațiuni imediate în India. Conferința trebuia să audă direct părerile oamenilor care vor trebui să pună în aplicare sarcinile ce aveau să le fie încredințate.

Erau multe pe care trebuia să le stabilim între noi, înainte de a ajunge la Washington, iar acum eram cu toți sub același acoperiș. Cei de la planificare și cei de la contrainformații erau aproape tot timpul în ședință. Șefii de Stat Major se întâlneau zilnic și uneori de două ori pe

zi. Eu am aderat la practica mea obișnuită de a le comunica în fiecare dimineață gândurile mele sub forma unor minute și directive și, practic, aveam o discuție cu ei în fiecare după-amiază sau seara. Aceste procese de tatonare, de triere și de argumentare au continuat în tot cursul călătoriei și s-a ajuns la decizii importante prin pași măsuși.

* * *

Trebuia să ne gândim la toate teatrele de luptă deodată. Asupra operațiunilor în Europa după victoria din Africa, eram cu toții de acord. La Casablanca se decisese să atacăm Sicilia și toate pregătirile erau foarte avansate. Șefii de Stat Major britanici erau convinși că un atac asupra teritoriului principal al Italiei ar trebui să urmeze sau chiar să se interfereze cu ocuparea Siciliei. Ei propuneau ocuparea unui cap de pod pe degetul mare al cizmei Italiei, care să fie urmat de un alt asalt asupra tocului, ca un prelude la o înaintare spre Bari și Neapole. Încă pe vapor, s-a pregătit un document care prezenta acest punct de vedere și argumentele care îl susțineau, iar acesta a fost prezentat șefilor de Stat Major americani, la sosirea la Washington, ca o bază de discuție.

Am anticipat anumite dificultăți în a ajunge la o înțelegere cu prietenii noștri americani și asupra celei de a doua sferă a acțiunii militare britanice și anume operațiunea din India. Multe planuri au fost puse pe hârtie, dar aveam puține de arătat în fapt. Președintele și cercul lui încă îndrăgeau idei exagerate despre puterea militară pe care o putea exercita China, dacă i se dădeau suficiente arme și echipamente. Ei se temeau de asemeni, pe nedrept, de o prăbușire a Chinei dacă nu i se acorda sprijin. Mie nu-mi plăcea deloc ideea de a recuceri Birmania prin înaintare de-a lungul mizerabilei căi de comunicații din Assam. Eu uram junglele, care revin oricum învingătorului, și mă gândeam la folosirea forțelor aeriene, a forțelor maritime și ale operațiilor cu amfibii în puncte cheie. Era totuși esențial pentru toate marile noastre probleme ca prietenii noștri să nu simtă că am fost lenți și să fie convinși că suntem gata să facem toate eforturile pentru a veni în întâmpinarea dorințelor lor. Ce s-a întâmplat în Birmania se va relata mai târziu.

La 11 mai, am ajuns la insula Staten. Harry Hopkins era acolo ca să ne primească și imediat ne-am imbarcat în tren spre Washington. Președintele era pe peron ca să mă salute și m-a dus imediat la vechile mele camere de la Casa Albă. A doua zi după-amiază, în 12 mai ora 2.30 p.m. ne-am întâlnit cu toții în biroul lui oval ca să trecem în revistă și să expunem activitatea pentru conferință.

Domnul Roosevelt mi-a cerut să deschid discuția. În conformitate cu procesele-verbale, esența gândurilor mele a fost următoarea:

„... Nu trebuia să uităm niciodată că pe frontul rusesc au fost 185 de divizii germane. Noi am distrus armata germană în Africa, dar curând nu vom mai fi în contact cu ea nicăieri. Efortul rusesc a fost prodigios și noi le suntem datori. Cel mai bun mod de a lua greul de pe frontul

rusesc în 1943 ar fi de a lovi Italia ca să iasă din război, obligându-i astfel pe germani să trimită un mare număr de trupe în Balcani... Noi aveam o mare armată și o Forță aeriană de luptă metropolitană în Marea Britanie. Aveam cele mai bune și mai experimentate trupe în Mediterana. Numai britanicii aveau treisprezece divizii în Africa de nord-vest. Presupunând că operația în Sicilia se termină până la sfârșitul lui august, ce trebuie să facă trupele astea de acum și până când [în 1944], peste șapte sau opt luni, ar putea fi organizată operațiunea de traversare a Canalului? Nu se poate să stea să lenească: o perioadă atât de lungă de aparentă lipsă de acțiune ar avea un efect serios asupra Rusiei, care suporta o forță atât de disproporțională a armatei germane."

Domnul Roosevelt a fost de acord că, pentru a ușura Rusia, trebuie să-i angajăm în luptă pe germani. Dar el a pus sub semnul întrebării faptul că ocuparea Italiei ar obliga trupele germane să lupte în altă parte. El considera că cel mai bun mod de a forța Germania să lupte ar fi să lansăm o operațiune peste Canal.

Am replicat că, deoarece căzusem deja de acord că nu putem face asta până în 1944, era imperativ să folosim marile noastre armate ca să atacăm Italia. Eu nu consideram că era necesară ocuparea întregii peninsule. Dacă Italia se prăbușea, Națiunile Unite aveau să ocupe porturile și aeroporturile necesare pentru viitoare operațiuni în Balcani și în sudul Europei. Un guvern italian putea controla țara, sub supraveghere Aliată. Toate aceste probleme grave aveau să fie dezbătute de Statul Major combinat și de specialiștii acestuia.

La început, divergențele păreau de netrecut și se profila o ruptură fără speranță. În această perioadă, înalții ofițeri americani lăsau să transpire informații către senatorii democrați și republicani, care au dus la o dezbatere în Senat. Cu răbdare și perseverență, dificultățile noastre au fost treptat depășite. Faptul că președintele și eu ne locuiam alături, unul de celălalt, văzându-ne la orice oră, că se știa că avem aceleași păreri și că președintele intenționa să decidă el însuși asupra problemelor în ultimă instanță – toate acestea, împreună cu activitatea de neprețuit a lui Hopkins, exercitau în general o influență dominată de înțelegere asupra desfășurării discuțiilor celor din Statele Majore. După o serioasă criză de opinii, alături de cele mai agreabile relații personale între profesioniști, s-a ajuns la o înțelegere aproape totală în legătură cu invadarea Siciliei.

Dar, deși atât de multe au mers bine, eu eram extrem de preocupat că nu se făcuse nici o recomandare de către Statul Major combinat cu privire la continuarea cuceririi Siciliei prin invadarea Italiei. Știam că gândurile Statului Major american se îndreptau spre Sardinia. Ei considerau că aceasta trebuia să fie singurul obiectiv pentru puternicele forțe care erau adunate în Mediterana, în tot restul anului 1943. Pe orice bază, militară sau politică, eu deploram această perspectivă. Rușii luptau în fiecare zi pe frontul lor uriaș și sângele lor curgea ca un torent. Trebuia,

în acest caz, să ținem inactive trupe bune, de peste un milion și jumătate de oameni, și toată forța lor navală și aeriană, timp de aproape un an?

Președintele nu părea gata să-și preseze consilierii să devină mai preciși în legătură cu invadarea Italiei, dar cum aceasta era principalul obiectiv pentru care traversasem Atlanticul, nu puteam lăsa problema baltă. Hopkins mi-a spus mie în particular: „Dacă vrei să-ți atingi scopul, va trebui să mai stai aici o săptămână, dar chiar și așa nu poți fi sigur”. Am fost adânc tulburat de acest lucru și, în 25 mai, am făcut personal apel la președinte să-l lase pe generalul Marshall să vină la Alger cu mine. Am explicat conferinței că m-aș simți stânjenit să discut aceste probleme cu generalul Eisenhower, fără prezența unui reprezentant al Statelor Unite la cel mai înalt nivel. Dacă s-ar lua decizii în consecință, s-ar putea crede că am exercitat o influență nepotrivită. Am fost deci foarte mulțumit când am auzit că generalul Marshall mă va însoți și eram sigur că acum va fi posibil să aranjăm ca un raport să fie trimis șefilor Statului Major Combinat spre a fi luat în considerare.

A doua zi dimineața devreme, șeful Statului Major Imperial, Ismay și restul grupului meu am pornit cu toții de pe râul Potomac, cu un hidroavion. În timpul lungului zbor, am avut convorbiri plăcute și am profitat de timpul liber ca să mai scăpăm de o serie de hârtii acumulate. Când ne-am apropiat de Gibraltar, ne-am uitat după escorta noastră. Dar nu era nici o escortă. Atenția tuturor s-a îndreptat spre un avion necunoscut, despre care, la început, am crezut că se interesează de noi. Cum nu s-a apropiat mai mult, am tras concluzia că era un spaniol; dar toată lumea părea preocupată de el, până a dispărut. Când am aterizat la 5 p.m., am fost întâmpinați de guvernator. Era prea târziu să ne continuăm călătoria la Alger, așa că ne-a dus la mănăstirea unde locuia, călugărițele fiind scoase de acolo în urmă cu două secole.

Nu am plecat din Gibraltar până a doua zi după-amiază. Am avut deci ocazia să-i arăt Stânca generalului Marshall și am făcut cu toții un pelerinaj de câteva ore, inspectând stația de filtrare care asigură fortăreței în permanență apă proaspătă, câteva spitale și un mare număr de trupe. În cele din urmă, am coborât să vedem lucrul cu care se mândrea în mod special guvernatorul: noua galerie din stâncă, tăiată adânc în piatră, cu o baterie de tunuri cu tragere rapidă, care apăra istmul și terenul neutru dintre Britania și Spania. Aici se depusese o cantitate uriașă de muncă și, în timp ce mergeam de-a lungul ei, părea sigur că indiferent ce pericole pășteau Gibraltarul, un atac de pe continent nu era unul dintre ele. Mândria guvernatorului pentru realizarea lui a fost împărtășită de vizitatorii britanici. Abia când ne-am luat rămas bun, pe hidroavion, generalul Marshall a observat oarecum ezitând: „Am admirat galeria dumneavoastră, dar am avut și noi una la fel, la Corregidor. Japonezii au tras cu artileria în stâncă, la vreo sută și ceva de metri mai sus, și, în două sau trei zile, au blocat-o cu o imensă cantitate de dărâmături.”

I-am fost recunoscător pentru avertizare, dar guvernatorul părea lovit de trăsnet. Tot zâmbetul i-a dispărut de pe față.

Am decolat după-amiază devreme, cu o duzină de avioane Beaufighter care se roteau sus deasupra noastră, iar pe înserat am ajuns la aeroportul din Alger, unde ne așteptau generalii Eisenhower și Bedell Smith, amiralul Andrew Cunningham, generalul Alexander și alți prieteni. Am mers cu mașina direct la vila amiralului Cunningham, aflată alături de a generalului Eisenhower, și pe care mi-a pus-o la dispoziție.

* * *

Nu am amintiri mai plăcute despre război decât cele opt zile petrecute la Alger și Tunis. I-am telegrafiat lui Eden să vină să mi se alătore ca să fiu sigur că ne uităm unul la altul la întâlnirea pe care am aranjat-o între Giraud și de Gaulle și pentru toate celelalte treburi ale noastre.

Eram hotărât ca, înainte de a părăsi Africa, să obțin decizia de a invada Italia, dacă Sicilia va fi cucerită. Brooke și cu mine am împărtășit părerea noastră generalului Alexander, amiralului Andrew Cunningham și mareșalului aerului Tedder, iar mai târziu lui Montgomery. Toate aceste figuri conducătoare în recente lupte erau înclinate spre acțiune pe scara cea mai mare și vedeau în cucerirea Italiei fructificarea naturală a întregii serii de victorii, începând cu Alamein. Trebuia totuși să obținem acceptul marelui nostru Aliat. Eisenhower era foarte rezervat. El a ascultat toate argumentele noastre și sunt sigur că a fost de acord cu scopul lor. Dar Marshall a rămas până aproape în ultimul moment tăcut sau enigmatic.

Condițiile întâlnirii noastre erau favorabile britanicilor. Noi aveam de trei ori mai multe vase de război și aproape tot atâtea avioane la dispoziție pentru operațiune, față de americani. De la Alamein încoace, ca să nu mai vorbim de anii anteriori, pierdusem în Mediterana de opt ori mai mulți oameni și de trei ori mai multe vase decât Aliații noștri. Dar, în afara acestor fapte concludente, care ne asigurau cea mai corectă și atentă considerație din partea conducătorilor americani, era vorba de faptul că, în ciuda uriașei noastre preponderențe ca forță, noi am continuat să acceptăm ca generalul Eisenhower să fie comandant suprem și să dăm întregii campanii caracterul unei acțiuni a Statelor Unite. Șefilor americani nu le place să fie depășiți în generozitate. Nici un popor nu răspunde mai spontan ca americanii la fair play. Dacă îi tratezi bine pe americani, ei vor totdeauna să te trateze și mai bine. Totuși, eu consider că argumentul care i-a convins pe americani era copleșitor prin meritele lui.

Am ținut prima noastră ședință la vila generalului Eisenhower din Alger, la ora cinci, în 29 mai. Generalul Eisenhower, în calitate de gazdă, prezida și îi avea alături pe Marshall și Bedell Smith. Eu ședeam în partea opusă, cu Brooke, Alexander, Cunningham, Tedder, Ismay și încă alții. Marshall a spus că șefii de Stat Major au afirmat că nu se poate lua nici o decizie în privința invadării Italiei, până nu se știe rezultatul atacului asupra Siciliei și situația din Rusia. Metoda logică ar fi să se pregătească

două forțe, fiecare cu Statul ei Major, în locuri diferite. Una dintre forțe va fi instruită pentru o operațiune împotriva Sardiniei și Corsicei, iar cealaltă pentru o operațiune împotriva teritoriului principal al Italiei. Când situația va fi suficient de clară ca să ne permită să facem o alegere, forțele aeriene, vasele de debarcare, etc. necesare, vor fi pasate forței însărcinate cu punerea în aplicare a planului ales. Ike a spus imediat că, dacă acțiunea din Sicilia se face ușor, el este dispus să intre direct în Italia. Alexander a fost de acord.

Atunci, șeful Statului Major Imperial și-a ținut expunerea. O luptă grea între ruși și germani era iminentă. Și ar trebui să facem tot ce ne stă în putere să-i ajutăm. Ar trebui să-i facem pe germani să-și disperseze forța. Ei erau deja foarte încordați și nu-și puteau reduce forțele nici în Rusia și nici în Franța. Singurul loc unde puteau face lucrul acesta era Italia. Dacă se constată că cizma Italiei este înțesată de trupe, atunci ar trebui să încercăm în altă parte. Dacă Italia ar ieși din război, Germania ar trebui să înlocuiască cele douăzeci și șase de divizii italiene din Balcani și să întărească pasul Brenner, Riviera și frontierele spaniolă și italiană. Această dispersare era exact ceea aveam nevoie ca să traversăm Canalul și trebuia să facem tot posibilul ca să o mărim.

Eisenhower a declarat apoi că discuția se pare că i-a simplificat problema. Dacă în Sicilia vom reuși, să spunem, într-o săptămână, el va traversa strâmtoarele de la Messina și va stabili un cap de pod. Eu mi-am exprimat o părere personală că operația în Sicilia se va termina până la 15 august. Dacă va fi așa, și dacă efortul nu va fi prea mare, va trebui să ne îndreptăm imediat spre degetul mare al Italiei, cu condiția să nu fi fost mutate acolo prea multe divizii germane. Balcanii reprezentau un pericol mai mare pentru Germania decât pierderea Italiei, mai ales că Turcia poate reacționa în avantajul nostru.

Atunci, Brooke a desfășurat toată forța noastră din Mediterana. Scoțând șapte divizii care urmau să fie trimise acasă pentru operațiunea de traversare a Canalului și două pentru acoperirea obligațiilor britanice față de Turcia, mai rămâneau disponibile douăzeci și șapte de divizii Aliate în perimetrul Mediteranei. Cu asemenea forțe în mână, ar fi rău, într-adevăr, dacă nu s-ar întâmpla nimic între lunile august sau septembrie și luna mai din anul următor.

* * *

Deși multe atârnav în cumpănă, am fost foarte satisfăcut de această discuție de deschidere. Dorința tuturor conducătorilor de a merge înainte pe linia îndrăznețe era clară și am simțit și eu că rezervele exprimate din cauza necunoscutului vor fi clarificate de evenimente, în concordanță cu speranțele mele.

Ne-am întâlnit din nou în după-amiaza zilei de 31 mai. Domnul Eden a ajuns la timp ca să fie prezent. Am încercat să clarific problemele și am zis că inima mea înclină spre o invazie în sudul Italiei, dar că

necesitățile luptei ar putea impune o linie diferită. În orice caz, alternativa între sudul Italiei și Sardinia implica deosebirea între o companie glorioasă și o simplă conveniență. Generalul Marshall nu era nicicum ostil unor asemenea idei, dar nu voia să se ia o decizie definitivă în acest moment. Ar fi bine să decidem ce vom face după ce vom începe atacul împotriva Siciliei. El avea sentimentul că era necesar să știm ceva despre reacțiile germane, pentru a determina dacă va fi o rezistență reală în sudul Italiei; să știm dacă germanii se vor retrage la râul Po și, de exemplu, dacă li pot organiza și mânuși pe italieni cu oarecare finețe; ce pregătiri s-au făcut în Sardinia, Corsica sau în Balcani; ce modificări vor face pe frontul rusesc. Erau două sau trei feluri în care putea cade Italia; multe se pot întâmpla de acum și până în iulie. El, generalul Eisenhower și șefii Statului Major Combinat își dădeau pe deplin seama de sentimentele mele în legătură cu invadarea Italiei, dar singura lor dorință era să aleagă alternativa „post-Sicilia” care să dea cele mai bune rezultate.

Eu am spus că doream cu mare pasiune să văd Italia ieșită din cale și Roma în posesia noastră. Nu putem suporta să văd o mare armată stând și lenevind, când ea putea fi angajată în a lăsa Italia și a o scoate din război. Parlamentul și poporul vor deveni nerăbdători dacă armata nu va fi activă și eu eram dispus să iau măsuri aproape disperate pentru a preveni o asemenea calamitate.

* * *

În acest moment, a apărut un incident care, din cauză că se leagă de chestiuni care au făcut subiectul unor înțelegeri greșite și al unor controverse după război, trebuie relatat. Domnul Eden a comentat, la cererea mea, situația din Turcia și a spus că scoaterea Italiei din război ar contribui mult la aducerea Turciei în război. Turcii vor deveni mult mai prietenoși „când trupele noastre vor fi ajuns în regiunea Balcanilor”. Eden și cu mine eram pe deplin de acord în legătură cu politica de război, dar mă temeam că întorsătura frazei îi putea mira pe prietenii noștri americani. În procesul-verbal se afirma: „Primul-ministru a intervenit, remarcând emfatic că el nu susține trimiterea unei armate în Balcani, acum, sau în viitorul apropiat.” Domnul Eden a fost de acord că nu va fi necesar să se ducă o armată în Balcani, dacă turcii vor începe să aibă reacții favorabile de îndată ce vom fi capabili să constituim o amenințare imediată pentru Balcani.

Înainte de a ne despărți, i-am cerut generalului Alexander să-și spună părerea. El a făcut acest lucru într-un discurs extrem de impresionant. Asigurarea unui cap de pod pe teritoriul principal al Italiei ar trebui să fie o parte a planului. Ar fi imposibil pentru noi să câștigăm o mare victorie dacă nu o putem exploata înaintând, preferabil în sus, în Italia. Toate acestea vor fi totuși clarificate pe măsură ce se va desfășura operațiunea în Sicilia. N-ar fi imposibil, deși părea improbabil, ca degetul mare al Italiei să fie atât de bine apărat încât să necesite o reorganizare completă a operațiunilor noastre și noi ar trebui să fim pregătiți să ne

mișcăm fără nici o oprire, odată ce începem atacul împotriva Siciliei. Războiul modern ne-a permis să înaintăm foarte repede cu trupe controlate prin radio de la mare distanță și cu protecție aeriană și sprijin asigurat pe o arie largă. Înaintarea ar putea deveni mai dificilă pe măsură ce avansăm în teritoriul principal al Italiei, dar acesta nu e un argument împotriva ca să înaintăm cât mai mult, în condițiile avântului produs de Sicilia. În război se întâmplă adesea incredibilul. În urmă cu doar câteva luni, i-ar fi fost imposibil să creadă ce i s-a întâmplat de fapt lui Rommel și aceluia Afrika Korps al lui. La câteva săptămâni după aceea, ar fi găsit greu de crezut că trei sute de mii de germani s-ar putea prăbuși într-o săptămână. Forțele inamicului au fost măturate din văzduh atât de complet, încât am putea face o paradă, dacă am vrea, cu toate forțele noastre din Africa de nord, pe un singur teren în Tunisia, fără nici un pericol din partea avioanelor inamice.

El a fost imediat sprijinit de amiralul Cunningham, care a spus că, dacă totul merge bine în Sicilia, ar trebui să trecem imediat strâmtoarea. Eisenhower a încheiat ședința exprimându-și aprecierea față de călătoria pe care am făcut-o, generalul Marshall și cu mine, ca să clarificăm pentru ei ce au făcut șefii Statului Major Combinat. El înțelegea că era răspunderea lui să obțină informații cu privire la fazele de început ale invadării Siciliei și să le înainteze la timp șefilor Statului Major Combinat, ca ei să decidă planul care va urma, fără o întrerupere sau oprire. El nu va trimite doar informații ci și recomandări ferme, bazate pe condițiile momentului. El spera că principalii săi trei comandanți (Alexander, Cunningham și Tedder) vor avea ocazia să comenteze mai oficial asupra acestor probleme, deși el era de acord în totalitate cu ceea ce au spus ei până acum.

* * *

În următoarele două zile, am călătorit cu avionul și cu mașina spre unele locuri frumoase, devenite istorice prin bătăliile date cu o lună în urmă. Generalul Marshall s-a dus singur într-un tur american, apoi a călătorit cu generalul Alexander și cu mine, cunoscând toți comandanții și văzând imagini emoționante, cu trupe. Sentimentul victoriei plutea în aer. Întreaga Africă de nord fusese curățată de inamici. Un sfert de milion de prizonieri erau adunați în lagărele noastre. Toți erau foarte mândri și încântați. Nu încape îndoială că oamenilor le place foarte mult să câștige. M-am adresat multor mii de soldați la Cartagena, în ruinele unui imens amfiteatru. Desigur, ora și ambianța te împingeau la oratorie. N-am idee ce-am spus, dar întregul auditoriu aplauda și ovaționa, la fel cum probabil predecesorii lor de acum două mii de ani au făcut când li urmăreau pe gladiatori luptându-se.

* * *

Am avut sentimentul că s-a avansat mult în discuțiile noastre și că toată lumea dorea să atacăm Italia. De aceea, rezumând ultima noastră întâlnire din 3 iunie, am tras concluziile într-o formă foarte moderată și l-am lăudat pe generalul Eisenhower.

Eden și cu mine am zburat împreună spre casă, prin Gibraltar. Cum prezența mea în Africa de nord fusese anunțată amplu, germanii erau excepțional de vigilenți, iar acest lucru a dus la o tragedie care m-a întristat foarte mult. Avionul comercial obișnuit trebuia să plece din Lisabona, când a apărut un bărbat înfățișat, fumând o țigară de foi; s-a crezut că era un pasager pentru avionul respectiv. Agenții germani semnalaseră că eu aș fi la bordul avionului. Deși aceste avioane de pasageri au circulat fără probleme luni de zile între Portugalia și Anglia, un avion german de război a primit ordin să atace imediat, iar avionul fără apărare a fost doborât cu sânge rece. Au pierit treisprezece pasageri și, printre ei, bine cunoscutul actor britanic Leslie Howard, a cărui grație și al cărui talent sunt și azi vii pentru noi, prin multe filme încântătoare în care a jucat. Brutalitatea germanilor era asemeni prostiei agenților lor. Este greu de înțeles cum cineva își poate imagina că, având la dispoziție toate resursele Marelui Britanii, aș fi luat un bilet la un avion nelarmat și neescortat de la Lisabona, ca să zbor spre casă în plină zi. Noi, desigur, am făcut un ocol mare, noaptea, de la Gibraltar spre ocean, și am ajuns acasă fără incidente. Pentru mine a fost un șoc dureros când am aflat ce s-a întâmplat altora, în acțiunea de necunoscut a Soartei.

Cartea IV

TRIUMF ȘI TRAGEDIE: 1943–1945

„Copleșitoarea victorie a Marii Alianțe nu a reușit până acum să aducă o pace generală lumii îngrijorate.”

.

Capitolul I

CAPTURAREA SICILIEI ȘI CĂDEREA LUI MUSSOLINI

Am ajuns acum la punctul de cotitură al-celui de al doilea război mondial. Intrarea în luptă a Statelor Unite după asaltul japonez de la Pearl Harbour ne-a oferit garanția că nu va fi abandonată cauza libertății. Agresorii au fost împinși la defensivă, atât în Europa cât și în Asia. În februarie 1943, Stalingradul a marcat întoarcerea roatei în Rusia. Până în mai, toate forțele germane și italiene de pe continentul african au fost distruse sau capturate. Victoria americanilor în Marea Coralilor și în Insula Midway, cu un an înainte, a oprit expansiunea japoneză în oceanul Pacific. Australia și Noua Zeelandă au fost eliberate de amenințarea cu invazia, iar conducătorii Japoniei erau deja conștienți că atacul lor a trecut de zenit. Hitler mai avea încă de plătit pentru eroarea lui fatală de a încerca să cucerească Rusia prin invazie. El mai avea încă să-și risipească forța imensă care îi mai rămăsese pe multe teatre de război, necesitățile pentru rezultatul final. Curând, națiunea germană avea să rămână singură în Europa, înconjurată de o lume înarmată, furioasă.

Dar, între supraviețuire și victorie sunt multe etape. Peste doi ani de lupte intense, sângeroase, stăteau în fața noastră a tuturor. De acum încolo însă, pericolul nu era distrugerea ci impasul. Armata americană trebuia să se maturizeze, iar vasta lor construcție de vapoare trebuia să devină efectivă înainte ca întreaga putere a acestei Mari Republici să poată fi aruncată în luptă, întrucât Aliații occidentali n-ar fi putut lovi Europa lui Hitler, aducând astfel războiul la un sfârșit decisiv, dacă nu se producea o altă schimbare favorabilă majoră. „Puterea maritimă” anglo-americană, un termen modern care exprima puterea combinată a forțelor navale și aeriene bine îmbinate, a devenit supremă atât la suprafață cât și în adâncul mărilor și oceanelor, în 1943. Fără aceasta, nu ar fi fost posibilă nici o operațiune amfibie pe scara uriașă cerută pentru eliberarea Europei. Rusia Sovietică ar fi fost lăsată să facă față întregii forțe ce-i rămăsese lui Hitler, în timp ce cea mai mare parte a Europei era în ghearele lui.

* * *

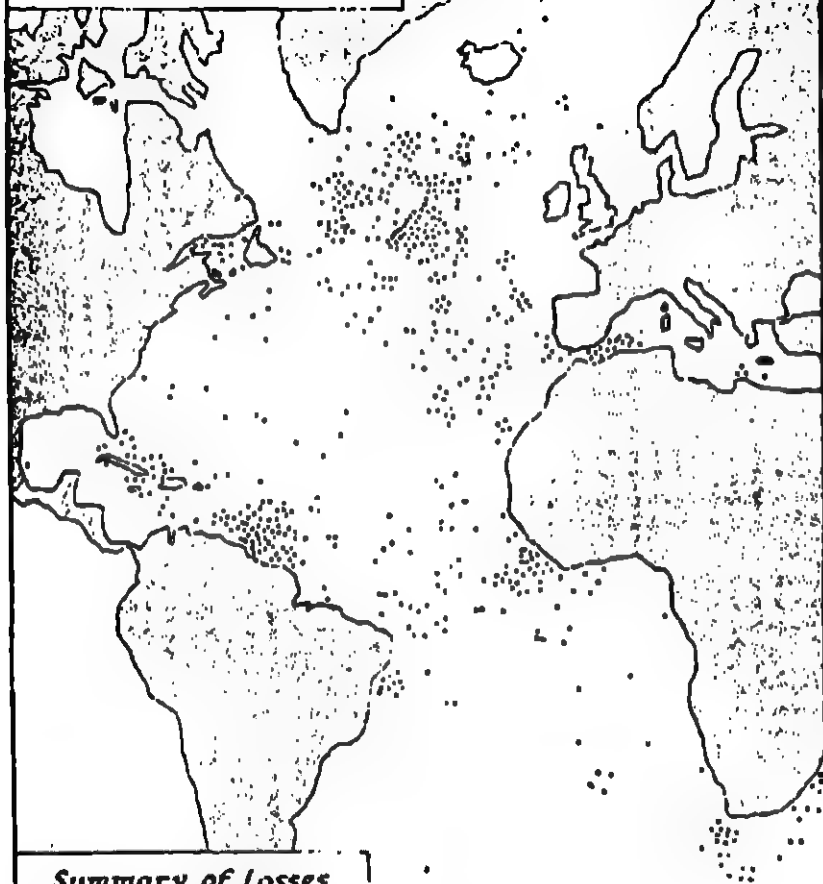
Lupta de una singură a Britaniei împotriva submarinelor de buzunar-U, a navelor magnetice și a raidurilor de suprafață din primii doi ani și jumătate ai războiului a fost deja descrisă. Mult așteptatul eveniment suprem al alianței cu americanii, care a apărut în urma atacului japonez la Pearl Harbour, părea la început că a mărit pericolele noastre pe mare. În 1940 și 1941, am pierdut patru milioane de tone de vase comerciale pe an. În 1942, după ce Statele Unite au devenit aliatul nostru, această cifră aproape s-a dublat, iar submarinele de buzunar-U scufundau vasele mai repede decât puteau Aliații să le construiască. În cursul anului 1943, datorită programului imens de construcții de vase al Statelor Unite, tonajele noi au ajuns să depășească pierderile pe mare datorite tuturor cauzelor, iar în al doilea trimestru, s-a văzut, pentru prima dată, că pierderile de submarine-U depășeau ritmul de construcție a acestora. Avea să vină acum timpul când în Atlantic erau scufundate mai multe submarine de buzunar-U decât vase comerciale. Dar, înainte de asta, a fost un conflict lung și amar.

Bătălia pentru Atlantic a fost factorul dominant în tot timpul războiului. Niciodată, pentru nici un moment, nu puteam uita că tot ce se întâmplă undeva, pe uscat, pe mare sau în văzduh, depindea în cele din urmă de rezultatul acesteia și, printre toate celelalte griji, vedeam schimbările de zi și cu zi ale norocului cu speranță și cu teamă. Povestea strădaniei dure și neconținute, uneori în condiții grele și pline de frustrare și totdeauna în prezența unor pericole nevăzute, este marcată de incidente și drame. Dar, pentru marinarul sau aviatorul individual, au existat puține momente de bucurie care să spargă monotonia unei nesfârșite succesiuni de zile pline de îngrijorare, cu zile fără evenimente. Violența nu putea fi relaxată. Pe scena războiului puteau apare în orice moment izbucniri de noroc strălucitor sau tragedii mortale. S-au înregistrat multe acțiuni vitejești și fapte de arme incredibile, dar ce au făcut cei care au pierit nu se va ști niciodată. Marinarii de pe vasele noastre comerciale și-au arătat cele mai înalte calități, iar înfrățirea cu marca n-a apărut mai izbitor decât în holărârea lor de a învinge submarinele de buzunar-U.

În aprilie 1943, am văzut înclinându-se balanța în favoarea noastră. Hăitile de submarine-U erau ținute sub apă și atacate continuu, în timp ce escortele de suprafață și aeriene se ocupau de atacatori. Eram acum destul de puternici ca să formăm grupuri independente de flotile care să acționeze ca niște divizii de cavalerie în afara obligațiilor de escortă. De mult dorisem să văd acest lucru. Erau în acțiune două sute trezeci și cinci de submarine de buzunar-U, cel mai mare număr folosit până atunci de germani. Echipajele lor începuseră să șovăie. Nu se simțeau niciodată în siguranță. Atacurile lor, chiar când condițiile le erau favorabile, nu-și prea atingeau ținta, iar pierderile noastre în Atlantic au scăzut cu aproape 300.000 de tone. Doar în luna mai au pierit în Atlantic patruzeci de submarine-U. Amiralitatea germană își urmărea hărțile cu atenție încordată

THE CRISIS OF THE BATTLE

August 1st, 1942,
to May 21st, 1943

Summary of Losses

	Gross Tons
British	1,974,384
Others	1,786,338
Total	3,760,722

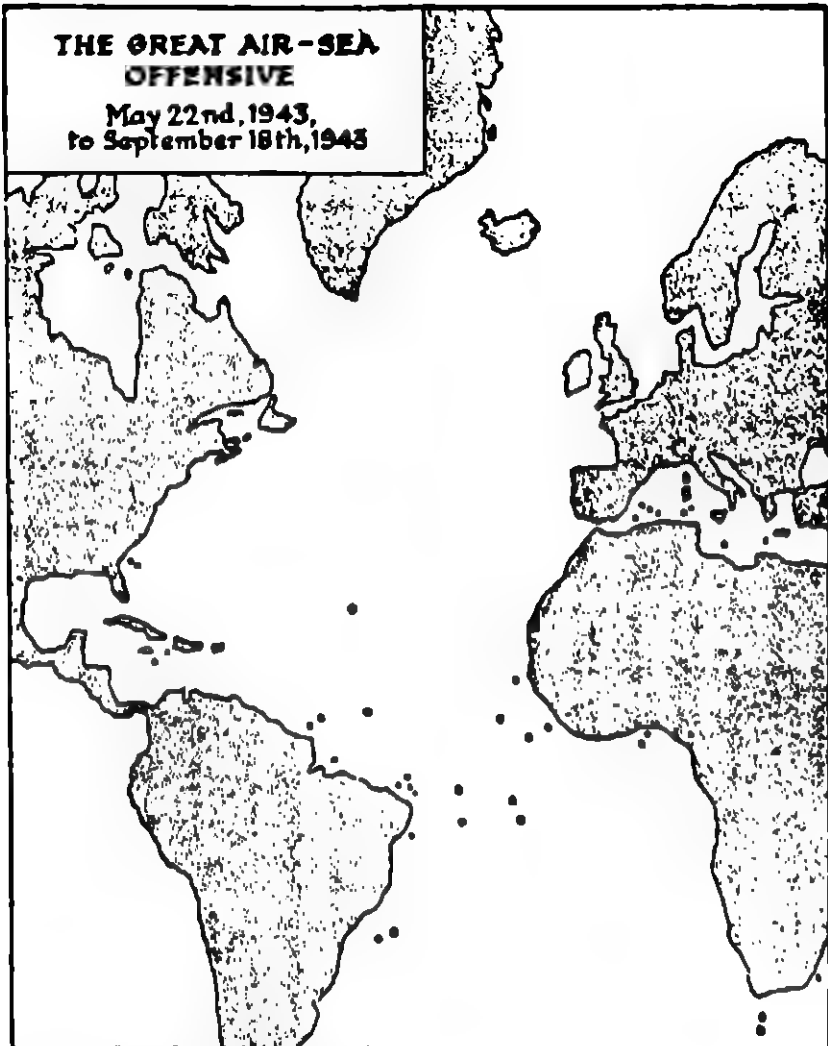
Bătălia pentru Atlantic

*Vase comerciale scufundate în Atlantic de submarinele de buzunar-U
1 august 1942 - 21 mai 1943*

THE GREAT AIR-SEA OFFENSIVE

May 22nd, 1943,
to September 18th, 1943

Summary of Losses

	Gross Tons
British	45,960
Others	<u>161,267</u>
Total	207,227

Bătălia pentru Atlantic.

Vase comerciale scufundate în Atlantic de submarinele de buzunar-U
22 mai 1943 - 18 septembrie 1943

THE THIRD ATTACK ON THE CONVOY ROUTES

Sept. 19th, 1943, to
May 15th, 1944

Summary of Losses

	Gross Tons
British	119,854
Others	194,936
Total	314,790

Bătălia pentru Atlantic.

*Vase comerciale scufundate în Atlantic de submarinele de buzunar-U
19 sept. 1943 - 15 mai 1944*

și, la sfârșitul lunii, amiralul Doenitz a rechemat resturile flotei să se odihnească sau să lupte în ape mai puțin periculoase. În iunie, cifra de scufundări a scăzut la cel mai mic nivel de la intrarea în război a Statelor Unite. Convoaiele treceau intacte, linia de aprovizionare era sigură, bătălia decisivă fusese dată și câștigată.

Armatele noastre puteau fi acum lansate peste mare împotriva punctului slab al Europei lui Hitler. Extirparea puterilor Axei din Africa deschidea convoaielor noastre drumul spre Egipt, India și Australia, protejat, între Gibraltar la Suez, pe mare și în aer, de forțele care acționau de pe noile baze cucerite.

Lunga ocolire în jurul Capului, care ne-a costat atât de scump timp, efort și tonaj, avea să se termine curând. O economie de patruzeci și cinci de zile, în medie, pentru fiecare convoi, cu destinația Orientului Mijlociu a mărit minunat, dintr-o lovitură, eficiența transportului nostru pe mare.

Cum înfrângerea submarinelor de buzunar-U a afectat evenimentele legate de ele, trebuie să continuăm aici povestea lor. Un timp, ele s-au dispersat în apele îndepărtate ale Atlanticului de Sud și în Oceanul Indian, unde apărarea noastră era relativ slabă, dar unde prezentam mai puține ținte. Ofensiva noastră aeriană în Golful Biscaya continua să se întărească. În iulie, au fost scufundate treizeci și șapte de submarine-U, majoritatea prin atac aerian, iar dintre acestea, aproape jumătate au pierit în Golf. În ultimele trei luni ale anului, au fost distruse cincizeci și cinci, în timp ce noi am pierdut doar patruzeci și șapte de vase comerciale.

În cursul unei toamne furtunoase, submarinele-U s-au luptat zadarnic și cu rezultate neînsemnate ca să-și recapete ascendența în Atlanticul de Nord. Deși, în fața faptelor dure, amiralul Doenitz a trebuit să dea înapoi, el a continuat să mențină pe mare tot atâtea submarine de buzunar-U ca totdeauna. Dar atacurile lor erau slabe, și rareori încercau să străpungă apărarea noastră. El totuși nu dispera. „Inamicul, a declarat el în ianuarie 1944, a reușit să câștige avantajul în apărare. Va veni ziua când îi voi oferi lui Churchill un război de submarine de primă clasă. Submarinul ca armă nu a fost înfrânt de ghinioanele din 1943. Dimpotrivă, a devenit mai puternic. În 1944, care va fi un an de succes, dar dur, vom distruge [linia de] aprovizionare a Britaniei cu o nouă armă submarină”.

Acastă încredere nu era total nefondată. În Germania se făcea un efort gigantic pentru dezvoltarea unui nou submarin-U, care se putea mișca mai repede sub apă și avea o rază de acțiune mai mare. În același timp, multe dintre submarinele mai vechi erau retrase ca să li se pună un „Schnorkel” și să acționeze în apele de coastă britanice. Acest nou aparat le permitea să-și reîncarce bateriile în timp ce erau scufundate, cu ajutorul unui mic tub pentru pătrunderea aerului, care rămânea la suprafață. Astfel, se îmbunătățea șansa lor de a nu fi detectate din aer și, curând, a devenit evident că submarinele dotate cu acel Schnorkel erau construite cu intenția de a controla trecerea Canalului Mânecii în momentul când avea să fie lansată invazia Aliaților. Ce s-a întâmplat se va relata

la momentul potrivit. Acum e timpul să revenim la scena mediteraneană și la luna iulie 1943.

Generalul Eisenhower considera că Sicilia trebuia atacată doar dacă scopul nostru era să curățăm ruta mediteraneană pe mare. Dacă scopul nostru real era să invadăm și să înfrângem Italia, el gândea că obiectivul nostru inițial potrivit erau Sardinia și Cyrenaica, „Intrucât aceste insule sunt pe flancul lungii cizme italiene și vor forța la o mult mai mare dispersare a forței inamicului în Italia, decât simpla ocupare a Siciliei, care este așezată dincolo de degetul muntos al peninsulei.”* Aceasta era, fără îndoială o opinie militară de înaltă autoritate, deși eu nu o împărtășeam. Dar forțele politice își joacă rolul lor, iar capturarea Siciliei și invadarea directă a Italiei aveau să aducă rezultate mult mai rapide și cu urmări cu un caracter mult mai important.

„Răgușală”, numele codificat al capturării Siciliei, era o acțiune de primă mărime. Deși eclipsată de evenimentele din Normandia, importanța și dificultățile ei nu trebuie subestimate. Debarcarea s-a bazat pe experiența câpătată în Africa de nord, iar cei care au făcut planul pentru „Overlord” au învățat mult de pe urma „Răgușelii”. La asaltul inițial, au luat parte aproape 3000 de vase și ambarcațiuni de debarcare, transportând laolaltă 160 000 de oameni, 14 000 de vehicule, 600 de tancuri și 1800 de tunuri. Aceste forțe au trebuit să fie adunate, instruite, echipate și, în cele din urmă, imbarcate, în condițiile vastelor impedimente ale războiului cu amfibii, din baze larg dispersate în Mediterana, în Marea Britanie și în Statele Unite. În ciuda îngrijorărilor, totul a mers bine și s-a dovedit a fi un exemplu remarcabil de activitate comună a Statului Major. Din motive de politică, noi cedaserăm până acum Statelor Unite comanda și conducerea campaniei din Africa de nord. Dar acum am intrat într-o etapă nouă – invadarea Siciliei și ce avea să urmeze după asta. S-a căzut de acord că acțiunea împotriva Italiei să fie decisă în lumina luptei din Sicilia. Cum americanii deveneau mai atrași de o aventură mai amplă, în loc să se mulțumească pentru restul anului cu Sardinia, și în timp ce se desfășurau perspectivele altei campanii comune, am simțit necesar ca britanicii să fie cel puțin parteneri egali cu Aliații noștri. Proporția armatelor disponibile în iulie era: britanicii, opt divizii; Statele Unite, șase. Aviație: Statele Unite, 55 la sută; britanicii 45 la sută. Forțe navale: 80 la sută britanice. În afară de acestea, mai erau armatele britanice considerabile din Orientul Mijlociu și estul Mediteranei, inclusiv Libia, care erau conduse în mod independent de generalul Maitland Wilson de la cartierul general britanic de la Cairo. În aceste condiții, nu părea prea mult să împărțim în mod egal înaltul comandament. Iar acest lucru a fost acceptat de bună voie de toată noastră camarazi. În plus, ni s-a dat conducerea directă a luptei. Alexander urma să comande Grupul cincisprezece de Armată format din Armata a Șaptea a Statelor Unite, sub comanda generalului Patton, și Armata a Opta britanică, sub comanda lui Montgomery. Mareșalul

* *Crusade in Europe*, pag. 176.

aerului Tedder comanda Forțele Aeriene Aliate, iar amiralul Cunningham, forțele Navale Aliate. Totul era sub comanda generalului Eisenhower.

La 3 iulie a început atacul aerian intens asupra insulei, cu bombardarea aerodromurilor de acolo și din Sardinia, făcându-le pe multe de nefolosit. Avioanele de luptă inamice au fost aruncate în defensivă, iar bombardierile cu rază lungă de acțiune au fost obligate să se retragă la baze din interiorul Italiei. Patru din cele cinci feriboturi care circulau în strâmtoarea Messina au fost scufundate. Când convoaiele noastre s-au apropiat de insulă, superioritatea în văzduh era bine stabilită, iar avioanele și vasele de război ale Axei nu au făcut eforturi serioase pentru a interveni în asaltul efectuat de pe mare. Prin planurile noastre de acoperire, inamicul a fost ținut în nesiguranță până în ultimul moment, neștiind unde vom da lovitura. Mișcările noastre navale și pregătirile militare din Egipt sugerau o expediție în Grecia. După căderea Tunisului, ei au trimis mai multe avioane în Mediterana, dar escadrilele suplimentare nu s-au dus în Sicilia ci în estul Mediteranei, în nord-vestul Italiei și în Sardinia. Ziua de 10 iulie era ziua fixată. În dimineața zilei de 9, marea armată din est s-a întâlnit cu cea din vest la sud de Malta, și a fost momentul ca să se îndrepte cu toată viteza spre plajile Siciliei. În drumul meu spre Chequers, unde urma să aștept asaltul, am petrecut o oră în Camera de război a Amiralității. Harta acoperea un perete întreg și arăta cum enormele convoaie, escortele și detașamentele de sprijin se îndreptau spre plajile de asalt. Aceasta era cea mai mare operațiune amfibie încercată până acum în istorie. Dar totul depindea de vreme.

* * *

Dimineața a fost frumoasă, dar pe la amiază a apărut un vânt neplăcut din nord-vest. În cursul după-amiezii, vântul s-a intensificat, iar seara devenise foarte puternic, ceea ce ar fi făcut debarcarea foarte periculoasă, mai ales pe plajile din vest, în sectorul american. Convoaiele cu vasele de debarcare, care circulau spre nord de Malta și din multe porturi africane, între Bizerta și Benghazi, aveau o călătorie grea.

Se făcuseră aranjamente pentru amânarea debarcării în caz de necesitate, dar decizia trebuia luată nu mai târziu de amiază. Urmărind cu îngrijorare acțiunea, de la Amiralitate, Primul Lord al Mării a întrebat prin semnalizare despre starea vremii. Amiralul Cunningham a răspuns la ora 8 p.m. „Vremea e nefavorabilă, dar operațiunea continuă”. „Era prea târziu pentru o amânare, spunea el, dar eram tare îngrijorați, mai ales pentru ambarcațiunile mici care se luptau cu marea”. Au fost debarcate cu mare întârziere și s-au răspândit. Multe vase au ajuns târziu dar, din fericire, nu s-au produs multe necazuri. Cunningham spune: „Din fericire, vântul a slăbit în timpul nopții, iar în dimineața zilei de 10 a încetat, lăsând doar valuri obositoare pe plajile din vest. Vremea proastă ne-a ajutat să obținem surpriza.” Amiralul Cunningham continuă: „Planul foarte eficient de acoperire și rutele înșelătoare ale convoaielor au avut rolul lor. În plus, vigilența inamicului a fost fără îndoială relaxată datorită fazei

nefavorabile a lunii. În cele din urmă, a venit vântul, care era aproape atât de periculos încât să facă imposibilă debarcarea, măcar în parte, dacă nu în întregime. Acești factori, aparent nefavorabili, au avut de fapt efectul să-î facă pe italienii obosiți, care au fost alertați multe nopți, să se ducă mulțumiți la culcare, spunând: «În noaptea asta nu pot veni. *DAR AU VENIT*».

Forțele aeropurtate au avut ghinion. Mai mult de o treime dintre planoarele noastre, care purtau Brigada Întâia britanică de debarcare aeriană, au fost lansate prea devreme de avioanele americane care le tractau și mulți dintre oamenii transportați cu aceasta s-au înecat. Restul au fost răspândiți în sud estul Siciliei și doar douăsprezece planoare au ajuns la podul important care era ținta lor. Din opt ofițeri și șaiszeci și cinci de soldați care l-au capturat și l-au ținut douăsprezece ore, până au venit ajutoarele, au supraviețuit doar nouăsprezece. Aceasta a fost o faptă de arme pierdută. Pe frontul american, debarcarea aeriană a fost tot dispersată, dar numeroasele mici grupuri, creând pericol și confuzie în interior, au creat panică în diviziile italiene de coastă.

Debarcările de pe mare, sub protecția continuă a avioanelor de luptă, au fost pline de succes pretutindeni. Curând, douăsprezece aerodromuri erau în mâinile noastre, iar până în 18 iulie, mai rămăseseră doar douăzeci și cinci de avioane germane folosibile pe insulă. O mie o sută de avioane, mai mult de jumătate dintre cele germane, au fost până la urmă distruse sau avariate. Inamicul, după ce și-a revenit din surpriza inițială, a luptat cu încăpățănare. Dificultățile terenului erau mari. Drumurile erau înguste și mișcarea în teren era adesea imposibilă fără se te târâi. Pe frontul Armatei a Opta, masa uriașă a muntelui Erna bloca drumul și permitea inamicilor să ne urmărească mișcările. Cum ne aflam pe terenurile joase din Catania, malaria făcea ravagii printre oamenii noștri. Cu toate acestea, odată ajunși în siguranță pe mal și cu forțele noastre aeriene care acționau de pe aerodromuri capturate, rezultatul n-a fost niciodată sub semnul îndoielii. Contrar speranțelor noastre anterioare, cea mai mare parte a germanilor s-au retras cu succes peste strâmtoarea Messina, dar, după treizeci și opt de zile de luptă, generalul Alexander a telegrafiat: „La ora 10 a.m. azi dimineață, 17 august 1943, ultimul soldat german a fost alungat din Sicilia și întreaga insulă este acum în mâinile noastre.”

Următorea noastră mișcare strategică era încă în suspensie. Trebuia oare să trecem strâmtoarea Messina și să capturăm degetul Italiei, trebuia să capturăm călcâiul la Taranto, sau trebuia să debarcăm mai sus, pe coasta de vest, în golful Salerno și să capturăm Neapole? Sau, din nou, trebuia să ne restrângem la ocuparea Sardiniei? Progresul realizat clarifica acum scena. La 19 iulie, o forță puternică de bombardiere americane a atacat căile ferate și aeroportul din Roma. S-a creat panică, iar șocul a fost dur. Prăbușirea rapidă a Italiei devenea probabilă. Totuși, americanii susțineau că nici una dintre operațiunile din alte locuri, mai cu seamă „Overlord”, nu trebuia prejudiciată printr-o acțiune mai viguroasă în Mediterana. Această rezervă avea să provoace multă îngrijorare în timpul

debarcării de la Salerno. În timp ce se duceau discuții cam tăioase, scena s-a trasformat complet prin căderea lui Mussolini.

Ducele trebuia acum să suporte greul dezastrului militar în care dusesese țara după atâția ani de conducere. El exercitase un control aproape absolut și nu putea arunca povara asupra monarhiei, a instituțiilor parlamentare, a Partidului Fascist sau a Statului Major. Totul cădea asupra lui. Acum, când sentimentul că războiul era pierdut s-a răspândit în cercurile bine informate din Italia, vina a căzut asupra omului care a împins națiunea atât de imperios în tabăra greșită, a perdantului. Aceste convingeri s-au format și s-au răspândit larg în timpul primelor luni ale anului 1943. Dictatorul singuratic ședea în vârful puterii, în timp ce înfrângerile militare și măcelărirea italienilor în Rusia, Tunis și Sicilia, era un evident preludiu la invazia directă.

În zadar a făcut schimbări în rândul politicianilor și al generalilor. În februarie, generalul Ambrosio i-a urmat lui Cavallero ca șef al Statului Major general italian. Ambrosio, împreună cu ducele de Acquarone, ministrul Curții, erau consilierii personali ai regelui și aveau încrederea cercului regal. De luni de zile, ei sperau să-l răstoarne pe duce și să pună capăt regimului fascist. Dar Mussolini continua să ocupe scena europeană, de parcă ar fi fost un factor principal. El a primit un afront când noul său șef militar a propus imediată retragere a diviziilor italiene din Balcani. El privea aceste forțe ca pe o contrapondere a predominării germane în Europa. El nu-și dădea seama că înfrângerile din străinătate și demoralizarea internă li răpiseră statutul lui de aliat al lui Hitler. El ținea la iluzia puterii și la importanța ei, când realitatea dispăruse. De aceea, s-a opus cererii formidabile a lui Ambrosio. Impresia autorității lui era totuși atât de durabilă și teama de o acțiune a sa personală într-o situație extremă era atât de mare încât a existat o prelungită ezitare în rândul tuturor forțelor societății italiene, în legătură cu modul de a-l înlătura. Cine trebuia, să ia „taurul de coarne?” Astfel a trecut primăvara, în condițiile invaziei unui dușman puternic, care avea forțe superioare pe uscat, pe mare și în văzduh și care se apropia tot mai mult.

Venise acum momentul de vârf. Din februarie, regele taciturn, precaut, constituțional, fusese în contact cu mareșalul Badoglio, care fusese înlăturat după dezastrele din Grecia din 1940. El a găsit în acesta figura căreia putea să-i încredințeze conducerea statului. S-a făcut un plan definit. S-a hotărât că Mussolini să fie arestat în 26 iulie, iar generalul Ambrosio a fost de acord să găsească agenții și să creeze situația pentru această lovitură. Generalul a fost ajutat în mod neînțelept de elemente ale vechii Gărzi Fasciste, care căutau o reînnoire a partidului astfel încât, ca în numeroase rânduri, ei să nu piardă. Ei vedeau în convocarea celui mai înalt organ al partidului, Marele Consiliu Fascist, care nu se mai întrunise din 1939, mijlocul de a-l confrunta pe duce cu un ultimatum. La 13 iulie, ei s-au dus la Mussolini și l-au convins să convoace o ședință oficială a Consiliului, la 24 iulie. Cele două mișcări se pare că au fost separate și independente, dar apropierea lor ca dată este semnificativă.

La 19 iulie, însoțit de generalul Ambrosio, Mussolini pleca pe calea

aerului să se întâlnească cu Hitler, la vila de la Feltre lângă Rimini. „Era un parc frumos, răcoros și umbros, scrie Mussolini în memoriile lui, și o clădire ca un labirint pe care unii ai considerat-o aproape stranie. Era ca o grilă de cuvinte încrucișate, transformată într-o casă.“ S-au făcut toate pregătirile pentru a-l primi pe Führer cel puțin două zile, dar acesta a plecat în aceeași după-amiază. „Întâlnirea, spune Mussolini, a fost ca de obicei, cordială, dar anturajul și ofițerii superiori de la forțele aeriene și de la trupe au avut o atitudine rece“*.

„Führerul a susținut îndelung necesitatea unui efort suprem. El a spus că noua armă secretă va fi gata pentru a fi folosită împotriva Angliei la iarnă. Italia trebuia apărată, «în așa fel încât Sicilia să devină pentru inamic ceea ce Stalingradul a fost pentru noi.»”** Italianii trebuiau să asigure atât oamenii cât și organizarea. Germania nu putea asigura întăririle și echipamentul cerut de italieni, datorită presiunilor de pe frontul rusesc.

Ambrosio l-a îndemnat pe șeful său să-i spună clar lui Hitler că Italia nu putea continua războiul. Nu este clar ce avantaj ar fi reeșit din asta, dar faptul că Mussolini părea să fi rămas aproape siderat, i-a convins în sfârșit pe Ambrosio și pe ceilalți generali italiaeni prezenți că de la el nu se mai putea aștepta să conducă în continuare.

În mijlocul discursului lui Hitler asupra situației, o oficialitate italiană agitată a intrat cu vestea: „În acest moment, Roma este supusă unui violent bombardament aerian inamic.“ În afara unor promisiuni de întăriri germane pentru Sicilia, Mussolini s-a întors la Roma fără să aibă ceva de arătat. Când s-a apropiat de oraș, a zburat într-un nor negru de fum care se ridica din sute de vagoane în flăcări din gara Littorio. El a avut o audiență la rege, pe care l-a găsit „Incruntat și nervos“. „E o situație încordată, a spus regele. Nu putem continua mult timp așa. Sicilia e acum a vestului. Germanii au să ne tragă pe sfoară. Disciplina trupelor s-a prăbușit...” Mussolini a răspuns, conform proceselor-verbale, că spera să dezangajeze Italia de alianța Axei, până la 15 septembrie. Data arată cât era el de departe de contactul cu realitatea.

Principalul actor în drama finală a apărut acum în scenă. Dino Grandini, un fascist veteran, fost ministru în Britania, un om cu o hotărâre personală puternică și care ura declarația de război a Italiei împotriva Britaniei, dar care, până atunci, se supusese forței evenimentelor, a sosit la Roma ca să preia conducerea la întrunirea Marelui Consiliu. El și-a vizitat vechiul conducător la 22 iulie și i-a spus cu brutalitate că intenționa să propună formarea unui guvern național și să restaureze comanda supremă a regelui asupra armatei.

* * *

În ziua de 24 la ora 5 p.m. s-a întrunit Marele Consiliu. Se pare că șeful poliției a avut grijă să nu fie tulburații de violență. Mușchetarii lui

* Mussolini, *Memoires*, 1942-43, (ediția engleză), pag. 50.

** Rizzoli, *Hitler e Mussolini: Lettere e Documenti*, pag. 173.

Mussolini și garda lui personală au fost scutiți de datoria de a apăra Palazzo Venezia, care a fost umplut de polițiști înarmați. Ducele și-a prezentat expunerea, iar membrii Consiliului, îmbrăcați toți în uniformă neagră fascistă, au început discuțiile. Mussolini a încheiat astfel: „Războiul este totdeauna un război de grup – un război al grupului care îl declară, e totdeauna războiul unui singur om – războiului omului care l-a declarat. Dacă azi el se numește războiul lui Mussolini, războiul din 1859 putea să fie numit războiul lui Cavour. Acum este momentul să strângem frâul și să ne asumăm răspunderea necesară. Nu-mi va fi greu să înlocuiesc oameni, să strâng șurubul, să aduc forțe încă neangajate în numele țării noastre, al cărei teritoriu este astăzi violat.”

Grandini a propus atunci o rezoluție în care chema coroana să-și asume mai multă putere și pe rege să iasă din obscuritate și să-și asume răspunderile. El a ținut, ceea ce Mussolini a descris a fi „o filipică violentă”, „discursul unui om care își vântura, în cele din urmă, o ură de mult întreținută.” Contactele dintre membrii Marelui Consiliu și Curte au devenit evidente. Ginerile lui Mussolini, Ciano, îl sprijinea pe Grandini. Toți cei prezenți erau acum conștienți că era iminentă o convulsie politică. Dezbaterile a continuat până la miezul nopții, când Scorza, secretar al Partidului Fascist, a propus amânarea până a doua zi. Dar Grandini a sărit în picioare strigând: „Nu, sunt împotriva propunerii. Am început această problemă și trebuie să o terminăm chiar în noaptea asta!” Votarea a avut loc după ora două dimineața. „Poziția fiecărui membru al Marelui Consiliu, scria Mussolini, putea fi bănuită chiar înainte de votare. Era un grup de trădători care negociaseră cu Coroana, un grup de complici și un grup de neinformați care probabil nu-și dădeau seama de seriozitatea votului, totuși au votat”. La moțiunea lui Grandini, nouăsprezece au răspuns „Da” și șapte „Nu”. Doi s-au abținut. Mussolini s-a ridicat. „Ați provocat o criză a regimului. Cu atât mai rău. Ședința este închisă”. Secretarul partidului era gata să dea salutul ducelui, când Mussolini l-a oprit cu un gest, spunând, „Nu, ești liber”. Au plecat cu toții în tăcere. Nimeni nu a dormit acasă.

Între timp, arestarea lui Mussolini era aranjată pe tăcute. Ducele de Acquarone, ministrul Curții, i-a trimis instrucțiuni lui Ambrosio, ai cărui adjunct și agenți de încredere din poliție și de la carabinieri au acționat imediat. Au fost preluate în tăcere și pe neobservate telefoanele cheie, cartierul general al poliției și birourile Ministerului de Interne. O mică forță a poliției militare a fost postată lângă vila regală, dar era invizibilă.

Mussolini a petrecut dimineața de duminică 25 iulie în biroul lui și a vizitat unele cartiere din Roma care au suferit de pe urma bombardamentelor. El a cerut să-l vadă pe rege și i s-a acordat o audiență la ora cinci p.m. „Mă gândeam că regele își va retrace delegarea autorității, din 10 iunie 1940, privind comanda forțelor armate, comandă la care mă gândisem de câțva timp să renunț. Am intrat deci în vilă cu mintea

complet lipsită de vreo prevestire, într-o stare care, privind înapoi la ea, aş putea s-o numesc într-adevăr, total nebanuitoare." Ajungând la locuinţa regală, a observat că peste tot erau întăriri de carabinieri. Regele, în uniformă de mareşal, stătea în uşă. Cei doi bărbaţi au intrat în salon. Regele a spus: „Dragul meu duce, nu mai e nimic de făcut, Italia s-a fărâmat. Moralul armatei este la pământ. Soldaţii nu mai vor să lupte... Votul Marii Consilii e teribil – nouăsprezece voturi pentru moţiunea lui Grandini şi, printre acestea, patru deţinători ai Ordinului Bunei Vestiri!... În momentul acesta, eşti omul cel mai urât din Italia. Nu mai poţi conta decât pe un singur prieten. Ți-a mai rămas un singur prieten şi acela sunt eu. De aceea, Ți spun că nu trebuie să te temi pentru siguranţa ta personală, pentru care eu am să-ţi asigur protecţie. Eu m-am gândit că omul potrivit acum pentru funcţie este mareşalul Badoglio...”

Mussolini a replicat: „Luaţi o decizie extrem de gravă. O criză în acest moment ar însemna să faceţi poporul să creadă că se zăreşte pacea, de îndată ce omul care a declarat război a fost înlăturat. Lovitura va fi serioasă pentru moralul armatei. Criza va fi considerată un triumf pentru tandemul Churchill-Stalin, mai ales pentru Stalin. Îmi dau seama de ura poporului. Nu mi-a fost greu s-o recunosc aseară, în mijlocul Marii Consilii. Nu poţi guverna un timp atât de îndelungat şi să impui atâtea sacrificii fără să se provoace resentimente. În orice caz, eu doresc noroc omului care va lua situaţia în mâini.” Regele l-a însoţit pe Mussolini la uşă. „Faţa lui, afirmă Mussolini, era lividă şi arăta mai mărunţ ca oricând, aproape ca un pitic. Mi-a strâns mâna şi a intrat din nou. Eu am coborât cele câteva trepte spre maşina mea. Brusc, un căpitan de carabinieri a venit la mine şi mi-a spus: «Regele m-a însărcinat cu protecţia persoanei dumneavoastră». Eu îmi continuam drumul spre maşină, când căpitanul mi-a spus arătând spre o ambulanţă care stătea în apropiere; «Nu. Trebuie să intrăm acolo!» Am intrat în ambulanţă, împreună cu secretarul meu. Un locotenent, trei carabinieri şi doi poliţişti în civil au intrat şi ei, ca şi căpitanul, şi s-au aşezat la uşă, înarmaţi cu puşti automate. Când uşa s-a închis, ambulanţa a pornit cu mare viteză. Eu încă credeam, aşa cum spusese regele, că totul se făcea pentru protecţia mea.”

Mai târziu, în acea după-amiază, Badoglio a fost însărcinat de rege să formeze un nou Cabinet din şefi ai armatei şi civili, iar seara, mareşalul a transmis lumii întregi ştirca prin radio. Două zile mai târziu, ducele a fost dus, la ordinul mareşalului Badoglio, pentru a fi internat pe insula Ponza.

Astfel s-a terminat dictatura de douăzeci şi unu de ani a lui Mussolini în Italia, timp în care el a ridicat poporul italian de la bolşevismul în care putea să alunece în 1919, la o poziţie pe care Italia nu o avusese niciodată în Europa până atunci. S-a dat un nou impuls vieţii naţionale. A fost edificat imperiul italian în Africa de nord. S-au realizat numeroase lucrări publice în Italia. În 1935, prin puterea voinţei lui, ducele a învins Liga Naţiunilor – „Cinzece de naţiuni condusă de una singură” – şi a fost

capabil să încheie cucerirea Abisiniei. Regimul lui era mult prea costisitor ca să poată fi suportat de poporul italian, dar nu încape înăoi că, în perioada lui de succes, a fost pe placul unui mare număr de italieni. El era, așa cum l-am numit în timpul căderii Franței, „legislatorul Italiei”. Alternativa la conducerea lui putea fi o Italie comunistă, care ar fi adus pericole și nefericin de alt caracter, atât poporului italian cât și Europei. Greșeala lui fatală a fost declarația de război împotriva Franței și a Marii Britanii, după victoriile lui Hitler din iunie 1940. Dacă nu ar fi făcut asta, el ar fi putut foarte bine să mențină Italia într-o poziție de echilibru și să fie răsplătit de ambele părți și să obțină o bogăție și prosperitate neobișnuite din luptele altor țări. Chiar când rezultatul războiului a devenit sigur, Mussolini ar fi fost bine primit de Aliați. El avea mult de dat pentru a scurta războiul. Ar fi putut să-și aleagă momentul ca să-i declare război lui Hitler, cu măiestrie și cu grijă. Într-adevăr, el a luat-o pe un drum greșit. Nu a înțeles niciodată forța Britaniei, nici calitățile de lungă durată ale rezistenței insulare și a forței maritime. Marile lui drumuri vor rămâne un monument al puterii lui personale și al domniei lui îndelungate.

* * *

În acest timp, Hitler a făcut o uriașă eroare de strategie și conducere a războiului. Retragera iminentă a Italiei și înaintarea victorioasă a Rusiei precum și evidenta pregătire a unui atac peste Canal din partea Britaniei și a Statelor Unite, ar fi trebuit să-l facă să se concentreze și să dezvolte cea mai puternică armată germană ca o rezervă centrală. Doar în acest fel ar fi putut folosi înaltele calități ale comandamentului german și ale trupelor de luptă și, în același timp, să se folosească pe deplin de avantajul poziției centrale pe care o ocupa, cu liniile ei interioare și comunicațiile remarcabile. Cum a spus generalul Thomas când era prizonier de război în mâinile noastre, „Singura noastră șansă este de a crea o situație în care să putem folosi armata”. Hitler, după cum am mai arătat, în această relatare, a creat de fapt o pânză de păianjen dar a uitat păianjenul. A încercat să păstreze tot ceea ce cucerise. Forțe uriașe erau răspândite în Balcani și în Italia, care nu puteau juca un rol în deciziile principale. O rezervă centrală, din treizeci sau patruzeci de divizii de cea mai înaltă calitate și mobilitate, i-ar fi permis să lovească în oricare dintre opoziții sau care ar fi înaintat spre el și ar fi putut duce o luptă majoră cu bune perspective de succes. El ar fi putut, de pildă, să-i întâmpine pe britanici și americani, în a patruzecia sau a cincizeca zi după debarcarea lor în Normandia un an mai târziu, cu forțe proaspete, mult superioare. Nu era nevoie să-și consume forța în Italia și în Balcani, iar faptul că a fost determinat să facă lucrul ăsta trebuie considerat ca o ratare a ultimei lui șanse.

Știind că avea deschise aceste opțiuni, am vrut și eu să am opțiunea de a presa cu mâna dreaptă asupra Italiei ori cu stânga peste Canal, sau cu ambele. Proasta strategie pe care a adoptat-o Hitler ne-a permis să

ne asumăm principalul atac direct în condiții care ofereau perspective bune și să obținem succes.

Hitler s-a întors de la întâlnirea de la Feltre cu convingerea că Italia putea fi menținută în război doar prin epurări în Partidul Fascist și presiuni mai mari ale germanilor asupra conducătorilor fasciști. Aniversarea de șazeci de ani a lui Mussolini cădea la 29 iulie, iar Goering a fost ales să-l facă o vizită oficială. Dar, în cursul zilei de 25 iulie, au început să vină de la Roma rapoarte alarmante către cartierul general al lui Hitler. Până seara, devenise clar că Mussolini demisionase sau fusese înlăturat și că Badoglio fusese numit de rege succesorul lui. În cele din urmă, s-a decis că orice operațiune majoră împotriva noului guvern italian ar cere retragerea de pe frontul de est a mai multor divizii decât erau disponibile în eventualitatea așteptatei ofensive rusești. S-au făcut planuri de salvare a lui Mussolini, de ocupare a Romei și de sprijinire a fascismului italian oriunde era posibil. În cazul când Badoglio ar fi semnat un armistițiu cu Aliații, s-au făcut alte planuri de capturare a flotei italiene, de ocupare a pozițiilor-cheie în toată Italia și de intimidare a garnizoanelor italiene din Balcani și din Marea Egee.

„Trebuie să acționăm, le-a spus Hitler consilierilor săi în 26 iulie. Altfel, anglo-saxonii ne-o vor lua cu un pas înainte și vor ocupa aeroporturile. Partidul Fascist este acum doar uluit și își va reveni, sub protecția liniilor noastre. Partidul Fascist este singurul care are voința să lupte de partea noastră. Trebuie deci să-l repunem în drepturi. Orice motive care susțin amânarea sunt greșite; prin asta, riscăm să pierdem Italia în favoarea anglo-saxonilor. Sunt lucruri pe care un militar nu le poate înțelege. Doar un om cu viziune politică poate indica cu claritate drumul”.

Capitolul II

PORTURI SINTETICE

Perspectivă victoriei în Sicilia, situația din Italia și desfășurarea războiului m-a făcut să simt nevoia unei noi întâlniri în iulie cu președintele și a unei alte conferințe anglo-americane. Roosevelt a fost cel care a sugerat ca locul să fie Quebec. Domnul Mackenzie King a salutat propunerea și nimic nu putea fi mai agreabil pentru noi. Pentru o întâlnire a celor care au condus politica de război a lumii occidentale, nici un alt loc nu putea fi mai bine ales în acest moment cardinal, decât vechea citadelă Quebec, la porțile Canadei, care dădea spre puternicul râu St. Lawrence.

Președintele, deși accepta cu bucurie ospitalitatea Coroanei, nu avea sentimentul că era posibil ca aceasta să fie oficial membră a Conferinței, așa cum nu era de acord cu cereri similare ale Braziliei și ale altor parteneri din cadrul Națiunilor Unite. Trebuia să ne gândim și la pretențiile Australiei și ale altor dominioane. Această delicată problemă a fost rezolvată de punctul de vedere larg al primului-ministru și al guvernului canadian. În ce mă privea, eu doream să participăm la conferință numai noi, ținând seama de toate problemele vitale pe care le aveam în comun. O triplă întâlnire a șefilor principalelor trei puteri era un obiectiv al viitorului; acum, trebuia să fie o întâlnire doar între Britania și Statele Unite. I-am dat numele „Cuadrant“.

Am plecat din Londra la Clyde, unde ne aștepta vasul *Queen Mary*, în noaptea de 4 august, cu un tren care transporta numerosul personal de care aveam nevoie. Cred că eram peste două sute, în afară de circa cincizeci de soldați din Marina Regală. Scopul conferinței nu se referea doar la campania din Mediterana, ajunsă acum la primul ei apogeu, ci mai mult la țelul traversării Canalului în 1944, la întreaga conducere a războiului pe teatrul indian și la partea noastră în lupta împotriva Japoniei. Pentru traversarea Canalului, am luat cu noi trei ofițeri trimiși de generalul de corp de armată F. E. Morgan, șef de Stat Major al Comandantului Suprem Aliat, ce urma să fie ales, în final, și care, împreună cu Statul lui Major anglo-american, au completat planul nostru comun. Întrucât se examinau toate problemele noastre pe teatrele indian și din Orientul Îndepărtat, l-am adus cu mine și pe directorul operațiunilor militare al

generalului Wavell, care zburase special din India. Am luat cu mine și un tânăr comandant de brigadier, pe nume Wingate, care se remarcase deja în calitate de conducător al armatei neregulate în Abisinia și s-a distins în mod deosebit în luptele din junglă, în Birmania. Aceste noi strălucite fapte i-au adus în unele cercuri ale armatei în care a luptat, titlul de „Spaima Birmaniei”. Eu auzisem multe despre toate acestea și știam de asemenea că sioniștii îl căutau ca să-l pună comandant șef al unei armate israelite în curs de formare. L-am chemat acasă, ca să-mi pot forma o părere înainte de a pleca la Quebec. În seara de 4 august, eram gata să cinez singur în Downing Street, când am aflat că tocmai sosise pe calea aerului și se afla în clădire. L-am invitat imediat să mi se alăture la cină. Nu am discutat mai mult de o jumătate de oră și mi-am dat seama că mă aflu în prezența unui om de cea mai înaltă calitate. El a intrat imediat în temă, arătând cum ar putea fi înfrânți japonezii în lupta din junglă, prin grupuri de pătrundere pe rază mare, lansate din aer în spatele liniilor inamice. Acest lucru mă interesa grozav. Voiam să aud mai mult din ce avea de spus și să-l las să-și spună povestea în fața șefilor de stat major.

Am decis imediat să-l iau cu mine în călătorie. I-am spus că trenul nostru va pleca la ora zece. Era atunci aproape nouă. Wingate abia sosise și era după un zbor de trei zile, venind chiar de pe front și fără alte haine decât cele pe care le avea pe el. Era desigur gata să plece, dar și-a exprimat regretul că nu o va putea vedea pe soția sa care era în Scoția și nici nu aflase de sosirea lui. Totuși, resursele biroului meu particular era demne de această ocazie. Doamna Wingate a fost trezită acasă de poliție și dusă la Edinburgh, ca să se alăture trenului nostru pe parcurs și să vină cu noi la Quebec. Ea habar nu avea despre ce era vorba, până când, dimineața devreme, l-a întâlnit pe soțul ei pe un peron în gara Waverley. Am avut o călătorie foarte fericită împreună. Cum știam cât de mult îi place președintelui să cunoască figuri de tineri eroi, l-am invitat și pe locotenent-colonelul de aviație Guy Gibson, venit de la atacul care a distrus barajele Möhne și Eder. Acestea aprovizionau industria din Ruhr și alimentau cu apă o largă suprafață de câmpuri, râuri și canale. Se inventase un tip special de mină pentru distrugerea lor, dar trebuia să fie aruncată noaptea, de la o înălțime nu mai mare de douăzeci de metri. După luni de practică asiduă și concentrată, șaisprezece avioane Lancaster, din Escadrila 617 a Forțelor Aeriene Regale, au atacat în noaptea de 16 mai. O jumătate din ele au fost pierdute, dar Gibson a rămas până la urmă, învârtindu-se deasupra țintei sub un tir năprasnic, ca să-și îndrume escadrila. El purta acum un set remarcabil de decorații – Crucea Victoriei, Ordinul virtuții militare și Crucea virtuții aviatice – dar nu și alte panglicuțe. Era un lucru unic.

A venit cu mine și soția mea, iar fiica mea Mary, acum ofițer inferior într-o baterie antiaeriană, era aghiotantul meu. Ne-am imbarcat la 5 august, de data asta spre Halifax, în Nova Scoția, în loc de New York.

Vasul *Queen Mary* înainta prin valuri, iar noi am trăit la bordul său în tot confortul, cu mâncare ca înainte de război. Ca de obicei în asemenea călătorii, lucram toată ziua. Personalul nostru de cifru și crucișătoarele care așteptau să transmită mesajele ce plecau de la noi, ne țineau la curent cu evenimentele din oră-n oră. În fiecare zi, studiam cu șefii de Stat Major diversele aspecte ale problemelor pe care urma să le discutăm cu prietenii noștri americani. Cea mai importantă era desigur „Overlord”.

Într-o dimineață, în cursul călătoriei, la cererea mea, au venit la mine comandantul de brigadieri K. G. McLean, și alți doi ofițeri din personalul generalului Morgan, și în timp ce eu stăteam în pat în cabina mea spațioasă, au desfășurat o hartă mare și mi-au explicat pe scurt și clar planul care fusese pregătit pentru trecerea Canalului și asaltul asupra Franței. Cititorul este poate familiarizat cu toate argumentele din 1941 și 1942 asupra acestei chestiuni arzătoare, cu toate variantele ei, dar aceasta era prima dată, când luam cunoștință de întregul plan coerent, prezentat cu amănunte precise, atât în număr cât și în tonaj, ca rezultat al unui studiu prelungit al unor ofițeri din ambele națiuni.

Alegerea se restrângea la Pas de Calais sau Normandia. Prima ne dădea cea mai bună acoperire aeriană, dar aici fortificațiile erau cele mai formidabile și, cu toate că promitea un voiaj mai scurt pe mare, acest avantaj era doar aparent. În timp ce Dover și Folkestone sunt mult mai aproape de Calais și Boulogne decât este insula Wight de Normandia, porturile lor erau mult prea mici ca să suporte o invazie. Majoritatea vaselor noastre ar fi trebuit să navigheze din porturile de pe întreaga coastă de sud a Angliei și din estuarul Tamisei și, oarecum, trebuiau să treverseze o grămadă de apă sărată în ambele cazuri. Generalul Morgan și consilierii săi recomandau coasta Normandiei, care de la început a fost susținută de Mountbatten. Nu mai încăpea acum nici o îndoială că această decizie era sănătoasă. Normandia ne dădea cele mai mari speranțe. Fortificațiile nu erau atât de puternice ca acelea de la Pas de Calais. Marea și plăile erau în general potrivite și erau în oarecare măsură ferite de vânturile vestice, datorită peninsulei Cotentin și era destul de departe de forța principală a inamicului. Portul Cherbourg putea fi izolat și capturat la începutul operațiunii. Brest putea fi înconjurat prin flanc și luat mai târziu.

Toată coasta între Havre și Cherbourg era, bineînțeles, fortificată cu forturi de beton și mici cazemate, dar cum nu era nici un port mare care să cuprindă o armată numeroasă în această semi-lună de șaptezeci și cinci de kilometri de plăi nisipoase, se considera că germanii nu ar aduna forțe mari pentru sprijinirea malului mării. Fără îndoială că Înalțul lor Comandament își spusese: „Sectorul acesta e bun pentru raiduri de până la zece sau douăzeci de mii de oameni, dar dacă portul Cherbourg nu e luat intact, nici o armată necesară unei invazii nu poate fi debarcată și aprovizionată. Asta e o coastă de raid, dar nu pentru o operațiune mai

amplă". Dacă ar fi existat porturi care să poată hrăni mari armate, acesta ar fi fost frontul pe care să se lovească.

* * *

Desigur, după cum probabil a văzut cititorul, eu mă gândisem de mult la vasele de debarcare a trupelor și a tancurilor. Am fost de asemeni, de mult timp, partizantul unor debarcadere cu o parte care să plutească în afară, pe mare. S-a muncit mult de atunci la aceste lucruri, în urma unei minute pe care, în cursul discuțiilor, i-am trimis-o Lordului Mountbatten, șeful Operațiunilor Combinate, încă din mai 1942.

Ele trebuie să plutească în sus și în jos, odată cu fluxul. Trebuie stăpânită problema ancorării. Vasele trebuie să aibă un perete lateral decupat, care să se poată lăsa în jos, și o pasarelă de acostare destul de lungă ca să ajungă la debarcader. Să găsiți cea mai bună soluție. Nu argumenta problema. Dificultățile vor argumenta ele însele.

Gândurile mi-au zburat apoi la crearea unei largi suprafețe de apă, apărată de un dig care să spargă valurile, format din vase-bloc aduse la fața locului prin forță proprie și apoi scufundate într-o poziție stabilită dinainte. Ideea i-a venit comandorul J. Huges-Hullert în iunie 1942, când lucra ca șef de Stat Major în organizația generalului Morgan. Imaginația, strădaniile și experimentările au fost continue, iar acum, în august 1943, exista un proiect complet pentru construirea a două porturi în mărime naturală, temporare, care puteau fi transportate și puse în funcțiune în câteva zile, înainte de debarcarea propriu-zisă. Aceste porturi sintetice erau denumite „Dude”, un nume de cod care nu dezvăluia caracterul sau scopul lor.

Întregul proiect era majestuos. Pe plăji, ele aveau să fie marele debarcadere, cu partea dinspre mare plutitoare și adăpostită. La aceste debarcadere, vasele vor putea descărca în orice moment al fluxului. Pentru a le proteja de vânturi și valuri, se vor răspândi spărgătoare de valuri într-un arc amplu spre mare, cuprinzând o arie întinsă de ape protejate. Astfel adăpostite, vasele vor putea sta la ancoră și descărca, iar tot felul de vase de debarcare vor putea circula încolo și încoace spre și dinspre plăji. Aceste spărgătoare de valuri vor fi formate din structuri de beton și vase bloc scufundate. Eu am descris structuri similare în primul război mondial, când m-am gândit că ar putea fi folosite la crearea de porturi sintetice. Acum ele urmau să formeze o parte principală a marelui plan.

* * *

Noi discuții în următoarele zile au dus la mai multe detalii tehnice. Fluxul și refluxul în Canal creează o diferență de nivel de peste șapte metri, care corespunde și de-a lungul plajilor. Vremea este totdeauna nesigură, iar vântul și valurile se pot ridica în câteva ore la forțe irezistibile pentru structurile omenești, slabe. Nebunii sau proștii, care în ultimii doi ani scriau cu creta pe zidurile noastre „Al doilea front acum” nu aveau

mintea preocupată de asemenea probleme. Eu însă m-am gândit mult la ele.

Acum, eram convins de avantajul enorm de a ataca sectorul Havre-Cherbourg, dacă aceste neașteptate porturi puteau fi instalate de la început și astfel să facă posibilă debarcarea și înaintarea susținută a unor armate de un milion de oameni, care urmau apoi să se ridice la două milioane, cu tot echipamentul lor modern și impedimentele inerente. Aceasta însemna că trebuia să se poată descărca cel puțin 12 000 de tone pe zi.

Trei premise dominante au fost prevăzute atât de creatorii planului cât și de către șefii de Stat Major britanici. Cu acestea, eu am fost de acord în totalitate și, după cum se va vedea mai târziu, ele au fost aprobate de americani și acceptate de ruși.

1. Trebuie realizată o substanțială reducere a forței avioanelor germane de luptă în Europa de nord-vest, înainte ca asaltul să aibă loc.

2. În momentul lansării operațiunii, n-ar trebui să existe mai mult de douăsprezece divizii mobile germane în nordul Franței, iar germanii să nu aibă posibilitatea să adune mai mult de cincisprezece divizii în următoarele două luni.

3. Trebuie rezolvată problema menținerii pe plajă a unei mari forțe în apele cu flux ale Canalului Mânecii, pentru o perioadă prelungită. Pentru a ne asigura de acest lucru, era necesar să putem construi cel puțin două porturi sintetice efective.

Eram foarte satisfăcut de perspectiva de a prezenta toată povestea președintelui, cu sprijinul meu total. Cel puțin asta va convinge autoritățile americane că nu eram nesinceri în legătură cu operațiunea „Overlord” și că nu am precupețit gândire sau timp pentru pregătirea ei. Eu am aranjat să adunăm la Quebec cei mai buni specialiști în asemenea probleme, din Londra și Washington. Împreună, ei puteau să-și unească resursele și să găsească cele mai bune răspunsuri la numeroasele probleme tehnice.

* * *

Am avut de asemeni numeroase discuții cu șefii noștri de Stat Major, în legătură cu teatrele noastre de război din India și Orientul Îndepărtat. Nu aveam lucruri prea bune de povestit. O divizie înaintase, la sfârșitul lui 1942, pe coasta Arakan din Birmania ca să recucerească portul Akyab. Deși întărită până s-a ajuns la un întreg corp de armată, operațiunea a eșuat și trupele noastre au trebuit să se retragă dincolo de frontiera indiană.

Deși erau multe de spus ca explicații, aveam sentimentul că întreg Întreg Comandament britanic împotriva Japoniei trebuia revizuit. Era nevoie de oameni și de metode noi. Am avut de multă vreme sentimentul că nu era bine ca același Comandant șef al Indiei să comande și operațiunea din Birmania, în afara răspunderilor lui întinse. Mi se părea că o viguroasă

continuare a operațiunilor pe scară mare împotriva japonezilor în sud-estul Asiei necesita crearea unui Comandament Suprem Aliat separat. Șefii de Stat Major erau total de acord și pregăteau un memorandum pe această linie, pentru a fi discutat cu colegii lor americani la Quebec. Rămânea problema comandantului pentru acest nou teatru și nu aveam îndoielă că el trebuia să fie britanic. Dintre numeroasele nume care au fost avansate, eu eram sigur în mintea mea că amiralul Mounthatten avea calificări superioare pentru această mare comandă și m-am hotărât să-i fac președintelui această propunere, la prima ocazie. Numirea unui ofițer de rang înalt, cum e acela de comandant al Marinei Regale, pe unul dintre teatrele de război era un pas neobișnuit; dar fiindcă am pregătit cu grijă terenul dinainte, nu am fost surprins că președintele a fost de acord, cu cordialitate.

Iste uimitor cât de repede trece un voiaj, când ai destule de făcut ca să-ți ocupe fiecare moment cât ești treaz. Eu așteptam cu nerăbdare un interval de odihnă și să mai aud și altceva decât zgomotul neconținut al războiului. Dar cum ne apropiam de destinație, se părea că vacanța se terminase înainte de a începe.

Am ajuns la Halifax la 9 august. Marele vas a tras la debarcadere și noi ne-am dus direct la trenul nostru. În ciuda tuturor precauțiilor de a se păstra secretul, era adunată o mare mulțime. În timp ce eu și suita mea ședeam în salonul nostru de la capătul trenului, lumea s-a adunat în jur să ne salute. Înainte de a porni, i-am făcut să cânte *Frunza de arțar* și *O, Canada!* Mă temeam că nu știau *Rule Britannia*, deși cred că le-ar fi plăcut dacă am fi avut o orchestră. După vreo douăzeci de minute de strângeri de mâini, fotografii și autografe, am plecat spre Quebec. La 17 august, au sosit președintele și Harry Hopkins, iar Eden și Bracken au venit cu avionul din Anglia. În timp ce se aduna delegația, ne parveneau știri despre mișcări de pace în Italia și convorbirile noastre s-au ținut sub impresia apropiatei capitulări a Italiei.

Prima ședință plenară s-a ținut la 19 august. Cea mai înaltă prioritate ca o cerință prealabilă la „Overlord” s-a dat ofensivei combinate de bombardament asupra Germaniei. Discuțiile lungi despre operațiunea „Overlord” au fost apoi rezumate în lumina planificării combinate de la Londra, de către generalul Morgan. Șefii de Stat Major raportau următoarele:

Operațiunea „Overlord”

Operațiunea va fi principalul efort pe uscat și în aer al Statelor Unite și Britaniei împotriva Axei în Europa (Data misiunii, 1 mai 1944)

Între operațiunea „Overlord” și operațiunile din Mediterana, în domeniile în care există o lipsă de resurse, resursele existente vor fi distribuite și folosite având ca obiectiv principal asigurarea succesului operațiunii „Overlord”. Operațiunile de pe teatrul mediteranean vor fi duse cu forțele alocate operațiunii „Trident” [Conferința anterioară de la Washington din mai], dacă nu intervin modificări prin decizia șefilor Statului Major combinat...

Acest paragraf a produs unele discuții la ședința noastră. Eu am subliniat că succesul operațiunii „Overlord” depindea de anumite condiții care trebuiau îndeplinite, în legătură cu forța relativă. Am accentuat că eram în favoarea operațiunii „Overlord” în 1944, deși nu fusesem în favoarea atacării porturilor Brest sau Cherbourg în 1942 sau 1943. Obiecțiile pe care le-am avut față de operațiunea de traversare a Canalului au fost acum îndepărtate. Gândeam că trebuie să se facă toate eforturile ca să se mai adauge 25 la sută la primul asalt. Asta însemna să se găsească și alte vase de debarcare. Mai aveam timp încă nouă luni și se puteau face multe în acest răstimp. Plăjile alese erau bune și ar fi mai bine dacă s-ar face o debarcare și în interiorul plăjilor peninsulei Cotentin. „Mai presus de toate, am spus, pătrunderea inițială trebuie să fie puternică.”

Cum Statele Unite aveau comanda în Africa, se căzuse de acord mai înainte cu președintele și cu mine ca „Overlord” să fie sub comandă britanică, iar eu am propus în acest scop, cu aprobarea președintelui, pe generalul Brooke, șeful Statului Major Imperial, care, dacă vă amintiți, a comandat un corp de armată în bătălia decisivă pe drumul de la Dunkerque, având pe Alexander și Montgomery ca subordonați. L-am informat pe generalul Brooke de această intenție, de la începutul lui 1943. Această operațiune avea să înceapă cu forțe britanice și americane egale și, întrucât urma să aibă baza în Marea Britanie, mi se părea drept să facem un asemenea aranjament. Dar, pe măsură ce trecea anul și planul de invazie începea să capete formă, am început să devin tot mai impresionat de marea preponderență a trupelor americane care aveau să fie folosite după ce debarcarea inițială, în număr egal, va avea succes, iar acum, la Quebec, eu însumi am luat inițiativa de a-i propune președintelui că ar trebui numit un comandant american pentru expediția în Franța. El a fost satisfăcut de această sugestie și îndrăznesc să spun că mintea lui se îndreptase în această direcție. Am căzut deci de acord ca un ofițer american să comande operațiunea „Overlord” și că Mediterana trebuia încredințată unui comandant britanic, data reală a schimbării depinzând de progresul războiului. L-am informat pe generalul Brooke, căruia i-am expus cu toată încrederea această schimbare și motivele ei. El a suportat marca dezamăgire cu demnitate soldățească.

* * *

Cât privește Orientul Îndepărtat, principala dispută între șefii de Stat Major britanici și americani era pe problema că Britania cerea un loc deplin și corect în războiul împotriva Japoniei, din momentul în care Germania avea să fie învinsă. Ea cerea să împartă aeroporturile și bazele pentru Marina Regală și să primească sarcini pentru oricâte divizii va putea transporta în Orientul Îndepărtat, după ce se va termina treaba cu Hitler. I-am presat pe prietenii mei din Comitetul șefilor de Stat Major să se lupte pentru această chestiune până în pânzele albe, pentru că, în această etapă a războiului, mă temeam cel mai mult de faptul ca nu cumva criticii americani să spună: „Anglia, după ce a luat tot ce-a putut

de la noi ca s-o ajutăm să-l învingă pe Hitler, se țin în afara războiului cu Japonia și o să ne lase baltă." Totuși, la conferința de la Quebec, această impresie a fost total îndepărtată. Nu s-a ajuns la nici o decizie în legătură cu operațiunile care se vor întreprinde, deși s-a decis ca principalul efort să fie îndreptat spre operațiuni obiective cu scopul de a „stabili comunicații pe uscat cu China și îmbunătățirea și asigurarea rutei aeriene". În „conceptul strategic general" planurile de război contra Japoniei trebuiau să fie astfel făcute încât să ducă la înfrângerea Japoniei în următoarele douăsprezece luni după prăbușirea Germaniei.

În sfârșit, mai era scena mediteraneană. La 10 august, Eisenhower a ținut o ședință a comandanților pentru a alege, dintr-o varietate de propuneri, mijloacele prin care să fie dusă campania în Italia. El trebuia să țină seama de dispozițiile inamicului în acel moment. Opt din douăsprezece divizii germane din Italia se aflau în nord sub conducerea lui Rommel, două erau lângă Roma, iar șase erau mai departe în sud, sub conducerea lui Kesselring. Acestea puteau fi întărite cu alte douăzeci, care fuseseră retrase de pe frontul rusesc ca să se refacă în Franța. Nimic din ce puteam aduna noi încă mult timp nu putea egala o asemenea forță, dar britanicii și americanii erau superiori pe mare și în aer și aveam inițiativa. Asaltul spre care se îndreptau acum toate unitățile era o acțiune îndrăznească. S-a sperat să ajungem la porturile Neapole și Taranto, unde facilitățile combinate erau de aceeași proporție cu mărimea armatelor pe care trebuia să le folosim. Capturarea imediată a aerodromurilor era țelul principal. Cele de lângă Roma erau decamdată dincolo de posibilitățile noastre, dar la Foggia era un grup important de aerodromuri care puteau să fie adaptate pentru bombardiere grele, iar forțele noastre aeriene tactice căutau altele în călcâiul Italiei, la Monte Corvino, lângă Salerno.

Generalul Eisenhower a decis să pornească asaltul la începutul lui septembrie, cu un atac peste strâmtoarea Messina, cu coborâri subsidiare pe coasta calabreză. Acesta urma să fie preludiul capturării orașului Neapole (operațiunea „Avalanșa") de către un corp american de armată și de unul britanic, care să debarce pe plajile bune din golful Salerno. Acesta se afla la extremitatea razei de acțiune a avioanelor de luptă ce porneau de pe aerodromurile capturate din Sicilia. Cât mai curând după debarcare, forțele aliate vor porni spre nord să captureze Neapole.

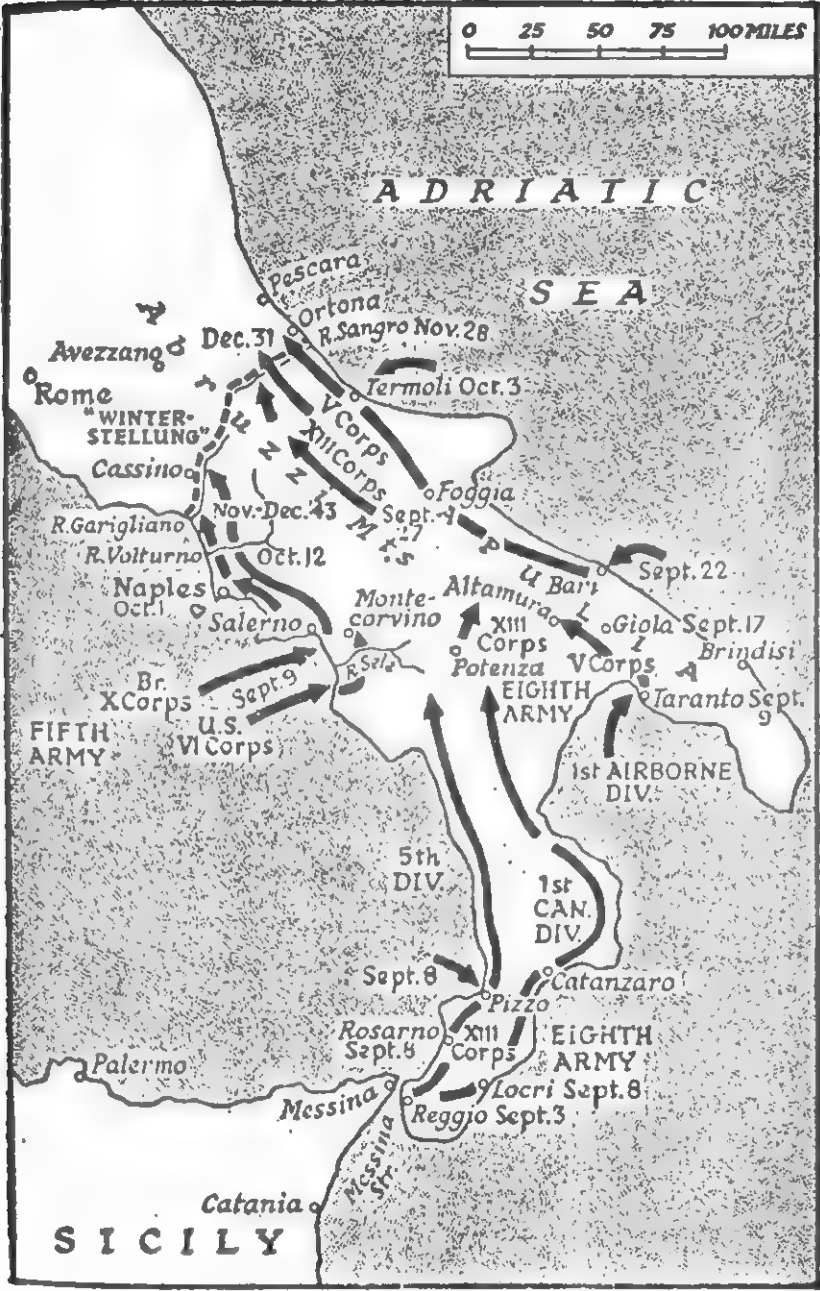
Șeful Statului Major Combinat ne-au sfătuit să acceptăm acest plan și să autorizăm ocuparea Sardiniei și Corsicii ca o a doua prioritate. Am făcut lucrul acesta cu bucurie; era exact ceea ce am sperat și pentru ce ne-am luptat. Mai târziu, s-a propus să se debarce o divizie aeropurtată care să captureze aeroporturile de la sud de Roma. Și acest lucru a fost acceptat. Condițiile în care această chestiune a fost anulată vor fi relatate la timpul potrivit.

Capitolul III

INVADAREA ITALIEI

Conferința de la Quebec s-a terminat la 24 august, iar notabilii noștri colegi au plecat și s-au dispersat. Au zburat în toate direcțiile, ca schijele unui obuz. După atâtea studii și argumentări, exista o dorință generală pentru câteva zile de odihnă. Unul dintre prietenii mei canadieni, colonelul Clarke, care fusese atașat pe lângă mine de guvernul dominionului în cursul lucrărilor, avea o fermă la peste o sută de kilometri, între munți și păduri de brazi, de unde zierele își obțin materia primă pentru hârtie, și a dorit să ne ducă acolo, în călătoria vieții. Aici era Lacul Zăpezilor, o enormă întindere de apă zăgăzuită, despre care se spunea că are cei mai mari păstrăvi. Brooke și Portal erau pescari înfocați și pricepuți și s-a făcut un plan pentru ei, printre alte planuri ale conferinței, ca să vedem ce pot să facă. Le-am promis să mă alătur și eu lor mai târziu, dacă voi putea, dar mă angajasem să țin o cuvântare la radio în 31 și asta îmi plutea deasupra capului ca un vultur pe cer. Am rămas câteva zile în Citadelă, plimbându-mă o oră în fiecare după-amiază și privind glorioasa panoramă a lui St. Lawrence și gândindu-mă la toate poveștile despre Wolfe și Quebec. Promisesem să trec cu mașina prin oraș și am avut o frumoasă primire din partea populației. Am asistat la o ședință a Cabinetului canadian și le-am spus tot ce nu știau încă despre Conferință și despre război. Am avut onoarea să fiu făcut Consilier privat al Cabinetului dominionului. Acest compliment mi s-a făcut la insistența vechiului meu prieten de patruzeci de ani și coleg de încredere, domnul Mackenzie King.

Erau atât de multe care puteau fi spuse și care nu puteau fi spuse în cuvântarea de la radio, că nu mă puteam gândi la nimic, așa încât mintea mea revenea mereu la Lacul Zăpezilor, de unde veneau deja informații scilicitoare de la cei care se aflau acolo. M-am gândit că puteam îmbina pescuitul în timpul zilei cu pregătirea discursului seara. M-am hotărât să-l fac pe colonelul Clarke să se țină de cuvânt și să mă ducă cu mașina acolo împreună cu soția mea. Am observat că amiralul Pound nu plecase la lac cu ceilalți doi șefi de Stat Major și i-am sugerat să vină cu noi acum. Un ofițer din personalul lui a zis că are multă treabă după conferință. Am fost surprins de rolul docil pe care l-a avut în discuțiile navale, dar când mi-a răspuns că nu se putea duce la pescuit, m-am temut că lucrurile nu stau bine. Noi am lucrat împreună în cea mai

Italia de sud: operatiuni in sept - dec. 1943

strânsă camaraderie, din primele zile ale războiului. Îi cunoșteam valoarea și curajul. Mai știam că acasă se trecea la patru sau cinci dimineața, pentru câteva ore de pescuit înainte de a se duce la Amiralitate, oricând avea cea mai mică ocazie. Totuși, el a rămas în camera lui și nu l-am văzut până la plecare.

Am avut o minunată zi de călătorie cu mașina pe valea râului și, după ce am dormit la un han pe drum, soția mea și cu mine am ajuns la cabana spațioasă de pe lac. Brooke și Portal plecau a doua zi. Era cu atât mai bine. Ei au prins câte o sută de pești pe zi fiecare și, dacă mai continuau în ritmul ăsta, ar fi scăzut apreciabil nivelul lacului. Soția mea și cu mine am ieșit pe lac în bărci separate, câteva ore, și cu toate că nu suntem specialiști, am prins o mulțime de pești minunați. Ni se dădeau câte odată undițe cu trei cârlige separate și am prins trei pești deodată. Nu știu dacă lucrul acesta e corect. Nu ne-au lipsit păstrăvii proaspeți la mesele excelente. Președintele ar fi vrut și el să vină acolo, dar alte treburi îl chemau. I-am trimis la Hyde Park cel mai mare pește pe care l-am prins. Progresam cu discursul pentru radio, dar o compunere originală e mult mai istovitoare decât discuțiile și pescuitul.

Ne-am întors la Quebec în noaptea de 29. Am luat parte la o altă ședință a Cabinetului canadian și, la timpul potrivit în data de 31, înainte de a pleca spre Washington, m-am adresat poporului canadian și lumii Aliate. A doua zi, am ajuns la Casa Albă. Președintele și cu mine ședeam de vorbă, după cină, în biroul lui, iar amiralul Pound a venit să ne vadă într-o problemă navală. Președintele i-a pus câteva întrebări în legătură cu aspectele generale ale războiului și m-am îndurerat văzând că prietenul meu de încredere de la marină își pierduse precizia deosebită a faptelor care îl caracteriza. Atât președintele cât și eu eram siguri că el era foarte bolnav. A doua zi dimineață, Pound a venit să mă vadă în camera mea mare, dormitor și cameră de zi în același timp, și mi-a spus direct: „Domnule prim-ministru, am venit să-mi dau demisia. Am avut un accident cerebral și partea dreaptă mi-e paralizată în mare măsură. Am crezut că va trece, dar se înrăutățește cu fiecare zi și nu mai corespund sarcinii.” Am acceptat imediat demisia Primului Lord și i-am exprimat profunda simpatie față de situația lui. I-am spus că, din acel moment, era eliberat de orice răspundere și l-am îndemnat să se odihnească câteva zile și apoi să vină acasă cu mine, cu vasul *Renown*. El era complet stăpân pe sine și toată comportarea lui era plină de demnitate. De îndată ce a ieșit din cameră, am telegrafiat la Amiralitate, punându-l pe viceamiralul Syfret în funcția de răspundere chiar din acel moment, în așteptarea numirii unui Prim Lord al Mării.

* * *

În timpul discuțiilor de la Quebec, evenimentele în Italia merseră înainte. Președintele și cu mine am dus în acele zile critice negocieri secrete de armistițiu cu guvernul Badoglio și am urmărit de asemeni cu

Ingrijorare și îndeaproape, aranjamentele militare pentru o debarcare pe pământ italian.

Mi-am prelungit în mod deliberat șederea în Statele Unite pentru a fi în strâns contact cu prietenii noștri americani în acest moment crucial în problemele italiene. În ziua sosirii mele la Washington, prima știre definitivă și oficială care s-a primit a fost că Badoglio a fost de acord să capituleze în fața Aliaților și, la 3 septembrie, într-o livadă de măslini de lângă Siracusa, generalul Castellano a semnat în termeni militari capitularea Italiei. Înaintea ivirii zorilor, în aceeași zi, Armata a Opta britanică a traversat strâmtoarea Messina, ca să intre pe teritoriul principal al Italiei.

Rămânea acum să coordonăm termenii capitulării italiene cu strategia noastră militară. Generalul american Taylor, de la Divizia 82-a aeropurtată, a fost trimis la Roma la 7 septembrie. Misiunea lui secretă era de a aranja cu Statul Major general italian ca aerodromurile din jurul capitalei să fie ocupate în noaptea de 9. Dar situația se schimbaseră radical de când generalul Castellano ceruse protecția Aliaților. Germanii aveau la îndemână forțe puternice și păreau a fi în posesia aerodromurilor. Armata italiană era demoralizată și lipsită de muniție. Păreri divizate erau în jurul lui Badoglio. Taylor a cerut să-l vadă. Totul atârna în cumpănă. Conducătorii italieni se temeau că un anunț cu privire la capitulare, care fusese deja semnată, ar duce la imediată ocupare a Romei de către germani și la sfârșitul guvernului Badoglio. La ora două dimineața, în 8 septembrie, generalul Taylor s-a întâlnit cu Badoglio care, întrucât aerodromurile erau pierdute, s-a rugat pentru o amânare a anunțării prin radio a termenilor armistițiului. El, de fapt, telegrafiasse deja la Alger că securitatea aerodromurilor din Roma nu putea fi garantată. Debarcarea aeriană a fost deci suspendată.

Eisenhower trebuia să ia acum o decizie rapidă. Atacul la Salerno urma să fie lansat peste mai puțin de douăzeci și patru de ore. El a refuzat cererea lui Badoglio și, la ora 6 p.m., a transmis prin radio anunțul armistițiului, urmat de textul declarației, pe care însuși mareșalul Badoglio a anunțat-o cu o oră mai târziu de la Roma. Capitularea Italiei fusese realizată.

În noaptea de 8 spre 9 septembrie, forțele germane au început încercuirea Romei. Badoglio și familia regală s-au instalat în stare de asediu în clădirea Ministerului de Război. Au urmat discuții rapide, într-o atmosferă de încordare crescândă și panică. La orele mici, un convoi de cinci mașini a trecut prin porțile de est ale Romei, pe drumul spre portul de la Marca Adriatică, Pescara. Aici, două corvete au luat la bord grupul, format din familia regală, cu Badoglio și oficialitățile importante din guvernul lui. Ei au ajuns la Brindisi în dimineața zilei de 10 septembrie, când s-a instalat rapid un guvern italian antifascist, pe teritoriul ocupat de forțele Aliate.

După plecarea transfugilor, mareșalul veteran Caviglia, învingătorul de la Vittorio Veneto în primul război mondial, a sosit la Roma să-și asume răspunderea negocierilor cu forțele germane care se adunau în jurul orașului. Lupte ușoare aveau deja loc la porțile orașului. Unele unități

regulate ale armatei italiene și grupuri de partizani formate din cetățeni din Roma au angajat forțele germane la marginea orașului. La 11 septembrie, opoziția a încetat prin seninarea unei suspendări a ostilităților, iar diviziile naziste erau libere să se miște prin oraș.

Între timp, după lăsarea întinericului, în 8 septembrie, la instrucțiunile Aliaților, principalele vase din flota italiană au părăsit Genova și Spezia, într-o călătorie îndrăznească, ca să se predea la Malta, neprotejate nici de aviația italiană, nici de cea a Aliaților. A doua zi dimineața, în timp ce înaintau de-a lungul coastei de vest a Sardiniei, au fost atacate de avioane germane de la bazele din Franța. Vasul amiral *Roma* a fost lovit și a făcut explozie, cu mare pierdere de vieți, inclusiv comandantul șef, amiralul Bergamini. Vasul de război *Italia* a fost și el atins. Lăsând câteva ambarcațiuni ușoare să salveze supraviețuitorii, restul flotei și-a continuat drumul dureros. În ziua de 10, a fost întâmpinată de forțe britanice, inclusiv *Warspite* și *Valiant* care, de atâtea ori, au urmărit vasele italiene în alte condiții, și le-au escortat până la Malta. O escadră de la Taranto, incluzând două vase de război, a plecat și ea, în ziua de 9, iar în dimineața zilei de 11, amiralul Cunningham a informat Amiralitatea că „flota italiană de luptă este acum ancorată sub tunurile fortăreței Malta”.

* * *

În ansamblu, până acum, lucrurile au mers lin pentru Aliați. După ce a traversat strâmtoarea Messina, Armata a Opta nu a întâlnit practic opoziție. Reggio a fost luat repede și a început înaintarea pe drumurile înguste, deluroase, ale Calabriei. „Germanii, telegrafia Alexander în 6 septembrie, își fac acțiunea de ariergardă mai mult distrugând decât trăgând cu arma... La Reggio, azi-dimineață, nu se auzea nici un zgomot de avertizare și nu se vedea nici un inamic. Dimpotrivă, în această zi frumoasă de vară, ambarcațiuni de tot felul circulau înainte și înapoi între Sicilia și teritoriul principal, cărând oameni, provizii și muniție. În acest peisaj frumos, părea mai curând o regată în timp de pace și nu o operațiune serioasă de război.” Au fost puține lupte, dar înaintarea era dificilă datorită dificultăților fizice ale terenului și distrugerilor făcute de inamic cu mica dar bine mânăuita lui ariergardă.

Dar, în noaptea de 8, Alexander mi-a trimis mesajul lui „Zip”. Se plănuise ca eu și cei din grupul nostru, care nu zburaserăm încă spre Anglia, să plecăm acasă pe mare, iar vasul *Renown* ne aștepta la Halifax. Am întrerupt călătoria, ca să-mi iau rămas bun de la președinte și astfel că eram cu el la Hyde Park când a început bătălia de la Salerno. Mi-am reluat călătoria cu trenul în noaptea de 12, ca să ajung la Halifax în dimineața de 14. Diversele rapoarte care au ajuns la mine, în cursul călătoriei, precum și zările, m-au îngrijorat adânc. Era evident că se desfășura o luptă foarte critică și prelungită. Preocuparea mea era cu atât mai mare cu cât eu am făcut mereu presiuni pentru o debarcare de pe mare și simțeam o răspundere specială pentru succesul ei. Surpriza, violența și viteza sunt esența oricărei debarcări cu amfibii. După primele douăzeci

și patru de ore, avantajul puterii pe mare de a lovi acolo unde vrei poate dispăre. Unde erau zece oameni, pot fi în curând zece mii. Minteaa mea se întorcea peste ani. M-am gândit la generalul Stopford, care a așteptat aproape trei zile pe plaja golfului Suvla, în 1915, în timp ce Mustafa Kemal a mărșăluit cu două divizii turcești de la liniile de la Bulair spre câmpul de luptă până atunci neapărat. Am avut o experiență mai recentă, când generalul Auchinleck a rămas la cartierul lui general din Cairo supraveghind în mod ortodox, din vârf și din centru, sfera amplă și variată a comandamentului său, în timp ce bătălia, pe care se baza totul, se decidea împotriva lui în deșert. Eu aveam cea mai mare încredere în Alexander dar și așa am petrecut o zi dureroasă, în timp ce trenul nostru traversa plăcutele întinderi ale Noii Scoții. În cele din urmă, am scris următorul mesaj pentru Alexander, simțind cu siguranță că el nu va avea resentimente. A fost transmis după ce am început călătoria cu vaporul:

„Sper că urmărești mai presus de toate bătălia «Avalanșa» care domină totul. Nici unul dintre comandanții angajați nu a dus până acum o bătălie pe scară mare. Bătălia din golful Suvla a fost pierdută pentru că Hamilton a fost sfătuit de șeful lui de Stat Major să rămână într-un punct central de unde să știe totul. Dacă ar fi fost la fața locului, ar fi putut salva spectacolul. De la această distanță și cu diferența de fus orar, eu nu pot pretinde să judec, dar simt de datoria mea să aduc în fața dumitale experiența mea din trecut.

2. *Nimic* nu trebuie să lipsească din ce ar putea susține bătălia decisivă pentru Neapole...”

Răspunsul lui a fost prompt și reconfortant. El se afla deja la Salerno. „Mulțumiri, a replicat el, pentru oferta dumneavoastră de ajutor. Se face tot ce este posibil ca «Avalanșa» să fie un succes. Soarta ei se va decide în următoarele câteva zile.”

Am fost de asemenea liniștit aflând că amiralul Cunningham nu a ezitat să-și pericliteze vasele de război aproape de mal, ca să sprijine armata. În data de 14, el a trimis vasele *Warspite* și *Valiant*, care tocmai sosiseră la Malta, ca să asigure predarea principalelor vase din flota italiană. A doua zi, ele erau în acțiune și bombardamentul lor cu tunuri grele, corect dirijat din văzduh, a impresionat atât pe prieteni cât și pe dușmani și a contribuit mult la înfrângerea inamicului. Din nefericire, în ziua de 16, *Warspite* a fost avariat de un nou tip de bombă zburătoare, de care auzisem ceva și aveam să aflăm mai multe.

A fost o ușurare când ne-am imbarcat pe *Renown*. Splendidul vas stătea de-a lungul cheiului. Amiralul Pound era deja pe vas, venind direct de la Washington. Se juca la fel de drept ca totdeauna și nimeni care l-ar fi privit n-ar fi visat măcar că era bolnav. L-am invitat să vină la masa noastră în timpul călătoriei spre casă, dar el a spus că preferă să ia masa în cabină, cu ofițerul lui din personal. A murit la 21 octombrie, ziua luptei de la Trafalgar. A fost pentru mine un adevărat camarad, atât la Amiralitate cât și în Comitetul șefilor de Stat Major. A fost urmat în postul de Prim Lord al Mării de amiralul Sir Andrew Cunningham.

În timp ce noi ne urmam cursul în zigzag pe ocean, s-a dat o lovitură remarcabilă la Taranto, pentru care toată lauda pentru riscurile bine cunoscute, se cuvine nu doar lui Alexander ci și amiralului Cunningham, pe care a căzut toată povara executării acțiunii. Portul acela de primă categorie putea să servească unei întregi armate. Lui Alexander i se părea că merita să îndrăznească, pentru a obține capitularea italienilor. Nu existau avioane de transport care să ridice Divizia 1-a aeropurtată britanică, nici vase obișnuite care să o transporte pe mare. Șase mii dintre acești oameni au fost aleși și imbarcați pe vase britanice de război și, în 9 septembrie, ziua debarcării pe plajile de la Salerno, Marina Regală a intrat îndrăzneță în portul Taranto și a depus trupele pe mal, fără nici o opoziție. Unul dintre crucișătoarele noastre, care a lovit o mină, a fost singura pierdere.*

Tot timpul, bătălia de la Salerno a continuat. Telegramele curgeau. Alexander era destul de amabil să mă țină deplin informat, iar mesajele lui vii pot fi citite în legătură cu întregul eveniment. Timp de trei zile critice, problema a stat în cumpănă, dar după lupte grele, în care am avut momente de grave pericole, germanii nu au reușit să ne arunce înapoi în mare. Kesselring și-a dat seama că nu putea reuși. Pivotându-și dreapta pe terenurile înalte de deasupra portului Salerno, el a început să-și retragă toată linia frontului. Armata a Opta, împinsă înainte de Montgomery, a făcut joncțiunea cu a Cincea, greu presată. Corpul X britanic și Corpul VI al Statelor Unite, în dreapta lui, au împins îndărăt ariergarda inamicului în jurul Vezuviului, au trecut de ruinele de la Pompei și Herculaneum și au intrat în Neapole, la 1 octombrie. Învinsesem.

---

* Am acasă, dăruit de generalul Alexander, steagul britanic care a fost înălțat la Taranto și care a fost unul dintre primele steaguri Aliate care au fluturat în Europa, de la expulzarea noastră din Franța.

Capitolul IV

IMPAS ÎN MEDITERANA*

La câteva zile după întoarcerea mea de la Halifax, îi trimiseseam generalului Eisenhower o telegramă care ar trebui reținută atunci când se citește relatarea mea despre toamnă și iarnă. Al doilea paragraf căuta să stabilească proporțiile efortului în special în cazul că se iveau unele dificultăți, proporții ce trebuiau respectate în diferitele noastre acțiuni. Aceste proporții nu trebuie desconsiderate de cei care vor să înțeleagă controversele de care se ocupă acest capitol. Războiul prezintă problema folosirii corecte a mijloacelor disponibile și nu poate fi rezumat la expresia „Câte un singur lucru pe rând.”

1. Întrucât am făcut presiuni pentru acțiune în mai multe direcții, am sentimentul că trebuie să pun în fața duminică prioritățile pe care mi le impun eu însumi când mă gândesc la aceste obiective dorite.

2. Patru cincimi din efortul nostru ar trebui concentrat în Italia. O zecime ar trebui folosită pentru a ne asigura în Corsica (care se va termina curând) și în Adriatică. Zecimea care rămâne trebuie concentrată la Rhodos. Aceasta se aplică desigur la factorii limitativi. Aceștia, pe câte presupun, sunt în special vasele de debarcare și de asalt și ambarcațiunile navale ușoare.

3. Trimit aceasta ca un ghid sumar, după gândul meu, doar pentru că nu vreau să ai sentimentul că fac presiuni pentru toate, în toate direcțiile, fără să înțeleg cât de amare sunt limitele duminică.

Eisenhower a răspuns a doua zi:

Examinăm cu grijă resursele pentru a da Orientului Mijlociu sprijinul necesar în acest proiect și sunt sigur că putem răspunde cerințelor minime ale Orientului Mijlociu.

Când Montgomery va putea să-și aducă grosul forțelor înainte pentru a sprijini dreapta Armatei a Cincea, lucrurile vor începe să se miște mai repede pe frontul de la Neapole. Așa cum se întâmplă totdeauna, după primele etape ale unei operațiuni combinate, ne-am întors foarte mult, atât strategic cât și administrativ. Lucrăm din greu ca să îmbunătățim situația și veți avea vești bune în curând.

---

* Vezi harta *Creta și Marea Egee*, cap. XIX, Cartea II.

Acest răspuns nu a fost atât de precis pe cât sperasem, nereferindu-se la ceea ce considerasem a fi partea cea mai importantă a mesajului meu și anume, mica porțiune de trupe necesară pentru acțiuni subsidiare, și aveam destule de felul ăsta.

Capitularea Italiei ne-a dat șansa de a obține o pradă bogată în Marea Egee cu costuri și eforturi foarte mici. Garnizoanele italiene au ascultat de ordinele regelui și ale mareșalului Badoglio și voiau să treacă de partea noastră, dacă noi puteam ajunge la ele înainte de a fi copleșite și dezarmate de germanii din insule. Aceștia erau inferiori ca număr, dar era probabil că, de câțva timp, germanii deveniseră bănuitori față de fidelitatea aliatului lor și își făcuseră planuri. Rhodos, Leros și Cos erau insule fortărețe care, de mult, fuseseră pentru noi obiective strategice de categorie înaltă în sfera secundară, iar ocuparea lor fusese aprobată în mod special de șefii Statului Major Combinat în sumarul final al deciziilor de la Quebec din 10 septembrie. Rhodos era cheia grupului, pentru că avea aerodromuri bune de pe care puteam apăra orice altă insulă pe care o ocupam și ne puteam completa controlul naval asupra acestor ape. În plus, forțele aeriene britanice din Egipt și Cyrenaica, puteau păzi Egiptul la fel de bine, dacă unele s-ar fi mutat în Rhodos. Mie mi se părea să dai cu piciorul norocului dacă nu culegeam aceste comori. Supremația aeriană și navală în Marea Egee era la îndemâna noastră. Acest efect putea fi decisiv și asupra Turciei, pe atunci adânc mișcată de prăbușirea Italiei. Dacă puteam folosi Marea Egee și Dardanelele, drumul scurt spre Rusia era stabilit. Nu ar mai fi nevoie de convoaiele periculoase și costisitoare prin Arctica sau lunga și obositoare linie de aprovizionare prin Golful Persic.

Generalul Wilson era dornic de acțiune, iar planurile și pregătirile pentru capturarea insulei Rhodos fuseseră perfectate de câteva luni în comandamentul Orientului Mijlociu. În august, Divizia a 8-a indiană a fost instruită, a făcut repetiții pentru această acțiune și a fost pregătită să se îmbrace la 1 septembrie. Dar presiunile americane ca să ne dispersăm vasele de asalt instruite din Mediterana fie spre vest, pentru pregătirea operaturii „Overlord” încă îndepărtată, fie spre teatrul indian, erau foarte puternice. Înțelegerile făcute înaintea prăbușirii Italiei și potrivite unei situații cu totul diferite, erau riguros invocate, cel puțin la nivel secundar și, la 26 august, în urma unei decizii minore la Conferința de la Washington din luna mai anterioară, șefii Statului Major Combinat au ordonat expedierea în Orientul Îndepărtat, într-o operațiune împotriva coastei Birmaniei, a vaselor care ar fi putut transporta trupele în Rhodos. Astfel, planurile bine concepute ale lui Wilson pentru o acțiune rapidă în Dodecanez au fost dur împiedicate. El a trimis cu mare promptitudine mici grupuri, pe mare și pe calea aerului, într-un număr de alte insule, dar odată ce nu ne-a revenit Rhodosul, câștigurile noastre în Marea Egee au devenit precare. Doar o puternică folosire a forței aeriene putea să ne dea ceea ce aveam nevoie. Ar fi fost nevoie de foarte puțin timp dacă ar fi existat un acord. Generalul Eisenhower și Statul lui Major păreau însă că nu-și

dau seama ce era la vârful degetelor noastre, deși noi ne puseseșăm în mod voluntar toate resursele noastre considerabile în mâinile lor.

* * *

Acum știm cât de adânc alarmați erau germanii de amenințarea mortală pe care se așteptau să o dezvoltăm pe flancul lor de sud-est. La o conferință la cartierul general al Führerului, la 24 septembrie, atât reprezentanții armatei cât și ai marinei au cerut cu insistență evacuarea Cretei și a altor insule din Marea Egee, cât mai era timp. Ei au subliniat că aceste baze avansate au fost capturate pentru operațiuni ofensive în Mediterana răsăriteană, dar că acum situația era total schimbată. Ei au subliniat nevoia de a evita pierderea de trupe și de materiale, care vor fi de o importanță decisivă pentru apărarea continentului. Hitler nu le-a acceptat părerile. El a insistat că nu putea ordona evacuarea, în special în Creta și Dodecanez, din cauza repercusiunilor politice care ar urma. El a spus: „Atitudinea aliaților noștri din sud-est și atitudinea Turciei este determinată doar de încrederea lor în forța noastră. Abandonarea insulelor ar crea o impresie dintre cele mai nefavorabile.” În această decizie de a lupta pentru insulele din Marea Egee, el era justificat de evenimente. El obținea un mare profit într-un teatru subsidiar, cu costuri mici pentru principala poziție strategică. În Balcani greșca, în Marea Egee avea dreptate.

Un timp, treburile noastre au prosperat în insulele mici. Până la sfârșitul lunii septembrie, au fost ocupate insulele Cos, Leros și Samos, fiecare de către un batalion, iar niște detașamente au ocupat un număr de alte insule. Garnizoanele italiene, unde au fost întâlnite, au fost destul de prietenoase, dar lăudatele lor fortificații de coastă și antiaerice au fost găsite în stare proastă, iar transportul armelor noastre mai grele și al vehiculelor nu era posibil cu vasele pe care le aveam la dispoziție.

În afară de Rhodos, insula Cos era cea mai importantă din punct de vedere strategic. Ea singură avea un aerodrom de pe care puteau acționa avioanele noastre de luptă. Acesta a fost pus urgent în funcțiune și au fost aduse pentru apărarea ei douăzeci și patru de tunuri Bofors. În mod natural, ea a devenit obiectivul primului contraatac al inamicului și, în zori, la 3 octombrie, parașutiști germani au coborât pe aeroportul central și au copleșit compania solitară care îl apăra. Restul batalionului, din nordul insulei, a fost înconjurat de o debarcare a inamicului de pe mare, pe care marina, din cauza unui eveniment nefericit, nu a putut-o intercepta. Insula a căzut.

La 22 septembrie, Wilson a raportat nevoile sale minime și modeste pentru o nouă încercare la Rhodos. Folosind divizia a 10-a indiană și o parte a unei brigăzi de blindate, el cerea doar escortă navală și forțe de bombardament, trei vase de debarcat tancuri, câteva vase de transport motorizate, un vas spital și destule avioane de transport care să ridice în aer un batalion de parașutiști. Eram foarte tulburat de incapacitatea noastră de a sprijini aceste operațiuni și i-am telegrafiat generalului Eisenhower. Micile ajutoare necesare mi se păreau un lucru foarte mic

de cerut de la prietenii noștri americani. Concesiile pe care le-au făcut presiunilor mele neconținute din ultimele trei luni fuseseră răsplătite de succese uimitoare. Avioane de debarcare pentru o singură divizie, câteva zile de ajutor din partea forțelor aeriene Aliate și Rhodos va fi a noastră. Germanii, care acum stăpâneau din nou situația, și-au mutat multe avioane în Marea Egee pentru a frustra tocmai ideea pe care o aveam în minte. La 7 octombrie am pus problema în fața președintelui și am arătat scopul ei, dar am fost îndurerat primind o telegramă care practic era egală cu un refuz și m-a lăsat pe mine, care intervenisem deja pentru aprobarea lui și a șefilor lui de Stat Major, să fac față loviturii ce avea să urmeze. Forțele negative, care fuseseră atât de puțin copleșite, și-au reluat controlul. Iată ce a spus domnul Roosevelt:

Nu vreau să-l forțez pe Eisenhower la o diversiune care limitează perspectivele dezvoltării cu succes și repede a operațiunii italiene spre o linie sigură, la nord de Roma.

Mă opun oricărei diversiuni care, după părerea lui Eisenhower, ar periclita securitatea actualei lui situații din Italia, a cărei desfășurare este tot mai lentă, având în vedere bine cunoscutele caracteristici ale oponentului lui, care se bucură de o superioritate marcată în trupe terestre și divizii Panzer.

Părerea mea este că nici o diversiune de forțe sau echipamente nu trebuie să prejudicieze acțiunea „Overlord” așa cum a fost plănuită. Șefii de Stat Major americani sunt de aceeași părere. Transmit o copie a acestui mesaj lui Eisenhower.

Am remarcat în special fraza „Părerea mea este că nici o diversiune de forțe nu trebuie să prejudicieze acțiunea «Overlord» așa cum a fost plănuită.” A pretinde că o întârziere de șase săptămâni în reîntoarcerea a nouă vase de debarcare pentru „Overlord” din cele peste cinci sute implicate, care oricum mai aveau de așteptat șase luni, ar compromite o operațiune din mai 1944, însemna să respingi orice simț al proporțiilor. La 8 octombrie, am făcut deci un nou apel onest. Privind înapoi la rezultatele favorabile ample care au urmat călătoriei mele cu generalul Marshall la Alger, în iunie, din care a izvorât tot norocul nostru, m-am gândit că aş putea cere o procedură asemănătoare și am făcut toate pregătirile să zbor imediat la Tunis, unde se adunau în conferință comandanții șefi.

Dar răspunsul domnului Roosevelt mi-a distrus ultima speranță. El considera că participarea mea acolo ar fi nepotrivită. În consecință, am anulat zborul propus. În momentul critic al conferinței, s-au primit informații că Hitler a decis să-și întărească armata în Italia și să ducă o luptă principală la sud de Roma. Acest lucru a înclinat balanța împotriva micii întâriri cerute pentru atacul asupra insulei Rhodos.

Deși pot să înțeleg cum, în situația schimbată, a fost afectată opinia generalilor angajați în campania noastră din Italia, eu am rămas – și rămân convins în sufletul meu, că ocuparea insulei Rhodos ar fi putut fi

realizată. Totuși, m-am supus, cu cea mai ascutită durere din tot războiul. Dacă trebuie să te supui, este păcat să nu o faci cu toată grația posibilă. Când atâtea lucruri grave ne pășteau, eu nu puteam risca o discordie în relațiile mele personale cu președintele. M-am folosit deci de vestea din Italia pentru a accepta ceea ce am considerat și consider că a fost o decizie fără spirit de previziune.

Nimic nu s-a câștigat cu precauția exagerată. Capturarea Romei s-a dovedit că a durat opt luni. De douăzeci de ori cantitatea de vase care ar fi ajutat la capturarea insulei Rhodos în două săptămâni, a fost folosită în toamnă și iarnă pentru a transporta bazele anglo-americe de bombardiere grele din Africa în Italia. Insula Rhodos a rămas un ghimpe în coasta noastră. Turcia, văzând inerția extraordinară a Aliaților aproape de malurile ei, a devenit mult mai rezervată și ne-a refuzat aerodromurile ei.

Statul Major american și-a întărit acum punctul de vedere; prețul trebuia plătit de britanici. Deși ne străduiam să ne menținem poziția în Leros, soarta micii noastre forțe de acolo era practic pecetluită. Garnizoana fusese ridicată la forța unei brigăzi – trei batalioane britanice, bune, de infanterie, care suportaseră tot asediul și foamea de la Malta* și își mai refăceau încă forțele și greutatea fizică. Amiralitatea a făcut tot ce-a putut, iar generalul Eisenhower a trimis două grupe de avioane de luptă cu rază lungă de acțiune în Orientul Mijlociu, ca o măsură temporară. Acolo, ele și-au făcut imediat simțită prezența. Dar la 12 octombrie au fost retrase. După aceea, inamicul a avut supremația în aer iar vasele noastre nu puteau opera decât noaptea ca să nu sufere pierderi distrugătoare. La 12 noiembrie, devreme, germanii au apărut pe mal, iar după-amiază, șase sute de parașutiști au despărțit în două apărarea. În ultima etapă, ostașii din garnizoana de la Samos și Royal West Kent au fost trimiși la Leros, dar totul se terminase. Au căzut ei înșiși pradă. Cu prea puțin sprijin aerian și atacați puternic de avioane inamice, batalioanele au continuat să lupte până în seara de 16 când, epuizați, n-au mai putut lupta. Toate speranțele noastre în Marea Egee eșuaseră deocamdată. Am încercat imediat să evacuăm mica garnizoană din Samoa și din alte insule și să salvăm supraviețuitorii din Leros. Peste o mie de trupe britanice și grecești au fost evacuate, precum și mulți italieni prietenoși și prizonieri germani, dar prevederile noastre navale au fost din nou mari. Șase distrugătoare și două submarine au fost scufundate de avioane sau mine, iar patru distrugătoare și patru crucișătoare au fost avariate. Aceste încercări au fost împărțite de Marina greacă, aceasta jucând tot timpul un rol plin de vitejie.

Am relatat episoadele dureroase din insulele Rhodos și Leros cu oarecare amănunțime. Ele constituie, din fericire pe scară mică, cea mai

---

* Batalionul 4 Buffs și Batalionul de Fuzilieri Irlandezi, Primul Batalion al Regelui.

acută divergență pe care am avut-o vreodată cu generalul Eisenhower. Timp de multe luni, în fața unor rezistențe interminabile, eu am limpezit drumul pentru campania lui victorioasă în Italia. În loc să câștigăm doar Sardinia, noi am stabilit un mare grup de armate pe teritoriul continental al Italiei. Corsica a fost un supliment în mâinile noastre. Am atras o parte importantă a rezervelor germane de pe alte teatre ale războiului. Poporul și guvernul italian mi s-au alăturat. Italia a declarat război împotriva Germaniei. Flota lor s-a adăugat flotei noastre. Mussolini devenise un transfug. Eliberarea Romei nu părea departe. Nouăsprezece divizii germane, abandonate de camarazii lor italieni, erau răspândite în Balcani, unde noi nu am folosit nici o mie de ofițeri și soldați. Data operațiunii „Overlord” nu fusese afectată în mod decisiv.

Eu am fost instrumentul care a contribuit la disponibilizarea din rândul forțelor britanice și imperiale din Egipt, a patru divizii de primă categorie, peste cele care fuseseră considerate posibile. Noi nu numai că am ajutat Statul Major anglo-american al generalului Eisenhower în cariera lui glorioasă, dar le-am furnizat resurse substanțiale neașteptate, fără de care s-ar fi putut întâmpla un dezastru. Am fost îndurerat că micile cereri pe care le făcusem, în scopuri strategice aproape la fel de importante ca și cele deja realizate, au întâmpinat rezistență și au fost refuzate cu atâta încăpățănare. Hineînțeles că atunci când câștigi un război, aproape totul se consideră că a fost drept și înțelept. Ar fi fost totuși ușor, dacă nu existau aceste refuzuri pedante în probleme minore, să fi adăugat controlul asupra Mării Egee, și foarte probabil, alăturarea Turciei la toate roadele campaniei italiene.

* * *

În același timp, Hitler, la sfatul lui Kesselring, și-a schimbat părerea despre strategia italiană. Până atunci, intenționase să-și retragă armatele dincolo de Roma și să țină doar nordul Italiei. Acum, el le-a ordonat să lupte cât de departe posibil spre sud. Linia aleasă, așa numita „Winsterstellung”, trecea prin spatele râului Sangro, pe partea muntoasă a Italiei, spre gura râului Garidliano în vest. Relieful țării, munții abrupti și râurile repezi, făceau ca această poziție, cu o adâncime de câțiva kilometri, să fie extrem de puternică. După un război de retragere continuă în Africa, Sicilia și Italia, trupele germane doreau să revină și să lupte. Aveau acum nouăsprezece divizii în Italia, iar Aliații aveau echivalentul a treisprezece divizii. Era nevoie de multă întărire și multe consolidări pentru a menține cuceririle noastre rapide și strălucite. Toate acestea au însemnat o povară pentru transportul nostru naval. Primele eforturi de tatonare la linia frontului german nu au avut succes. Oamenii noștri luptau din greu de două luni, vremea era neprielnică, iar trupele aveau nevoie de odihnă și regroupare. S-au făcut capete de pod peste râuri, dar principalele fortificații ale inamicului se aflau pe terenurile înalte de dincolo. Dar vremea rea, cu ploaie, noroi și râuri umflate, au amânat atacul Armatei a opta până la 28 noiembrie, dar atunci, acesta a făcut progrese bune.

După o săptămână de lupte grele, ajunseserăm la cincisprezece kilometri dincolo de râul Sangro. Dar inamicul încă se ținea ferm și îi veneau întăriri din nordul Italiei. S-a mai câștigat ceva teren în decembrie, dar nu au fost capturate obiective vitale, iar vremea de iarnă a încheiat operațiunile active. Armata a Cincea a Statelor Unite (care includea Corpul X britanic) sub comanda generalului Clark, a luptat în sus pe șoseau spre Cassino și a atacat fortificațiile principalei poziții germane. Inamicul era bine situat pe munți, de unde se vedea șoseaua de ambele părți. Formidabilul masiv Monte Cassino a fost atacat din vest și, în cele din urmă, curățat de inamici, după o luptă dură. Dar abia la începutul noului an, Armata a Cincea a fost pe deplin aliniată de-a lungul râului Garigliano și al afluentului acestuia, Rapido, în fața înălțimii muntelui Cassino și a faimoasei mănăstiri.

Poziția în Italia se schimbase însă mult în dezavantajul nostru. Germanii erau puternic întăriți și li s-a ordonat să reziste și să nu se retragă. Aliații, dimpotrivă, își trimiteau opt dintre cele mai bune divizii din Italia și din Mediterana înapoi în Anglia, pentru atacul peste Canal din 1944. Cele patru divizii în plus pe care le adunaserăm sau le trimiseseerăm nu repara pierderea. A intervenit un impas care nu s-a schimbat timp de opt luni de lupte grele.

Totuși, în ciuda acestor dezamăgiri, campania din Italia a atras acolo douăzeci de divizii germane bune. Am numit asta al Treilea Front. Dacă mai adăugăm garnizoanele din Balcani, ținute acolo de teama unui atac, aproape patruzeci de divizii erau reținute cu fața spre Aliați în regiunea mediteraneană. Al doilea front al nostru în Europa de nord-vest nu intrase încă în luptă, dar existența lui era reală. Circa cel puțin treizeci de divizii i se opunea, iar numărul acesta a crescut la șaiszeci când invazia s-a apropiat. Bombardamentul nostru strategic din Britania forța inamicul să îndrepte au număr mare de oameni și mase de material pentru apărarea patriei sale. Acestea nu erau contribuții neglijabile pentru ruși pe ceea ce aveau tot dreptul să-l numească Primul Front.

* * *

Trebuie să închei acest capitol cu un rezumat.

În această perioadă a războiului, toate combinațiile strategice ale Puterilor Occidentale erau restrânse și distorsionate de lipsa de tancuri, de nave mari de debarcare a tancurilor și pentru transportul nu atât al tancurilor cât al vehiculelor de tot felul. Literale „LST” (nave de debarcare, tancuri) au rămas imprimate în mințile tuturor acelor care s-au ocupat de probleme militare în acea perioadă. Am invadat Italia în forță. Aveam acolo o armată care, dacă nu era sprijinită, putea fi de-a dreptul aruncată, dându-i lui Hitler cel mai mare triumf pe care l-a avut de la căderea Franței. Pe de altă parte, nu se putea pune problema să nu realizăm acțiunea „Overlord” în 1944. Tot ce am cerut a fost o amânare cu două luni, dacă va fi necesar – adică de la o dată oarecare din mai 1944, la o dată în iulie. Aceasta avea să rezolve problema vaselor de debarcare.

În loc să fie nevoite să se întoarcă în Anglia toamna târziu, în 1943, înaintea furtunilor de iarnă, puteau veni la începutul primăverii lui 1944. Dacă totuși se insistă, în mod pedant, pentru o dată din luna mai și se vorbea de 1 mai, pericolul pentru armata Aliaților din Italia părea fără remediere. Dacă se permitea unor vase de debarcare necesare operațiunii „Overlord” să rămână în Mediterana peste iarnă, nu va fi nici o dificultate în a face un succes din campania italiană. În regiunea mediteraneană se aflau mase de trupe care nu intraseră în acțiune: trei sau patru divizii franceze, două sau trei divizii americane, cel puțin patru britanice (incluzându-și pe polonezi) sau controlate de britanici. Singurul lucru care împiedica intrarea acestora în operațiunile efective din Italia erau acele vase de debarcare, iar principalul lucru care ne împiedica să le obținem era insistența asupra unei date timpurii pentru întoarcerea lor în Britania.

Cititorul acestei nerațiuni nu trebuie să înțeleagă greșit și să creadă, (a) că eu vroiam să abandonăm acțiunea „Overlord”, (b) că vroiam să lipsesc „Overlord” de forțe vitale, sau (c) că eu mă gândeam la o campanie cu armate care să opereze în peninsula balcanică. Acestea sunt legende. Niciodată nu mi-a trecut prin minte o asemenea dorință. Dacă mi se dădea o amânare de șase săptămâni sau două luni față de 1 mai ca dată pentru „Overlord”, puteam folosi mai multe luni vasele de debarcare în Mediterana pentru a aduce trupe cu adevărat eficiente în Italia și astfel am fi putut nu numai să ocupăm Roma, dar să atragem divizii germane de pe frontul rusesc sau chiar și de pe fronturile din Normandia. Toate aceste probleme au fost discutate la Washington, fără să dau atenție caracterului limitat al problemelor de care se ocupa argumentarea mea.

Cum vom vedea imediat, până la urmă, tot ce am cerut s-a realizat. Vasele de debarcare nu numai că au fost puse la dispoziție ca să fie menținute în Mediterana, dar mi s-a permis chiar să desfășurăm operațiunea Anzio în ianuarie. Acest lucru nu a împiedicat lansarea cu succes a operațiunii „Overlord” la 6 iunie, cu forțe adecvate. Ce s-a întâmplat totuși a fost că lupta îndelungată pentru încercarea de a obține aceste mici ajutoare și pentru a împiedica distrugerea unui vast front în vederea conformării unei date rigide, a dus la prelungirea nesatisfăcătoare a operațiunilor din Italia.

Capitolul V

CONVOAIE ARCTICE

În apele Arcticii anul 1942 s-a încheiat cu o acțiune curajoasă a distrugătoarelor britanice care escortau un convoi spre nordul Rusiei, care a dus la o criză în Înaltul Comandament german și la înlăturarea amiralului Raeder de la controlul asupra problemelor navale. Între ianuarie și martie, în lunile de o întunecime aproape totală, au pornit în acest voiaj periculos încă două convoaie de patruzeci și două de vase, precum și șase vase care navigau independent. Am spus patruzeci. În aceeași perioadă, treizeci și șase au fost aduse înapoi, în siguranță, din porturile rusești, iar cinci au fost pierdute. Revenirea luminii a făcut ca inamicul să atace mai ușor convoaiele. Tot ce mai rămăsese din flota germană, inclusiv vasul *Tirpitz*, se concentrase acum în apele norvegiene și prezenta o amenințare formidabilă și continuă pe o mare parte a rutei. Bătălia din Atlantic împotriva submarinelor de buzunar—U se îndrepta spre o criză violentă. Răspunderea ce apăsă pe distrugătoarele noastre era peste puteri. Convoitul din martie a trebuit să fie amânat, iar în aprilie, amiralitatea a propus, iar eu am fost de acord, ca aprovizionarea Rusiei pe această rută să fie suspendată până la noaptea din toamnă.

* * *

Decizia a fost luată cu adânc regret, din cauza luptelor teribile de pe frontul rusesc care au caracterizat anul 1943. După dezghețul din primăvară, ambele părți s-au concentrat pentru o luptă îngrozitoare. Rușii aveau acum preponderență atât pe uscat cât și în văzduh, iar germanii puteau avea puține speranțe pentru o victorie finală. Nu au obținut avantaje care să le compenseze pierderile grele, iar noile tancuri „Tigru”, pe care au contat pentru succes, au fost distruse de artileria rusă. Armata lor fusese slăbită de campania anterioară din Rusia și diluată prin includerea unor aliați de categoria a doua. Acum, când au început să cadă loviturile rușilor, au fost incapabili să le pareze. Trei bătălii uriașe, la Kursk, Orel și Harkov, toate în decurs de două luni, au dus la ruina armatei germane pe frontul de est. Peste tot, aceasta era învinsă și copleșită. Planul rusesc, oricât era de vast, nu a depășit niciodată resursele acestora. Rușii nu și-au dovedit noua superioritate doar pe uscat. În aer, celor circa 2500 de avioane germane li se opuneau cel puțin de două ori atâtea avioane

Operațiuni în Rusia, iulie-dec. 1943

rusești, a căror eficiență se îmbunătățise mult. În această perioadă a războiului, forța aeriană germană era la apogeul ei, numărând în total circa 6000 de avioane.

Faptul că mai puțin de jumătate păreau fi folosite pentru sprijinirea acestei campanii cruciale este o dovadă suficientă a valorii ce o reprezentau pentru Rusia operațiunile noastre din Mediterana și a eforturilor crescute ale bombardamentelor aliate cu baza în Britania. Germanii simțeau lovitura în special în avioane de luptă. Deși erau inferiori numeric pe frontul de est, în septembrie germanii au trebuit să-și reducă și mai mult efectivele pentru a se apăra în vest, unde, în iarnă, au fost desfășurate aproape trei sferturi din forța totală a avioanelor de luptă germane. Loviturile rapide și succesive ale rușilor nu dădeau germanilor ocazia să-și folosească așa cum trebuie resursele aeriene. Unități aeriene erau mutate frecvent de la un sector la altul al luptei, pentru a face față unor noi crize și, oriunde se duceau, lăsând un gol în urma lor, găseau avioanele rusești cu o forță copleșitoare.

În septembrie, germanii erau în retragere pe tot frontul de sud, din fața Moscovei până la Marea Neagră. Rușii au înaintat în urmărirea lor. Înspre nord, un atac rusesc a cucerit, la 25 septembrie, orașul Smolensk. Fără îndoială că germanii sperau să rămână la Nipru, următoarea mare linie, situată de-a lungul unui râu mare, dar la începutul lui octombrie, rușii îl trecuseră, la nord de Kiev și la sud la Pereiaslav și Kremenciug. Mai spre sud, a fost cucerit Dniepropetrovsk, în 25 octombrie. Germanii mai erau la vest de Nipru doar la gurile râului; tot restul fusese pierdut. Retragera puternicii garnizoane germane din Crimeea a fost tăiată. Kievul, înconjurat din flancuri, a căzut la 6 noiembrie, cu mulți prizonieri. În decembrie, după o urmărire din trei luni, armatele germane din Rusia centrală și de sud au fost împinse înapoi peste trei sute de kilometri și, neputând să țină linia de la Nipru, au rămas deschiși și vulnerabili într-o campanie de iarnă în care, după cum știau dintr-o experiență amară, opoziții lor exceleau. Aceasta a fost mărșălașul poveștii rusești din 1943.

* * *

Era natural ca guvernul sovietic să privească plin de reproș la suspendarea convoaielor de care aveau nevoie armatele lor. În seara zilei de 21 septembrie, Molotov a trimis după ambasadorul nostru la Moscova și i-a cerut să fie reluată navigația. El a subliniat că flota italiană a fost eliminată și că submarinele de buzunar abandonaseră Atlanticul de nord pentru ruta sudică. Calea ferată din Persia nu putea transporta suficient. De trei luni, Uniunea Sovietică efectua o ofensivă amplă și foarte istovitoare și totuși, în 1943, primiseră mai puțin de o treime față de aprovizionarea din anul anterior. Guvernul sovietic a „insistat” de aceea pentru urgenta reluare a convoaielor și se așteaptă ca guvernul Majestății Sale să ia toate măsurile necesare în următoarele câteva zile.

Când ne-am întâlnit la Londra, în noaptea de 29, pentru a discuta toate acestea, aveam în față un nou fapt plăcut. Vasul *Tirpitz* fusese

avariat de îndrăznețul și eroicul atac al submarinelor noastre pitice. Din șase vase care au participat, două au trecut prin sistemele de fortificație. Comandanții lor, locotenentul Cameron și locotenentul Place, salvați de germani, au supraviețuit ca prizonieri de război și au primit Crucea Victoria. Mai târziu, recunoașterea aeriană a dovedit că vasul de război era greu avariat și că trebuia revizuit în docuri înainte de a putea intra din nou în acțiune. Vasul *Lirzow* plecase deja în Marea Baltică. Obținuserăm astfel o ușurare de câteva luni în apele arctice.

Dar domnul Eden avea plângeri serioase față de comportarea rușilor cu oamenii noștri și, în consecință, am trimis următoarea telegramă lui Stalin:

... Este o mare plăcere pentru mine să vă spun că plănuim să expediem pe mare o serie de patru convoaie spre nordul Rusiei în noiembrie, decembrie, ianuarie și februarie, fiecare fiind format aproximativ din treizeci și cinci de vase, britanice și americane...

Pentru a evita noi acuzații de încălcare a încrederii din partea sovieticilor, dacă eforturile noastre de a-i ajuta se vor dovedi zadarnice, am inserat un paragraf de siguranță:

Totuși, trebuie să menționez în scris că acesta nu este un contract sau un târg ci mai curând o expresie a hotărârii noastre solemne și sincere. Pe această bază, am ordonat măsurile necesare ce trebuie luate pentru trimiterea acestor patru convoaie de câte treizeci și cinci de vase.

Apoi, am continuat cu lista noastră de nemulțumiri în legătură cu modul cum sunt tratați oamenii noștri în nordul Rusiei.

Actualul număr al personalului naval este sub cel necesar chiar și pentru cerințele noastre actuale, dar fiind că trebuie să trimitem oamenii acasă fără să avem alții în schimb. Autoritățile dumneavoastră civile au refuzat toate vizele pentru oameni care să plece în nordul Rusiei, chiar și pentru a-i schimba pe cei care trebuiau de mult să fie schimbați. Domnul Molotov a făcut presiuni asupra guvernului Majestății Sale ca acesta să fie de acord ca numărul personalului militar britanic din nordul Rusiei să nu-l depășească pe cel al personalului militar rus și al delegației comerciale din țara noastră. Nu am putut accepta această propunere, întrucât activitatea lor nu este similară, iar numărul de oameni necesari operațiunilor de război nu poate fi determinat în mod atât de nepractic.

Trebuie deci să vă cer să fiți de acord cu acordarea imediată a vizelor pentru personalul suplimentar necesar acum, și să ne dați asigurarea dumneavoastră că, pe viitor, nu veți opri acordarea vizelor atunci când considerăm necesar să le cerem în legătură cu ajutorul pe care vi-l dăm în nordul Rusiei. Subliniez că, din cei circa o sută șaptezeci de membri ai personalului naval britanic aflat în prezent în nord, o sută cincizeci ar fi trebuit înlocuiți în urmă cu câteva luni,

dar nu s-au acordat vizele sovietice. Starea sănătății acestor oameni, neobișnuiți cu clima și alte condiții, face foarte necesară înlocuirea lor fără întârziere...

Trebuie să vă cer de asemeni ajutorul în remedierea condițiilor în care se află personalul nostru militar și marinarii din nordul Rusiei. Acești oameni sunt desigur angajați în operațiuni împotriva inamicului, în interesul nostru comun și în special pentru a transporta aprovizionarea trimisă de Aliați țării dumneavoastră. Cred că veți recunoaște că ei au o situație complet diferită de a persoanelor individuale obișnuite care vor să vină pe teritoriul Rusiei. Totuși, ei sunt supuși de autoritățile dumneavoastră următoarelor restricții, care mie mi se par nepotrivite pentru oameni trimiși de un aliat să ducă la îndeplinire operațiuni de cel mai mare interes pentru Uniunea Sovietică:

(a) Nimeni nu are voie să debarce de pe un vas al M. S. sau din vase comerciale britanice decât cu bărci sovietice în prezența unei oficialități sovietice și cu examinarea documentelor cu fiecare trecere.

(b) Nimeni de pe vasele britanice de război nu are voie să circule de-a lungul unui vas comercial britanic, fără ca autoritățile sovietice să fie anunțate dinainte. Acest lucru se aplică și amiralului britanic răspunzător.

(c) Ofițerii și soldații britanici trebuie să obțină permise speciale înainte de a putea coborî de pe vas pe uscat sau între două stații britanice de pe mal. Aceste permise sunt adesea întârziate mult datorită dizlocărilor activității în curs.

(d) Nu se pot debarca provizii, bagaje sau poșta de la forțele operaționale decât în prezența unei oficialități sovietice și sunt necesare multe formalități pentru transportarea proviziilor și poștei.

(e) Poșta particulară a militarilor este supusă cenzurii, deși, pentru o forță operațională de genul acesta, cenzura ar trebui lăsată, după părerea noastră, în seama autorităților militare britanice.

Impunerea acestor restricții face o impresie neplăcută asupra ofițerilor și soldaților, și afectează relațiile anglo-sovietice și ar fi foarte dăunătoare dacă Parlamentul ar auzi despre acestea. Efectul cumulat al acestor formalități a fost stânjenitor pentru o performanță eficientă în îndeplinirea îndatoririlor oamenilor și, în mai multe ocazii, în operațiuni importante și urgente. Personalul sovietic de aici nu este supus unor asemenea restricții... Am încredere, domnule Stalin, că veți considera posibilă o netezire a acestor dificultăți într-un spirit prietenesc, ca să ne putem ajuta cu toate puterile unii pe alții și cauza comună.

Acestea erau cereri modeste în raport cu eforturile pe care urma să le facem acum. N-am primit răspunsul lui Stalin timp de două săptămâni. Aceasta este replica pe care am primit-o:

Am primit mesajul duminică din 1 octombrie în care mă informezi în privința intenției de a trimite patru convoaie în Uniunea Sovietică pe ruta nordică în noiembrie, decembrie, ianuarie și februarie. Totuși, această comunicare își pierde valoarea prin afirmația că această intenție de a trimite convoaie în nord, în U.R.S.S., nu e nici o obligație, nici o înțelegere, ci doar o declarație, care, după cum se poate înțelege, este una la care partea britanică poate renunța independent de influența pe care aceasta o poate avea asupra armatelor sovietice de pe front. Trebuie să spun că nu pot fi de acord cu un asemenea mod de a pune problema. Aprovizionarea din partea guvernului britanic către U.R.S.S., cu armament și alte bunuri militare, nu poate fi considerată alt fel decât ca o obligație care, prin înțelegeri speciale între țările noastre și-a asumat-o guvernul britanic din respect pentru U.R.S.S. care susține pe umerii ei, deja al treilea an, enorma greutate a luptei cu inamicul comun al Alianșilor - Germania hitleristă.

... După cum a arătat experiența, livrarea de armament și de aprovizionare militară către U.R.S.S. prin porturile din Persia nu poate compensa în nici un fel acele livrări care nu au fost făcute pe ruta nordică... Pusă astfel problema, nu poate fi considerată altfel decât ca un refuz al guvernului britanic de a-și îndeplini obligațiile pe care și le-a asumat și ca un fel de amenințare adresată U.R.S.S.

În ce privește menținerea unor puncte presupus controversate în declarația domnului Molotov, trebuie să afirm că nu găsesc nici un fundament pentru o asemenea remarcă... Nu văd necesitatea măririi numărului militarilor britanici în nordul U.R.S.S., întrucât marea majoritate a militarilor britanici care se află deja acolo nu sunt folosiți în mod adecvat și multe luni au stat și au lenevit, după cum s-a subliniat de mai multe ori de către partea sovietică... Mai sunt și fapte regretabile ale unor militari britanici individuali, care au încercat de mai multe ori, să recruteze cetățeni sovietici pentru contrainformații, pe bază de mituire. Asemenea situații, supărătoare pentru cetățenii sovietici, au dat naștere în mod natural unor incidente care au dus la complicații nedorite.

Cu privire la menținerea formalităților și anumitor restricții care există în porturile nordice, trebuie avut în vedere că asemenea formalități și restricții sunt inevitabile în zone aflate în apropierea frontului și pe front și nu trebuie să uităm situația de război existentă în U.R.S.S.... Cu toate acestea, autoritățile sovietice au acordat numeroase privilegii în acest sens militarilor britanici și marinarilor, despre care ambasada britanică a fost informată încă din martie trecut. Astfel că menționarea de către dumneata a unor numeroase formalități și restricții se bazează pe informații incorecte.

Cu privire la chestiunea cenzurii și controlului asupra militarilor britanici, nu am obiecții dacă cenzura poștei particulare pentru personalul din porturile nordice va fi făcută de autoritățile britanice, în condiții de reciprocitate...

I-am comentat președintelui: „Am primit acum o telegramă despre care cred că veți simți că nu este exact ceea ce ai spera de la un domn de dragul căruia urmează să facem o acțiune neplăcută, extremă și costisitoare... Cred, sau cel puțin sper, că acest mesaj vine mai curând din partea aparatului și nu a lui Stalin, întrucât au fost necesare douăsprezece zile ca să fie pregătit. Aparatul sovietic e convins că poate obține orice prin brutalitate și sunt sigur că e o chestiune de importanță comună să le arătăm că acest lucru nu e totdeauna adevărat.”

* * *

În data de 18, i-am cerut ambasadorului sovietic să vină să mă vadă. Era prima ocazie când îl întâlneam pe domnul Gusev, care îi urmasese lui Mauskî; el mi-a transmis salutările mareșalului Stalin și ale lui Molotov și eu i-am spus ce reputație bună și-a făcut cu noi în Canada. După aceste complimente, am avut o scurtă discuție despre al doilea front. I-am vorbit cu sinceritate despre marca dorință pe care o aveam de a colabora cu Rusia și a fi prieteni cu ea, cum noi considerăm că ea ar trebui să aibă un loc important în lume după război, că ea trebuie să salute acest lucru și că noi vom face tot ce putem ca să creăm bune relații între ea și Statele Unite.

Apoi, m-am întors la telegrama lui Stalin despre convoaie. Am spus foarte scurt că nu cred că acest mesaj va ajuta situația, că mi-a provocat multă durere, că mă tem că orice răspuns pe care l-aș trimite nu ar face decât să înrăutățească lucrurile, că ministrul nostru de Externe este la Moscova și am lăsat în seama lui să rezolve problema la fața locului și de aceea nu doresc să primesc mesajul. Atunci, i-am înmănat ambasadorului un plic. Gusev l-a desfăcut să vadă ce era înăuntru și recunoscând mesajul, mi-a spus că primise instrucțiuni să mi-l înmâneze mie. Eu i-am zis atunci: „Nu sunt pregătit să-l primesc” și m-am ridicat ca să-i indic în mod prietenesc că s-a încheiat convorbirea noastră. M-am dus spre ușă și am deschis-o. Am avut o mică conversație în ușă despre venirea lui la un prânz, în viitorul apropiat, ca să discute cu doamna Churchill niște probleme legate de fondul pentru Rusia care ajunsese acum la patru milioane de lire. Nu i-am dat domnului Gusev șansa să revină la chestiunea convoaielor sau să-mi dea plicul înapoi, m-am înclinat și el a ieșit.

Cabinetul de Război a sprijinit refuzul meu de a primi telegrama lui Stalin. Era desigur un incident diplomatic neobișnuit și, după cum am aflat mai târziu, a impresionat guvernul sovietic. De fapt, Molotov s-a referit de mai multe ori la el, în conversații. Chiar înainte de a fi raportat la Moscova, în cercurile sovietice se produsese neliniște. La 19 octombrie, domnul Eden, care sosise acolo pentru o îndelung plănuită conferință a miniștrilor de Externe ai celor trei Aliați principali, a telegrafiat că Molotov a venit la el, la ambasadă, și i-a spus că guvernul său apreciază mult convoaiele și le-a simțit cu tristețe lipsa. Ruta nordică era calea cea mai scurtă și rapidă de a primi aprovizionare pentru front, unde rușii treceau printr-o perioadă dificilă. Trebuia spartă linia germană de fortificații de

iarnă. Molotov a promis să vorbească despre toate astea cu Stalin și să aranjeze o întâlnire.

Discuția importantă a avut loc în 21. Între timp, pentru a întări poziția lui Eden și la sugestia lui, am suspendat plecarea distrugătoarelor britanice, care era prima mișcare în reluarea convoaielor. În cele din urmă, s-a aranjat reluarea convoaielor. Primul a pornit în noiembrie și un al doilea a urmat în decembrie. La un loc, cuprindeau șaptezeci și două de vase. Au ajuns toate în siguranță și, în același timp, convoaiele goale au fost aduse înapoi cu succes.

* * *

Convoiul din decembrie, care urma să plece, avea să ne aducă un angajament naval satisfăcător. Avarierea vasului *Tirpitz* l-a lăsat pe *Scharnhorst* să rămână singurul vas greu inamic în nordul Norvegiei. El a venit din fiordul Allen cu cinci distrugătoare, în ajunul Crăciunului 1943, ca să atace convoiul la peste șaptezeci de kilometri sud de insula Bear. Escorta întărită a convoiului cuprindea paisprezece distrugătoare, cu o forță de acoperire formată din trei crucișătoare. Comandantul șef, amiralul Fraser, se afla spre sud-vest, în vasul amiral *Duke of York*, cu cu crucișătorul *Jamaica* și patru distrugătoare.

Scharnhorst a încercat de două ori să atace convoiul. De fiecare dată, a fost interceptat și angajat de crucișătoarele și distrugătoarele din escortă, iar după o luptă nedecisă, în care atât *Scharnhorst* cât și crucișătorul britanic *Norfolk* au fost lovite, germanii au întrerupt acțiunea și s-au retras spre sud, urmăriți și semnalați de crucișătoarele noastre. Distrugătoarele germane nu au luat parte la luptă și nu au fost văzute. Între timp, comandantul șef se apropia cu viteză maximă prin marea înfuriată. La 4.17 p.m., când înserarea arctică trecuse de mult, vasul *Duke of York* a detectat inamicul prin radar la distanță de treizeci și cinci de kilometri. *Scharnhorst* nu-și dădea seamă că i se apropia sfârșitul, până când, la 4.50 p.m., *Duke of York* a deschis focul cu obuze. În același timp, amiralul Fraser a trimis cele patru distrugătoare ale lui să atace când se va ivi ocazia. Unul dintre acestea avea echipaj din Marina Regală norvegiană. *Scharnhorst* a fost surprins și s-a întors spre est. Într-o luptă pe fugă, a fost atins de câteva ori, dar a putut, datorită vitezei lui superioare, să se depărteze. Totuși pe la 6.20 p.m., a devenit vizibil că viteza începea să-i scadă și distrugătoarele noastre au putut să se apropie din ambele flancuri. Pe la ora 7 p.m., ele au atacat toate. Patru torpile au lovit. Un singur distrugător a fost lovit.

Scharnhorst s-a întors ca să scape de distrugătoare și astfel *Duke of York* a putut să se apropie repede, și să redeschidă focul cu efect zdrobitor. După o jumătate de oră, lupta inegală dintre un vas de război și un crucișător rănit s-a terminat și *Duke of York* a lăsat crucișătoarele să termine treaba. *Scharnhorst* s-a scufundat curând și din cei 1970 ofițeri și soldați de la bord, inclusiv viceamiralul Bey, noi am putut salva doar treizeci și șase de oameni.

Deși soarta lui *Tirpitz*, avariat, l-a reținut aproape un an, scufundarea vasului *Scharnhorst* nu numai că a înlăturat cel mai mare pericol pentru convoaiele noastre dar a dat mai multă libertate flotei noastre. Nu mai trebuia să fim pregătiți în orice moment pentru posibilitatea ca vase grele germane să apară în Atlantic când doreau. Era o ușurare importantă. În aprilie 1944, când erau semne că *Tirpitz* fusese reparat suficient ca să se miște pentru refacere într-un port baltic, avioane de pe portavioanele *Victorious* și *Furious*, l-au atacat cu bombe grele și a fost din nou imobilizat. Ele au reușit să-i provoace noi daune, ceea ce a făcut ca vasul *Tirpitz* să fie mutat din fiordul Tromsø care era cu trei sute de kilometri mai aproape de Britania și la extremitatea razei de acțiune a bombardierelor noastre grele. Germanii pierduseră acum speranța să mai ducă vasul acasă pentru reparații și îl scosese rădăcinii dintre unitățile de luptă pe mare. La 12 noiembrie, douăzeci și nouă de avioane speciale Lancaster ale Forțelor Aeriene Regale, inclusiv cele din Escadrila 617, faimoasă pentru acțiunea de la barajul Mönne, au dat lovitura decisivă cu bombe de șase mii de kilograme. Au trebuit să zboare peste 3000 de kilometri, de la bazele lor din Scoția, dar vremea a fost bună și trei bombe și-au atins ținta. *Tirpitz* s-a scufundat la ancoră, peste jumătate din echipajul de 1900 de oameni fiind ucis, cu prețul unui singur bombardier, al cărui echipaj a supraviețuit.

Toate vasele grele britanice puteau acum să se miște libere spre Orientul Îndepărtat.

* * *

În tot războiul, au fost pierdute nouăzeci și unu de vase comerciale pe ruta arctică, ceea ce reprezenta 7,8 la sută din vasele încărcate care ieșeau și 3,8 la sută din cele care se întorceau. Doar cincizeci și cinci dintre acestea erau în convoaie cu escortă. Din circa patru milioane tone cargo transportate din America și Regatul Unit, s-a pierdut o optime. În această activitate febrilă, Marina comercială a pierdut 829 de vieți, în timp ce Marina Regală a plătit un preț mai greu. Au fost scufundate două crucișătoare și șaptesprezece alte vase de război și au murit 1840 de ofițeri și soldați.

Cele patruzeci de convoaie pentru Rusia au transportat materiale în valoare de 428 000 000 lire, incluzând 5000 de tancuri și peste 7000 de avioane, doar din Britania. Așadar, ne-am împlinit promisiunea, în ciuda numeroaselor vorbe grele ale conducătorilor sovietici și a atitudinii lor dure față de marinarii noștri salvatori.

Capitolul VI

TEHERAN –

DESCHIDEREA

Abia mă întorsesem acasă după vizita mea în Citadela, la Casa Albă și la Hyde Park, din timpul Conferinței de la Quebec din august și septembrie 1943, când am reluat tema unei întâlniri a celor trei șefi de guverne care urma în mod logic convorbirilor anglo-americane. În principiu, exista înțelegere că aceasta era urgentă și imperativă, dar cine n-a trecut prin asta, nu poate măsura îngrijorările și complicațiile legate de fixarea timpului și locului și a condițiilor acestei prime conferințe a celor care erau numiți atunci cei Trei Mari.

Mai multe aspecte serioase ale iminentei Conferințe îmi absorbeau gândurile. Alegerea unui comandant suprem pentru „Overlord” și intrarea noastră în Europa în 1944 prin trecerea Canalului, era urgentă. Acest lucru afecta în modul cel mai direct conducerea militară a războiului și ridica un număr de probleme personale importante și delicate. La Conferința de la Quebec, căzusem de acord cu președintele că operațiunea „Overlord” trebuie să revină unui ofițer american și-l-am informat în acest sens pe generalul Brooke, căruiu îi oferisem anterior sarcina. Am înțeles de la domnul Roosevelt că-l va alege pe generalul Marshall, iar acest lucru era pe deplin satisfăcător pentru noi. Totuși, între Quebec și întâlnirea noastră de la Cairo, am devenit conștient că președintele nu se hotărâse definitiv în legătură cu Marshall. Nici un fel de alte aranjamente nu se puteau face, bineînțeles, înainte de a se lua principala decizie. Între timp, au apărut unele zvonuri în presa americană și existau perspectivele unei reacții a Parlamentului la Londra.

Am considerat de asemeni foarte important ca Statele Majore, britanic și american și mai presus de acestea președintele și cu mine, să ajungem la o înțelegere generală cu privire la politica acțiunii „Overlord” și influența acesteia asupra Mediteranei. Era implicată întreaga forță armată de peste mări a celor două țări ale noastre, iar forțele britanice urmau să fie egale cu cele americane la începutul acțiunii „Overlord”, de două ori mai puternice decât cele americane din Italia și de trei ori mai puternice decât restul forțelor din Mediterana. Desigur că trebuia să ajungem la o înțelegere solidă, înainte de a invita reprezentanții sovietici, politici sau militari, să

ni se alătură. Președintele părea în favoarea ideii, dar nu și a momentului desfășurării. În cercurile guvernamentale americane apărea un puternic curent de opinie care dorea să se obțină încrederea rușilor chiar și pe seama coordonării efortului de război anglo-american. Eu, pe de altă parte, simțeam că era de cea mai mare importanță să-i întâlnim pe ruși cu un punct de vedere clar și unit în problemele importante în legătură cu „Overlord” și în chestiunea Înaltului Comandament. Eu doream ca lucrările să aibă trei etape: mai întâi, o largă înțelegere anglo-americană la Cairo; în al doilea rând, o Conferință supremă a celor trei șefi de guvern ale celor trei mari puteri la Teheran; și, în al treilea rând, la întoarcerea de la Cairo, discutarea problemelor pur anglo-americane, în legătură cu războiul în Oceanul Indian și pe teatrul indian, care erau desigur urgente. Eu nu doream ca timpul scurt pe care îl aveam la dispoziție să fie absorbit în ceea ce erau în fond chestiuni relativ minore, când decizii implicând cursul întregului război cereau măcar decizii provizorii. Domnul Roosevelt a fost de acord să vină mai întâi la Cairo, dar voia să vină și Molotov și, de asemenea, să vină și chinezii. Totuși, nimic nu-l convingea pe Stalin să-și compromită relațiile cu japonezii, intrând într-o conferință cu trei dintre inamicii acestora. Deci, orice problemă de participare a unor reprezentanți sovietici la Cairo era astfel anulată. Aceasta era în sine o mare ușurare. A fost obținută totuși, dar cu neplăceri serioase și cu un cost în consecință.

La 12 noiembrie după-amiază, am navigat cu personalul meu particular cu vasul *Renown* de la Plymouth într-o călătorie care avea să mă țină departe de Anglia timp de peste două luni. După ce am trecut pe la Alger și Malta, am ajuns la Alexandria în dimineața zilei de 21. Am zburat imediat spre terenul de aterizare din deșert, de lângă piramide. Aici, domnul Casey a pus la dispoziția mea agreabila vilă pe care o folosea. Ne aflam într-o largă întindere de pădure de la Kasserine, împânzită de vile și grădini ale magnaților cosmopoliți din Cairo. Generalisimul Cian Kai-Și cu doamna fuseseră deja ascunși la vreo șapte sute de metri mai departe. Președintele urma să ocupe spațioasa vilă a ambasadorului american, Kirk, la vreo cinci kilometri pe drumul spre Cairo. M-am dus la aerodromul din deșert ca să-l salut, când a sosit a doua zi dimineața cu „Vaca sfântă”, și am călătorit împreună cu mașina până la vila lui.

Statul Major s-a întrunit repede. Cartierul general al tuturor șefilor de Stat Major, britanici și americani, era la Hotelul Mena House, în fața piramidelor, iar eu eram doar la șapte sute de metri distanță de ei. Peste tot foiau soldați și tunuri antiaeriene și cele mai stricte cordoane păzeau toate căile de acces. Toată lumea s-a apucat imediat de lucru la diverse nivele, la uriașul volum de chestiuni care trebuiau hotărâte sau modificate.

De ceea ce ne temeam prin prezența lui Cian Kai-Și, s-a întâmplat acum în fapt. Discuțiile Statelor Majore britanice și americane au fost, din păcate, distrase de povestea chineză, care era lungă, complicată și

minoră. În plus, după cum se va vedea, președintele, care avea o părere exagerată despre sfera indo-chineză, s-a închis curând în lungi discuții cu generalisimul. Orice speranță de a-l convinge pe Cian și soția lui să se ducă să viziteze piramidele și să se distreze până la întoarcerea noastră de la Teheran, a căzut baltă, având ca rezultat faptul că problemele chineze au ocupat la Cairo primul loc și nu ultimul. Președintele, în ciuda argumentelor mele, a făcut chinezilor promisiunea unei considerabile operațiuni amfibii în golful Bengal în următoarele câteva luni. Aceasta ar fi lipsit operațiunea „Overlord” de vase de debarcare pentru trupe și pentru tancuri, care au devenit acum un impediment mult mai mare decât în timpul proiectelor mele privind Turcia și Marea Egee. Aceasta ar fi dăunat dureros uriașei operațiuni pe care o desfășuram în Italia. La 29 noiembrie, am scris șefilor de Stat Major: „Primul-ministru dorește să se specifice în procesele-verbale faptul că el a refuzat în mod categoric cererea generalisimului ca să ne asumăm o operațiune cu amfibii simultan cu operațiunile pe uscat din Birmania.” Abia când ne-am întors de la Teheran la Cairo, l-am convins pe președinte să-și retracteze promisiunea. Chiar și așa, au apărut numeroase complicații. Despre acestea voi vorbi în curând.

Eu, desigur, am găsit ocazia să-l vizitez pe generalisim la vila lui, unde el și soția lui erau instalați cum se cuvine. Era prima dată când îl întâlneam pe Cian Kai-Și. Am fost impresionat de personalitatea lui calmă, rezervată și eficientă. În acel moment, el era în punctul culminant al puterii și faimei lui. În ochii americanilor, el era una dintre forțele dominante ale lumii. El era desigur un apărător al Chinei, împotriva invaziei japoneze. Era un puternic anticomunist. În cercurile americane, se accepta ideea că el va fi șeful celei de a patra mari puteri din lume după cucerirea victoriei. Toate aceste păreri și valori au fost de atunci abandonate de mulți dintre cei care le susțineau. Eu, care în acele zile nu împărtășeam estimările excesive privind puterea lui Cian Kai-Și sau ajutorul în viitor al Chinei, pot înregistra faptul că generalisimul mai servea încă aceleași cauze, care, în vremea respectivă i-au adus un atât de mare renume. Totuși de atunci a fost bătut de comuniști în propria lui țară, ceea ce e un lucru foarte rău, când se întâmplă. Am avut o foarte plăcută conversație cu doamna Cian Kai-Și, găsind-o o personalitate remarcabilă și fermecătoare. Președintele a pus să fim fotografiați toți împreună, la una dintre întâlnirile noastre la vila lui și, cu toate că generalisimul și soția sa sunt acum considerați de mulți dintre foștii guvernanți ca reacționari, răi și corupți, eu sunt bucuros să o păstrez ca o amintire.

* * *

La 24 noiembrie, președintele a ținut o ședință a șefilor Statului Major Combinat, fără prezența delegației chineze, pentru a discuta operațiunile din Europa și Mediterana. Trebuia să trecem în revistă cele două teatre de război și să schimbăm păreri între noi, înainte de a ne duce la Teheran. Președintele a început arătând efectele pe care le-ar

avea asupra operațiunii „Overlord” orice acțiuni pe care le-am întreprinde între timp în Mediterana, inclusiv problema intrării Turciei în război.

Când am vorbit eu, am spus că „Overlord” rămâne pe primul plan, dar că această operațiune nu trebuie să fie un asemenea tiran încât să împiedice orice altă activitate în Mediterana: de exemplu, o oarecare flexibilitate în folosirea vaselor de debarcare ar trebui acceptată. Generalul Alexander a cerut ca plecarea acestora pentru „Overlord” să fie amânată de la mijlocul lui decembrie la mijlocul lui ianuarie. S-a comandat să fie construite în Britania și Cei ada încă optzeci de vase de debarcare pentru tancuri. Ar trebui să facem chiar mai multe. S-ar putea constata că punctele aflate în discuție între Statele Majore britanic și american s-ar referi probabil doar la o zecime din resursele noastre comune aflate în afară de Pacific. Cu siguranță că se putea aranja o oarecare elasticitate. Oricum, eu voiam să înlătur orice idee că noi am slăbi, am amâna sau că am voi să ieșim din operațiunea „Overlord”. Eram băgați în ea până-n gât. Pentru a rezuma, am spus că programul pe care îl susțineam eu era să încercăm să cucerim Roma în ianuarie și Rhodos în februarie; să reînnoim aprovizionarea iugoslavilor, să stabilim aranjamentele privind comanda și să deschidem Marea Egee, în funcție de rezultatele unei abordări a Turciei; toate pregătirile pentru „Overlord” să meargă cu toată viteza înainte, în cadrul politicii pentru Mediterana.

Domnul Eden ni s-a alăturat acum, venind din Anglia, unde zburase după discuțiile de la Moscova. Sosirea lui a fost de mare ajutor pentru mine. În drumul de întoarcere de la Moscova, el și generalul Ismay s-au întâlnit cu ministrul de Externe turc și cu alți turci. Domnul Eden a subliniat că are nevoie urgentă de baze aeriene în sud-vestul Anatoliei. El a explicat că situația noastră militară la Leros și Samos era precară, datorită superiorității aeriene germane. Ambele locuri fuseseră deja pierdute de atunci. Domnul Eden s-a oprit și asupra avantajelor ce ar deriva din intrarea Turciei în război. În primul rând, i-ar obliga pe bulgari să-și concentreze forțele la graniță și astfel să-i oblige pe germani să înlocuiască trupele bulgărești din Grecia și Iugoslavia, care se ridicau cam la zece divizii. În al doilea rând, ar fi posibil să atacăm acea țintă care ar putea fi decisivă – sondele petrolifere de la Ploiești. În al treilea rând, cromul turcesc nu ar mai ajunge în Germania. În sfârșit, ar mai fi un avantaj moral. Intrarea Turciei în război ar putea foarte bine să grăbească procesul de dezintegrare în Germania și printre sateliți. La toate aceste argumente, delegația turcă a rămas nemișcată. Ba au și spus că acordarea de baze în Anatolia ar fi egală cu o intervenție în război, iar dacă interveneau în război, nimic nu-i împiedica pe germani la represalii împotriva Constantinopolului, Angerei sau Smirnei. Au refuzat să fie reconfortați de faptul că le-am da destule avioane de luptă ca să facă față oricărui atac aerian pe care l-ar putea lansa germanii și că germanii erau atât de întinși peste tot încât nu aveau divizii disponibile ca să atace Turcia. Singurul rezultat al discuțiilor a fost că delegația turcă a promis să raporteze guvernului ei. Având în vedere ce se întâmplase în Marea Egee sub ochii lor, turcii nu pot fi învinuiți pentru precauția lor.

În sfârșit, era problema Înaltului Comandament. Nici președintele și nici altcineva din cercul lui apropiat nu s-a referit la asta în nici un fel de ocazii, oficiale sau neoficiale, dar totdeauna prietenești, când veneam în contact. Astfel, eu am rămas sub impresia că generalul Marshall va conduce operațiunea „Overlord”, că generalul Eisenhower îi va urma la Washington și că îmi va reveni mie, reprezentând guvernul Majestății Sale, să aleg comandantul în Mediterana, despre care nu mă îndoiam atunci că va fi Alexander, care ducea deja războiul în Italia. Aici au rămas lucrurile până la întoarcerea la Cairo.

* * *

Au fost multe relatări deformate asupra liniei pe care am adoptat-o, cu deplinul acord al șefilor de Stat Major britanici, la Tripla Conferință de la Teheran. A devenit o legendă în America faptul că eu mă străduiam să opresc acea acțiune de traversare a Canalului numită „Overlord”, și că am încercat în zadar să-i atrag pe Aliați într-o invazie în masă în Balcani sau într-o campanie amplă în Mediterana de est, care ar anihila-o în mod efectiv. Multe asemenea nonsensuri au fost deja expuse și respinse în capitolele anterioare, dar s-ar putea să merite să arăt ceea ce s-a căutat de fapt și ceea ce am obținut, în mare măsură.

„Overlord”, acum plănuită în mare amănunțime, urma să fie lansată în mai sau iunie, sau cel mai târziu la începutul lui iulie 1944. Trupele și vasele care urmau să le transporte aveau în continuare prioritate. În al doilea rând, marșa armată anglo-americană din Italia trebuia să fie ajutată să reușească să captureze Roma și să avanseze, ca să asigure aerodromurile de la nord de capitală, de unde deveneau posibile atacurile aeriene asupra sudului Germaniei. După cucerirea acestora, nu va mai trebui să se înainteze în Italia dincolo de linia Pisa-Rimini, adică nu trebuia să ne extindem frontul în partea mai largă a peninsulei italiene. Dacă inamicul va opune rezistență la aceste operațiuni, vor fi atrase și reținute forțe germane foarte mari, iar italienii vor avea șansa „să muncească” și să țină mereu aprinsă flacăra războiului pe frontul ostil.

În acel moment, eu nu mă opuneam unei debarcări în sudul Franței, de-a lungul Rivierei, cu Marsilia și Toulon ca obiective și, după aceea, o înaintare anglo-americană spre nord pe valea Ronului, în ajutorul principalei invazii peste Canal. Alternativ, preferam o mișcare la dreapta din nordul Italiei, fosolind peninsula Istria și defileul de la Ljubljana, spre Viena. Am fost încântat când președintele a sugerat lucrul ăsta și am încercat, cum se va vedea, să-l angajez în această acțiune. Dacă germanii ar opune rezistență, am atrage multe dintre diviziile lor de pe frontul rusesc sau al Canalului. Dacă nu ar rezista, am elibera cu costuri minime regiuni uriașe, de neevaluat. Eu eram sigur că ni s-ar opune rezistență și astfel am ajutat în mod decisiv operațiunea „Overlord”.

Cea de a treia cerere a mea a fost ca partea de est a Mediteranei, cu toate prăzile pe care le putea oferi, să nu fie neglijată cu condiția că să nu fie absorbită acolo nici o forță care ar putea fi folosită la trecerea

Canalului. În toate acestea, am aderat la propunerea pe care o menționasem generalului Eisenhower în urmă cu două luni – și anume: patru cincimi în Italia, o zecime în Corsica și în Adriatică și o zecime în Mediterana răsăriteană. De la aceasta nu m-am abătut nici măcar un centimetru într-un an.

În legătură cu primele două elemente, am căzut cu toții de acord, britanici, ruși și americani, implicând nouă zecimi din forța noastră disponibilă. Trebuia să mai pledez însă pentru folosirea efectivă a unei zecimi din forța noastră în estul Mediteranei. Proștii vor argumenta: „N-ar fi fost mai bine să se concentreze totul asupra operațiunii decisive și să se înlăture toate celelalte posibilități ca fiind simple diversivni?”. Dar acest lucru ignorază faptele esențiale. Toate vasele disponibile din emisfera vestică erau deja angajate până la ultima tonă în pregătirea operațiunii „Overlord” și pentru menținerea frontului nostru din Italia. Chiar dacă mai găseam vase, ele nu puteau fi folosite, pentru că programele de debarcare umpleau până la limita maximă toate porturile și taberele implicate. Iar cât privea estul Mediteranei, nu era nevoie acolo de nimic ce se putea folosi în altă parte. Forța aeriană masată pentru apărarea Egiptului își putea face la fel de bine datoria, dacă nu mai bine, de pe o frontieră mai avansată. Toate trupele, două sau trei divizii din afară, erau deja pe acel teatru al războiului și nu era nevoie de vase, în afara celor locale, care să le transporte pe fronturile mai importante. Folosirea activă, viguroasă a acestor forțe, care altfel stau doar să privească, ar putea aduce mari prejudicii inamicului. Dacă insula Rhodos ar fi ocupată, am putea domina toată Marea Egee cu forțele noastre aeriene și am stabili un contact direct pe mare cu Turcia. Dacă, pe de altă parte, Turcia ar putea fi convinsă să intre în război, sau să-și încalce neutralitatea împrumutându-ne aerodromurile pe care noi i le-am construit, am putea de asemenea domina Marea Egee iar capturarea Rhodosului n-ar mai fi necesară. În ambele cazuri treaba ar funcționa.

Și, bineînțeles, principalul era Turcia. Dacă puteam câștiga Turcia de partea noastră, ar fi fost posibil să dominăm Marea Neagră cu submarine și forțe navale ușoare fără să scoatem un singur om, vas sau avion din principalele și decisivele bătălii și să dăm totodată Rusiei o mână de ajutor efectuând aprovizionarea pentru armata ei pe o rută mult mai puțin costisitoare, mult mai rapidă și mult mai abundentă decât cea Arctică sau prin Golful Persic.

Aceasta a fost tripla temă cu care am făcut presiuni asupra președintelui și asupra lui Stalin, cu fiecare ocazie, neezitând să repet argumentele, fără remușcare. Pe Stalin l-aș fi putut câștiga, dar președintele se opunea, datorită prejudecăților consilierilor săi militari, și trecea de la un argument la altul, iar rezultatul a fost că toate aceste ocazii subsidiare dar strălucite au fost aruncate fără a fi folosite. Prietenii noștri americani erau întăriți în încăpățânarea lor de gândul că „oricum, l-am oprit pe Churchill să ne bage în Balcani.” O asemenea idee nu mi-a trecut niciodată prin minte.

Consider că renunțarea la folosința unor forțe, altfel inutilizabile, pentru a aduce Turcia în război și a domina Marea Egee a fost o eroare în conducerea războiului, care nu poate fi scuzată de faptul că, în ciuda acestui lucru, victoria a fost câștigată.

* * *

Prima ședință plenară a fost ținută la ambasada sovietică, duminică 28 noiembrie, la ora 4 p.m. Sala de conferință era spațioasă și frumoasă și ne-am așezat la o masă mare, rotundă. Eu li aveam cu mine pe Eden, pe Dill, pe cei trei șefi de Stat Major și pe Ismay. Președintele li avea pe Harry Hopkins, pe amiralul Leahy, pe amiralul King și încă doi ofițeri. Generalul Marshall și generalul Arnold nu erau prezenți: „Ei nu au înțeles bine ora întâlnirii, spune biograful lui Hopkins, și s-au dus să facă un tur de vizită în jurul Teheranului.” Eu l-am avut pe ministrul meu interpret de anul trecut, maiorul Birse. Pavlov și-a făcut din nou serviciul pentru sovietici, iar domnul Bohlen, o figură nouă, a fost interpret pentru Statele Unite. Doar Molotov și mareșalul Vorosilov îl însoțeau pe Stalin. El și cu mine stăteam aproape față-n față. Discuția din prima zi a ajuns la un punct crucial. Procesul-verbal spune:

Mareșalul Stalin a adresat următoarele întrebări primului-ministru:

Întrebare: „Am dreptate dacă mă gândesc că invazia în Franța se va face cu treizeci și cinci de divizii?”

Răspuns: „Da. Divizii deosebit de puternice.”

Întrebare: „Se intenționează ca această operațiune să fie realizată de forțele actualmente în Italia?”

Răspuns: „Nu. Șapte divizii au fost sau sunt în curs de a fi retrase din Italia și Africa de nord pentru a lua parte la «Overlord». Aceste divizii sunt necesare pentru a completa cele treizeci și cinci divizii menționate în prima duminică întrebare. După ce acestea vor fi retrase, vor rămâne circa douăzeci și două de divizii în Mediterana, pentru Italia și alte obiective. Unele dintre ele ar putea fi folosite fie pentru o operațiune în sudul Franței, fie pentru a ne mișca din capul Adriaticii spre Dunăre. Ambele aceste operațiuni vor fi corelate în timp cu «Overlord». Între timp, n-ar fi greu să ne lipsim de două sau trei divizii ca să luăm insulele din Marea Egee.”

Conferințele oficiale au fost presărate cu unele convorbiri mai importante între Roosevelt, Stalin și mine la mesele de prânz și la cină. Aici erau prea puține lucruri care nu puteau fi spuse și privite cu bună dispoziție. În seara aceasta, președintele era oaspetele nostru la cină. Eram un grup de zece sau unsprezece, inclusiv interpreții, și, curând, conversația a devenit generală și serioasă.

După cină, în timp ce ne plimbam prin cameră, l-am condus pe Stalin la o canapea și i-am sugerat să discutăm puțin despre ce avea să

se întâmpla după câștigarea războiului. El a fost de acord și ne-am așezat. Eden ni s-a alăturat. „Haideți, a spus mareșalul, să luăm în considerare ce se poate întâmpla cel mai rău“. El gândea că Germania avea toate posibilitățile să-și revină după acest război și ar putea începe un alt război într-un timp relativ scurt. El se temea de reînvierea naționalismului german. După Versailles, pacea părea asigurată, dar Germania și-a revenit foarte repede. Trebuie de aceea să stabilim un organism puternic care să împiedice Germania să mai provoace un nou război. El era convins că ea își va reveni. Când am întrebat, „Cât de curând?“ el a replicat, „Între cincisprezece și douăzeci de ani“. Eu am zis că lumea trebuie să fie asigurată pentru cel puțin cincizeci de ani. Dacă aveau să fie doar cincisprezece, douăzeci de ani, înseamnă că ne-am trădat soldații.

Stalin considera că trebuie puse constrângeri asupra capacității de producție a Germaniei. Germanii sunt un popor îndemânat, foarte muncitor și cu resurse și se vor reface repede. Am replicat că vor trebui să existe anumite măsuri de control. Eu le-aș interzice aviația, civilă și militară, și aș interzice sistemul de Stat Major General. „Ai interzice, a întrebat Stalin, ceasornicarilor și fabricilor de mobile să producă piese pentru obuze? Germanii au produs puști de jucărie pe care sute de mii de oameni au învățat să tragă cu arma“.

„Nimic nu e dat odată pentru totdeauna, am spus eu. Lumea merge înainte. Noi acum am învățat ceva. Datoria noastră este să facem o lume sigură timp de cel puțin cincizeci de ani, prin dezarmarea Germaniei, împiedicând reînarmarea, supraveghind fabricile germane, interzicându-le aviația și făcând unele schimbări teritoriale cu caracter major. Totul revine la întrebarea dacă Marea Britanie, Statele Unite și U.R.S.S. vor putea păstra o prietenie strânsă și vor supraveghea Germania în interesul lor comun. Trebuie să nu ne temem să dăm ordine, de îndată ce vedem vreun pericol.“

„A existat un control și după războiul trecut, a spus Stalin, dar a eșuat.“

„Atunci nu aveam experiență, am replicat eu. Războiul trecut n-a fost în aceeași măsură un război național, iar Rusia nu a luat parte la Conferința de pace. De data asta va fi altfel.“ Eu aveam sentimentul că Prusia trebuia izolată și redusă, că Bavaria, Austria și Ungaria ar putea forma o confederație largă, pașnică, neagresivă. Am gândit că Prusia trebuia tratată mai aspru decât celelalte părți ale Reichului, determinându-le pe acestea să nu-și mai pună soarta în mâinile Prusiei. Trebuie reținut că acestea erau stări de spirit din timp de război.

„Totul e foarte bun, dar insuficient“, a fost comentariul lui Stalin.

„Rusia, am continuat eu, va avea armata ei, Marea Britanie și Statele Unite vor avea Marinele și Forțele lor Aeriene. În plus, toate trei țările vor dispune de celelalte resurse ale lor. Toate vor fi puternic înarmate și nu trebuie să-și asume nici o obligație să se dezarmeze. Noi suntem cei care păzim pacea lumii. Dacă noi eşuăm, s-ar putea să fie o sută de ani

de haos. Dacă suntem puternici, ne putem îndeplini misiunea. Mai e și altceva, am continuat eu, în afară de menținerea păcii. Cele trei puteri vor trebui să îndrume viitorul omenirii. Nu vreau să impun vreun sistem nici unei națiuni. Eu cer doar libertate și dreptul tuturor națiunilor de a se dezvolta cum vor. Noi trei trebuie să rămânem prieteni ca să asigurăm cămine fericite în toate țările."

Stalin a întrebat din nou ce se va întâmpla cu Germania.

Eu am răspuns că nu sunt împotriva oamenilor muncitori din Germania ci doar împotriva conducătorilor și a combinațiilor periculoase. El a spus că erau mulți oameni muncitori în diviziile germane care au luptat la ordin. Când i-a întrebat pe prizonierii care proveneau din clasele muncitoare (așa apare în procesul-verbal, dar el probabil voia să spună „Partidul Comunist”) de ce luptau pentru Hitler, ei au răspuns că executau ordinele. El îi impușca pe asemenea prizonieri.

* * *

Apoi, am sugerat că ar trebui să discutăm problema poloneză. El a fost de acord și m-a invitat pe mine să încep. Eu am spus că noi am declarat război din cauza Poloniei. Polonia era deci importantă pentru noi. Nimic nu era mai important decât securitatea frontierei de vest a Rusiei. Dar eu nu am dat cheazășie pentru frontiere. Voiam o discuție de la inimă la inimă cu rușii în legătură cu asta. Când mareșalul Stalin avea să simtă că vrea să ne spună ce crede despre lucrul ăsta, problema putea fi discutată și puteam ajunge la o înțelegere, iar mareșalul trebuia să-mi spună ce anume era necesar pentru apărarea frontierei de vest a Rusiei. După acest război în Europa, care s-ar putea termina în 1944, Uniunea Sovietică avea să fie copleșitor de puternică și Rusia va avea o mare răspundere în orice decizie pe care o va lua în legătură cu Polonia. Personal, credeam că Polonia se putea deplasa mai spre vest, ca soldații care iau doi pași „la stânga apropiat.” Dacă Polonia li călca pe germani pe bătătură, nu aveam ce face, dar trebuia să existe o Polonie puternică. Polonia era un instrument necesar în orchestra Europei.

Stalin a spus că poporul polonez își avea cultura și limba lui care trebuie să existe. Acesta nu putea fi extirpat.

„Trebuie să încercăm să trasăm linii de frontieră?” am întrebat eu.

„Da”.

„Eu nu am mandat din partea Parlamentului și cred că nici Președintele nu are, ca să definim vreo linie de frontieră. Dar am putea acum, la Teheran, să vedem dacă noi, cei trei șefi de guverne, lucrând în concordanță, ne-am putea forma o politică pe care să o recomandăm polonezilor și să-i sfătuim să o accepte”.

Stalin a întrebat dacă asta era posibil fără participarea polonezilor. Eu am spus, „Da” și că, după ce cădem de acord între noi, putem să ne ducem la polonezi mai târziu. Domnul Eden a remarcat în legătură cu asta că a rămas foarte uluit de afirmația lui Stalin, din după-amiaza

accea, că polonezii s-ar putea deplasa spre vest până la Oder. El vedea în asta o speranță și era foarte încurajat. Stalin a întrebat dacă noi creдем că el avea să înghită Polonia. Eden a spus că el nu știa cât voiau să înghită rușii. Cât vor lăsa nedigerat? Stalin a spus că rușii nu vor nimic din ce aparține altor popoare, deși s-ar putea să muște ceva din Germania. Eden a spus că Polonia ar putea câștiga în vest ceea ce a pierdut în est. Stalin a replicat că e posibil, dar el nu știe despre ce e vorba. Atunci, eu am demonstrat, cu ajutorul a trei chibrituri, ideea mea despre mișcarea Poloniei spre vest. Acest lucru i-a plăcut lui Stalin și, în această atmosferă, grupul nostru s-a despărțit pe moment.

* * *

Dimineața de 29 a fost ocupată de o conferință a șefilor militari britanici, sovietici și americani. Cum știam că Roosevelt și Stalin au avut deja o conversație particulară și stăteau de fapt în aceeași ambasadă, am sugerat că președintele și cu mine am putea lua prânzul împreună, înainte de a doua ședință plenară din după-amiaza aceea. Roosevelt a refuzat totuși și l-a trimis la mine pe Harriman să-mi explice că nu voia ca Stalin să știe că el și cu mine ne întâlnim în particular. Am fost surprins de lucrul ăsta, pentru că am considerat că trebuie să ne tratăm unul pe celălalt cu aceeași încredere. După prânz, președintele a avut o nouă întrevvedere cu Stalin și Molotov, la care s-au discutat multe probleme importante, incluzând în special planul domnului Roosevelt pentru guvernarea lumii postbelice. Aceasta ar urma să fie realizată de cei „Patru polițiști” și anume U.R.S.S., Statele Unite, Marea Britanie și China. Stalin n-a reacționat favorabil la asta. El a spus că cei „Patru polițiști” nu vor fi acceptați cu plăcere de națiunile mici din Europa. El nu credea că China va fi foarte puternică la sfârșitul războiului și, chiar dacă va fi, popoarele europene vor avea resentimente dacă li s-ar impune autoritatea Chinei. În acest sens, conducătorul sovietic a dovedit desigur că prevedea mai bine viitorul și că avea un mai bun simț al valorilor decât președintele. Când Stalin a propus, ca o alternativă, să existe un comitet pentru Europa și un altul pentru Orientul Îndepărtat, iar comitetul european să fie format din Britania, Rusia, Statele Unite și posibil una sau alta dintre națiunile europene – președintele a replicat că asta ar fi ceva similar cu ideea mea despre crearea unor comitete regionale, unul pentru Europa, unul pentru Orientul Îndepărtat și unul pentru America. Se pare că el nu a înțeles clar că eu mă gândeam și la un Consiliu Suprem al Națiunilor Unite, care să fie compus din cele trei comitete regionale. Cum nu am fost informat decât mult mai târziu despre discuțiile care au avut loc, nu am putut să corectez această prezentare eronată.

Înainte de începerea celei de a doua ședințe plenare a noastră, la ora patru, am prezentat, la ordinul regelui, Spada de Onoare pe care Majestatea Sa a creat-o și a pus să fie făurită pentru comemorarea glorioasei apărări a Stalingradului. Marele hol exterior era plin de ofițeri

și soldați ruși. Când, după câteva cuvinte explicative, am înmănat splendida armă lui Stalin, el a ridicat-o la buze cu un gest foarte impresionant, și a sărutat teaca. I-a trecut-o apoi lui Molotov, care a scăpat-o. A fost dusă afară din sală cu mare solemnitate, de o gardă de onoare rusă. Când această procesiune s-a depărtat, l-am văzut pe președinte șezând într-o parte a sălii, vizibil mișcat de ceremonie. Ne-am dus apoi în camera de conferințe și ne-am așezat la locurile noastre, la masa rotundă, de data asta cu toți șefii de Stat Major, care acum raportau rezultatul muncii lor de dimineață.

În discuțiile care au urmat, i-am amintit lui Stalin despre cele trei condiții de care depindea succesul operațiunii „Overlord”. Mai întâi, trebuie să obținem o reducere satisfăcătoare a forței aeriene de luptă germane în nord-vestul Europei, între perioada de acum, și data asaltului. În al doilea rând, rezervele germane din Franța și Țările de Jos trebuie să nu fie, în ziua asaltului, mai mari de douăsprezece divizii mobile în plină putere și de primă calitate. În al treilea rând, trebuie ca germanilor să le fie imposibil să transfere de pe alte fronturi mai mult de cincisprezece divizii de primă calitate, în primele șaiszeci de zile ale operațiunii. Pentru a obține aceste condiții, va trebui să ținem cât mai mulți germani posibil în Italia și Iugoslavia. Dacă Turcia ar intra în război, aceasta ar fi un ajutor în plus, dar nu o condiție esențială. Germanii, care se află acum în Italia, au venit în cea mai mare parte din Franța. Dacă slăbim presiunea în Italia, ei se vor întoarce din nou. Trebuie să continuăm să angajăm inamicul pe singurul front unde putem lupta acum cu el. Dacă li angajăm cât se poate de puternic, în lunile de iarnă, în Mediterana, aceeași ar aduce cea mai mare contribuție posibilă la crearea condițiilor necesare pentru succesul operațiunii „Overlord”.

Stalin a întrebat ce se va întâmpla dacă vor exista treisprezece sau paisprezece divizii mobile în Franța și mai mult de cincisprezece eliberate de pe alte fronturi. Acest lucru va înlătura acțiunea „Overlord”?

Am spus: „Nu, desigur că nu”.

Înainte de a ne despărți, Stalin s-a uitat la mine peste masă și a zis: „Aș vrea să pun o întrebare foarte directă domnului prim-ministru, în legătură cu «Overlord». Primul-ministru și Statul Major britanic cred cu adevărat în «Overlord»?” Am replicat: „Dacă se împlinesc condițiile mai sus menționate când va veni vremea, va fi datoria noastră fermă să aruncăm peste Canal toată forța noastră, până la ultima fărâcă”. Cu asta, ne-am despărțit.

Capitolul VII

TEHERAN: DIFICULTATE ȘI CONCLUZII

Ziua de 30 noiembrie a fost pentru mine încărcată și memorabilă. Împliniam șaiszeci și nouă de ani și aproape terminasem tranzacțiile pentru un lucru foarte important, care mă preocupa din totdeauna. Faptul că președintele avea contacte particulare cu mareșalul Stalin, că locuia la ambasada sovietică și că a evitat tot timpul să mă vadă pe mine singur de când am plecat de la Cairo, în ciuda relațiilor noastre strânse de până acum și a modului în care treburile noastre vitale se împleteau, m-a făcut să încerc să am o întâlnire directă, personală, cu Stalin. Simțeam că liderul rus nu avea o impresie justă despre atitudinea britanică. În mintea lui, se forma ideea că, pentru a mă exprima scurt, „Churchill și Statul Major britanic vor să oprească operațiunea «Overlord», dacă pot, pentru că, în schimb, vor să invadeze Balcanii.” Era de datoria mea să înlătur această dublă greșală.”

Data operațiunii „Overlord” depindea de mișcările unui număr relativ redus de vase de debarcare. Aceste vase de debarcare nu erau angajate în nici o debarcare în Balcani. Președintele ne-a angajat într-o operațiune împotriva japonezilor în Golful Bengal. Dacă aceasta era anulată, ar exista destule vase de debarcare pentru tot ceea ce doresc eu și anume, putere amfibie pentru debarcarea a două divizii împotriva rezistenței în același timp pe coastele Italiei sau sudului Franței, și să realizăm și „Overlord” așa cum s-a plănuțit, în mai. Am căzut de acord cu președintele ca mai să fie luna alcesă, iar el a abandonat data specificată de 1 mai. Acest lucru mi-ar da timpul de care aveam nevoie. Dacă l-aș putea convinge pe președinte să renunțe la promisiunea făcută lui Ciau Kai-Și și să abandoneze planul cu Golful Bengal, care nici nu a fost menționat la conferința noastră de la Teheran, ar exista suficiente vase de debarcare, atât pentru Mediterana cât și pentru o acțiune „Overlord” punctuală. În realitate, marea debarcare a început la 6 iunie, dar această dată a fost decisă mult mai târziu, nu la cererea mea, ci din cauza lunii și a vremii. Eu am reușit de asemeni, când ne-am întors la Cairo, după cum se va vedea, să-l conving pe președinte să abandoneze acțiunea din Golful

Bengal. Consider deci că am obținut ceea ce am crezut că este imperativ. Dar la Teheran acest lucru era departe de a fi sigur în această dimineață de noiembrie. Eram hotărât că Stalin trebuia să știe principalele fapte. Nu am considerat că sunt îndreptățit să-i spun că președintele și cu mine am căzut de acord asupra lunii mai pentru „Overlord”. Știam că Roosevelt voia să-i spună personal lucrul acesta la prânzul care avea să urmeze după convorbirea mea cu mareșalul.

Cele ce urmează se bazează pe procesul-verbal întocmit de maiorul Birse, interpretul meu de încredere, în legătură cu discuția mea particulară cu Stalin.

* * *

Am început prin a-i aminti mareșalului că eram pe jumătate american și că aveam o mare afecțiune pentru poporul american. Că ceea ce aveam de spus nu trebuia înțeles ca o defăimare a americanilor și voi fi perfect loial față de ei, dar că era mai bine ca unele lucruri să fie spuse direct între două persoane.

Noi aveam o preponderență în trupe față de americani în Mediterana. Erau acolo de două sau trei ori mai multe trupe britanice decât americane. De aceea, aveam grijă ca armatele din Mediterana să nu fie schilodite, dacă lucru acesta se putea evita. Voiam să le folosesc toți timpul. În Italia erau vreo treisprezece sau paisprezece divizii, din care nouă sau zece erau britanice. Erau două armate, Armata a Cincea, anglo-americană, și Armata a Opta, care era în întregime britanică. Lucrurile s-au prezentat în sensul că trebuia să alegem între menținerea datei operațiunii „Overlord” sau continuarea operațiunii în Mediterana. Dar aceasta nu era toată povestea. Americanii voiau să-mi asum o operațiune amfibie în Golful Bengal, în martie, împotriva japonezilor. Eu nu eram încântat de așa ceva. Dacă aveam vasele de debarcare necesare pentru Golful Bengal, în Mediterana am avea destule ca să facem tot ce doream acolo și să putem menține o dată timpurie pentru „Overlord”, dar nu între data din Golful Bengal și „Overlord”. Totuși americanii ne-au impus o dată fixă pentru „Overlord”, iar operațiunile în Mediterana au suferit în ultimele două luni. Armata noastră din Italia e cumva dezamăgită de scoaterea a șapte divizii. Noi am trimis acasă trei divizii, iar americanii patru din ale lor, toate pentru pregătirea operațiunii „Overlord”. De aceea, nu am putut să ne folosim pe deplin de prăbușirea Italiei. Dar asta a dovedit totodată sinceritatea pregătirilor noastre pentru „Overlord”. Stalin a spus că asta era bine.

Apoi, m-am întors la problema vaselor de debarcare și am explicat din nou cum și de ce constituiau ele un impediment. Aveam suficiente trupe în Mediterana, chiar și după scoaterea celor șapte divizii, iar în Regatul Unit va fi creată o armată de invazie anglo-americană suficientă. Totul se învârtea în jurul vaselor de debarcare. Când Stalin a făcut, două zile mai târziu, anunțul lui uluitor, că Rusia va intra în război împotriva Japoniei, după capitularea lui Hitler, eu le-am sugerat imediat americanilor

că trebuie să găscască mai multe vase de debarcare pentru operațiunile care ni s-au cerut să le realizăm în Oceanul Indian, sau că ar putea trimite niște vase de debarcare din Pacific, care să ajute la primul transport pentru „Overlord”. În acest caz, ar putea fi destule vase pentru toți. Dar americanii erau foarte sensibili în legătură cu Pacificul. Eu le-am subliniat că Japonia va fi hătută mult mai repede dacă Rusia se alătură în război împotriva ei și că, de aceea, ar putea să-și permită să ne dea mai mult ajutor.

Problema între mine și americani era de fapt una foarte mărunță. Nu era vorba că eu nu mă înfierbântam după „Overlord”. Eu doream să obțin ce aveam nevoie în Mediterana și, în același timp, să mă țin de data pentru „Overlord”. Amănuntele trebuiau clarificate între Statele Majore și eu am sperat că acest lucru putea fi făcut la Cairo. Din nefericire, Cian Kai-Și fusese acolo și problemele chineze ne-au răpit aproape tot timpul. Dar eram sigur că, până la urmă, se vor găsi vase de debarcare pentru toți.

Acum, despre operațiunea „Overlord”. Britanicii vor avea gata pentru data fixată din mai sau iunie, aproape șaisprezece divizii cu trupele lor de corp, trupe pentru vasele de debarcare, antiaeriană și servicii, un total de ceva peste jumătate de milion de oameni. Acestea vor fi unele dintre cele mai bune trupe ale noastre, inclusiv oameni atrezați în luptă în Mediterana. În plus, britanicii vor avea tot ce era necesar din partea Marinei Regale pentru manevrarea transportului și protejarea armatei; va mai exista și forța aeriană metropolitată, de circa 4000 de avioane britanice de primă linie, în continuă acțiune. Acum începea aducerea trupelor americane. Până acum, ei au trimis în special aviatori și provizii pentru armată, dar în următoarele patru, cinci luni, cred că vor sosi cam 150 000 de oameni, sau mai mulți, în fiecare lună, ajungând la un total de șapte, opt sute de mii până în mai. Înfrângerea submarinelor în Atlantic a făcut posibilă această mișcare. Eu eram în favoarea lansării operațiunii în sudul Franței, cam în același timp cu „Overlord” sau în orice moment care s-ar considera potrivit. Ar trebui să reținem în Italia trupele inamice, iar dintre cele douăzeci și două sau douăzeci și trei de divizii din Mediterana, cât de multe posibil ar trebui să meargă în sudul Franței, iar restul să rămână în Italia.

În Italia era iminentă o mare bătălie. Generalul Alexander avea sub comanda lui circa o jumătate de milion de oameni. Erau treisprezece sau paisprezece divizii Aliate, împotriva a nouă sau zece germane. Vremea a fost rea, podurile au fost luate de apă, dar în decembrie aveam de gând să împingem înainte Armata a Opta cu generalul Montgomery în frunte. Se va face o debarcare cu amfibii în apropiere de râul Tibru. Între timp, Armata a Cincea va fi angajată ferm să țină inamicul. S-ar putea transforma într-o miniatură a Stalingradului. Nu aveam de gând să înaintăm în partea largă a Italiei, ci să ținem piciorul îngust.

Stalin a spus că trebuie să mă avertizeze că Armata Roșie depindea

de succesul invaziei noastre în nordul Franței. Dacă nu va avea loc o operațiune în mai 1944, atunci Armata Roșie va gândi că nu va mai avea loc nici o operațiune în acel an. Vremea va fi proastă și vor fi dificultăți de transport. Dacă operațiunea nu va avea loc, ei nu dorea ca Armata Roșie să fie dezamăgită. Dezamăgirea nu făcea decât să creeze resentimente. Dacă nu va fi o schimbare importantă în războiul din Europa în 1944, va fi foarte greu pentru ruși să continue. Erau obosiți de război. Ei se temea că s-ar putea dezvolta un sentiment de izolare în rândul trupelor lui. De aceea, a încercat să afle dacă operațiunea „Overlord” va fi întreprinsă la timp, așa cum s-a promis. Dacă nu, el va trebui să ia măsuri pentru evitarea resentimentelor în Armata Roșie. Acest lucru era foarte important.

Eu am spus că „Overlord” va avea loc, cu condiția ca inamicul să nu aducă în Franța trupe mai numeroase decât pot aduna acolo britanicii și americanii. Dacă germanii ar avea treizeci sau patruzeci de divizii în Franța, eu nu credeam că forța pe care o puteam trece noi peste Canal ar putea rezista. Eu nu mă temeam de debarcarea pe mal ci de ceea ce se putea întâmpla după treizeci, cincizeci de zile. Totuși, dacă Armata Roșie angaja inamicul iar noi îl țineam în Italia și eventual dacă turcii intrau în război, atunci cred că puteam câștiga.

Stalin a spus că primii pași ai operațiunii „Overlord” vor avea un efect bun asupra Armatei Roșii, iar dacă el ar ști că va avea loc în mai sau iunie, el ar putea deja pregăti lovituri împotriva Germaniei. Primăvara era timpul cel mai potrivit. Lunile martie și aprilie erau luni de relaxare, timp în care el ar putea concentra trupe și materiale, iar în mai și iunie ar putea ataca. Germanii nu vor avea trupe pentru Franța. Transferarea diviziilor germane spre răsărit era continuă. Germanii se temeau de frontul lor de est, pentru că acesta nu avea un Canal care să trebuiască să fie traversat și nu exista o Franța în care să intre. Germanii se temeau de înaintarea Armatei Roșii. Armata Roșie va înainta, dacă va vedea că primește un ajutor din partea Aliaților. A întrebat când va începe operațiunea „Overlord”.

Am spus că nu pot dezvălui data operațiunii „Overlord” fără acordul președintelui; dar că răspunsul va fi dat la prânz și cred că el va fi satisfăcut.

* * *

După un scurt interval, Stalin și cu mine ne-am îndreptat separat spre locuința președintelui, la prânzul „Celor trei” (cu interpretii noștri), la care ne invitase. Roosevelt i-a spus atunci că am căzut amândoi de acord ca operațiunea „Overlord” să fie lansată în cursul lunii mai. Stalin era evident foarte mulțumit și ușurat de acest angajament solemn și direct pe care îl luam amândoi. Conversația s-a îndreptat asupra unor subiecte mai ușoare și singurul lucru pe care trebuie să îl notez este problema ieșirii Rusiei la mări și oceane. Eu m-am gândit totdeauna că era un

lucru greșit, capabil să dea naștere unor conflicte dezastruoase, dacă unei țări cu un asemenea teritoriu ca Imperiul rusesc, cu o populație de aproape două sute de milioane, i se interzicea în lunile de iarnă orice acces efectiv în apele largi.

După un scurt interval, a început a treia ședință plenară, ca și înainte, la ambasada rusă, la ora patru. Era prezentă toată lumea și numărăm aproape treizeci de persoane. Generalul Brooke a anunțat atunci că, după o ședință combinată, șefii de Stat Major ai Statelor Unite și cei britanici ne-au recomandat să lansăm operațiunea „Overlord” în luna mai, „împreună cu o operațiune de sprijin împotriva sudului Franței, pe cea mai mare scară permisă de vasele de debarcare ce vor fi disponibile în momentul respectiv.” Stalin a spus că înțelege importanța deciziei și dificultățile inerente realizării ei. Perioada periculoasă pentru operațiunea „Overlord” se va produce după debarcare. În acel moment, germanii ar putea transfera trupe din est pentru a crea dificultăți maxime pentru „Overlord”. Pentru a împiedica orice mișcare din est a unor forțe germane considerabile, el se angaja să organizeze o ofensivă rusă pe scară mare în mai*. Eu am întrebat dacă vor exista dificultăți între cele trei State Majore privind planurile de acoperire. Stalin a explicat că rușii au folosit în mod considerabil păcălirea inamicului cu machete de tancuri, avioane și aerodromuri. Inducerea în eroare s-a dovedit și ea eficientă. El era de acord că Statele Majore să colaboreze în scopul găsirii în comun a unor planuri de acoperire și inducere în eroare. „În război, am spus eu, adevărul este atât de prețios încât trebuie păzit cu o gardă de minciuni.” Stalin și camarazii lui au apreciat mult această remarcă atunci când a fost tradusă și, cu această notă de veselie, s-a încheiat conferința noastră oficială.

* * *

Până acum, ne-am adunat la conferințe sau mese la ambasada sovietică. Am pretins totuși că trebuie să fiu și eu gazdă la al treilea dineu care să se țină la legația britanică. Lucrul nu putea fi disputat. Marea Britanie și eu însumi eram primii la alfabet și, ca vârstă, eu aveam mai mult cu patru sau cinci ani decât Roosevelt sau Stalin. Dintre cele trei guverne, al nostru exista cu secole înaintea celorlalte; aș fi putut adăuga, dar n-am făcut-o, că noi eram de cel mai mult timp în război; și, în sfârșit, 30 noiembrie era ziua mea de naștere. Aceste argumente, în special ultimul, au fost concludente și toate pregătirile au fost făcute de ministrul nostru, pentru un dineu de aproape patruzeci de persoane, incluzându-i nu doar pe șefii politici să militari ci și pe unii dintre funcționarii superiori. Poliția politică sovietică N. K. V. D. a insistat să percheziționeze legația britanică de sus și până jos, uitându-se după fiecare ușă și sub fiecare pernă, înainte ca Stalin să apară; iar circa cincizeci de poliști ruși înarmați, sub comanda generalului lor, s-au postat lângă toate

---

* Principalul atac rusesc a început la 23 iunie.

ușile și ferestrele. Cei de la serviciul de securitate american erau și ei foarte vizibili. Totuși, totul s-a petrecut agreabil. Stalin, sosit cu o pază puternică, era în cea mai bună stare de spirit, iar președintele, în scaunul lui cu roțile, ne zâmbea tuturor cu plăcere și bunăvoință.

Accasta a fost o ocazie memorabilă în viața mea. În dreapta mea ședea președintele Statelor Unite, în stânga stăpânul Rusiei. Împreună, controlau o mare preponderență în forțele navale ale lumii și trei sferturi din forțele ei aeriene și puteau conduce armate de aproape douăzeci de milioane de oameni, angajați în cel mai teribil dintre războaiele care au existat până acum în istoria umană. Nu puteam să nu mă bucur de lungul drum pe care l-am făcut pe calea spre victorie, din vara lui 1940, când rămăseserăm singuri și, în afară de marină și aviație, eram practic nelarmați împotriva triumfătoare și neatinsei puteri a Germaniei și Italiei, care aveau aproape toată Europa și resursele acesteia în mâinile lor. Domnul Roosevelt mi-a dat cadou de aniversare un frumos vas de porțelan persan, care, deși s-a spart în bucățele în drumul spre casă, a fost minunat reconstituit și e una dintre comorile mele.

În timpul dineului, am avut o conversație foarte plăcută cu ambii mei auguști oaspeți: Stalin a repetat întrebarea pe care a pus-o la conferință: „Cine va comanda operațiune «Overlord»?” Eu am spus că președintele nu s-a hotărât încă, dar că eu eram aproape sigur că va fi generalul Marshall, care ședea nu prea departe, în partea opusă nouă, și așa fusese și până acum. Era evident foarte bucuros auzind asta. El a vorbit atunci de generalul Brooke. El considera că acestuia nu-i plăceau rușii. Fusese foarte abrupt și dur cu ei la prima întâlnire de la Moscova din august 1942. L-am liniștit, asigurându-l că militarii pot fi duri și tăioși cu colegii lor de profesie când se ocupă de probleme de război. Stalin a spus că de asta îi place și mai mult. El l-a privit intens pe Brooke în partea opusă a camerei.

Când a venit vremea, am propus un toast în sănătatea iluștrilor noștri oaspeți, iar președintele mi-a urat mie sănătate și la mulți ani fericiți. A fost urmat de Stalin care a vorbit în același sens.

Apoi s-au propus numeroase toasturi neoficiale, după obiceiul rusesc, care este desigur foarte potrivit unor banchete de felul ăsta. Hopkins a ținut un discurs învelit într-un ton vesel, în cursul căruia a spus că făcuse „un foarte lung și atent studiu al Constituției britanice, care este nescrisă, și a Cabinetului de Război, a cărui autoritate și compoziție nu sunt definite specific.” Ca rezultat al studiului, a spus el, „am înțeles că prevederile Constituției britanice și puterile Cabinetului de Război sunt exact ceea ce vrea Winston Churchill să fie în orice moment dat”. Asta a provocat un râs general. Cititorul acestei povestiri știe cât de puțin adevăr era în această afirmație glumeață. E adevărat că am primit o măsură de sprijin loial în conducerea războiului din partea Parlamentului și a colegilor mei de Cabinet, care ar putea fi fără precedent, și că erau foarte puține probleme mari în care să mă contrazică, dar am amintit cu oarecare

mândrie celor doi mari camarazi ai mei, în mai multe ocazii, că eram singurul din trinitatea noastră care putea în orice moment să fie înlăturat de la putere de un vot al Camerei Comunelor liber alese prin sufragiu universal, sau puteam fi controlat zi de zi de opinia unui Cabinet de Război reprezentând toate partidele din stat. Legislatura preşedintelui era fixă, dar puterile lui, nu doar ca preşedinte ci şi în calitate de comandat-şef, erau aproape absolute în cadrul Constituţiei americane. Stalin părea să fie, şi era cu siguranţă în acel moment, atotputernic în Rusia. Ei puteau ordona; eu trebuia să conving şi să atrag. Eram bucuros că lucrurile stăteau aşa. Procesul era laborios, dar nu aveam motive să mă plâng de felul cum acţiona.

Pe măsură ce se desfăşura dineul, au mai fost cuvântări şi majoritatea figurilor principale, inclusiv Molotov şi generalul Marshall, şi-au adus contribuţia. Dar cuvântarea care mi-a rămas în memorie a venit de la generalul Brooke. Citez relaţiarea pe care a fost atât de amabil să mi-o scrie.

„La jumătatea dineului, a spus el, preşedintele, foarte amabil, a toastat în sănătatea mea, referindu-se la vremea când tatăl meu l-a vizitat pe tatăl lui la Hyde Park. Tocmai când termina şi mă gândeam ce uşor îmi va fi să răspund la vorbe atât de bune, Stalin s-a ridicat şi a spus că va încheia toastul. Atunci, el a început să spună că eu nu am reuşit să arăt adevărate sentimente de prietenie faţă de Armata Roşie, că nu apreciam cu adevărat calităţile ei şi că speră că în viitor voi putea arăta mai multă camaraderie faţă de soldaţii Armatei Roşii!

Am fost foarte surprins de aceste acuzaţii, întrucât nu-mi dădeam seama pe ce se bazau. Totuşi, am văzut destul din Stalin până acum ca să ştiu că, dacă aş rămâne pasiv ascultând aceste insulte, aş pierde orice respect pe care l-ar fi putut avea vreodată pentru mine şi că va continua asemenea atacuri şi în viitor.

De aceea, m-am ridicat să-i mulţumesc profund preşedintelui pentru cuvintele foarte bune şi apoi m-am întors spre Stalin cu aproximativ următoarele cuvinte:

«Acum, domnule mareşal, pot să mă ocup de toastul dumneavoastră. Sunt surprins că aţi considerat necesar să ridicaţi împotriva mea acuzaţii care sunt totat nefondate. Vă aminiţi că azi-dimineaţă, când discutăm planuri de acoperire, domnul Churchill a spus că «în război, adevărul are o escortă de minciuni». Vă veţi aminti de asemenea că chiar dumneavoastră ne-aţi spus că, în toate marile ofensive, intenţiile adevărate le păstraţi ascunse de lumea din afară. Ne-aţi spus că toate machetele de tancuri şi de avioane erau totdeauna masate pe acele fronturi care nu erau de un interes imediat, în timp ce adevăratele intenţii erau învăluite într-o mantie a secretului total.

Ei bine, domnule mareşal, aţi fost indus în eroare de machetele de tancuri şi de avioane şi nu aţi văzut acele sentimente de adevărată prietenie

pe care le am pentru Armata Roșie, nici nu ați văzut sentimentele de adevărată camaraderie pe care le am față de toți membrii ei.»

În timp ce acestea se traduceau de către Pavlov, frază cu frază, lui Stalin, i-am urmărit cu atenție expresia. Era inscrutabil. Dar, la sfârșit, s-a întors spre mine și a spus cu evidentă bucurie: „Îmi place omul ăsta. Pare sincer. Trebuie să stau de vorbă cu el mai târziu.”

În cele din urmă, ne-am mutat în anticameră, iar aici toată lumea se mișca în grupuri schimbătoare. Am simțit că era un sentiment mai mare de solidaritate și bună camaraderie decât atinsesem până acum în Marea alianță. Nu-i invitasem pe Randolph și pe Sarah la dîneu, deși au intrat când s-a ținut toastul pentru aniversarea mea, dar acum Stalin i-a zărit și i-a salutat foarte călduros și, desigur, președintele îi cunoștea bine. Mișcându-mă în jur, l-am văzut pe Stalin într-un mic grup, față-n față cu „Brookie” cum îi spuneam eu. Relatarea generalului continuă:

„Când am ieșit din cameră, primul-ministru mi-a spus că se simțise cumva nervos gândindu-se la ce am să mai zic, când m-am referit la «adevăr» și «minciuni». Totuși, el m-a încurajat, spunând că răspunsul meu la toast a avut un efect bun asupra lui Stalin. Atunci, am decis să revin la atac în anticameră. M-am dus la Stalin și i-am spus cât de surprins și îndurerat eram că a găsit necesar să-mi aducă asemenea acuzații în toastul lui. El a răspuns imediat prin Pavlov: «Cele mai bune prietenii sunt cele bazate pe înțelegeri greșite», și mi-a strâns călduros mâna.”

Mi se părea că toți norii dispăruseră și că, de fapt, încrederea lui Stalin în prietenul meu era stabilită pe o bază de respect și bunăvoință, care a rămas neclintită cât am lucrat împreună.

Trebuie să fi fost două după miezul nopții, când ne-am despărțit în sfârșit. Mareșalul s-a resemnat cu escorta lui și a plecat, iar președintele a fost condus la apartamentul lui din ambasada sovietică. M-am dus la culcare obosit dar mulțumit, fiind sigur, că s-a făcut numai bine. Cu siguranță că, pentru mine, a fost o aniversare fericită.

* * *

La 1 decembrie discuțiile noastre lungi și dure de la Teheran s-au încheiat. Concluzile militare au stabilit în ansamblu viitorul războiului. Invasia peste Canal a fost fixată pentru mai, depinzând bineînțeles de flux și de lună. Debarcarea urma să fie ajutată de o ofensivă rusă reînnoită. La prima vedere, mi-a plăcut propusa debarcare pe malul sudic francez cu o parte a armatelor Aliate din Italia. Proiectul nu a fost examinat în amănunt, dar faptul că atât americanii cât și rușii erau în favoarea lui, făcea mai ușoară asigurarea vaselor de debarcare necesare succesului campaniei noastre italiene și capturării Romei, fără de care operațiunea ar fi fost un eșec. Eu eram desigur mai atras de sugestia alternativă a președintelui, privind debarcarea spre dreapta din Italia, prin Istria și Triest, având ca ultim țel să ajungă la Viena prin trecătoarea de la Ljubljana. Toate acestea erau la distanță de cinci sau șase luni. Va fi

timp suficient să facem o alegere definitivă, pe măsură ce va avansa războiul general, mai ales dacă armatele noastre din Italia nu vor fi paralizate din lipsa modestelor lor cereri de vase de debarcare. Existau multe posibilități, amfibii și semiamfibii. Mă așteptam ca operațiunea aeropurtată din Golful Bengal să fie abandonată și, după cum se va vedea în capitolul următor, s-a dovedit că am avut dreptate. Eram bucuros că s-au păstrat mai multe opțiuni importante. Eforturile noastre importante aveau să fie reînnoite pentru a atrage Turcia în război, cu tot ce putea însoți acest fapt în Marea Egee, și decurgea din el în zona Mării Negre. În această privință, aveam și sim dezamăgiți. Trecând în revistă întreaga scenă militară, când ne-am despărțit într-o atmosferă de prietenie și unitate în scopuri imediate, eu personal eram foarte mulțumit.

Aspectele politice erau din nou mai îndepărtate și speculative. Era clar că acestea depindeau de rezultatele marilor bătălii care abia urmau să fie date și, după aceea, de starea de spirit a fiecărui Aliat când victoria avea să fie câștigată. Nu ar fi fost drept ca, la Teheran, democrațiile occidentale să-și bazeze planurile pe hănuiele cu privire la atitudinea Rusiei la ora triumfului și când toate pericolele aveau să fie înlăturate. Promisiunea lui Stalin de a intra în război împotriva Japoniei, de îndată ce Hitler avea să fie răsturnat și armatele lui învinse, era de cea mai mare importanță. Speranța viitorului era în terminarea cât mai rapidă a războiului și în stabilirea unui instrument mondial care să evite un alt război, bazat pe forța combinată a trei mari puteri ai căror conducători și-au dat mâinile cu prietenie în jurul mesei.

Am obținut o ușurare a situației pentru Finlanda, care în ansamblu funcționează și azi. Frontierele noi Poloniei au fost în mare schițate, atât în est cât și în vest. „Linia Curzon”, subiect de interpretare, în est, și linia Oder în vest, păreau să ofere un cămin adevărat și de durată pentru națiunea poloneză, după toate suferințele ei. În acea vreme, cheștiunea în legătură cu zona dintre râul Neisse de est și cel de vest, care curg împreună și formează râul Oder, nu apăruse încă. Atunci când a izbucnit în iulie 1945, în mod violent și în condiții total diferite, la Conferința de la Potsdam, eu am declarat imediat că Marea Britanie aderă doar la tributul de est. Și aceasta este în continuare poziția mea.

Problema supremă privind tratamentul ce va fi acordat Germaniei de către învingători putea să constituie în acel moment, doar subiectul unei „treceți în revistă preliminară a unei vaste probleme politice” și, după cum a descris-o Stalin, „foarte preliminară”. Trebuie amintit că eram în mijlocul unei lupte înfricoșătoare cu forța puterii naziste. Toate nenorocirile războiului din jurul nostru și toate frământările dintre Aliați, privind pedepsirea dușmanului comun, toate acestea ne dominau mințile. Proiectul tentativ al președintelui de împărțire a Germaniei în cinci state autoguvernaate și două teritorii sub controlul Națiunilor Unite, era desigur cu mult mai acceptabil pentru Stalin decât propunerea făcută de mine de izolare a Prusiei și de constituire a Confederației Dunărene sau a unei

Germanii de sud și a unei Confederații Dunărene. Acesta era punctul meu personal de vedere. Dar nu mă căiesc deloc că l-am prezentat în condițiile pe care le aveam la Teheran.

Ne temeam cu toții de forța unei Germanii unite. Prusia avea o mare istorie a ei proprie. Ar fi fost posibil, gândeam eu, să facem cu ea o pace dură dar onorabilă și, în același timp, să refacem în forme moderne ceea ce a fost în linii generale Imperiul austro-ungar, despre care se spusese foarte bine că, „Dacă nu ar fi existat, ar fi trebuit inventat.“ Aici ar fi vorba de o mare regiune, în care nu ar domni doar pacea ci și prietenia, și care s-ar putea realiza mult mai repede decât orice altă soluție. Astfel, s-ar putea forma o Europă unită, în care învingători și învinși să poată găsi o bază sigură pentru viață și libertate pentru milioanele de oameni frământați.

Nu simt nici o ruptură în continuitatea gândurilor mele în această sferă imensă. Dar schimbări vaste și dezastruoase au căzut pe capul nostru în domeniul realului. Frontierele poloneze există doar cu numele, iar Polonia zace tremurând în strânsoarea ruso-comunistă. Germania a fost într-adevăr împărțită, dar numai într-o diviziune hideasă, în zone de ocupație militară. Despre această tragedie nu se poate spune decât că **NU POATE DURA.**

Conferința de la Teheran, nov.-dec. 1943.

Capitolul VIII

CARTAGINA ȘI MARRAKECH

La 2 decembrie, m-am întors la Cairo de la Teheran și am fost din nou instalat în vila de lângă piramide. Președintele a sosit în aceeași seară și ne-am reluat discuțiile intime în legătură cu întreaga scenă a războiului și cu convorbirile noastre cu Stalin. Între timp, șefii Statului Major Combinat, după ce s-au împropățat cu o vizită la Ierusalim în drumul de întoarcere de la Teheran, aveau să-și continue discuțiile despre treburile lor importante de a doua zi. Amiralul Mountbatten s-a întors în India după ce a prezentat planul revizuit pe care fusese instruit să-l facă pentru un atac cu amfibii în insulele Andaman (Operațiunea „Corsar”). Aceasta ar absorbi vasele de debarcare vital necesare, ce-i fuseseră trimise deja din Mediterana. Am dorit să fac o ultimă încercare de a-i câștiga pe americani la acțiunea alternativă împotriva insulei Rhodos.

În seara următoare, am cinat din nou cu președintele. Eden era cu mine. Am rămas la masă până după miezul nopții, discutând încă punctele noastre de divergență. Eu împărtășeam punctul de vedere al șefilor noștri de Stat Major, care erau foarte îngrijorați de promisiunea pe care președintele i-o făcuse generalisimului Cian Kai-Și înainte de Teheran, de a lansa în curând un atac aerian în golful Bengal. Acest lucru ar fi măturat speranțele și planurile mele de a ocupa Rhodos; de care, după părerea mea, depindea în mare măsură intrarea Turciei în război. Dar Roosevelt era în favoarea acelei operațiuni. Când șefii noștri de Stat Major au ridicat problema în conferințele militare, Statele Majore americane pur și simplu au refuzat să discute chestiunea. Spuneau că președintele luase hotărârea și ei nu aveau altă alegere decât să se supună.

În după-amiaza zilei de 4 decembrie, am ținut prima ședință plenară după Teheran, dar am avansat foarte puțin. Președintele a început prin a spune că trebuie să plece în 6 decembrie și că toate rapoartele ambelor părți trebuiau să fie gata pentru înțelegerea finală, până în seara de duminică 5 decembrie. În afară de chestiunea intrării Turciei în război, singurul punct important părea a fi unul relativ neînsemnat și anume folosirea unei duzini de vase de debarcare și echiparea lor. Era de

nelinchipuit ca cineva să fie înfrânt de o chestiune atât de minoră și el s-a scutit obligat să spună că acest amănunt *trebuie* înlăturat.

Eu am spus că nu vreau să părăsesc Conferința cu încredința că delegația britanică ar vedea cu mare neliniște răspândirea noastră timpurie. Mai erau multe probleme de o importanță de primă categorie ce trebuiau rezolvate. Două evenimente decisive avuseseră loc în ultimele câteva zile. Mai întâi, Stalin proclamase în mod voluntar că Sovietele vor declara război Japoniei în momentul când Germania va fi învinsă. Aceasta ne-ar da baze mai bune decât am putea găsi vreodată în China și face cu atât mai important să ne concentrăm ca să transformăm acțiunea „Overlord” într-un succes. Ar fi necesar ca Statele Majore să analizeze cum va afecta acest fapt operațiunile din Pacific și din sud-estul Asiei.

Al doilea eveniment de primă importanță era decizia de a traversa Canalul în mai. Eu însumi aș fi preferat o dată în iulie, dar eram hotărât să fac tot ce-mi stătea în putere ca data din mai să devină un succes deplin. Era o sarcină care le depășea pe toate celelalte. Până la urmă, aveam să participe la ea un milion de americani și cinci sau șase sute de mii de britanici. Erau de așteptat bătălii îngrozitoare, pe o scară cu mult mai mare decât orice am cunoscut până acum. Pentru a da cea mai mare șansă operațiunii „Overlord”, se considera necesară o debarcare pe Riviera (nume de cod „Nicovala”) care să fie cât mai puternică. Mie mi se pare că o criză a armatelor invadatoare va apare în a treizecea zi și ar fi esențial să se ia toate măsurile, prin acțiuni în alte locuri, ca germanii să fie împiedicați să-și concentreze o forță superioară împotriva capetelor noastre de pod de pe plâji. De îndată ce forțele operațiunilor „Overlord” și „Nicovala” vor ajunge în aceeași zonă, ele vor fi conduse de același comandant.

Președintele, rezumând discuțiile, a întrebat dacă gândea corect că era o înțelegere generală în următoarele puncte:

- (a) Nu trebuie făcut nimic ce ar stânjeni acțiunea „Overlord”.
- (b) Nu trebuie făcut nimic ce ar stânjeni acțiunea „Nicovala”.
- (c) Cu orice mijloace, trebuie să adunăm destule vase de debarcare pentru a opera în estul Mediteranei, dacă Turcia se alătură în război.
- (d) Să i se spună amiralului Mountbatten să continue să facă tot ce poate [în golful Bengal] cu ceea ce i s-a alocat deja.

La acest ultim punct, am sugerat că s-ar putea să fie necesar să retragem resurse de la Mountbatten pentru a întări operațiunile „Overlord” și „Nicovala”. Președintele a spus că nu poate fi de acord. Aveam o obligație morală să facem ceva pentru China și el nu era pregătit să renunțe la operațiunea cu amfibii, decât pentru un motiv foarte bun și deja vizibil. Am răspuns că acest „motiv foarte bun” poate fi oferit de suprema noastră aventură în Franța. În momentul de față, asaltul „Overlord” pornea doar cu o bază de trei divizii, pe când în Sicilia noi am debarcat

pe mal, în prima zi, nouă divizii. Principala operațiune avea o marjă foarte mică în prezent.

Revenind la atacul pe Riviera, mi-am exprimat părerea că ar trebui să fie plănuît cu o forță de asalt de cel puțin două divizii. Aceasta ar asigura suficiente vase de debarcare pentru operațiunea de luare prin flanc din Italia și de asemenea, dacă Turcia intra în război, să capturăm Rhodos. Apoi am arătat că operațiunile în sud-estul Asiei trebuie judecate în legătură cu importanța predominantă a operațiunii „Overlord”. Am spus că eram surprins de cererea de a se cuceri insulele Andaman, despre care am aflat de la amiralul Mounbatten. Pe baza promisiunii lui Stalin că Rusia va intra în război cu Japonia, operațiunile din Comandamentul Asiei de sud-est și-au pierdut în mare măsură valoarea, în timp ce, pe de altă parte, costul lor s-a ridicat într-o măsură prohibitivă.

Discuția a continuat în legătură cu problema dacă trebuie să persistăm sau nu în proiectul Andaman. Președintele s-a opus dorinței britanice de a-l abandona. Nu am ajuns la nici o concluzie, decât că șefii de Stat Major au primit instrucțiuni să studieze operațiunea în amănunt.

* * *

La 5 decembrie, ne-am întâlnit din nou, iar raportul Statelor Majore Combine a fost citit cu glas tare de președinte și a fost de acord cu acesta. Totul se redusese acum la chestiunea Orientului Îndepărtat. Rhodos ieșise din vederi, iar eu m-am concentrat asupra obținerii vaselor de debarcare pentru „Nicovale” și pentru Mediterana. Se prezentase acum un factor nou. Aprecierea Comandamentului din sud-estul Asiei cu privire la forțele necesare atacului insulelor Andaman fusese uluitoare. Președintele a spus că 14.000 de ostași ar trebui să fie suficienți. În orice caz, cei 50.000 de soldați propuși au rupt cu siguranță șira apărării expediției în insulele Andaman, cel puțin în această ședință. Pentru moment s-a căzut de acord ca Mounbatten să fie întrebat ce operațiuni amfibii își putea asuma pe o scară mai mică, cu presupunerea că majoritatea vaselor de debarcare și de asalt erau retrase din sud-estul Asiei în următoarele câteva săptămâni. Astfel ne-am despărțit, domnul Roosevelt rămânând foarte necăjit.

Înainte de a putea face altceva, impasul de la Cairo fusese învins. După-amiază, președintele, consultându-se cu consilierii săi, a decis să abandoneze planul cu insulele Andaman. El mi-a trimis un laconic mesaj particular: „Corsarul a ieșit din vederile noastre”. Generalul Ismay îmi amintește că atunci când i-am spus în mod criptic la telefon vestea binevenită că președintele și-a schimbat părerea și îl va informa în acest sens pe Cian Kai-Și, am spus: „E un bărbat mai bun cel care își domină spiritul decât cel care cucerește un oraș”. Ne-am întâlnit cu toții la 7.30 p.m., a doua seară, ca să trecem în revistă raportul final al Conferinței. Operațiunea din sudul Franței a fost aprobată oficial, iar președintele a citit anunțul pentru generalisimul Cian Kai-Și, în care îl informa despre decizia sa de a abandona planul insulelor Andaman.

Unul dintre principalele scopuri ale Conferinței noastre de la Cairo fusese reluarea convorbirilor cu conducătorii turci. Eu l-am telegrafiat președintelui Inonu la 1 decembrie, din Teheran, sugerându-i să ni se alăture președintelui și mie la Cairo. S-a aranjat ca și Vășinski să fie prezent. Ideea acestei convorbiri a izvorât din întâlnirea dintre Eden și ministrul turc de Externe, la Cairo, la începutul lui noiembrie, când Eden se întorcea acasă de la Moscova. Turcii au venit acum din nou la Cairo, la 4 decembrie, iar în a doua seară l-am invitat la cină pe președintele turc. Oaspetele meu a dat dovadă de multă precauție și, în următoarele întâlniri, a arătat în ce măsură consilierii lui erau încă impresionați de mașina militară germană. Eu am făcut presiuni puternice. Cu Italia ieșită din cale, avantajele intrării Turciei în război erau vizibil crescute, iar riscurile micșorate.

Turcii au plecat curând să raporteze Parlamentului. S-a căzut de acord ca, între timp, specialiștii britanici să se adune și să implementeze primele stadii ale stabilirii unei forțe aliate în Turcia. Dar chesiunea a rămas aici. Când a venit Crăciunul, eu mă resemnasem cu mentalitatea Turciei.

În toate numeroasele noastre discuții de la Cairo, președintele nu s-a referit la chesiunea vitală și urgentă a comandantului operațiunii „Overlord”, iar eu aveam impresia că aranjamentul nostru inițial și înțelegerea mai erau valabile. Dar, în ziua dinaintea plecării lui din Cairo, președintele mi-a comunicat decizia lui finală. Mergem în mașină de la Cairo spre piramide. Atunci, mi-a spus, aproape ca din întâmplare, că nu se poate lipsi de generalul Marshall, a cărui mare influență în fruntea treburilor militare și a conducerii războiului era de neprețuit și indispensabilă conducerii cu succes a războiului. El a propus atunci să-l numescă pe Eisenhower la „Overlord” și mi-a cerut părerea. l-am spus că el trebuia să decidă, dar că și noi avem cele mai bune păreri despre generalul Eisenhower și ne vom pune norocul în mâinile lui, cu bunăvoință, din inimă.

Până în acel moment, mă gândeam la Eisenhower ca șef de Stat Major al Armatei, în timp ce Marshall va comanda operațiunea „Overlord”. Eisenhower auzise și el despre așa ceva și era foarte nefericit de perspectiva de a părăsi Mediterana pentru Washington. Acum totul era stabilit. Eisenhower la „Overlord”, Marshall rămânea la Washington, iar un comandant britanic trebuia numit pentru Mediterana.

Întreaga poveste a îndelugatei amânări a președintelui și a deciziei lui finale este atinsă de biograful domnului Hopkins, care afirmă că Roosevelt a luat hotărârea duminică 5 decembrie, „în ciuda sfatului aproape nerăbdător al lui Hopkins și Stimpson, împotriva cunoscutei preferințe, atât a lui Stalin cât și a lui Churchill, împotriva propriei sale înclinații proclamate.” Apoi, domnul Sherwood citează următorul extras dintr-o

notă pe care a căpătat-o după război de la generalul Marshall: „Dacă-mi aduc aminte, afirmă Marshall, președintele i-a spus, în completarea conversației noastre: «Simt că nu pot dormi noaptea când tu ești plecat din țară.»” Nu începe îndoielă că președintele a simțit că doar comanda operațiunii „Overlord” nu era suficientă pentru a justifica plecarea din Washington a generalului Marshall.*

În sfârșit, munca noastră se încheiase. Am dat un dineu pentru șefii Statului Major Combinat și pentru încă una sau două persoane. Îmi amintesc că m-a izbit optimismul care domina în cercurile înalte ale armatei. Există ideea nerostită că Hitler nu va fi destul de puternic ca să facă față campaniei de primăvară și că ar putea să se prăbușească chiar înainte ca „Overlord” să fie lansat în vară. Am fost atât de impresionat de acest curent de opinie, încât am cerut ca fiecare să-și spună părerea, pe rând. Toate autoritățile profesionale erau înclinate să creadă că prăbușirea Germaniei era iminentă. Cei trei politicieni prezenți au avut un punct de vedere opus. Desigur, în aceste probleme de care depind atât de multe vieți, există totdeauna și o mare doză de ghicitoare. Sunt atât de multe lucruri ce nu pot fi măsurate și calculate. Cine poate ști cât de slab este inamicul în spatele fronturilor arzătoare și a măștii de cinism? În ce moment se va frânge puterea voinței lui? În ce moment va fi doborât?

Președintele nu a găsit timp pentru vizite turistice. Dar eu nu suportam să-l las să plece fără să vadă Sfînxul. Într-o zi, după ceai, i-am spus, „Trebuie să vii acum”. Ne-am dus acolo direct cu mașina și am examinat minunea lumii din toate unghiurile. Roosevelt și cu mine ne-am uitat câteva minute la picioarele lui, în tăcere, în timp ce lăseau umbrele înserării. Nu ne-a spus nimic și și-a păstrat zâmbetul de nescrutat. Nu avea rost să mai așteptăm mai mult. La 7 decembrie, mi-am luat rămas bun de la marele meu prieten, când și-a luat zborul de pe aerodromul de lângă piramide.

* * *

Eu nu mă simțisem deloc bine în cursul acestei călătorii și Conferințe, iar când aceasta a ajuns la sfârșit, eram conștient că sunt foarte obosit. De exemplu, am observat că după baie nu mă mai uscăm ci mă întindeam în pat înfășurat în ocarceaf până mă uscăm în mod natural. După miezul nopții, în 11 decembrie, eu și grupul meu personal am plecat cu avionul nostru spre Tunis. Plănuisem să petrec o noapte acolo, la vila generalului Eisenhower, iar a doua zi să zbor la Alexander și apoi la cartierul general al lui Montgomery, în Italia, unde vremea era proastă și orice înaintări erau intermitente.

Dimineața am trecut peste aerodromurile din Turnis. Un semnal ne-a îndrumat să nu aterizăm unde ni se spusese și am fost dirijați spre alt

---

* Sherwood, Roosevelt and Hopkins, pag. 802-3. Cândva, a existat o propunere ca generalul Marshall să comande ambele teatre, adică Mediterana și „Overlord”. Aceasta a fost abandonată.

câmp, la vreo șaizeci de kilometri mai departe. Am ieșit cu toții și am început să descărcăm bagajele. Avea să mai treacă o oră până vor putea sosi mașinile. Cum ședeam pe cutiile mele cu documente oficiale, m-am simțit absolut epuizat. În acel moment, a venit totuși un mesaj telefonic de la generalul Eisenhower, care aștepta la primul aeroport, spunând că am fost îndrumați greșit și că aterizarea era posibilă acolo. Așa că ne-am cățărat din nou în avion și, după douăzeci de minute, eram cu el, foarte aproape de vila lui. Ike, totdeauna sufletul ospitalității, așteptase două ore într-o imperturbabilă bună dispoziție. M-am urcat în mașina lui și, după ce am călătorit puțin, i-am spus: „Mi-e teamă că o să trebuiască să stau cu dumneata mai mult decât am plănuir. Sunt complet la capătul puterilor și nu mă pot duce pe front până nu-mi mai recapăt din puteri.” Toată ziua aceea am dormit, iar a doua zi a început febra și simptome la baza plămânului, care indicau o pneumonie. Așa că, iată, în acest moment important, stăteam culcat pe spate între ruinele vechii Cartagine.

Când radiografiile au arătat că se vedea o umbră pe un plămân, am constatat că totul fusese diagnosticat și prevăzut de Lordul Moran. Doctorul Bedford și alte înalte autorități medicale din Mediterana și infirmiere excelente au sosit din toate părțile ca prin magie. Admirabilul medicament M și B, care nu-mi producea nici un efect negativ, a fost folosit din primul moment, și, după o săptămână de febră, inamicul a fost respins. Deși Moran a notat că, la un moment dat, el considera că problema era indoielnică, eu nu am împărtășit punctul lui de vedere. Nu m-am simțit chiar atât de rău la această criză, ca la aceea din februarie. Medicamentul M și B, pe care eu îl mai numeam și Moran și Bedford, și-a făcut treaba foarte eficient. Nu încape îndoială că pneumonia este o treabă cu totul diferită de ceea ce era înainte de descoperirea acestui medicament miraculos. Nici un moment, eu nu mi-am abandonat rolul în conducerea treburilor și nu a fost nici o întârziere în deciziile care se cereau de la mine.

Sarcina mea imediată, ca ministru britanic al Apărării, răspunzător de Cabinetul de Război, era să propun un comandant suprem britanic pentru Mediterana. Acest post l-am încredințat generalului Wilson, fiind de asemeni stabilit ca generalul Alexander să comande întreaga campanie în Italia, așa cum făcuse sub generalul Eisenhower. S-a mai aranjat de asemeni ca generalul Devers, din armata Statelor Unite, să devină adjunctul generalului Wilson în Mediterana, mareșalul aerului Tedder să fie adjunctul generalului Eisenhower la acțiunea „Overlord”, iar generalul Montgomery să comande întreaga forță de invazie peste Canal, până când comandantul suprem va putea să-și transfere în Franța cartierul său general și să preia controlul operațional direct. Toate acestea au fost realizate cu cea mai mare netezime și în perfectă înțelegere între președinte și mine, cu aprobarea Cabinetului, și s-a lucrat în bună camaraderie și prietenie între toți cei în cauză.

Dar zilele treceau și eu eram într-o stare proastă. Febra creștea și scădea. Trăiam preocupat de problema mea, de război, și era de parcă

acesta izvoră chiar din ființa mea. Doctorii încercau să țină treburile departe de patul meu, dar eu li sfidam. Ei toți spuneau: „Nu lucrezi, nu vâ gaceți griji.”, în asemenea măsură, încât am încercat să citesc un roman. Citisem de mult romanul lui Jane Austen, *Sunș și sensibilitate*, iar acum m-am gândit că aș vrea să citesc *Mândrie și prejudecată*. Sarah mi-l citea minunat, stând la picioarele patului. Totdeauna am considerat că e mai bun decât celălalt. Ce viață liniștită aveau oamenii aceia! Mici îngrijorări despre revoluția franceză sau despre luptele zdrobitoare ale războaielor napoleoniene. Doar manierele care controlau pe cât puteau pasiunile naturale, laolaltă cu explicații culte ale oricărei nefericiri. Toate astea păreau să se potrivească foarte bine cu medicamentul M și B.

Într-o dimineață, Sarah lipsea de la picioarele patului meu și eram gata să cer cutia cu telegrame în orele interzise, când ea intră cu mama ei. Nu aveam idee că soția mea zbura din Anglia ca să mi se alăture. Ea alergase la aeroport să zboare cu un avion bimotor Dakota. Vremea era rea, dar Lordul Beaverbrook era vigilent. El a ajuns primul la aeroport și a oprit zborul ei până a putut fi obținut un avion cu patru motoare. (Eu cred că e bine totdeauna să ai patru motoare când zbori pe distanțe lungi, peste mare). Acum, sosise după o călătorie foarte dură, într-un avion neîncălzit, în mijlocul iernii. Jock Colville o escortase și era un adăos bine venit la personalul meu, prin care se transmiteau atâtea probleme. „Salutări dragi lui Clemmie” a telegrafiat președintele. „Mă simt ușurat că ea e cu dumneata ca ofițer superior.”

* * *

Cum zăceam așa, simțeam că ne aflăm la un apogeu al războiului. Organizarea operațiunii „Overlord” era cel mai mare eveniment și cea mai mare datorie din lume. Dar oare trebuia să sabotăm tot ce aveam în Italia, unde era implicată principala forță de peste mări a țării noastre? Aveam să o lăsăm o ballă stătătoare din care am scos tot peștele pe care l-am dorit? După cum vedeam eu problema, campania din Italia, în care erau angajați un milion sau mai mulți oameni din trupele noastre britanice, controlate de britanici sau aliate, era camaradul credincios și indispensabil și contrapartea principalei operațiuni de peste Canal. Aici, stilul american de gândire exact, logic, pe scară mare, de producție în masă, era formidabil. În viață, oamenii trebuie să fie învățați în primul rând să se „concentreze la esențial”. Acesta este fără îndoială primul pas de ieșire din confuzie și nehotărâre dar este doar primul pas. A doua etapă în război este o armonie generală a efortului de război, făcând ca toate să se îmbine laolaltă și până și cea mai mică forță de luptă să-și joace rolul deplin, tot timpul. Eram sigur că o campanie viguroasă în Italia în prima jumătate a anului 1944 va fi cel mai mare ajutor pentru suprema operațiune a traversării Canalului, spre care se concentrău toate mințile și se făceau toate angajamentele. Dar fiecare lucru pe care ofițerii mei de Stat Major îl puteau pretinde ca fiind „esențial” sau „vital” și folosirea acestor cuvinte

grele trebuia să-mi fie argumentat de parcă arta ar purta în sine succesul sau eșecul scopului nostru esențial. Pentru douăzeci sau o duzină de vase de debarcare a vehiculelor, trebuie să te lupți de parcă problema principală s-ar baza pe ele.

Cazul mi se părea brutal de simplu. Toate vasele pe care le avem vor fi folosite pentru transportarea în Anglia a tot ceea ce vor putea produce Statele Unite în arme și oameni. Cu siguranță că forțele enorme pe care nu le puteam mișca pe mare de pe teatrul italian, își puteau juca rolul lor. Fie că ar putea cucerii Italia și imediat să muște în frontul interior german, fie că puteau să atragă mari forțe germane de pe frontul pe care urma să-l atacăm trecând Canalul în ultimele zile ale lui mai sau începutul lui iunie, cum o vor cere luna și fluxul.

Impasul în care au ajuns armatele noastre în Italia a fost provocat de rezistența încăpățânată a germanilor pe cei o sută douăzeci de kilometri de front, de la o mare la alta, îl făcuse deja pe generalul Eisenhower să se gândească la un atac prin flanc, cu amfibii. El plănuse să debarce cu o divizie la sud de Tibru și să facă un salt spre Roma, în conjuncție cu un atac al armatei principale. Oprirea acestei armate și distanța punctului de debarcare a făcut pe toată lumea să simtă că era nevoie de mai mult de o divizie. Eu am fost din totdeauna partizanul „ghearei de pisică” cum îi spun eu. N-am reușit niciodată să transmit această manevră puterii maritime, inclusiv în înaintările noastre în deșert. Totuși, în Sicilia, generalul Patton a folosit de două ori comanda flancului de pe mare cu efect important când a avansat de-a lungul coastei de nord a insulei.

Exista un mare sprijin din partea profesioniștilor. Eisenhower era deja de acord în principiu, deși noua lui numire la comanda operațiunii „Overlord” îi dădea acum un simț diferit al valorilor și un nou orizont. Alexander, comandant suprem adjunct și comandant al armatelor din Italia, considera operațiunea justă și necesară; Bedell Smith era înflăcărat și ajuta în toate direcțiile. Acest lucru era adevărat și în privința amiralului John Cunningham, care deținea toate cărțile navale, ca și a mareșalului Tedder. Aveam deci un șir întreg de autorități din Mediterana. În plus, eram sigur că șefii de Stat Major britanici vor agreea planul, iar cu acordul lor puteam obține aprobarea Cabinetului de Război. Când nu poți da ordine, este necesară o muncă grea și îndelungată.

* * *

Mi-am început eforturile la 19 decembrie, când șeful Statului Major Imperial, în drum spre casă de la cartierul general al lui Montgomey din Italia, a venit să mă vadă la Cartagina. Sperasem să mergem acolo împreună, dar boala mea m-a împiedicat. Am avut o discuție cuprinzătoare, iar eu am constatat că, pe o cale separată de gândire, generalul Brooke a ajuns la aceeași concluzie ca și mine. Am fost de acord asupra politicii și de asemenea că, în timp ce eu mă voi ocupa de comandanții de la fața locului, el să facă tot ce poate ca să depășească dificultățile de acasă.

Apoi el a plecat la Londra pe calea aerului. Șefii de Stat Major gândiseră evident pe aceleași linii și, după ce au ascultat relatarea lui, au telegrafiat în 22: „Suntem pe deplin de acord cu dumneata că nu se poate permite ca actuala stagnare să continue... Soluția constă în mod clar în a folosi puterea noastră amfibie și să lovim lateral în flancul inamicului, ca să deschidem calea pentru o înaintare rapidă, spre Roma... Credem că scopul ar trebui să fie asigurarea transportului a două divizii...” După ce explicau că noul plan ar implica abandonarea ambelor acțiuni, a aceleia din Rhodos și a unei operațiuni mai mici pe coasta Arakan din Birmania, ei încheiau: „Dacă aprobați linia de gândire de mai sus, propunem să discutăm chestiunea cu șefii Statului Major Combinat în vederea începerii imediate a acțiunii acolo.”

Acesta a dus la o analiză dură a resurselor noastre. Unele vase de debarcare pentru operațiunea suspendată împotriva insulelor Andaman erau deja în drum spre Mediterana, prin Oceanul Indian. Altele urmau să se întoarcă acasă pentru „Overlord”. De toate era o nevoie extremă.

În ziua de Crăciun, am ținut toată dimineața o conferință la Cartagina. Au fost prezenți Eisenhower, Alexander, Bedell Smith, generalul Wilson, Tedder, amiralul John Cunningham și alți înalți ofițeri. Singurul care nu era prezent era generalul Clark al Armatei a Cincea. Aceasta a fost o omisiune pe care o regret, întrucât armatei lui i se încredința în final operațiunea și ar fi trebuit să aibă în minte fundalul acesteia. Am fost cu toții de acord că nu era suficient un transport mai mic de două divizii. În acel moment, mă gândeam la un asalt cu două divizii din Armata a Opia, unde Montgomery urma să fie înlocuit de generalul Leese. Mă gândeam că operația cu amfibii implica potențiale riscuri mortale pentru forțele debarcate și preferam să mi le asum cu trupe britanice, pentru că eu eram răspunzător față de Britania. În plus, forța ar fi fost omogenă, și nu jumătate și jumătate.

Totul se învârtea în jurul vaselor de debarcare care au ținut în frâu toată strategia noastră timp de câteva săptămâni. Cu data rigidă prevăzută pentru „Overlord” și cu mișcarea, repararea și punerea la punct a acestor aproape o sută de mici vase, toate planurile erau într-o cămașă de forță. Am scăpat, deși loviți, de această nenorocire. Dar trebuie să recunosc că eram atât de preocupat să mă lupt pentru principii, încât nu am reușit să obțin, și de fapt nici nu îndrăzneam să cer, necesarul ca greutate și volum, pentru „gheara de pisică”. De fapt, ar fi fost destule vase de debarcare și tancuri pentru operațiune, așa cum a fost plănuită, și, după părerea mea, dacă cererile extravagante ale mașinii militare ar fi fost reduse, am fi putut, fără a dauna altor angajamente și promisiuni, să aruncăm pe mal, la sud de Tibru, o forță mai mare cu deplină mobilitate. Totuși, problema a fost disputată în termeni de rutină ai cerințelor armatei și având în vedere datele exacte, când vasele de debarcare puteau fi gata pentru operațiunea „Overlord”, ținând seama, bineînțeles, că întoarcerea lor acasă va avea loc iarna, pe vremea proastă din golful Biscaia și că

era necesară o marșă de timp pentru refacerea lor. Dacă aş fi cerut transportarea a trei divizii, n-aş fi câpătat nimic. Cât de des trebuie omul să se mulțumească cu ceea ce poate obține! Totuși, e mai bine să faci lucrurile așa cum trebuie.

La încheierea discuției noastre, am trimis următoarea telegramă președintelui și una similară acasă. Am avut grijă să spun direct faptul esențial:

... Pentru că am reținut cincizeci și șase de vase de debarcare în Mediterana atâtă timp, mi se pare irațional să le expediez fiind vorba doar de încă o săptămână, timp în care ar putea oferi servicii decisive. Ce ar putea fi mai periculos decât să lăsăm să stagneze lupta în Italia și să mai lăncezească încă trei luni? Nu putem merge înainte, lăsând în urmă o treabă neterminată în care sunt antrenati o jumătate de milion de oameni. De aceea, celor prezenți aici li s-a părut că trebuie făcut orice efort pentru a disponibiliza pentru Anzio două divizii, în jur de 20 ianuarie, și s-au emis ordine în acest sens către generalul Alexander. Dacă nu folosim această ocazie, trebuie să ne așteptăm la eşecul campaniei din Mediterana din 1944. Eu sper deci sincer că veți fi de acord cu o întârziere de trei săptămâni a întoarcerii celor cincizeci și șase de vase de debarcare și că toate autoritățile vor fi instruite să se asigure că operațiunea „Overlord” din mai nu suferă prejudicii din această cauză...

* * *

Lordul Moran a considerat că este posibil ca eu să părăsesc Cartagina după Crăciun, dar a insistat că trebuie să am trei săptămâni de convalescență undeva. Și unde putea fi mai bine decât la minunata vilă de la Marrakech, unde președintele și cu mine am stat după Casablanca, în urmă cu un an? Toate planurile fuseseră făcute în ultimele câteva zile. Urma să fiu oaspetele armatei Statelor Unite la Marrakech. Se considera de asemenea că stătusem destul de mult timp la Cartagina ca să fiu localizat. Mici vase trebuiau să patruleze neconținut în golf în fața vilei, în caz că un submarin-U ar apare acolo pentru un raid surpriză. Ar putea avea loc, de asemenea, un atac aerian cu rază lungă de acțiune. Aveam propria mea protecție, un batalion din Gărzile Goldstream. Eram prea bolnav sau prea ocupat, ca să fiu consultat în problema asta, dar vedeam în dragul meu Marrakech un paradis unde îmi puteam recăpăta puterile.

În fața vilei, a fost adusă o minunată gardă de oameni din Goldstream. Nu-mi dădusem seama cât de mult mă slăbise boala. Mi-a fost greu să merg de-a lungul șirului și să mă urc în mașină. Zborul la trei mii de metri a fost plănuț pe baza previziunii meteorologice că va fi vreme bună. Totuși, când am ajuns la înălțimea Tunisiei, care se ridicau în jurul nostru, am văzut adunându-se o mulțime de nori mari, mișcători și cam negri, iar după câteva ore, eram mai mult în ceață decât în soare. Întotdeauna

am avut reșineri în privința zborului printre ceea ce eu numeam „nori umpluți” – adică nori cu munți în interiorul lor – iar un zbor complicat, prin diverse vâi din fața noastră, pentru a ne menține la o înălțime sub trei mii de metri, mi se părea o propunere incorectă pentru ceilalți din avion. De aceea, l-am chemat pe pilot și i-am cerut să zboare la cel puțin șapte sute de metri deasupra celui mai înalt munte aflat la o sută cincizeci de kilometri distanță de ruta lui. Lordul Moran a fost de acord. S-a administrat oxigenul adus special pentru această călătorie. Am urcat în albastrul cerului. M-am simțit bine și am făcut o aterizare perfectă pe la ora patru, pe aerodromul din Marrakech. Cel de al doilea avion al nostru, care respectase strict instrucțiunile, a avut un zbor greu și foarte periculos printre diferitele defileuri și trecători, multe fiind traversate având doar o vedere infimă asupra munților înalți. La această înălțime mică, vremea nu era deloc bună. Avionul a ajuns în siguranță, la o oră după noi, cu o ușă ruptă și aproape toată lumea avusese rău de avion. Îmi părea rău că au avut atâtea neplăceri și riscuri de suferit din cauza mea. Ar fi putut zbura tot drumul confortabil, sub cer albastru, la patru mii sau chiar trei mii cinci sute de metri.

* * *

Nimic nu putea depăși confortul, ba chiar luxul, noli mele locuințe, precum și bunăvoința tuturor celor în cauză. Dar un lucru îmi domina mintea peste toate celelalte – ce răspuns va da președintele la telegrama mea? În timp ce mă gândeam la rezistența tristă, greoaie, care nu ținea seamă de moment și proporție, pe care am întâmpinat-o la toate proiectele privind Mediterana, așteptam răspunsul cu adâncă îngrijorare. Eu cerusem o acțiune periculoasă pe coasta italiană și o posibilă întârziere de trei săptămâni de la data de 1 mai – sau patru dacă aveam să ținem seama de fazele lunii – pentru data traversării Canalului. Câștigasem aprobarea comandanților de la fața locului. Șefii de Stat Major britanici au fost întotdeauna de acord în principiu și acum erau satisfăcuți de amănunte. Dar ce vor spune americanii de o amânare cu patru săptămâni a operațiunii „Overlord”? Totuși, când cineva este foarte obosit, binecuvântarea somnului nu este totdeauna respinsă.

Trebuie să mărturisesc că am primit cu bucurie amestecată cu surprindere, la 28 decembrie, o telegramă de la domnul Roosevelt care era de acord să amân plecarea celor cincizeci și șase de vase de debarcare „cu condiția ca «Overlord» să rămână operațiunea cea mai importantă și să fie realizată la data la care am căzut de acord la Cairo și Teheran.” „Mulțumesc lui Dumnezeu, am răspuns eu, pentru decizia bună care ne angajează din nou uniți la o mare acțiune...”

Statele Majore de acasă, mai ales Amiralitatea, au făcut mari eforturi pentru realizarea „ghearei de piscă” și eu m-am grăbit să le felicit. Telegrama președintelui era o minune. Eram sigur că datoram asta nu doar bunăvoinței lui ci și echilibrului minții lui Marshall, loialității lui

Eisenhower față de spectacolul pe care urma să-l părăsească în curând și diplomației active, cunoscătoare, înarmată cu fapte, a lui Bedell Smith. În aceeași zi, Alexander ne-a trimis planul lui. După ce a conferit cu generalul Mark Clark și cu generalul Brian Robertson, el a decis să folosească o divizie americană și una britanică. Blindatele, trupele de parașutiști și comandourile vor fi pe o bază de jumătate și jumătate, iar totul va fi sub comanda unui comandant de corp de armată american. Atacul va avea loc în jur de 20 ianuarie. Cu zece zile înainte, el avea să lanseze o mare ofensivă la muntele Cassino, ca să atragă rezervele germane. Va urma înaintarea armatei principale. Eu eram foarte mulțumit. Până aici, toate bune.

Eram hotărât să ajung acasă înainte de lovitura de la Anzio. De aceea, la 14 ianuarie, am zburat cu toții pe o vreme frumoasă spre Gibraltar, unde mă aștepta vasul *George V*. În 15, vasul a ieșit din golful Algeciras în larg, în Atlantic, și apoi spre Plymouth. După o călătorie odihnitoare, am fost întâmpinați de Cabinetul de Război și de șefii de Stat Major, care păreau să fie cu adevărat bucuroși că mă vedeau venit înapoi. Fusesem plecat din Anglia mai bine de două luni și ei au trecut prin multe îngrijorări, atât din cauza bolii mele cât și a activităților. Era, într-adevăr, o întoarcere acasă și m-am simțit adânc recunoscător tuturor acestor prieteni și colaboratori de încredere.

Capitolul IX

MAREȘALUL TITO.

FRĂMÂNTAREA GREACĂ

Cititorul trebuie să se întoarcă acum la o poveste mândră și sumbră pe care principala mea narațiune a ocolit-o. După invazia lui Hitler și cucerirea ei în aprilie 1941, Iugoslavia a fost scena unor evenimente înfricoșătoare. Regele-copil s-a refugiat în Anglia cu acei miniștri ai guvernului prințului Paul și alți membri ai guvernului, care au sfidat asaltul german. În munți, a început din nou lupta aspră de gherilă, cu care sârbii rezistaseră turcilor timp de secole. Generalul Mihailović a fost primul și cel mai important susținător al acesteia, iar în jurul lui s-a raliat elita supraviețuitoare a Iugoslaviei. În tumultul îngrijorării lumii privind războiul, lupta lor a fost abia vizibilă. Ea aparține „sumei inestimabile a durerii umane”. Mihailović a suferit, ca șef de gherilă, de faptul că mulți dintre cei care l-au urmat erau oameni bine cunoscuți, cu relații și prieteni în Serbia, cu proprietăți și legături cunoscute în alte locuri. Germanii au dus o politică de șantaj criminal. Ei au aplicat represalii pentru activitățile de gherilă, înpușcând grupuri de patru, cinci sute de persoane din Belgrad. Sub această presiune, Mihailović a ajuns treptat în situația că unii dintre comandanții săi au făcut înțelegeri cu trupele germane și italiene să fie lăsați în pace în anumite regiuni muntoase și, în schimb, ei să facă foarte puțin sau nimic împotriva inamicului. Cei care s-au opus trimțători unor asemenea lucruri, li pot înfiera numele, dar istoria, mai discriminatorie, nu trebuie să-l șteargă din lista patrioților sârbi. În toamna lui 1941, rezistența sârbilor față de teroarea germană a rămas doar o umbră. Lupta națională putea fi susținută doar de valoarea înăscută a oamenilor simpli. Iar asta nu lipsea.

Un război pentru existență, sălbatic și furios, a izbucnit ca o flacără în rândul partizanilor, împotriva germanilor. Printre partizani, Tito era în frunte, o figură proeminentă și curând dominantă. Tito, cum își spunea el însuși, era un comunist cu educație sovietică și care până la invadarea Rusiei de Hitler și după ce Iugoslavia a fost asaltată, așăzase la greve politice de-a lungul coastei dalmate, în concordanță cu politica generală a Cominternului. Dar, odată ce în sufletul și în mintea sa, doctrina

comunistă s-a contopit cu ardoarea luptei pentru țara natală, aflată în chinuri extreme, el a devenit un conducător cu aderenți care nu aveau prea mult de pierdut în afară de viața lor, și care erau gata să moară, iar dacă puteau să moară, erau gata și să ucidă. Acest lucru i-a confruntat pe germani cu o problemă care nu putea fi rezolvată prin execuția în masă a unor notabilități sau persoane de vază. S-au trezit confrunțați cu oameni disperați, care trebuiau să fie vânați în bărlugul lor. Partizanii lui Tito luau armele din mâinile germanilor. Ei au crescut repede ca număr. Nici un fel de represalii, oricât de sângeroase, asupra ostaticilor din sate nu li oprea. Pentru ei era vorba de moarte sau libertate. În curând, au început să le provoace germanilor daune mari și au devenit stăpânii unor vaste regiuni.

Era inevitabil ca partizanii să ajungă la certuri sălbatice cu acei concetățeni ai lor care rezistau cu jumătate de inimă sau făceau târguieci pentru imunitate cu dușmanul comun. Partizanii violau în mod deliberat orice înțelegere făcută cu inamicul de către cetnici – cum se numeau ce-i ce-l urmau pe generalul Mihailović. Atunci, germanii împușcau ostătecii cetnici și, ca răzbunare, aceștia dădeau informații despre partizani. Toate acestea se întâmplau sporadic și incontrollabil, în acele regiuni muntoase, sălbatice. Era o tragedie într-o tragedie.

* * *

Am urmărit aceste evenimente, printre alte preocupări, atât cât era posibil. În afară de o picătură de aprovizionare aruncată din avion, noi nu i-am putut ajuta. Cartierul nostru general din Orientul Mijlociu era răspunzător de toate operațiunile din acest teatru și menținea un sistem de agenți și de legături cu adepții lui Mihailović. În vara lui 1943, când am pătruns în Sicilia și în Italia, Balcanii și în special Iugoslavia nu mi-au părăsit gândurile. Până în acest moment, misiunile noastre au mers doar la grupurile lui Mihailović, care reprezentau rezistența oficială față de germani, și la guvernul iugoslav de la Cairo. În mai 1943, am luat o atitudine nouă. S-a decis să trimitem grupuri mici de ofițeri britanici și șefi de Stat Major Imperial care să stabilească legături cu partizanii iugoslavi, în ciuda faptului că, între ei și cetnici, se ducea o luptă crudă și că Tito ducea lupta, în calitate de comunist, nu doar împotriva invadatorilor germani ci și împotriva monarhiei sârbe și a lui Mihailović. La sfârșitul acelei luni, căpitanul Deakin, absolvent de la Oxford, care mă ajutase timp de cinci ani înainte de război cu munca mea literară, a fost lansat cu parașuta ca să stabilească o misiune pe lângă Tito. Au mai urmat și alte misiuni și, până în iunie, s-au adunat multe fapte. La 6 iunie, șefii de Stat Major au raportat: „Este clar, din informațiile existente la Ministerul de Război, că cetnicii sunt compromiși fără speranță din cauza relațiilor lor cu Axa în Herțegovina și Muntenegru. În recente lupte din această din urmă regiune, partizanii bine organizați și nu cetnicii au fost cei care au reținut forțele Axei.”

Spre sfârșitul lunii, atenția mi-a fost atrasă spre chestiunea obținerii celor mai bune rezultate împotriva Axei din partea rezistenței locale din Iugoslavia. Cerând informații complete, am prezidat o conferință a șefilor de Stat Major, în Downing Street, la 23 iunie. În cursul discuției, am subliniat marea valoare a sprijinirii cât mai mult posibil a mișcării iugoslave anti-Axă, care menținea în acea regiune treizeci și trei de divizii ale Axei. Lucru acesta era atât de important încât am indicat să se asigure micul număr de avioane suplimentare necesar măririi ajutorului nostru, dacă va fi necesar, chiar pe seama bombardării Germaniei și a războiului contra submarinelor de buzunar-L.

Înainte de a pleca la Quebec, am decis să netezesc calea unor viitoare acțiuni în Balcani, numind un ofițer superior care să conducă o misiune mai mare la partizanii din regiune, cu autoritatea de a-mi face recomandări directe privind viitoarea noastră acțiune față de ei. Domnul Fitzroy MacClean era membru al Parlamentului, un om cu un caracter îndrăzneț și cu însușirea de Ministru de Externe. Această misiune a fost parașutată în Iugoslavia în septembrie 1943, unde a găsit o situație revoluționară. Vestea capitulării Italiei ajunsese la iugoslavi doar prin anunțul oficial, transmis prin radio. Dar, în ciuda oricărei avertizări a lui Tito din partea noastră, Tito a acționat rapid și fructuos. În câteva săptămâni, șase divizii italiene au fost dezarmate de forțele de partizani, iar altele două li s-au alăturat în luptă împotriva germanilor. Cu echipamentul italian, iugoslavi au putut acum să înarmeze încă 80 000 de oameni și să ocupe pe moment majoritatea coastei Adriatice. Aceasta era o bună șansă de a ne întări poziția în Marea Adriatică, în legătură cu frontul italian. Armata partizanilor iugoslavi, totalizând 200 000 de oameni, deși lupta în principal ca gherilă, era angajată într-o acțiune largă împotriva germanilor, care își continuau represaliile violente cu tot mai mare furie.

* * *

Un efect al acestei activități sporite în Iugoslavia a fost exacerbară conflictului între Tito și Mihailović. Forța militară crescândă a lui Tito a ridicat, într-o formă tot mai acută, problema poziției precare a monarhiei iugoslave și a guvernului exilat. Până la sfârșitul războiului, s-au făcut eforturi sincere și prelungite la Londra și în Iugoslavia pentru a se ajunge la un compromis între ambele părți. Am sperat că rușii își vor folosi bunele oficii în această chestiune. Când domnul Eden s-a dus la Moscova, în octombrie 1943, subiectul a fost pus pe agenda Conferinței. El a făcut o declarație sinceră și corectă a atitudinii noastre, în speranța de a obține o politică comună a Aliaților față de Iugoslavia, dar rușii nu au arătat nici o dorință să-și unească informațiile cu ale noastre și nici să discute un plan de acțiune.

Chiar și după multe săptămâni, am văzut că există prea puține perspective pentru vreun aranjament funcțional între forțele ostile din Iugoslavia. I-am telegrafiat lui Roosevelt: „Lupta are caracterul cel mai

crud și mai sângeros, cu represalii nemiloase și execuții de ostatici făcute de huni... Sperăm să aplanăm curând certurile grecilor, dar divergențele între partizanii lui Tito și sârbii lui Mihailović sunt foarte adânci."

Previziunea întunecată s-a dovedit justă. La sfârșitul lui noiembrie, Tito a convocat un Congres politic al mișcării lui la Jajce, în Bosnia, și nu numai că a instaurat un guvern provizoriu ca „singura autoritate iugoslavă”, dar a și abrogat oficial toate drepturile guvernului regal iugoslav de la Cairo. Regelui i s-a interzis intrarea în țară până după eliberare. Partizanii s-au instalat, fără îndoială, ca elemente conducătoare ale rezistenței în Iugoslavia, mai ales după capitularea Italiei. Dar era important să nu se ia nici o decizie politică în legătură cu viitorul regim din Iugoslavia în condițiile ocupației, ale războiului civil și ale politicii emigranților. Figura tragică a lui Mihailović devenise principalul obstacol. Noi trebuia să menținem contacte militare strânse cu partizanii și, de aceea, să-l convingem pe rege să-l demită pe Mihailović din funcția sa de ministru al Războiului. La începutul lui decembrie, ne-am retras oficial sprijinul acordat lui Mihailović și am rechemat misiunea britanică ce acționa pe teritoriul lui.

Pe acest fundal problemele Iugoslaviei au fost luate în considerare la Conferința de la Teheran. Deși s-a decis de către cei trei Aliați să se dea cel mai mare sprijin partizanilor, rolul iugoslavilor în război a fost desconsiderat de Stalin ca fiind de importanță minoră și rușii chiar au contestat cifrele noastre cu privire la numărul diviziilor Axei în Balcani. Totuși, guvernul sovietic a fost de acord să trimită o misiune rusă la Tito, ca rezultat al inițiativei domnului Eden. Ei voiau de asemenea să țină legătura și cu Mihailović.

La întoarcerea mea de la Teheran la Cairo, l-am văzut pe regele Petru și i-am vorbit despre forța și semnificația mișcării partizanilor și că s-ar putea să fie necesar să-l demită pe Mihailović din Cabinetul său. Singura speranță pe care o avea regele de a se întoarce în țara sa era ca, prin medierea noastră, să ajungă la un aranjament provizoriu cu Tito, fără întârziere și înainte ca partizanii să-și extindă și mai mult puterea asupra țării. Rușii au promis și ei că vor acționa pentru un soi de compromis și am primit sfaturi aproape unanime în privința liniei pe care să o urmez în această situație neplăcută. Ofițerii care au colaborat cu Tito și comandanții de misiuni pe lângă Mihailović mi-au prezentat imagini asemănătoare. Ambasadorul britanic pe lângă guvernul regal iugoslav, domnul Stevenson, mi-a telegrafiat la Ministerul de Externe: „Politica noastră trebuie să se bazeze pe trei noi factori: partizanii vor fi conducătorii Iugoslaviei. Ei reprezintă o asemenea valoare militară pentru noi încât trebuie să-i sprijinim pe deplin, subordonând considerentele politice celor militare. Este extrem de îndoielnic dacă mai putem considera monarhia ca un element unificator în Iugoslavia”.

În ianuarie 1944, fusesem convins de argumentele oamenilor pe care îi cunoșteam și aveam încredere în ei, că Mihailović era o piatră de moară atârnată de gâtul regelui și că acesta nu avea nici o șansă până nu se

descotorosca de el. Ministrul de Externe a fost de acord și i-am scris lui Tito în acest sens. Dar, timp de încă două luni, ciondăneala politică în legătură cu situația din Iugoslavia a continuat în cercurile emigranților de la Londra. Fiecare zi pierdută micșora șansele unui aranjament echilibrat și abia aproape de sfârșitul lui mai, Mihailović a fost înlăturat și un politician moderat, doctorul Subasić, a fost chemat să formeze o nouă administrație. Nici eu nu am fost în stare să-i aduc laolaltă pe Tito și pe Subasić până nu m-am întâlnit cu ei la Neapole, în august, unde, după cum se va relata la timpul potrivit, am făcut tot ce am putut ca să ușurez atât frământările Iugoslaviei, cât și cele ale vecinei ei din sud, Grecia, la ale cărei probleme și la soarta căreia trebuie să ne întoarcem acum.

* * *

După retragera Alianților, în 1941, Grecia, ca și Iugoslavia, a fost ocupată de puterile Axei. Prăbușirea armatei și retragerea regelui și a guvernului său în exil au relințat controversalele amare din politica greacă. Atât în țară cât și în cercurile grecești din străinătate, erau aspre critici la adresa monarhiei care aprobase dictatura generalului Metaxas și astfel se asociase direct cu regimul care fusese înfrânt. A fost multă foamete în prima iarnă, ușurată parțial de ajutoare ale Crucii Roșii. Țara era epuizată de război, armata era distrusă, dar, în momentul capitulării, au fost ascunse arme în munți și, în mod sporadic și pe scară minoră, era plănuită o rezistență împotriva inamicului. În orașele din centrul Greciei, foamea aducea o mulțime de recruți. În 1942, organismul care se autointitula Frontul Național de Eliberare (cunoscut după inițialele grecești E. A. M.) care luase naștere în toamna anterioară, a anunțat formarea Armatei Populare de Eliberare (E. L. A. S.). În anul următor, au fost recrutate mici grupuri de luptă, în timp ce, în Epir și în munții din nord-vest, rămășițe ale armatei grecești și localnici munteni s-au adunat în jurul colonelului Napoleon Zervas. Organizația E. A. M. - E. L. A. S. era dominată de un grup de conducători comuniști. Aderenții lui Zervas, inițial cu simpatii republicane, au devenit, odată cu trecerea timpului, exclusiv anticomuniști. În jurul acestor două centre se aduna rezistența împotriva germanilor. Nici unul dintre ei nu avea vreo simpatie sau vreun contact direct cu guvernul regalist de la Londra.

În ajunul acțiunii de la Alamein, am decis să atacăm liniile de aprovizionare germane care duceau în jos, prin Grecia, la Pireu, la portul Atenei și la o bază importantă pe ruta germană spre nordul Africii. Prima misiune militară britanică, sub comanda locotenent-colonelului Myers, a fost lansată cu parașuta și a luat legătura cu gherilele. A fost distrus un viaduct pe principala linie de cale ferată din Atena, iar agenți greci au făcut sabotaje strălucite și îndrăznețe împotriva vaselor germane în Pireu. În vara următoare, misiunile britanice au fost întărite și s-au făcut eforturi speciale pentru a-l convinge pe inamic că vom debarca pe scară mare în

Grecia, după victoria noastră la Tunis. Grupuri anglo-grecești au aruncat în aer un alt pod de cale ferată pe principala linie din Atena, iar alte operațiuni au avut atâta succes încât au fost aduse în Grecia două divizii germane, care puteau fi folosite în Sicilia. Dar aceasta a fost ultima contribuție militară pe care gherilele din Grecia au adus-o războiului.

Cele trei elemente divergente: E. L. A. S., numărând 20 000 de oameni și fiind în mare parte sub control comunist, grupurile Zervas, cunoscute ca E. D. E. S. și totalizând 5000 de oameni, și politicienii regalști grupați la Cairo sau la Londra în jurul regelui George al II-lea, credeau acum că Aliații vor câștiga probabil, așa că a început o adevărată luptă între ei pentru puterea politică, în avantajul dușmanului comun. Când italienii au capitulat, în septembrie 1943, E. L. A. S. a putut obține cea mai mare parte a echipamentului lor, inclusiv armele unei divizii întregi, și astfel a cucerit supremația militară. În octombrie, forțele E. L. A. S. au atacat forțele E. D. E. S. (Zervas), iar cartierul general din Cairo a suspendat orice transport de arme pentru prima organizație.

Misiunea noastră de la fața locului a făcut toate eforturile pentru a limita și a pune capăt războiului civil care s-a răspândit în țara ruinată și ocupată, iar în februarie 1944, ofițerii britanici au reușit să stabilească un armistițiu jenant între cele două fracțiuni. Dar armatele sovietice erau acum la granițele României și întrucât creșteau șansele evacuării germane din Balcani și, odată cu aceasta, o posibilă revenire a guvernului regal, cu sprijinul britanic, conducătorii E. A. M. au decis să încerce un *coup d'Etat* comunist.

A fost organizat în munți un Comitet Politic de Eliberare Națională și vestea a fost transmisă lumii. Aceasta era o provocare directă la adresa viitoarei autorități a guvernului regal și un semnal de neliniste pentru forțele armate grecești din Orientul Mijlociu, ca și în cercurile guvernamentale grecești din străinătate. La 31 martie un grup de ofițeri din armată, marină și forțele aeriene, au venit la premier, domnul Tsouderos, la Cairo, să ceară demisia acestuia. Brigada întâia a armatei grecești, despre care speram că va putea lua parte la campania italiană, s-a răsculat împotriva ofițerilor. Cinci vase din Marina regală elenă s-au declarat pentru republică, iar la 8 aprilie, un distrugător grecesc a refuzat să iasă în larg dacă nu se forma un guvern care să includă reprezentanți ai E. A. M.

În vremea aceea, răspundeam de Ministerul de Externe, domnul Eden fiind absent. Astfel că am avut toate firele direct în mâna mea și, cu sprijinul și încurajarea mea personală, generalul Paget, care comanda forțele britanice în Egipt, a înconjurat brigada, care număra 4500 de oameni și peste cincizeci de tunuri, toate desfășurate în poziție defensivă împotriva noastră. În seara de 23, vasele au fost abordate de marinari greci loiali și, cu circa cincizeci de morți sau răniți, răzvrătiții au fost adunați și trimiși la mal. A doua zi, brigada s-a predat, a depus armele și a fost evacuată la o tabără de prizonieri de război, unde șefii au fost arestați. Nu au fost victime printre greci, dar un ofițer britanic a fost

ucis. Răsculații de pe nave se predaseră necondiționat, douăzeci și patru de ore mai devreme.

Între timp regele a sosit la Cairo și, la 12 aprilie, a dat o proclamație că va fi format un guvern grec reprezentativ, compus în mare măsură din greci din interiorul Greciei. S-au luat măsuri ca reprezentanții greci să fie aduși în secret din Grecia metropolitană, incluzându-l pe domnul Papandreu, conducătorul Partidului Social-Democrat grec, iar în 26, el și-a luat postul în primire. În mai, s-a întrunit o conferință a tuturor partidelor, inclusiv lideri ai grecilor din munți, la o stațiune montană din Liban. Aici s-a căzut de acord, după o dezbatere aprinsă care a durat trei zile, ca să se instaleze o administrație la Cairo, în care să fie reprezentate toate grupurile, și având pe Papandreu ca prim-ministru, în timp ce, în munții Greciei, o organizație militară unită va continua să lupte împotriva germanilor. Dificultățile și luptele care stăteau în fața noastră a tuturor în acest centru nervos al Europei și al lumii vor fi relatate la locul lor potrivit. Putem părăsi acum scena aceasta, pentru altele nu mai puțin convulsive, dar mai mari.

Capitolul X

LOVITURA DE LA ANZIO

O retrospectivă este inevitabilă acum, dacă vrem să înțelegem situația din Italia. După capitularea din 1943, organizarea rezistenței împotriva germanilor a revenit unui Comitet al Eliberării aflat în ilegalitate la Roma și legat de activitatea crescândă a grupurilor de partizani care acum începuseră să activeze în toată peninsula. Membrii acestui Comitet erau politicieni scoși de la putere de Mussolini la începutul anilor 1920, sau reprezentanți ai unor grupuri ostile conducerii fasciste. Deasupra tuturor atârna amenințarea unei recrudescențe a fascismului, la ora înfrângerii. Germanii făceau oricum totul ca să-l promoveze.

Mussolini fusese internat în insula Ponza și, mai târziu, la Maddalena, dincolo de coasta Sardiniei. Temându-se de un *coup de main* german, Badoglio l-a mutat la sfârșitul lui august pe fostul lui stăpân într-o mică stațiune montană, sus în Abruzzi, în Italia centrală. În graba fugii de la Roma, nu s-au dat instrucțiuni poliției și carabinierilor care îl păzeau pe dictatorul prăbușit. În dimineața de duminică 12 septembrie, nouăzeci de parașutiști germani au aterizat cu planoare lângă hotelul unde era închis Mussolini. Acesta a fost eliberat, fără pierderi și a fost dus, cu un avion german ușor, la o nouă întâlnire cu Hitler.

În zilele următoare, cei doi au dezbătut cum să extindă viața fascismului italian în acele părți ale Italiei încă ocupate de trupele germane. În 15, ducele a anunțat că și-a reluat conducerea fascismului și că un nou Partid Republican – Fascist, epurat și curățat de elementele trădătoare, va reface în nord un guvern demn de încredere. Un moment, s-a părut că vechiul sistem, îmbrăcat în straie pseudorevoluționare, ar putea reînvia. Rezultatul i-a dezamăgit pe germani, dar nu mai era cale de întoarcere. Au început cele „O sută de zile” ale lui Mussolini care era cu inima îndoită. La începutul lui septembrie, și-a stabilit Cartierul general pe malul lacului Garda. Jalnicul guvern din umbră este cunoscut sub numele de „Republica de la Salò”. Aici s-a desfășurat tragedia meschină. Dictatorul și legislatorul Italiei timp de peste douăzeci de ani trăia, cu amanta lui, în mâinile stăpânilor săi germani, condus de voința lor, și ținut departe de lumea exterioară de către paznici și doctori germani, bine aleși.

Capitularea Italiei a prins pe nepregătite armatele ei din Balcani, și numeroase trupe s-au aflat în situații disperate, între forțele locale de

Italy central

gherilă și germanii răzbunători. Garnizoana italiană din Corfu, numărând șapte mii de oameni, a fost aproape anihilată de foștii aliați. Trupele italiene din insula Cefalonia au rezistat până în 22 septembrie. Mulți dintre supraviețuitori au fost împușcați, iar restul au fost deportați. Unele garnizoane din insulele Mării Egee, au reușit să scape în grupuri mici în Egipt. În Albania, pe coasta Dolomiților, și în Iugoslavia, unele detașamente s-au alăturat partizanilor. Cel mai adesea, erau duși la muncă forțată iar ofițerii erau executați. În Muntenegru, cea mai mare parte a două divizii italiene a fost organizată de Tito în „Divizia Garibaldi”, care a suferit pierderi grele spre sfârșitul războiului. În Balcani și în Marea Egee, italienii au pierdut aproape patruzeci de mii de oameni, după anunțarea armistițiului din 8 septembrie, fără a socoti pe cei care au murit în lagărele de deportare.

Italia însăși era cufundată în ororile războiului civil. Ofițerii și oamenii din armata italiană staționată în nordul ocupat de germani, precum și patrioți din orașe și sate, au început să formeze unități de partizani și să opereze împotriva germanilor și a compatrioților lor, care încă mai erau susținători ai ducelui. S-au stabilit contacte cu armatele Aliate, la sud de Roma, și cu guvernul Badoglio. În aceste luni, a fost creată o rezistență italiană față de ocupantul german, într-o atmosferă de luptă civilă, asasinat și execuții. Mișcarea insurgentă din Italia centrală și de nord, ca și în alte părți ale Europei ocupate, convulsiona toate păturile poporului.

Una dintre realizările lor, nu lipsite de importanță, a fost ajutorul și sprijinul dat prizonierilor noștri de război, prinși de armistițiu în lagăre din nordul Italiei. Din circa optzeci de mii dintre acești oameni, vizibil îmbrăcați în uniforme de luptă și necunoscând de regulă limba sau geografia țării, cel puțin zece mii au fost ajutați de populația locală care le-a dat haine civile și au fost îndrumați în siguranță, mulțumită riscurilor asumate de membri ai rezistenței italiene și de oamenii simpli de la țară.

Amărăciunea și confuzia au crescut la Anul Nou. Republica fantomă a lui Mussolini era tot mai presată de către germani. Cercurile guvernatoare din jurul lui Badoglio, în sud, erau asaltate de intrigi, în Italia, și disprețuite de opinia publică din Britania și Statele Unite. Mussolini a fost primul care a reacționat. Când a sosit la München, după ce a scăpat, i-a găsit acolo pe fiica lui Edda și pe soțul ei, contele Ciano. Cei doi fugiseră din Roma în momentul capitulării și, cu toate că Ciano votase împotriva socrului său la ședința Marelei Consilii, el spera, datorită influenței soției sale, la o împăcare. În acele zile, la München, chiar așa s-a întâmplat. Acest lucru a stârnit indignarea lui Hitler care pusese deja familia Ciano în arest la domiciliu, încă de la sosire.

Șovăiala ducelui de a-i pedepsi pe trădătorii fascismului și în special pe Ciano, a fost poate principalul motiv pentru care Hitler și-a făcut o părere atât de proastă despre colegul său, în acest moment critic.

Abia după ce decăderea puterii „Republicii de la Salò” ajunsese departe și nerăbdarea stăpânilor germani devenise mai tăioasă, Mussolini a fost de acord să permită un val de răzbunare calculată. Toți acei lideri ai vechiului regim fascist, care votaseră împotriva lui în iulie și care puteau

fi prinși în Italia ocupată de germani, au fost aduși la judecată la sfârșitul anului 1943, în fortăreața medievală de la Verona. Printre aceștia era și Ciano. Au fost toți condamnați la moarte, fără excepție. În ciuda rugămintilor și amenințărilor lui Edda, ducele nu putea da înapoi. În ianuarie 1944, grupul, care îl includea nu doar pe Ciano ci și pe mareșalul de Bono, în vârstă de șaptezeci și opt de ani, un coleg din timpul marșului asupra Romei, au fost duși să moară de moartea trădătorilor - să fie împușcați în ceață, legați de un scaun. Au murit toți curajos.

Sfârșitul lui Ciano era în conformitate cu tragediile Renașterii. Supunerea lui Mussolini la cererile de răzbunare ale lui Hitler nu i-au adus decât rușine, iar mizerabila republică neofascistă s-a lărat în continuare lângă lacul Garda, ca o relicvă a Axei sfărâmate.

* * *

Între timp, noi am petrecut primele săptămâni din ianuarie cu intense pregătiri pentru „Prundiș”, cum se numea în codul nostru operațiunea Anzio, și pentru operațiuni preliminare ale Armatei a Cincea, care să atragă atenția inamicului și rezervele sale departe de capătul de pod de pe plajă. Lupta era grea, pentru că germanii voiau în mod clar să nu ne permită să rupem Linia Gustav, care, împreună cu muntele Cassino ca element central al ei, era ultima poziție a zonei lor adânci de apărare. În acești munți stâncoși, fusese creat un mare sistem de fortificații, cu folosirea din plin a cimentului și fierului. De la posturile lor de observație de pe înălțimi, inamicul își putea îndrepta tunurile asupra oricărei mișcări de jos, din vale. Trupele noastre făceau mari eforturi care, deși nu câștigau decât puțin teren, aveau efectul dorit asupra inamicului. Îi distrăgea atenția de la amenințarea care se apropia de flancul lor vulnerabil, dinspre mare, și l-a făcut să-și aducă trei divizii bune din rezervă, ca să refacă situația.

În după-amiaza zilei de 21, convoaiele pentru Anzio ieșiseră în larg, acoperite de aviația noastră. Vremea era potrivă pentru o apropiere pe ascuns. Atacurile noastre grele asupra aerodromurilor inamice, mai ales la Perugia, baza germană de recunoaștere, au ținut multe dintre avioanele lor la sol, iar eu așteptam cu emoție încordată, dar sper reținută, rezultatele acestei lovituri considerabile. În sfârșit, au aflat că al VI-lea Corp, format din diviziile a 3-a a Statelor Unite și 1-a britanică, sub comanda generalului american Lucas, au debarcat pe plaja de la Anzio la 2 a.m. în 22. A întâmpinat o foarte slabă rezistență și practic n-a avut nici o pierdere. Până la miezul nopții, erau pe mal 26 000 de oameni și peste 3 000 de vehicule. „Se pare, semnala Alexander care era la fața locului, că am reușit o totală surpriză. Am subliniat importanța de a lovi cu putere patrulele mobile, care să fie împiedicate să ia legătura cu inamicul, dar până acum n-am primit rapoarte privind activitatea lor.” Eu eram pe deplin de acord cu asta și am răspuns: „Mulțumesc pentru toate mesajele. Sunt foarte bucuros că emiți pretenții în loc să sapi capete de pod”.

Dar acum a venit dezastrul și ruina în privința principalului scop al acțiunii. Generalul Lucas s-a rezumat la ocuparea capetelor de pod și la

aducerea pe mal a echipamentului și vehiculelor. Generalul Penney, care comanda Divizia 1-a britanică, era dornic să intre în interiorul tentoriului. Totuși, brigada lui de rezervă a fost reținută cu corpul de armată. Atacuri minore de tatonare, date spre Cisterna și Campoleone, au ocupat zilele de 22 și 23. Comandantul expediției nu a făcut încercări de înaintare. În seara de 23, erau debarcate în întregime cele două divizii, cu trupele aferente, incluzând două comandouri britanice, Rangersii din Statele Unite și parașutiști, au fost lansați întâmpinând multe impedimente. Fortificațiile de pe plajă se întăreau, dar oportunitatea pentru care se depusese atâta strădanie dispăruse.

Kesselring a reacționat repede la această situație critică. Masa rezervelor era deja angajată împotriva noastră pe frontul de la Cassino, dar el a atras toate unitățile pe care le avea la dispoziție și, în patruzeci și opt de ore, echivalentul a două divizii era gata să reziste înaintării noastre mai departe. În 27, au venit vești serioase. Brigada de gardă înaintase dar încă mai era la vreo trei kilometri de Campoleone, iar americanii erau încă la sud de Cisterna. Alexander a spus că nici el și nici generalul Clark nu erau mulțumiți de viteza de înaintare și că generalul Clark se va duce imediat la capul de pod. Eu am răspuns:

Sunt bucuros să aflu că Clark se duce să viziteze capul de pod. Ar fi neplăcut dacă trupele duminale ar fi oprite acolo, iar principala armată nu va putea avansa din sud.

Dar tocmai asta avea să se întâmple.

* * *

Între timp, atacurile noastre la poziția de la Cassino continuau. Amenințarea din flanc nu a slăbit hotărârea lui Kesselring de a se opune atacurilor noastre. Hotărârea germanilor devenea limpede cum e cristalul, printr-un ordin al lui Hitler, pe care am pus mâna în 24.

Linia Gustav trebuie ținută cu orice preț, din cauza consecințelor politice ale unei apărări de succes. Führerul așteaptă o luptă aprigă pentru fiecare metru.

I s-a dat desigur ascultare. La început, am progresat bine. Am traversat râul Rapido, deasupra orașului Cassino, și am atacat spre sud împotriva Dealului Mănăstirii; dar germanii s-au întărit și au rezistat fanatic și, la începutul lui februarie, forța noastră obosise. Un corp neo-zeelandez cu trei divizii a fost adus din Adriatică și, în 12, a început cel de al doilea atac major al nostru, cu bombardarea mănăstirii însăși*. Înălțimea pe care se afla mănăstirea supraveghea confluența râurilor Rapido și Liri și era pivotul întregii apărări germane. Aceasta se dovedise deja un obstacol formidabil, puternic fortificat. Laturile abrupte, măturate de tir, erau încununate de faimoasa construcție care, în războaiele anterioare,

* Vezi harta de la începutul capitoului acesta.

fusese de mai multe ori jefuită, distrusă și reconstruită. Există controverse dacă ar fi trebuit să fie din nou distrusă. În mănăstire nu erau trupe germane, dar fortificațiile inamicului aproape că nu erau separate de clădirea în sine. Aceasta domina întregul câmp de luptă și, natural, generalul Freyberg, comandantul Corpului în cauză, a vrut să fie greu bombardată din aer, înainte de a lansa atacul infanteriei. Comandantul de armată, generalul Mark Clark, a cerut în silă și a obținut aprobarea de la generalul Alexander, care a acceptat răspundera. Deci, la 15 februarie, după ce călugării au fost avertizați pe deplin, peste 350 de tone de bombe au fost aruncate și s-au adus daune grele. Zidurile exterioare mari și drumul porții erau încă în picioare. Rezultatul nu a fost bun. Germanii aveau acum scuza să facă ce voiau cu dărâmurile ruinei și asta le-a dat ocazii mai bune de fortificații decât atunci când clădirea era intactă.

I-a revenit Diviziei a 4-a indiană, care înlocuise recent pe americani în partea de nord a mănăstirii, sarcina să atace. În două nopți succesive, au încercat în zadar să ocupe o ridicătură care se afla între poziția lor și Dealul Mănăstirii. În noaptea de 18 februarie, s-a făcut o a treia încercare. Lupta era disperată și toți oamenii noștri care au ajuns la ridicătură au fost uciși. Mai târziu, în noaptea aceea, o brigadă a trecut pe lângă ridicătură și s-a îndreptat direct spre mănăstire, dar a întâlnit o vale foarte minată, acoperită de mitraliere inamice aflate la mică distanță. Aici au avut pierderi grele și au fost opriți. În timp ce această bătălie dărză se ducea pe înălțimile de deasupra lor, divizia neo-zeelandeză a reușit să treacă râul Rapido, dar a fost contraatacată de tancuri înainte ca un cap de pod să fie asigurat și au fost obligați să treacă râul înapoi. Atacul direct asupra municipiului Cassino a eșuat.

* * *

Acum trebuie să revenim la capul de pod. La 30 ianuarie, Divizia 1-a blindată a Statelor Unite a debarcat la Anzio și Divizia 45-a a Statelor Unite era pe drum. Toate acestea trebuiau făcute pe plăjile dificile sau în micul port de pescari. Amiralul John Cunningham semnală: „Situajia, așa cum este acum, se ascamână foarte puțin cu lovitura de trăsnet cu două sau trei divizii, cum era văzută la Marrakech, dar puteți fi siguri că Marinele nu vor precupeți nici un efort ca să asigure resursele victoriei.” Această promisiune, după cum se va vedea, a fost îndeplinită cu prisosință.

În aceeași zi, Corpul al VI-lea a dat primul atac în forță. S-a câștigat ceva teren dar, la 3 februarie, inamicul a lansat un contraatac care a împins înapoi Divizia 1-a britanică și acesta era, evident, doar un preludiv la altele mai grele ce aveau să vină. Citând raportul generalul Wilson, „perimetrul a fost închis, iar forțele noastre nu sunt capabile să înainteze”. Deși generalul Lucas realizase surprinderea, el nu reușise să se folosească de ea. Toate acestea au produs o mare dezamăgire acasă și în Statele Unite. Bineînțeles că eu nu știam ce ordine i se dăduseră generalului Lucas, dar este un principiu de bază să ieși înainte și să accepți ciocnirea

cu inamicul, dar se pare că, încă de la început, judecata lui a fost împotriva acestui lucru. Cum am arătat la timpul potrivit, am sperat că aruncăm pe mal o piscă sălbatică, dar tot ce am obținut a fost o balenă eșuată. Se pare însă că eram încă mai puternici în forță de luptă decât germanii. Ușurința cu care și-au mișcat piesele pe tabla de șah și rapiditatea cu care și-au astupat spărturile periculoase pe care au trebuit să le facă pe frontul lor din sud, au fost foarte impresionante. Toate acestea păreau să ne dea date foarte proaste pentru „Overlord”.

Efortul major, așteptat, de a ne împinge înapoi în mare, a început în 16, când inamicul a folosit peste patru divizii, sprijinite de 450 de tunuri, într-o lovitură directă spre sud de Campoleone. Ordinul special al lui Hitler din aceea zi a fost citit trupelor înainte de atac. El cerea ca „abcesul” caputului nostru de pod să fie eliminat în trei zile. Atacul a căzut într-un moment nepotrivit, când diviziile a 45-a americană și a 56-a britanică, transferate de pe frontul de la Cassino, tocmai schimbau viteza noastră Divizie 1-a, care s-a trezit curând din nou în plină acțiune. S-a făcut o pătrundere adâncă, periculoasă, în linia noastră, care a fost împinsă înapoi la capul de pod. Totul atârna în cumpănă. Nu mai era posibilă o nouă retragere. Chiar și o scurtă înaintare ar fi dat inamicului puterea să-și folosească nu doar tunurile cu rază lungă ci și să pună un adevărat baraj de artilerie pe toate intrările sau plecările. Nu aveam iluzii în această chestiune. Era vorba de viață sau moarte.

Dar norocul, până acum nefavorabil, a răsplătit vitejia disperată a armatei britanice și americane. Înaintea celor trei zile prevăzute de Hitler, atacul german a fost oprit. Apoi, propria lor înaintare a fost atacată prin flanc și înconjurată sub tirul întregii noastre artilerii și a bombardamentului cu orice avion care putea zbura. Lupta era intensă, pierderile erau grele de ambele părți, dar bătălia mortală a fost câștigată.

Hitler a mai făcut încă o încercare - pentru că aici acționa puterea voinței lui - la sfârșitul lui februarie. Divizia a 3-a a Statelor Unite, de pe flancul de est, a fost atacată de trei divizii germane. Acestea erau slăbite și zdruncinate de eșecul lor anterior. Americanii au rezistat cu încăpățănare și atacul a fost sfărâmat într-o zi, când germanii au pierdut mai mult de 2500 de oameni. La 1 martie, Kesselring și-a acceptat eșecul. El a putut frustra expediția Anzio dar nu a putut-o distruge.

La începutul lui martie, vremea a adus o stagnare. Al cincilea element al lui Napoleon - norocul - a oprit ambele părți. N-am putut sparge frontul principal de la Cassino, iar germanii nu au reușit nici ei să ne arunce în mare la Anzio. În privința numărului nu era mare diferență între combatanți. Acum aveam douăzeci de divizii în Italia, dar atât americanii cât și francezii avuseseră pierderi foarte grele. Inamicii aveau, optsprezece sau nouăsprezece divizii la sud de Roma, și încă cinci în nordul Italiei, dar erau și ei obosiți și măcinați.

Acum nu mai era nici o speranță de ieșire din capul de pod de la Anzio și nici o perspectivă de unire între cele două forțe ale noastre,

separate, până nu se spărgea frontul de la Cassino. Prima necesitate era deci să facem cu adevărat puternic capul de pod, să schimbăm și să întărim trupele și să aducem provizii ca să facem față unui adevărat asediu și să asigurăm o altă ieșire. Timpul era scurt, întrucât multe dintre vasele de debarcare trebuiau să plece curând pentru „Overlord”. Mișcarea lor a fost până acum amânată, dar nu mai era posibilă nici o altă întârziere. Marina și-a pus toată forța în acest efort, cu rezultate admirabile. Tonajul mediu zilnic debarcat anterior fusese de 3000; în primele zece zile ale lui martie, a fost mai mare decât dublu.

* * *

Dar, deși Anzio nu mai reprezenta o îngrijorare, campania din Italia, ca un tot, a târâgănat. Sperasem că, până acum, germanii să fi fost măturați la nord de Roma și că o parte substanțială a armatelor noastre să fi fost eliberate pentru o debarcare puternică pe coasta Rivierei franceze, pentru a ajuta principala invazie peste Canal. Operațiunea „Nicovala” fusese acceptată în principiu la Teheran. Aceasta urma să devină, în curând, un motiv de controversă între noi și Aliații noștri americani. Campania în Italia trebuia desigur să mai fie dusă încă multă vreme, înainte ca această problemă să apară, iar nevoia imediată era spargerea impasului de pe frontul de la Cassino. Curând după eșecul din februarie, am început pregătirile pentru a treia luptă de la Cassino, dar vremea rea a amânat-o până la 15 martie.

De data aceasta, orașul Cassino era obiectivul principal. După un bombardament greu, în care s-au cheltuit 1000 tone de bombe și 1200 tone de obuze, infanteria noastră a avansat. Alexander spunea: „Mie mi se pare incredibil că trupele pot rămâne în viață după opt ore de atât de îngrozitoare bubuială.” Dar au rămas. Divizia 1-a germană de parașutiști, poate cea mai bună luptătoare din toată armata lor, a luptat cu neo-zeelandezii și cu indienii printre grămezi de molozi. Până la miezul nopții, cea mai mare parte a orașului era în mâinile noastre, în timp ce Divizia a 4-a indiană, venind dinspre nord, făcea și ea progrese bune, iar a doua zi erau la două treimi din drumul care urca spre Dealul Mănăstirii. Atunci, au început din nou lupte. Tancurile noastre nu puteau trece marile cratere făcute de bombardament și să urmeze asaltul infanteriei. Au trecut aproape două zile până să poată da ajutor. Inamicul infiltra întăriri. A început o furtună cu ploaie și s-au desfășurat lupte grele în atacuri și contraatacuri. Neo-zeelandezii și indienii nu au putut face mai mult. Totuși, noi stabiliserăm un cap de pod ferm peste râul Rapido care, cu o mare buclă făcută în inavuarie peste Garigliano inferior, aveau o mare importanță pentru momentul când avea să vină bătălia finală, victorioasă. Aici și la capul de pod de la Anzio, noi am reținut în centrul Italiei aproape douăzeci de divizii bune germane. Multe dintre ele ar fi putut pleca în Franța.

Aceasta este povestea luptei de la Anzio; o poveste de mare oportunitate

și de speranțe sfărâmate, de începuturi îndemânătice de partea noastră și reveniri rapide ale inamicului, de vitejie de ambele părți. Acum știm că, la începutul lui ianuarie, Înaltul Comandament german intenționase să transfere cinci dintre cele mai bune divizii ale lor din Italia în nord-vestul Europei. Kesselring a protestat susținând că, într-un asemenea caz, el nu-și mai putea îndeplini ordinele de a lupta la sud de Roma și va trebui să se retragă. Tocmai când discuția era la apogeu, a avut loc debarcarea la Anzio. Înaltul Comandament a abandonat ideea și, în loc ca frontul italian să contribuie cu forțe în nord-vestul Europei, a avut loc o situație inversă. Noi nu am știut nimic de plan la vremea respectivă, dar s-a dovedit că acțiunea agresivă a armatelor noastre în Italia și în special lovitura de la Anzio și-a adus pe deplin contribuția la succesul operațiunii „Overlord”. Vom vedea mai departe ce rol a jucat în eliberarea Romei.

Capitolul XI

„OVERLORD“

Gândul care provine din experiența faptică poate fi un frâu sau un pînten. Cititorul își dă seama că, în timp ce eram totdeauna gata să mă alătur Statelor Unite într-un asalt direct peste Canal pe malul Franței ocupat de germani, nu eram convinși că acesta era singurul mod de a câștiga războiul și știam că aceasta va fi o aventură foarte grea și plină de hazard. Prețul înfricoșător pe care a trebuit să-l plătim în vieți omenești și sânge pentru marea ofensivă din primul război mondial era încă imprimat în mintea mea. Încă mi se mai părea, după trecerea unui sfert de secol, că fortificațiile de ciment și fier, înarmate cu arme de foc moderne și pline cu oameni bine instruiți, hotărâți, pot fi înfrânte numai prin surprindere în privința timpului și a locului, atacându-le prin flanc, sau prin vreun nou instrument mecanic de tipul tancului. Superioritatea în bombardament, oricât de îngrozitor ar fi, nu este o rezolvare finală. Apărătorii pot avea cu ușurință și alte linii de fortificații în spatele primelor, iar terenul intermediar, care ar putea fi cucerit cu artileria, ar deveni un câmp cu cratere de netrecut. Acestea erau fructe ale cunoașterii pe care francezii și britanicii le-au obținut atât de scump între 1915-1917. De atunci, au apărut noi factori, dar nu toți au aceeași importanță. Puterea de foc a fortificației a crescut mult. Dezvoltarea câmpurilor de mină pe uscat și pe mare era enormă. Pe de altă parte, noi, atacatorii, aveam supremația aeriană și puteam debarca un număr mare de trupe de parașutiști în spatele frontului inamic și, mai presus de toate, puteam bloca și paraliza comunicațiile, cu ajutorul cărora inamicul ar fi putut aduce întăriri pentru un contraatac.

În cursul lunilor de iarnă din 1943, generalul Morgan și Statul lui Major Aliat inter arme a lucrat la plan. Într-un capitol anterior, am descris cum mi-a fost prezentat planul în timpul călătoriei mele la Quebec, pentru Conferința „Quadrant”. Acolo, schema a fost în general aprobată, dar Eisenhower și Montgomery nu au căzut de acord asupra unei trăsături importante. Ei voiau un asalt cu o forță mai mare și pe un front mai larg, pentru a se câștiga repede un cap de pod de mărime convenabilă, în care să-și pregătească forțele pentru atac. De asemenea, era important să se captureze docurile de la Cherbourg, mai devreme decât se plănuise.

Îi vroiau un prim asalt cu cinci divizii în loc de trei. Desigur că lucrul acesta era perfect adevărat. Însuși generalul Morgan susținuse o extindere a debarcării inițiale, dar nu i se dăduseră suficiente resurse. Dar de unde erau să vină navele de debarcare suplimentare? Sud-estul Asiei fusese deja lipsit de ele. În Mediterana, erau nave suficiente să transporte două divizii, dar acestea erau necesare pentru „Nicovala”, asaltul de pe mare în sudul Franței, care trebuia să aibă loc în același timp cu „Overlord” și să atragă trupe din nord. Dacă „Nicovala” ar fi redusă, ea ar fi prea slabă ca să fie de vreun folos. Abia în martie, generalul Eisenhower, conferind cu șefii de Stat Major britanici, a luat decizia finală. Șefii de Stat Major americani au fost de acord ca el să vorbească în numele lor. Fiind venit recent de pe frontul Mediteranei, el știa totul despre acțiunea „Nicovala”, iar acum, în calitate de comandant suprem al operațiunii „Overlord”, el putea judeca mai bine nevoile ambelor operațiuni. S-a căzut de acord să se ia vasele de debarcare ale unei singure divizii de la „Nicovala”, pentru a fi folosite pentru „Overlord”. Vasele pentru o a doua divizie puteau fi găsite amânând „Overlord” până la perioada fazei favorabile a lunii iunie. Producția de vase de debarcare din luna aceea va completa golul.

* * *

De îndată ce mărimea expediției a fost stabilită, se putea continua cu instruirea intensă. Nu cea mai mică dintre dificultățile noastre era să găsim suficient spațiu. S-a aranjat o largă repartizare a spațiului între forțele americane și britanice, prin care britanicii ocupau partea de sud-est iar americani pe cea de sud-vest a Angliei. Locuitorii din regiunile de coastă au acceptat în mare măsură toate inconvenientele. O divizie britanică împreună cu componenta ei navală și-a făcut toată instrucția inițială la Moran Forth în Scoția. Furtunile de iarnă i-au obișnuit pentru marea agitată din Ziua D.

Teoria și practica operațiunilor cu amfibii fusese deja stabilită de Statul Major combinat al operațiunilor, sub conducerea amiralului Mounbatten, care a fost urmat de generalul Laycock. Acum, trebuiau predate tuturor celor în cauză și însușite ca ceva în plus față de instruirea generală aprofundată, necesară pentru războiul modern. Aceasta avea loc de multă vreme în Britania și în America, prin exerciții mari și mici, cu muniție adevărată. Mulți ofițeri și soldați intrau pentru prima dată în luptă, dar se comportau toți ca trupe cu experiență.

Lecțiile primite în exercițiile anterioare pe scară mare, precum și experiența noastră dură de la Dieppe, au fost aplicate în repetiții finale de toate cele trei arme și au culminat la începutul lunii mai. Toată această activitate nu a trecut neobservată de inamic. Noi nu obiectăm și s-au făcut eforturi speciale ca ele să fie remarcate de cei care urmăreau de la Pas de Calais, fiindcă voiam ca germanii să creadă că acolo vom veni. Recunoașterile aeriene constante ne țineau informați cu ce se întâmpla

dincolo de Canal. Și, desigur, mai erau și alte căi pentru a afla. S-au făcut multe drumuri în grupuri cu ambarcațiuni mici, pentru rezolvarea vreunui punct îndoielnic, pentru a auzi zgomotele de lângă mal, a examina noi obstacole, sau a testa înclinarea și natura unei plâji. Toate acestea trebuiau făcute pe întuneric, cu o apropiere pe tăcute, o recunoaștere pe furiș și o retragere la timp.

O discuție complicată a fost alegerea zilei D și a orei H, momentul în care vasele de debarcare vor ajunge la coastă. Plecând de la aceasta, trebuiau stabilite multe alte ore mergând îndărăt. S-a căzut de acord să ne apropiem de coasta inamicului pe lumina lunii, pentru că asta ar ajuta atât vasele cât și trupele acropurtate. O scurtă perioadă de zi era de asemenea necesară înainte de ora H, pentru a se da ordine de desfășurare a vaselor mici și acuratețe bombardamentului de acoperire. Dar dacă intervalul între răsăritul zorilor și ora H era prea lung, inamicul avea mai mult timp ca să-și revină din surpriză și să tragă în trupele noastre în timpul debarcării.

Apoi, mai era fluxul și refluxul. Dacă debarcam pe flux, obstacolele de sub apă vor obstrucționa apropierea noastră; dacă era reflux, atunci trupele aveau de mers prea mult pe plajile expuse. Mai trebuia ținut seamă și de mulți alți factori și, în cele din urmă, s-a decis să debarcăm în jur de trei ore înainte de flux. Dar asta nu era tot. Fluxul varia cu patruzeci de minute între coasta de est și cea de vest, iar în unul dintre sectoarele britanice, era o stâncă scufundată. Fiecare sector trebuia să aibă o oră H diferită, care varia de la un loc la altul cu până la optzeci și cinci de minute.

Doar în trei zile din perioada lunară erau îndeplinite toate aceste condiții. Primele trei zile din această perioadă, după 31 mai, data jîntă a generalului Eisenhower, erau 5, 6 și 7 iunie. Astfel că s-a ales data de 5 iunie. Dacă vremea nu era propice în vreuna dintre aceste zile, întreaga operațiune trebuia amânată cu cel puțin două săptămâni – de fapt cu o lună, dacă voiam să așteptăm luna pe cer.

* * *

Desigur că nu trebuia să plănuim doar ce aveam de făcut. Inamicul trebuia să știe că se pregătea o mare invazie; noi trebuia să ascundem locul și timpul atacului și să-l facem să creadă că o să debarcăm în altă parte și în alt moment. Chiar numai acest lucru cerea o uriașă cantitate de gândire și acțiune. Regiunile de coastă erau interzise vizitatorilor; cenzura a fost întărită; scrisorile, după o anumită dată, au fost date destinatarilor cu întârziere; ambasadelor le era interzis să trimită telegrame cifrate și chiar valizele lor diplomatice erau întârziate. Principala noastră păcăleală era să ne prefacem că venim prin strămtorea de la Dover. Nu ar fi bine nici acum să dezvăluim toate metodele folosite pentru inducerea în eroare a inamicului, dar cele vizibile, concentrări simulate de trupe în Kent și Sussex, flote cu vase machetă adunate în porturile Cinque, exerciții

de debarcare pe plăjile din apropiere, activitate radio crescută, au fost folosite toate. S-au făcut mai multe recunoașteri în locurile unde nu ne duceam decât în locurile reale. Rezultatul final a fost admirabil. Înaltul Comandament german a crezut dovezile pe care le-am pus la dispoziția lui. Rundstedt, comandantul șef de pe frontul de vest, era convins că obiectivul nostru era Pas de Calais.

* * *

Concentrarea forțelor de asalt – 170 000 de oameni, 20 000 de vehicule și multe mii de tone de provizii, toate trebuind să fie transportate în primele câteva zile – era în sine o sarcină enormă. Din taberele lor obișnuite, trupele britanice au fost aduse în sud. Cele trei divizii aeropurtate, care urmau să fie lansate în Normandia înainte de asaltul pe mare, au fost adunate aproape de aerodromurile de unde aveau să pornească. Din locurile lor de adunare, din spate, trupele au fost aduse în față pentru îmbarcare, pe bază de priorități bine stabilite, în tabere de triere din apropiere de coastă. La taberele de triere, acestea erau împărțite în detașamente corespunzătoare vaselor – sau ambarcațiunilor – în care aveau să fie îmbarcate. Aici, fiecare își primea ordinele lui. Odată informați, nimeni nu mai avea voie să părăsească tabăra. Taberele erau și ele situate în apropiere de punctele de îmbarcare. Acestea erau porturi sau „întărituri” – adică porțiuni de plajă betonate, care să permită îmbarcarea ușoară pe vasele mici. Aici aveau să se întâlnească cu vasele Marinei.

Părea absolut improbabil ca toate aceste mișcări, pe mare și pe uscat, să nu fie observate de inamic. Erau multe ținte tentante pentru aviația lui și s-au luat toate măsurile de prevedere. Aproape șapte mii de tunuri și rachete și peste o mie de bariere protejau marșul de oameni și vehicule. Dar nu se vedea nici urmă de Luftwaffe. Cât de diferite erau lucrurile în urmă cu patru ani! Garda interioară, care a așteptat în acești ani cu atâta răbdare o treabă serioasă și-o găsisse acum. Ea nu numai că deținea secțiuni din apărarea antiaeriană și de coastă, dar a preluat numeroase sarcini de rutină și de securitate, eliberând alți soldați pentru luptă. Întreaga Anglie de sud a devenit o vastă tabără militară, plină de oameni instruiți, dornici să vină în contact și să lupte cu germanii dincolo de Canal.

În 15 mai, cu trei săptămâni înainte de ziua D, am ținut o conferință finală la Londra, la cartierul general al lui Montgomery, la Școala Sf. Paul. Au fost prezenți regele, feldmareșalul Smuts, șefii de Stat Major britanici, comandanții expediției și mulți dintre ofițerii lor de Stat Major. Pe scenă era șezată o hartă în relief a plajilor Normandiei, și a hinterlandului apropiat, așa încât auditoriul să o poată vedea clar; era astfel construită încât ofițerii care explorau planul puteau merge pe ea ca să arate punctele de debarcare. Generalul Eisenhower a deschis lucrările conferinței, iar sedința de dimineață s-a închis cu un cuvânt adresat de Majestatea Sa. Montgomery a ținut o cuvântare impresionantă. El a fost urmat de mai mulți comandanți de armată, marină și aviație, precum și

de ofițerul principal de administrație, care s-a referit la pregătirile complicate care au fost făcute pentru administrația forței după ce ajungea la mal.

Evenimentele începeau acum să se miște repede și neted spre apogeu. Încă nu era nici un semn că inamicul ar fi aflat secretul nostru. Am observat niște întăriri de forțe navale ușoare la Cherbourg și Havre și o activitate mai susținută de minare în Canal, dar în general inamicul a rămas liniștit, așteptând un semn de final în legătură cu intențiile noastre. La 28 mai, comandanții subordonați au fost informați că ziua D va fi 5 iunie. Din acel moment, tot personalul implicat a fost „consemnat” în vase, în tabere și în puncte de adunare pe coastă. Toată poșta a fost oprită și mesajele particulare de orice fel au fost întârziate, cu excepția unor cazuri de urgență personală.

Vremea începea acum să ne provoace îngrijorare. Vremea frumoasă făcea posibile condiții schimbătoare, așa că din acel moment, s-au ținut sedințe ale comandanților de două ori pe zi, pentru studierea rapoartelor meteorologice. La prima lor întâlnire, se prevedeau condiții proaste pentru ziua D, cu nori joși. Acest lucru era de primă importanță pentru forțele aeriene, întrucât afecta atât bombardamentele cât și aterizarea aeropurtatelor. La 2 iunie, au pornit de la Clyde primele vase de război iar două submarine pitice au pornit din Plymouth, care aveau misiunea să marcheze ariile de asalt. Data de 3 iunie nu a fost prea încurajatoare. Un vânt din vest agita moderat marea; erau nori grei care se lăsau jos. Prevederile pentru 5 iunie erau întunecate.

În după-amiază aceea, am plecat la Portsmouth cu domnul Bevin și feldmareșalul Smuts și am văzut un mare număr de trupe îmbarcându-se pentru Normandia. Am vizitat vasul cartier general al Diviziei a 50-a, apoi am călătorit în jos, pe Solent, într-o șalupă, abordând vas după vas. În drumul de întoarcere, ne-am oprit la tabăra generalului Eisenhower și i-am urat succes. Ne-am înapoiat apoi la tren pentru o cină foarte târzie. În timpul mesei, Ismay a fost chemat la telefon de Bedell Smith, care i-a spus că vremea se înrăutățea și că, probabil, operațiunea va trebui amânată cu douăzeci și patru de ore. Generalul Eisenhower va aștepta până în primele ore ale lui 4 iunie, înainte de a lua o decizie definitivă. Între timp, unități ale mării armada vor continua să se imbarce, conform programului.

Ismay s-a întors și ne-a raportat vestea tristă. Cei care văzuseră desfășurarea din Solent, simțeau că mișcarea era imposibil de oprit acum așa cum nu poți opri o avalanșă. Ne bântuia ideea că, dacă vremea rea continua după 7 iunie, combinația necesară de lună și flux nu se mai putea repeta mai curând de alte două săptămâni. Între timp trupele fuseseră toate instruite. Era clar că nu puteau fi ținute pe vasele lor la infinit. Cum putea fi evitată o scurgere de informații?

Dar îngrijorarea pe care o simțeam fiecare nu era deloc posibilă în timpul cinci din tren. Feldmareșalul Smuts era foarte amuzant. El a

prevestit istoria capitulării burilor la Vereeniging în 1902 – cum i-a impresionat pe colegii burilor că nu avea rost să continue lupta și că trebuie să se lase la mila britanilor. El fusese acuzat ca laș și defetist de proprii lui prieteni și a petrecut cea mai dificilă oră din viața lui. În cele din urmă, el a învins, s-a dus la Vereeniging și s-a încheiat pacea. El a continuat să vorbească despre experiențele lui din perioada izbucnirii celui de al doilea război mondial, când a trebuit să treacă de partea opoziției în Cameră și să se opună propriului prim-ministru, care voia să rămână neutru.

Ne-am dus la culcare pe la unu și jumătate. Ismay mi-a spus că o să aștepte să afle rezultatul conferinței de dimineață. Cum nu puteam face nimic în această privință, am spus să nu fiu trezit doar ca să aflu rezultatul. La 4.15 a.m., Eisenhower s-a întâlnit din nou cu comandanții lui și a ascultat de la specialiștii meteorologi raportul prevestitor de rele; cer acoperit, plafon jos de nori, vânt puternic din sud-vest, cu ploaie și mare moderată. În silă, el a ordonat amânarea atacului cu douăzeci și patru de ore, iar toată mișcarea a fost pusă în mare-așier, conform unui plan bine pregătit. Toate convoaiele de pe mare s-au întors la ancorare. Un singur convoi mare, cuprinzând o sută și treizeci de ambarcațiuni mici, nu a primit mesajul, dar și acesta a fost oprit și întors fără să trezească hănușala inamicului. A fost o zi grea pentru mii de oameni adunați în vase de debarcare, în jurul coastei. Americanii, care veneau din porturile vestice, aveau cea mai mare distanță de parcurs și sufereau mai mult.

Pe la ora 5, în dimineața aceea, Bedell Smith a telefonat din nou lui Ismay, confirmând amânarea, iar Ismay s-a dus la culcare. O jumătate de oră mai târziu, m-am trezit și am trimis după el. Mi-a spus vestea. El afirmă că nu am făcut nici un comentariu.

Orcle au trecut încet, până seara la 9.15 p.m., în 4 iunie, când a avut loc o altă conferință a soartei la cartierul general de luptă al lui Eisenhower. Condițiile erau proaste, tipice mai curând pentru decembrie decât pentru iunie, dar specialiștii dădeau niște promisiuni cu privire la o îmbunătățire temporară pentru dimineața zilei de 6. După aceea, prevesteau revenirea vremii proaste pentru o perioadă nedefinită. Pus în fața alternativei disperate de a accepta riscurile imediate sau de a amâna atacul cu cel puțin două săptămâni, generalul Eisenhower, la sfatul comandanților săi, a ales curajos și după cum s-a dovedit înțelept, să meargă înainte cu operațiunea sub rezerva confirmării stării vremii a doua zi dimineața. La 4 a.m., în 5 iunie, zarurile au fost aruncate în mod irevocabil: invazia va fi lansată în 6 iunie.

Privind retrospectiv, această decizie evocă pe bună dreptate admirația. A fost amplu justificată de evenimente și a fost în mare măsură justificată de faptul că am câștigat pretinsul avantaj al surprizei. Acum știm că ofițerii meteorologi germani au informat Înaltul lor Comandament că invazia nu va fi posibilă pe 5 sau 6 iunie, datorită vremii furtunoase care poate ține mai multe zile.

Toată ziua de 5 iunie, convoaiele ce transportau vârful de lance al invaziei, s-au adunat la locul de întâlnire, la sud de insula Wight. Apoi, într-un şuvoi fără sfârşit, precedată pe un front larg de curăţători de mine şi protejaţi din părţi de Marina Aliată şi Forţele Aeriene, cea mai mare armată care a părăsit vreodată malurile noastre se îndrepta spre coasta Franţei. Condiţiile dure ale mării erau o încercare grea pentru trupe în ajunul bătăliei, mai ales datorită lipsei de confort a ambarcaţiunilor mici. Totuşi, în ciuda tuturor acestor elemente, uriaşa mişcare a fost realizată aproape cu precizia unei parăzi şi deşi nu fără pierderi, acestea precum şi micile întârzieri care au apărut mai ales la vasele mici tractate, nu au avut un efect apreciabil asupra evenimentelor.

În jurul coastelor noastre, reţeaua de apărare era pregătită pentru cel mai înalt nivel de activitate. Flota internă era alertă faţă de orice mişcare a vaselor germane de suprafaţă, în timp ce patrulă aeriene urmăreau coasta inamicului, din Norvegia până la Canal. Departamente, în larg, pe căile de acces vestice şi în Golful Biscaya, avioanele Comandamentului de coastă, în mare forţă, sprijinite de flotile şi distrugătoare, urmăreau reacţiile inamicului. Contrainformaţiile noastre ne spuneau că peste cincizeci de submarine de buzunar-U erau concentrate în porturile franceze din Biscaya, gata să intervină la momentul oportun. În timp ce şedeam în fotoliul meu din Camera hărţii din Anexă, a sosit vestea emoţionantă a capturării Romei.

Capitolul XII

ROMA ȘI ZIUA

DEBARCĂRII

Impasul de la Anzio și Cassino au impus o oprire în înaintarea Aliaților în Italia, care a durat aproape două luni. Trupele noastre trebuiau să se odihnească și să se regrupeze. Cea mai mare parte a Armatei a Opta a trebuit să fie adusă din partea dinspre Adriatică, iar cele două armate au trebuit concentrate în vederea următorului asalt. Generalul Nilson și-a folosit toată puterea aeriană ca să-l stânjenească și să-l lovească pe inamic, care, ca și noi, folosea pauza ca să se reorganizeze și să se aprovizioneze pentru bătăliile următoare.

Puternica aviație Aliată s-a unit să atace toate comunicațiile pe uscat, în speranța că îi va izola pe dușmani și că trupele lor vor fi obligate să se retragă din lipsă de aprovizionare. Această operațiune, numită în mod optimist „Strangulare”, avea drept scop să blocheze cele trei linii principale de cale ferată dinspre nordul Italiei, principalele ținte fiind podurile, viaductele și alte locuri de strangulare. Înceau să-i facă pe germani să moară de foame. Efortul a durat mai mult de șase săptămâni și a produs mari daune. Mișcarea pe calea ferată a fost oprită până departe, la nord de Roma, dar nu au reușit să obțină tot ce au sperat. Lucrând la maximum cu vasele de coastă, transferând încărcăturile pe transport auto și folosind deplin orele de întuneric, inamicul s-a străduit să se aprovizioneze. Dar nu puteau aduna suficiente rezerve pentru o luptă îndelungată și grea, mai ales că, în luptele dure pe uscat de la sfârșitul lui mai, fuseseră mult slăbiți. Joncțiunea armatelor noastre separate și capturarea Romei a avut loc mai repede decât am prevăzut. Forța aeriană germană a suferit mult și, la începutul lui mai, avea doar șapte sute de avioane împotriva celor o mie de avioane de luptă ale noastre.

La data aceea, generalul Clark, de la Armata a Cincea, avea pe frontul ce se întindea de la mare la râul Liri peste șapte divizii, dintre care patru franceze; de acolo, Armata a Opta, condusă acum de generalul Leese, continua linia frontului prin Cassino, în munți, cu un echivalent de aproape nouăsprezece divizii. În total, Aliații dețineau peste douăzeci și opt de divizii, din care doar echivalentul a trei divizii rămânea în sectorul Adriatic.

Li se opuneau douăzeci și trei de divizii germane, dar aranjamentele noastre de inducere în eroare l-au zăpăcit atât de bine pe Kesselring, încât aceste divizii erau larg răspândite. Între Cassino și mare, unde avea să fie date principalele noastre lovituri, erau doar patru divizii, iar rezervele erau împrăștiute și la distanță. Atacul nostru a venit pe neașteptate. Germanii făceau înlocuiri în fața frontului britanic și unul dintre comandanții lor de armată plănuise să plece în permisie.

Marca ofensivă a început la 11 p.m., în 11 mai, când artileria ambelor noastre armate, numărând 2000 de tunuri, a deschis un tir violent, întărit în zori de întreaga forță a Aviației tactice. După multă luptă grea, inamicul a început să slăbească. În dimineața de 18 mai, orașul Cassino a fost în sfârșit curățat de inamici de către Divizia a 4-a britanică, iar polonezii și-au înălțat triumfători steagul lor roșu cu alb pe ruinele mănăstirii. Kesselring trimisese întăriri cât de repede putuse să le adune, dar acestea soseau fragmentat și erau aruncate imediat în luptă ca să oprească avântul înaintării Aliate. Până în 25, germanii erau în plină retragere și urmăriți aprig pe tot frontul armatei a opta.

Șase divizii, sub conducerea generalului american Truscott, fuseseră adunate în capul de pod de la Anzio și au pornit înainte simultan cu atacul Armatei a Opta. După două zile de luptă aprigă, au făcut legătura cu Corpul al II-lea al Statelor Unite. În cele din urmă, forțele noastre s-au reunit și am început să culegem roadele înșămânțărilor din iarnă. În sud, inamicul era în plină retragere și Armata Aliată făcea tot ce putea ca să împiedice mișcarea și să rupă concentrarea. Dar ariergarda încâpățanată reținea adesea forțele noastre urmăriitoare și retragerea nemților nu a degenerat într-o fugă. Regiunea muntoasă nu ne-a lăsat să ne folosim marca noastră forță blindată, care altfel ar fi fost utilizată foarte avantajos.

Dar, în noaptea de 2 iunie, rezistența germană s-a frânt, iar a doua zi, Corpul de armată al lui Truscott de pe dealurile Alban, împreună cu diviziile britanice 1-a și a 5-a, în stânga, au înaintat spre Roma. Corpul al II-lea american era cu puțin înaintea lor. Au găsit majoritatea podurilor intacte și, la 7.15 p.m., în 4 iunie, capul Diviziei lor a 88-a a intrat în Piazza Venezia, în inima capitalei. Din multe locuri au sosit mesaje de felicitare. Am primit chiar o ușoară bătaie pe umăr din partea Ursului.

La amiază, în ziua Debarcării, 6 iunie 1944, am cerut Camerei Comunelor să „ia cunoștință oficial de eliberarea Romei de către armatele Aliate, sub comanda generalului Alexander“, veste care fusese difuzată în scara anterioară. Era o intensă emoție în legătură cu debarcarea în Franța, despre care toată lumea știa că era în desfășurare în acel moment. Cu toate acestea, am acordat zece minute campaniei din Italia și am transmis mulțumiri armatelor Aliate de acolo. După aceea, ținând-o puțin în șah, le-am relatat cele întâmplate, în măsura în care eram informați atunci. După-amiază, m-am simțit îndreptățit să-l informez pe Stalin:

Totul a început bine. Minele, obstacolele și bateriile de pe uscat

au fost depășite în mare măsură. Aterizările trupelor de parașutiști au avut foarte mult succes și s-au efectuat pe scară mare. Debarcarea infanteriei se desfășoară rapid și numeroase tancuri și tunuri motorizate sunt deja pe mal. Vremea este moderată spre bună.

Răspunsul a fost prompt și cuprindea vești bine venite, de mare importanță. El a telegrafiat: „Am primit comunicarea dumitale despre succesul începutului operațiunii «Overlord». Asta ne dă tuturor bucurie și speranță pentru viitoare succese. Ofensiva de primăvară a forțelor sovietice, organizată conform înțelegerii de la Conferința de la Teheran, va începe pe la mijlocul lui iunie, într-unul dintre sectoarele importante ale frontului... La sfârșitul lui iunie și în iulie, operațiunile ofensive se vor transforma într-o ofensivă generală a forțelor sovietice”.

Eu îi trimiteam deja o relatare mai completă a progresului nostru, când a sosit această telegramă. I-am răspuns: „Sunt foarte satisfăcut în legătură cu situația de până azi (7 iunie). Doar pe o singură plajă americană au fost dificultăți serioase, dar astea au fost de acum înlăturate. 20.000 de ostași aeropurtați au aterizat în siguranță în spatele flancurilor liniilor inamice și au stabilit contactul cu forțele britanice și americane aduse pe mare. Am traversat cu pierderi mici. Ne așteptasem să pierdem circa 10.000 de oameni...”

Stalin a telegrafiat din nou, câteva zile mai târziu:

Este evident că debarcarea, concepută pe o scară grandioasă, a avut succes deplin. Colegii mei și cu mine nu putem decât să recunoaștem că istoria războiului nu cunoaște o altă acțiune asemănătoare din punct de vedere al mărimii ei, a concepției vaste și a executării ei pline de măiestrie. După cum se știe, Napoleon, la vremea lui, a eșuat rușinos în planul lui de a forța trecerea Canalului. Istericul Hitler, care s-a lăudat timp de doi ani că va trece Canalul, nu s-a putut hotărî nici măcar să încerce să-și realizeze amenințarea. Doar Aliații noștri au reușit să realizeze cu onoare acest grandios plan de a forța Canalul. Istoria va înregistra această faptă ca pe o realizare de cel mai înalt ordin...

Cuvântul „grandios” este traducerea din textul rus care mi s-a dat. Cred că „măreț” era ceea ce a vrut să spună Stalin. În orice caz, armonia era completă.

* * *

La 10 iunie generalul Montgomery a raportat că era destul de bine stabilit la mal ca să poată primi o vizită. Atunci am pornit cu trenul meu spre Portsmouth, împreună cu Smuts, cu Brooke, cu generalul Marshall și cu amiralul King. Toți cei trei șefi de Stat Major americani veniseră cu avionul în Regatul Unit la 8 iunie, pentru eventualitatea că trebuia luată o decizie militară în scurt timp. Un distrugător britanic și unul american ne așteptau, Smuts, Brooke și cu mine ne-am imbarcat în primul,

iar generalul Marshall și amiralul King, cu personalul lor, în celălalt și am traversat Canalul fără incidente, spre fronturile noastre respective. Montgomery, zămbitor și încrezător, m-a întâmpinat pe plajă când coboram din vasul nostru de debarcare. Armata lui pătrunsesse deja vreo zece, doisprezece kilometri în interior. Tirul și activitatea erau reduse. Vremea era strălucitoare. Ne-am plimbat prin domeniul nostru limitat dar fertil din Normandia. Era plăcut să vezi prosperitatea de la țară. Câmpurile erau pline de vaci frumoase, roșii și albe, care se încălzeau sau se plimbau la soare. Locuitorii păreau vioi și bine hrăniți și făceau semne entuziaste. Cartierul general al lui Montgomery, aflat la vreo șapte kilometri în interior, era într-un castel cu pașiști și lacuri în jur. Am luat masa într-un cort, cu fața spre inamic. Generalul era în cea mai bună dispoziție. L-am întrebat cât de departe era frontul în realitate. A spus că la vreo cinci kilometri. Am întrebat dacă are o linie de front stabilită. Mi-a răspuns: „nu”. „Atunci, cum am putea împiedica o incursiune a blindatelor germane care să ne distrugă prânzul?” El a spus că nu crede că vor veni. Personalul mi-a relatat că acel castel fusese greu bombardat cu o seară înainte și erau destule cratere în jurul lui. I-am spus că își asumă un risc prea mare, dacă își face un obicei din asemenea treburi. Orice poate fi făcut o dată sau pentru scurt timp, dar rutina, repetarea, târăgânarea trebuie totdeauna evitate în război, pe cât este posibil. Într-adevăr, el s-a mutat, două zile mai târziu, dar abia după ce el și Statul lui Major au mai plătit-o o dată. Vizita a continuat în bune condițiuni și, în afară de alarme aeriene ocazionale și tiruri antiaeriene, se părea că nu sunt lupte. Am făcut o inspecție considerabilă la capul nostru de pod limitat. Am fost interesat mai ales să văd porturile locale Port-en-Bessin, Courseulles și Ouistreham. Noi nu am contat mult pe aceste mici porturi, în nici unul dintre planurile noastre pe care le-am făcut pentru debarcare. Dar ele s-au dovedit a fi o achiziție foarte valoroasă și curând se descărcau aici circa două mii de tone pe zi. Mă gândeam la aceste fapte plăcute în timp ce mergeam cu mașina sau pe jos în jurul zonei cucerite de noi, interesantă dar foarte restrânsă.

Smuts, Brooke și cu mine am plecat acasă cu distrugătorul *Kelvin*. Amiralul Vian, care acum comanda toate flotilele și vasele ușoare ce păzeau portul Arromanches, era la bord. El a propus să mergem să observăm bombardarea pozițiilor germane de către vasele de război și crucișătoarele care protejau flancul stâng britanic. În consecință, am trecut între cele două vase de război care trăgeau, aflate la circa douăzeci de mii de metri, și escadra de crucișătoare care trăgeau, și ele, la circa o mie patru sute de metri, astfel că, în curând, am ajuns la șapte, opt mii de metri de mal, care era foarte împădurit. Bombardamentul era ușor dar continuu, fără a se primi vreun răspuns din partea inamicului. Când eram gata să ne întoarcem, i-am spus lui Vian: „Dacă suntem atât de aproape, de ce nu i-am pocni și noi înainte de a pleca acasă?” „Desigur” a răspuns el și, într-un minut sau două, toate tunurile noastre au tras

spre coasta tăcută. Eram, desigur, în raza artileriei lor, iar imediat ce am tras, Vian a făcut ca distrugătorul să se răsucescă și să se depărteze în cea mai mare viteză. Curând, ne aflam în afară de pericol și trecuserăm de linia crucișătoarelor și a vaselor de război. Aceasta a fost singura dată când m-am aflat la bordul unui vas în timp ce s-a tras „cu furie” – dacă putem să ne exprimăm astfel. Am admirat spiritul sportiv al amiralului. Și Smuts era încântat. Am dormit adânc în călătoria de patru ore, până la Portsmouth. În genral, a fost o zi foarte interesantă și plăcută.

* * *

Curând după aceea, i-am scris președintelui despre diverse chestiuni, inclusiv despre vizita lui de Gaulle în Franța, pe care o aranjasem fără să-l consult în prealabil pe Roosevelt, și am adăugat:

Am avut o zi plăcută luni, pe plajă și în interior. E o masă de vase întinsă pe mai mult de șaptezeci de kilometri de-a lungul coastei. Ele sunt tot mai mult protejate împotriva vremii de porturile artificiale, ale căror elemente au fost fiecare un succes și, în curând, vor avea o apărare eficientă împotriva intemperiilor. Puterea aviației noastre și a forțelor antisubmarine se pare că le asigură protecția în mare măsură. După ce ne-am făcut laborios datoria, ne-am dus și i-am tras una hunului, de pe distrugătorul nostru, dar, deși eram la o distanță de numai 6000 de metri, el nu ne-a onorat cu un răspuns.

Marshall și King s-au întors cu trenul meu. Ei au fost foarte liniștiți cu ce au văzut pe frontul american, iar Marshall i-a scris o fermecătoare telegramă din Mountbatten, spunându-i cât de multe dintre aceste noi vase au fost produse sub organizarea lui și de cât ajutor au fost. Într-una dintre telegramele pe care mi le-ai trimis, ai folosit cuvântul „formidabil”. Trebuie să recunosc că ceea ce am văzut ar putea fi descris doar cu acest cuvânt și cred că și ofițerii dumitale vor fi de acord... Cât aș fi dorit să fi acolo!

Capitolul XIII

DIN NORMANDIA

LA PARIS

Hai să vedem acum dispozițiile și planurile inamicului, așa cum le știm în prezent. Mareșalul Rundstedt, cu șaiszeci de divizii, comanda tot zidul Atlanticului, de la Țările de Jos la Golful Biscaya și de la Marsilia, de-a lungul coastei de sud a Franței, sub comanda lui, Rommel ținea coasta din Olanda până la Loara, Armata a Cincisprezecea a lui, cu șaisprezece divizii, ținea sectorul dintre Calais și Boulogne, iar Armata a Șaptea a lui avea la îndemână, în Normandia, nouă divizii de infanterie și una de Panzer. Cele zece divizii Panzer de pe întreg frontul de vest erau întinse din Belgia până la Bordeaux. Ce curios că germanii, acum în defensivă, au făcut aceeași greșală ca și francezii în 1940 și și-au dispersat cea mai puternică forță a lor de contraatac!

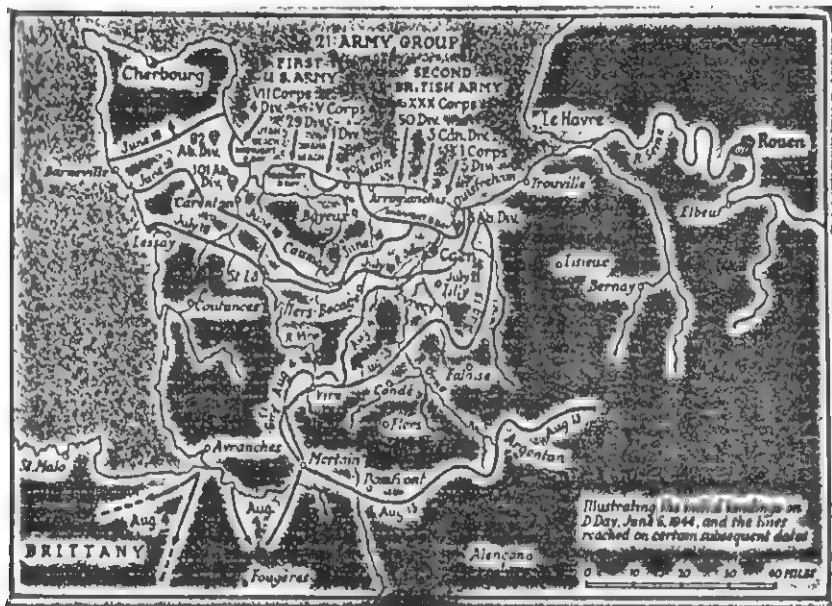
Este într-adevăr remarcabil că vasiul, îndelung plănuitul asalt a căzut asupra inamicului ca o surpriză, atât în privința timpului cât și a locului. Devreme, în 5 iunie, Rommel și-a părăsit cartierul general ca să-l viziteze pe Hitler la Berchtesgaden și se afla în Germania când a căzut lovitura. Au existat multe discuții privind frontul pe care vor ataca Aliații. Rundstedt a crezut mereu că principala noastră lovitură va fi lansată peste strâmtoarea de la Dover, întrucât aceasta era ruta cea mai scurtă pe mare și oferea cel mai bun acces spre inima Germaniei. Rommel a fost mult timp de aceeași părere cu el. Totuși, se pare că Hitler și Statul lui Major au avut informații indicând că Normandia va fi principalul teren de luptă.* Chiar după ce am debarcat, nesiguranțele lor au continuat. Hitler a pierdut o întreagă zi critică pentru a se hotărî să lase cele două divizii Panzer să întărească frontul. Serviciul de contrainformații german a supraestimat grosolan numărul de divizii și cantitatea de vase de transport aflate la dispoziție în Anglia. După ei, existau ample resurse pentru o a doua mare debarcare, așa încât Normandia ar putea fi doar una preliminară și subordonată. Abia în a treia săptămână din iulie, la șase săptămâni după Ziua D, au fost trimise în sud rezerve de la Armata a Cincisprezecea de

---

* Blumentritt, *Von Rundstedt*, pag. 218, 219.

la Pas de Calais, ca să se alăture luptei. Măsurile noastre de inducere în eroare, atât înainte cât și după Ziua D, le-au creat confuzie în gândire. Succesul acestora a fost admirabil și a avut efecte importante asupra luptei.

Dar inamicul lupta cu încăpățănare și nu era ușor de înfrânt. În sectorul american, mlaștinile de lângă Corentan și de la gurile râului Vire împiedicau mișcările noastre și, peste tot, țara era potrivită pentru apărare cu infanteria. Acele bocage care acoperă o mare parte din Normandia, formate dintr-o multitudine de mici câmpuri despărțite de maluri cu

Normandia

șanțuri și păduri. Sprijinul artileriei era împiedicat de lipsa unor locuri bune de observație și era extrem de dificilă folosirea tancurilor. Totuși, s-au făcut progrese bune, exceptând eșecul de a captura Caen.

Micul dar faimosul oraș avea să fie scena unor amare lupte, timp de multe zile. Pentru noi, orașul era important, deoarece avea spre est un teren bun pentru construirea de piste de aterizare și era de asemenea axa în jurul căreia se învârtă întregul nostru plan, Montgomery având de gând să facă o roată mare spre stânga cu forțele americane. Orașul era la fel de important și pentru germani. Dacă liniile lor erau străpunse, întreaga lor Armată a Șaptea ar fi fost împinsă spre sud-est, spre Loara, deschizându-se o spărtură între ea și Armata a Cincisprezecea din nord. În acest caz, drumul spre Paris ar fi fost deschis. Astfel, Caen a devenit

scena unor atacuri neconținute și a celei mai încăpățănate apărări, atrăgând spre el o mare parte din diviziile germane și mai ales blindatele lor. Acest lucru a fost un ajutor și în același timp un impediment.

Deși diviziile de rezervă ale Armatei a Cincisprezecea germane mai erau încă ținute intacte la nord de Sena, inamicii au primit desigur întăriri din altă parte, iar la 12 iunie se aflau în acțiune 12 divizii, dintre care patru erau Panzer. Asta era mai puțin decât ne-am așteptat. Ofensiva noastră aeriană distrusese toate podurile de pe Sena, dincolo de Paris, și principalul pod de pe Loara. Majoritatea trupelor de întărire trebuiau să folosească drumurile și căile ferate din spațiul liber dintre Paris și Orleans și sufereau zi și noapte atacurile continue și distrugătoare ale aviației noastre. Diviziile lor seseau fragmentate, fără echipament, obosite de lungile marșuri de noapte și erau aruncate în luptă îndată ce veneau. Comandamentul german nu avea răgazul să formeze o forță de șoc în spatele frontului pentru o contraofensivă puternică, bine organizată.

La 11 iunie, Aliații formaseră un front continuu iar avioanele noastre de luptă acționau de pe șase piste avansate. Americanii loveau spre vest și nord și, după lupte grele, ajunseseră în 22 în fața fortificațiilor exterioare de la Cherbourg. Inamicul a rezistat până în 26 ca să realizeze distrugeri. Acestea au fost atât de serioase, încât încărcăturile grele nu puteau fi aduse acolo până la sfârșitul lui august.

* * *

Dincolo de câmpul de luptă, alte evenimente au influențat viitorul. În noaptea de 12-13 iunie, prima bombă zburătoare a căzut asupra Londrei. Ele erau lansate din nordul Franței, din locuri aflate departe de armatele noastre debarcate. Cucerirea rapidă a acestora avea să aducă ușurare populației noastre civile, aflate din nou sub bombardament. O parte a forței aeriene strategice și-a reînnoit atacurile asupra acestor baze, dar bineînțeles că nu putea fi vorba de distorsionarea bătăliei terestre din această cauză. Cum am spus în Parlament, oamenii de acasă puteau simți că împart pericolele cu soldații lor.

La 17 iunie, Hitler a ținut la Margival, lângă Soissons, o conferință cu Rundstedt și Rommel. Cei doi generali ai lui i-au băgat în cap că e o nebunie să sângereze de moarte Armata germană în Normandia. Ei i-au îndemnat ca, înainte de a fi distrusă, Armata a Șaptea să se retragă în ordine spre Sena, unde, împreună cu Armata a Cincisprezecea, ar putea da o luptă defensivă dar mobilă, având măcar speranța unui succes. Dar Hitler nu a fost de acord. Aici, ca și în Rusia și în Italia, el a cerut să nu fie abandonat nici un teren și toți să lupte acolo unde se află. Generalii aveau desigur dreptate.

Noi, între timp, ne consolidăm forțele. În primele șase zile au fost debarcați 120 000 de oameni, 54 000 de vehicule și 104 000 tone de provizii. O uriașă organizație de aprovizionare s-a creat imediat. Până în 19 iunie, cele două porturi artificiale „Dud“, unul la Arromanches și celălalt la vreo

cincisprezece kilometri spre vest, în sectorul american, căpătau formă. Conducele submarine („Pluto“)* aveau să intre în acțiune mai târziu, dar, între timp, Port-en-Bessin era dezvoltat ca principalul port de aprovizionare cu petrol. Dar apoi a început o furtună de patru zile, care a împiedicat debarcarea oamenilor sau a materialelor și a adus multe daune structurilor de curând amplasate. Numeroase structuri plutitoare, care nu fuseseră construite pentru asemenea condiții, s-au rupt din locul de ancorare și s-au izbit de alte structuri sau de vase ancorate. Portul artificial din sectorul american a fost distrus, iar părțile bune au fost folosite la repararea portului Arromanches. Furtuna, de o putere necunoscută în luna iunie, în ultimii patruzeci de ani, a fost un ghinion serios. Eram deja în urmă cu programul de descărcare. Astfel că ofensiva a fost amânată, iar la 23 iunie ne aflam doar pe linia prescrisă pentru data de 11.

În ultima săptămână din iunie, britanicii au stabilit un cap de pod la sud de Caen. Eforturile de a-l extinde la sud și est au fost respinse, iar sectorul sudic a fost atacat de două ori de mai multe divizii Panzer. Într-un conflict violent, germanii au fost sever înfrânți, cu pierderi serioase provocate din aer și de artileria noastră puternică**. Era acum rândul nostru să lovim, iar la 8 iulie a fost lansat un atac puternic la Caen, din nord și nord-vest. Bombardierele grele ale Forțelor Aeriene Regale au aruncat mai mult de 2000 de tone asupra fortificațiilor germane, iar în zori, infanteria britanică, împiedicată în mod inevitabil de craterele bombelor și de dărâmurile clădirilor prăbușite, a făcut progrese simțitoare. Până în 10, tot Caenul din partea noastră a răului fusese cucerit și, până la mijlocul lui iulie, treizeci de divizii Aliate erau pe mal. Jumătate erau britanice și canadiene iar jumătate americane. Împotriva acestora, germanii adunaseră douăzeci și șapte de divizii. Dar ei suferiseră deja 160.000 de pierderi, iar generalul Eisenhower estima valoarea lor de luptă la nu mai mult de șaisprezece divizii.

Acum s-a întâmplat un eveniment important. La 17 iulie, Rommel a fost grav rănit. Mașina lui a fost atacată de avioanele noastre de la mică înălțime și el a fost dus la spital, crezându-se că era pe moarte. Și-a revenit minunat, doar ca să-și găsească moartea mai târziu, din ordinul lui Hitler. La începutul lui iulie, Rundstedt a fost înlocuit la comanda supremă a frontului de vest de către von Kluge, un general care s-a distins în Rusia, iar în data de 20, a avut loc un nou atentat nereușit la viața lui Hitler. Conform poveștii celei mai demne de crezare,

---

* „Proiectul Pluto” includea mai întâi instalarea de conducte în sectoarele de asalt, cu ajutorul cărora tancurile navale să descarce petrol direct pe țărm. Conducele submarine care să traverseze Canalul au fost puse mai târziu, din insula Wight la Cherbourg și de la Dungeness la Boulogne.

** Aceste atacuri au fost rezultatul instrucțiunilor lui Hitler la conferința de la Soissons. La 1 iulie Keitel i-a telefonat lui Rundstedt și a întrebat: „Ce să facem?” Rundstedt a răspuns: „Faceți pace, idioților. Ce puteți face altceva?”

colonelul von Stauffenberg a plasat sub masa lui Hitler, la o ședință a Statului Major, o mică servietă cu o bombă cu explozie întârziată. Hitler a fost scut de efectul deplin al exploziei de placa grea a mesei și de piesele ei de sprijin și de asemeni, de structura ușoară a clădirii însăși, care a permis o răspândire instantanee a presiunii. Câțiva ofițeri prezenți au fost uciși, dar Führerul, deși foarte zdruncinat și rănit, s-a ridicat și a exclamat: „Cine spune că nu sunt sub protecția specială a lui Dumnezeu?” Toată furia firii lui a fost stărnită de acest complot iar răzbunarea pe care a îndreptat-o asupra tuturor celor bănuși că ar fi fost amestecați e o poveste îngrozitoare.

* * *

Ofensiva generală a lui Montgomery, plănuită pentru 18 iulie, se apropia. Armata britanică a atacat cu trei Corpuri, precedată de un și mai mare bombardament aerian Aliat. Aviația germană a fost total împiedicată să intervină. S-au făcut progrese bune la est de Caen, până când norii au început să ~~deceadă~~ avioanele noastre și aceasta a dus la o amânare cu o săptămână a lansării atacului din sectorul american. Am socotit că aceasta era o ocazie de a vizita Cherbourg și de a petrece câteva zile în portul artificial „Dud”. În data de 20, am zburat direct, cu un avion american Dakota, până la terenul lor de aterizare, în peninsula Cherbourg, și am fost condus prin tot portul de comandantul american. Aici am văzut pentru prima dată un punct de lansare a bombelor zburătoare. Era o treabă foarte complicată. Am fost șocat de distrugerile pe care le-au făcut germanii în oraș și am împărtășit dezamăgirea Statului Major pentru întârzierea în punerea în funcțiune a portului. Bazinele portului erau semănate des cu mine de contact. O mână de scafandri britanici devotați lucrau zi și noapte să le deconecteze înfruntând un pericol de moarte pentru ei. Au fost călduros apreciați de camarazii lor americani. După un drum lung și periculos cu mașina până la capul de pod american, cunoscut sub numele de Plaja Utah, m-am urcat la bordul unei ambarcațiuni torpilor și, de acolo, am avut o trecere grea spre Arromanches. Pe măsură ce înbătrânești, râul de mare dispare. N-am suferit ci am dormit adânc, până când am ajuns în apele liniștite ale lagunei noastre sintetice. Am trecut la bordul crucișătorului *Enterprise*, unde am rămas timp de trei zile, luând cunoștință de toată activitatea portului, de care depindeau acum în întregime toate armatele și rezolvându-mi în același timp problemele mele din Londra.

Nopțile erau foarte agitate, datorită raidurilor a câte unui singur avion, și a mai multor alarme. Ziua studiam întregul proces al debarcării proviziilor și trupelor, atât pe debarcadere, care mă interesaseră atât de mult, cât și pe plajă. La un moment dat, i-a venit rândul pe plajă unui vas de debarcare de tancuri. Când a ajuns cu prova la uscat, podurile de coborâre s-au lăsat în față și tancurile ieșeau câte trei, patru din fiecare pod, ajungând pe mal. În mai puțin de 8 minute, după ceasul meu cronometru,

tancurile erau încolonate pe șosea, gata să intre în acțiune. Aceasta era o performanță impresionantă și tipică pentru ritmul de descărcare la care se ajunsese acum. Am fost impresionat văzând acele D. V. K. W., transportoarele amfibii americane, înolând prin port, călărându-se pe mal și apoi grăbindu-se în sus, pe deal, unde camioanele așteptau să ducă aprovizionarea la diverse unități. De minunată eficiență a acestui sistem, care acum dădea rezultate mai mari decât ne-am gândit vreodată, depindeau speranțele unei rapide și victorioase acțiuni.

În ultima mea zi la Artomanches, am vizitat cartierul general al lui Montgomery, la câțiva kilometri în interior. Comandantul șef era în cea mai bună stare de spirit, în ajunul celei mai mari operațiuni a lui, pe care mi-a explicat-o în amănunt. M-a plimbat printre ruinele Caenului și peste râu și am mai vizitat și alte locuri ale frontului britanic. Apoi, mi-a pus la dispoziție avionul lui Storch, capturat, și însuși comandantul aviației m-a pilotat deasupra pozițiilor britanice. Acest avion putea ateriza practic în orice loc, pe moment, și deci se putea zbura la câteva sute de metri deasupra solului, putând să realizeze o mult mai bună privire și cunoaștere a scenei decât prin orice altă metodă. Am vizitat și câteva puncte ale aviației și am spus câteva cuvinte la adunările ofițerilor și soldaților. În cele din urmă, m-am dus la spitalul de campanie, unde, deși era o zi liniștită, veneau răniți. Unul dintre sârmanii soldați trebuia să sufere o operație serioasă și era deja pe masă, gata să fie anesteziat. Tocmai mă retrăgeam, când el a spus că mă vrea pe mine. A zâmbit în gol și mi-a sărutat mâna. Am fost adânc mișcat și foarte bucuros când am aflat, mai târziu, că operația a avut succes deplin.

* * *

În acest timp, ordinele care au ținut Armata a Cincisprezecea germană în spatele Senei au fost anulate și mai multe divizii proaspete au fost trimise să întărească Armata a Șaptea, foarte presată. Transferarea acestora pe calca ferată, pe șosea sau peste Sena cu sistemul feriboturilor, care înlocuiau podurile distruse, a fost mult întârziată și afectată de forțele noastre aeriene. Ajutorul, mult timp reținut, a ajuns pe câmpul de luptă prea târziu ca să incline balanța. Ora marelui atac american, sub conducerea generalului Omar Bradley, venise în sfârșit. La 25 iulie, Corpul al VII-lea a lovit spre sud de St. Lô și a doua zi, Corpul al VIII-lea, aflat în dreapta celui alt, s-a alăturat luptei. Bombardamentul Forțelor aeriene ale Statelor Unite a fost devastator iar asaltul infanteriei prospera. Apoi, blindatele s-au strecurat în față și s-au îndreptat spre punctul-cheie Coutances. Calea de scăpare a germanilor pe această coastă a Normandiei fusese tăiată, iar întreaga fortificație germană de la vest de Vire era în pericol și în haos. Șoselele erau încărcate de trupe care se retrăgeau, iar bombardierele Aliate și avioanele de luptă au luat o vână distrugătoare în oameni și în vehicule. Înaintarea a continuat. Avranches a fost luat la 31 iulie și, curând după aceea, s-a cotit la colțul mării, deschizându-se

calea spre peninsula Bretania. Canadienii, sub conducerea generalului Crerar, au făcut un atac simultan de la Caen spre drumul Falezii. Aceștia li s-au opus efectiv patru divizii Panzer. Montgomery, care mai comanda întreaga linie de luptă, a transferat atunci greutatea atacului britanic spre celălalt front și a dat ordin Armatei a Doua britanice, comandată de generalul Dempsey, să dea o nouă lovitură de la Caumont la Vire. Precedată din nou de bombardament greu aerian, aceasta a început la 30 iulie și, câteva zile mai târziu, s-a ajuns la Vire.

La 7 august, m-am dus din nou la cartierul general al lui Montgomery, pe calca aerului, și după ce el mi-a făcut o relatare vie cu hărți, un colonel american a venit să mă ia la generalul Bradley. Drumul a fost ales cu grijă ca să mi se arate devastările îngrozitoare ale orașelor și satelor prin care trupele Statelor Unite și-au dus luptele. Toate clădirile erau pulverizate de bombardamente aeriene. Am ajuns la cartierul general al lui Bradley în jurul orei patru. Generalul m-a primit cordial, dar am simțit că era o mare încordare, întrucât bătălia era în toi și se auzeau mesaje la fiecare câteva minute. De aceea, mi-am scurtat vizita și m-am întors cu mașina la avionul meu, care mă aștepta. Eram gata să mă urc la bord când, spre surprinderea mea, a sosit Eisenhower, care zburase de la Londra spre cartierul său general și, aflând despre mișcările mele, m-a interceptat. El nu preluase încă propriu-zis comanda armatei pe câmpul de luptă de la Montgomery; dar supraveghea totul cu un ochi vigilent și nimeni nu știa mai bine decât el cum să stea aproape de un eveniment foarte important fără să deranjeze autoritatea pe care a delegat-o altuia.

* * *

Armata a Treia a Statelor Unite, sub comanda generalului Patton, se formase deja și era acum în acțiune. El a detașat două divizii blindate și trei de infanterie spre vest și sud, pentru a curăța peninsula Bretania. Inamicul, izolat de ceilalți, s-a retras spre porturile sale fortificate. Mișcarea de rezistență franceză, care aici număra 20 000 de oameni, a jucat un rol notabil, așa că peninsula a fost repede cucerită. La sfârșitul primei săptămâni din august, în jur de 45 000 de trupe germane de garnizoană și rămășițele a patru divizii fuseseră împinse în perimetre defensive la St. Malo, Brest, Lorient și St. Nazaire. Aici, ei puteau fi blocați și lăsați să se vestejească, salvând astfel pierderi inutile pe care le-ar fi cerut asalturile imediate.

În timp ce Bretania era curățată în felul acesta, restul armatei lui Patton s-a îndreptat spre est, în „cârligul lung” care trebuia să-i ducă în spărtura dintre Loara și Paris și de-a lungul Senei, spre Rouen. În orașul Laval s-a intrat la 6 august, iar la Le Mans în 9. Puțini germani au fost găsiți în această vastă regiune, iar principala dificultate era aprovizionarea americanilor care înaintau pe distanțe lungi și care se lungeau mereu. În afara unor transporturi aeriene limitate, totul trebuia să vină încă de pe plajile debarcării inițiale și să treacă prin partea de vest a Normandiei, prin Avaranches, ca să ajungă la front. De aceea Avranches a devenit un punct de gâtuitură și a oferit germanilor ocazia unui atac care a lovit

spre vest, din apropiere de Falaise. Ideea a aprins imaginația lui Hitler și el a dat ordin ca o forță maximă să atace Mortain, să-și facă drum spre Avaranches și astfel să-i taie comunicațiile lui Patton. Comandanții germani au condamnat în unanimitate proiectul. Dându-și seama că bătălia pentru Normandia era pierdută, ei voiau să folosească diviziile din Armata a Cincisprezecea din nord, tocmai sosite, ca să realizeze o retragere ordonată spre Sena. Ei considerau că aruncarea unor trupe proaspete spre vest însemna doar „să-și întindă gâtul” cu perspectiva clară de a li se tăia. Hitler a insistat să se facă așa cum voia el, iar la 7 august, cinci divizii Panzer și două divizii de infanterie au dat un atac vehement la Mortain, dinspre est.

Lovitura a căzut pe o singură divizie americană, dar aceasta s-a ținut ferm pe poziție și alte trei i-au venit în ajutor. După cinci zile de lupte grele și bombardament concentrat din văzduh, inamicul a fost împins înapoi în derută și, așa cum au prezis generalii lor, întregul intrând de la Falaise la Mortain era supus unor atacuri convergente din trei părți. Forțele Aliate au înaintat spre germanii înghesuți în buzunarul acela lung și îngust și, cu ajutorul artileriei, făceau ravagii înspăimântătoare. Germanii s-au ținut cu încăpățănare de deschizătura clește de la Falaise la Argentan și, dând prioritate blindatelor, au încercat să scoată tot ce au putut. Dar, la 17 august, comanda și controlul s-au prăbușit și scena a devenit un dezastru. La 20 august, cleștele s-a închis și deși, până atunci, o parte considerabilă a inamicului a reușit să se strecoare spre est, nu mai puțin de opt divizii germane au fost anihilate. Ceea ce fusese intrândul de la Falaise devenise acum mormântul lor. Von Kluge i-a raportat lui Hitler: „Superioritatea aeriană a inamicului este teribilă și ne distruge aproape toate mișcările. Fiecare mișcare a inamicului este însă pregătită și protejată de forța lui aeriană. Pierderile în oameni și materiale sunt extraordinare. Moralul trupelor a suferit foarte mult sub focul ucigaș continuu al inamicului.”

Armata a Treia a Statelor Unite, nu numai că a curățat peninsula Bretania și a contribuit cu un „cârtig scurt” la victoria de la Falaise, dar a aruncat înainte trei corpuri spre est și sud-est de Le Mans. La 17 august, au ajuns la Orleans, Chartres și Dreux. Apoi au înaintat spre nord-vest, ca să se întâlnească cu britanicii care înaintau spre Rouen. Trebuia să se reorganizeze după lupta de la Falaise, iar inamicul a găsit mijloace să improvizeze poziții de ariergardă. Totuși, urmărirea continua cu înfierbântare și toți germanii de la sud de Sena căutau curând cu disperare să se retragă dincolo de ea, sub atacuri aeriene distrugătoare. Nici unul dintre podurile distruse la bombardamentele anterioare nu fusese refăcut dar erau câteva poduri de pontoane și un serviciu de feribot destul de adecvat. Foarte puține vehicule au putut fi salvate. La sud de Rouen au fost abandonate cantități uriase de mijloace de transport. Trupele, atâtea câte au scăpat, nu erau în situația de a rezista pe malul îndepărtat al râului.

* * *

Eisenhower, aflat acum la comanda supremă, era hotărât să evite bătălia pentru Paris. Stalingrad și Varșovia arătasera ororile asalturilor frontale și ale răscualelor patriotice, așa că a hotărât să încercuiască orașul și să forțeze garnizoana să se predea sau să fugă. La 20 august venise vremea acțiunii, Patton traversase Sena lângă Nantes, iar flancul lui drept ajunsese la Fontainebleau. Francezii din ilegalitate s-au răsculat. Poliția era în grevă, Prefectura era în mâinile patrioților. Un ofițer din rezistență a ajuns la cartierul general al lui Patton cu informații vitale, iar vineri dimineața, acestea i-au fost raportate lui Eisenhower la Le Mans.

Lui Patton îi erau atașate divizia franceză și divizia blindată, sub comanda generalului Leclerc, care debarcase în Normandia la 1 august și jucase un rol onorabil în înaintare. De Gaulle a sosit în aceeași zi și a fost asigurat de Comandantul suprem Aliat că, atunci când va veni vremea, și după cum era înțelegerea mai veche, trupele lui Leclerc vor intra primele în Paris. Știrile de scară privind luptele de stradă în capitală l-au decis pe Eisenhower să acționeze, iar lui Leclerc i s-a spus să pornească la atac. Ordinele operațiunii, datată 23 august, începea cu aceste cuvinte: „Mission (1) s'emparer de Paris...”

La 24 august, prima kvitură condusă de colonelul Billotte, fiul comandantului Grupului întâi al Armatei franceze, care a fost ucis în mai 1940, a pornit în sus, de la Orleans. În noaptea aceea, o avangardă de tancuri a ajuns la Porte d'Orleans și a intrat în piața din fața Primăriei. A doua zi dimineața, coloanele de blindate ale lui Billotte dețineau ambele maluri ale Senei, vizavi de Cité. După-amiază, cartierul general al comandantului german generalul von Choltitz, de la Hotel Meurice, era înconjurat. Von Choltitz a fost capturat de față cu Leclerc. Acesta a fost sfârșitul drumului de la Dunkerque la Lake Chad și din nou acasă. Cu voce joasă, Leclerc și-a exprimat gândurile cu glas tare: „Maintenant, ça y est”, apoi, în germană, s-a prezentat învinsului. După o discuție scurtă și fermă a fost semnată capitularea garnizoanei; unul câte unul, punctele lor cheie au fost ocupate de rezistență și de trupele regulate.

Orașul a făcut o demonstrație nebunească. Prizonierii erau scuipați, colaboraștii erau târați pe străzi iar trupele eliberatoare erau sărbătorite. Pe această scenă de triumf mult amânat, a sosit generalul de Gaulle. La Primărie, în compania principalelor figuri ale rezistenței și a generalilor Leclerc și Juin, el a apărut pentru prima dată ca liderul Franței libere, în fața populației care jubila. A fost o izbucnire spontană de entuziasm nebunesc. În după-amiază de 26 august, de Gaulle și-a făcut intrarea oficială, pe jos, pe Champs Élysées, spre Place de la Concorde, apoi într-un șir de mașini, la Notre Dame. Au fost ceva împușcături din interiorul și din afara catedralei, trase de colaboraștii ascunși. Mulțimea s-a răspândit dar, după un scurt moment de panică, solemnul oamagiu adus eliberării Parisului a continuat până la sfârșit.

* * *

La 30 august, trupele noastre traversau Sena în multe puncte. Pierderile inamicului fuseseră uriașe, 400 000 de oameni, jumătate dintre ei prizoneri, 1300 de tancuri, 30 000 de vehicule, 1500 tunuri, Armata a Șaptea germană și diviziile care fuseseră trimise să o întărească erau sfășiate. Capul de pod al Aliaților a fost întârziat de vremeă proastă și de hotărârea greșită a lui Hitler. Dar, de îndată ce s-a terminat lupta, totul a mers repede, iar Sena a fost atinsă cu șase zile înainte de termenul planificat. Au fost critici cu privire la încetineala frontului britanic în Normandia, iar splendidele înaintări americane din etapele ulterioare păreau să indice un mai mare succes în partea lor decât în a noastră. Este necesar deci să subliniem că întregul plan al campaniei trebuia să piveze în jurul frontului britanic și să atragă rezervele inamicului în direcția lor, pentru ca să ajute mișcarea de rotare a americanilor. Acest lucru s-a realizat cu hotărâre și cu lupte grele, „Fără marile sacrificii făcute de armatele anglo-canadiene în luptele brutale pentru Caen și Falaise, scria generalul Eisenhower în raportul lui oficial, înaintările spectaculoase făcute în alte locuri de forțele Aliate nu ar fi avut loc.”

Churchill și generalul de Gaulle în fruntea unei procesiuni în Parisul eliberat

Capitolul XIV

ITALIA ȘI DEBARCAREA PE RIVIERA

Eliberarea Normandiei era un eveniment suprem în campania europeană din 1944, dar era doar una dintre loviturile concentrice împotriva Germaniei naziste. În răsărit, rușii năvăleau în Polonia și în Balcani, iar în sud, armatele lui Alexander, din Italia, presau spre râul Po. Trebuiau luate acum decizii în legătură cu următoarea noastră mișcare în Mediterana și trebuie notat cu regret că acestea au dat ocazie primei divergențe importante cu privire la înalta strategie, între noi și prietenii noștri americani.

Destinul victoriei finale în Europa fusese schițat în prelungite discuții la Conferința de la Teheran din noiembrie 1943. Deciziile ei încă ne mai conduceau planurile și ar fi bine să le reamintim. Mai întâi și întâi, promiseseam să realizăm operațiunea „Overlord”. Aceasta era sarcina dominantă și nimeni nu puna în discuție faptul că aici era prima noastră datorie. Dar noi mai aveam încă forțe puternice în Mediterana și se mai puna încă întrebarea, ce trebuiau să facă? Hotărâsem că ele trebuiau să captureze Roma, ale cărei aerodromuri din apropiere erau necesare pentru bombardarea Germaniei de sud, apoi să avansăm în sus în peninsulă până la linia Pisa-Rimini, iar acolo să ținem cât mai multe divizii inamice posibil. Totuși, aceasta nu era totul. Se căzuse de acord și asupra unei a treia operațiuni și anume o operațiune de debarcare cu amfibii în sudul Franței, și tocmai la acest proiect avea să intervină controversa. Operațiunea fusese concepută inițial ca o mascare sau o amenințare pentru a ține trupele germane pe Riviera și a le împiedica să se alăture luptei din Normandia; dar americanii făcuseră presiuni pentru un atac real cu zece divizii, iar Stalin li sprijinise. Am acceptat schimbarea, în mare măsură ca să evit diversivni în Birmania, deși eu mă gândeam la alte căi de a exploata succesul din Italia, iar planul căpătase numele de cod „Nicovala”.

Dar aveam mai multe rezerve. Multe forțe urmau să vină din Italia, dar trebuia să îndeplinească mai întâi sarcina arzătoare și importantă de a cucerii Roma și aerodromurile. Până se realizau acestea, nu se prea putea să economisim sau să luăm forțe de la Alexander, Roma trebuia să cadă, înainte ca „Nicovala” să poată începe. Și trebuia să înceapă cam în același timp cu „Overlord”. Trupele mai aveau mult drum de mers

până să întâlnească armatele lui Eisenhower din Normandia și, dacă nu debarcau la timp, aveau să ajungă prea târziu ca să fie de ajutor, iar bătălia de pe plajă avea să se termine. Totul se învârtia în jurul capturării Romei. La Teheran, ne așteptam, încrezători, să ajungem la Roma repede, până în primăvară, dar lucrul acesta s-a dovedit imposibil. Atacul de la Anzio pentru grăbirea capturării Romei a retras opt sau zece divizii germane de pe teatrul vital, mai mult chiar decât ne așteptam să fie atrase pe Riviera de operațiunea „Nicovala”. Aceasta, era, de fapt, depășită, obiectivul fiind deja realizat. Cu toate acestea, proiectul Riviera a mers mai departe, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

În afară de „Nicovala”, care atârna cumva vag în viitor, unele dintre cele mai bune divizii din Italia fuseseră, pe bună dreptate, destinate principalei operațiuni „Overlord” și navigaseră spre Anglia, înainte de sfârșitul anului 1943. Alexander fusese astfel slăbit și Kesselring fusese întărit. Germanii trimiseseră întăriri în Italia, paraseră lovitura de la Anzio și ne-au oprit să intrăm în Roma chiar până în ajunul zilei D. Lupta dură a înghițit desigur importante rezerve ale inamicului, care ar fi putut altminteri să fie îndreptate în Franța și, cu siguranță, că a ajutat astfel operațiunea „Overlord”, în etapele critice de la început; totuși înaintarea noastră în Mediterana a fost grav stânjenită. Vasele de debarcare erau alt obstacol. Multe dintre ele au fost trimise la „Overlord”. „Nicovala” nu putea fi realizată până ce vasele nu veneau înapoi, iar acest lucru depindea de evenimentele din Normandia. Faptele acestea fuseseră de mult prevăzute și, încă în 21 martie, generalul Maitland Wilson, comandantul suprem în Mediterana, raporta că „Nicovala” nu putea fi lansată înainte de sfârșitul lui iulie. Mai târziu, a amânat-o pentru mijlocul lui august și a declarat că cel mai bun mod de a ajuta operațiunea „Overlord” era de a abandona orice atac pe Riviera și a ne concentra în Italia. Atât el cât și Alexander considerau că cea mai bună contribuție a lor la scopul comun ar fi să continue să preseze, cu toate resursele, în valea râului Po. Mai târziu, cu ajutorul unei operațiuni cu amfibii împotriva peninsulei Istria, în capul Adriaticii, care se întinde la sud de Triest, s-ar crea perspective atrăgătoare de înaintare prin deschiderea de la Ljubljana, spre Austria și Ungaria, și a unei lovituri din altă direcție spre inima Germaniei.

Când Roma a căzut, la 4 iunie, problema a trebuit revăzută. Trebuia să mergem mai departe cu „Nicovala” sau trebuia să facem un nou plan?

În mod firesc, generalul Eisenhower voia să-și întărească atacul în nord-vestul Europei cu toate mijloacele disponibile. Posibilitățile strategice din nordul Italiei nu-l atrăgeau, dar a consimțit să returneze vasele de debarcare, de îndată ce va fi posibil, dacă asta va face ca operațiunea „Nicovala” să fie mai rapidă. Șefii de Stat Major americani erau de acord cu Eisenhower, susținând cu rigiditate concentrarea maximă la punctul decisiv, care, în ochii lor, însemna doar nord-vestul Europei. Ei erau sprijiniți de președinte, care se gândea la înțelegerea făcută cu Stalin, cu multe luni înainte de Teheran. Dar totul se schimbase din cauza întârzierii din Italia.

Domnul Roosevelt a recunoscut că o înaintare prin Ljubljana ar putea

reține trupele germane, dar nu ar atrage nimic din trupele lor aflate în Franța. De aceea, el a cerut ca operațiunea „Nicovala” să fie întreprinsă, bineînțeles, pe seama armatelor noastre din Italia, întrucât „după părerea mea, resursele Marii Britanii și a Statelor Unite nu ne vor permite să menținem două teatre majore în războiul european, fiecare cu misiuni decisive”. Șefii de Stat Major britanici aveau o părere opusă. În loc să debarce pe Riviera, ei preferau să trimită trupe din Italia, pe mare, direct lui Eisenhower. Cu multă previziune, ei remarcău: „Noi credem că organizarea operațiunii «Nicovala» pe o scară care să permită succesul ar schingia atât de mult forțele rămase ale generalului Alexander, încât orice viitoare activitate ar fi limitată la ceva foarte modest”.

Acest conflict direct de opinii, susținut cu sinceritate și argumentat cu căldură de ambele părți, putea fi lămurit, eventual, între președinte și mine și ca atare a avut loc un schimb de telegrame.

Eu am telegrafiat la 28 iunie:

„Împasul între șefii noștri de Stat Major ridică probleme foarte importante. Principala noastră dorință este să-l ajutăm pe generalul Eisenhower în modul cel mai rapid și eficient. Dar nu credem că aceasta implică în mod necesar ruina tuturor problemelor noastre majore în Mediterana și ne deranjează dacă ni se va cere acest lucru... Trebuie să te rog foarte onest să examinezi această problemă singur... Te rog să-ți amintești cum mi-ai vorbit la Teheran despre Istria și cum am introdus-o eu în Conferință în plen. Aceasta s-a înfipt foarte adânc în mintea mea, deși nu este în nici un caz problema imediată pe care o avem de hotărât”

Răspunsul domnului Roosevelt a fost prompt și negativ. El era hotărât să ducă la îndeplinire ceea ce el numea „marea strategie” de la Teheran și anume exploatarea pe deplin a operațiunii „Overlord”, printr-o „înaintare victorioasă în Italia și un asalt cât mai curând în sudul Franței”. Obiectivele politice puteau fi importante, dar operațiunile militare, pentru a fi realizate, trebuiau să fie subordonate lovirii în inima Germaniei printr-o campanie în Europa. Stalin însuși a fost în favoarea operațiunii „Nicovala” și clasificase toate celelalte operațiuni în Mediterana ca fiind de mai mică importanță, iar domnul Roosevelt a declarat că nu o putea abandona fără să-l consulte pe el. Președintele continua:

Interesul și speranțele mele se concentrează asupra înfrângerii germanilor în fața lui Eisenhower și asupra intrării în Germania, și nu să limităm această acțiune în scopul de a realiza un efort major în Italia*. Sunt convins că vom avea suficiente forțe în Italia, chiar cu retragerea forțelor pentru „Nicovala”, pentru a-l alunga pe Kesselring la nord de linia Pisa-Rimini și a menține presiuni grele asupra armatei lui, cel puțin în măsura necesară pentru a reține forța

* Sublinierile mele pe tot parcursul - W. S. C.

lui actuală. Nu pot concepe că germanii ar plăti, cu prețul a încă zece divizii, estimate ca necesare de generalul Wilson, pentru a ne ține în afara nordului Italiei.

Noi putem – și Wilson confirmă lucrul acesta – să retragem imediat cinci divizii (trei americane și două franceze) din Italia, pentru „Nicovola”. *Cele douăzeci și una de divizii rămase, plus diverse brigăzi separate, li vor asigura lui Alexander supraviețuirea adecvată pe teren.*

Dar domnul Roosevelt obiecta împotriva acțiunii în peninsula Istria și a loviturii îndreptate spre Viena prin deschizătura de la Ljubljana, ceea ce dezvăluia atât rigiditatea planurilor militare americane cât și propria lui suspiciune în legătură cu ceea ce el numea o campanie „în Balcani”. El pretindea că Alexander și Smuts, care erau și ei în favoarea opiniei mele, „din mai multe motive naturale și foarte umane”, erau înclinați să nu țină seama de două consecințe vitale. Prima, că operațiunea împiedica „marca strategie”, a doua, ea ar dura probabil prea mult și nu am putea desfășura mai mult de șase divizii. „Nu pot fi de acord”, scria el, cu folosirea de trupe americane împotriva Istriei și în Balcani, și nici nu-i văd pe francezi să fie de acord cu o asemenea folosire a trupelor lor... Din considerente pur politice, eu nu aș supraviețui nici celui mai mic eșec în operațiunea «Overlord», *dacă s-ar ști că forțe destul de mari nu fost îndreptate spre Balcani*”

Nimeni dintre cei implicați în aceste discuții nu s-a gândit vreodată să trimită armate în Balcani, dar Istria și Triest erau poziții strategice și politice care, după cum se vedea foarte clar, puteau exercita reacții profunde și ample; totuși, m-am resemnat și, la 2 iulie, i s-a ordonat generalului Wilson să atace sudul Franței, la 15 august. Pregătirile au început imediat, dar cititorul trebuie să noteze că „Nicovola” a fost rebotezată „Dragon”. Acest lucru s-a făcut în eventualitatea că inamicul ar fi aflat sensul numelui de cod inițial. *

* * *

Totuși, la începutul lui august, s-a produs o schimbare marcată pe câmpul de luptă din Normandia și au urmat mari dezvoltări, iar în data de 7, l-am vizitat pe Eisenhower la cartierul lui general de lângă Portsmouth și i-am prezentat ultima mea speranță de a opri un asalt împotriva sudului Franței. După un prânz agreabil, am avut o lungă și serioasă discuție. Eisenhower li avea cu el pe Bedell Smith și pe amiralul Ramsay. Eu îl adusesem pe Primul Lord al Mării, întrucât mișcarea vaselor era cheia. Pe scurt, am propus să continuăm încărcarea expediției „Dragon”, dar când trupele aveau să fie în vapoare, să le trimitem prin strâmtoarea Gibraltarului și să intrăm în Franța, la Bordeaux. Problema fusese de mult analizată de șefii de Stat Major britanici, iar operațiunea era considerată realizabilă. I-am arătat lui Eisenhower o telegramă pe care i-o trimiseseam președintelui, al cărui răspuns nu îl promisem încă, și am făcut tot posibilul să-l conving. Primul Lord al Mării m-a sprijinit puternic. Amiralul Ramsay

era împotriva schimbării planului de către mine. Bedell Smith, dimpotrivă, s-a declarat puternic în favoarea acestei schimbări bruște a atacului, care va beneficia de toată surpriza pe care o poate oferi puterea maritimă. Eisenhower nu avea resentimente față de părerile șefului său de Stat Major. El încuraja întotdeauna exprimarea liberă a opiniilor în ședințe la nivel înalt, deși, desigur, tot ce se hotăra se executa cu loialitate.

Totuși, nu am putut să-i schimb părerea și, a doua zi, am primit răspunsul președintelui. El telegrafia: „Este opinia mea bine gândită că operațiunea «Dragon» trebuie lansată așa cum s-a plănuțit, cât mai curând posibil, și am deplină încredere că va avea succes și va fi de mare ajutor pentru Eisenhower în alungarea hunului din Franța.”

Nu mai era nimic de făcut.

Merită să notăm că acum trecusem de acea dată din iulie când, pentru prima dată în război, mișcarea marilor armate americane în Europa și creșterea lor în Orientul Îndepărtat făceau ca numărul americanilor aflați în acțiune să fie mai mare decât al nostru. Influența asupra operațiunilor Aliate este de obicei sporită de mari întâriri. Trebuie amintit de asemenea că, dacă ar fi fost acceptate părerile britanice în această chestiune strategică, pregătirile tactice ar fi putut provoca oarecare întârziere, care și aceasta ar fi reacționat asupra argumentării generale.

Am decis acum să mă duc personal în Italia, unde se puteau stabili mai ușor unele chestiuni la fața locului, decât prin corespondență. Ar fi un avantaj foarte mare să văd comandanții și trupele de la care se cerea atât de mult, după ce atât de mult fusese cucerit. Alexander, deși dureros slăbit, își pregătea armatele pentru o nouă ofensivă. Eu eram dornic să-l întâlnesc pe Tito, care putea veni ușor în Italia din insula Vis, unde îl protejam noi. Primul-ministru grec, domnul Papandreu, și câțiva dintre colegii lui puteau veni de la Cairo și urma să facem planuri pentru a-i ajuta să se întoarcă la Atena când aveau să plece germanii. Am ajuns la Neapole în după-amiaza zilei de 11 august și am fost instalat în vila palat, deși nișeluş distrusă, Rivaia, cu o vedere frumoasă spre Vezuviu și spre golf. Aici, generalul Wilson mi-a explicat că se făcuseră toate aranjamentele pentru o conferință, a doua zi dimineața, cu Tito și Subassie, noul premier al guvernului regelui Petru de la Londra. Ei sosiseră deja la Neapole și aveau să ia cina cu noi în seara următoare.

În dimineața zilei de 12 august, mareșalul Tito a venit la vilă. El purta o magnifică uniformă albastră cu auriu, care era foarte strâmtă la guler și deosebit de nepotrivită cu soarele arzător. Uniforma îi fusese dată de ruși și, după cum am fost informat mai târziu, dantela aurie venea din Statele Unite. M-am alăturat lui pe terasa vilei, însoțit de generalul de brigadă MacClean și de un interpret. Am sugerat că poate mareșalul ar vrea să vadă camera de război a generalului și ne-am dus înăuntru. Mareșalul, care era însoțit de doi paznici cu aspect feroce, fiecare cu armă automată, voia să-i aducă înăuntru cu el, în caz de trădare din partea

noastră. A fost convins, cu oarecare dificultate, să renunțe, iar el a propus să-i aducă în schimb la cină, ca să-l păzească.

L-am condus într-o cameră mare, în care hărțile fronturilor acopereau pereții, și am avut o lungă conversație. Am arătat pe hartă peninsula Istria. El era în favoarea unui atac al nostru și a promis să ne ajute. Atunci și în zilele următoare, am făcut tot posibilul să întărim și să intensificăm efortul de război iugoslav și să vindecăm ruptura dintre el și regele Petru.

În după-amiaza de 14 august, am zburat cu avionul Dakota al generalului Wilson în Corsica, să văd debarcarea pe Riviera pe care am încercat din greu să o opresc, dar căreia îi doream tot succesul. De pe distrugătorul britanic *Kimberley*, am urmărit lungul șir de ambarcațiuni de asalt, înaintând în șir continuu spre golful St. Tropez. Pe cât puteam vedea sau auzi, nu s-a tras nici un foc, nici la apropierea flotilelor, nici pe plâji. Vasele de război au încetat să mai tragă, întrucât se părea că nu era nimeni acolo... În 16, m-am întors la Neapole și m-am odihnit acolo noaptea, înainte de a mă duce să-l văd pe Alexander pe front. Cel puțin, m-am purtat civilizat față de operațiunea „Nicovala-Dragon” și m-am gândit că era un lucru bun că am fost în apropierea scenei, ca să arăt interesul pe care i-l purtam. Putem consemna aici, pe scurt, ce s-a întâmplat.

Armata a Șaptea, sub conducerea generalului Patch, fusese destinată să realizeze atacul. Șapte divizii franceze și trei americane, împreună cu o divizie mixtă britanică și una americană aeropurtată, erau sprijinite de nu mai puțin de șase vase de război, douăzeci și unu de crucișătoare și o sută de distrugătoare. În văzduh eram copleșitor de superiori, iar în mijlocul germanilor, în sudul Franței, peste 25 000 de oameni înarmați din rezistență erau gata să se răscoale. Atacul a avut loc dimineața devreme, în 15, între Cannes și Hyères. Pierderile au fost relativ mici și americanii se mișcau repede. În 28, erau dincolo de Valence și Grenoble. Inamicul nu făcea încercări serioase să-i oprească, în afara unei lupte dure la Montelimar, cu o divizie Panzer. Forțele aeriene tactice ale Alișilor li tratau dur pe germani și le distrugeau transportul. Înaintarea lui Eisenhower din Normandia ajunsese aproape în spatele lor, ajungând în 20 august la Sena, la Fontainebleau. Cinci zile mai târziu, trecuseră de Troyes. Elementele supraviețuitoare ale Armatei a Nouăsprezecea germane, ridicându-se la cinci divizii nominale, erau în plină retragere, lăsând 50 000 de prizonieri în mâinile noastre. La 3 septembrie, a fost luat Lyon, Besançon în 8, iar Dijon a fost eliberat de mișcarea de rezistență în 11. În acea zi, operațiunile „Overlord” și „Dragon” au făcut joncțiunea la Sombornon. În triunghiul din sud-estul Franței, prinse de aceste lovituri concentrice, erau izolate rămășițele Armatei Întâia germană, cu peste 30 000 de oameni, care s-au predat de bunăvoie.

Ca să rezumăm povestea, propunerea inițială de la Teheran, din noiembrie 1943, a fost un atac în sudul Franței care să ușureze presiunea

asupra operațiunii „Overlord“. Momentul trebuia să fie cu o săptămână înainte sau după ziua D. Toate acestea se schimbaseră însă datorită celor întâmplate între timp. Amenințarea latentă din Mediterana a fost suficientă ca să mențină zece divizii germane pe Riviera. Doar Anzio însemna că echivalentul a patru divizii inamice era pierdut pentru celelalte front. Când, cu ajutorul acțiunii de la Anzio, întreaga noastră linie de luptă a înaintat, a capturat Roma și a amenințat linia gotică, germanii au adus în grabă încă opt divizii în Italia. Întârzierea capturării Romei și expedierea vaselor de debarcare ca să ajute la „Overlord“ a provocat amânarea acțiunii „Nicovala-Dragon“ până la mijlocul lui august, adică două luni mai târziu decât fusese propusă. De aceea, ea nu a afectat niciun „Overlord“. Fiind lansată cu întârziere, ea nu a atras nici un inamic de pe frontul din Normandia. Deci, nici unul dintre motivele existente în mintea noastră la Teheran nu avea vreo legătură cu ce s-a făcut, iar „Dragon“ nu a produs nici o dispersare a forțelor care se opuneau generalului Eisenhower*. De fapt, în loc să-l ajute pe el, el a fost acela care a ajutat operațiunea, amenințând spatele germanilor care se retrăgeau pe valca Ronului. Asta nu înseamnă că neg faptul că operațiunea, așa cum a fost realizată până la urmă, a adus un ajutor important generalului Eisenhower prin sosirea unei alte armate pe flancul lui drept și deschiderea unei alte linii de comunicație în acea direcție. Pentru asta s-a plătit însă un preț greu. Armata din Italia a fost lipsită de oportunitatea de a da o lovitură formidabilă germanilor și, foarte posibil, să ajungă la Viena înaintea rușilor, cu toate consecințele ce ar fi decurs din asta. Dar, după ce s-a ajuns la decizia finală, eu am dat desigur tot sprijinul operațiunii „Nicovala-Dragon“, deși făcusem tot posibilul să o rețin sau să o deviez.

* * *

În dimineața zilei de 17 august, am plecat cu mașina să mă întâlnesc cu generalul Alexander. Am fost încântat să-l văd pentru prima dată după victorie și după intrarea în Roma. El m-a condus cu mașina la vechiul front de la Cassino, arătându-mi cum se desfășurase bătălia și unde au avut loc principalele lupte. Alexander i-a adus la cină pe principalii săi ofițeri și mi-a explicat pe larg dificultățile și planurile sale. Grupul Cincisprezece de Armată era într-adevăr slăbit și lipsit de resurse. Proiectele noastre ample, pe care le îndrăgisem, trebuiau acum abandonate. Era totuși de datoria noastră să reținem pe frontul nostru cât mai mulți germani. Dacă voiam să realizăm acest scop, era imperativă o ofensivă; dar armata germană, bine integrată, era aproape la fel de puternică pe cât era și a noastră, compusă din atâtea contingente și rase. S-a propus să se atace de-a lungul întregului front, cât mai repede, în 26. Dreapta noastră se va sprijini pe Adriatică iar obiectivul imediat va fi Rimini. Spre vest, sub comanda lui Alexander, se afla Armata a Cincea Americană.

* Prima operațiune majoră în care au luat parte armatele „Dragonului“, după joncțiunea cu forțele lui Eisenhower, a fost la mijlocul lui noiembrie.

Accasta fusese epuizată și mutilată de dragul operațiunii „Nicovala“, dar avea totuși să avanseze viguros.

La 19 august am pornit să-l vizitez pe generalul Mark Clark la Leghorn. Am luat prânzul în aer liber, lângă mare. În discuțiile noastre prietenești și confidențiale, mi-am dat seama cât de dureroasă a fost ruperea în bucăți a acestei bune armate pentru cei care o comandau. Generalul părea amărât că armatei sale i s-a răpit ceea ce el considera a fi o mare ocazie – iar eu nu puteam să nu fiu de acord. Totuși, va înainta cât va putea mai mult spre stânga britanică și va ține frontul ferm. Era târziu și eram foarte obosit când m-am întors la castelul din Siena, unde Alexander a venit din nou la cină.

Când scrii lucrurile pe hârtie pentru a reda sau a explica problemele ample privind o acțiune, se produce un stres mental. Dar toate acestea îți rămân mai adânc întipărite în minte atunci când vezi și simți acțiunea la fața locului. Iată, aici se afla această armată splendidă, din care un sfert era americană, și care a fost redusă până acolo încât nu era destul de puternică pentru a obține rezultate decisive împotriva uriașei puteri în defensivă. Cu încă puțin efort, doar cu jumătate din ce se luase de la noi, am fi putut pătrunde în valea râului Po cu toate posibilitățile strălucitoare și prăzile ce ni se deschideau spre Viena. Dar așa cum erau, forțele noastre, de circa un milion de ostași, puteau juca doar un rol secundar în orice concepție strategică importantă. Cel mult, ele puteau ține inamicul pe frontul lor, cu costul și riscul unei ofensive puternice. Cel mult, își puteau face datoria. Alexander își menținea veselia lui soldățească, dar eu m-am dus la culcare cu o stare de spirit sumbră. În aceste chestiuni mari, dacă eșuezi în a obține calea pe care o dorești nu scapi de răspunderea pentru adoptarea unei soluții inferioare.

Cum ofensiva lui Alexander nu putea începe până în 26, am zburat la Roma în dimineața zilei de 21. Aici mă aștepta un alt set de probleme și urma să întâlnesc un șir întreg de noi persoane. Mai întâi, trebuia să mă ocup de iminenta criză greacă, unul dintre principalele motive ale vizitei mele în Italia. Zvonurile în legătură cu evacuarea Greciei de către germani ridicau intense emoții și discordii în Cabinetul domnului Papadopoulos și dezvăluiau baza slabă și falsă pe care se sprijinea acțiunea comună. Acest lucru făcea cu atât mai necesar ca eu să-l văd pe Papadopoulos și pe cei în care avea el încredere. Ne-am întâlnit în seara aceea. Nici guvernul lui și nici statul grec nu aveau arme sau poliție. El ne-a cerut ajutorul pentru a unifica rezistența greacă împotriva germanilor. În prezent, numai cine nu trebuia avea arme și acțiunea erau o minoritate. I-am spus că nu puteam face promisiuni și să-mi asum obligația de a trimite forțe britanice în Grecia și că despre o asemenea posibilitate nici nu trebuia discutat în public; dar l-am sfătuit să-și transfere imediat guvernul de la Cairo, cu atmosfera lui de intrigă, undeva în Italia, în

apropierea cartierului general al Comandamentului suprem Aliat. A fost de acord să facă aceasta. Cât privea viitorul, i-am spus că nu avem intenția să ne amestecăm în dreptul solemn al poporului grec de a alege între monarhie și republică. Dar trebuie ca poporul grec în întregime și nu doar o mână de doctrinari să decidă într-o chestiune atât de importantă. Deși eu personal eram loial monarhiei constituționale care a luat formă în Anglia, guvernului Majestății Sale îi este indiferent în ce fel se stabilește chestiunea în Grecia, cu condiția să aibă loc un plebiscit corect. Vom vedea ce s-a întâmplat, la timp.

La Roma, am stat la ambasadă iar ambasadorul nostru, Sir Noel Charles, și soția mea s-au devotat treburilor și confortului meu. Îndrumat de sfatul lui, m-am întâlnit cu principalele figuri în acel *débris* al politicii italiene produs de douăzeci de ani de dictatură, de un război dezastruos, de revoluție, de invazie, de ocupație, de controlul Aliat și de alte rele. Printre alții, am avut convorbiri cu signor Bonomi și cu generalul Badoglio, precum și cu tovarășul Togliatti, care se întorsese în Italia la începutul anului, după o lungă ședere în Rusia. Șefii tuturor partidelor din Italia au fost invitați să mă cunoască. Nici unul nu avea un mandat electoral și numele partidelor lor, reînviată din trecut, fuseseră alese privind cu un ochi spre viitor. „Cum se numește partidul vostru?” am întrebat un grup. „Noi suntem comuniștii creștini”, a răspuns șeful lor. Nu m-am putut reține să nu spun: „Probabil că v-a inspirat mult faptul că aveți catacombele atât de la îndemână”. Se pare că n-au înțeles poanta și, privind înapoi, mă tem că gândurile lor trebuie să se fi întors la execuțiile crude pe care germanii le făcuseră atât de recent în aceste vechi monumente. Trebuie însă să fi iertat atunci când faci referințe istorice în Roma. Orașul etern, care se înalță în toate părțile, majestuos și aparent invulnerabil, cu monumentele și palatele lui și cu splendoarea ruinelor care nu fuseseră produse de bombardamente, părea în contrast marcanț cu micile și trecătoarele ființe care se mișcau între granițele lui. M-am întâlnit pentru prima dată și cu prințul moștenitor Umberto, care comanda forțele italiene de pe frontul nostru. Personalitatea lui puternică și atrăgătoare, înțelegerea situației atât militare cât și politice, te împropiatau și îți dădeau un sentiment viu de încredere, cum nu am simțit în discuțiile cu politicienii. Eu am sperat că el va juca un rol în reconstituirea unei monarhii constituționale într-o Italie liberă, puternică, unită. Totuși, asta nu era treaba mea.

Devreme, în 24 august, m-am întors pe calea aerului la cartierul general al lui Alexander de la Siena, locuind într-un castel aflat la o depărtare de câțiva kilometri, iar a doua zi după masă am zburat la cartierul general de luptă al Armatei a Opta a generalului Leese, pe partea Adriaticii. Aici aveam corturi care dădeau spre o priveliște magnifică înspre nord: Adriatica, deși se afla doar la treizeci de kilometri, era ascunsă de masa Muntelui Magiore. Generalul Leese a spus că barajul care o să acopere înaintarea trupelor o să înceapă la miezul nopții. Noi eram bine

plasați ca să vedem linia lungă a luminilor făcute de tunurile îndepărtate. Bubuitul rapid, continuu, al canonadei îmi amintea de primul război mondial. Artileria era folosită desigur pe scară mare. După o oră de așa ceva, am fost bucuros să mă duc la culcare, pentru că Alexander plănuise o plecare devreme și o zi lungă pe front. Mi-a promis de asemenea că mă va duce unde voi dori eu.

Alexander și cu mine am pornit pe la nouă. Aghiotantul lui și Tommy veneau în a doua mașină. Eram deci un grup mic, convenabil. Înaintarea începuse deja de șase ore și se spunea că merge. Dar, deocamdată, nu se puteau forma impresii definite. Mai întâi, am urcat pe o înălțime stâncoasă, în vârful căreia era cocoșată o biserică și un sat. Locuitorii, bărbați și femei, au ieșit să ne salute din prunișele în care se adăposteau. Era imediat vizibil că locul abia fusese bombardat. Zidărie și sfărâmaturi acopereau singura stradă. „Când s-a oprit povestea asta?” a întrebat Alexander micul grup care se adunase în jurul nostru, zâmbind cam strâmb. „Cam în urmă cu un sfert de oră” au răspuns ei. Era o priveliște frumoasă să privești de pe acest bastion al secolelor trecute. Se putea vedea întregul front al ofensivei armatei engleze. Dar, în afară de norșorii de fum al ghiulelelor care explodau peste tot la șapte sau opt mii de metri depărtare, nu era nimic de văzut. Imediat, Alexander a spus că e mai bine să nu stăm mai mult, pentru că inamicul va trage în posturi de observație ca acesta și s-ar putea să înceapă din nou. Așa că ne-am dus câțiva kilometri spre vest și am făcut un picnic la prânz, pe coasia lată a unui deal care ne oferea o vedere aproape tot atât de bună ca și cea din vârf și nu putea atrage atenția.

S-au primit acum știri că trupele noastre au înaintat doi, trei kilometri dincolo de râul Metauro. Aici, înfrângerea lui Hasdrubal precetluisese soarta Cartaginei, așa că am sugerat să-l traversăm și noi. În consecință, ne-am urcat în mașini și, peste o jumătate de oră, eram dincolo de râu, unde drumul șerpuit intra printre livezi de măslini luminate de soare. Având ca ghid un ofițer de la unul dintre batalioanele angajate, am avansat până când zgomotul focului puștilor și mitralierelor ne-a arătat că ne apropiam de linia frontului. Imediat, mâini avertizatoare ne-au oprit. Se părea că era un câmp minat și era indicat să mergem doar pe unde au trecut alte vehicule în siguranță. Alexander și aghiotantul lui s-au dus în recunoaștere spre o clădire cenușie de piatră, pe care o dețineau trupele noastre și despre care se spunea că oferă o vedere bună de aproape. Era evident pentru mine că se dădea o luptă ușoară. După câteva minute, a venit aghiotantul și m-a dus la șeful lui, care găsisese un loc foarte bun în clădirea de piatră, de fapt un vechi castel ce dădea spre o prăpastie destul de mare. Aici se vedea tot ce era posibil de văzut. Germanii trăgeau cu puștile și cu mitralierele din tufișuri dese de pe partea mai îndepărtată a văii, la vreo cinci sute de metri mai departe. Linia noastră a frontului era sub noi. Tirul era nesistematic și intermitent. Dar eram cel mai aproape posibil de inamic și a fost ziua când am auzit cele mai multe împușcături

În timpul celui de al doilea război mondial. După vreo jumătate de oră, ne-am întors la mașină și am luat din nou drumul spre râu, menținându-ne atent pe propriile noastre urme sau ale altor vehicule. La râu, am întâlnit coloanele de infanterie de sprijin, înaintând ca să dea greutate slabei noastre linii, iar pe la ora cinci eram din nou acasă la cartierul general al generalului Leese, unde știrile de pe întregul front al armatei erau imediat marcate pe hartă. În ansamblu, Armata a Opta înaintase din zori circa șapte mii de metri pe un front de vreo cincisprezece-șaisprezece kilometri și pierderile nu au fost deloc grele. Era un început încurajator.

* * *

A doua zi dimineață mi-a sosit multă corespondență de lucru, atât telegrame cât și valiză diplomatică. Se părea că generalul Eisenhower era îngrijorat de apropierea unor divizii germane care fuseseră retrase din Italia. Eram bucuros că ofensiva noastră, pregătită în condiții deprimante, a început. Am schițat o telegramă către președinte, explicându-i poziția așa cum am aflat-o de la generalii de la fața locului și din propriile mele constatări. Am vrut să-i transmit într-un mod necontroversat sentimentul nostru de frustrare și, în același timp, să-i indic speranțele mele și ideile de viitor. Dacă aș putea reînvia interesul președintelui în această sferă, am putea eventual menține viu scopul nostru privind o înaintare spre Viena. După ce am explicat planul lui Alexander, am încheiat astfel:

N-am uitat niciodată discuția noastră de la Teheran în legătură cu Istria și sunt sigur că sosirea unei armate puternice în Triest și Istria, în patru sau cinci săptămâni, ar avea un efect cu mult în afara valorilor pur militare. Oamenii lui Tito ne-ar aștepta la Istria. Nu pot să-mi imaginez care vor fi atunci condițiile din Ungaria, dar, oricum, vom fi în poziția de a ne folosi deplin de orice nouă situație importantă.

Nu am trimis acest mesaj până nu am ajuns la Neapole, de unde am plecat în 28, și nici nu am primit răspuns decât la câteva zile după ce am ajuns acasă. Domnul Roosevelt mi-a răspuns atunci:

Îți împărtășesc încrederea că diviziile Aliate pe care le aveam în Italia sunt suficiente ca să îndeplinească sarcina din fața lor și că comandantul va duce lupte fără oprire, cu scopul de a sfărâma forțele inamice... Cât privește folosirea exactă a forțelor din Italia în viitor, asta este o problemă pe care o putem discuta (curând)... Cu actualele condiții haotice ale germanilor din sudul Franței, sper că joncțiunea forțelor din nord și sud poate fi obținută la o dată mult mai avansată decât s-a anticipat.

Vom vedea că ambele aceste speranțe s-au dovedit zadărnice. Armata pe care am debarcat-o pe Riviera, cu un cost atât de dureros pentru operațiunile noastre din Italia, a ajuns prea târziu ca să-l ajute pe

Eisenhower în prima luptă principală din nord, în timp ce ofensiva lui Alexander n-a reușit, cu o marjă foarte mică, să realizeze succesul pe care-l merita și de care aveam atâta nevoie. Italia nu avea să fie în întregime liberă încă opt luni; mișcarea spre dreapta, spre Viena, nu ni s-a aprobat și, cu excepția Greciei, puterea noastră militară de a influența eliberarea Europei de sud-est dispăruse.

* * *

Restul poveștii se poate spune repede. Atacul armatei a Opta prospera și a început bine. I-a surprins pe germani și, până la 1 septembrie, a pătruns linia gotică pe un front de treizeci de kilometri. Până în 18, linia fusese ocolită în capătul de est de Armata a Opta și străpunsă în centru de americani.

Deși cu prețul unor importante pierderi, se obținuse un mare succes și viitorul arăta plin de speranță. Dar Kesselring a primit noi întăriri, până când diviziile lui germane s-au ridicat la douăzeci și opt în total. Adunând două divizii din sectoare mai liniștite, el a început contraatacul care, adăugat la dificultățile noastre de aprovizionare prin trecătorile munților, a oprit înaintarea Aliaților. Apărarea era încăpățănată, terenul era dificil și ploua tare. Momentul culminant s-a produs lângă Bologna, între 20 și 24 octombrie, când generalul Mark Clark a reușit aproape să treacă prin spatele inamicului care era cu fața spre Armata a Opta. Atunci, după cum spune Alexander, „ajutați de ploi torențiale și vânturi puternice și de extenuarea Armatei a Cincea, germanii au ținut ferm linia”. Vremea era îngrozitoare. Ploile puternice au umflat nenumăratele râuri și canalele de irigații și au transformat terenurile agricole într-o mlaștină, cum fuseseră înainte. În afara șoselelor, mișcarea era adesea imposibilă. Trupele înaintau cu cea mai mare dificultate. Deși speranțele unei victorii decisive dispăruseră, prima datorie a armatelor din Italia rămăsese aceea de a menține presiunea și de a împiedica inamicul să trimită ajutoare armatelor germane greu presate pe Rin. Așa că am continuat să luptăm oricând se avea o perioadă de timp suficient de bun. Dar, de la mijlocul lui noiembrie, nu a mai fost posibilă nici o ofensivă majoră. Se făceau mici înaintări când se oferea o ocazie, dar abia în primăvară armatele au fost recompensate cu victoria pe care o meritaseră și pe care aproape o cuceriseră în toamnă.

Capitolul XV

VICTORIILE RUSEȘTI

Cititorul trebuie să se întoarcă acum la lupta din Rusia care, ca proporție, depășea cu mult operațiunile de care s-a ocupat până acum relatarea mea și care constituia, bineînțeles, baza pe care armatele britanică și americană au apropiat apogeul războiului. Rușii au dat inamicului lor prea puțin timp ca să-și revină după înfrângerile severe de la începutul iernii 1943. La mijlocul lui ianuarie 1944, ei au atacat pe un front de vreo 180 de kilometri, de la lacul Ilmen la Leningrad, și au străpuns fortificațiile din fața orașului. Mai la sud, la sfârșitul lui februarie, germanii au fost împinși înapoi până la lacul Peipus. Leningradul a fost eliberat definitiv și rușii se aflau la granița statelor baltice. Lupte grele la vest de Kiev i-au obligat pe germani să se întoarcă spre vechea frontieră a Poloniei. Tot frontul de sud era în flăcări și linia germană era adânc pătrunsă în numeroase puncte. O mare pungă de germani încercuiți a fost lăsată în urmă, la Kerson, de unde puțini au scăpat. În luna martie, rușii au continuat să preseze, menținându-și avantajul pe toată linia, ca și în văzduh. De la Gomel la Marca Neagră, invadatorii erau în plină retragere, care nu s-a terminat până nu au fost împinși peste Nistru, în România și Polonia. Apoi, topirea zăpezii în primăvară le-a dat un scurt răgaz. Totuși, în Crimeea mai erau posibile operațiuni, iar în aprilie, rușii s-au pornit să distrugă Armata a Șaptesprezecea germană și să recâștige Sevastopolul.

Magnitudinea acestor victorii a ridicat probleme de largă importanță. Armata Roșie se iveau amenințător asupra Europei centrale și de est. Ce avea să se întâmple cu Polonia, Ungaria, România, Bulgaria și, mai presus de toate, cu Grecia pentru care ne-am străduit atât și am sacrificat atât de mult? Va trece oare Turcia de partea noastră? Va fi oare Iugoslavia înecată de potopul rusesc? Europa postbelică părea să ia formă și unele aranjamente politice cu sovieticii deveneau urgente.

La 18 mai, ambasadorul sovietic la Londra a venit la Ministerul de Externe ca să discute o sugestie făcută de domnul Eden, și anume ca, pentru moment, U.R.S.S. să considere problemele României ca fiind de resortul ei, în condiții de război, și să ne lase nouă Grecia. Rușii erau gata să accepte treaba asta, dar voiau să știe dacă ne-am consultat cu

Satele Unite. Dacă da, ei ar fi de acord. În consecință, în 21 am trimis o telegramă personală domnului Roosevelt.

... Sper că vei putea da acestei propuneri binecuvântarea dumată. Nu vreau, bineînțeles, să tăiem Balcanii în sfere de influență și, acceptând aranjamentul, trebuie să arătăm clar că acesta se aplică doar în condiții de război și nu va afecta exercitarea drepturilor și răspunderilor pe care le va avea fiecare dintre cele trei Mari puteri la stabilirea păcii și, ulterior, cu privire la întreaga Europă. Aranjamentul nu va implica desigur nici o schimbare în actuala colaborare între dumneata și noi în formularea și executarea politicii Aliate față de aceste țări. Avem sentimentul, totuși, că aranjamentul propus acum va fi folositor pentru prevenirea oricăror divergențe de politică între noi și ei în Balcani.

Primele reacții ale Departamentului de stat au fost reci: Domnul Hull era nervos la orice sugestii care „ar putea să pară că miroase a crearea sau acceptarea ideii de sfere de influență”, iar la 11 iunie, președintele a telegrafiat:

... Pe scurt, recunoaștem că guvernarea militară responsabilă din fiecare teritoriu va lua în mod inevitabil deciziile necesare în urma evenimentelor militare, dar suntem convingiți că tendința naturală ca asemenea decizii să se extindă la alte domenii decât cele militare ar fi înălțată de o înțelegere de tipul sugerat. După părerea noastră, acest lucru ar avea ca rezultat persistența divergențelor între dumneata și sovietici și împărțirea regiunii Balcanilor în sfere de influență, în ciuda intenției declarate de a limita aranjamentele la chestiuni militare.

Noi credem că ar fi preferabil să se facă eforturi pentru crearea unui aparat consultativ, care să spulbere neînțelegerile și tendințele spre dezvoltarea unor sfere exclusive.

Am fost foarte preocupat de acest mesaj și am răspuns în aceeași zi:

... Acțiunea este paralizată dacă fiecare trebuie să consulte pe fiecare despre orice, înainte de a întreprinde ceva. Evenimentele vor lua-o totdeauna înaintea situațiilor schimbătoare din aceste regiuni balcanice. Cineva trebuie să aibă puterea de a plănuși și acționa. Un Comitet Consultativ ar fi doar o obstrucție, și va fi mereu anulat, în cazuri de urgență, de schimbările de vederi reciproce între dumneata și mine, sau dintre unul dintre noi și Stalin.

Vezi ce s-a întâmplat de Paște. Am putut face față acelei răscoale din rândul forțelor armate grecești, în concordanță cu propriile dumată păreri. Aceasta pentru că eu am putut da tot timpul ordine comandanților militari, care, la început, au susținut concilierea și, mai presus de toate, să nu se folosească forța sau amenințarea cu forța. S-au pierdut foarte puține vieți. Situația din Grecia s-a îmbunătățit imens și, dacă se menține fermitatea, ea va fi salvată din confuzie și

dezastru. Rușii sunt gata să ne lase să luăm conducerea în problemele grecești, ceea ce înseamnă că E. A. M.* și tot răul provocat de acesta poate fi controlat de forțele naționale ale Greciei... Dacă, în condițiile unor asemenea dificultăți, ar fi trebuit să consultăm alte puteri și ar fi început un șir de telegrame în trei sau patru unghiuri, singurul rezultat ar fi fost haosul sau neputința.

Mie mi se pare că, având în vedere că rușii sunt gata să invadeze România în forță și că vor ajuta România să revină o parte a Transilvaniei de la Ungaria în cazul când România intră în joc, lucru pe care l-ar putea face având în vedere toate acestea, ar fi bine să urmărim exemplul sovietic, având în vedere că nici voi și nici noi nu vom avea trupe acolo și că, oricum, vor face tot ce vor dori rușii... În rezumat, propun ca aranjamentul pe care l-am prezentat în mesajul din 31 mai să fie acceptat de probă pe trei luni, după care să poată fi revizuit de cele trei puteri.

La 13 iunie, președintele a fost de acord cu această propunere, dar a adăugat: „Trebuie să avem grijă să arătăm clar că nu stabilim nici un fel de sferă de influență pentru perioada de după război“. Am împărtășit acest punct de vedere și i-am răspuns a doua zi:

„Îți sunt adânc recunoscător pentru telegrama dumată. I-am cerut ministrului de Externe să-i transmită informația lui Molotov și să-i explice clar că rațiunea limitei de trei luni este ca să nu judecăm dinainte problema stabilirii sferelor de influență de după război.

În după-amiaza aceea, am informat Cabinetul de Război asupra situației și s-a căzut de acord că, în condiția acelei limite în timp de trei luni, Ministerul de Externe să informeze guvernul sovietic că acceptăm această diviziune generală a răspunderii. Acest lucru s-a făcut la 19 iunie. Totuși, președintele nu era mulțumit de felul în care am acționat, drept care am primit un mesaj îndurerat în care scria: „Noi am fost tulburați că oamenii dumată au discutat cu noi problema asta abia după ce ea a fost propusă rușilor.“ La 23 iunie, ca răspuns la mustrare, i-am schițat președintelui situația, așa cum o văd eu de la Londra:

Rușii sunt singura putere care poate face ceva în România... Pe de altă parte, povara cu Grecia rămâne aproape în întregime pe seama noastră și așa a fost de când am pierdut 40 000 de oameni într-o încercare zadarnică de a-i ajuta, în 1941. La fel ne-ai lăsat să ne jucăm cartea în Turcia, dar totdeauna în politică te-am consultat pe dumneata și cred că am fost de acord cu privire la linia ce trebuie urmată. Ar fi foarte ușor pentru mine ca, pe principiul general al alunecării spre stânga, care este populară în politica externă, să las lucrurile să se maturizeze, până ce regele Greciei va fi probabil obligat

* „Frontul de Eliberare Națională“ cunoscut prin inițialele grecești ca E. A. M. și aflate predominant sub control comunist.

Operațiunile de pe frontul rusesc, iunie 1944 - ian. 1945

să abdice și E. A. M. va face să domnească teroarea în Grecia, obligându-i pe săteni și alte clase să formeze Batalioane de Securitate sub auspiciile germane, pentru a evita anarhia totală. Singurul mod de a evita acest lucru este să-i conving pe ruși să nu mai sprijine E. A. M. și să n-o mai împingă înainte cu toată forța lor. De aceea, am propus rușilor un aranjament care să funcționeze temporar, pentru mai buna conducere a războiului. Aceasta a fost doar o propunere și trebuia prezentată duminică pentru acceptare.

Am acționat de asemeni încercând să adun laolaltă forțele lui Tito cu cele din Serbia, ca toți să adere la guvernul regal iugoslav, pe care l-am recunoscut amândoi. Ai fost informat și dumneata, în fiecare etapă, asupra felului cum ducem această grea povară care, în prezent, se sprijină doar pe noi. Și aici, nimic nu ar fi mai ușor decât să-l aruncăm pe rege și guvernul regal iugoslav în gura lupilor și să lășăm să izbucnească în Iugoslavia un război civil, spre bucuria germanilor. Eu mă străduiesc să scot ordine din haos, în ambele cazuri, și îmi concentrez toate eforturile împotriva dușmanului comun. Te-am ținut și pe dumneata mereu informat și sper că-mi acorzi încrederea și ajutorul în sferele de acțiune în care inițiativa ne aparține nouă.

Răspunsul domnului Roosevelt a încheiat această dispută ca între prieteni. „Se pare, a telegrafiat el, că amândoi am acționat unilateral în mod nepotrivit, într-o direcție pe care amândoi o recunoaștem acum că a fost doar un expedient în momentul respectiv. Este esențial ca totdeauna să fim de acord în probleme legate de efortul nostru Aliat de război.”

„Poți fi sigur, i-am răspuns eu, că voi căuta totdeauna înțelegerea între noi, în toate problemele, înainte, în timpul și după ivirea lor”.

Dificultățile au continuat totuși la nivel guvernamental. Stalin, de îndată ce și-a dat seama că americanii aveau îndoieli, a insistat să-i consulte direct și, în cele din urmă, nu am fost în stare să ajungem la o înțelegere finală în legătură cu divizarea răspunderilor în peninsula Balcanică. La începutul lui august, rușii au trimis din Italia, printr-un subterfugiu, o misiune la E. L. A. S., componenta militară a E. A. M. în nordul Greciei. În lumina opoziției oficiale americane și a acestui exemplu de rea-credință sovietică, am abandonat efortul nostru de a ajunge la o înțelegere majoră, până cu două luni mai târziu, când m-am întâlnit cu Stalin la Moscova. Până atunci, multe se întâmplaseră pe frontul de est.

În Finlanda, trupele rusești, foarte diferite în calitate și armament față de cele care au luptat acolo în 1940, au străpuns linia de fortificații Mannerheim, au redeschis calea ferată de la Leningrad la Murmansk, terminalul convoaielor noastre arctice, și, până la sfârșitul lui august, i-au obligat pe finlandezi să ceară armistițiu. Principalul lor atac pe frontul german a început la 23 iunie.

Multe orașe și sate fuseseră transformate în poziții puternice, cu fortificații în jurul lor, dar erau înconjurare succesiv și lichidate, în timp

ce Armata Roșie se scurgea prin spațiile dintre ele. La sfârșitul lui iulie, ajunseseră la Niemen, la Kowno și Grodno. Aici, după o înaintare de 350 de kilometri în cinci săptămâni, s-au oprit temporar ca să se reaprovizioneze. Pierderile germanilor au fost zdrobitoare. Douăzeci și cinci de divizii au încetat să mai existe și un număr egal erau înconjurate în Kourland (Letonia)*. Doar în 17 iulie, 57 000 de prizonieri au trecut prin Moscova – cine știe încotro?

Spre sudul acestor victorii se întindea România. Până spre sfârșitul lui august, fusese trecută linia germană de la Cernăuți la Marea Neagră, care bara drumul spre terenurile petrolifere de la Ploiești și spre Balcani. Linia fusese slăbită de retragerea trupelor pentru susținerea liniei frontului din nord și, sub un violent atac care a început la 22 august, s-a dezintegrat rapid. Ajutat cu debarcări pe coastă, rușii i-au terminat repede pe inamici. Au fost pierdute șaisprezece divizii germane. La 23 august, *un coup d'état* la București, organizat de tânărul rege Mihai și consilierii săi apropiați, a dus la o completă răsturnare a întregii poziții militare. Armatele române l-au urmat pe regele lor, până la ultimul om. Cu trei zile înainte de sosirea trupelor sovietice, forțele germane au fost dezarmate sau se retrăseseră dincolo de frontiera de nord. Până la 1 septembrie, Bucureștiul a fost evacuat de germani. Armatele române s-au dezintegrat și țara a fost ocupată. Guvernul român a capitulat. Bulgaria, după o încercare de ultim moment de a declara război Germaniei, a fost copleșită. Îndreptându-se spre vest, armatele rusești au urcat în sus, pe Dunăre și prin munții Transilvaniei, spre granița ungară, în timp ce flancul stâng, la sud de Dunăre, s-a aliniat la frontiera Iugoslaviei. Aici s-au pregătit pentru marea acțiune spre vest, care, în timp, avea să-i ducă la Viena.

În Polonia a fost o tragedie care necesită o relatare mai amănunțită.

* * *

Spre sfârșitul lui iulie, armatele ruse se aflau în fața râului Vistula și toate informațiile indicau că, în viitorul foarte apropiat, Polonia va fi în mâinile rușilor. Conducătorii Armatei poloneze din ilegalitate, care era devotată guvernului de la Londra, trebuiau acum să decidă când să declanșeze o insurecție generală împotriva germanilor, pentru a grăbi eliberarea țării lor și a-i împiedica să ducă grele acțiuni defensive pe teritoriul Poloniei și în special în Varșovia. Comandantul polonez, generalul Bor Komorowski, și consilierul lui civil erau autorizați de guvernul de la Londra să proclame o insurecție generală când vor considera potrivit. Momentul părea într-adevăr oportun. La 20 iulie, a venit vestea despre complotul împotriva lui Hitler, urmată repede de înaintarea Aliată de pe capul de pod din Normandia. Pe la 22 iulie, polonezii au interceptat mesaje radio de la Armata a patra germană de Panzer, care ordona o retragere generală la vest de Vistula. În aceeași zi, rușii au traversat râul

* Gudenan, *Panzer Leader*, pag. 352.

și patrulele lor au înaintat în direcția Varșoviei. Nu încăpea îndoială că se apropia o prăbușire generală.

Atunci, generalul Bor a decis să organizeze o răscoală majoră și să elibereze orașul. El avea circa patruzeci de mii de oameni și rezerve de alimente și muniție pentru o luptă ce ar dura între șapte și zece zile. Se puteau auzi deja zgomotele tunurilor rusești, dincolo de Vistula. Forța aeriană sovietică a început să-i bombardeze pe germanii din Varșovia, de pe aerodromurile recent capturate din apropierea capitalei, dintre care cel mai apropiat era la doar douăzeci de minute de zbor. În același timp, în estul Poloniei s-a format un Comitet Comunist de Eliberare Națională, iar rușii au anunțat că teritoriul eliberat va fi pus sub controlul lor. Stații de radio sovietice îi chemau deja, de mai mult timp, pe polonezi să abandoneze orice precauție și să pornească o revoltă generală împotriva germanilor. La 29 iulie, cu trei zile înainte de a începe răscoala, postul de radio al Moscovei a transmis un apel al comuniștilor polonezi către populația din Varșovia, care spunea că acum se aud deja tunurile eliberării și îi chema la luptă contra germanilor, de data asta la o acțiune decisivă. „Pentru Varșovia, care nu a cedat și a continuat să lupte, ora acțiunii a sosit.” După ce a arătat că planul german de a ridica puncte de apărare va avea ca rezultat distrugerea treptată a orașului, emisiunea de radio s-a încheiat amintindu-le locuitorilor că „totul este pierdut, dacă nu e salvat prin efort activ” și că „prin lupta activă directă, în stradă, în case etc., momentul eliberării finale a Varșoviei va fi grăbit și viețile fraților noștri vor fi salvate.”

În seara de 31 iulie, comandamentul de ilegalitate din Varșovia a aflat vestea că tancurile sovietice au pătruns, prin fortificațiile germane, în estul orașului. Postul de radio militar german a anunțat: „Azi, rușii au pornit un atac general asupra Varșoviei, din sud-est.” Trupele rusești erau acum în puncte situate nu mai departe de cincisprezece kilometri. În capitală, comandamentul din ilegalitate a ordonat o insurecție generală la ora 5 p.m. a doua zi. Generalul Bor a descris el însuși ce s-a întâmplat:

Exact la ora cinci, mii de ferestre au strălucit, fiind deschise. Din ele, o grindină de gloanțe a căzut pe germanii care treceau, ciurund clădirile și formațiile lor aflate în marș. Cât ai clipi din ochi, civilii rămași pe străzi au dispărut. Din intrările caselor, oamenii noștri au ieșit la atac. În cincisprezece minute, un oraș întreg de un milion de locuitori era cufundat în luptă. Orice fel de circulație s-a oprit. Varșovia a încetat să mai existe ca nod de comunicație important, unde convergeau drumurile din nord, sud, est și vest în imediata apropiere a spatelui frontului german. Începuse bătălia pentru oraș.

Vestea a ajuns la Londra a doua zi și am așteptat cu îngrijorare să aflăm mai multe. Radioul sovietic tăcea și activitatea aeriană sovietică a încetat. La 4 august, germanii au început să atace din punctele întărite pe care le dețineau în oraș și în suburbii. Guvernul polonez ne-a spus

de nevoia agonizantă de a se trimite aprovizionare pe calca acruului. Insurgenții aveau acum împotriva lor cinci divizii germane adunate în grabă. Fusese adusă din Italia divizia Hermann Goering și încă două divizii SS au sosit mai târziu.

În consecință, i-am telegrafiat lui Stalin:

La cererea urgentă a Armatei poloneze din ilegalitate, vom lansa din avion, în funcție de vreme, circa șazeci de tone de echipament și muniții în cartierul de sud-vest al Varșoviei, unde se afirmă că o revoltă poloneză împotriva germanilor e în plină desfășurare. Ei spun de asemeni că fac apel la ajutorul rusesc, care pare că e foarte aproape. Sunt atacați de o divizie și jumătate germană. Aceasta ar putea fi de ajutor pentru operațiunea voastră.

Răspunsul a fost prompt și trist:

Am primit mesajul duminică despre Varșovia. Cred că informația care vi s-a comunicat de către polonezi este mult exagerată și nu inspiră încredere. Se poate ajunge la această concluzie din însuși faptul că emigranții polonezi au afirmat deja că ei înșiși au capturat Birna cu câteva unități rătăcite ale Armatei interioare și au anunțat asta chiar și la radio. Dar lucrul acesta nu corespunde nicidecum faptelor. Armata interioară a polonezilor e formată din câteva detașamente pe care le numesc incorect divizii. Nu au nici artilerie, nici aviație și nici tancuri. Nu știu cum asemenea detașamente pot ocupa Varșovia, pentru apărarea căreia germanii au adus patru divizii de tancuri, printre care divizia Hermann Goering.

Între timp, lupta continua, stradă cu stradă, împotriva tancurilor „Tiger”, iar până la 9 august, germanii realizaseră o pătrundere, traversând orașul până la Vistula, rupând districtele deținute de polonezi în sectoare izolate. Încercările curajoase ale Forțelor Aeriene Regale, cu chipaje poloneze, britanice și din dominioane, de a zbura în ajutorul Varșoviei de pe baze din Italia erau atât pierdute cât și neadecvate. Două avioane au apărut la 4 august și alte trei cu patru nopți mai târziu.

* * *

Primul-ministru polonez, Mikolajczyk, fusese la Moscova din 30 iulie, încercând să stabilească un soi de termeni cu guvernul sovietic care recunoscuse Comitetul Comunist Polonez de Eliberare Națională, Comitetul de la Lublin, cum îi spuneam noi, ca pe viitorul administrator al țării. Aceste negocieri au fost duse în timpul primelor zile ale răscoalei din Varșovia. Mesaje de la generalul Bor îi parvenea zilnic lui Mikolajczyk, rugându-se pentru muniție și arme antitanc și pentru ajutor din partea Armatei Roșii. Între timp, rușii făceau presiuni pentru o înțelegere privind frontierele postbelice ale Poloniei și crearea unui guvern comunist. O ultimă convorbire nefructuoasă a avut loc cu Stalin la 9 august.

În noaptea de 16 august, Vășinski l-a chemat pe ambasadorul Statelor Unite la Moscova și, explicându-i că voia să evite posibilitatea unei neînțelegeri, i-a citit următoarea declarație uluitoare:

Guvernul sovietic nu poate, desigur, să obiecteze ca avioane britanice sau americane să parașuteze arme în regiunea Varșoviei, întrucât e o treabă americană și britanică. Dar obiectează în mod hotărât ca avioanele americane sau britanice, după ce aruncă arme în Varșovia, să aterizeze pe teritoriul sovietic, întrucât guvernul sovietic nu dorește să se asocieze direct sau indirect cu aventura de la Varșovia.

În ziua următoare, am primit de la Stalin următorul mesaj îmbrăcat în termeni mai blânzi:

După convorbirea cu domnul Mikolajczyk, am dat ordin comandamentului Armatei Roșii să parașuteze intens arme în sectorul Varșoviei. A fost lansat și un ofițer de legătură, parașutist, care, conform raportului comandamentului, nu și-a atins obiectivul și a fost ucis de germani.

Apoi, familiarizându-mă mai mult cu chestiunea Varșoviei, sunt convins că acțiunea din Varșovia reprezintă o aventură necugetată și teribilă, care provoacă mari sacrificii populației. Aceasta nu s-ar fi întâmplat dacă ei ar fi informat comandamentul sovietic înainte de începerea acțiunii în Varșovia și dacă polonezii ar fi menținut contactul cu acesta.

În situația care a apărut, comandamentul sovietic a ajuns la concluzia că trebuie să se dezasocieze de aventura de la Varșovia, întrucât nu-și poate lua răspunderea, direct sau indirect, pentru acțiunea de la Varșovia.

După relatarea lui Mikolajczyk, primul paragraf al telegramei este complet neadevărat. Doi ofițeri au ajuns în siguranță la Varșovia și au fost primiți de comandamentul polonez. Un colonel sovietic a fost și el acolo câteva zile și a trimis mesaje la Moscova, via Londra, cerând sprijin pentru insurgenți.

Patru zile mai târziu, Roosevelt și cu mine i-am trimis lui Stalin următorul apel comun, pe care l-a schițat președintele:

Ne gândim ce va spune opinia publică mondială dacă antinaziștii din Varșovia sunt într-adevăr abandonați. Noi credem că toți trei ar trebui să facem tot ce e posibil ca să salvăm de acolo cât mai mulți patrioți posibil. Sperăm că veți lansa imediat aprovizionare și muniții patrioților polonezi din Varșovia, sau veți fi de acord să ajutați avioanele noastre să facă repede lucrul acesta. Sperăm că veți aproba. Elementul timp este de extremă importanță.

Iată răspunsul pe care l-am primit:

Am primit mesajul dumatile și al domnului Roosevelt despre Varșovia. Doresc să-mi exprim părerea.

Mai curând sau mai târziu, adevărul despre grupul de criminali care s-au lansat în aventura de la Varșovia pentru a pune mâna pe putere va deveni cunoscut tuturor. Acești oameni au exploatat buna credință a locuitorilor Varșoviei, aruncând oameni aproape neînarmați împotriva tunurilor, tancurilor și avioanelor germane. A apărut o situație în care fiecare zi servește nu polonezilor, pentru eliberarea Varșoviei, ci hitleriștilor care împușcă în mod inuman locuitorii Varșoviei.

Din punct de vedere militar, situația care a apărut prin atragerea crescândă a atenției germanilor spre Varșovia, este la fel de neprofitabilă pentru Armata Roșie ca și pentru polonezi. Între timp, trupele sovietice, care au întâmpinat recent noi și notabile eforturi ale germanilor de a trece la contraatac, fac tot posibilul să sfârșame aceste contraatacuri ale hitleriștilor și să treacă la un nou atac pe scară mare în regiunea Varșoviei. Nu poate încăpea înădială că Armata Roșie nu-și precupește eforturile de a-i înfrânge pe germanii din jurul Varșoviei și de a elibera Varșovia pentru polonezi. Acesta va fi cel mai bun și mai eficient ajutor pentru polonezii care sunt antinaziști.

* * *

Între timp, agonia Varșoviei a atins culmea. După cum telegrafia un martor ocular, „noaptea trecută, [11 august] forțele germane de tancuri au făcut eforturi susținute să schimbe oamenii de la niște puncte înălțate din oraș. Totuși, asta nu e o treabă ușoară, pentru că, la colțul fiecărei străzi, sunt ridicate baricade uriașe, construite în majoritate din pavaje de ciment smulse de pe străzi în acest scop. În majoritatea cazurilor, încercările au eșuat, astfel încât echipajele tancurilor și-au răcorit nemulțumirea dând foc mai multor case și bombardând altele de la distanță. În multe cazuri, au dat foc și morșilor care zac pe străzi în multe locuri...

Când germanii aduc provizii cu tancurile, ei mână înaintea lor 500 de femei și copii ca să împiedice trupele poloneze să-i atace. Mulți dintre aceștia au fost uciși sau răniți. Același gen de acțiuni au fost raportate din multe alte părți ale orașului.

Morșii sunt îngropați în curți și în piețe. Situația alimentelor se deteriorează continuu dar până în prezent nu este foamete. Azi [15 august] nu curge deloc apa în țevi. Se obține doar din puțuri rare și din rezerve casnice. Toate cartierele orașului sunt sub tirul artileriei și sunt multe incendii. Parașutarea de provizii a ridicat moralul. Toată lumea vrea să lupte și va lupta, dar nesiguranța unei încheieri rapide este deprimantă...”

Bătălia se desfășura literalmente în subteran. Singurul mijloc de comunicare între sectoarele deținute de polonezi era prin canale. Germanii aruncau grenade și bombe cu gaze în gurile de canal. Aveau loc lupte

În întuneric deplin, între oameni scufundați până la piept în excremente, luptându-se uneori corp la corp, cu cușite, sau înecându-și oponentul în mizerie. Deasupra solului, artileria germană și luptătorii dădeau foc unor mari suprafețe ale orașului.

* * *

Am sperat că americanii ne vor sprijini printr-o acțiune drastică, dar domnul Roosevelt a fost împotriva. La 1 septembrie, l-am primit pe Mikolajczyk la întoarcerea de la Moscova. Nu puteam să-i ofer prea multă reconfortare. Mi-a spus că era gata să propună un aranjament politic cu Comitetul de la Lublin, oferindu-le paisprezece locuri într-un guvern combinat. Aceste propuneri au fost dezbătute sub tirul armelor de reprezentanții ilegaliștilor polonezi chiar la Varșovia. Sugestia a fost acceptată în unanimitate. Majoritatea celor care au luat parte la aceste decizii au fost judecați un an mai târziu pentru „trădare”, în fața unui tribunal sovietic, la Moscova.

Când Cabinetul s-a întrunit, în noaptea de 4 septembrie, am considerat chestiunea atât de importantă încât am făcut febră și m-am dus direct din pat în camera noastră subterană. Noi ne-am întâlnit pentru multe probleme neplăcute. Nu-mi amintesc nici o ocazie în care toți membrii cabinetului nostru să fi arătat atâta furie, fie ei conservatori, laburiști sau liberali. Toți simțeau la fel. Mi-ar fi plăcut să spun: „Trimitem avioanele noastre să aterizeze pe teritoriile voastre, după ce lasă aprovizionarea la Varșovia. Dacă nu-i tratați cum se cuvine, vom opri toate convoaiele, chiar din acest moment.” Dar cititorul acestor pagini, după ani de zile, trebuie să-și dea seama că fiecare trebuia să se gândească la situația a milioane de oameni care luptau în bătălia mondială și că trebuia uneori să te supui într-un mod îngrozitor, ba chiar umilitor, scopului general. De aceea, nu am propus acest pas drastic. Putea fi eficient, pentru că aveam de-a face cu oameni de la Kremlin care erau conduși de calcule, nu de emoții. Nu voiau să lase ca spiritul Poloniei să se ridice din nou la Varșovia. Planurile lor se bazau pe Comitetul de la Lublin. Oprirea convoaielor în momentul critic al mării lor înaintări ar fi avut poate importanță în mintea lor, așa cum contează de obicei, la oamenii obișnuiți, onoarea, umanismul, buna-credință decentă, normală. Cabinetul de Război a trimis lui Stalin în nume colectiv următoarea telegramă. Era lucrul cel mai înțelept care consideram că era de făcut:

Cabinetul de Război dorește ca Guvernul sovietic să știe că opinia publică din țara aceasta este adânc mișcată de evenimentele din Varșovia și de teribilele suferințe ale polonezilor de acolo. Indiferent dacă începutul răscoalei din Varșovia a fost bun sau rău, populația Varșoviei nu trebuie considerată răspunzătoare pentru decizia luată. Oamenii noștri nu pot înțelege de ce nu s-a trimis nici un fel de ajutor din afară polonezilor din Varșovia. Faptul că ajutorul nu a putut fi trimis din cauza refuzului guvernului dumneavoastră de a

permite avioanelor americane să aterizeze pe aerodromurile aflate în mâinile rușilor devine acum public. Dacă, peste toate astea, polonezii din Varșovia vor fi copleșiți de germani, după cum ni se spune că se va întâmpla în două, trei zile, șocul pentru opinia publică de aici va fi incalculabil...

Din stimă pentru mareșalul Stalin și pentru popoarele sovietice, cu care dorim sincer să lucrăm în anii viitori, Cabinetul de Război mi-a cerut să fac acest nou apel către guvernul sovietic ca să dea ajutorul care îi stă în putere și, mai presus de toate, să asigure facilități pentru avioanele Statelor Unite de a ateriza în acest scop pe aerodromurile dumneavoastră.

La 10 septembrie, după șase săptămâni de chin al polonezilor, Kremlinul pare să-și schimbe tactica. În acea după-amiază, au început să cadă obuze de artilerie sovietice la marginea de est a Varșoviei și avioanele sovietice au apărut din nou peste oraș. Forțele comuniste poloneze, la ordinul Moscovei, și-au făcut drum spre marginea capitalei. Din 14 septembrie, Forțele Aeriene sovietice au aruncat din avion aprovizionare, dar puține parașute s-au deschis și containerele s-au sfărâmat și au devenit nefolositoare. În ziua următoare, rușii au ocupat suburbia Praga, dar nu au mers mai departe. Doreau ca necomuniștii polonezi să fie distruși complet, dar să țină de asemeni vie ideea că le veneau în ajutor. Între timp, casă de casă, germanii continuau lichidarea centrelor de rezistență poloneze în tot orașul. O soartă îngrozitoare a avut populația. Mulți oameni au fost deportați de germani. Apelurile generalului Bor către comandantul sovietic, mareșalul Rokosovski, au rămas fără răspuns. Domnea foametea.

Eforturile mele de a trimite ajutor american au dus la o singură operațiune pe scară mare. La 18 septembrie, o sută patru bombardiere grele au zburat deasupra capitalei, lansând aprovizionare. Era prea târziu. În seara de 2 octombrie, Mikolajczyk a venit să-mi spună că forțele poloneze din Varșovia erau gata să se predea germanilor. Una dintre ultimele emisiuni de radio din eroicul oraș a fost prinsă la Londra:

Acesta este purul adevăr. Am fost tratați mai rău decât sateliții lui Hitler, mai rău decât Italia, România, Finlanda. Fie ca Dumnezeu, care este drept, să judece teribila nedreptate pe care o suferă națiunea poloneză și fie ca El să-i pedepsească așa cum se cuvine pe cei vinovați.

Eroii voștri sunt soldații ale căror unice arme împotriva tancurilor, avioanelor și tunurilor erau revolverele și sticlele cu benzină. Eroii voștri sunt femeile care au îngrijit răniții și au dus mesaje sub tirul armelor, care au gătit în pivnițe bombardate și minate ca să-i hrănească pe copii și adulți și care i-au liniștit și mângâiat pe muribunzi. Eroii voștri sunt copiii care se jucau în liniște printre ruinele fierbinți. Aceștia sunt oamenii Varșoviei.

Nemuritoare este națiunea care are asemenea eroi universali.

Pentru că cei care au murit au învins, iar cei care continuă să trăiască vor continua să lupte, vor învinge și vor aduce mărturie că Polonia va trăi cât timp trăiesc polonezii.

Cuvintele acestea sunt de neșters. Lupta în Varșovia a durat mai mult de șaiszeci de zile. Din cei 40 000 de bărbați și femei din Armata poloneză din ilegalitate, au căzut circa 15 000. Dintr-o populație de un milion, au fost uciși 200 000 de oameni. Înfrângerea răscoalei a costat armata germană 10 000 de morți, 7 000 de dispăruți și 9 000 de răniți. Proporția atestă caracterul luptei corp la corp.

Când rușii au intrat în oraș, trei luni mai târziu, nu au găsit decât străzi sfărâmate și morți nelngropați. Aceasta a fost eliberarea de către ei a Poloniei, unde domnesc acum. Dar acesta nu poate fi sfârșitul poveștii.

Capitolul XVI

BIRMANIA

Acum trebuie să se ridice cortina asupra unei scene mult diferită din Asia de sud-est. De mai bine de optsprezece luni, japonezii fuseseră stăpâni pe o vastă suprafață defensivă, care cuprindea cuceririle lor anterioare. Aceasta se întindea de la munții acoperiți cu junglă din nordul și vestul Birmaniei, unde trupele noastre britanice și indiene erau aproape de ei, și până peste mare, în insulele Andaman și în marile insule Sumatra și Java, dependente de olandezi, iar de acolo, pe o cotitură spre est, de-a lungul insulelor mai mici ale Noii Guinee.

Americanii instalaseră o forță de bombardiere în China, care făcea treabă bună împotriva comunicațiilor pe mare ale inamicului, între teritoriu și Filipine. Ei voiau să-și extindă acest efort, făcându-și în China o bază pentru avioane cu rază lungă de acțiune, pentru a ataca Japonia însăși. Drumul Birmaniei era tăiat și ei cărau toată aprovizionarea pentru ei și pentru armatele chineze pe calea aerului, peste pînoul de sud al munților Himalaia pe care îl numeau „Cocoașa”. Aceasta era o sarcină teribilă. Dorința americanilor de a jua China, nu doar printr-un transport aerian tot mai mare ci și pe uscat, a dus la cereri grele făcute Britaniei și Imperiului Indian. Ei au pistonat că o chestiune de cea mai mare urgență și importanță este construirea unei șosele care să înceapă de la capul de șosea existent la Ledo, să treacă prin șapte sute de kilometri de junglă și munți și să ajungă până pe teritoriul Chinei. Doar o cale ferată simplă, cu ecartament de un metru, mergea prin Assam la Ledo. Aceasta era deja permanent folosită pentru alte nevoi, inclusiv aprovizionarea trupelor care dețineau pozițiile de la frontieră; dar pentru a construi drumul spre China, americanii voiau ca noi să recucerim nordul Birmaniei și încă repede.

Bineînțeles că eram în favoarea menținerii Chinei în război și a acționării cu forțele aeriene de pe teritoriul ei, dar era nevoie de un simț al proporțiilor și de un studiu al alternativelor. Îmi era intens de neplăcută perspectiva unei largi campanii în nordul Birmaniei. Nu puteai găsi un loc mai prost unde să lupți cu japonezii. Să faci un drum de la Ledo până în China era de asemenea o treabă laborioasă, imensă, care nu putea fi terminată înainte ca nevoia ei să nu fi trecut. Chiar dacă ar fi fost

făcută la timp pentru aprovizionarea armatelor chineze cât timp mai erau încă angajate, asta nu ar determina o mare diferență în capacitatea lor de luptă. Nevoia de a întări bazele aeriene americane din China ar fi slăbit de asemeni, după părerea noastră, întrucât înaintările Aliaților în Pacific și din Australia ne permiteau accesul la aerodromuri mai apropiate de Japonia. Pe ambele aceste considerente, am argumentat că enorma cheltuială de forță de muncă și materiale nu se va valorifica. Dar nu am reușit niciodată să-i abatem pe americani de la țelul lor. Psihologia lor națională e de așa natură încât, cu cât e mai mare ideea, cu atât se aruncă din toată inima și cu încăpățănare ca să o transforme într-un succes. Este o caracteristică admirabilă, dacă ideea este bună.

Desigur că noi voiam să recucerim Birmania, dar nu voiam s-o facem prin înaintări pe uscat, cu slabe comunicații și prin cel mai îngrozitor teren de luptă imaginabil. Sudul Birmaniei, cu portul Rangoon, era mult mai valoros decât nordul. Dar toate acestea erau departe de Japonia. Eu voiam, dimpotrivă, să-i rețin pe japonezi în Birmania și să intru în sau prin mările arc de insule care formează marginea exterioară a Indiilor olandeze orientale. Astfel, întregul nostru front imperial britano-indian ar înainta peste golful Bengal în contact apropiat cu inamicul, folosind puterea amfibie în fiecare etapă. Această divergență de păreri, deși susținută cu onestitate și dezbătută sincer și executând loial deciziile luate, a continuat. Povestea acestei campanii trebuia citită pe acest fundal permanent al geografiei, al resurselor limitate și al ciocnirilor de politică.

* * *

Aceasta a început în decembrie 1943, când generalul Stilwell, cu două divizii de chinezi pe care li organizase și li instruisese în India, a trecut de la Ledo în jungla de sub principalul șir de munți. I se opunea renumita Divizie a 18-a japoneză, dar el a înaintat continuu și, până la începutul lui ianuarie, pătrunsese șaiszeci de kilometri, iar între timp, muncitorii de la drumuri lucrau în urma lui. În sud, un corp britanic a început să înainteze în jos pe coasta Arakan a Golfului Bengal și, în același timp, cu ajutorul nou sositelor Spitfire, am câpătat o oarecare superioritate aeriană care curând avea să se dovedească de neprețuit.

În februarie, înaintarea noastră a fost brusc oprită. Japonezii aveau și ei un plan. Din noiembrie, ei își sporiseră forțele în Birmania de la cinci divizii la opt și își propuneau acum să invadeze India de est și să ridice flamura revoltei împotriva britanicilor. Prima lor lovitură a fost o contraofensivă în Arakan, spre portul Chittagong, care trebuia să atragă rezervele și atenția noastră. Ținând frontal pe coastă Divizia noastră a 5-a, au trecut prin junglă cea mai mare parte a unei divizii, în jurul flancului Diviziei a 7-a care era mai departe, în interior. În câteva zile, aceasta era înconjurată, iar inamicul amenința să taie drumul de coastă în spatele Diviziei a 5-a. Japonezii se așteptau ca diviziile noastre să se retragă, dar nu au ținut seama de un factor, aprovizionarea pe calea

aerului. Divizia a 7-a s-a grupat în perimetre și a rămas pe loc, luptându-se. Timp de două săptămâni, hrana, apa și munițiile le-au venit ca mana, de sus. Inamicul nu avea asemenea mijloace; soldații luaseră cu ei provizii doar pentru zece zile, iar încăpățânarea Diviziei a 7-a nu permitea ca să le ajungă alte provizii. Neputând să copleșească trupele noastre înaintate, presați din nord de o divizie adusă din rezervă, inamicii s-au împărțit în mici grupuri, ca să treacă luptând din nou prin junglă, lăsând în urmă cinci mii de morți. Aceasta a pus capăt legendei despre invincibilitatea japonezilor în junglă.

Totuși, aveau să se mai întâmple și altele. În același februarie 1944, erau semne că frontul nostru central de la Imphal va fi și el atacat. Noi înșine ne pregăleam să înaintăm până la râul Chindwin și acum faimoșii Chindiși* erau pregătiți pentru o lovitură îndrăznească împotriva liniilor de aprovizionare și de comunicație inamice, și anume cele ale diviziilor japoneze cu care Sitwell era în luptă. Deși era clar că japonezii vor da primii lovitură, s-a decis ca brigăzile lui Wingate să-și ducă la îndeplinire misiunea. Una dintre brigăzile lui pornise încă din 5 februarie. Au înaintat mai bine de șase sute de kilometri de munți și jungle, fiind aprovizionați doar pe calea aerului. La 5 martie, cu ajutorul unui „comando aerian” american de 250 aparate, a început aducerea pe calea aerului a încă două brigăzi de trupe britanice și gurkha. După ce s-au adunat la punctul de întâlnire, au pornit și au tăiat calea ferată de la nord de Indaw**. Wingate nu a trăit destul ca să se bucure de primul său succes sau să-i culeagă roadele. La 24 martie, spre marea mea întristare, a fost ucis în văzduh. Cu el s-a șters o flacără luminoasă. La 8 martie, au atacat trei divizii japoneze. Generalul Scoones și-a retras Corpul IV, format tot din trei divizii, spre platoul Imphal, pentru ca lupta să se concentreze pe un teren ales de el. Japonezii au repetat tactica folosită fără succes la Arakan. Ei contau să captureze depozitele noastre de la Imphal, ca să se hrănească. Intenționau să taie atât șoseaua spre Dimapur cât și calea ferată de acolo și astfel să taie calea aprovizionării care întreținea forța lui Stilwell și transportul aerian american spre China. Erau în joc chestiuni importante.

Cheia o reprezenta din nou transportul aerian. Resursele lui Mountbatten, deși considerabile, nu erau suficiente. El se gândea să rețină douăzeci de avioane ale Statelor Unite, deja împrumutate de la „cocoasă” și a mai cerut încă șaptezeci. Aceasta era o cerere greu de făcut și de îndeplinit. În săptămânile îngrijorătoare care au urmat, eu i-am dat cel mai puternic sprijin. Am oprit operațiunile noastre pe coasta Arakan, am retras diviziile indiene victorioase și le-am trimis în ajutorul lui pe calea aerului. Divizia a 5-a s-a dus la Imphal, unde inamicul presa acum marginile câmpiei, din trei părți, Divizia a 7-a s-a dus la Dimapur. Acolo a venit, pe calea ferată, cartierul general al Corpului XXXII al generalului Stopford, împreună cu o divizie britanică și încă două brigăzi. Drumul

* „Chindiși”, numele familiar al Forței de pătrundere a lui Wingate.

** Vezi harta din acest capitol.

prin munți era acum tăiat, iar aceste noi forțe au început să urce luptând. Între ei și Imphal era comuna Kohima, pe drumul care ducea la trecătoarea spre valea Assam, iar aici, la 4 aprilie, japonezii au lansat un nou atac furios. Au folosit o divizie întreagă. Garnizoana noastră era formată dintr-un batalion din Royal East Kent, un batalion nepalez și un batalion din pușcași Assam, incluzând orice bărbat sau convalescent din spital care putea ține o armă. Au fost împinși încet spre o arie tot mai redusă și, în cele din urmă, pe un singur deal. Nu aveau aprovizionare decât ce li se lansa cu parașuta. Atacul din toate părțile, s-au ținut bine, ajutați de bombardamente din aer și tir de artilerie, până când generalul Stopford i-a ajutat, în 20. Au fost uciși patru mii de japonezi. Apărarea vitejească de la Kohima, în ciuda soartei potrivnice, a reprezentat un episod minunat.

* * *

Apogeul a venit în mai 1944. Șaizeci de mii de soldați britanici și indieni, cu tot echipamentul lor modern, erau izolați într-un cerc pe câmpia Imphal. Simțeau stresul acesta printre toate celelalte treburi. Totul depindea de avioanele de transport. Pe principiul „Nimic nu contează în afara băătăiei”, mi-am folosit autoritatea. În ziua de 4, i-am telegrafiat amiralului Mountbatten:

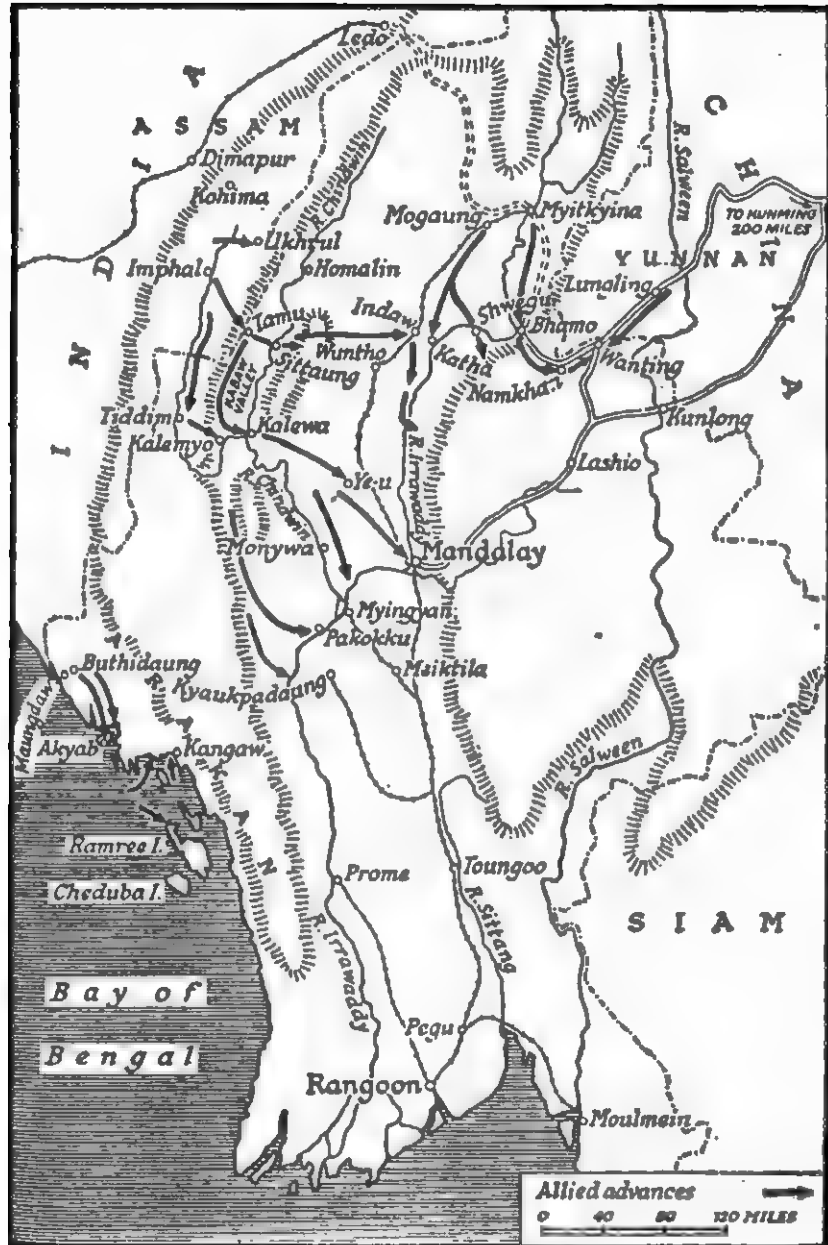
„Nu precupeți nimic din ce ai nevoie în bătălie pentru a obține victoria. Nu voi accepta nici un refuz de nicăieri și o să te sprijin total.” În cele din urmă, nevoile lui au fost acoperite cu prisosință dar, timp de peste o lună, situația a fost încordată. Forța noastră aeriană era dominantă, dar musonul împiedica aprovizionarea aeriană de care depindea succesul nostru. Toate cele patru divizii ale Corpului IV forțau încet ieșirea din încercuire. Pe șoseaua de la Kohima, forța de ajutorare și cei asediați se luptau să ajungă unii la ceilalți. Era o cursă contra cronometru. Noi marcăm înaintarea lor cu încordare. La 22 iunie, i-am telegrafiat lui Mountbatten:

Șefii de Stat Major și-au exprimat îngrijorarea față de situația de la Imphal, în special în legătură cu rezervele de alimente și muniție. Ai dreptul să ceri oricâte avioane ai nevoie ca să menții situația, fie că vin de la „cocoașă” sau din orice altă sursă. „Cocoașa” trebuie considerată rezerva curentă și trebuie să iei de acolo, când ai nevoie... Dacă nu faci cererile la timp, apelând la mine să te ajut de aici dacă e necesar, n-o să aibă rost să te plângi după aceea în cazul când nu obții succes. Stai aproape de treaba asta care mie mi se pare atât serioasă cât și critică. Cele mai bune urări.

Finalul a venit când mesajul meu era pe drum. Citez raportul lui:

În a treia săptămână din iunie, situația era critică și părea posibil ca, în ciuda tuturor eforturilor făcute în cele două luni anterioare, Corpul al IV-lea să rămână fără rezerve la începutul lui iulie. Dar, la 22 iunie, având o săptămână și jumătate la dispoziție, diviziile a

Burma, iulie 1944 - ianuarie 1945

2-a britanică și a 5-a indiană s-au întâlnit într-un punct aflat la patruzeci și cinci de kilometri nord de Imphal și drumul spre câmpii a fost deschis. În aceeași zi, convoaiele au început să sosească.

Așa s-a încheiat invazia japoneză în India. Pierderile lor au fost ruinătoare. S-au numărat peste treisprezece mii de morți pe câmpul de luptă, la care, adăugându-i pe cei care au mai murit de răni, boli sau foame, se ajungea la un total de 65 000 de oameni.

Musonul, acum în plină desfășurare, oprise în anii trecuți orice operațiuni active, iar inamicul conta, fără îndoială, pe o pauză în care să-și poată scoate și reface forțele sfărâmate. Dar nu i s-a dat un asemenea răgaz. Armata a Paisprezecea britano-indiană, sub conducerea capabilă și puternică a generalului Slim, a început ofensiva. Pe toate drumurile de munte, au găsit urmele dezastrului – cantități de puști abandonate, mijloace de transport și echipament, mii de morți sau muribunzi. Înaintarea, măsurată în kilometri pe zi, era foarte lentă. Dar oamenii noștri luptau pe o ploaie tropicală, uzi până la piele, zi și noapte. Așa-numitele drumuri erau de fapt cărări de pământ pentru vreme frumoasă, prin care tunurile și vehiculele trebuiau adesea împinse de oameni. Nu trebuia să surprindă înaintarea lentă ci însuși faptul că se înainta.

Între timp, chindii au fost întăriți, iar cinci dintre brigăzile lor acționau acum spre nord, spre calea ferată de la Indaw, împiedicând trecerea întăririlor și distrugând în drum depozite de provizii. În ciuda zăpăcelii provocate, japonezii nu au retras nimic de pe frontul de la Imphal, ci doar un batalion de pe frontul lui Stilwell. Ei au adus din Siam Divizia a 53-a și au încercat să înlăture necazul cu prețul a peste 5400 de morți, dar fără succes. Stilwell și-a continuat înaintarea și, la 3 august, a capturat Myitkyina, asigurând astfel un punct de sprijin pentru transportul aerian american spre China. „Cocoșa” nu mai trebuia să facă zborul direct și adesea periculos de la Assam, din nord, peste munții înalți, la Kunming. A început activitatea pe lungul drum de la Assam, din nord, care urma apoi să se unească cu fostul drum din Birmania spre China, iar încordarea pe căile de comunicații din spatele frontului s-a ușurat datorită unei noi conducte petroliere de o mie de kilometri, ce pornea de la Calcutta, pe o lungime mai mare decât faimoasa conductă din deșert de la Irak la Haifa.

* * *

În această perioadă, eram în conferință cu președintele la Quebec și, în ciuda acestor succese, eu continuam să susțin că nu era de dorit ca lupta în junglă să continue la nesfârșit. Eu doream o lovitură cu amfibii peste golful Bengal, la Rangoon, la baza teritoriului birmanez. Dacă Armata a Paisprezecea cobora apoi din Birmania centrală, puteam curăța drumul pentru un asalt împotriva Sumatrei. Dar toate aceste proiecte cereau oameni și materiale iar acestea nu erau suficiente în Asia de sud-est. Singurul loc de unde puteau veni, era Europa. Vasele de debarcare

trebuiau luate din Mediterana sau de la „Overlord”, iar trupele din Italia sau din altă parte și era necesar să plece curând. Acum era septembrie. Rangoon este așezat la șaiszeci de kilometri în susul unui estuar complicat, cu brațe moarte și bancuri de noroi. Musonul se pornește la începutul lui mai, așa că ar trebui să atacăm cel mai târziu în aprilie 1945. Dar eram oare în siguranță dacă ne slăbeam efortul în Europa? I-am luat pe americani alături de noi în planul pentru Rangoon, dar speranțele încrezătoare, pe care nu le-am împărtășit, că Germania se va prăbuși înainte de sfârșitul anului, se spulberaseră. Devenise clar că rezistența germană va continua în iarnă și dincolo de ea, iar Mountbatten a fost instruit în consecință, nu pentru prima dată, că trebuie să facă tot ce poate cu ceea ce are.

Și așa am continuat să mergem încet înainte, în cea mai mare angajare pe uscat cu Japonia de până acum. Disciplina strictă a igienei practicate acum în toate unitățile, folosirea noului medicament mepacrone și continua stropire cu insecticidul D. D. T. mențineau procentul de îmbolnăviri la un nivel admirabil de scăzut. Japonezii nu erau versași în asemenea precauții și mureau cu sutele. Armata a Paisprezecea a făcut joncțiunea cu forțele chino-americe din nord, care acum includeau o divizie britanică, și, la începutul lui decembrie, cu două capete de pod peste Chindwin, se pregăteau pentru principala înaintare în câmpia centrală a Birmaniei.

Sfidând cronologia, trebuie să continuăm aici povestea, până la încheierea ei victorioasă. Acum au intervenit formidabilele probleme administrative. Departe, în sud-estul Chinei, japonezii începuseră o înaintare spre Ciuntin, capitala generalisimului, și spre Kun-Ming, punctul de livrare al transporturilor aeriene americane de aprovizionare. Americanii priveau cu seriozitate această situație. Bazele avansate ale forțelor lor aeriene erau ocupate. Trupele lui Cian Kai-Și ofereau puține promisiuni și acum cereau două dintre diviziile chineze din Birmania* de nord, precum și mai multe escadrelle aeriene americane, în special trei escadrelle de transport. Erau cereri dure dar nu aveam de ales decât să acceptăm. Pierderea a două divizii bune chineze nu era o problemă atât de gravă ca despărțirea de escadroanele de transport. Armata a Paisprezecea se afla la șase sute de kilometri dincolo de capul căii ei ferate, iar generalul Slim se baza pe aprovizionarea aeriană ca să susțină legătura pe șosea. Escadrelle trebuiau să plece și, cu toate că au fost mai târziu înlocuite în majoritate din surse britanice, absența lor a provocat severe întârzieri ale campaniei. În ciuda tuturor acestor lucruri, Armata a Paisprezecea a năvălit de pe dealuri în câmpie, la nord-vest de Mandalay și, la sfârșitul lui ianuarie 1945, generalul Sultan, care i-a urmat lui Stilwell, a redeschis drumul pe uscat spre China.

Amiralul Mountbatten a fost confruntat cu grele decizii strategice când a început bătălia decisivă peste Irrawaddy, în luna următoare. Instrucțiunile lui erau să elibereze Birmania, pentru care nu trebuia să se aștepte la resurse mai mari decât cele pe care le avea deja, și apoi să ocupe Malaya și să deschidă strămtorile Malacca. Vremea era elementul

esențial. Prima sarcină era să ocupe câmpia Birmaniei și să captureze Rangoonul înainte de musonul, iar musonul urma să vină la începutul lui mai. El putea fie să concentreze toată Armata a Paisprezecea într-o bătălie decisivă în câmpia Mandalay și să înainteze rapid spre sud, fie să folosească o parte din trupe pentru o operațiune cu amfibii împotriva Rangoonului. În fiecare caz, multe depindeau de aprovizionarea aeriană, în care avioanele americane jucau un rol important. Ajutorarea Chinei mai domina încă politica americană, iar asta putea determina retragerea a și mai multe avioane și astfel planurile lui să fie ruinate. În fața acestor pericole, care în curând aveau să devină acute, Mountbatten s-a decis la o singură operațiune, deplin sprijinită, împotriva principalelor trupe ale inamicului la vest de Mandalay și o înaintare ulterioară spre Rangoon, unde fusese sfătuit că se putea ajunge până la 15 aprilie.

Evenimentele se succedau acum cu repeziciune. Una dintre divizii cucerise deja capete de pod peste Irrawaddy, la circa șaiszeci de kilometri nord de Mandalay și, în cursul lunii februarie, au respins o serie de contraatacuri. Divizia a 20-a a traversat râul mai jos și spre vest de Mandalay. Două săptămâni au dus lupte grele, ca să-și mențină ce cuceriseră, dar apoi li s-a alăturat Divizia a 2-a britanică. Acest lucru a convins Înaltul Comandament japonez că o bătălie decisivă era iminentă, așa că au trimis întăriri importante. Ei nu credeau că era posibil un atac serios din flanc, așa că au trimis o divizie în Siam ceea ce nu-și puteau permite. Dar tocmai aceasta era lovitura pe care o pregătise generalul Slim. La 13 februarie, Divizia a 7-a a traversat râul Irrawaddy, la sud de Pakokku și a format un cap de pod. Inamicul a crezut că aceasta era o simplă diversiune, dar curând avea să fie mai bine informat. În 21, două brigăzi motorizate ale Diviziei a 17-a și o brigadă de tancuri au ieșit din capul de pod și au ajuns, în 28, la Meiktila. Aici era principalul centru administrativ al principalului front japonez, un punct nodal al comunicațiilor lor și centrul mai multor aerodromuri. Era puternic fortificat și inamicul a trimis două divizii în grabă, ca să ajute garnizoana, dar acestea au fost ținute la distanță, până la sosirea întărilor noastre. După o săptămână de lupte grele, orașul era în mâinile noastre și toate încercările de a-l recuceri au fost respinse. Japonezii recunosc că au pierdut cinci mii de oameni și tot atâția răniți, într-o bătălie pe care comandantul lor șef a descris-o ca pe o „lovitură de maestru a strategiei Aliaților.”

Depart, în nord-est, generalul Sultan era și el în mișcare și, la mijlocul lui martie, ajunsese la drumul de la Lashio la Mandalay. Dar Cian Kai-Și a impus acum o oprire. Nu voia să lase diviziile lui chineze să continue înaintarea. El a insistat să le retragă și a sugerat ca generalul Slim să-și oprească înaintarea când Mandalay va fi cucerit. Aceasta era exact lucrul de care se temuse Mountbatten când își făcuse planul cu o lună înainte, iar în această situație, japonezii au putut lua două din cele trei divizii de pe acest front și să le trimită împotriva Armatei noastre a Paisprezecea.

Luptele conjugate de la Mandalay și Meiktila au continuat în martie. În Mandalay s-a intrat în 9, iar dealul Mandalay, înălțat la 260 de metri deasupra terenului înconjurător, a fost luat în două zile, dar japonezii au rezistat puternic, iar zidurile masive ale Fortului Dufferin erau impenetrabile în fața armatelor obișnuite. În sfârșit, s-a făcut o spărtură cu bombe de o mie de kilograme și, în 20, inamicul a fugit. Restul Corpului XXXIII continua între timp lupta spre Meiktila. Au întâmpinat o mare rezistență, deoarece comandantul șef japonez, în ciuda intervenției Diviziei a 17-a în spatele frontului lui, nu dădea deocamdată semne de retragere, iar armatele erau echilibrate. Dar, la sfârșitul lunii, inamicul a abandonat lupta și a început să se retragă pe drumul principal spre Toongoo și Rangoon și prin munți, spre est.

Totuși, luptele au durat mult mai mult decât ne-am așteptat. Generalul Sultan a fost oprit pe drumul Lashio și acum nu mai erau perspective ca Armata a Paisprezecea să ajungă la Rangoon până la mijlocul lui aprilie. Într-adevăr, era foarte îndoielnic că vor putea ajunge acolo înainte de muson. În consecință, Mountbatten a decis totuși să facă un asalt cu amfibii împotriva orașului. Acesta trebuia să fie mult mai mic decât speram și, chiar și așa, nu putea fi lansat înainte de prima săptămână din mai. Dar atunci putea fi prea târziu.

Generalul Slim era totuși hotărât nu numai să ajungă la Rangoon dar și să pună la cale o cursă, în jos, în sudul Birmaniei, și să prindă inamicul în ea. Corpul XXXIII de la Meiktila a pornit-o în josul lui Irrawaddy, în salturi, și a ajuns la Prome în 2 mai. Corpul IV, învingătorul de la Imphal și Mandalay, a înaintat și mai repede de-a lungul șoselei și căii ferate, spre est. O coloană de blindate și brigăzile mecanizate din diviziile a 5-a și a 17-a, sărind una peste cealaltă, au ajuns la Toongoo la 22 aprilie. Saltul următor a fost la Pegu, a cărui cucerire închidea calea cea mai sudică de scăpare a inamicului din Birmania de jos. Trupele noastre de înaintare au ajuns acolo în 29 aprilie. În după-amiaza aceea, a căzut o ploare torențială, vestind un muson timpuriu. Pistele aeriene avansate au fost scoase din uz; tancurile și vehiculele nu se puteau depărta de șosele. Japonezii au folosit fiecare bărbat ca să păstreze orașul și podurile de peste râu. La 2 mai, Divizia a 17-a a pătruns, în cele din urmă, și sperând să ajungă prima la Rangoon, s-a pregătit să înainteze ultimii câțiva kilometri.

Dar 2 mai era și ziua D a asaltului cu amfibii. Cu două zile înainte, bombardiere grele ale Aliaților au atacat fortificațiile care barau intrarea în râul Rangoon. La 1 mai, un batalion de parașutiști a căzut deasupra apărătorilor și a fost deschis canalul pentru curățitoarele de mine. În ziua următoare, vasele Diviziei a 25-a, susținute de grupul de aviație 224, au ajuns la gurile râului. Un avion Mosquito a zburat deasupra Rangoonului și nu a văzut nici urmă de inamic. Echipajul a aterizat pe un aerodrom din apropiere, aviatorii au intrat în oraș și au fost salutați de un grup de prizonieri de război de-ai noștri. Cu credința că un atac cu amfibii nu

mai era posibil, garnizoana japoneză plecase cu câteva zile înainte, ca să apere Pego. În după-amiaza aceea, musonul a început violent și Rangoonul a căzut înainte cu câteva ore.

Forța amfibie a ajuns curând la Pegu și la Prome. Multe mii de japonezi au fost prinși în cursă și, în următoarele trei luni, mulți au pierit încercând să scape spre est. Astfel s-a terminat o luptă îndelungată, în care Armata a Paisprezecea a luptat cu vitejie, a depășit toate obstacolele și a realizat ceea ce părea imposibil.

Stație de metrou londoneză transformată în adăpost anti-aerian

Capitolul XVII

BĂTĂLIA DIN GOLFUL LEYTE

Războiul pe ocean împotriva Japoniei a atins și el apogeul lui. Din Golful Bengal până în Pacificul central, puterea maritimă a Aliatilor era în ascendență. Organizarea și producția Statelor Unite era în plină desfășurare și atinsese proporții uimitoare. Un singur exemplu poate fi suficient pentru a ilustra amploarea și succesul efortului american. În toamna anului 1942, erau pe apă doar trei portavioane americane; un an mai târziu, erau cincizeci; la sfârșitul războiului erau peste o sută. Această realizare a fost însoțită de o mărire a producției de avioane, care nu era mai puțin remarcabilă. Înaintarea acestor mari forțe era animată de o strategie agresivă și de o tactică elaborată, nouă și eficientă. Sarcina cu care se confruntau era formidabilă.

Un lanț de grupuri de insule, cu o lungime de aproape trei mii de kilometri, se întinde peste Pacific spre sud, din Japonia până la Mariane și Caroline. Multe dintre aceste insule fuseseră fortificate de inamic și echipate cu aerodromuri bune, iar în partea cea mai de sud a lanțului era baza navală japoneză de la Truk. În spatele acestui scut de arhipelaguri, se întindeau Formosa, Filipinele și China, iar la adăpostul lui, treceau rutele pentru pozițiile cele mai avansate ale inamicului. Era deci imposibil să invadezi sau să bombardezi Japonia însăși. Mai întâi, trebuia slăbit lanțul. Ar fi durat prea mult să se cucerească și să se supună fiecare insulă fortificată și, în consecință, americanii au înaintat în salturi, ca broasca. Ei au cucerit doar insulele mai importante și au trecut pe lângă celelalte; dar forța lor maritimă era acum atât de mare și creștea atât de repede, încât au putut să-și stabilească propria lor linie de comunicații și s-o sfărâme pe a inamicului, lăsându-i pe apărătorii insulelor depășite imobili și fără putere. Metoda lor de asalt era la fel de eficientă. Mai întâi, veneau atacuri de slăbire, cu aparate de pe portavioane, apoi bombardament greu, uneori prelungit de pe mare și, în cele din urmă, debarcare cu amfibii și lupta pe mal. Când o insulă era cucerită, se instala o garnizoană, soseau avioanele cu bază la sol și respingeau contraatacurile. În același timp, ajutau la înaintarea următoare. Flotele acționau în eșaloane. În timp ce un grup dădea lupta, altul se pregătea pentru un nou salt.

Aceasta avea nevoie de resurse foarte mari, nu doar pentru luptă ci și pentru dezvoltarea bazelor pe linia înaintării. Americanii și-au asumat totul.

* * *

În iunie 1944, lovitura americană cu două brațe peste Pacific era avansată. În sud-vest, generalul MacArthur aproape încheiase cucerirea Noui Guinee, iar în centru, amiralul Nimitz presa adânc în șirul de insule fortificate. Ambii convergeau spre Filipine, iar lupta pentru această regiune avea să aducă în curând distrugerea flotei japoneze. Aceasta fusese deja slăbită și nu prea avea portavioane, dar singura speranță de supraviețuire a Japoniei era în victoria pe mare. Pentru a-și păstra forțele în vederea acestei periculoase dar vitale încercări, principalele vase s-au retras de la Truk și erau acum împărțite între Indiile de est și apele teritoriale japoneze; dar evenimentele au adus curând flota în luptă. La începutul lui iunie, amiralul Spruance a atacat cu portavioanele insulele Mariane și, în 15, a debarcat pe insula fortificată Saipan. Dacă, după capturarea Saipanului, mai ocupa insulele adiacente Tinian și Guam, perimetrul de fortificații al inamicului ar fi fost rupt. Amenințarea era formidabilă și flota japoneză a hotărât să intervină. În ziua aceea, cinci dintre vasele ei de război și nouă portavioane au fost zărite lângă Filipine, îndreptându-se spre est. Spruance avea timp suficient să-și stabilească poziția. Principalul lui scop era să protejeze debarcarea la Saipan. Asta a și făcut. Apoi, și-a adunat vasele, dintre care cincisprezece erau portavioane, și a așteptat inamicul la vest de insulă. La 19 iunie, aparate japoneze de pe portavion au atacat din toate direcțiile flota de portavioane americane și lupta aeriană a continuat toată ziua. Americanii au suferit puține avarii și au distrus în așa măsură escadrițele japoneze, încât portavioanele lor au trebuit să se retragă.

În noaptea aceea, Spruance a căutat în zadar inamicul care dispăruse. Târziu, în după-amiaza zilei de 20, l-a găsit la aproape 350 de kilometri depărtare. Atacând chiar înainte de apusul soarelui, aviatorii americani au scufundat un portavion și au avariat alte patru, în afară de un vas de război și un crucișător greu. În ziua anterioară, submarine americane scufundaseră alte două portavioane mari. Nu mai era posibil alt atac și rămășițele flotei inamice au reușit să scape, dar plecarea ei a pecetluit soarta insulei Saipan. Deși garnizoana lupta din greu, debarcarea continua, s-a instalat, iar în 9 iulie orice rezistență organizată a încetat. Insulele învecinate, Guam și Tinian, au fost copleșite și, în prima zi a lui august, strânsoarea americană asupra insulelor Mariane era încheiată.

Căderea insulei Saipan a fost un mare șoc pentru Înaltul Comandament japonez și a dus indirect la înlăturarea guvernului generalului Tojo. Preocuparea inamicului era întemeiată. Fortăreața era la mai puțin de 1900 de kilometri depărtare de Tokio. Crezuseră că insula nu poate fi asaltată, iar acum nu o mai aveau. Regiunile lor sudice fortificate erau departe, iar bombardierele grele americane câștigaseră o bază de primă

categorie pentru atacarea Japoniei însăși. De mult timp, submarinele americane scufundau vase comerciale de-a lungul coastei chineze, iar acum calea era deschisă pentru alte vase de război care să se alăture masacrului. Aprovizionarea Japoniei cu petrol și materii prime avea să fie tăiată, dacă americanii avansau mai departe. Flota japoneză era încă puternică, dar neechilibrată și atât de slabă în distrugătoare, portavioane și echipaje de aviație, încât nu mai putea lupta eficient fără avioane cu baza la sol. Combustibilul era puțin și asta nu numai că împiedica instruirea, ci făcea imposibilă menținerea vaselor concentrate într-un singur loc, astfel încât, la sfârșitul verii, majoritatea vaselor grele și a crucișătoarelor se aflau lângă Singapore, unde se aprovizionau cu petrol din Indiile olandeze de est, în timp ce puținele portavioane supraviețuitoare au rămas în apele teritoriale, unde noile grupuri aeriene își completau instruirea.

Situația armatei japoneze nu era mai bună. Deși încă puternică numeric, se întindea în China și în sud-estul Asiei, sau lăncezea în insule îndepărtate, departe de orice sprijin. Unii dintre conducătorii inamici, cu mintea mai limpede, au căutat într-un fel să pună capăt războiului, dar mașina militară era prea puternică pentru ei. Înaltul Comandament a adus întăriri din Manciuria și a ordonat o luptă atât în Formosa cât și în Filipine, până la capăt. Aici, și pe teritoriul propriu, trupele trebuiau să moară pe locul unde se aflau. Amiralitatea japoneză nu era mai puțin hotărâtă. Dacă pierdeau bătălia pentru insulele respective, aprovizionarea cu petrol din Indiile de est ar fi fost tăiată. Aceasta argumenta că nu avea rost să păstrezi vase fără să ai combustibil. Hotărâtă să se sacrifice dar sperând victoria, amiralitatea a decis în august să trimită la luptă întreaga flotă.

La 15 septembrie, americanii au făcut o nouă înaintare. Generalul MacArthur a ocupat insula Morotai, la mijlocul distanței dintre vârful de vest al Noului Guinee și Filipine, iar amiralul Halsey, care avea acum comanda forțelor navale ale Statelor Unite, a capturat o bază avansată pentru flota lui, în grupul Palau. Aceste mișcări simultane erau de mare importanță. În același timp, Halsey tatona continuu fortificațiile inamicului, cu toată forța lui. Astfel, el spera să provoace o acțiune generală pe mare, care i-ar permite să distrugă flota japoneză, mai cu seamă portavioanele supraviețuitoare. Următorul salt avea să fie chiar asupra Filipinelor, unde apăruse acum o schimbare dramatică în planul american. Până atunci, aliații noștri își propuseseră să invadeze partea cea mai sudică a Filipinelor, insula Mindanao, iar avioanele de pe portavioanele lui Halsey atacaseră deja aerodromurile japoneze de acolo și din marea insulă dinspre nord, Luzon. Au distrus un mare număr de avioane inamice și, în ciocnire, au descoperit că garniziana de la Leyte era neașteptat de slabă. Această insulă mică, dar acum faimoasă, așezată între două mase mai mari de teren, dar strategic mai puțin importante, și anume Mindanao și Luzon, a devenit punctul potrivit pentru abordarea americană. La 13 septembrie, când Aliații mai erau încă în conferință la Quebec, amiralul Nimitz, la sugestia lui Halsey, a cerut invadarea imediată. MacArthur a fost de acord și, în decurs de două zile, șefii Statului Major american au decis să atace la

20 octombrie, cu două luni mai devreme decât fusese plănuir. Aceasta a fost geneza bătăliei din Golful Leyte.

* * * *

Americanii au început campania în 10 octombrie, cu raiduri asupra aerodromurilor dintre Japonia și Filipine. Atacuri devastatoare și repetate asupra insulei Formosa au provocat cea mai violentă rezistență și, între 12 și 16, a urmat o luptă aeriană grea și susținută între avioanele de pe portavioane și cu baze pe uscat. Americanii au provocat pierderi dureroase, atât în văzduh cât și pe uscat, dar au suferit puțin și ei înșiși, iar flota lor de portavioane a rezistat unor puternice atacuri aeriene cu baze la sol. Rezultatul a fost decisiv. Forța aeriană a inamicului a fost distrusă înainte de bătălia pentru Leyte. Multe avioane ale marinei japoneze, destinate portavioanelor, au fost trimise fără prevedere la Formosa, ca întăriri, și au fost distruse acolo. Astfel, în bătălia navală supremă care urma acum, portavioanele japoneze aveau ca echipaje ceva mai mult de o sută de piloți, abia pe jumătate instruiți. Pentru a înțelege ciocnirile care au urmat, este necesară studierea hărților însoțitoare. Cele două insule mari ale Filipinelor, Luzon la nord și Mindanao la sud, sunt despărțite de un grup de insule mai mici, dintre care Leyte este cheia și centrul. Acest grup central este străpuns de două strâmțori navigabile, ambele destinate să domine această faimoasă bătălie. Strâmțoarea de nord este San Bernardino și, la circa 300 de kilometri la sud de aceasta, ducând direct la Leyte, este strâmțoarea Surigao. Americanii, după cum am văzut, voiau să pună mâna pe Leyte, iar japonezii erau hotărâți să-i oprească și să le distrugă flota. Planul japonezilor era simplu și disperat. Ei știau sau bănuiau că patru divizii, conduse de generalul MacArthur, urmau să debarce pe Leyte, sub protecția tunurilor și avioanelor flotei americane. Primul lor pas era să scoată de acolo această flotă, să o atragă departe spre nord și să o angajeze într-o luptă secundară. Dar aceasta va fi doar ceva preliminar. De îndată ce flota principală avea să fie atrasă mai departe, două coloane puternice de vase de război urmau să vină prin strâmțori, una prin San Bernardino și alta prin Surigao, și să se întâlnească la debarcări. Toate privirile vor fi îndreptate spre țărmurile insulei Leyte, toate tunurile spre plâji, iar vasele grele și portavioanele, singurele care puteau face față atacului, aveau să urmărească forța de inducere în eroare din nordul îndepărtat. Planul era gata să reușească.

La 17 octombrie, comandantul șef japonez a ordonat ca flota să pornească. Forța de inducere în eroare, condusă de amiralul Ozawa, comandantul suprem, navigând direct din Japonia, se îndrepta spre Luzon. Era o forță amestecată, incluzând portavioane, vase de război, crucișătoare și distrugătoare. Sarcina lui Ozawa era să apară lângă coasta de est a insulei Luzon, să angajeze flota americană și să o atragă departe de debarcările din Golful Leyte. Portavioanelor le lipseau atât avioane cât și piloți dar n-avea importanță. Erau doar o momeală și momeala trebuia să fie măreață. Între timp, principalele forțe de luptă japoneze se îndreptau

spre strâmțori. Forța mai mare, sau ceea ce se poate numi forța centrală, venea de la Singapore și consta din cinci vase de război, douăsprezece crucișătoare și cincisprezece distrugătoare, sub comanda amiralului Kurita și se îndrepta spre San Bernardino ca să înconjoare insula Samar, spre Leyte; forța cea mai mică, sau forța sudică, în două grupuri independente, cuprinzând în total două vase de război, patru crucișătoare și opt distrugătoare, a navigat prin Surigao.

La 20 octombrie, americanii au debarcat pe Leyte. La început, totul a mers bine. Rezistența pe mal era mică, s-a format repede un cap de pod și trupele generalului MacArthur și-au început înaintarea. Erau susținute de Flota a Șaptea a Statelor Unite a amiralului Kinkaid, care era sub comanda lui MacArthur, și ale cărui vase de război mai vechi și portavioane mici erau potrivite pentru operațiuni amfibii. Mai departe spre nord, era flota principală a amiralului Halsey, care li apăra împotriva unui contraatac de pe mare.

Totuși, criza abia avea să vină. La 23 octombrie, submarinele americane au observat forța de centru japoneză (amiralul Kurita) dincolo de coasta Borneo, au scufundat două dintre crucișătoarele grele, unul dintre ele fiind vasul amiral al lui Kurita, și au avariat un al treilea. A doua zi, 24 octombrie, avioanele de pe portavioanele amiralului Halsey s-au alăturat atacului. Uriașul vas de război *Musashi*, cu nouă tunuri de patruzeci și opt de centimetri, a fost scufundat, alte vase au fost avariate, iar Kurita s-a întors. Rapoartele aviatorilor americani erau optimiste și poate dezinformau, iar Halsey a tras concluzia, nu fără motiv, că bătălia era câștigată, sau oricum, acea parte a ei. El știa că a doua forță inamică, cea de sud, se apropia de Surigao, dar a judecat și, pe bună dreptate, că putea fi respinsă de Flota a Șaptea a lui Kinkaid.

Dar un lucru îl tulbura. În timpul zilei, fusese atacat de avioane japoneze ale marinei. Multe dintre ele au fost doborâte, dar portavionul *Princeton* era avariat și a trebuit abandonat mai târziu. Avioanele, a raționat el, proveneau de la portavioane. Era imposibil ca inamicul să navigheze fără ele, totuși nu fusese observat nici unul. Principala flotă japoneză, sub comanda lui Kurita, fusese localizată și se părea că era în retragere, dar Kurita nu avea portavioane și nici forța sudică japoneză nu avea vreunul. Cu siguranță că exista o forță cu portavioane și era imperativ să fie găsită. În consecință, a ordonat o căutare spre nord și târziu, în după-amiaza de 24 octombrie, zburătorii lui au dat de flota de inducere în eroare a amiralului Ozawa, departe spre nord-est de Luzon, și îndreptându-se spre sud. Patru portavioane, două vase de război cu punți pentru avioane, trei crucișătoare și zece distrugătoare! Aceasta, a tras el concluzia, era sursa necazurilor și adevărata jintă. Dacă putea distruge acum aceste portavioane, el și șeful lui de Stat Major, amiralul Carmey, au considerat, pe bună dreptate, că puterea flotei japoneze de a mai interveni în operațiuni viitoare va fi frântă în mod definitiv.

Acesta era un factor dominant în mintea lui și va fi un avantaj deosebit atunci când MacArthur va veni mai târziu să atace Luzon. Halsey nu putea ști cât de slabă era puterea inamicului și nici că majoritatea

atacurilor pe care le-a suferit nu au venit de pe portavioane ci chiar de pe aeroporturile din Luzon. Forța centrală a lui Kurita era în retragere. Kinkaid putea face față forței de sud și să protejeze debarcarea la Leyte, calea era liberă pentru o lovitură finală și Halsey a ordonat întregii sale flote să pornească spre nord și să distrugă a doua zi flota amiralului Ozawa. Astfel, el a căzut în capcană. În aceeași după-amiază, 24 octombrie, Kurita s-a întors din nou spre est și s-a îndreptat iar spre strâmtoarea San Bernardino. De data asta, nu mai era nimic care să-l oprească.

* * *

Între timp, forța japoneză de sud se apropia de strâmtoarea Surigao și, în noaptea aceea, au intrat în ea în două grupuri. A urmat o luptă îndârjită, în care au fost angajate îndepărtate tot soiul de vase, de la vase de război, la ambarcațiuni ușoare de coastă*. Primul grup a fost anihilat de flota lui Kinkaid, care era concentrată la ieșirea nordică; al doilea, a încercat să treacă, folosind întunericul și confuzia, dar a fost mânat înapoi. Totul părea să meargă bine, dar americanii mai trebuiau să țină cont de amiralul Kurita. În timp ce Kinkaid se lupta în strâmtoarea Surigao și Halsey se grăbea în urmărirea forței de inducere în eroare, departe spre nord, Kurita a trecut neobservat, în întuneric, prin strâmtoarea San Bernardino și dimineața devreme, în 25 octombrie, a căzut asupra unor portavioane de escortă care spijineau debarcările generalului MacArthur. Luate prin surprindere și prea lente ca să scape, acestea nu au putut reîncărma atât de repede avioanele ca acestea să respingă atacul de pe mare.

Timp de două ore și jumătate, micile vase americane s-au luptat vitejește, iar apoi s-au retras sub o perdea de fum. Au fost pierdute două portavioane, trei distrugătoare și peste o sută de avioane, unul dintre portavioane fiind distrus ca urmare a atacului bombardierelor sinucigașe; dar au reușit să scufunde trei crucișătoare inamice și să avarieze altele.** Ajutorul era departe. Vasele grele ale lui Kinkaid erau la sud și nu prea mai aveau muniție și combustibil. Halsey, cu zece portavioane și cu vasele lui de război rapide, era și mai departe și, deși unul dintre portavioane plecase să-și facă plinul și fusese rechemat, acesta nu putea ajunge decât peste câteva ore. Victoria părea să fie în mâinile lui Kurita. Nu mai era nimic care să-l oprească să se îndrepte spre golful Leyte și să distrugă flota de amfibiu a lui MacArthur.

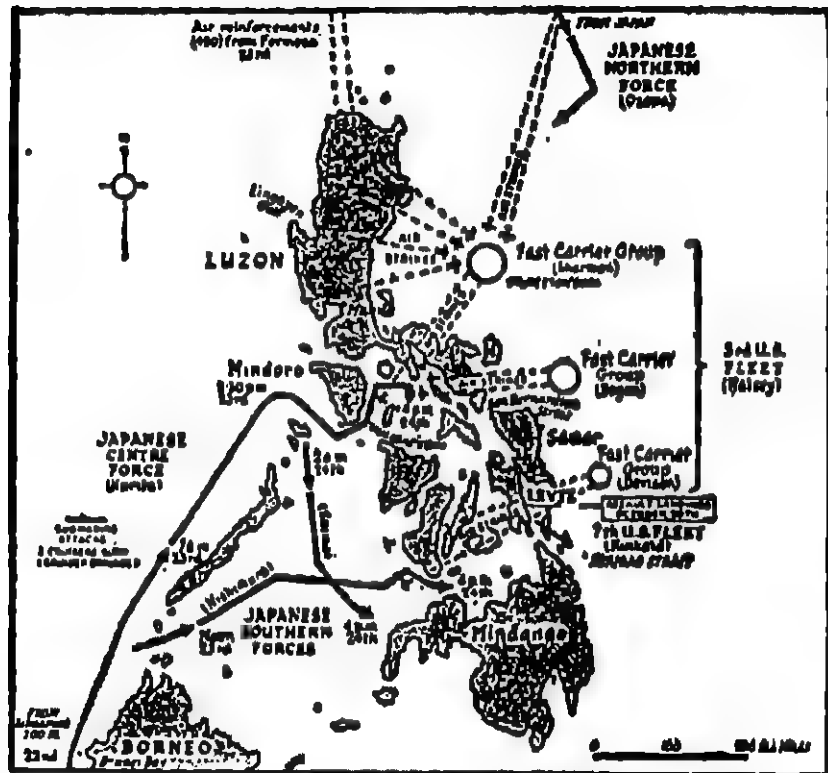
Dar încă o dată Kurita s-a întors. Motivele lui sunt obscure. Multe dintre vasele lui fuseseră bombardate și răspândite de portavioanele ușoare de escortă ale lui Kinkaid și el știa acum că flota de sud a suportat un

---

* Printre acestea erau două vase de război australiene, crucișătorul *Shropshire* și distrugătorul *Arunta*.

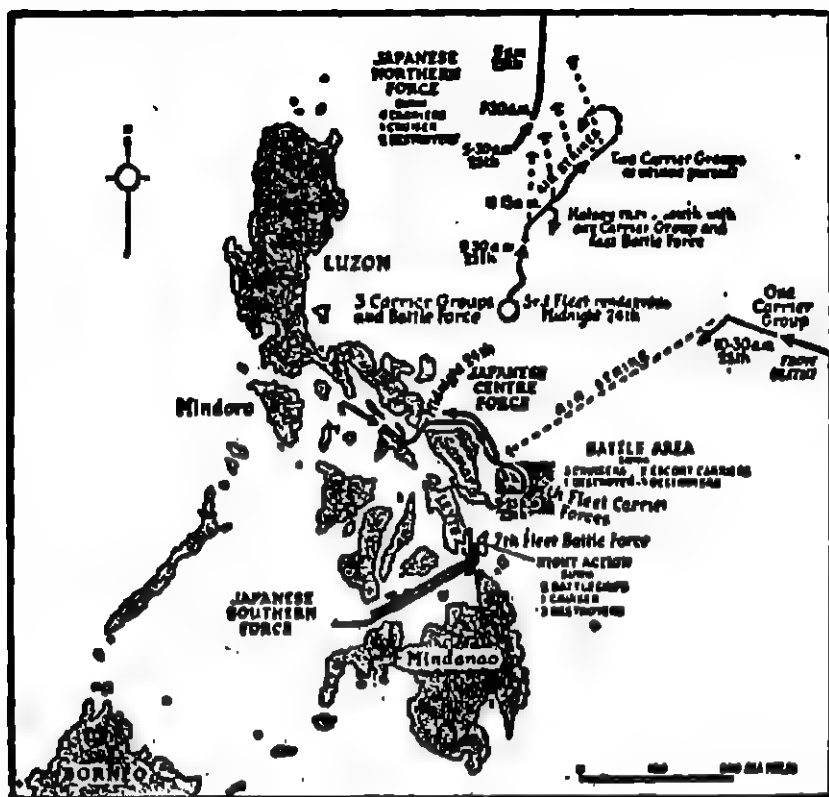
** Bombardierele sinucigașe și-au făcut apariția pentru prima oară în operațiunile de la Leyte. Crucișătorul australian *Australia*, acționând cu flota lui Kinkaid, fusese lovit de un asemenea bombardier cu câteva zile înainte și a suferit pierderi în oameni dar nu avarii grave.

dezastru. Nu avea informații despre soarta flotei de inducere în eroare din nord și nu cunoștea mișcarea flotei americane. Semnalele interceptate l-au făcut să creadă că Kinkaid și Halsey convergeau spre el cu o forță copleșitoare și că mijloacele de transport ale lui MacArthur au reușit deja să scape. Singur și fără sprijin, el a abandonat aventura disperată pentru care fusese sacrificat atât de mult și care fusese cât pe-acți să-și obțină prada și, fără să mai încerce să intre în golful Leyte, s-a întors și s-a îndreptat din nou spre strâmtoarea San Bernardino. El a sperat să dea

*Bătălia pentru Golful Leyte,
Filipine: apropiere și contact, 22-24 octombrie 1944*

o ultimă bătălie pe drum cu flota lui Halsey, dar chiar și lucrul acesta i-a fost refuzat. Ca răspuns la apelurile repetate ale lui Kinkaid de a fi sprijinit, Halsey s-a întors într-adevăr cu vasele lui de război, lăsând două grupuri de portavioane să continue urmărirea spre nord. În cursul zilei, acestea au distrus toate cele patru portavioane ale lui Ozawa. Dar Halsey a ajuns prea târziu la San Bernardino. Flotele nu s-au întâlnit. Kurita a scăpat. În ziua următoare, avioanele lui Halsey și MacArthur l-au urmărit

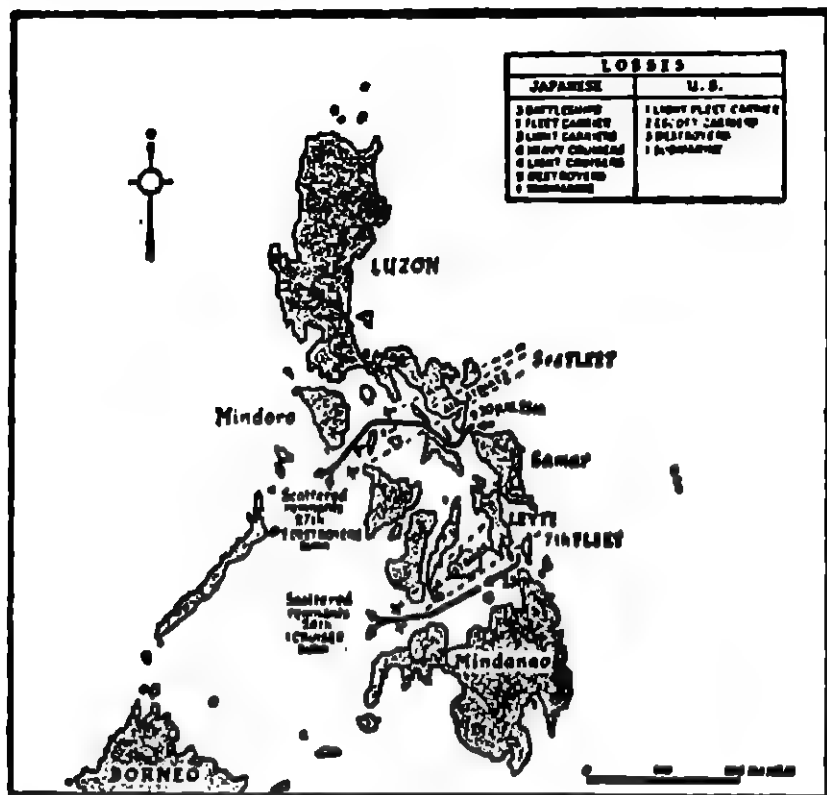

*Bătălia pentru Golful Leyte,
Filipine: faza decisivă, 25 octombrie 1944*

pe amiralul japonez și au mai scufundat un crucișător și două distrugătoare. Acesta a fost sfârșitul bătăliei. S-ar putea întâmpla ca mintea lui Kurita să fi devenit confuză din cauza presiunii evenimentelor. Fusese sub un atac continuu timp de trei zile, suferise pierderi grele și vasul lui amiral fusese scufundat la scurt timp după ce plecase din Borneo. Cei care au îndurat o asemenea nenorocire îl pot judeca.

* * *

Bătălia din Golful Leyte a fost decisivă. Americanii învinseseră flota japoneză, pierzând și ei trei portavioane, trei distrugătoare și un submarin. Lupta a durat din 22 octombrie până în 27 octombrie. Au fost scufundate trei vase de război, patru portavioane și douăzeci de alte vase de război inamice, iar bombardierele sinucigașe au fost de atunci încolo singura

*Bătălia pentru Golful Leyte,
Filipine: urmărirea, 26-27 octombrie 1944*

armă navală efectivă rămasă dușmanului. Instrument al disperării, ea era totuși mortală, dar nu purta în ea speranța victoriei.

Această victorie trebuie bine apreciată în istoria americană. În afară de vitejie, îndemânare și îndrăzneală, aceasta a aruncat o lumină mai vie și mai amplă asupra viitorului decât oricare alta pe care am văzut-o. A arătat că o bătălie se câștigă nu atât cu tunurile cât cu supremația în văzduh. Am relatat povestea pe larg, pentru că, la vremea aceea, ea a fost aproape necunoscută în lumea europeană frământată. Poate că cea mai importantă concluzie unică ce se poate extrage din studierea acestor evenimente este nevoia vitală de unitate de comandă în operațiunile conjugate de acest gen, în locul conceptului de control prin cooperare, așa cum a existat între MacArthur și Halsey în acea vreme. Americanii au învățat această lecție și, în operațiunile planuite împotriva teritoriului Japoniei, au hotărât ca comanda supremă să fie exercitată fie de amiralul

Nimitz, fie de generalul MacArthur, după cum era mai folositor în funcție de moment.

În săptămânile următoare, lupta pentru Filipine s-a întins și a luat amploare. La sfârșitul lui noiembrie, aproape un sfert de milion de americani debarcaseră la Leyte, iar la mijlocul lui decembrie, rezistența japoneză a fost sfărâmată. MacArthur a continuat cu înaintarea principală și, curând, a debarcat, fără să întâmpine rezistență, pe insula Mindoro, la ceva mai mult de o sută cincizeci de kilometri de Manila. La 9 ianuarie 1945, a început o fază nouă, prin debarcarea a patru divizii în golful Lingayen, la nord de Manila, care fusese scena invaziei majore a japonezilor cu trei ani în urmă. Măsuri complicate de inducere în eroare nu au permis dușmanului să ghicească unde va cădea lovitura. A venit ca o surpriză și a întâmpinat o slabă rezistență. Când americanii au înaintat spre Manila, rezistența s-a întărit, dar ei au mai făcut două debarcări pe coasta de vest și au înconjurat orașul. O apărare disperată a rezistat până în martie, când ultimii supraviețuitori au fost uciși. Șaisprezece mii de japonezi au fost numărați printre ruine. Atacurile cu avioane sinucigașe provocau acum pierderi considerabile, șaisprezece vase fiind lovite într-o singură zi. Crucșătorul *Australia* a fost din nou ghinionist, fiind lovit de cinci ori în patru zile, dar a rămas în acțiune. Acest expedient disperat nu a oprit totuși flota. În mijlocul lui ianuarie, portavioanele amiralului Halsey au pătruns neatinse în Marea Chinei de Sud, mergând alături de coastă și atacând aerodromuri și vase de transport spre vest, până la Saigon. În 16 ianuarie, la Hong Kong au fost provocate daune ample, iar la Canton s-a provocat mari incendii de petrol.

Deși lupta în insule a continuat mai multe luni, supremația în Marea Chinei de Sud era deja a învingătorilor și, cu aceasta, controlul asupra aprovizionării cu petrol și alte bunuri de care depindeau japonezii era în mâna lor.

Capitolul XVIII

ELIBERAREA EUROPEI OCCIDENTALE

În concordanță cu aranjamentele anterioare acceptate, generalul Eisenhower a preluat comanda directă a forțelor terestre din nordul Franței de la 1 septembrie. Acestea cuprindeau Grupul de armată Douăzeci și unu britanic, comandat de feldmareșalul Montgomery și Grupul de armată Doisprezece american, comandat de generalul Omar Bradley, ale cărui operațiuni fuseseră controlate până atunci de Montgomery. El avea mai mult de treizeci și șapte de divizii, sau peste o jumătate de milion de oameni în luptă, iar această mulțime gonia din fața ei rămășițele armatelor germane din vest, care erau zi și noapte atacate de forța noastră aeriană dominantă. Inamicul avea încă șaptesprezece divizii, dar până s-au putut reface și întări, nu prea mai aveau putere de luptă. Generalul Speidel, fostul șef de Stat Major al lui Rommel, a descris nefericirea lor:

O retragere ordonată a devenit imposibilă. Armatele Aliate motorizate au înconjurat diviziile germane lente și epuizate, pedestre, în grupuri separate, și le-au distrus... Nu existau forțe terestre de oarecare importanță pe care să le putem arunca în luptă și nu aveam aproape nimic în văzduh*.

Eisenhower a plănuit să lovească spre nord-est cu cea mai mare putere posibilă și până la ultima limită a aprovizionării. Cel mai mare efort trebuia să fie făcut de Grupul de armată Douăzeci și unu britanic, a cărui înaintare de-a lungul coastei Canalului trebuia nu numai să desființeze rampele de lansare ale bombelor zburătoare ci și să ocupe Antwerpen. Fără vastul port al acestui oraș, nu era posibilă înaintarea peste Rinul inferior și în câmpia Germaniei de nord. Grupul Doisprezece de armată american trebuia și el să urmărească inamicul, Armata întâia ținându-se în rând cu britanicii, în timp ce ceilalți mergând spre est, spre Verdun și Meusa superioară pentru a pregăti lovitura spre Saar.

Montgomery a făcut două contrapropuneri, una la sfârșitul lui august,

---

* *We Defended Normandy*, Speidel, pag. 152-153.

ca grupul lui de armată și Grupul Doisprezece să lovească la nord împreună, cu o masă solidă de aproape patruzeci de divizii, iar a doua în 4 septembrie, ca să se dea o singură lovitură, fie spre Ruhr fie spre Saar. Oricare direcție ar fi fost aleasă, trupele trebuiau să beneficieze de toate resursele și întreținerea de care aveau nevoie. El a îndemnat ca restul frontului să fie restrâns în vederea loviturii majore, care să fie pusă sub o singură comandă, a lui sau a lui Bradley, după caz. El considera că se va ajunge probabil la Berlin și considera că atacul spre Ruhr era preferabil celui spre Saar.

Dar Eisenhower a ținut la planul lui. Germania mai avea încă rezerve pe teritoriul ei și el credea că, dacă o forță relativ mică ar fi aruncată departe peste Rin, asta ar fi în avantajul inamicului. El considera că era mai bine ca Grupul Douăzeci și unu de armată să facă toate eforturile ca să realizeze un cap de pod peste Rin, în timp ce al Doisprezecelea să înainteze cât poate împotriva liniei Siegfried.

Strategii pot dezbate mult aceste chestiuni.

Discuția nu a împiedicat însă acțiunea. Numărul de divizii care putea fi susținut, precum și viteza și raza înaintării depindeau totuși în întregime de porturi, de transport și de aprovizionare. Se folosea relativ puțină muniție, dar alimentele, și mai cu seamă benzina, guvernau fiecare mișcare. Cherbourg și porturile artificiale „Duda” de la Arromanches erau singurele porturi pe care le aveam și zilnic ele rămăneau mai în urmă. Linia frontului era încă susținută din Normandia și în fiecare zi trebuiau cărate 20 000 de tone de aprovizionare pe distanțe tot mai mari, împreună cu materiale pentru repararea de drumuri și poduri și pentru construirea de aerodromuri. Porturile din Bretania, când aveau să fie capturate, erau și mai depărtate, dar porturile dinspre Canal, ca Havre la nord și în special Antwerpen, dacă puteau fi cucerite înainte de a fi prea serios avariate, erau capturi cu consecințe vitale.

Antwerpen era deci scopul imediat al Grupului de armată al lui Montgomery, care acum avea prima șansă de a-și arăta calitățile. Divizia a 11-a blindată l-a capturat pe comandantul armatei a Șaptea germană la micul dejun, la Amiens, în 31 august. Orașele de frontieră, atât de bine cunoscute de Forța Expediționară britanică din 1940, și cel puțin după nume de predecesorii lor cu un sfert de secol înainte – Arras, Douai, Lille și multe altele – au fost atinse curând. În Bruxelles, evacuat în grabă de germani, a intrat, la 3 septembrie, Divizia blindată a Gărzii și, ca pretutindeni în Belgia, trupele noastre s-au bucurat de o primire splendidă și au fost mult ajutate de rezistența bine organizată. De aici, Gărzile au luat-o spre est, spre Louvain, iar a 11-a blindată a intrat în Antwerpen la 4 septembrie unde, spre surprinderea și bucuria noastră, au găsit portul aproape intact. Înaintarea a fost atât de rapidă – peste 300 de kilometri în aproape patru zile – încât inamicul a trebuit să o ia la sănătoasa și nu a avut timp pentru demolările lui obișnuite și aprofundate.

Dar vasele noastre puteau ajunge la Antwerpen doar prin estuarul

dificil, ondulat, al râului Scheldt, iar germanii păzeau ambele maluri. Era nevoie de operațiuni grele și costisitoare ca să-i scoți de acolo, iar sarcina a căzut în principal pe Prima Armată Canadiană* a generalului Crerar. Multe depindeau de succesul lor. Până în 9, ei curățiseră tot Pas de Calais cu rampele de lansare ale bombelor zburătoare. Porturile de la Canal, Dieppe, Boulogne, Calais, Dunkerque, au fost fie capturate, fie încercuite. Havre, cu o garnizoană de 11000 de oameni, a rezistat cu îndârjire și, în ciuda bombardamentului de pe mare cu tunuri de 39 centimetri și a peste 10000 de tone de bombe aruncate din văzduh, nu s-a predat până în 12 septembrie. Divizia blindată poloneză a capturat Ghent, doar la șaiseci de kilometri de Antwerpen. Desigur că acest ritm nu putea ține. Saltul înainte se terminase și oprirea era evidentă. Dar încă mai era o șansă de traversare a Rinului inferior. Eisenhower a socotit această pradă atât de importantă, încât i-a dat prioritate față de curățirea malurilor estuarului râului Scheldt și deschiderea portului Antwerpen. Pentru a reinnoi efortul lui Montgomery, Eisenhower i-a dat mijloace de transport americane și aprovizionare aeriană. Armata Întâia acropurtată, sub comanda generalului american Brereton, era pregătită să lovească din Anglia iar Montgomery a decis să captureze un cap de pod la Arnhem. Divizia 82-a americană urma să captureze capul de pod la Nijmegen și Grave, în timp ce Divizia 101-a americană asigura șoseaua de la Grave la Eindhoven. Corpul XXX, în frunte cu Divizia de blindate a Gărzilor, aveau să-și facă drum în susul șoselei spre Eindhoven și de acolo la Arnhem de-a lungul „covorului” de trupe acropurtate, sperând să găsească podurile peste cele trei obstacole majore de apă în mâinile acestora.

Pregătirile pentru lovitura îndrăznească, de departe cea mai mare operațiune de acest fel încercată până acum, erau complicate și urgente, pentru că inamicul se întărea zi de zi. Este remarcabil că acestea au fost gata la data stabilită de 17 septembrie. Nu erau suficiente avioane ca să transporte simultan toată forța acropurtată, așa că mișcarea trebuia întinsă pe trei zile. Totuși, în 17, elementele din frunte au fost duse în siguranță la locul de destinație, prin efortul forțelor aeriene Aliate. Divizia 101-a americană și-a îndeplinit în mare măsură sarcina, dar un pod de canal fusese aruncat în aer, pe drumul spre Eindhoven, și ea nu a capturat orașul până în 18. Divizia 82-a americană s-a descurcat și ea bine, dar nu a putut captura principalul pod de la Nijmegen.

De la Arnhem, nu prea erau vești dar se părea că unii dintre oamenii Regimentului nostru de parașutiști se stabiliseră în capătul de nord al podului. Divizia Blindată a Gărzilor a început după-amiază să înainteze pe drumul de la Eindhoven, precedată de un baraj de artilerie și avioane cu rachete și protejată de câte un Corp pe fiecare flanc. Drumul era apărat cu încăpățănare, iar Gărzile nu s-au întâlnit cu americanii decât în după-amiază de 18. Atacurile germane împotriva acelei ieșiri înguste

---

* Aceasta era formată din Primul Corp britanic și al Doilea Corp canadian. Acesta din urmă includea Divizia Blindate poloneză.

a început a doua zi și a crescut în intensitate. Divizia 101-a avea mari dificultăți să țină drumul deschis. Uneori, traficul trebuia oprit până când inamicul era aruncat înapoi. Parașutiștii noștri încă mai țineau capătul de nord al podului, dar inamicul rămânea în oraș, iar restul Diviziei 1-a Aeropurtată britanică, ce aterizase la vest, nu a reușit să pătrundă și să-i întărească.

Canalul a fost trecut în 18 și, devreme a doua zi dimineață, Gărzile au avut drumul deschis spre Graves, unde au găsit Divizia 82-a americană. La lăsarea nopții, erau lângă puternic apărutul pod Nijmegen, iar în 20 s-a dat o bătălie teribilă pentru aceasta. Americanii au traversat râul la vest de oraș, s-au întors spre dreapta și au capturat capătul îndepărtat al podului de cale ferată. Gărzile s-au repezit la podul șoselei. Apărătorii au fost copleșiți și ambele poduri au fost cucerite intacte.

Mai rămânea ultimul salt spre Arnhem, unde vremea rea a împiedicat aducerea cu avioanele a întăririlor, alimentelor și muniției, iar cei de la aeropurtate erau într-o situație grea. Neputând să ajungă la pod, restul diviziei era închisă într-un perimetru restrâns pe malul de nord și era supus unor asalturi violente. S-au făcut toate eforturile posibile de pe malul de sud ca să fie salvați, dar inamicul era prea puternic. Gărzile, Divizia 43-a, Brigada de parașutiști poloneză, lansăți lângă șosea, au eșuat în încercări vitejești de ajutorare. Lupta a continuat încă patru zile în zadar. În 25, Montgomery a ordonat supraviețuitorilor vitezei Brigăzi 1-a aeropurtată să se retragă. Ei trebuiau să traverseze râul, care curgea repede, în timpul nopții, cu vase mici și sub un tir de aproape. În zori, circa 2400 de oameni din cei 10 000 inițiali se aflau în siguranță pe malul nostru.

S-au asumat grele riscuri în bătălia de la Arnhem, dar erau justificate prin marea pradă aflată atât de aproape, la îndemâna noastră. Dacă am fi avut mai mult noroc cu vremea, care s-a întors împotriva noastră în momente critice și ne-a restrâns supremația în văzduh, probabil că am fi reușit. Nici un risc nu i-a oprit pe curajoșii bărbați, inclusiv pe cei din rezistența daneză, care au luptat pentru Arnhem. Abia când m-am întors din Canada și au început să vină rapoartele glorioase, am putut să înțeleg ce se întâmplase. Generalul Smuts era necăjit de ceea ce părea a fi un eșec și eu am telegrafiat: „Cât privește Arnhem, cred că ai o poziție nețeluș deformată. Bătălia a fost în mod hotărât o victorie, dar divizia din frunte, dorind, pe bună dreptate, mai mult, a fost retezată. Nu am fost cuprins de nici un sentiment de dezamăgire în legătură cu aceasta și sunt bucuros că comandanții noștri sunt capabili de un asemenea risc”.

* * *

Curățirea estuarului râului Scheldt și deschiderea portului Antwerpen a căpătat acum prioritate. În ultimele două săptămâni ale lui septembrie, un număr de acțiuni preliminare au pregătit scena. „Insula” Breskens, apărută de o divizie germană experimentată, s-a dovedit tare și s-au dus

lupte grele pentru traversarea canalului Leopold. Sarcina grea de a captura Bevelandul de sud a fost asumată de Divizia a 2-a canadiană, care și-a făcut drum spre vest, prin vaste regiuni inundate, oamenii intrând uneori în apă până la piept. Erau ajutați de cea mai mare parte a Diviziei a 52-a, transportată cu feribotul peste Scheldt și debarcată pe malul de nord. Până la sfârșitul lunii, cu mari eforturi, întregul istm era capturat. În patru săptămâni de luptă, în care Forța a 2-a aeriană tactică, sub conducerea mareșalului aerului Cunningham, i-a sprijinit vizibil, au fost capturați nu mai puțin de 12 000 de prizonieri germani care nu erau deloc dispuși să se predea. Toate acestea au constituit pregătiri pentru atacul de la Walcheren.

Insula Walcheren are o formă de farfurie și e înconjurată de dune de nisip care împiedică marea să inunde câmpia centrală. În capătul de vest, lângă Westkapelle, este o spărtură în dune și acolo marea este reținută de un stâvilar mare, înalt de zece metri și lat la bază de peste o sută de metri. Garnizoana de aproape 10 000 de oameni era instalată în puternice fortificații artificiale și era sprijinită de circa treizeci de baterii de artilerie. Obstacolele antitanc, minele, sârma ghimpată abundau, pentru că inamicul avusese timp patru ani să fortifice poarta spre Antwerpen.

La începutul lui octombrie, Forța Aeriană Regală a dat prima lovitură. Într-o serie de atacuri strălucite, a făcut o mare spărtură în stâvilarul de la Westkapelle. Prin ea a intrat apa mării și a inundat tot centrul farfuriei și a înecat toate fortificațiile și bateriile care erau în centru. Dar cele mai formidabile amplasamente și obstacole erau pe marginea farfuriei. Atacul a fost concentric. Principala lovitură a fost lansată de trei comandouri ale marinei. Când s-au apropiat, escadra navală de bombardament a deschis focul. Aici era vasul de război britanic *Warspite* și două monitoare cu tunuri de 39 centimetri, *Erebus* și *Roberts*, cu o escadră de vase de debarcare. Acestea din urmă s-au apropiat de mal și, în ciuda unor pierderi grele, și-au menținut tirul. Cele două comandouri au ajuns în siguranță pe mal. Întreaga artilerie a Corpului al II-lea Canadian, trăgând peste apă de pe malul Breakens, a fost îndreptată împotriva puternicelor tunuri ale inamicului, înfipte în beton, iar avioanele cu rachete atacau ambrazurile. În noaptea care se lăsa, Comandoul numărul 48 li ucidea sau li captura pe apărători. A doua zi dimineață, au continuat presiunile și, la amiază, numărul 47 a reluat atacul și, întrucât apărarea slăbea, au ajuns lângă Flushing. La 3 noiembrie, au făcut joncțiunea cu Comandoul numărul 4, după ce acesta luptase casă cu casă în oraș. În câteva zile, toată insula era în mâinile noastre, cu 8000 de prizonieri.

Mulie alte fapte notabile au fost realizate de comandouri în timpul războiului și deși alte trupe și alte arme și-au jucat pe deplin rolul în această remarcabilă operațiune, vitejia extremă a Marinei Regale iese în evidență. Ideea comandourilor a triumfat din nou. Curățirea minelor a început de îndată ce orașul Flushing s-a aflat în siguranță, iar în următoarele trei săptămâni au fost folosite o sută de vase care să curețe canalul, lung

de aproape o sută de kilometri. La 28 noiembrie, a intrat primul convoi și Antwerpen a fost deschis pentru armatele britanice și americane. Bombe zburătoare și rachete au chinuit câțva timp orașul și au provocat multe victime, dar, în desfășurarea războiului, nu au fost mai multe decât la Londra.

* * *

Pe flancul nostru drept, înaintarea dincolo de Paris a Grupului al doisprezecelea de Armată american a fost condusă cu tot impulsul avântat al lui Bradley și al ofițerilor săi înflăcărați. Charleroi, Mons și Liège au căzut în strânsoarea lor. În două săptămâni, ei au eliberat întregul Luxemburg și sudul Belgiei, iar în 12 septembrie s-au apropiat de frontiera germană pe un front de nouăzeci de kilometri și au străpuns linia Siegfried în apropiere de Aachen.

Până în 16, au fost cucerite capete de pod peste Moselle, la Nancy și la sud de Metz. Grupul de Armată al Șaselea, sub comanda generalului Dèvers, venind în sus după debarcarea în sudul Franței, a întâlnit patrulă ale armatei lui Patton la vest de Dijon, cu cinci zile mai devreme și, întorcându-se spre est, au ajuns la același nivel cu înaintarea generală. Dar aici s-a oprit marea urmărire. Pretutindeni se întărea rezistența inamicului, iar aprovizionarea noastră fusese întinsă până la limită. Aachen a fost atacat din trei părți și s-a predat în 21 octombrie. În flanc, Armata a Treia era la douăzeci și cinci de kilometri est de Moselle. Armata a Șaptea și Prima Armată franceză ajunseseră la același nivel și tatonau spre munții Vosges și deschiderea de la Belfort. Americanii își consumaseră aprovizionarea în înaintarea lor fulgerătoare și era esențială o pauză pentru refacerea stocului și pentru pregătirea operațiunilor pe scară mare, din noiembrie.

* * *

Forța Aeriană Strategică a jucat un rol important în înaintarea Aliatilor la frontierele Franței și Belgiei. În toamnă, s-a întors la rolul ei principal, bombardarea Germaniei, având ca țintă toate instalațiile și sistemele de transport. Ecranele de radar ale inamicului și sistemele de avertizare timpurie au fost retrase în spatele frontierei, iar propriile noastre sisteme de ajutorare a navigației și bombardării au avansat corespunzător. Rata pierderilor noastre a scăzut, greutatea și precizia atacurilor noastre a crescut. Măcelul a continuat îndelung și i-a obligat pe germani să-și disperseze fabricile foarte mult. Pentru asta, plăteau acum un tribut foarte greu, pentru că depindeau cu atât mai mult de comunicații bune. Cărbunii, de care aveau nevoie urgentă, se îngrămădeau la capătul galeriilor, din lipsă de vagoane care să-l transporte. În fiecare zi, câte o mie de trenuri de marfă erau oprite din lipsă de combustibil. Industria, energia electrică și uzinele de gaze începeau să se închidă. Producția de petrol și rezervele

au scăzut dramatic, afectând nu doar mobilitatea trupelor ci și activitățile și chiar instruirea forței lor aeriene.

În august, Speer l-a avertizat pe Hitler că întreaga industrie chimică era afectată de lipsa produselor colaterale ale uzinelor de petrol sintetic, iar situația se înrăutățea cu trecerea timpului. În noiembrie, el a raportat că, dacă declinul în traficul pe calea ferată continua, va rezulta „o catastrofă a producției de o importanță decisivă”, iar în decembrie ne-a laudat pentru „planificare cu bătaie lungă și inteligentă”.^{*} În sfârșit, ofensiva noastră mare de bombardament își căpăta răsplata.

^{*} Tedder, *Air-Power in War*, pag. 118-119.

Capitolul XIX

OCTOMBRIE

LA MOSCOVA

Înțelegerile pe care le făcusem cu președintele în vară ca să ne împărțim răspunsurile și să ne îngrijim de anumite țări afectate de mișcarea războiului, ne-a scos din perioada dificilă timp de trei luni, cât a ținut acordul. Dar, când a venit toamna și în Europa de est totul devenise mai acut, am simțit nevoia unei noi întâlniri personale cu Stalin, pe care nu-l mai văzusem de la Teheran și cu care, în ciuda tragediei din Varșovia, simțeam că avem noi relații după deschiderea cu succes a operațiunii „Overlord”. Armatele rusești presau acum asupra scenei Balcanilor, iar România și Bulgaria erau în mâinile lor. Belgradul urma să cadă în curând, iar Hitler lupta cu o încăpățănare disperată să-și mențină strânsoarea asupra Ungariei. Cum victoria Marii Alianțe devenise doar o chestiune de timp, era natural ca ambițiile rusești să crească. Comunismul își înălța capul în spatele frontului victorios rusesc. Rusia era eliberatoarea, iar comunismul era credința pe care o aducea.

Nu am simțit niciodată că relațiile noastre cu România sau Bulgaria cereau sacrificii speciale din partea noastră. Dar soarta Poloniei și Greciei ne lovea dureros. Pentru Polonia, intraserăm în război; pentru Grecia făcuserăm eforturi dureroase. Ambele guverne ale lor se refugiaseră la Londra și ne consideram răspunzători pentru restaurarea lor în țările respective, dacă asta era ceea ce voiau cu adevărat popoarele lor. În ansamblu, aceste sentimente erau împărtășite de Statele Unite, dar americanii erau foarte lenți în a înțelege creșterea influenței comunismului, care o lua înainte și venea în urma marșului puternicelor armate conduse de la Kremlin. Am sperat să obțin avantaje de pe urma unor relații mai bune cu sovieticii, pentru a ajunge la soluții satisfăcătoare pentru aceste noi probleme care se deschideau între est și vest.

În afara acestor probleme grave, care afectau întreg centrul Europei, problemele unei Organizații Mondiale ne frământau și ele mințile. Se ținuse o conferință destul de lungă la Dumbarton Oaks, lângă Washington, între august și octombrie, la care Statele Unite, Marea Britanie, U.R.S.S. și China au creat o schemă, acum familiară, pentru menținerea păcii în

lume. Discuțiile au dezvăluit multe deosebiri între cei trei mari Aliați, care vor apărea pe măsura desfășurării relatării. Kremlinul nu avea intenția să se alăture unui organism internațional în care să fie confrunțați la vot cu o mulțime de puteri mici care, deși nu puteau influența cursul războiului, vor pretinde cu siguranță statut egal la victorie. Eu simțeam că puteam ajunge la decizii bune cu Rusia atâta timp cât aveam ca legătură comună camaraderia împotriva unui inamic comun. Hitler și hitlensmul erau sortiți pieirii, dar după Hitler ce va fi?

Am aterizat la Moscova în după-amiaza de 9 octombrie și am fost primiți foarte călduros și cu deplină ceremonie, de Molotov și multe înalte personaje ruse. De data asta, am fost cazați chiar în Moscova, cu multă grijă și confort. Eu aveam o casă mică, perfect utilată, iar Anthony avea una alături. Am fost bucuroși să cinăm împreună numai noi și să ne odihnim. La ora zece în seara aceea, am ținut prima noastră întâlnire importantă la Kremlin. Eram doar Stalin, Molotov, Eden și cu mine, cu maiorul Birse și Pavlov ca interpreți. S-a căzut de acord să fie invitați la Moscova primul-ministru polonez, domnul Romer, ministrul de Externe și domnul Grahski, un academician cu barbă cenușie, în vârstă, de mare farmec și calitate. În consecință, i-am telegrafiat domnului Mikolajczyk că îl așteptăm pe el și pe prietenii lui pentru discuții cu guvernul sovietic și cu noi, precum și cu Comitetul polonez de la Lublin. I-am arătat clar că refuzul de a veni să ia parte la convorbiri ar fi egal cu o respingere a sfatului nostru și ne va elibera de orice viitoare răspundere față de guvernul polonez de la Londra.

* * *

Momentul era propice pentru treburile, așa că am spus: „Hai să rezolvăm problemele noastre în legătură cu Balcanii. Avem acolo interese, misiuni, agenți. Să nu ajungem la scopuri contrarii în chestiuni minore. Cât privește Rusia și Britania, v-ar conveni să aveți o predominare de nouăzeci la sută în România, noi să avem nouăzeci la sută de spus în Grecia și să mergem cincizeci și cincizeci în Iugoslavia?” În timp ce se traducea asta, eu am scris pe o jumătate de coală de hârtie:

România

Rusia..... 90%

Ceialți..... 10%

Grecia

Marea Britanie 90%

(de acord cu S.U.A.)

Rusia..... 10%

Iugoslavia	50-50%
Ungaria	50-50%
Bulgaria	
Rusia.....	75%
Ceilalți	25%

Am împins hârtia asta spre Stalin, care între timp auzise traducerea. A urmat o mică pauză. Apoi a luat creionul lui albastru și a făcut un mare semn aprobator și ne-a dat-o înapoi. S-a stabilit totul într-un timp nu mai lung decât a durat ca să punem pe hârtie.

Bineînțeles că noi analizasem îndelung și cu îngrijorare punctul nostru de vedere și aveam de-a face doar cu aranjamente imediate, din timp de război. Problemele mai largi urmau să fie rezervate de ambele părți la ceea ce noi speram atunci că va fi o masă a păcii, după terminarea războiului.

După aceasta, a urmat o tăcere mai lungă. Foaia de hârtie cu semnul pe ea era în mijlocul mesei. În cele din urmă, am spus: „Nu s-ar părea cam cinic că am dispus de aceste chestiuni, care înseamnă soarta a milioane de oameni, într-o manieră atât de degajată? Hai să ardem foaia.” „Nu, păstrează-o”, a spus Stalin.

„Este absolut necesar, i-am comunicat în particular președintelui, să încercăm să avem o părere comună despre Balcani, ca să putem împiedica izbucnirea unui război civil în mai multe țări, în cazul când dumneata și cu mine vom simpatiza cu o parte și Stalin cu cealaltă. Am să te țin informat în legătură cu toate astea și nimic nu va fi stabilit, ci doar înțelegeri preliminare între Britania și Rusia, supuse continuării discuției și definitivării cu dumneata. Pe această bază, cred că nu te va deranja dacă încercăm să avem o cunoaștere deplină a părerilor între noi și ruși.”

După această întâlnire, am reflectat la relațiile noastre cu Rusia în toată Europa răsăriteană și, pentru a-mi clarifica ideile, am schițat o scrisoare către Stalin pe această temă, incluzând un memorandum în care exprimeam interpretarea noastră în legătură cu procentajul pe care l-am acceptat trecându-l peste masă. În cele din urmă, n-am trimis această scrisoare, considerând mai înțelept să las lucrurile așa cum sunt. O tipăresc doar ca să dau o autentică relatare a gândurilor mele.

Moscova

11 octombrie 1944

Considerăm că este de o importanță profundă ca Britania și Rusia să aibă o politică comună în Balcani, care să fie acceptabilă și pentru Statele Unite. Faptul că Britania și Rusia au o alianță pe douăzeci de ani, face să fie deosebit de important pentru noi să fim de acord în general și să lucrăm ușor și cu sinceritate mult timp. Îmi dau seama că tot ce facem aici nu poate fi decât preliminar față de deciziile finale

pe care va trebui să le luăm când toți trei ne vom aduna la masa victoriei. Totuși, sper că putem ajunge la înțelegeri și, în unele cazuri, la acorduri care să ne folosească la urgențele imediate și să asigure un fundament solid pentru o pace îndelungată în lume.

Aceste procente pe care le-am pus pe hârtie nu sunt mai mult decât o metodă prin care putem vedea cât de apropiați suntem în gândire, pentru ca apoi să decidem asupra pașilor necesari care să ne aducă la o înțelegere deplină. După cum am spus, ele ar fi considerate crude, ba chiar dure, dacă ar fi expuse analizei Ministerelor de Externe și diplomaților din întreaga lume. De aceea, ele nu ar putea fi baza nici unui document public, oricum nu în momentul actual. Ele ar putea fi totuși un îndrumar bun pentru conducerea treburilor noastre. Dacă ne administrăm bine aceste probleme, putem eventual împiedica mai multe războaie civile și multă vărsare de sânge și luptă, în țările mici aflate în cauză. Principiul nostru larg ar trebui să fie să lăsăm fiecare țară să aibă forma de guvernământ pe care o dorește poporul ei. Desigur, noi nu dorim să forțăm oricare stat din Balcani să aibă instituții monarhice sau republicane. Am stabilit totuși anumite relații de loialitate față de regii Greciei și Iugoslaviei. Ei și-au căutat adăpost la noi împotriva dușmanului nazist și considerăm că, atunci când se va restabili liniștea normală și inamicul va fi scos afară, popoarele din aceste țări vor trebui să aibă o șansă liberă, corectă, să aleagă. S-ar putea ca să fie necesar ca reprezentanți ai celor trei Mari Puteri să fie instalați acolo în momentul alegerii, ca să asigure ca popoarele să aibă cu adevărat o alegere liberă. Există precedente bune pentru așa ceva.

Totuși, în afara acestor considerente instituționale, în toate aceste țări există probleme ideologice între formele de guvernământ totalitare și cele pe care noi le numim liberă inițiativă controlată de votul universal. Suntem foarte bucuroși că ai declarat că ești împotriva încercării de a schimba cu forța sau prin propagandă comunistă sistemele existente în diversele țări balcanice. Să le lăsăm să-și făurească propria lor soartă în anii care ne stau în față. Un singur lucru însă nu putem permite – fascism sau nazism sub oricare din formele lor, care nu dau maselor lucrătoare nici asigurările oferite de societatea noastră și nici cele oferite de a voastră, ci dimpotrivă, duc la edificarea unor tiranii în interior și a agresiunii în exterior. În principiu, cred că Britania și Rusia ar trebui să fie liniștite în privința guvernării acestor țări, să nu se îngrijoreze de ele și să nu se amestece în treburile lor, de îndată ce condițiile de liniște au fost restaurate după această îngrozitoare vărsare de sânge prin care au trecut ele, la fel ca și noi.

Din acest punct de vedere, am căutat să administrez gradele de interese pe care fiecare din noi le avem în aceste țări, cu asentimentul celuilalt și supuse aprobării Statelor Unite, care pot sta departe mult timp, dar pot reveni pe neașteptate cu o forță gigantică.

Având în vedere experiența și înțelepciunea dumitale, nu e nevoie

să-ți aduc în scris o mulțime de argumente. Hitler a încercat să exploateze teama de un comunism agresiv, care face prozeliti, așa cum există în întreaga Europă occidentală, și care este învins decisiv. Dar, după cum știu bine, teama există în fiecare țară, pentru că, indiferent de meritele sistemelor noastre diferite, nici o țară nu vrea să treacă printr-o revoluție sângeroasă, care cu siguranță că va fi necesară în aproape fiecare caz, înainte ca o schimbare atât de drastică să poată fi făcută în viața, obiceiurile și în ansamblul societății lor. Aici aș vrea să subliniez, domnule Stalin, marca dorință pornită din inima Britaniei de a avea o lungă și stabilă prietenie și colaborare între cele două țări ale noastre și că, împreună cu Statele Unite, vom putea menține trenul lumii pe șine.

Colegilor mei din țară le-am trimis următoarele:

12 octombrie 44

1. Sistemul procentajului nu este intenționat să prescrie numărul de persoane din comisii pentru diferite țări din Balcani, ci mai curând să exprime interesul și sentimentul cu care tratează guvernele britanic și sovietic problemele acestor țări, în așa fel încât să-și dezvăluie unul altuia opinia într-un mod ușor de înțeles. Sistemul nu intenționează să fie decât un ghid și nu obligă în nici un fel Statele Unite și nici nu încearcă să creeze un sistem rigid al sferelor de interese. Acesta poate totuși ajuta Statele Unite să vadă ce simt cei doi principali aliați ai lor despre aceste regiuni când imaginea este prezentată ca un tot.

2. Astfel, se poate vedea că Rusia Sovietică are interese vitale în țările care mărginesc Marea Neagră, dintre care una, România, a atacat-o foarte puternic cu douăzeci și șase de divizii, iar cu cealaltă, Bulgaria, are vechi legături. Marea Britanie simte că e drept să arate deosebit respect pentru opiniile rușilor în legătură cu aceste două țări și față de dorința sovietică de a fi prima care să le ghideze în mod practic, în numele cauzei comune.

3. Similar, Marea Britanie are o îndelungată tradiție de prietenie cu Grecia și un interes direct ca putere mediteraneană în viitor... Aici se înțelege că Marea Britanie va fi prima, în sens militar, care va ajuta guvernul regal existent să se instaleze la Atena pe o bază cât se poate de largă. Rusia Sovietică este gata să cedeze Marii Britanii această poziție și funcție, în același fel în care Britania va recunoaște relația strânsă între Rusia și România. Acest lucru va evita creșterea în Grecia a unor fracțiuni ostile care să declanșeze un război civil între acestea, implicând guvernele britanic și rus în argumente supărătoare și conflicte de politică.

4. Ajungând la cazul Iugoslaviei, simbolul numeric 50-50 este intenționat a fi fundamentul unei acțiuni comune și al unei politici acceptate între cele două puteri, implicate acum strâns pentru a favoriza crearea unei Iugoslavii unite, după ce toate elementele de acolo au fost adunate cât mai mult pentru alungarea invadatorului nazist. Avem intenția și

Impiedicăm, de exemplu, lupta armată între croați și sloveni pe de o parte și puternicele și numeroasele elemente din Serbia pe de altă parte, și de asemenea să avem o politică unită și prietenească față de mareșalul Tito, în timp ce trebuie să ne asigurăm că armele furnizate lui sunt folosite împotriva inamicului comun nazist și nu în scopuri interne. O asemenea politică dusă împreună de Britania și Rusia Sovietică, fără vreun gând de avantaje speciale pentru ele însele, ar fi un real beneficiu.

5. Având în vedere faptul că armatele sovietice obțin controlul în Ungaria, ar fi natural să li se rezerve o influență majoră, supusă bineînțeles căderii de acord cu Marea Britanie și probabil cu Statele Unite, care, deși nu operează în fapt în Ungaria, trebuie să o considere ca o țară Central europeană și nu un stat Balcanic.

6. Trebuie subliniat că această amplă dezvăluire a sentimentelor britanice și sovietice față de țările menționate mai sus este doar un ghid interimar pentru viitorul imediat al războiului, și va fi analizată de Marile Puteri când se vor întâlni la masa armistițiului sau a păcii, pentru a face un aranjament general pentru Europa.

Polonezii de la Londra sosiseră deja și, la ora cinci în după-amiaza de 23 octombrie, ne-am adunat la Casa de oaspeți a guvernului sovietic, cunoscută ca Spiridonovka, să-i auzim pe Mikolajczyk și colegii săi susținându-și cauza. Aceste discuții erau ținute în pregătirea altei întâlniri, în care delegații britanici și americani urmau să-i întâlnească pe polonezii de la Lublin. L-am presat pe Mikolajczyk să țină seama de două lucruri și anume: acceptarea *de facto* a Liniei Curzon*, cu schimbul de populație, și o discuție prietenească cu Comitetul polonez de la Lublin, ca să se poată crea o Polonie unită. Am spus că vor avea loc schimbări, dar cel mai bine ar fi dacă s-ar stabili încă de acum unitatea, în această perioadă de sfârșit al războiului; le-am cerut polonezilor să se gândească cu grijă la această problemă, în noaptea aceea. Domnul Eden și cu mine vom fi la dispoziția lor. Era esențial ca ei să facă legătura cu acel Comitet polonez și să accepte linia de la Curzon ca un aranjament de lucru, supus discuției la conferința de pace.

La ora zece, în aceeași seară, ne-am întâlnit cu așa-numitul Comitet Național Polonez. A fost clar curând că polonezii de la Lublin erau simpli pionii ai Rusiei. Ei învățaseră și repetaseră rolul lor cu atâta grijă, încât și stăpânii lor simțeau evident că ei depășeau măsura. De exemplu, domnul Bierut, șeful lor, a vorbit în acești termeni: „Am venit aici să cerem, în numele Poloniei, ca Lvovul să aparțină Rusiei. Aceasta este voința poporului polonez.” Când acest lucru s-a tradus din poloneză în engleză și rusă, m-am uitat la Stalin și am văzut o scripire de înțelegere în ochii săi expresivi, de parcă ar fi zis: „Ce părere ai despre învățământul nostru sovietic?” Contribuția lungită a altui conducător de la Lublin,

* Vezi harta din cap. XXVIII, *Frontierele Europei centrale*.

Osóbkamorawski, a fost la fel de deprimantă. Domnul Eden și-a format cea mai proastă opinie despre cei trei polonezi de la Lublin.

Întreaga conferință a durat peste șase ore, dar realizările au fost mici și, pe măsură ce treceau zilele, s-a obținut doar o ușoară îmbunătățire în rana supurândă a problemelor polono-sovietice.

Polonezii de la Londra s-au arătat dornici să accepte linia Curzon „ca o linie de demarcație între Rusia și Polonia”. Ruși au insistat asupra cuvintelor „ca o bază a frontierei între Rusia și Polonia”. Nici o parte nu a vrut să cedeze. Mikolajczyk a declarat că va fi repudiat de propriul lui popor, iar Stalin, la capătul unei discuții de două ore și un sfert, pe care o avusesem cu el singur, a remarcat că el și Molotov erau singurii dintre cei cu care lucra, care erau dispuși să se poarte „bland” cu Mikolajczyk. Eram sigur că se făceau presiuni puternice în fundal, atât din partea partidului cât și a militarilor.

Stalin era împotriva formării unui guvern polonez unit, dacă nu se cădea de acord asupra problemei frontierei. Dacă acestea se stabileau, el era de acord ca Mikolajczyk să fie în fruntea noului guvern. Eu însumi mă gândisem că dificultăți nu mai puțin încăpățănate vor apare în cadrul unei discuții pentru o unire a guvernului polonez cu polonezii de la Lublin, ai căror reprezentanți continuau să ne facă cea mai proastă impresie posibilă și care, după cum i-am spus lui Stalin, erau „doar o expresie a voinței sovietice”. Ei aveau fără îndoială și ambiția de a conduce Polonia, fiind în felul acesta un fel de Quislingi. În orice caz, cel mai bun lucru era ca cele două delegații poloneze să se întoarcă de unde au venit. Simțeam foarte adânc răspunderea care apăsa asupra mea și a ministrului de Externe de a încerca să elaborăm propuneri pentru o înțelegere ruso-poloneză. Chiar și faptul de a-i forța pe polonezi să accepte Linia Curzon va fi criticat.

* * *

În alte direcții s-au obținut avantaje considerabile. Hotărârea guvernului sovietic de a ataca Japonia după răsturnarea lui Hitler era clară. Aceasta va avea o valoare supremă în scurtarea întregii lupte. Aranjamentele făcute în legătură cu Balcanii erau, cu siguranță, cele mai bune posibile. Cuplate cu o acțiune militară de succes, ele ar trebui acum să fie eficiente pentru salvarea Greciei și nu aveam îndoieli că înțelegerea noastră de a duce o politică comună, jumătate și jumătate, în Iugoslavia era cea mai bună soluție pentru dificultățile noastre, având în vedere comportarea lui Tito – care, în timp ce a trăit trei sau patru luni sub protecția noastră, a venit în secret la Moscova să discute, fără să ne spună unde se duce – și faptul că forțe rusești și bulgare, sub comandă rusească, au venit să-l ajute pe flancul răsăritean.

Nu încap îndoială că, în cercul nostru îngust, noi discutăm cu o ușurință, cu o libertate și o cordialitate neatinse până atunci între cele două țări ale noastre. Stalin a făcut câteva exprimări de apreciere personală,

care simt cu siguranță că erau sincere. Dar am devenit și mai convins că nu era nicidecum singur. După cum le-am spus colegilor mei acasă, „În spatele călăreșului, stă mâna neagră“.

În seara de 17 octombrie, am ținut ultima noastră întâlnire. Tocmai sosise vestea că amiralul Horthy fusese arestat de germani, ca o precauție, acum când întregul front german din Ungaria se dezintegra. Am remarcat că speram că se va ajunge la trecătoarea de la Ljubljana cât de repede posibil și că nu cred că războiul se va termina înainte de primăvară.

Capitolul XX

PARISUL ȘI ARDENII

Am aranjat în așa fel ca prima mea vizită la Paris să fie în ziua Armistițiului, 11 noiembrie 1944, iar acest lucru a fost anunțat public. Erau numeroase rapoarte că unii colaboraționiști vor încerca să atenteze la viața mea așa că s-au luat precauții extreme. În după-amiaza zilei de 10 noiembrie, am aterizat la Orly, unde de Gaulle m-a primit cu o gardă de onoare și am mers împreună în mașină, prin împrejurimile Parisului și prin oraș, până am ajuns la Quai d'Orsay, unde soția mea, cu Mary și cu mine am fost găzduiți cu onoruri. Clădirea fusese mult timp ocupată de germani și am fost asigurat că voi dormi în același pat și voi folosi aceeași baie pe care le folosisese și Goering. Totul era aranjat și servit minunat, iar în interiorul palatului îmi era greu să cred că ultima mea întâlnire aici, cu guvernul Reynaud și cu generalul Gamelin în mai 1940, n-a fost altceva decât un vis urât. La ora unsprezece în dimineața zilei de 11 noiembrie, de Gaulle m-a condus, cu o mașină decapotabilă, peste Sena și prin Place de la Concorde, cu o splendidă escortă de Gardes Républicains în uniformă completă și alămuri. Erau în număr de câteva sute și ofereau un spectacol strălucit, deasupra căruia strălucea soarele. Întreg faimosul boulevard Champs Élysées era plin de parizieni iar pe margini erau soldați. Fiecare fereastră era plină de spectatori și era decorată cu steaguri. Am înaintat, printre mulțimi care ovaționau nebunește, spre Arcul de triumf, unde amândoi am depus jerbe pe mormântul Soldatului necunoscut. După terminarea acestei ceremonii, generalul și cu mine am mers pe jos împreună, urmați de un grup de figuri de frunte ale vieții publice franceze, pe o distanță de vreo șapte sute de metri, pe șoseaua pe care o cunoșteam atât de bine. Apoi ne-am luat locurile pe o tribună și am urmărit un splendid marș de trupe franceze și britanice care treceau prin fața noastră. Detașamentul nostru de Gardă era magnific. Când totul s-a terminat, am depus o jerbă la statuia lui Clemenceau, a cărui figură revenea în gândurile mele cu această ocazie emoționantă.

De Gaulle mi-a oferit un prânz oficial la Ministerul de Război și a ținut un discurs foarte flatant despre contribuția mea la război, iar în seara de 12, după dineul la ambasadă, am plecat spre Besançon. Generalul era dornic să vadă atacul pe scară mare care urma să fie dat de armata franceză sub conducerea generalului de Lattre de Tassigny. Au fost făcute

cu mare grijă toate aranjamentele, am călătorit într-un tren luxos, special, și am ajuns astfel încât aveam suficient timp să văd bătaia. Trebuia să merg, la un punct de observație în munți, dar din cauza frigului și a zăpezii mari, drumurile erau de netrecut și întreaga operațiune a trebuit amânată. Mi-am petrecut ziua umblând cu de Gaulle și am găsit destule de discutat într-o lungă și grea excursie, inspectând din când în când trupele. Programul a continuat până târziu după lăsarea întunericului. Soldații francezi păreau în cea mai bună stare de spirit. Treceau prin fața noastră în stil mare și cântau cântece faimoase cu un entuziasm mișcător. Grupul meu personal – fiica mea Mary și aghiotantul meu de la marină Tommy – se temeau să nu fac din nou o pneumonie, întrucât am stat afară cel puțin zece ore pe o vreme groaznică. Dar totul a mers bine și, în tren, cina a fost plăcută și interesantă. M-a izbit sfiala și chiar teama cu care o jumătate de duzină de generali îl tratau pe de Gaulle, în ciuda faptului că el avea o singură stea pe uniforma lui iar ei aveau o grămadă. În cursul nopții, trenul nostru s-a împărțit; de Gaulle s-a întors la Paris, iar jumătatea noastră s-a dus la Rheims, ajungând a doua zi dimineață, când m-am dus la cartierul general al lui Ike. După-amiază, am zburat înapoi la Northolt.

* * *

Acum, situația de pe frontul de vest nu era chiar atât de plăcută. S-au făcut multe pregătiri pentru înaintarea spre Rin, dar ploile din noiembrie au fost cele mai rele de mulți ani, făcând să se reverse râurile și pâraiele și producând noroaie prin care trebuia să lupte infanteria. În sectorul britanic, Armata a Doua a lui Dempsey a împins inamicul înapoi peste Meuse. Mai spre sud, se făcuse joncțiunea cu Armata a Noua a Statelor Unite și se lupta prin terenul saturat de apă, spre râul Roer. Nu ar fi fost bine să-l treacă, pentru că nivelul lui era controlat de baraje masive care erau încă în mâinile inamicului iar acesta, deschizând ecluzele, putea să izoleze trupele noastre pe malul îndepărtat. Bombardiere grele au încercat să spargă barajele și să elibereze apa dar, în ciuda mai multor lovituri directe, nu s-a produs nici o spărtură, iar la 13 decembrie, Armata Întâia a Statelor Unite a trebuit să-și reia înaintarea pentru a le captura.

La sud de Ardeni, Patton traversase râul Moselle și avansa spre est spre frontiera germană. Aici era confruntat cu partea cea mai puternică a fortificației Siegfried. În fața unor fortificații formidabile, apărate cu încăpățănare, armata lui s-a oprit. În dreapta frontului, Grupul al Șaselea de Armată al generalului Devers forța drumul prin munții Vosgi și trecătoarea de la Belfort. Francezii, după o săptămână de luptă, al cărei început am dorit să-l văd, au capturat Belfort în 23 noiembrie și au ajuns la Rin la nord de Basel. De aici, au mers pe râu în jos, au ocolit flancul german în Vosgi și au obligat inamicul să se retragă. În 23, au intrat în Strasbourg iar în următoarele câteva săptămâni, Armata a Șaptea americană a curățat toată Alsacia de nord, a ajuns în dreapta Armatei a Treia, a

trecut frontiera germană pe un front întreg și a străpuns linia Siegfried lângă Wissembourg.

Dar aceste considerabile succese nu puteau masca faptul că Aliații occidentali au suferit o pierdere strategică. Înaintea lansării marii operațiuni, noi am pus în proces-verbal punctul nostru de vedere, că era o greșeală să se atace pe întregul front și că ar fi trebuit adunată o masă mult mai mare în punctul unde se dorea pătrunderea. Comentariile și previziunile anterioare ale lui Montgomery s-au adevărit în toate felurile. „Trebuie să reții totuși, i-am telegrafiat eu lui Smuts, că armata noastră e doar pe jumătate ca mărime decât cea americană și în curând va fi doar ceva mai mult de o treime. În sfera militară, totul decurge prietenos și loial, în ciuda dezamăgirilor suferite... Dar nu mai e atât de ușor pentru mine, cum era înainte, ca să obțin să se facă ceva...”

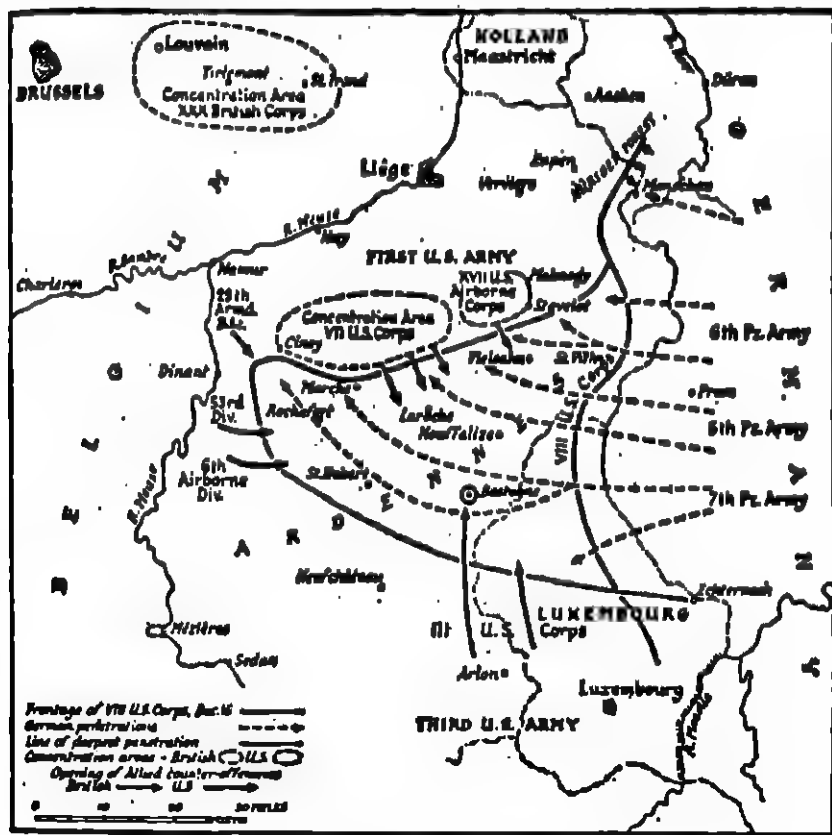
I-am relatat prevestirile mele președintelui. I-am scris la 6 decembrie: „A venit momentul să prezint în fața dumitale situația serioasă și dezamăgitoare a războiului care stă în fața noastră la sfârșitul acestui an. Deși s-au obținut multe victorii tactice frumoase... rămâne faptul că am eșuat în realizarea obiectivului strategic pe care i-am dat armatelor noastre în urmă cu cinci săptămâni. Nu am ajuns încă la Rin în partea de nord, în cel mai important sector al frontului, și va trebui să continuăm marea bătălie încă multe săptămâni, înainte de a putea spera să ajungem la Rin și să ne stabilim capetele de pod. După aceea, mai trebuie să înaintăm prin Germania.

În Italia, germanii țin în continuare pe frontul nostru douăzeci și șase de divizii, echivalente poate cu șaisprezece divizii în plină forță sau mai multe... Motivul pentru care Grupul al Cincisprezecelea de armată nu a putut să-l învingă decisiv pe Kesselring este întârzierea datorată slăbirii forțelor noastre în favoarea operațiunii „Dragon” (debarcarea pe Riviera în sudul Franței) care a făcut să nu trecem prin Apenini, înainte ca valea râului Po să fie inundată de apă. Astfel că nici în munte și nici pe câmpie noi nu ne-am putut folosi superioritatea în blindate.

Din cauza rezistenței încăpățanate a germanilor pe toate fronturile, noi nu am retras cele cinci divizii britanice și britanico-indiene din Europa pentru a-i permite lui Montbatten să atace Rangoonul în martie iar dacă se adaugă și alte motive, această operațiune a devenit impracticabilă. În consecință, așa cum am căzut de acord la Quebec, Montbatten a început înaintarea generală prin Birmania, în jos, din nord și vest, și a făcut progrese satisfăcătoare. Acum, datorită înaintării japonezilor în China, spre Kunming și poate Ciuntin, amenințând mortal pe generalisim și regimul său, două sau poate mai multe divizii chineze au trebuit să fie retrase pentru apărarea Chinei. Nu mă îndoiesc că asta a fost inevitabil și just. Totuși, consecințele sunt serioase... Toate ideile mele despre o lovitură cu adevărat grea peste Adriatica sau peste Golful Bengal au fost lăsate în urmă.

Când confruntăm aceste realități cu așteptările trandafirii ale popoarelor noastre, în ciuda eforturilor noastre de a le potoli, apare în mod definit întrebarea: «Ce-o să facem în legătură cu problema asta?». Îngrijorarea

mea crește ca urmare a pierderii oricărei speranțe în privința unei întâlniri în curând între noi trei și amănării indefinite a unei întâlniri a dumei tale cu mine și cu Statele noastre Majore. Planurile noastre britanice depind de ale voastre și măcar problemele noastre anglo-americane trebuie trecute în revistă în ansamblu, iar telegraful și telefonul nu fac adesea decât să întunece ideile. De aceea, am sentimentul că, dacă dumneata nu poți veni personal înainte de februarie, mă simt obligat să întreb dacă nu se poate să trimiți aici șefii de Stat Major, cât de curând posibil, unde vor fi aproape de principalele armate ale voastre și de generalul Eisenhower și unde întreaga scenă a bătăliei poate fi studiată calm și cu răbdare, pentru a putea acționa cu o preocupare asemănătoare aceleia din campania noastră din 1944."

Contraofensiva lui Rundstedt

Deși simpatiza cu părerile mele, domnul Roosevelt nu părea să-mi împărtășească îngrijorările. „Am simțit totdeauna, a răspuns el, că ocuparea

Germaniei până la malul stâng al Rinului va fi o treabă foarte grea. Dat fiind că, pe timpuri, am mers cu bicicleta în aproape toată zona Rinului, nu am fost atât de optimist în privința ușurinței trecerii peste Rin a armatelor noastre unite, cum au fost mulți dintre ofițerii comandanți.

Totuși, strategia noastră largă, la care am căzut de acord, se desfășoară conform planului. Dumneata și cu mine suntem acum în poziția unor comandanți șefi care și-au pregătit planurile, au emis ordinele și și-au oferit resursele pentru bătălie, conform acestor planuri și ordine. Deocamdată, deși suntem nițel în urma planificării, mie mi se pare că urmărirea rezultatelor bătăliilor revine comandanților de front, în care am toată încrederea...”

* * *

Acum ne păștea o lovitură grea. La șase zile după ce am trimis această telegramă, a criză a explodat pe capul nostru. Decizia Aliată de a lovi puternic de la Aachen spre nord și din Alsacia spre sud a lăsat centrul nostru foarte slab. În sectorul Ardeni, un singur Corp, al VIII-lea american, format din patru divizii, ținea un front de circa o sută de kilometri. Riscul a fost prevăzut și acceptat în mod deliberat, dar consecințele erau grave și puteau fi și mai grave. Printr-o realizare remarcabilă, inamicul a adunat șaptezeci de divizii pe frontul de vest, dintre care cincisprezece erau blindate. Multe erau sub forța lor normală și aveau nevoie de odihnă și reechipare, dar o formație, Armata a Șasea Panzer, era puternică și în stare bună. Acest potențial vârf de lance fusese urmărit cu grijă cât timp a stat în rezervă, la est de Aachen. Când lupta pe front s-a potolit, la începutul lui decembrie, această armată a dispărut un timp din informațiile noastre, iar vremea rea oprea eforturile noastre de a o căuta. Eisenhower bănuia că se pregătea ceva, deși forța și violența atacului a surprins.

Germanii aveau într-adevăr un plan major. Rundstedt a adunat două armate Panzer, a Cincea și a Șasea, precum și Armata a Șaptea, cu un total de zece divizii Panzer și paisprezece de infanterie. Această mare forță, în frunte cu blindatele, intenționa să pătrundă prin Ardeni până la râul Meuse, să cotească spre nord și nord-vest, să taie în două linia Aliatilor, să pună mâna pe portul Antwerpen și să taie linia vitală a armatelor noastre din nord. Lovitura a fost plănuită de Hitler, care nu a acceptat să facă schimbările propuse de generalii săi, care aveau îndoieli. Rămășițele forțelor aeriene germane au fost adunate pentru un ultim efort, iar trupele de parașutiști, sabotorii și agenții îmbrăcați în uniforme de-ale Aliatilor și-au primit și ei rolul lor.

Atacul a început la 16 decembrie, sub un puternic baraj de artilerie. În flancul de nord, Armata a Șasea Panzer a pătruns în dreapta Armatei întâia americană în încercarea de a avansa spre stăvilarele de la Roer. După o luptă incertă, inamicul a fost reținut. Mai la sud, germanii au pătruns printr-un front îngust, dar au fost împiedicați câteva zile critice. Armata a Șasea Panzer a lansat un nou vârf de lance care să lovească

la vest și apoi spre nord-vest, la Meuse, mai sus de Liège. Armata a Cincea Panzer a trecut prin centrul Corpului american și a pătruns adânc spre Meuse.

Deși momentul și greutatea atacului au surprins Înaltul Comandament Aliat, importanța și scopul acestuia a fost repede deslușit. Comandamentul Aliat a hotărât să întărească „umerii” pătrunderii, să apere trecerile peste Meuse, atât la nord cât și la sud de Namur, și să maseze trupe mobile care să strivească înaintarea din nord și din sud. Eisenhower a acționat cu rapiditate. A oprit toate atacurile Aliate aflate în desfășurare și a adus patru divizii americane din rezervă și alte șase din sud. Două divizii acropurtate, una dintre ele fiind a 6-a britanică, au sosit din Anglia. La nordul înaintării germane, patru divizii din Corpul al XXX-lea britanic, care tocmai ieșiseră de pe linia râului Roer, au fost concentrate între Liège și Louvain, în spatele Armatei întâia și a Noua americane. Acestea din urmă și-au introdus toate rezervele, ca să extindă un flanc defensiv spre vest de Malmedy.

Rupând frontul Grupului de Armată al Doisprezecelea al generalului Bradley, germanii au făcut ca acestuia să-i fie imposibil să mai comande de la cartierul său general din Luxemburg, cele două armate despărțite de intrândul german. De aceea, în mod înțelept, generalul Eisenhower l-a pus temporar pe Montgomery la comanda trupelor Aliate din nord, în timp ce Bradley reținea Armata a Treia americană și avea sarcina de a rezista și a contraataca dușmanul din sud. Aranjamente corespunzătoare au fost făcute pentru forțele aeriene tactice.

Trei dintre diviziile noastre de întărire erau la malurile Meusei, la sud de Namur. Bradley a concentrat un corp la Arlon și a trimis Divizia acropurtată 101 americană să asigure importanta încrucișare de drumuri de la Bastogne. Blindatele germane au luat-o spre nord și au căutat să-și facă drum mai departe, lăsându-și infanteria să captureze orașul. Divizia 101, cu câteva unități de blindate, era izolată și timp de o săptămână a respins toate atacurile.

Armatele a Cincea și a Șasea Panzer au desfășurat lupte grele în jurul localității Marche, care au durat până în 26 decembrie. La acea dată, germanii erau epuizați, deși la un moment dat se aflau doar la șase kilometri de Meuse și pătrunseseră peste nouăzeci de kilometri. Vremea proastă și ceșurile joase au ținut forțele noastre aeriene în afara luptei, în prima săptămână, dar la 23 decembrie, condițiile de zbor au devenit mai bune și aviația a intervenit cu un efect teribil. Bombardiere grele au atacat căi ferate și centre de mișcare din spatele liniilor inamice, iar forțele aeriene tactice au făcut prăpăd în armatele înaintate ale inamicului, lipsindu-l de întăriri, combustibil, alimente și muniție. Raidurile strategice asupra rafinărilor germane au sporit lipsa de benzină și le-a slăbit înaintarea.

Lipsiți de obiectivul lor principal, râul Meuse, Panzeretele s-au întors cu sălbăticie spre Bastogne. Divizia 101-a, deși întărită, era mult copleșită

ca număr. Ei au ținut orașul încă o săptămână, iar la sfârșitul lui decembrie, Înaltul Comandament german trebuie să-și fi dat seama, oricât le venea de greu, că bătălia era pierdută. O contraofensivă a lui Patton progresa mereu, deși lent, pe terenul năpădit de zăpadă. Inamicul a mai făcut o ultimă încercare, de data aceasta în văzduh. La 1 ianuarie 1945, a executat un atac surpriză, la mică înălțime, împotriva tuturor aerodromurilor înaintate. Pierderile noastre, deși grele, au fost imediat înlocuite, dar Luftwaffe au pierdut mai mult decât își puteau permite în ultimul lor atac masiv din al doilea război mondial.

Trei zile mai târziu, Montgomery a organizat o contralovitură din nord, ca să se alăture înaintării lui Patton din sud. Două Corpuri americane, cu britanicii pe flancul de vest, au presat asupra inamicului. Luptând în furtuni de zăpadă, cele două aripi ale atacului Aliat s-au apropiat încet și s-au întâlnit la Houffalize, în 16. Germanii erau împinși continuu spre est și erau mereu atacați din aer. La sfârșitul lunii, se aflau din nou înapoi la frontierele lor, fără să fi obținut ceva în schimbul efortului lor suprem, în afara unor pierderi ruinătoare de materiale și a o sută douăzeci de mii de oameni.

Accasta a fost ultima ofensivă germană din timpul războiului. Ne-a provocat nouă destulă îngrijorare și a amânat propria noastră înaintare, dar, în cele din urmă, a fost benefică. Germanii nu și-au putut înlocui pierderile iar bătăliile noastre următoare pe Rin, deși grele, au fost fără îndoielă ușurate. Înaltul lor comandament și însuși Hitler trebuie să fi fost deziluzionați. Luați prin surprindere, Eisenhower și comandanții lui au acționat repede, dar cred că vor fi de acord că principalul merit este în altă parte. După cum afirmă Montgomery: „Bătălia din Ardeni a fost câștigată în primul rând prin calitățile de luptă ale soldatului american”. Trupele Statelor Unite au dus într-adevăr aproape toate bătăliile și au suferit aproape toate pierderile.

Capitolul XXI

CRĂCIUN LA ATENA

Grecii rivalizează cu evreii în a fi națiunea cu cea mai bună minte politică din lume. Indiferent cât de pierdute ar fi condițiile și cât de grav ar fi pericolul pentru țara lor, ei sunt totdeauna împărțiți în multe partide, cu mulți conducători, care se luptă între ei cu o vigoare disperată. S-a spus bine că unde sunt trei evrei, se va vedea că sunt doi prim-miniștri și un șef al opoziției. Același lucru este adevărat și despre cealaltă rasă antică, faimoasă, a cărei luptă continuă și furtunoasă pentru viață se întinde înapoi, până la izvoarele gândirii umane. Nici o altă rasă nu a lăsat atâtea urme asupra lumii. Ambele au arătat capacitatea de a supraviețui, în ciuda unor nesfârșite pericole și suferințe din partea opresiunii externe, comparabile doar cu necontenitele lor fronde, certuri și convulsii interne. Trecerea mai multor mii de ani nu a schimbat nimic din caracteristicile lor și nici nu a redus încercările prin care au trecut și vitalitatea lor. Au supraviețuit în ciuda a tot ce a putut face lumea împotriva lor și a tot ce au putut face ei înșiși împotriva lor; amândouă, din unghiuri atât de diferite, ne-au lăsat moștenirea geniului și înțelepciunii lor. Nu există alte două orașe care să fi contat mai mult pentru omenire ca Atena și Ierusalimul. Mesajele lor în religie, filozofie și artă au fost principalele lumini îndrumătoare ale credinței și culturii moderne. Secole de guvernare străină și de opresiune de nedescris, interminabilă, nu i-au împiedicat să constituie comunități și forțe vii, active, în lumea modernă, certându-se între ei cu nesățioasă vioiciune. Personal, am fost de partea amândurora și am crezut în puterea lor invincibilă de a supraviețui luptelor interne și furtunilor lumii care li amenința cu anihilarea.

Înainte de a părăsi Italia, la sfârșitul lui august, i-am cerut șefului Statului Major Imperial să elaboreze amănuntele pentru o expediție britanică în Grecia, în cazul în care germanii care se află acolo s-ar prăbuși.* I-am dat numele de cod „Manna”, iar în septembrie, pregătirile noastre erau avansate. Domnul Papandreu și colegii lui au fost aduși în Italia și instalați într-o vilă lângă Caserta. Aici s-au pus la treabă cu reprezentanți ai

---

* Vezi capitolul XIV.

E. A. M. și cu rivalii lor naționaliști E. D. E. S.* și, cu ajutorul domnului MacMillan ca ministru rezident în Mediterana și al domnului Leeper, ambasadorul nostru pe lângă guvernul grec, au semnat în 26 o înțelegere cuprinzătoare. Se specifica faptul că toate forțele de gherilă din țară trebuie să se supună ordinelor guvernului grec care, la rândul lui, le va pune sub comanda britanică a generalului Scobie. Conducătorii gherilelor au declarat că nici unul dintre oamenii lor nu va lua legea în mâinile sale proprii. Orice acțiune în Atena se va face doar la ordinele directe ale generalului Scobie. Documentul, cunoscut sub numele de Înțelegerea de la Caserta, a guvernat acțiunea noastră.

În octombrie, a început eliberarea Greciei. Unități de Comando au fost trimise în Grecia de sud, iar în primele ore ale zilei de 4 octombrie, trupele noastre au ocupat Patras. Acesta a fost primul nostru punct de sprijin după tragica noastră ieșire din 1941. În 12, generalul Wilson a aflat că germanii evacuează Atena și, în ziua următoare, parașutiștii britanici au aterizat pe aerodromul Megara, la vreo doisprezece kilometri la vest de capitală. În 14, a sosit restul trupelor de parașutiști și au ocupat orașul, în urma retragerii germane. Forțele noastre navale au intrat în Pireu, aducându-l cu ele pe generalul Scobie și partea principală a forțelor sale, iar două zile mai târziu, a venit și guvernul grec, împreună cu ambasadorul nostru.

Sosise acum momentul testării înțelegerii noastre. La conferința de la Moscova, obținusem cu un preț greu abținerea Rusiei. Noi ne angajaserăm să sprijinim administrația provizorie a lui Papandreu, în care E. A. M. era pe deplin reprezentat. Toate părțile erau legate prin Înțelegerea de la Caserta și voiam să predăm autoritatea unui guvern grec stabil, fără să pierdem timpul. Dar Grecia era în ruină. Germanii distruseseră drumuri și căi ferate pe măsură ce s-au retras spre nord și, deși erau urmărite de forțele noastre aeriene, noi nu puteam face mare lucru ca să intervenim pe uscat. Grupuri înarmate ale E. L. A. S. umpleau golul lăsat de invadatorul care se retrăgea, iar comandamentul lor central nu făcea nimic ca să pună în aplicare promisiunea făcută. Peste tot, erau lipsuri și disensiuni. Finanțele erau în dezordine și lipseau alimentele. Chiar și resursele noastre militare erau întinse la limită.

La sfârșitul lunii, domnul Eden a vizitat Atena, la întoarcerea sa acasă de la Moscova, și a fost primit cu entuziasm, în amintirea eforturilor sale în favoarea Greciei, în 1941. Cu el erau lordul Moyne, ministru rezident la Cairo, și domnul MacMillan. S-a discutat toată chestiunea ajutorării și s-a făcut tot ce era omenește posibil. Trupele noastre au trecut de bunăvoie la jumătăți de rație, ca să mărească aprovizionarea lor cu alimente, iar geniiști britanici au început să construiască de urgență mijloace de

* E. A. M. = „Frontul de Eliberare Națională” grec.

E. L. A. S. = „Armata populară de Eliberare Națională” greacă. Atât E. A. M. cât și E. L. A. S. erau controlate de comuniști.

E. D. E. S. = „Armata Națională Democrată” greacă.

comunicație. Până la 1 noiembrie, germanii au evacuat Salonicul și Florina. Zece zile mai târziu, ultimele lor forțe traversaseră frontiera de nord și, în afara câtorva garnizoane din insule, Grecia era liberă.

Dar guvernul de la Atena nu avea trupe suficiente ca să controleze țara și să oblige E. L. A. S. să se supună aranjamentului de la Caserta. O revoltă a E. A. M. era iminentă, iar la 15 noiembrie, generalul Scobie a fost îndrumat să facă contrapregătiri. Atena urma să fie declarată zonă militară și i s-a dat autoritate să ordone tuturor trupelor E. L. A. S. să o părăsească. Divizia a 4-a indiană a fost trimisă acolo din Italia. La fel și brigada greacă, aceasta devenind centrul controversei între Papandreu și colegii săi din E. A. M. Era evident că unica șansă de a evita războiul civil era să fie dezarmate gherilele și celelalte forțe, prin înțelegere mutuală, și să se creeze o nouă armată națională și o forță de poliție, sub controlul guvernului de la Atena.

Un proiect de decret pentru demobilizarea gherilelor, elaborat la cererea domnului Papandreu de înșiși miniștrii din E. A. M., a fost prezentat Cabinetului. Brigada regulată de munte greacă și „Escadrila Sacră” a forțelor aeriene urmau să existe în continuare. E. D. E. S. urma să capete o mică forță. Dar, în ultimul moment, miniștri E. A. M. au revenit asupra propriilor lor propuneri, pentru care pierduseră o săptămână prețioasă, și au cerut ca Brigada de Munte să fie desființată. Tactica comunistă era acum în plină desfășurare. La 1 decembrie, cei șase miniștri asociați cu E. A. M. și-au dat demisia și a fost proclamată o grevă generală în Atena pentru ziua următoare. Restul Cabinetului a dat un decret prin care dizolva gherilele, iar Partidul Comunist și-a mutat cartierul general din capitală. Generalul Scobie a emis un apel către poporul grec, afirmând că el este ferm în spatele acestui guvern constituțional „până când va fi stabilit statul grec cu o forță armată legală și se vor putea ține alegeri libere.” Eu am dat o declarație personală similară din Londra.

Duminică 5 decembrie, suporteri ai comuniștilor, angajați într-o demonstrație interzisă, s-au ciocnit cu poliția și a început războiul civil. În ziua următoare, generalul Scobie a ordonat E. L. A. S. să evacueze imediat Atena și Pireu. Dar trupele lor și civili înarmați au încercat să ocupe cu forța capitala.

* * *

În acest moment, eu mi-am asumat un control mai direct asupra problemei. Aflând că comuniștii au ocupat aproape toate secțiile de poliție din Atena, omorând majoritatea ocupanților care nu se alăturaseră deja atacului lor, și că erau la câteva sute de metri de clădirea guvernului, i-am ordonat generalului Scobie și celor 5000 de soldați britanici, care în urmă cu câteva zile fuseseră primiți cu entuziasm de populație ca eliberatori, să intervină și să tragă asupra agresorilor trădători. Lucrurile astea nu se pot face cu jumătăți de măsură. Violența mulțimii, prin care comuniștii au încercat să cucerească orașul și să se prezinte lumii ca un guvern cerut

de poporul grec, nu putea fi întâmpinată decât cu armele de foc. Nu era timp de ședință de guvern.

Anthony și cu mine am stat împreună până pe la două noaptea și eram total de acord că trebuie să deschidem focul. Văzând cât de obosit era, i-am spus: „Dacă vrei să te culci, stau eu.” El s-a dus și, pe la 3 a.m., am schițat următoarea telegramă către generalul Scobie:

„... Ești răspunzător pentru menținerea ordinii în Atena și pentru neutralizarea și distrugerea tuturor bandelor E. A. M. – E. L. A. S. care se apropie de oraș. Poți face orice reglementare vrei pentru strictul control asupra străzilor sau pentru ridicarea oricăror persoane care fac dezordine. Natural că E. L. A. S. va încerca să pună femeile și copiii în față, acolo unde pot avea loc împușcături. Trebuie să fii deștept în această privință și să eviți greșelile. Dar nu ezita să tragi în orice bărbat înarmat din Atena care asaltează autoritatea britanică sau autoritatea greacă, aceea cu care colaborăm. Ar fi bine dacă comanda ta ar fi întărită de vreun guvern grec, iar Leeper li va spune lui Papandreu să fie acolo și să ajute. *Nu ezita totuși să acționezi ca și când ai fi într-un oraș cucerit, unde o răscoală locală este în desfășurare.**”

În legătură cu bandele E. L. A. S. care se apropie din afară, cu siguranță că vei putea, cu blindatele tale, să le dai unora dintre acestea o lecție care li va face pe alții să nu mai încerce. Poți conta pe sprijinul meu în orice acțiune rațională și de bun-simț, luată pe această bază. *Trebuie să fim și să dominăm Atena. Ar fi un lucru mare pentru tine ca să reușești treaba asta fără vărsare de sânge, dacă e posibil, dar și cu vărsare de sânge, dacă este necesar.”*

Această telegramă a fost trimisă la 4.50 a.m. în data de 5. Trebuie să recunosc că avea un ton cam strident. Am simțit atât de necesar să-i dau comandantului militar o îndrumare fermă încât intenționat m-am exprimat în termenii cei mai tăioși. Faptul că avea în posesia lui un asemenea ordin nu numai că îl va încuraja la o acțiune decisivă ci îi va da o anumită siguranță că voi fi alături de el în orice acțiune bine concepută pe care o va întreprinde. Eram foarte preocupat de întreaga problemă, dar eram sigur că nu trebuia să fie loc de îndoieli sau dare înapoi. Aveam în minte celebra telegramă a lui Arthur Balfour din anii optzeci către autoritățile britanice din Irlanda: „Nu ezitați să trageți”. Aceasta a fost trimisă prin oficiile telegrafice obișnuite. A fost o furtună furioasă în legătură cu ea în Camera Comunelor din acea vreme, dar cu siguranță, s-a evitat astfel pierderea de vieți. A fost unul dintre punctele de sprijin cheie pe care a avansat Balfour spre putere și control. Scena se prezenta acum cu totul diferit. Cu toate acestea, „Nu ezitați să trageți” atârna în mintea mea ca un îndemn din acele zile îndepărtate.

Acum, când lumea liberă a învățat cu mult mai mult decât se știa pe atunci despre mișcarea comunistă în Grecia și în alte părți, mulți cititori

* Sublinierile mele în tot textul – W. S. C.

vor fi uimiți de atacurile vehemente la care am fost supuși guvernul Majestății sale și eu în particular, întrucât eram în fruntea acestuia. Marea majoritate a presei americane a condamnat violent acțiunea noastră, care, declarau ei, falsifica acea cauză pentru care au intrat în război. Departamentul de Stat, unde se afla domnul Stettinius, a emis o declarație marcată critică, pe care aveau să o regrete sau cel puțin să o întoarcă după ani. În Anglia a fost multă perturbare. *The Times* și *Manchester Guardian* și-au exprimat dezacordul asupra a ceea ce considerau a fi politica noastră reacționară. Stalin a aderat totuși, strict și loial, la înțelegerea noastră din octombrie și, în tot timpul lungilor săptămâni de luptă împotriva comuniștilor pe străzile Atenei, nici un cuvânt de reproș nu a venit din partea *Pravdei* sau *Izvestiei*.

În Camera Comunelor a fost mare emoție. Era un puternic curent de opinie și chiar de pasiune, astfel că orice guvern care s-ar fi sprijinit pe o bază mai puțin solidă decât a unei coaliții naționale, ar fi putut foarte bine să fie sfărâmat în bucăți. Dar Cabinetul de Război a stat ca o stâncă împotriva căreia valurile și vânturile bat în zadar. Când ne amintim ce s-a întâmplat în Polonia, în Ungaria și Cehoslovacia în acești ani din urmă, putem fi recunoscători Soartei că ne-a dat în acel moment calmul și forța unită a conducătorilor hotărâți ai tuturor părților. Spațiul nu-mi permite să citez mai mult decât câteva extrase dintr-un discurs pe care l-am ținut la 8 decembrie.

Acuzația împotriva noastră... este că folosim forțele Majestății Sale ca să dezarmăm prietenii democrației în Grecia și în alte părți ale Europei și să suprimăm acele mișcări populare care au ajutat curajos la înfrângerea inamicului.

Se ridică totuși întrebarea și ne putem permite să ne oprim asupra ei un moment: Cine sunt prietenii democrației și, de asemenea, cum trebuie interpretată vorba „democrație”? Ideea mea despre aceasta este că omul simplu, umil, obișnuit, omul care întreține o soție și o familie, care se duce să lupte pentru țara lui când aceasta e în pericol, care se duce la vot când este timpul și pune o cruce pe buletinul de vot arătând care e candidatul pe care ar vrea să-l vadă ales în Parlament, acest om este fundamentul democrației. Și este de asemenea esențial ca acest bărbat sau femeie să facă aceste lucruri fără teamă și fără nici o formă de intimidare sau victimizare. El își însemnă buletinul de vot în secret absolut, iar apoi, reprezentanții aleși se adună și decid împreună ce guvern, iar uneori, în vremuri de restriște, chiar ce formă de guvern vor să aibă în țară. Dacă aceasta este democrația, o salut. O îmbrățișez. Aș muri pentru ea... Eu mă aflu pe fundamentul alegerilor libere, bazate pe sufragiul universal, și noi considerăm că acesta este fundamentul democrației. Dar simt cu totul altfel față de o democrație falsă, o democrație doar pentru că este de stânga. Sunt necesare tot felul de lucruri ca să poți vorbi de democrație, nu doar să fii Aripa Stângă sau chiar Comunist. Nu

permit ca un partid sau un organism să-și spună democrat doar pentru că se întinde departe, tot mai departe, în formele cele mai extreme ale revoluției. Nu accept că un partid reprezintă democrația doar pentru că devine tot mai violent pe măsură ce devine mai puțin numeros.

Trebuie avut respect față de democrație și acest cuvânt să nu fie folosit prea ușor. Ultimul lucru ce s-ar putea spune despre democrație ar fi acela că ea ar reprezenta legea hoardei, cu bande de gangsteri înarmați cu arme ucigașe, care își fac drum cu forța în orașe, ocupă secțiile de poliție și punctele cheie ale guvernării, urmărind să introducă un regim totalitar cu o mână de fier și să jipe, cum pot s-o facă în ziua de azi, dacă obțin puterea - [...]

Democrația nu se bazează pe violență sau terorism, ci pe rațiune, pe fair play, pe libertate, pe respectarea drepturilor altor popoare. Democrația nu e o prostituată care să fie agățată pe stradă de un bărbat cu o pușcă automată. Am încredere în popor, în masa populară din aproape orice țară, dar îmi place să mă asigur că e vorba de popor și nu de o gașcă de bandiți care cred că, prin violență, pot răsturna autoritatea constituțională, în unele cazuri Parlamente vechi, guverne și state...

Doar treizeci de membri au fost împotriva noastră. Aproape trei sute și-au dat votul de încredere. A fost din nou un moment în care Camera Comunelor și-a arătat forța și autoritatea.

Nu încape îndoială că exprimarea plină de emoție a opiniei americane și modul de a gândi din acea vreme, urmat de Departamentul de Stat, l-a afectat pe președintele Roosevelt și cercul lui apropiat. Sentimentele pe care le-am exprimat în Camera Comunelor au devenit în prezent un lucru obișnuit în doctrina și politica americană și se află în asentimentul Națiunilor Unite. Dar, în acele zile, aveau un aer de noutate, care era uluitor pentru cei care erau conduși de impresii din trecut și nu simțeau instalarea unui nou val advers în treburile omenirii.

* * *

Între timp, trupele britanice luptau din greu în centrul Atenei, fiind copleșite ca număr. Eram angajați în lupta casă cu casă cu un inamic din rândurile căruia cam o cincime era în haine civile. Spre deosebire de mulți corespondenți de presă Aliați din Atena, trupele noastre nu au avut dificultăți să înțeleagă problemele implicate. Papandreu și miniștrii lui rămași pierduseră orice autoritate. Propunerea anterioară de a se instala o regență sub conducerea arhiepiscopului Damaskinos fusese respinsă de rege, dar la 10 decembrie, domnul Leeper a reînviat ideea. Regele George era împotriva, iar în acel moment noi nu voiam să-l presăm.

În toate aceste evenimente tumultuoase, feldmareșalul Alexander și domnul Harold MacMillan au sosit la Atena. La 12 decembrie, Cabinetul de război i-a dat lui Alexander mână liberă în măsurile militare. Divizia

a 4-a britanică, în drum din Italia spre Egipt, a fost deturnată, iar sosirea acesteia în a doua jumătate a lunii a înclinat balanța, dar luptele de stradă se întindeau pe o scară și mai mare. În 15, Alexander m-a avertizat că era foarte important să se ajungă repede la o înțelegere și că cele mai bune șanse ar fi ca acest lucru să se facă prin intermediul arhiepiscopului. „Altfel, mi-a telegrafiat el, mă tem că, dacă rezistența rebelilor continuă cu aceeași intensitate ca în prezent, va trebui să trimit întăriri mai mari de pe frontul italian ca să mă asigur că pot curăța zona Atena-Pireu, care înseamnă șaptezeci de kilometri pătrați de case”.

Câteva zile mai târziu, m-am hotărât să mă duc să văd personal cum stau lucrurile.

Era 24 decembrie și aveam o petrecere de familie și a copiilor pentru ajunul Crăciunului. Aveam un pom de Crăciun – unul trimis de președinte – și ne așteptam cu toții să petrecem o seară plăcută, cu atât mai luminoasă cu cât era înconjurată de umbre negre. Dar, după ce am terminat de citit telegramele, am simțit categoric că trebuie să zbor la Atena, să văd situația la fața locului și mai cu seamă să-l cunosc pe arhiepiscopul în jurul căruia se învâteau atât de multe. Am început să folosesc telefonul și am aranjat ca un avion să fie pregătit la Northolt, în noaptea aceea. I-am stricat și domnului Eden Crăciunul cu această propunere, și a acceptat imediat să vină și el. După ce familia mi-a făcut reproșuri că deranjam petrecerea, am plecat să mă întâlnesc cu Eden la Northolt, unde aștepta un Skymaster pe care mi-l trimisese recent generalul Arnold. Am dormit bine până pe la opt, când am aterizat la Neapole ca să facem plinul. Aici erau mai mulți generali și am luat micul dejun împreună sau la mese alăturate. Micul dejun nu este cea mai bună oră a mea din zi și veștile pe care le aveam, atât de pe frontul italian cât și de la Atena, erau întunecate. După o oră, am pornit din nou și, pe o vreme perfectă, am zburat peste Peloponez și strâmtoarea Corinth. Atena și Pireu se întindeau sub noi ca o hartă gigantică și ne uitam în jos la ea întrebându-ne cine ce anume stăpânește.

Pe la amiază, am aterizat la aerodromul Kalamaki, care era păzit de vreo două mii de britanici de la aviație, toți bine înarmați și activi. Aici erau feldmareșalul Alexander, domnul Leeper și domnul MacMillan. Ei au venit în avion și am petrecut aproape trei ore în discuții duse despre întreaga poziție, militară și politică. Cred că la sfârșit eram total de acord în legătură cu măsurile imediate ce trebuiau luate.

Eu și grupul meu urma să dormim la bordul lui *Ajax*, ancorat în afara Pireului, faimosul crucișător ușor din băătălia de pe râul Plata, care acum părea foarte îndepărtată. Se anunțase că șoseaua era liberă și, cu o escortă de câteva blindate, am traversat cei câțiva kilometri, fără incidente. Am urcat la bordul lui *Ajax* înainte de lăsarea întunericului și, pentru prima oară, mi-am dat seama că era Crăciunul. Echipa de pe vas făcuse toate pregătirile pentru o seară veselă și noi i-am tulburat cât mai puțin posibil.

Marinarii au plănuit ca o duzină dintre ei să se costumeze și să se deghizeze în tot felul, chinezi, negri, piei roșii, cockney, clovni – totul ca să facă serenade ofițerilor și subofițerilor, în general distracții potrivite ocaziei. A sosit arhiepiscopul cu însoțitorii săi – o siluetă enorm de înaltă, cu odăjdile și potcapul înalt al demnitarilor bisericii grecești. Cele două grupuri s-au întâlnit. Marinarii au crezut că este parte a spectacolului lor, despre care nu au știut, și au dansat cu entuziasm în jurul lui. Arhiepiscopul a crezut că banda asta zdrențăroasă era o insultă premeditată și ar fi putut foarte bine să plece pe mal, dacă nu ar fi sosit căpitanul la timp, care, după o oarecare jenă, a explicat lucrurile în mod satisfăcător. Între timp, eu așteptam, mirându-mă ce s-a întâmplat. Dar totul s-a terminat cu bine. Arhiepiscopul a vorbit cu mare amărăciune împotriva atrocităților E. L. A. S.-ului și a mâinii negre, sinistre, din spatele E. A. M. Ascultându-l, era imposibil să te îndoiști că se temea foarte tare de amestecul comuniștilor sau troțkiștilor, cum li numea el, în treburile grecești. El ne-a spus că a dat o enciclopedie în care condamna E. L. A. S. pentru că a luat opt mii de ostaiici, oameni de clasă mijlocie, mulți dintre ei egipteni, din care împușcă în fiecare zi câțiva, și că a spus că va comunica lucrul acesta presei din lumea întreagă, dacă ei nu vor elibera femeile. În general, m-a impresionat, dându-mi multă încredere în el. Era o figură magnifică și a acceptat imediat propunerea ca el să fie președintele conferinței care avea să se țină a doua zi, la care E. L. A. S. fusese invitat să-și trimită reprezentanți.

* * *

În dimineața de 26, „Ziua darurilor“, am plecat spre ambasadă. Îmi amintesc că trei sau patru proiectile goale, de la lupta care se ducea la vreo kilometru jumătate în stânga noastră, au improșcat cu apă, destul de aproape de Ajax, când eram gata să ne ducem pe țărm. Aici ne aștepta o mașină blindată cu o escortă militară. Am hurducăit pe drum, până la ambasadă, fără probleme și, din nou, ne-am întâlnit cu arhiepiscopul pe care eram gata să mizăm atât de mult. El a fost de acord cu tot ce s-a propus. Am plănuit procedura pentru conferința care urma să se țină după-amiază. Eu eram deja convins că el era figura proeminentă în frământările Greciei. Printre altele, am aflat că fusese campion de box înainte de a intra în biserica ortodoxă.

Pe la ora șase în seara aceea, s-a deschis conferința la Ministerul de Externe Grec.

Ne-am luat locurile într-o cameră mare, tristă, după ce s-a lăsat întunericul. Iarna e frig la Atena. Nu era încălzire, iar câteva lămpi de vânt aruncau o lumină slabă asupra scenei. Eu ședeam în dreapta arhiepiscopului, cu domnul Eden, iar feldmareșalul Alexander era în stânga lui. Domnul MacVeagh, ambasadorul american, domnul Baelen ministrul francez, și reprezentantul militar sovietic, au acceptat cu toții invitația noastră. Cei trei șefi comuniști au întârziat. Nu era vina lor. Avuseseră

discuții prelungite la posturile exterioare. După o jumătate de oră, ne-am început lucrările, iar eu vorbeam deja, când ei au intrat în cameră. Erau figuri prezentabile, în uniforme de luptă britanice.

„Este mai bine, le-am spus, să lăsăm să se facă toate eforturile ca să refacem Grecia ca factor al victoriei și s-o facem acum. Nu intenționăm să obstrucționăm hotărârea voastră. Noi, britanicii, și alți reprezentanți ai marilor puteri unite, victorioase, vă vom lăsa pe voi, grecii, să discutați singuri, sub conducerea celui mai eminent și venerabil cetățean, și nu vă vom tulbura decât dacă trimiteți din nou după noi... Speranța mea este că, totuși, conferința care începe aici, astăzi după-amiază, la Atena, va readuce iar Grecia la faimă și putere, în rândul Aliaților și al popoarelor iubitoare de pace din lume, că va asigura frontierele Greciei împotriva oricăror pericole din nord și va permite fiecărui grec să facă ce e mai bine pentru el și pentru țara lui, în fața privirilor întregii lumi...”

Alexander a adăugat o notă tăioasă că trupele grecești ar trebui să lupte în Italia și nu împotriva trupelor britanice, în Grecia.

După ce am spart gheața și i-am făcut pe grecii care și-au adus grave daune unii altora să discute în jurul mesei sub președinția arhiepiscopului, și după ce discursurile oficiale au fost ținute, membrii britanici ai conferinței s-au retras.

Discuții amare și animate între greci au ocupat toată ziua următoare. La ora 5. 30 în acea seară, am avut o discuție finală cu arhiepiscopul. Ca rezultat al discuțiilor lui cu delegații E. L. A. S., a rămas ca eu să discut cu regele Greciei ca să-l numescă pe el regent. El va începe formarea unui guvern fără nici un comunist. Noi ne-am angajat să ducem în continuare lupta cu vigoare, până când E. L. A. S. va accepta un armistițiu, sau regiunea Atenei va fi curățată de ei. I-am spus că nu ne putem asuma nici o sarcină militară dincolo de Atena și Attica, dar că vom încerca să menținem trupe britanice în Grecia., până la formarea Armatei Naționale grecești.

A doua zi dimineața, 28 decembrie, eu și domnul Eden am plecat pe calea aerului. Ne-am avut timp să-mi iau rămas bun de la domnul Papandreu înainte de a pleca. El era gata să demisioneze și era un perdant serios în toată treaba asta. I-am cerut ambasadorului nostru să rămână în relații prietenoase cu el. La 29 decembrie, am revenit la Londra. Domnul Eden și cu mine am stat cu regele Greciei până la 4.30 dimineața, după care Majestatea Sa a acceptat să nu se întoarcă în Grecia decât dacă va fi chemat după o exprimare liberă și corectă a voinței naționale; și a fost de acord să-l numescă pe arhiepiscop regent în timpul stării de urgență. Am trimis imediat anunțul regelui domnului Leeper, iar arhiepiscopul i-a răspuns regelui, acceptând mandatul de regent. Era un guvern grec nou și viabil. La 3 ianuarie, generalul Plastiras, un republican vehement, care a fost șeful revoltei armatei împotriva regelui Constantin în 1922, a devenit prim-ministru.

Luptele continue din decembrie din Atena, i-au scos în cele din urmă

pe insurgenți afară din capitală, iar pe la mijlocul lui ianuarie, trupele britanice controlau toată Atica. Comuniștii nu puteau face nimic împotriva oamenilor noștri în câmp deschis și, la 11 ianuarie, s-a semnat un armistițiu.

Cu acesta s-a încheiat lupta de șase săptămâni pentru Atena și, după cum s-a dovedit, pentru libertatea Greciei de subjugarea comunistă. Când trei milioane de oameni luptau pe frontul de vest și vaste trupe americane erau desfășurate împotriva Japoniei în Pacific, spasmele Greciei pot pare mărunte; cu toate acestea, ele aveau loc în centrul nervos al puterii, legii și libertății din lumea occidentală. Este curios, privind înapoi la aceste evenimente, acum când au trecut câțiva ani, să vedem cât de total justificată de evenimente a fost politica pentru care, eu și colegii mei, ne-am luptat cu atâta încăpățănare. Eu personal nu am avut niciodată îndoieli în legătură cu ea, pentru că vedeam clar că comunismul va fi pericolul pe care civilizația va trebui să-l înfrunte după înfrângerea nazismului și fascismului. Nu ne-a revenit nouă să terminăm sarcina în Grecia. Eu nu m-am gândit, la sfârșitul lui 1944, că, în mai puțin de doi ani, Departamentul de Stat, sprijinit de o copleșitoare opinie publică americană, nu numai că va adopta și duce mai departe linia pe care am început-o noi, dar va face acțiuni vehemente și costisitoare, chiar și cu caracter militar, ca să o aducă la fructificare. Dacă Grecia a scăpat de soarta Cehoslovaciei și supraviețuiește și azi ca una dintre națiunile libere, asta se datorește nu numai acțiunii britanice din 1944 ci și eforturilor susținute a ceea ce urma să devină forța unită a lumii de limbă engleză.

Capitolul XXII

MALTA ȘI YALTA:

PLANURI PENTRU PACEA MONDIALĂ

La sfârșitul lui ianuarie 1945, armatele lui Hitler erau virtual înghesuite pe propriul lor teritoriu, în afară de o mică părticică din Ungaria și din nordul Italiei, dar situația politică nu era prea satisfăcătoare mai ales în estul Europei. În Grecia se realizase o liniște precară și se părea că, într-un timp rezonabil, acolo se va putea stabili un guvern liber, democratic, bazat pe sufragiu universal și vot secret. Dar România și Bulgaria căzuseră în ghearele ocupației militare sovietice. Ungaria și Iugoslavia erau în zona luptelor, iar Polonia, deși eliberată de germani, schimbase de fapt un ocupant cu altul. Aranjamentul neoficial și temporar pe care îl făcusem cu Stalin în vizita mea din octombrie de la Moscova nu implica, în ce mă privea, guvernarea sau viitorul acestor largi regiuni, după înfrângerea germaniei.

Întreaga formă și structură a Europei postbelice trebuia să fie revizuită. Când naștiți aveau să fie bătuți, cum trebuia tratată Germania? La ce ajutor ne puteam aștepta din partea Uniunii Sovietice în înfrângerea finală a Japoniei? Și odată ce țelurile noastre militare erau realizate, ce măsuri puteau lua cei trei mari Aliați și în cadrul cărei organizații, pentru a asigura pacea viitoare și buna conducere a lumii? Discuțiile de la Dumbarton Oaks s-au încheiat cu o parțială neînțelegere. La fel, într-o sferă mai mică dar nu mai puțin vitală, s-au încheiat și negocierile dintre „polonezii de la Lublin” și compatrioții lor de la Londra, pe care domnul Eden și cu mine le-am promovat cu mare dificultate în timpul vizitei noastre la Kremlin, în octombrie 1944. O corespondență aridă între președinte și Stalin, despre care domnul Roosevelt m-a informat, însoțise ruperea domnului Mikolajczyk de colegii lui din Londra și, în 5 ianuarie, contrar dorinței atât a Statelor Unite cât și a Marii Britanii, sovieticii au recunoscut Comitetul de la Lublin ca guvern provizoriu al Poloniei.

Președintele era pe deplin convins de nevoia unei noi întâlniri „în trei” și, după niște îndemnuri din partea mea, a fost de acord că noi ar

trebui să avem o conferință preliminară a noastră, la Malta. Cititorul își amintește de îngrijorările pe care le exprimasem cu privire la operațiunile noastre din nord-vestul Europei, în telegrama din 6 decembrie* către președinte. Acestea încă mă mai apăsau. Șefii de Stat Major aveau mare nevoie de o discuție înainte de a ne întâlni cu sovieticii și, la 29 ianuarie 1945, eu am plecat din Northolt în avionul Skymaster, pe care mi-l dăduse generalul Arnold. Fiica mea Sarah și grupul oficial, împreună cu domnul Martin și domnul Rowan, secretarii mei particulari, și cu comandantul Thompson, călătoreau cu mine. Restul funcționarilor mei personali și unele oficialități departamentale călătoreau în alte două avioane. Am ajuns la Malta înainte de ivirea zorilor, în 30 ianuarie, și acolo am aflat că unul dintre cele două avioane se prăbușise lângă Pantelleria. Doar trei membri ai echipajului și doi pasageri au supraviețuit.

În dimineața de 2 februarie, grupul președintelui, la bordul vasului american *Quincy*, a intrat în portul Valletta. Era o zi caldă și, sub un cer fără nori, am urmărit scena de pe puntea vasului *Orion*. Când vasul american a trecut pe lângă noi încet, spre locul de ancorare, de-a lungul zidului cheului, am putut vedea silueta președintelui așezat pe punte și ne-am făcut semne unul altuia. Cu escorta de avioane Spitfire deasupra capului, salaturile și fanfara care cântau pe chei „Flamura Înslelată”, alcătuiau o scenă splendidă. Am luat prânzul pe vasul *Quincy*, iar la ora șase, în seara aceea, am avut prima întâlnire oficială în cabina președintelui. Aici, am trecut în revistă raportul șefilor Statului Major Combinat și discuțiile militare care au avut loc la Malta în cele trei zile anterioare. Statele noastre Majore făcuseră o treabă bună. Discuțiile s-au centrat în special în jurul planului lui Eisenhower de a-și duce forțele spre și peste Rin. Erau deosebirii de vederi asupra acestui subiect, care sunt relatate în alt capitol. S-a folosit ocazia pentru a se revedea toată perioada războiului, inclusiv războiul împotriva submarinelor de buzunar-U, viitoarea campanie în sud-estul Asiei și în Pacific și situația din Mediterana. Am fost de acord, siliți de împrejurări, să retragem două divizii din Grecia, de îndată ce ne vom putea lipsi de ele, dar am arătat clar că nu trebuie să fim obligați să facem asta până când guvernul grec nu-și edifică propriile lui forțe armate. De asemeni, trei divizii urmau să fie scoase din Italia, pentru a întări nord-vestul Europei, dar am subliniat că nu ar fi înțelept să facem vreo retragere semnificativă de forțe amfibii. Era foarte important să urmărim o capitulare a germanilor în Italia și i-am spus președintelui că ar trebui să ocupăm cât mai mult posibil din Austria, întrucât era „de prevăzut că Rusia va ocupa mai mult decât era necesar din Europa occidentală”. În toate problemele militare, s-a ajuns în mare măsură la înțelegere, iar discuțiile au avut rezultatul folositor că Șefii Statului Major Combinat și-au cunoscut punctele de vedere respective înainte de a angaja discuții cu omologii lor ruși.

În noaptea aceea, a început exodul. Avioane de transport plecau la intervale de zece minute, ducând câte șapte sute de persoane, care formau

* Vezi cap. XX.

delegațiile britanică și americană, peste două mii de kilometri, spre aerodromul Saki din Crimeea. Eu m-am urcat în avionul meu, după cină, și m-am culcat. După un zbor lung și rece, am aterizat pe aerodromul acoperit cu zăpadă. Avionul meu a sosit înaintea celui al domnului Roosevelt și am stat puțin să-l așteptăm. Când a fost dat jos din „Vaca Sacră“, el arăta slăbit și bolnav. Împreună, am trecut în revistă garda de onoare, președintele șezând într-o mașină deschisă, în timp ce eu mergeam în urma lui.

Imediat, am pornit într-un drum lung cu mașina, de la Saki la Yalta. Lordul Moran și domnul Martin au venit cu mine în mașina mea. Călătoria a durat aproape opt ore, iar pe șosea erau adesea înșirați soldați ruși, unii fiind femei, stând umăr la umăr pe străzile satelor și pe principalele poduri și trecători ale munților, iar în alte puncte formau detașamente separate. După ce am traversat munții și am coborât spre Marea Neagră, am trecut brusc la un soare cald și strălucitor și la o climă foarte plăcută.

* * *

Cartierul general sovietic de la Yalta era în palatul Iusupov, iar din acest centru, Stalin, Molotov și generalii lor guvernau Rusia și controlau imensul lor front, aflat acum în acțiune violentă. Președintelui Roosevelt i s-a dat un palat și mai splendid, Livadia, aflat în apropiere, pentru a-l scuti de neplăceri fizice; aici s-au ținut toate ședințele noastre plenare. Asta epuiza clădirile care rămăseseră nedeteriorate. Eu și principalii membri ai delegației britanice am primit o vilă foarte mare, la vreo șapte kilometri depărtare, care a fost construită la începutul secolului al XIX-lea de un arhitect englez pentru un prinț rus, Voronțov, cândva ambasador la Curtea britanică. Restul delegației noastre a fost găzduită în două case de odihnă, la distanță de douăzeci de minute, dormind câte patru sau cinci persoane într-o cameră, inclusiv ofițerii de grad înalt, dar se pare că nimănui nu-i păsa. Germanii evacuasera împrejurimile doar în urmă cu zece luni și casele din jur fuseseră avariate rău. Am fost avertizați că regiunea nu fusese complet curățată de mine, în afara terenului vilei, unde, ca de obicei, erau patrulă rusești. Peste o sută de oameni lucraseră acolo înainte de sosirea noastră. Ușile și ferestrele au fost reparate, iar mobilele și proviziile au fost aduse de la Moscova. Așezarea locuinței noastre era impresionantă. În spatele vilei, pe jumătate în stil gotic și pe jumătate în stil maur, se ridicau munții acoperiți cu zăpadă, culminând cu cel mai înalt vârf din Crimeea. În fața noastră se vedea întinderea întinsească a Mării Negre, severă dar agreabilă și caldă, chiar și în acest anotimp al anului. Lei albi sculptați păzeau intrarea în casă și, dincolo de curte, era un parc frumos cu plante subtropicale și chiparoși. În sufragerie, am recunoscut cele două picturi atârinate de o parte și de alta a căminului ca fiind copii ale portretelor familiei Herbert la Wilton. Se părea că prințul Voronțov se căsătorise cu o fată a familiei și adusese cu el aceste tablouri din Anglia. Gazdele noastre au făcut toate eforturile ca să ne asigure confortul și fiecare remarcă era notată cu atenție binevoitoare. Cu o

ocazie, Portal a admirat un vas mare de sticlă cu plante care creșteau în el și a remarcat că nu conținea nici un peștișor. Două zile mai târziu, au sosit peștișori auri. Altă dată, cineva a spus întâmplător că nu era lămâie în cocteiluri. A doua zi, în hol, creștea un lămâi plin cu fructe în el. Totul trebuie să fi venit cu avionul de undeva de departe.

* * *

Prima ședință plenară a Conferinței a început la patru și un sfert în după-amiaza de 5 februarie. Discuția a început în legătură cu viitorul Germaniei. Eu, desigur, cântărisem problema și mă adresasem astfel domnului Eden, în urmă cu o lună:

Tratamentul Germaniei după război. Este mult prea devreme ca noi să discutăm aceste chestiuni enorme. E clar că, după ce rezistența germană va înceta, primul stadiu va fi acela de sever control militar. Acesta poate dura multe luni, sau poate chiar un an sau doi, dacă mișcarea germană subversivă acționează activ... Am fost izbit, oriunde am cerut păreri, de amploarea reacțiilor ce s-ar stârni dacă am duce o politică de a „pune din nou pe picioare sărmana Germanie”. Îmi dau bine seama și de argumentele despre necesitatea de „a nu avea o comunitate otrăvită în inima Europei”. Eu sugerez că, în polida problemelor multiple pe care le avem pe umeri în momentul actual, n-ar trebui să anticipăm aceste dureroase discuții și schisme, cum ar putea deveni. Trebuie să avem în vedere un nou Parlament ale cărui păreri nu le putem prevedea.

Eu însumi prefer să mă concentrez asupra problemelor practice care vor ocupa următorii doi sau trei ani, decât să discut relația pe termen lung a Germaniei cu Europa... Este o greșală să scrim pe bucățile de hârtie care vor fi vasele emoții ale unei lumi furioase și palpitante, fie imediat după terminarea luptei, fie când criza de răceală urmează celei de fierbințală. Aceste valori de sentimente inspiratoare de teamă domină mintea majorității oamenilor, iar figurile independente tind să devină nu doar singuratiche ci și inutile. Orientarea în aceste probleme lumești ni se dă doar pas cu pas, sau cel mult cu un pas sau doi înainte. Este deci înțelept să-ți reții deciziile cât de mult este posibil și până ce se dezvăluie toate faptele și forțele care vor fi puternice în momentul respectiv.

Așa încât acum, când Stalin a întrebat, cum urmează să fie dezmembrată Germania, eu am spus că este mult prea complicată chestiunea pentru a fi rezolvată în cinci sau șase zile. Ar necesita o examinare foarte atentă a faptelor istorice, etno-geografice și economice și prelungite treceri în revistă de către un comitet special care va analiza diversele propuneri și va aviza asupra lor. Trebuiau luate în considerare o sumedenie de lucruri. Ce să facem cu Prusia? Ce teritorii trebuia date Poloniei și U.R.S.S.? Cine să controleze valea Rinului și marile zone industriale din Ruhr și Saar? Ar trebui creat imediat un organism care să examineze aceste

chestiuni și ar trebui să primim raportul acestuia înainte de a ajunge la o decizie finală. Domnul Roosevelt a sugerat să le cerem miniștrilor noștri de Externe să facă în douăzeci și patru de ore un plan pentru studierea chestiunii, iar într-o lună să facă un plan definitiv de dezmembrare a Germaniei. Un timp, problema a rămas în acest stadiu.

Apoi, am aranjat să ne întâlnim a doua zi și să discutăm două teme care aveau să domine discuțiile noastre următoare și anume schema de securitate mondială de la Dumbarton Oaks și Polonia.

* * *

După cum s-a consemnat într-un capitol anterior, conferința de la Dumbarton Oaks s-a încheiat fără să se ajungă la o înțelegere completă în legătură cu importanta chestiune a dreptului de vot în Consiliul de Securitate, iar spațiul nu ne permite acum decât o referire la câteva dintre punctele mai proeminente aflate în discuție. Stalin a spus că se teme că, deși cele trei Mari Puteri sunt azi aliate și nici una dintre ele nu ar comite nici un act de agresiune, în zece ani, sau mai puțin, cei trei conducători vor dispărea și o nouă generație va veni la putere, care nu a trecut prin război și va uita prin ce am trecut noi. „Cu toții, a spus el, vrem să asigurăm pacea pentru cel puțin cincizeci de ani. Cel mai mare pericol este conflictul între noi, pentru că, dacă rămânem uniți, amenințarea germană nu este foarte importantă. De aceea, trebuie să ne gândim acum cum să ne asigurăm unitatea noastră în viitor și cum să garantăm că cele trei Mari Puteri (și posibil China și Franța) vor menține un front unit. Trebuie elaborat un sistem care să evite conflictele între principalele mari puteri”.

Rușii erau acuzați că vorbesc prea mult despre sistemul de votare. Era adevărat că ei considerau că acesta era foarte important, pentru că totul avea să se decidă prin vot și ei vor fi foarte interesați de rezultate. Presupunând, de exemplu, că China, ca membru permanent al Consiliului de Securitate, ar cere înapoi Hong Kongul, sau Egiptul ar cere înapoi Canalul de Suez, el presupunea că acestea nu vor fi singure și vor avea prieteni și poate protectori în Adunare sau în Consiliu și se temea că asemenea dispute ar putea rupe unitatea celor trei Mari Puteri.

„Colegii mei de la Moscova nu pot uita ce s-a întâmplat în decembrie 1939, în timpul războiului ruso-finlandez, când britanicii și francezii au folosit Liga Națiunilor împotriva noastră și au reușit să izoleze și să excludă Uniunea Sovietică din Ligă, iar mai târziu au mobilizat națiunile împotriva noastră și au vorbit de o cruciadă împotriva Rusiei. Nu putem avea garanții că așa ceva nu se va mai întâmpla?”

După multe eforturi și explicații, l-am convins să accepte o schemă americană prin care Consiliul de Securitate nu va avea virtual nici o putere dacă cei „Patru Mari” nu erau în unanimitate. Dacă Statele Unite, U.R.S.S., Marea Britanie sau China nu sunt de acord într-o chestiune majoră, atunci oricare dintre ele poate refuza acordul și astfel să oprească Consiliul

să facă ceva. Acesta era sistemul de veto. Posteritatea va judeca rezultatele. Eu personal am fost totdeauna de părere că baza unui instrument universal de apărare a păcii ar trebui să fie regională. Majoritatea principalelor regiuni se sugerează singure: Statele Unite, Europa Unită, Commonwealthul și Imperiul britanic, Uniunea Sovietică, America de Sud. Altele sunt mai greu de definit în prezent – ca grupul asiatic, sau grupul african – dar ar putea fi dezvoltate prin studiu. Dar obiectivul ar fi ca multe probleme controversate locale să fie rezolvate în Consiliul Regional, care apoi va trimite trei, patru reprezentanți la Organul Suprem, alegând oamenii-cci mai eminenți. Acesta va fi un Grup Suprem de treizeci sau patruzeci de oameni de stat din lume, fiecare având sarcina nu doar să reprezinte regiunea proprie, ci și să se ocupe de problemele mondiale și în principal de evitarea războiului. Ceea ce avem acum nu este eficient pentru acest scop. Adunarea tuturor națiunilor, mari sau mici, puternice sau lipsite de putere, în termeni egali, într-o organizație centrală, se poate compara cu organizarea unei armate fără nici o diviziune între Înaltul comandament și comandanții de divizie sau de brigadă. Toți sunt invitați la cartierul general. Un Turn Babel săpat de lobbyuri îndemânate este tot ce a rezultat până în prezent. Dar trebuie să perseverăm.

Capitolul XXIII

RUSIA ȘI POLONIA: PROMISIUNEA SOVIETICĂ

Despre Polonia s-a discutat la nu mai puțin de șapte din cele opt ședințe plenare ale Conferinței de la Yalta, iar procesele-verbale britanice despre schimbările pe această temă conțin optsprezece mii de cuvinte schimbate între Stalin, Roosevelt și mine. Dacă adăugăm cele spuse de miniștrii de Externe și subordonații lor, care au avut între ei dezbateri încordate și amănunțite în ședințe separate, am dat naștere în cele din urmă unei declarații* care reprezenta atât o promisiune făcută lumii cât și o înțelegere între noi privind viitoarele acțiuni. Povestea dureroasă este încă neterminată, iar faptele adevărate nu sunt încă cunoscute perfect, dar ceea ce este pus pe hârtie aici, poate contribui eventual la o mai bună apreciere a eforturilor noastre la penultima Conferință din timpul războiului. Dificultățile și problemele erau antice, multiple și imperative. Guvernul polonez de la Lublin, sponsorizat de sovietici, sau guvernul de la Varșovia, cum preferau să-l numească rușii, privea guvernul de la Londra cu amară animozitate. Sentimentele dintre ele se înrăutățiseră în loc să se îmbunătățească după Conferința noastră de la Moscova. Trupele sovietice se revărsau prin Polonia, iar armata ilegală poloneză era acuzată deschis că omoară soldați ruși și că sabotează și atacă ariergarda și liniile lor de comunicații. Atât accesul cât și informațiile erau interzise puterilor occidentale. În Italia și pe frontul de vest, luptau peste 150 000 de polonezi pentru distrugerea finală a armatelor naziste. Ei și mulți alții din Europa așteptau eliberarea țării lor și întoarcerea acasă după un onorabil și voluntar exil. Marea comunitate a polonezilor din Statele Unite aștepta cu nerăbdare un aranjament între cele trei mari puteri.

Chestiunile pe care le-am discutat noi pot fi rezumate după cum urmează:

Cum să se formeze un singur guvern provizoriu pentru Polonia.
Cum și când să se țină alegeri libere.

---

* Textul complet al declarației și relatarea discuțiilor de la Yalta pot fi studiate în volumul lui Sir Winston intitulat *Triumf și Tragedie*, cap. XXII.

Cum să se stabilească frontierele Poloniei, atât în est cât și în vest.

Cum să se apere spatele frontului și liniile de comunicații ale armatelor sovietice care înaintează.

* * *

Polonia fusese cu adevărat cea mai urgentă problemă pentru Conferința de la Yalta și avea să se dovedească prima cauză care a dus la rupțura Marii Alianțe. Eu însumi eram sigur că o Polonie puternică, liberă și independentă era mult mai importantă decât granițele teritoriale luate aparte. Voiam ca polonezii să poată trăi liberi și să-și ducă viața lor proprie în felul lor propriu. Pentru asta am intrat noi în război contra Germaniei, în 1939. Era gata ca asta să ne coste viața, nu doar ca Imperiu ci și ca națiune, iar când ne-am întâlnit în 6 februarie 1945, eu am pus problema după cum urmează: Nu am putea crea pentru Polonia un guvern sau un instrument guvernamental, până la alegerile generale și totale, care să poată fi recunoscut de toți? Un asemenea guvern ar putea pregăti un vot liber al poporului polonez în privința viitoarei constituții și administrații. Dacă acest lucru s-ar putea realiza, am face un mare pas înainte spre pacea și prosperitatea Europei centrale.

În dezbaterea care a urmat, Stalin a pretins că înțelege atitudinea noastră. Pentru britanici, a spus el, Polonia era o chestiune de onoare, dar pentru ruși era nu numai o chestiune de onoare cât și de securitate; de onoare, pentru că avuseseră multe conflicte cu polonezii și doreau să elimine cauzele unor asemenea conflicte; de securitate, pentru că Polonia era la frontierele Rusiei și, în decursul istoriei, Polonia fusese un coridor prin care au trecut inamicii Rusiei ca să o atace. Germanii au făcut asta de două ori în ultimii treizeci de ani, și au putut-o face pentru că Polonia era slabă. Rusia dorea ca Polonia să fie tare și puternică, pentru ca să poată închide acest coridor cu propriile ei forțe. Rusia nu-l poate ține închis din afară. Poate fi închis doar din interior, de Polonia însăși. Aceasta era o chestiune de viață și de moarte pentru statul sovietic.

Cât privește frontierele ei, a continuat Stalin, președintele a făcut unele sugestii de modificare a Liniei Curzon și că Lvov și poate și alte districte ar trebui să fie date Poloniei, iar eu spuseseam că acesta ar fi un gest de mărinimie. Dar el a subliniat că Linia Curzon nu a fost inventată de ruși. A fost trasată de Curzon și Clemenceau și de reprezentanți ai Statelor Unite, la conferința din 1918, la care Rusia nu fusese invitată. Linia Curzon a fost acceptată împotriva voinței Rusiei, pe baza datelor etnografice. Lenin nu a fost de acord cu aceasta. Rușii s-au retras deja față de poziția lui Lenin, iar acum unii vor ca Rusia să ia mai puțin decât au cedat Curzon și Clemenceau. Asta ar fi rușinos. Când ucrainenii vor veni la Moscova, ei vor spune că Stalin și Molotov au fost mai proști apărători ai Rusiei decât Curzon sau Clemenceau. Era mai bine ca războiul să dureze nițel mai mult, deși asta va costa Rusia mult sânge, pentru

ca Polonia să poată fi compensată pe seama Germaniei. Când Mikolajczyk a fost în Rusia în octombrie, a întrebat ce frontiere va recunoaște Rusia pentru Polonia în vest și fusese încântat să audă că rușii consideră că frontiera de vest a Poloniei ar trebui să fie extinsă până la Neisse. Sunt două râuri cu numele ăsta, la zis Stalin, unul lângă Breslau și altul mai la vest. El avea în gând acel Neisse din vest.

Când ne-am întâlnit din nou, în 7 februarie, le-am amintit ascultătorilor mei că eu am acceptat totdeauna mișcarea frontierelor Poloniei spre vest, spunând că polonezii ar trebui să fie liberi să ia teritori în vest, dar nu mai mult decât doresc și pot administra cum se cuvine. Ar fi păcat ca gâsca poloneză să fie îndopată cu atâta hrană nemțească încât să moară de indigestie. O mare parte a opiniei publice din Marea Britanie a fost șocată de ideea de a muta cu forța un milion de oameni. Dezangajarea populației grece și turce după războiul trecut a fost un mare succes și cele două țări s-au bucurat de relații bune de atunci; dar, în acest caz, au fost mutați mai puțin de o jumătate de milion de oameni. Dacă Polonia ar lua Prusia de est și Silezia până la Oder, asta ar însemna mutarea înapoi în Germania a șase milioane de germani. Poate s-ar reuși, condiționat de o problemă morală pe care va trebui să o discut cu propriul meu popor.

Stalin a spus că în aceste regiuni nu sunt germani, toți au fugit.

Am replicat că se pune întrebarea dacă era loc pentru ei în ce mai rămânea din Germania. Șase sau șapte milioane de germani au fost uciși, iar încă un milion (Stalin a sugerat două) vor mai fi probabil uciși până la sfârșitul războiului. Va trebui deci să fie loc pentru oamenii aceia migratori, până la un anumit punct. Va fi nevoie de ei ca să umple golul. Eu nu mă temeam de problema transferului de populație, atât timp cât acesta era proporționat cu ceea ce puteau polonezii să administreze și cu ce se putea introduce în Germania. Dar era o problemă care cerea studiu, nu în privința problemei de principiu, ci a numărului de oameni cu care se va manevara.

În aceste discuții generale, nu au fost folosite hărți, iar distincția între râul Neisse de est și de vest nu a reieșit atât de clar pe cât ar fi trebuit. Acest lucru avea însă să fie clarificat curând.*

* * *

În 8, domnul Roosevelt a fost de acord ca frontiera de răsărit a Poloniei să fie Linia Curzon, cu modificări în favoarea Poloniei în unele regiuni, de cinci până la opt kilometri. Dar el era ferm și precis în legătură cu frontiera de vest. Polonia trebuia desigur să capete compensații pe seama Germaniei, „dar, a continuat el, *se pare că nu se justifică pe deplin ca frontiera să fie extinsă până la râul Neisse de vest.*” Acesta a fost totdeauna și punctul meu de vedere și aveam să prezint foarte tare când ne-am întâlnit din nou la Potsdam, cinci luni mai târziu.

* Vezi harta de la cap. XXVIII, *Frontierele Europei centrale.*

Deci, la Yalta, am fost cu toții uniți în principiu în legătură cu frontiera de vest și singura problemă era unde să fie trasată exact linia și cât de mult trebuie să vorbim despre asta. Polonezii trebuiau să obțină o parte din Prusia răsăriteană și să fie liberi să se ducă în sus, până la linia Oder dacă voiau, dar noi ne îndoiam foarte mult dacă era cazul să mergă mai departe sau dacă trebuia să spunem ceva în această problemă încă în stadiul acesta; trei zile mai târziu, am spus conferinței că primisem o telegramă de la Cabinetul de Război care dezaproba cu fermitate orice referire la o frontieră vestică atât de departe, până la râul Neisse de vest, pentru că problema mutării de populație e prea mare pentru a reuși.

În consecință, am decis să inserăm în declarația noastră următoarele:

Cei trei șefi de guverne consideră că frontiera de est a Poloniei trebuie să urmeze Linia Curzon, cu abateri de la ea, în anumite regiuni, de cinci până la opt kilometri, în favoarea Poloniei. Ei recunosc că Polonia trebuie să primească acces substanțial la teritorii în nord și vest. Ei au sentimentul că, la timpul potrivit, trebuie cerută opinia noului guvern polonez provizoriu de unitate națională cu privire la extinderea acestui acces, și că delimitarea finală a frontierei de vest a Poloniei trebuie să aștepte Conferința de Pace.

* * *

Rămânea problema formării guvernului polonez, pe care să-l putem recunoaște cu toții și pe care să-l accepte poporul polonez. Stalin a început prin a sublinia că noi nu putem crea un guvern polonez decât dacă polonezii înșiși sunt de acord cu el. Mikolajczyk și Grabski fuseseră la Moscova în timpul vizitei mele acolo. Ei s-au întâlnit cu guvernul de la Lublin și se ajunsese la o oarecare înțelegere ca Mikolajczyk să se întoarcă. Dar în schimb, colegii lui l-au scos din funcție, pur și simplu pentru că era în favoarea unei înțelegeri cu guvernul de la Lublin pe care îl descriau ca pe un grup de bandiți și criminali. Guvernul de la Lublin le-a plătit cu aceeași monedă și acum era foarte greu să se mai facă ceva în legătură cu asta. „Vorbiți cu guvernul de la Lublin, dacă vreți”, a spus Stalin. Am să-l determin să vă întâlnească, aici sau la Moscova, dar ei sunt tot atât de democrați ca și de Gaulle și ei pot menține pacea în Polonia și pot opri războiul civil și atacurile împotriva Armatei Roșii.” Guvernul de la Londra, a continuat Stalin, nu putea face asta. Agenții lor omorâseră soldați ruși și au făcut raiduri la depozitele de aprovizionare, ca să obțină arme. Stațiile lor de radio funcționau fără permis și fără să fie înregistrate. Agenții guvernului de la Lublin fuseseră de ajutor, pe când agenții guvernului de la Londra făcuseră mult rău. Pentru Armata Roșie, era vital să aibă regiuni sigure în spatele frontului și, ca militar, el va sprijini doar guvernul care poate garanta că va asigura lucrul acesta.

Era deja scara târziu și președintele a sugerat să amânăm pe a doua zi, dar eu am considerat că e drept să afirm că, în conformitate cu

informația noastră, nu mai mult de o treime din populație ar sprijini guvernul de la Lublin, dacă ar fi liberă să-și exprime părerea. L-am asigurat pe Stalin că ne-am temut foarte tare de o ciocnire între Armata poloneză ilegală și guvernul de la Lublin, care ar putea duce la amărăciune, la vărsare de sânge, arestări și deportări, și de aceea am dorit un aranjament comun. Atacurile asupra Armatei Roșii trebuie desigur pedepsite, dar pe baza faptelor de care dispun, nu am sentimentul că guvernul de la Lublin avea dreptul să spună că reprezintă națiunea poloneză.

Președintele era acum dornic să încheie discuția. „Polonia, a remarcat el, a fost o sursă de tulburări timp de peste cinci sute de ani.” „Cu atât mai mult, am replicat eu, noi trebuie să facem tot ce putem ca să punem capăt acestor tulburări.” După aceasta am amânat ședința.

În noaptea aceea, președintele i-a scris o scrisoare lui Stalin, după o consultare și amendamente făcute cu noi, cerând ca doi membri ai guvernului de la Lublin și doi de la Londra sau din interiorul Poloniei să vină la Conferință și să încerce să ajungă la o înțelegere în prezența noastră, în legătură cu formarea unui guvern provizoriu, pe care l-am putea recunoaște cu toții, ca să țină alegeri libere cât mai curând posibil. Dar acest lucru se pare că era impracticabil. Molotov a susținut calitățile guvernului Lublin-Varșovia, a deplorat eșecul celor de la Londra și a spus că, dacă vom încerca să formăm un nou guvern, polonezii înșiși s-ar putea să nu fie de acord, așa încât ar fi mai bine să încercăm să-l „lărgim” pe acesta existent. Va fi doar o instituție temporară, pentru că singurul nostru obiectiv era să ținem alegeri libere în Polonia, cât mai curând posibil. Cum să-l lărgim, asta s-ar putea discuta cel mai bine la Moscova, între ambasadorii britanic și american și el personal. El dorea foarte mult o înțelegere și accepta propunerea președintelui de a invita doi polonezi „non-Lublin”. Există oricând posibilitatea ca guvernul de la Lublin să refuze să discute cu unii dintre ei, cum e Mikolajczyk, dar dacă ei trimit doi reprezentanți iar alți doi veneau dintre cei sugerați de domnul Roosevelt, convorbirile puteau începe imediat.

„Acesta, am spus eu, este punctul crucial al Conferinței. Întreaga lume așteaptă o rezolvare și, dacă noi ne despărțim recunoscând în continuare guverne poloneze diferite, întreaga lume va vedea că între noi continuă să existe divergențe fundamentale. Consecințele ar fi lamentabile și vor marca întâlnirea noastră cu ștampila eșecului. Dacă înlăturăm total guvernul de la Londra și dăm toată greutatea noastră guvernului de la Lublin, vom auzi o exclamare mondială de uimire. Polonezii din afara Poloniei vor face un protest virtual unit. Avem sub comanda noastră o armată poloneză de 150 000 de oameni, care au putut fi adunați dintre toți cei care s-au strâns laolaltă în afara țării lor. Au luptat și mai luptă încă foarte curajos și nu cred că se vor împăca cu guvernul de la Lublin, iar dacă Marea Britanie retrace recunoașterea guvernului pe care-l recunoscuse la începutul războiului, vor considera asta ca o trădare”. Apoi, am continuat:

„După cum bine știu mareșalul Stalin și domnul Molotov, nici eu nu sunt de acord cu acțiunea guvernului de la Londra, care a fost prostescă în fiecare etapă. Dar actul oficial de a transfera recunoașterea de la cei pe care i-am recunoscut până acum către acest nou guvern va provoca cele mai grave critici. Se va spune că guvernul Majestății Sale a cedat complet în privința frontierei de est (după cum s-a și întâmplat) și au acceptat și susținut punctul de vedere sovietic. Se va spune de asemenea că am rupt complet legăturile cu guvernul de drept al Poloniei, pe care l-am recunoscut în acești cinci ani de război și că, de fapt, nu știm ce se întâmplă în Polonia. Nu putem intra în această țară. Nu putem vedea și auzi care este opinia sa. Se acceptă ceea ce proclamă guvernul de la Lublin că ar fi opinia poporului polonez, și vom fi acuzați în parlament că am abandonat cu totul cauza Poloniei. Dezbaterile care vor urma vor fi mai dureroase și mai jenante pentru unitatea Aliaților, chiar presupunând că am putea cădea de acord cu propunerea prietenului meu, domnul Molotov.”

„Eu nu cred, am continuat, că aceste propuneri merg destul de departe. Dacă renunțăm la guvernul polonez de la Londra, atunci ambele părți ar trebui să pornească de la un nou început în termeni mai mult sau mai puțin egali. Înainte ca guvernul Majestății Sale să înceteze să recunoască guvernul de la Londra și să acorde recunoașterea unui alt guvern, el va trebui să fie sigur că noul guvern reprezintă cu adevărat națiunea poloneză. Sunt de acord că acesta este doar un punct de vedere, întrucât nu cunoaștem pe deplin faptele și toate divergențele noastre ar fi înlăturate dacă în Polonia s-ar ține alegeri libere, prin vot și cu sufragiu universal și cu candidaturi libere. Dacă se face lucrul acesta, guvernul Majestății Sale va saluta guvernul care iese în alegeri, fără să țină seama de guvernul de la Londra. Tocmai intervalul dinaintea alegerilor ne provoacă atâta îngrijorare.”

Molotov a spus că discuțiile de la Moscova ar putea da unele rezultate folositoare. Polonezii vor trebui să-și spună cuvântul și era foarte greu să ne ocupăm de chestiune fără ei. Am fost de acord, dar am spus că era atât de important ca această Conferință trebuie să se termine într-o notă de înțelegere, încât trebuie să luptăm cu toții să realizăm lucrul ăsta.

Stalin a reluat atunci plângerea mea că nu aveam informații și nici mijloacele de a le obține.

„Am unele” am replicat eu.

„Nu sunt în concordanță cu ale mele” a răspuns el și a început un discurs în care ne asigura că guvernul de la Lublin era de fapt foarte popular, mai ales Beirut și alții. Ei nu au părăsit țara în timpul ocupației germane ci au trăit tot timpul în Varșovia și provin din mișcarea din ilegalitate. El nu credea că erau niște genii. S-ar putea ca guvernul de la Londra să aibă oameni mai inteligenți, dar nu erau simpatizați în Polonia, pentru că nu au fost văzuți acolo când populația suferea sub ocupația hitleristă. Populația a văzut pe străzi pe membrii guvernului

provizoriu, dar întrebau unde sunt polonezii de la Londra. Acest lucru a subminat prestigiul guvernului de la Londra și acesta era motivul pentru care guvernul provizoriu, deși nu era format din oameni de vază, se bucura de o mare popularitate.

Toate acestea, a spus el, nu puteau fi ignorate dacă voiam să înțelegem sentimentele poporului polonez. Mă temusem că Conferința se va încheia fără să ajungem la o înțelegere. Ce era de făcut? Diferitele guverne aveau informații diferite și trăgeau din ele concluzii diferite. Poate că primul lucru era să-i adunăm pe polonezi din diversele tabere și să auzim ce aveau de spus. Se apropia ziua când se puteau ține alegeri. Până atunci, trebuia să avem de-a face cu guvernul provizoriu, așa cum am avut de-a face cu guvernul generalului de Gaulle în Franța, care de asemenea nu era ales. El nu știa dacă Bierut sau generalul de Gaulle se bucura de o autoritate mai mare, dar a fost posibil să se încheie un tratat cu generalul de Gaulle, așa încât, de ce nu putem face același lucru cu un guvern polonez lărgit, care nu ar fi mai puțin democratic? Dacă tratăm problema fără prejudecată, am putea găsi un teren comun. Situația nu era chiar atât de tragică precum credeam eu și chestiunea ar putea fi rezolvată dacă nu se dădea prea mare importanță problemelor secundare și dacă ne concentrăm asupra celor esențiale.

Președintele a întrebat: „Cât de curând ar fi posibil să se țină alegeri?”

„Într-o lună, a replicat Stalin, dacă nu intervine o catastrofă pe front, ceea ce este imposibil.”

Am fost de acord că lucrul acesta ne-ar liniști mințile și am putea sprijini din toată inima un guvern liber ales, care le-ar întrece pe toate celelalte, dar nu trebuia să cerem nimic care ar împiedica operațiunile militare. Acestea erau țelul suprem. Dacă totuși voința poporului polonez ar putea fi exprimată în timp atât de scurt, sau chiar și peste două luni, situația ar fi cu totul diferită și nimeni nu i s-ar putea opune.

* * *

Când ne-am adunat, la ora patru în după-amiaza de 9 februarie, Molotov a propus o nouă formulă, și anume ca guvernul de la Lublin să fie „reorganizat” (adică opusul „lărgirii”) pe o bază mai largă democratică, prin includerea unor conducători democrați din interiorul Poloniei, precum și dintre cei care trăiesc în străinătate.” El și ambasadorii britanic și american se vor consulta la Moscova în legătură cu modul de a face lucrul ăsta. Odată „reorganizat”, guvernului de la Lublin i se va cere să țină alegeri libere cât mai curând posibil și atunci vom recunoaște orice guvern care va ieși.

Acesta era un considerabil pas înainte, și am spus-o, dar am considerat de datoria mea să trag un semnal de alarmă general. Aceasta va fi penultima noastră întâlnire*. Era o atmosferă de înțelegere; dar era și o

---

* Întâlnirea noastră din 11 februarie a aprobat doar raportul asupra Conferinței. Discuțiile serioase s-au terminat la 10 februarie.

dorință de a pune piciorul în șa și a pleca. Am declarat că nu ne puteam permite să lăsăm ca aceste probleme importante să fie tratate în grabă iar fructele Conferinței să se piardă pentru lipsa a încă douăzeci și patru de ore. Era în perspectivă un mare câștig și decizia nu trebuia să fie grăbită. Acestea s-ar putea număra printre cele mai importante zile din viața noastră.

Domnul Roosevelt a declarat că acum diferențele între noi și ruși sunt în mare parte o chestiune de exprimare, dar atât el cât și eu doream ca alegerile să fie cu adevărat corecte și libere. I-am spus lui Stalin că noi aveam un mare dezavantaj pentru că știam atât de puțin despre ce se întâmplă în interiorul Poloniei și că trebuia totuși să luăm decizii de mare răspundere. Știam de exemplu că existau sentimente amare în rândul polonezilor și mi s-a relatat că guvernul de la Lublin a spus în mod deschis că va judeca pe toți membrii Armatei interne poloneze și mișcarea din ilegalitate ca pe niște trădători. Desigur că eu pun pe primul plan securitatea Armatei Roșii, dar îl rugam pe Stalin să se gândească la dificultatea noastră. Guvernul britanic nu putea ști ce se întâmplă în Polonia decât lansând cu parașuta oameni curajoși și scoțând afară oameni din mișcarea din ilegalitate. Nu aveam alte mijloace de a ne informa și nu ne plăcea să obținem informațiile în modul acesta. Se putea remedia acest lucru fără să fie tulburată mișcarea trupelor sovietice? Poi fi acordate unele facilități britanicilor (și fără îndoială și Statelor Unite) ca să vadă cum se rezolvă aceste certuri între polonezi? Tito spusese că, atunci când vor avea loc alegeri în Iugoslavia, el nu va obiecta ca să fie prezenți observatori ruși, britanici și americani, care să informeze lumea cu imparțialitate că acestea s-au ținut corect. Cât privește Grecia, Guvernul Majestății Sale va saluta observatori americani, ruși și britanici, care să se asigure că alegerile erau conduse așa cum vrea poporul. Același lucru se aplică și Italiei – observatori ruși, americani și britanici trebuie să fie prezenți, pentru a asigura lumea că totul a fost făcut în mod corect. Este imposibil, am spus, să se exagereze importanța de a ține alegeri corecte. De exemplu, ar putea Mikolajczyk să se întoarcă în Polonia și să-și organizeze partidul său pentru alegeri?

„Asta trebuie analizat de ambasadori și de domnul Molotov când se vor întâlni cu polonezii“, a spus Stalin.

Eu am replicat: „Trebuie să pot spune Camerei Comunelor că alegerile vor fi libere și că vor exista garanții efective că se țin liber și corect“.

Stalin a subliniat că Mikolajczyk aparține Partidului Țărănesc care, nefiind un partid fascist, putea lua parte la alegeri și să prezinte candidați. Am spus că toate astea ar fi și mai sigure dacă Partidul Țărănesc ar fi deja reprezentat în guvernul polonez, iar Stalin a fost de acord că unul dintre reprezentanții lor ar trebui inclus. Am adăugat că sper că nimic din ce am spus nu a ofensat, pentru că nimic nu a fost mai departe de inima mea decât asta.

„Va trebui să ascultăm ce au de zis polonezii“, a răspuns el. Am

explicat că voiam să trec prin Parlament chestiunea frontierelor de est și credeam că aceasta se poate realiza dacă Parlamentul va fi satisfăcut că polonezii au putut să decidă ei înșiși ce voiau.

„Printre ei sunt câțiva oameni foarte buni, a replicat el. Sunt buni luptători și au avut câțiva valoroși oameni de știință și muzicieni, dar sunt foarte certăreți.”

„Tot ce vreau, am zis eu, este ca toate părțile să fie ascultate corect.”

„Alegerile, a spus președintele, trebuie să fie necriticabile, ca soția lui Cezar. Vreau niște asigurări pe care să le dau lumii și vreau ca nimeni să nu pună sub semnul întrebării corectitudinea lor. E mai curând o chestiune de bună politică decât de principiu.”

Domnul Stettinius a sugerat să avem un angajament scris ca cei trei ambasadori de la Varșovia să observe și să raporteze că alegerile au fost cu adevărat libere și nefalsificate. „Mi-e teamă, a spus Molotov, că, dacă facem lucrul ăsta, polonezii vor avea sentimentul că nu avem încredere în ei. Mai bine să discutăm asta cu ei.”

Nu eram mulțumit cu asta și am hotărât să ridic chestiunea mai târziu, cu Stalin. Ocazia s-a ivit a doua zi, când domnul Eden și cu mine am avut o convorbire particulară cu el și cu Molotov la Vila Iusupov. Am explicat din nou cât de dificil era pentru noi să nu avem un reprezentant în Polonia care să ne informeze ce se întâmplă. Alternativele erau fie să avem un ambasador cu funcționare de ambasadă, fie corespondenți de presă. Aceștia din urmă erau mai puțin de dorit, dar am subliniat că voi fi întrebat în Parlament despre guvernul de la Lublin și despre alegeri și eu trebuia să pot spune că știu ce se întâmplă acolo.

„După ce noul guvern va fi recunoscut, va fi posibil să trimiteți un ambasador la Varșovia” a răspuns Stalin.

„Va fi liber să umble prin țară?”

„Cât privește Armata Roșie, aceasta nu se va amesteca în mișcările lui și promit să dau instrucțiunile necesare, dar cu guvernul polonez va trebui să vă faceți propriile aranjamente.”

Atunci, am căzut de acord să adăugăm următoarele la declarația noastră:

Ca o consecință a celor de mai sus, recunoașterea va implica un schimb de ambasadori, pe baza rapoartelor cărora guvernele respective să fie informate despre situația din Polonia.

Asta este tot ce am putut obține.

Duminică 11 februarie era ultima zi a vizitei noastre în Crimeea. Ca de obicei, la asemenea întâlniri, multe chestiuni grave au rămas nerezolvate. Declarația poloneză exprima în termeni generali o politică ce, dacă era realizată cu loialitate și bună-credință, putea într-adevăr să servească scopul legat de tratatul general de pace. Președintele era dornic să plece acasă și în drum să facă o vizită în Egipt, unde putea discuta problemele Orientului Mijlociu cu diverși potenți. Stalin și cu mine am luat prânzul

cu el în fosta sală de biliard a țarului, din palatul Livadia. În timpul mesei, am semnat documentele finale și comunicatele oficiale. Totul depindea acum de spiritul în care erau duse la îndeplinire.

* * *

Așteptasem cu mare nerăbdare călătoria pe mare, prin Dardanele spre Malta, dar am simțit că era de datoria mea să fac o călătorie la Atena ca să analizez scena greacă, după recente tulburări. În consecință, pe 14 februarie devreme, am plecat cu mașina spre Saki, unde ne aștepta avionul nostru. Am zburat fără incident la Atena, făcând un ocol peste insula Skyros, ca să trecem deasupra mormântului lui Rupert Brooke, și am fost primiți la aeroport de ambasadorul britanic, domnul Leper, și de generalul Scobie. Doar cu șapte săptămâni înainte, lăsasem capitala greacă sfâșiată de lupte de stradă. Acum am circulat prin ea într-o mașină deschisă și un șir subțire de soldați greci cu fustanelă țineau la distanță o mulțime de oameni care strigau cu entuziasm, pe aceleași străzi unde au murit sute de bărbați în zilele de Crăciun, când văzusem ultima oară orașul. În seara aceea, o mare mulțime, de circa cincizeci de mii de oameni, se adunase în Piața Constituției. Lumina înserării era minunată așa cum cădea pe aceste scene clasice. N-am avut timp să pregătesc un discurs. Serviciile noastre de securitate au considerat important să sosim fără să anunțăm cu mult înainte. Le-am adresat o scurtă alocuțiune. În seara aceea, am luat cina la ambasada noastră zgâriată de gloanțe, iar în primele ore ale zilei de 15 februarie, am plecat cu avionul meu. Târziu în acea dimineață, vasul american *Quincy* a intrat în portul Alexandria și, la puțin timp înainte de amiază, m-am urcat la bord pentru ce avea să fie ultima mea convorbire cu președintele. Ne-am adunat după aceea în cabina lui pentru un prânz neoficial, în familie. Eu eram însoțit de Sarah și Randolph, iar fiica domnului Roosevelt, doamna Boettiger, ni s-a alăturat, împreună cu Harry Hopkins și cu domnul Winant. Președintele părea placid și fragil. Am simțit că avea un contact slab cu viața. Nu aveam să-l mai văd. Ne-am luat rămas bun cu afecțiune. În după-amiaza aceea, grupul președintelui a plecat spre casă. La 19 februarie, am zburat înapoi în Anglia. La Northolt era ceață, iar avionul nostru a fost îndrumat spre Lyneham. Am mers până la Londra cu mașina, oprindu-mă la Reading ca să o iau pe soția mea, care venise să mă întâmpine.

În 27 februarie la amiază, am cerut Camerei Comunelor să aprobe rezultatele conferinței din Crimeea. Reacția generală a fost de sprijin total față de atitudinea pe care o luasem. Erau totuși sentimente morale puternice în legătură cu obligațiile noastre față de polonezi, care suferiseră atât de mult de pe urma germanilor și în favoarea cărora am intrat în război ca ultim mijloc de a-i ajuta. Un grup de circa treizeci de membri au avut sentimente atât de puternice în această chestiune, încât au vorbit împotriva moțiunii introduse de mine. Există un sentiment de îngrijorare că va trebui să facem față subjugării unei națiuni eroice. Domnul Eden

m-a sprijinit. A doua zi, la vot, am avut o majoritate covârșitoare, dar douăzeci și cinci de membri, majoritatea lor conservatori, au votat împotriva guvernului, iar în plus, unsprezece membri ai guvernului s-au abținut.

Nu este permis celor însărcinați să se ocupe cu evenimentele în timp de război sau de criză să se rezume la declararea principiilor largi, generale, cu care sunt de acord oamenii cumsecade. Ei trebuie să ia decizii clare de pe o zi pe alta. Trebuie să adopte poziții care trebuie menținute solid; altfel cum poate fi menținută orice combinație de acțiune? E ușor, după ce germanii au fost bătuți, să-i condamni pe cei care au făcut tot ce-au putut ca să sprijine efortul militar rus și să mențină un contact armonios cu marele nostru Aliat care a suferit atât de îngrozitor. Ce s-ar fi întâmplat dacă ne-am fi certat cu Rusia, în timp ce germanii mai aveau două sau trei sute de divizii pe frontul de luptă? Presupunerile noastre pline de speranță aveau să fie curând înșelate. Totuși, ele erau singurele posibile la vremea aceea.

Capitolul XXIV

TRECEREA RINULUI

În ciuda înfrângerii lor în Ardeni, germanii au decis să dea lupta la vest de Rin, în loc să se retragă peste el ca să obțină un spațiu vital, așa că, în toată luna februarie și cea mai mare parte din martie, feldmareșalul Montgomery a condus o luptă lungă și susținută în nord. Fortificațiile erau foarte puternice și apărate cu încăpățănare, terenul era plin de apă și atât Rinul cât și Meuse ieșiseră din albiile lor. Germanii au spart valvele marilor baraje de pe râul Roer și acesta a devenit de netrecut până la sfârșitul lui februarie, dar la 10 martie, optsprezece divizii germane erau aruncate dincolo de Rin. Mai departe spre sud, generalul Bradley curățase întreaga întindere de peste o sută de kilometri între Düsseldorf și Koblenz, într-o scurtă și rapidă campanie. În data de 7, o șansă a fost acceptată cu îndrăzneală. Divizia a 9-a blindată din Armata întâia americană a găsit podul de cale ferată de la Remagen parțial distrus, dar încă folosibil. Ei și-au aruncat imediat avangarda peste el, alte trupe i-au urmat repede și, curând, patru divizii erau pe malul îndepărtat, creându-se astfel un cap de pod adânc de câțiva kilometri. Aceasta nu făcea parte din planul lui Eisenhower, dar s-a dovedit un excelent adjuvant, iar germanii au trebuit să trimită forțe considerabile din nord ca să-i țină în loc pe americani. Patton a respins și a distrus înaintarea inamicului în jurul localității Trier. Apărătorii reșumitei și temutei Linii Siegfried erau înconjurați și, în câteva zile, orice rezistență organizată s-a terminat. Ca un produs colateral al victoriei, Divizia a 5-a americană a făcut o trecere nepremeditată a Rinului, la douăzeci de kilometri sud de Mainz, care s-a extins curând într-un cap de pod adânc, îndreptat spre Frankfurt.

Astfel s-a terminat ultima mare rezistență germană în vest. Șase săptămâni de lupte succesive de-a lungul unui front de aproape patru sute de kilometri, mănase inamicul dincolo de Rin, cu pierderi de neînlocuit în oameni și material.

Forțele Aeriene Aliate au jucat un rol de supremă importanță. Atacuri constante ale Forțelor Aeriene Tactice au agravat înfrângerea și au dezorganizat și ne-au eliberat de Luftwaffe, care și așa erau împușinate. Frecvențele patrulări asupra aerodromurilor, cu noile avioane de luptă cu reacție ale inamicului, au minimalizat o amenințare care ne-a provocat

Îngrijorare. Raidurile continui ale bombardierelor noastre grele, reduseseră producția de petrol a Germaniei la un punct critic, au distrus multe dintre aerodromurile lor și au deteriorat greu fabricile și sistemul de transport, aducându-le aproape de nemiscare.

* * *

Fu am dorit să fiu cu armatele noastre când trec Rinul, iar Montgomery mi-a spus că sunt bine venit. Luându-l cu mine doar pe secretarul meu, Jock Colville, și pe „Tommy”*, am zburat la 23 martie cu Dakota, de la Northolt la cartierul general britanic de lângă Venlo. Comandantul șef m-a condus la caravana în care locuia și cu care se mișca. M-am aflat în confortabila căsuță pe roate, pe care o mai folosisem și altă dată. Am cinat la ora șapte și, o oră mai târziu, am plecat cu mare punctualitate la furgonul cu hartă a lui Montgomery. Aici erau întinse toate hărțile, menținute la curent, oră de oră, de un grup de ofițeri selectat. Întregul plan de desfășurare și atac era ușor de înțeles. Urma să forțăm o trecere peste râu în zece puncte, pe un front de treizeci de kilometri, de la Rheinsberg la Rees. Se foloseau toate resursele noastre. Optzeci de mii de oameni, avangarda unor armate de un milion, urmau să fie aruncați înainte. Mase de bărci și pontoane așteptau pregătite. Pe partea îndepărtată, erau germanii, în tranșee și organizați cu toată puterea de foc modernă.

Tot ceea ce văzusem sau studiasem în război, sau citisem, mă făcea să mă îndoiesc că un râu putea fi o barieră bună de apărare împotriva unor forțe superioare. În cartea lui Hamley, *Operațiuni de război*, la care mă tot gândisem de la zilele de la Sandhurst, el argumentează că un râu care merge paralel cu linia de înaintare este un lucru mult mai periculos decât unul care este direct de-a curmezișul ei și ilustrează teoria cu minunata campanie a lui Napoleon din 1814. De aceea, aveam speranțe bune cu privire la bătălie, chiar înainte ca feldmareșalul să-mi explice planul. În plus, noi aveam acum avantajul superiorității în văzduh. Episodul pe care comandantul șef dorea în mod deosebit să-l văd, era lansarea a doua zi dimineață a două divizii aeropurtate, cuprinzând 14 000 de oameni, cu artilerie și multe alte echipamente ofensive, în spatele liniilor inamicului. În consecință, ne-am dus toți la culcare înainte de ora zece.

Onoarea de a conduce atacul a revenit diviziilor noastre, a 51-a și a 15-a, și diviziilor americane a 30-a și a 79-a. Patru batalioane din divizia a 51-a au fost primele care au pornit și, câteva minute mai târziu, au ajuns în partea îndepărtată. Toată noaptea, diviziile atacante au trecut dincolo, întâmpinând la început o mică rezistență, întrucât malul în sine era ușor apărat. În zori, capete de pod, mici deocamdată, erau ținute ferm, iar comandourile erau deja în luptă la Wesel.

Dimineața, Montgomery aranjase ca eu să fiu martor, de pe un vârf de deal, la marcea lansare din avion. Era deja plină zi, înainte ca zumzetul

* Comandorul C. R. Thomson, din Marina regală, aghiotantul meu naval.

și uruitul intens al roiturilor de avioane să se rostogolească peste noi. După aceea, în decurs de o jumătate de oră, peste 2000 de avioane au trecut în formații pe deasupra capului. Punctul meu de observație fusese bine ales. Lumina era destul de limpede ca să permită vizibilitatea până acolo unde avea loc lansarea peste inamic. Avioanele dispăreau din vedere, apoi aproape imediat reveneau spre noi, la un nivel diferit. Parașutiștii erau invizibili, chiar și cu cel mai bun binoclu de câmp. Dar acum era un dublu murmur și huruit, al întăririlor care soseau și al celor care dăduseră atacul și se întorceau. Curând, am văzut cu un sentiment de tragedie, câte două trei avioane care se întorceau avariate sau chiar în flăcări. În tot acest timp, mici fărâme pluteau în aer, venind spre sol. Imaginația bazată pe multă experiență îmi spunea o poveste dură și dureroasă. Se părea totuși că nouăsprezece din douăzeci de avioane care au plecat se întorceau în bună stare, îndeplinindu-și misiunea. Lucrul a fost confirmat de ce am auzit o oră mai târziu, când ne-am întors la cartierul general.

Asaltul era acum în desfășurare pe întregul front și am fost condus cu mașina un tur lung, de la un punct la altul și la cartierele generale ale diverselor corpuri de armată. Lucrurile au mers bine toată ziua aceea. Cele patru divizii de asalt trecuseră cu bine și stabiliseră capete de pod adânci de cinci mii de metri. Diviziile de aeropurtate înaintau în forță, iar operațiunile noastre aeriene avuseseră mare succes. Lovitura Forțelor Aeriene Aliate, asemănătoare doar cu cea din Ziua debarcării în Normandia, a inclus nu doar forța aeriană strategică din Britania ci și bombardiere grele din Italia, care făceau pătrunderi adânci în Germania.

La 8 p.m., ne-am întors la hărți și acum am avut o ocazie excelentă să văd metoda lui Montgomery de a conduce o bătălie pe această scară gigantică. Timp de două ore s-a prezentat o succesiune de tineri ofițeri, cam la rang de maiori. Fiecare se întorcea din alt sector al frontului. Ei erau reprezentanții personali și direcți ai comandantului șef și puteau să se ducă oriunde, să vadă orice și să pună întrebările pe care le doreau oricărui comandant. Cum ei, la rândul lor, își dădeau raportul și erau chestionați amănunțit de șeful lor, întreaga poveste a bătăliei din ziua respectivă se desfășura în fața mea. Aceasta îi dădea lui Monty o relatare completă a celor întâmplate, făcută de oameni foarte competenți pe care îi cunoștea bine și pe ai căror ochi avea încredere. Îi asigura un control asupra rapoartelor diverselor cartiere generale și ale comandanților, toate fiind deja cântărite și sortate de generalul de Guingand, șeful lui de Stat Major, și cunoscute de Montgomery. Prin acest proces, el putea să-și formeze o imagine mai vie, directă și uneori mai corectă. Ofițerii își asumau riscuri mari, iar din cei șapte sau opt pe care i-am ascultat în noaptea aceea și în următoarele, doi au fost uciși în următoarele câteva săptămâni. Eu consideram sistemul admirabil și, într-adevăr, unicul mod în care un comandant șef modern putea vedea și în același timp înțelege ce se întâmpla în fiecare parte a frontului. După ce s-a terminat acest proces, Montgomery i-a dat o serie de îndrumări lui de Guingand, care

au fost transformate imediat în acțiune de mașina Statului Major. Și așa ne-am dus la culcare.

* * *

A doua zi, 25 martie, ne-am dus să ne întâlnim cu Eisenhower. Pe drum, i-am spus lui Montgomery că sistemul lui semăna cu al lui Marlborough și cu modul de a conduce lupta din secolul al optisprezecelea, când comandantul șef acționa prin generali săi. Pe atunci, comandantul șef ședea pe cal și conducea cu vorba, din gură-n gură, o luptă pe un front de opt-zece kilometri și care se termina într-o zi, hotărând soarta unor mari națiuni, uneori pe timp de ani sau pentru generații întregi. Pentru a-și impune voința, el avea patru sau cinci generali de corp de armată în diferite puncte ale frontului, care li știau punctul de vedere și erau preocupati de aplicarea planului lui. Acești ofițeri nu comandau trupe și aveau misiunea de purtători de cuvânt și reprezentanți ai comandantului suprem. În timpurile moderne, generalul trebuie să șadă în biroul lui și să conducă o bătălie care se întinde pe un front de zece ori mai mare și care durează adesea o săptămână sau chiar zece zile. În aceste condiții schimbate, metoda lui Montgomery, a martorilor oculari personali, care erau tratați cu cea mai mare considerație de către comandanții de toate gradele de pe linia frontului, era o actualizare interesantă, deși parțială, a vremurilor vechi.

Ne-am întâlnit cu Eisenhower înainte de amiază. Aici erau adunați un număr de generali. După diverse discuții, am luat un prânz scurt, în cursul căruia Eisenhower a spus că, la vreo cincisprezece kilometri, era o casă pe partea noastră a Rinului pe care americanii o înconjuraseră cu saci de nisip și de unde exista o perspectivă bună spre râu și spre malul opus. El a propus să o vizităm și ne-a condus el însuși acolo. Rinul – aici lat de vreo patru sute de metri – curgea la picioarele noastre. În partea inamicului, era o întindere netedă, plată, de pajiste. Ofițerii ne-au spus că, din câte știu, malul opus nu era ocupat și noi ne-am uitat la el și ne-am minunat un timp. Cu precauție am fost conduși în clădire. Apoi, Comandantul suprem a trebuit să plece la alte trebură și Montgomery și cu mine eram gata să-i urmăm exemplul, când am văzut o mică ambarcațiune ce venea aproape, ca să acosteze. I-am spus lui Montgomery: „De ce nu trecem să aruncăm o privire în partea cealaltă?” Spre surprinderea mea, el a răspuns: „De ce nu?” După ce a făcut niște cercetări, am pornit să trecem râul cu trei sau patru comandanți americani și o jumătate de duzină de oameni înarmați. Am debarcat pe malul german, pe un soare strălucitor și într-o liniște perfectă și ne-am plimbat vreo jumătate de oră sau așa ceva, nederanjați.

Când ne-am întors, Montgomery i-a spus căpitanului șalupei: „Am putea merge în jos pe râu spre Wesel, unde se întâmplă ceva?” Căpitanul a răspuns că este un lanț peste râu, la un kilometru mai jos, care are rolul să nu permită minelor plutitoare să intervină în operațiunile noastre și că mai multe dintre acestea ar putea fi prinse în acest lanț. Montgomery

a făcut presiuni, dar apoi a fost convins că riscul era prea mare. Când am debarcat, el mi-a spus: „Să mergem jos la podul de cale ferată de la Wesel, unde putem vedea ce se întâmplă la fața locului“. Așa că ne-am urcat în mașină și, însoțiți de americani, care erau încântați de această perspectivă, ne-am dus la podul mare de cale ferată cu laturi de fier, care era rupt la mijloc, dar a cărui fierărie întortocheată oferea locuri bune de cocoșat. Germanii răspundeau tirului nostru, iar obuzele lor goale cădeau în salve de câte patru, cam la un kilometru și jumătate depărtare. Imediat, acestea s-au mai apropiat. Apoi, o salvă ne-a trecut pe deasupra capului și a căzut în apă pe partea noastră a podului. Obuzele păreau că explodează la impactul cu fundul și ridicau mari arteziene de stropi, cam la o sută de metri mai departe. Apoi, mai multe obuze au căzut printre mașinile care erau ascunse nu departe în spatele nostru, așa că s-a decis că trebuie să plecăm. M-am dat jos și m-am alăturat gazdei mele aventuroase, în călătoria de două ore cu mașina, înapoi la Cartierul general.

* * *

În următoarele câteva zile, am continuat să câștigăm teren și, la sfârșitul lunii, aveam o trambulină la est de Rin, de pe care să lansăm operațiuni majore, adânc în nordul Germaniei. În sud, armatele americane, deși nu întâmpinau o opoziție atât de puternică, făcuseră progrese uimitoare. Cele două capete de pod, care erau răsplata îndrăzelii lor, erau întărite și lărgite zilnic și se realizaseră mai multe treceri la sud de Koblenz și la Worms. La 29 martie, Armata a Treia americană era la Frankfurt. Regiunea Ruhr și cei 325 000 de apărători ai ei erau în încercuire. Frontul de vest al Germaniei se prăbușise.

Acum se ridica problema: Unde trebuia să mergem după asta? Circulau tot felul de zvonuri despre planurile viitoare ale lui Hitler. Părea posibil ca, după pierderea Berlinului și a nordului Germaniei, să se retragă în partea muntoasă și împădurită din sudul Germaniei și să se străduiască să prelungească lupta acolo. Strania rezistență pe care o opunea la Budapesta și reținerea armatei lui Kesselring în Italia atâta timp, părea în armonie cu o asemenea intenție... Deși nimic nu putea fi sigur, concluzia generală a șefilor noștri de Stat Major era că o campanie germană prelungită, sau chiar o gherilă în munți, era improbabilă pe o scară mare. Posibilitatea aceasta a fost deci lăsată în umbră de noi, ceea ce s-a dovedit a fi corect. Pe această bază, am întrebat despre strategia înaintării armatelor anglo-americane prevăzută de Cartierele generale Aliate.

„Eu propun, a telegrafiat generalul Eisenhower, să mergem spre est ca să facem joncțiunea cu rușii, sau să atingem linia generală de la Elba. În funcție de intențiile rușilor, axa Kassel-Leipzig este cea mai bună pentru înaintare, pentru că va asigura ocuparea acelei regiuni industriale importante, în care se pare că se mută ministerele germane; asta ar rupe forțele germane aproximativ în două și nu ne va implica în trecerea Elbei. Aceasta

are drept scop despărțirea și distrugerea unei părți importante a forțelor inamice rămase în vest.

Aceasta ar fi principala mea lovitură și cum este clar că nu va fi nevoie de concentrarea întregului nostru efort, sunt pregătit să-mi îndrept toate forțele spre asigurarea succesului...

Odată ce va fi asigurat succesul principalei lovituri, propun să acționez pentru curățirea porturilor din nord, ceea ce în cazul portului Kiel, va însemna forțarea Elbei. Montgomery va răspunde de aceste sarcini și propun să-i sporim forțele, dacă va fi necesar, pentru realizarea scopului".

Cum în același timp am aflat că Eisenhower și-a anunțat politica sa într-o telegramă directă adresată lui Stalin la 28 martie, în care propunea că, după ce va izola regiunea Ruhr, să dea principala lovitură de-a lungul axei Erfurt-Leipzig-Dresda, care, făcând joncțiunea cu rușii, ar tăia în două forțele germane rămase. O a doua înaintare urma să fie prin Regensburg spre Linz, unde se aștepta de asemeni să-i întâlnească pe ruși și asta i-ar împiedica „pe germani să-și consolideze rezistența în reduta din sudul Germaniei". Stalin a fost imediat de acord. A spus că propunerea „coincide în întregime cu planul Înaltului Comandament Sovietic". „Berlinul, a adăugat el, și-a pierdut importanța strategică anterioară. Înaltul Comandament sovietic plănuiește deci să atace doar forțe secundare în direcția Berlinului." Această declarație nu a fost susținută de evenimente.

Acest lucru mi s-a părut atât de important, încât am trimis o telegramă personală președintelui:

„... Este clar, lăsând la o parte orice impediment și îndepărtând orice diversiune, că armatele Aliate din nord și centru ar trebui acum să înainteze cu cea mai mare viteză spre Elba. Până acum, axa înaintării a fost orientată spre Berlin. Generalul Eisenhower, în aprecierea lui privind rezistența inamicului, căreia îi acord cea mai mare importanță, vrea acum să schimbe axa înaintării mai spre sud și să lovească spre Leipzig, poate chiar în sud până la Dresda... Eu afirm sincer că Berlinul continuă să aibă o deosebită importanță strategică. Nimic nu va exercita un efect psihologic de disperare mai mare în rândul tuturor forțelor germane de rezistență decât căderea Berlinului. Pentru poporul german, ar fi semnalul suprem al înfrângerii. Pe de altă parte, dacă este lăsat în pace să reziste printre ruine unui asediu al rușilor și atât timp cât steagul german flutură acolo, va relinva rezistența tuturor germanilor aflați sub arme.

Mai este și un alt aspect pe care trebuie ca dumneata și cu mine să-l luăm în considerare. Armatele rusești vor trece fără îndoială peste toată Austria și vor intra în Viena. Dacă vor lua și Berlinul, nu vor avea oare impresia nedreaptă că ei au adus contribuții copleșitoare la victoria noastră comună, iar asta nu-i va duce oare la o stare de spirit care să ridice grave și formidabile dificultăți în viitor? *De aceea, consider că, din punct de vedere politic, ar trebui să mergem cât de mult posibil spre est în Germania și, dacă Berlinul va fi la îndemâna noastră, va trebui să-l luăm.* Acest lucru pare corect și din punct de vedere militar."

De fapt, deși nu-mi dădeam seama, sănătatea președintelui era atât

de șubredă încât generalul Marshall era cel care trebuia să se ocupe cu aceste grave chestiuni, iar șefii de Stat Major americani au răspuns că planul lui Eisenhower apare în concordanță cu strategia aprobată și cu directiva lui. El desfășura peste Rin, în nord, maximum de forțe care puteau fi folosite. Efortul secundar, în sud, realiza un succes deosebit și era exploatat cât permitea aprovizionarea. Erău încrezători că acțiunea Comandantului Suprem va obține mai repede și mai decisiv porturile și toate celelalte obiective menționate de britanici, față de planul fixat de ei.

Bătălia pentru Germania, spuneau ei, era într-un punct în care comandantul de front putea judeca măsurile ce trebuiau luate. Să te îndepărtezi în mod deliberat de exploatarea slăbiciunii inamicului nu părea corect. Singurul obiectiv trebuia să fie victoria rapidă și completă. În timp ce recunoșteau că asemenea factori nu constituiau o preocupare directă pentru Comandantul suprem, șefii de Stat Major al Statelor Unite considerau bună concepția strategică a acestuia.

Eisenhower însuși m-a asigurat că nu a pierdut din vedere niciodată marea importanță a mișcării spre coasta de nord; „... deși telegrama dumitale a introdus o nouă idee privind importanța politică a atingerii din timp a unor obiective particulare, văd clar punctul dumitale de vedere în această chestiune. Singura deosebire între sugestiile dumitale și planul meu est programarea în timp... Pentru a asigura succesul fiecăruia dintre eforturile plănuite, mă concentrez mai întâi asupra centrului, ca să cuceresc pozițiile de care am nevoie. După cum mi se pare mie acum, următoarea mișcare va trebui să fie să-l pun pe Montgomery să treacă Elba, întărit, dacă va fi necesar, de trupe americane, și să ajungă la o linie care să includă Lübeck și coasta. Dacă rezistența germană se va prăbuși de acum înainte progresiv și definitiv, îți dai seama că nu va exista decât o mică diferență în timp între obținerea poziției centrale și traversarea Elbei. Pe de altă parte, dacă rezistența are tendința să se întărească, îmi dau seama că este vital necesar să mă concentrez asupra fiecărui efort și să nu-mi permit să mă dispersez, încercând să realizez toate aceste proiecte deodată. Natural că, dacă într-un moment oarecare va apare brusc o prăbușire undeva de-a lungul frontului, noi vom alerga înainte, iar Lübeck și Berlinul vor fi incluse în jinteale noastre importante.”

„Mulțumesc din nou pentru foarte amabila telegramă, i-am răspuns eu.... Eu sunt totuși, în continuare, mai preocupat de importanța de a intra în Berlin, acesta putând fi accesibil pentru noi ca urmare a răspunsului de la Moscova către dumneata, care afirmă... că, «Berlinul și-a pierdut importanța strategică anterioară». Acest lucru trebuie citit în lumina celor menționate despre aspectele politice. Consider că e foarte important să facem joncțiunea cu rușii cât mai departe posibil spre est... Multe se pot întâmpla în vest, înaintea principalei ofensive a lui Stalin.”

Am considerat de datoria mea să închei această corespondență între prieteni, iar schimbările în planul principal, după cum i-am spus lui Roosevelt în acea vreme, au fost mai mici decât am presupus la început, dar trebuie să înregistrez convingerea mea că la Washington ar fi trebuit

să prevaleze puncte de vedere mai de perspectivă și mai ample. Când războiul dus de o coaliție se apropie de sfârșit, aspectele politice capătă o mai mare importanță. Este adevărat că gândirea americană este dezinteresată de probleme care par să fie legate de achiziții teritoriale dar, când lupii sunt pe aproape, ciohanul trebuie să-și păzească turma, chiar dacă lui nu-i place carnea de oaie. În acel moment, problemele în cauză nu păreau a fi de o importanță capitală pentru șefii de Stat Major ai Statelor Unite. Acestea erau desigur probleme neobservate și necunoscute publicului și au fost toate imediat înecate și șterse de valul victoriei care se revărsa. Cu toate acestea, deși nu vom discuta acum despre asta, ele au jucat un rol dominant în destinul Europei și ar fi putut să ne răpească tuturor pacea de durată pentru care am luptat atât de mult și greu. Acum, putem vedea golul mortal care a existat între scăderea forței președintelui Roosevelt și sporirea capacității de înțelegere de către președintele Truman a vastei probleme a lumii. În acest vid trist, un președinte nu putea acționa, iar celălalt nu știa s-o facă. Nici șefii militari și nici Departamentul de Stat nu au primit îndrumarea de care aveau nevoie. Primii s-au rezumat la sfera lor profesională; celălalt nu a înțeles chestiunile ce erau implicate. Conducerea politică indispensabilă a lipsit în momentul în care era mai necesară ca oricând. Statele Unite stăteau pe scena victoriei, stăpâne pe soarta lumii, dar fără să aibă un obiectiv real și coerent. Britania, deși, încă foarte puternică, nu putea acționa singură în mod decisiv. În acest stadiu, eu nu puteam decât să avertizez și să argumentez. Astfel, acest apogeu de aparent succes nemăsurat a fost pentru mine o perioadă foarte nefericită. Mă mișcam prin mulțimi care ovaționau sau stăteau la o masă împodobită cu felicitări și binecuvântări din toate părțile Marii Alianțe, având însă inima îndurerată și mintea apăsată de prevestiri rele.

Distrugerea puterii militare germane a adus cu ea o schimbare fundamentală în relațiile dintre Rusia comunistă și democrațiile occidentale. Pierduseră inamicul comun care era aproape unicul lucru care li lega. De aici încolo, imperialismul rus și crezul comunist nu vedeau și nu fixau granițe înaintării și dominației lor finale și avea să treacă mai mult de doi ani până ce aveau să fie confruntate din nou cu o putere de voință egală. N-ar fi trebuit să relatez acum această poveste, când totul este împiedecă ca lumina zilei, dacă nu aș fi știut-o și simțit-o încă de pe când totul era confuz, iar triumful nu făcea decât să intensifice confuzia interioară a problemelor umane. Despre aceasta trebuie să judece însuși cititorul.

Capitolul XXV

CORTINA DE FIER

Pe măsură ce treceau săptămânile după Yalta, devenea clar că guvernul sovietic nu făcea nimic ca să ducă la îndeplinire înțelegerea noastră privind lărgirea guvernului polonez, în vederea includerii tuturor partidelor poloneze și a ambelor părți. Molotov refuza cu perseverență să-și dea părerea despre polonezii pe care li menționam noi și nici unul dintre ei nu a avut permisiunea să vină măcar la o discuție preliminară la masa rotundă. El se oferise să ne permită să trimitem observatori în Polonia și a fost deconcertant de cât de gata și iuși am fost să acceptăm, argumentând printre altele că acest lucru ar afecta prestigiul guvernului provizoriu de la Lublin. În discuțiile de la Moscova nu s-a făcut nici un progres. Timpul era de partea rușilor și a aderenților lor polonezi care își întăreau strânsoarea asupra țării prin tot felul de măsuri severe, pe care observatorii din afară nu voiau să le vadă. Fiecare zi de amânare era un câștig pentru aceste forțe dure.

Chiar în seara în care vorbeam în Camera Comunelor despre rezultatele strădanilor noastre de la Yalta, prima violare de către ruși a înțelegerii noastre, atât în spiritul cât și în litera ei, a avut loc în România. Mai eram încă legați cu toții de declarația asupra Europei eliberate, atât de recent semnată, ca să avem grijă ca, în țările ocupate de armatele Aliate, să aibă loc alegeri libere și să fie instalate guverne democratice. La 27 februarie, Vășinski, care a apărut la București fără să anunțe cu o zi înainte, a cerut audiență la regele Mihai și a insistat ca el să demită guvernul multipartid, care fusese format după acel *coup d'état* regal din august 1944, care a dus la alungarea germanilor din România. Tânărul monarh, susținut de ministrul lui de Externe, Vișoianu, a rezistat acestor cereri până a doua zi. Vășinski a venit din nou și, respingând cererea regelui de a i se permite să se consulte cu șefii partidelor politice, a bătut cu pumnul în masă și a țipat în vederea unei acceptări imediate, după care a ieșit din cameră trântind ușa. În același timp, tancuri și trupe sovietice s-au desfășurat pe străzile capitalei, iar la 6 martie a fost instalat un guvern numit de sovietici.

Eu am fost adânc tulburat de această veste, care avea să se dovedească un model pentru ce avea să urmeze, dar noi am fost împiedicați să protestăm, pentru că Eden și cu mine, în vizita noastră din octombrie la

Moscova, am recunoscut că Rusia trebuie să aibă un rol predominant în România și Bulgaria, în timp ce noi aveam ascendentul în Grecia. Stalin s-a ținut foarte stricte de înțelegere în timpul celor șase săptămâni de luptă împotriva comuniștilor și a E. L. A. S. -ului, în orașul Atena, în ciuda faptului că toate acestea erau foarte neplăcute pentru el și cei din jurul lui. Pacea fusese acum reinstaurată și, cu toate că în fața noastră stăteau multe dificultăți, eu speram că, în câteva luni, vom putea ține alegeri libere, curate, preferabil sub supraveghere britanică, americană și rusă, iar apoi, pe baza voinței indiscutabile a poporului grec, se va stabili o constituție și un guvern.

Dar, în cele două țări balcanice de la Marea Neagră, Stalin mergea acum pe un cu totul alt drum, un drum absolut contrar oricăror idei democratice. El a subscris pe hârtie la Principiile de la Yalta, iar acum ele erau călcate în picioare în România. Dar dacă îl presam prea mult, el putea spune: „Eu nu m-am amestecat în acțiunea voastră din Grecia, de ce nu-mi dați aceeași latitudine în România?” Nici o parte nu o putea convinge pe cealaltă și, având în vedere relațiile mele personale cu Stalin, eram sigur că ar fi o greșeală să încep o asemenea argumentare. Am simțit totuși că ar trebui să-i vorbim despre tulburarea noastră pentru faptul că a instalat cu forța un guvern comunist minoritar. Mă temeam în special că aceasta va duce la o epurare nediscriminată a românilor anticomuniști, care vor fi acuzați de fascism, cam pe linia celor întâmplate în Bulgaria.

Între timp continua impasul în privința Poloniei. În luna martie, am fost angajat într-o corespondență cu domnul Roosevelt, dar, deși nu aveam informații despre starea sănătății lui, aveam sentimentul că, în afara unor scrieri de curaj și înțelegere, telegramele pe care mi le trimitea nu erau redactate de el. Politica sovietică devenea tot mai clară cu fiecare zi, ca și controlul lor neînfrânat și neobservat asupra Poloniei. Ei au cerut ca Polonia să fie reprezentată la viitoarea Conferință a Națiunilor Unite de la San Francisco doar de guvernul de la Lublin. Întrucât puterile occidentale nu au fost de acord, sovieticii au refuzat să-l lase pe Molotov să participe. Acest lucru amenința să facă imposibil orice progres sau chiar ținerea Conferinței de la San Francisco. Molotov insistă că la Yalta s-a vorbit doar de adăugarea altor câțiva polonezi la administrația existentă de marionete rusești și că aceste marionete trebuie consultate ele mai întâi. El și-a menținut dreptul de veto față de Mikolajczyk, sau oricare alt polonez sugerat de noi și pretindea că avea prea puține informații despre oamenii pe care li propusesem de mult. Era clar ca bună ziua că tactica lui era să lungească povestea, în timp ce Comitetul de la Lublin își consolida puterea. Negocierile ambasadonilor noștri nu ofereau promisiuni în privința unei rezolvări corecte în Polonia. Ele nu însemnau decât că discuțiile vor rămâne pe o linie moartă și se vor epuiza în găsirea unor formule care nu stabilesc chestiuni vitale.

Eu eram sigur că singurul mod de a-l opri pe Molotov era să-i trimit lui Stalin un mesaj personal și, în acest scop, am apelat la președinte, în speranța că am putea să ne adresăm împreună lui Stalin, la cel mai înalt

nivel. A urmat o corespondență destul de lungă între noi, dar în acest moment critic, sănătatea și puterea lui Roosevelt slăbiseră. În lunga mea telegramă, credeam că-i vorbesc prietenului și colegului meu de încredere, așa cum făcusem în toți anii aceștia. Dar el nu mă mai auzea pe deplin. Nu știam cât era de bolnav, altfel aş fi socotit că e o cruzime să-l presez. Ajutoarele devotate ale președintelui erau dornice să păstreze informațiile despre starea lui doar în cercul lor închis, așa că diverse mâini redactau în combinație răspunsurile care nu erau de fapt ale lui. Roosevelt, a cărui viață se scurgea, nu le putea da decât îndrumări generale și aprobare. Era un efort eroic. Tendința Departamentului de Stat era, desigur, să evite definitivarea unor probleme atâta timp cât președintele era fizic atât de fragil și să lase povara asupra ambasadorilor de la Moscova. Harry Hopkins, care ar fi putut da un ajutor personal, era și el serios bolnav și era deseori absent sau nu era invitat. Acestea au fost săptămâni costisitoare pentru toți.

* * *

În tot acest timp, alte câteva schimburi amare și importante au avut loc între guvernele britanic, american și sovietic pe o problemă foarte diferită. Înaintarea trupelor sovietice, victoriile lui Alexander în Italia, eșecul contraofensivei germane din Ardeni și atacul lui Eisenhower la Rin i-au convins pe toți, în afară de Hitler și cei mai apropiați colaboratori ai săi, că o capitulare era iminentă și inevitabilă. Problema era în fața cui să capituleze. Germania nu mai putea duce război pe două fronturi. Pacea cu sovieticii era evident imposibilă. Conducătorii Germaniei erau prea familiarizați cu oprimarea totalitară, ca să invite importul acesteia din rășnit. Rămăneau deci Aliații din apus. Oare nu era posibil, argumentau ei, să ajungă la o înțelegere cu Marea Britanie și Statele Unite? Dacă s-ar putea face un armistițiu în vest, ei și-ar concentra trupele împotriva înaintării sovieticilor. Dar Hitler era încăpățânat. Al Treilea Reich era terminat și el avea să moară odată cu acesta. Dar mai mulți dintre acoliții lui au încercat în secret să ia legătură cu Aliații de limbă engleză. Toate aceste propuneri au fost desigur respinse. Termenii noștri erau capitulare necondiționată pe toate fronturile. În același timp, comandanții noștri de pe front erau autorizați deplin să accepte capitulări pur militare ale forțelor inamice care li se opuneau, iar o încercare de a aranja lucrul acesta în timp ce luptau pe Rin a dus la un schimb aspru de cuvinte între ruși și președinte, sprijinindu-l pe acesta.

În februarie, generalul Karl Wolff, comandantul SS din Italia, a intrat în legătură, prin intermediari italieni, cu Serviciul Secret american din Elveția. S-a decis să se verifice persoanele implicate, iar legăturii i s-a dat numele de cod „Cuvinte încrucișate”. La 8 martie, însuși generalul Wolff a apărut la Zürich și s-a întâlnit cu Allen Dulles, șeful organizației americane. Lui Wolff i s-a spus direct că nu poartă vorba de negocieri și, dacă problema continuă, ar putea fi rezolvată doar pe baza capitulării necondiționate. Această informație a fost rapid transmisă la cartierul general

Aliat din Italia și guvernelor britanic, american și sovietic. La 15 martie, șefii de Stat Major britanic și american de la Caserta au sosit în Elveția în secret și, patru zile mai târziu, la 19 martie, s-a ținut o nouă întâlnire de explorare cu generalul Wolff.

Mi-am dat seama că guvernul sovietic ar putea fi bănuitor în legătură cu o capitulare militară separată în sud, care ar permite armatelor noastre ca, înfruntând doar o rezistență redusă, să înainteze spre Viena și mai departe, spre Elba sau Berlin. În plus, cum toate fronturile noastre din jurul Germaniei erau parte a întregului război Aliat, rușii ar fi, în mod natural, afectați de orice s-ar face pe vreunul dintre ele. Dacă se făcea vreun contact cu inamicul, oficial sau neoficial, trebuia să li se spună din timp. Această regulă a fost urmată cu strictețe. La 12 martie, ambasadorul britanic la Moscova a informat guvernul sovietic despre această legătură cu emisarii germani și a spus că nu se va face nici o contactare până nu se va primi răspunsul rușilor. În nici o etapă nu a fost vorba de a ascunde ceva de ruși. Reprezentanții Aliaților, aflați atunci în Elveția, au explorat chiar moduri de a introduce ilegal un ofițer rus care să li se alăture, dacă guvernul sovietic dorea să trimită pe cineva. Acest lucru s-a dovedit totuși nepracticabil și rușii au fost informați, la 13 martie, că dacă „Cuvinte încrucișate” se dovedește a fi de importanță serioasă, am saluta prezența unui reprezentant al lor la cartierul general al lui Alexander. Trei zile mai târziu, Molotov l-a informat pe ambasadorul britanic la Moscova că guvernul sovietic considera atitudinea guvernului britanic „total inexplicabilă și de neînțeles, de a nu acorda facilități rușilor să trimită un reprezentant la Berna”. O comunicare asemănătoare a fost făcută ambasadorului american.

În 21, ambasadorul nostru la Moscova a fost instruit să informeze din nou guvernul sovietic că singurul obiectiv al întâlnirilor este de a ne asigura că germanii aveau autoritatea de a negocia o capitulare militară și de a invita delegați ruși la cartierul general Aliat de la Caserta. El a făcut asta. A doua zi, Molotov i-a înmănat un răspuns scris care conținea următoarele exprimări:

„La Berna, în spatele Uniunii Sovietice, care duce greul războiului împotriva Germaniei, s-au desfășurat negocieri între reprezentanți ai comandamentului militar german, pe de o parte, și reprezentanți ai comandamentului britanic și american pe de altă parte.”

Sir Archibald Clark Kerr, în mod natural, a explicat că sovieticii au înțeles greșit ce se întâmplase și că aceste „negocieri” nu erau mai mult decât o încercare de a testa credibilitatea și autoritatea generalului Wolff. Comentariul lui Molotov a fost dur și insultător. „În acest caz, a scris el, guvernul sovietic nu vede în asta doar o înțelegere greșită, ci ceva mai rău”. El i-a atacat la fel de tare pe americani.

În fața unei acuzații atât de uluitoare, mi se părea că tăcerea era mai bună decât o întrecere în a arunca cuvinte grele, dar, în același timp, era necesar să-i avertizăm pe comandanții noștri militari din vest. În consecință, le-am arătat scrisoarea insultătoare a lui Molotov, atât lui

Montgomery cât și lui Eisenhower, cu care, în acel moment, urmăream trecerea Rinului.

Generalul Eisenhower a fost foarte supărat și părea adânc mișcat de furie față de ceea ce considera a fi niște acuzații nedrepte și nefondate la adresa bunei noastre credințe. El a spus că, în calitate de comandant militar, va accepta orice capitulare necondiționată a oricărei formațiuni de trupe inamice de pe frontul lui, de la o companie la întreaga armată, că privea lucrul acesta ca pe o chestiune pur militară și că avea autoritatea deplină să accepte o asemenea capitulare, fără să ceară opinia nimănui. Totuși, dacă apăreau probleme politice, va consulta imediat guvernele. El se temea că, dacă rușii ar fi amestecați într-o posibilă capitulare a forțelor lui Kesselring, lucrul ce putea fi rezolvat de el într-o oră ar putea fi prelungit trei sau patru săptămâni, cu pierderi grele pentru trupele noastre. El a arătat clar că va insista ca toate trupele de sub comanda ofițerului care capitulează să depună armele și să rămână pe loc, până la noi ordine, în așa fel încât să nu existe posibilitatea ca să fie transferate prin Germania pentru a se opune rușilor. În același timp, el va trece printre trupele care se vor preda, înaintând cât mai repede spre est.

Am considerat și eu că aceste probleme trebuie lăsate la discreția lui și că guvernele vor trebui să intervină doar dacă ar apare probleme politice. Nu știam de ce să ni se rupă inima, dacă datorită unei capitulări în masă în vest am ajunge la Elba sau chiar mai departe înaintea lui Stalin. Jock Colville îmi amintește că i-am spus în seara aceea: „Nu-mi place să mă gândesc la dezmembrarea Germaniei, până când nu sunt clarificate îndoielile mele cu privire la intențiile Rusiei.”

La 5 aprilie, am primit de la președinte textul uluitor al schimbului de scrisori cu Stalin:

„Ai absolută dreptate, scria Stalin, că în legătură cu chestiunea negocierilor comandamentului anglo-american cu comandamentul german undeva la Berna sau în alt loc, «s-a creat o atmosferă de teamă și neîncredere regretabile».

Înșiși că încă n-au avut loc negocieri. Se poate presupune că dumneata nu ai fost încă informat pe deplin... Colegii mei militari nu au nici o îndoială că negocierile au avut loc și că s-au încheiat cu o înțelegere cu germanii, pe baza căreia comandantul german de pe frontul de vest, mareșalul Kesselring, a fost de acord să deschidă frontul și să permită trupelor anglo-americane să înainteze spre est, dar anglo-americanii au promis în schimb să ușureze termenii păcii pentru germani.

Drept rezultat, în acest moment germanii de pe frontul de vest au încetat de fapt războiul împotriva Angliei și a Statelor Unite...”

Acuzația l-a infuriat adânc pe președinte. Puterile nu-i permiteau să-și elaboreze răspunsul personal. Generalul Marshall a formulat răspunsul, cu aprobarea lui Roosevelt. Desigur, acesta nu a fost lipsit de vigoare.

„... Fiind convins de încrederea dumitale în credibilitatea mea personală,

a replicat el, și în hotărârea mea de a ajunge împreună cu dumneata la o capitulare necondiționată a naziștilor, este uluitor să constat că, pe cât se pare, guvernul sovietic și-a format convingerea că am ajuns la o înțelegere cu inamicul fără a obține mai întâi acordul dumitale deplin. În cele din urmă, voi spune următoarele: ar fi una dintre marile tragedii ale istoriei dacă în acest moment, când victoria este la îndemâna noastră, o asemenea neîncredere, o asemenea lipsă de credință, ar prejudicia întreaga acțiune, după colosalele pierderi de vieți, materiale și bani pe care le-am suferit.

Sincer să fiu, nu pot evita un resentiment amar față de informatori dumitale, oricare ar fi ei, pentru o asemenea deformare a acțiunilor mele și ale subordonaților mei demni de încredere."

Am fost adânc mișcat de această ultimă frază, pe care o tipăresc cu litere cursive. Am simțit că, deși domnul Roosevelt nu a scris tot mesajul, se poate să fi adăugat el însuși această idee finală. Arăta ca o adăugire, sau ca un rezumat, și semăna cu Roosevelt însuși când era furios.

Le-am scris imediat, lui și lui Stalin, și câteva zile mai târziu am primit de la dictatorul rus ceva ce suna a scuze. La 12 aprilie președintele mi-a telegrafiat:

„Eu aş minimaliza problema generală sovietică, atât cât este posibil, pentru că aceste probleme vor apare în fiecare zi, într-o formă sau alta, și majoritatea se vor lămurii, ca și în cazul întâlnirii de la Berna. Totuși, trebuie să fim fermi și până acum linia noastră este corectă.”

* * *

Președintele Roosevelt a murit subit în după-amiaza aceea de joi, 12 aprilie 1945, la Warm Springs, Georgia. Avea șaizeci și trei de ani. În timp ce i se făcea portretul, s-a prăbușit brusc și a murit câteva ore mai târziu, fără să-și recapete cunoștința. Când am primit aceste vești, în dimineața de vineri 13, am simțit de parcă aş fi primit o lovitură fizică. Relațiile mele cu această strălucită personalitate au jucat un rol atât de mare în anii lungi, teribili, în care am lucrat împreună! Acum se încheiaseră și eram copleșit de un sentiment adânc de pierdere ireparabilă. M-am dus la Camera Comuncilor, care se întrunea la unsprezece și, în câteva propozițiuni, am propus ca, din respect pentru memoria marelui nostru prieten, să amânăm ședința. Acest pas, fără precedent la moartea șefului unui stat străin, a fost în concordanță cu voința membrilor, care au ieșit încet din sală, după o ședință care a durat doar opt minute.

Primul meu gând a fost să zbor pentru a participa la funeralii și comandasem deja un avion. Lordul Halifax mi-a telegrafiat că atât Hopkins cât și Stettinius erau mișcați de gândul meu de a veni acolo și amândoi erau călduros de acord cu aprecierea mea privind efectul imens de benefic pe care-l va produce acest lucru. Domnul Truman îl rugase să-mi spună cât de mult aprecia personal prilejul de a mă întâlni cât mai curând posibil. Ideea lui era că, după funeralii, aş putea avea două sau trei zile de convorbiri cu el.

Totuși, s-au făcut multe presiuni asupra mea ca să nu părăsesc țara într-un moment atât de critic și de dificil și am cedat în fața dorinței prietenilor mei. Privind înapoi, regret că nu am adoptat sugestia noului președinte. Nu-l întâlnisem niciodată și am simțit că erau multe puncte în care convorbirile personale ar fi fost de cea mai mare valoare, mai ales dacă ar fi fost întinse pe mai multe zile și nu ar fi fost grăbite sau formalizate. Mie mi s-a părut extraordinar că Roosevelt nu l-a familiarizat în toate problemele pe vic-le și potențialul lui succesor, măcar în aceste ultime luni, și nu l-a făcut să participe la toate deciziile care se luau. Acest lucru s-a dovedit un mare dezavantaj pentru treburile noastre. Nu există comparație între a te ocupa de evenimente după aceea și a trăi prin ele, oră de oră. În domnul Eden aveam un coleg care știa totul și care, în orice moment, putea prelua întreaga conducere, deși eu eram sănătos și în plină activitate. Dar iată că vicepreședintele Statelor Unite sare dintr-o dată de la o poziție în care avea puține informații și încă și mai puțină putere, la autoritatea supremă. Cum putea domnul Truman să cunoască și să cântărească problemele în cauză, în acest moment de apogeu al războiului? Tot ce am aflat de atunci despre el îl arată ca un om hotărât și fără teamă, capabil să ia cele mai importante decizii. În aceste prime luni, situația lui a fost extrem de dificilă și nu i-a permis să-și pună în valoare pe deplin calitățile sale deosebite.

Primul act politic al domnului Truman, care ne preocupa, era să precizeze problema politică de la punctul unde rămăsese la moartea lui Roosevelt, doar în urmă cu patruzeci și opt de ore. El a propus o declarație comună a noastră către Stalin. Documentul prin care aceasta era formulată trebuie să fi fost într-un stadiu avansat de pregătire la Departamentul de Stat, în momentul succesiunii noului președinte. Totuși, este remarcabil că el a putut, atât de prompt, să se angajeze în treaba asta, în toiul formalităților preluării funcției și al funeraliilor predecesorului lui.

El recunoștea că poziția lui Stalin nu dădea speranțe, dar simțea că trebuia „să mai încercăm o dată” și, în consecință, propunea să-i spunem lui Stalin că ambasadourii noștri de la Moscova au fost de acord, fără probleme, ca cei trei conducători ai guvernului de la Varșovia să fie invitați la Moscova pentru consultări și să-l asigurăm că nu am dorit niciodată ca ei să joace un rol proeminent în formarea noului guvern provizoriu de unitate națională. Ambasadorii noștri nu cereau dreptul de a invita un număr nelimitat de polonezi din străinătate și din interiorul Poloniei. Adevărata chestiune era dacă guvernul de la Varșovia se putea opune candidaților individuali pentru consultații, ori, după părerea noastră, înțelegerea de la Yalta nu le permitea acest lucru.

Mesajul nostru comun a fost trimis în 15. Între timp, domnul Mikolajczyk a confirmat că accepta decizia din Crimeea cu privire la Polonia, inclusiv stabilirea frontierei de est a Poloniei la Linia Curzon, iar eu l-am informat pe Stalin. Cum nu am primit nici un răspuns, se putea

presupune că dictatorul era mulțumit pe moment. Alte puncte rămăneau însă deschise. Domnul Eden a telegrafiat de la Washington că el și Stettinius au fost de acord că trebuie să ne reînnoim cererile pentru intrarea observatorilor în Polonia și că trebuie să presăm din nou guvernul sovietic să oprească negocierile pentru un tratat cu polonezii de la Lublin. Dar, la scurt timp după ce am decis noi asta, a sosit vestea că tratatul fusese încheiat.

La 20 aprilie, când devenea evident că nu ajungem nicăieri, i-am prezentat lui Stalin toată problema într-o lungă telegramă, din care următorul paragraf poate fi considerat esențial.

Este adevărat că, în legătură cu Polonia, am ajuns cu americanii la o linie definită de acțiune. Aceasta pentru că suntem în mod firesc de acord asupra subiectului și simțim, și unii și alții, că am fost cam prost tratați... după Conferința din Crimeea. Fără îndoială că aceste lucruri apar diferit când sunt privite din punctul de vedere opus. Dar suntem absolut de acord că angajamentul pe care ni l-am luat pentru o Polonie suverană, liberă, independentă, cu un guvern care să reprezinte deplin și adecvat toate elementele democrate din rândul polonezilor, este pentru noi o chestiune de onoare și o datorie. Nu cred că există nici cea mai mică șansă a vreunei schimbări în atitudinea celor două puteri ale noastre și, când suntem înțeleși, trebuie s-o și spunem. În fond, ne-am alăturat dumitale în mare măsură ca urmare a inițiativei mele inițiale de la începutul anului 1944, proclamând frontiera ruso-poloneză pe care o doreați și anume Linia Curzon, inclusiv ca Lvovul să aparțină Rusiei. Cred că ar trebui să ne veniți în întâmpinare cu ocazională jumătate a politicii pe care ați proclamat-o de asemeni împreună cu noi și anume, suveranitatea, independența și libertatea Poloniei, cu condiția să fie prietenoasă față de Rusia...

În acest moment apar dificultăți și din cauza diverselor povești care provin din Polonia și care sunt ascultate de membri ai Parlamentului și care, în orice moment, ar putea fi ridicate în Parlament sau în presă, în ciuda faptului că eu nu sunt de acord cu o asemenea acțiune și în legătură cu care domnul Molotov nu ne asigură nici un fel de informații, în ciuda unor repetate cereri. *De exemplu, se vorbește despre cei cincisprezece polonezi care se spune că s-au întâlnit cu autoritățile ruse pentru convorbiri, în urmă cu peste patru săptămâni... și mai sunt și alte afirmații în legătură cu deportări, etc.** Cum pot eu contrazice asemenea plângeri când nu-mi dați nici un fel de informații și când nici noi, nici americanii nu avem permisiunea să trimitem pe cineva în Polonia să constate adevărata stare de lucruri? Nu există nici o parte din teritoriile noastre ocupate sau eliberate în care nu sunteți liberi să trimiteți delegații iar oamenii nu înțeleg ce motive aveți ca să refuzați vizite similare ale delegațiilor britanice în țările eliberate de voi.

* Sublinierea mea - W. S. C.

Nu e prea mare reconfortare să întrevezi un viitor în care voi și țările pe care le dominați, plus Partidele Comuniste din multe alte state, să fie trase într-o parte, iar cei care se raliază țărilor de limbă engleză și asociații sau dominioanele lor să fie de cealaltă parte. Este clar că cearta lor va rupe lumea în bucăți și că noi toți, oamenii de la conducere de ambele părți, care am avut o oarecare legătură cu treaba asta, vom fi rușinați în fața istoriei. Chiar și începerea unei lungi perioade de suspiciuni, de insulte și contrainsulte și de politici opuse ar fi un dezastru care ar împiedica actualele evoluții în ce privește prosperitatea mondială pentru mase, care se poate atinge doar prin unitatea noastră. Sper că, în această descărcare a inimii mele în fața dumitale, nu există nici un cuvânt sau frază care, fără voie, să aducă vreo ofensă. Dacă da, să mi-o spui. Dar te rog, prietenul meu Stalin, să nu subestimezi divergențele care se deschid acum în probleme pe care, în ce ne privește, le pot considera neînsemnate, dar care sunt esențiale pentru modul în care privesc lumea democrațiile de limbă engleză.

* * *

Incidentul cu polonezii dispăruți, menționat în paragraful al doilea, trebuie înregistrat, deși asta ne duce cumva înaintea narațiunii generale. La începutul lui martie 1945, polonezii din ilegalitate au fost invitați de Poliția Politică rusă să trimită o delegație la Moscova ca să discute formarea unui guvern polonez unit, pe linia înțelegerii de la Yalta. Această invitație a fost urmată de o garanție scrisă pentru siguranța personală și s-a înțeles că, dacă negocierile vor avea succes, i se va permite grupului să călătorească la Londra și să discute cu guvernul polonez din exil. La 27 martie, generalul Leopold Okulicki, succesorul generalului Bor Komorovski, comandantul Armatei în ilegalitate, alți doi conducători și un interpret au avut o întâlnire în suburbiile Varșoviei cu un reprezentant sovietic. În ziua următoare, li s-au alăturat unsprezece conducători, reprezentând principalele partide politice din Polonia. Un alt conducător polonez era deja în mâinile rușilor. Nimeni nu s-a întors de la întâlnire. La 6 aprilie, guvernul polonez din exil a emis la Londra o declarație dând o relatare a acestui episod sinistru. Cei mai valoroși reprezentanți ai ilegalității poloneze au dispărut fără urmă, în ciuda ofertei oficiale ruse de autoconducere. S-au pus întrebări în Parlament și de atunci s-au răspândit povești despre împușcarea liderilor locali polonezi în regiunile ocupate de armatele sovietice și în special despre un episod petrecut la Siedlce, în estul Poloniei. Abia în 4 mai, Molotov a recunoscut la San Francisco faptul că acei oameni erau reținuți în Rusia și o agenție de știri oficială rusă a afirmat a doua zi că ei așteptau să fie judecați pentru acuzația de „acțiuni diversioniste în spatele Armatei Roșii”.

La 18 mai, Stalin a dezmințit public că șefii polonezi arestați ar fi fost vreodată invitați la Moscova și a afirmat că erau simpli „diversioniști”

care vor fi tratați conform cu „o lege similară cu Actul Britanic de Apărare a țării”. Guvernul sovietic a refuzat să-și schimbe poziția. Nu s-a mai auzit nimic despre victimele acestei capcane, până când s-a deschis procesul împotriva lor, la 18 iunie. Era condus în stilul comunist obișnuit. Prizonierii au fost acuzați de subversiune, terorism și spionaj și toți, în afară de unul, au recunoscut total sau în parte acuzațiile împotriva lor. Treisprezece au fost găsiți vinovați și condamnați la pedepse cu închisoarea între patru luni și zece ani, iar trei au fost achitați. Aceasta a însemnat de fapt lichidarea juridică a conducerii organizației ilegale poloneze, care luptase atât de curajos împotriva lui Hitler. Membrii de rând muriseră deja în ruinele Varșoviei.

* * *

Între timp, am primit de la Stalin un răspuns foarte descurajator la apelul pe care i-l făcusem la 29 aprilie. Era datat 5 mai și suna așa:

„Mă simt obligat să spun că nu sunt de acord cu argumentele pe care le invoci în sprijinul poziției dumitale... Nu pot împărtăși punctul dumitale de vedere... În pasajul în care sugerezi că cele trei Puteri ar trebui să supravegheze alegerile. O asemenea supraveghere în ce privește poporul unui stat Aliat nu poate fi considerată altfel decât ca o insultă la adresa aceluiași popor și ca un amestec flagrant în viața lui internă. Această supraveghere nu este necesară în legătură cu fostele state satelite care au declarat ulterior război Germaniei și s-au alăturat Aliaților, după cum s-a văzut din experiența alegerilor care au avut loc de exemplu în Finlanda; aici, s-au ținut alegeri fără nici o intervenție din afară și au dus la rezultate constructive... Situația specială a Poloniei, ca stat vecin al Uniunii Sovietice... necesită ca viitorul guvern polonez să lupte activ pentru relații prietenești între Polonia și Uniunea Sovietică, lucru care este și în interesul celorlalte națiuni iubitoare de pace... Națiunile Unite sunt preocupate ca să existe o prietenie fermă și îndelungată între Uniunea Sovietică și Polonia. În consecință, nu putem fi satisfăcuți cu asocierea la formarea viitorului guvern polonez a unor persoane care, după cum te-ai exprimat, «nu sunt fundamental antisovietice», și să fie excluse de la participarea la această activitate doar persoanele care sunt, după părerea dumitale, «extrem de neprietenoase față de Rusia.» Nici unul dintre aceste criterii nu ne poate satisface pe noi. *Noi insistăm și vom insista să fie aduse la consultări pentru formarea viitorului guvern polonez doar acele persoane care au arătat activ o atitudine prietenoasă față de Uniunea Sovietică și care sunt onesti și sincer pregătite să colaboreze cu statul sovietic.**

Trebuie să comentez în special un [alt punct] al mesajului dumitale, în care menționezi dificultățile ce survin ca rezultat al zvonurilor cu

---

* Litere cursive date de mine – W. S. C.

privire la arestarea a cincisprezece polonezi, la deportări și așa mai departe.

În legătură cu aceasta, te pot informa că grupul de polonezi la care te referi este format nu din cincisprezece ci din șaisprezece persoane și îl are în frunte pe bine cunoscutul polonez, generalul Okulicki. Având în vedere caracterul lui deosebit de odios, Serviciul britanic de Informații are grijă să tacă în legătură cu acest aspect al generalului polonez care a «dispărut» împreună cu alți cincisprezece polonezi. Dar noi nu ne propunem să păstrăm tăcerea în această problemă. Acest grup de cincisprezece indivizi în frunte cu generalul Okulicki, a fost arestat de poliția militară pe frontul sovietic și este supus cercetărilor la Moscova. Grupul generalului Okulicki, și în special generalul însuși, sunt acuzați că au plănuit și dus la îndeplinire acte de diversiune în spatele Armatei Roșii, care au avut ca rezultat pierderea a peste 100 de luptători și ofițeri ai acestei armate și sunt de asemeni acuzați că dețin stații ilegale de radio-emisie în spatele trupelor noastre, lucru contrar legii. Toți, s-au unii dintre ei, vor fi trimiși în judecată în urma rezultatelor cercetării. Acesta este modul în care este necesar ca Armata Roșie să-și apere trupele și spatele frontului de diversioniști și de cei care tulbură ordinea.

Serviciul de Informații britanic răspândește zvonuri despre uciderea sau împușcarea unor polonezi la Siedlce. Aceste afirmații ale Serviciului de Informații britanic sunt complet fabricate și i-au fost evident sugerat de agenți (anti-sovietici)...

Apare, din mesajul dumatile, că nu sunteți pregătiți să considerați guvernul provizoriu polonez ca fundamentul viitorului guvern de unitate națională și că nu sunteți pregătiți să-i acordați poziția de drept în acel guvern. Trebuie să spun deschis că această poziție exclude posibilitatea unei soluționări de comun acord a chestiunii poloneze."

I-am transmis acest mesaj prohibitiv președintelui Truman, cu următorul comentariu: „Mi se pare că lucrurile nu pot fi duse mai departe și că ar trebui să avem, cât mai curând posibil, o întâlnire a celor trei șefi de guvern. *Între timp, ar trebui să ne fim ferm pe poziția obținută sau care va fi obținută de armatele noastre în Iugoslavia, în Austria, în Cehoslovacia, pe principalul front central al Statelor Unite și pe frontul britanic, ajungând până la Lübeck, inclusiv Danemarca**...” La 4 mai am schițat scena europeană așa cum o vedeam eu, pentru uzul domnului Eden care era la Conferința de la San Francisco, în contact zilnic cu Stettinius și cu domnul Molotov și care, în curând, avea să-l reviziteze pe președinte la Washington.

„1. Eu consider că impasul polonez poate fi probabil rezolvat doar la o conferință între cei trei șefi de guverne, într-un oraș nedistrus din Germania, dacă se poate găsi așa ceva. Aceasta ar trebui să aibă

* Dat de mine cu litere cursive - W. S. C.

loc cel mai târziu la începutul lui iulie. Îmi propun să telegrafiez președintelui Truman sugestia despre vizita lui aici și despre întâlnirea următoare, indispensabilă, a celor trei puteri majore.

2. Problema poloneză ar putea fi eventual mai ușor rezolvată, dacă e pusă în legătură cu acum numeroasele și importante probleme de cea mai mare gravitate, care necesită o rezolvare urgentă cu rușii. Mă tem că s-au întâmplat lucruri îngrozitoare în timpul înaintării rusești prin Germania spre Elba. Propusa retragere a Armatei Statelor Unite la liniile de ocupație care au fost aranjate cu rușii și americanii la Quebec și care au fost marcate cu galben pe hărțile pe care le-am studiat acolo, ar însemna că valul dominației rusești să înainteze aproape două sute de kilometri pe un front de 450-500 de kilometri. Acesta ar fi un eveniment care, dacă are loc, ar fi unul dintre cele mai nefericite din istorie. După ce războiul se va termina și teritoriul va fi ocupat de ruși, Polonia va fi complet înghițită și îngropată adânc în rândul țărilor ocupate de ruși. Frontiera Rusiei va fi de fapt de la Capul Nord din Norvegia, de-a lungul frontierei fino-suedeze, peste Baltica, până într-un punct la est de Lübeck, de-a lungul actualei linii de ocupație acceptate și de-a lungul frontierei între Bavaria și Cehoslovacia, până la frontierele Austriei, care urmează să fie sub quadruplă ocupație, și până la jumătatea drumului peste această țară, până la râul Isonzo, în spatele căruia Tito și Rusia vor pretinde totul pentru est. Astfel că teritoriile sub control rusesc vor include provinciile baltice, toată Germania până la linia de ocupație, toată Cehoslovacia și o parte din Austria, întreaga Iugoslavie, Ungaria, România, Bulgaria, până se ajunge la Grecia, în condiția ei nesigură. Va include toate marile capitale din centrul Europei, inclusiv Berlin, Viena, Budapesta, București și Sofia. Poziția Turciei și Constantinopolul vor intra imediat în discuție.

3. Aceasta constituie un eveniment fără asemănare în istoria Europei și care nu a mai fost întâlnit de Aliați în lunga și periculoasa lor luptă. Cererile de reparații ale Rusiei din partea Germaniei vor fi de așa natură încât Rusia să-și poată prelungi ocupația aproape nedefinit, oricum, timp de mulți ani, perioadă în care Polonia se va scufunda împreună cu multe alte state în vasta zonă a Europei controlate de ruși, nu în mod necesar sovietizată economic dar guvernată polițienește.

4. Este timpul ca aceste formidabile chestiuni să fie examinate între principalele puteri, ca un tot. Avem de partea noastră mai multe elemente de negociere, folosirea cărora ar putea duce la o înțelegere pașnică. *Mai înșăi, Aliații nu trebuie să se retragă la linia de ocupație, până când nu suntem satisfăcuți în legătură cu Polonia precum și în legătură cu caracterul temporar al ocupației rusești în Germania și cu condițiile ce trebuie stabilite în țările rusificate sau controlate de ruși din valea Dunării, în special Austria, Cehoslovacia și Balcanii*.* În al

* Litere cursive date de mine - W. S. C.

doilea rând, trebuie să le facem pe plac în legătură cu ieșirile la Marea Neagră și la Baltica, parte a unui aranjament general. Toate aceste probleme pot fi rezolvate doar înainte ca armatele Statelor Unite din Europa să fie slăbite. Dacă nu sunt rezolvate înainte de retragerea armatelor americane din Europa, iar lumea occidentală își strânge mașina de război, nu există perspective de soluționare satisfăcătoare și sunt șanse foarte mici de a evita un al treilea război mondial. Spre această înfruntare și rezolvare rapidă cu rușii trebuie acum să ne îndreptăm speranțele. Între timp, nu sunt de părere să ne slăbim pretențiile împotriva Rusiei în legătură cu Polonia, în nici un fel. Cred că problema trebuie să rămână așa cum a fost pusă în telegrama președintelui și a mea."

A doua zi, am adăugat: „Nimic nu ne poate salva de la marea catastrofă, decât o întâlnire și o înfruntare cât de curând posibil, într-un loc din Germania care este sub control american sau britanic și oferă condiții de cazare rezonabile."

Capitolul XXVI

CAPITULAREA GERMANIEI

Succese strălucite au marcat sfârșitul campaniei noastre în Mediterana. În decembrie, Alexander i-a urmat lui Wilson la comanda supremă, în timp ce Mark Clark a luat comanda Grupului cincisprezece de armată. După eforturile oboseitoare din toamnă, armatele noastre din Italia aveau nevoie de o pauză ca să se reorganizeze și să-și refacă puterea ofensivă.

Rezistența germană îndelungată, încăpățânată și neașteptată pe toate fronturile, ne-a făcut pe noi și pe americani să ducem lipsă de muniție pentru artilerie, iar experiența noastră dură din campania de iarnă din Italia ne-a făcut să amânăm până în primăvară o ofensivă generală. Dar Forțele Aeriene Aliate, sub comanda generalului Eaker și mai târziu a generalului Cannon, și-au folosit superioritatea de treizeci la unu în atacuri fără milă asupra liniilor de aprovizionare care hrăneau armata germană. Cea mai importantă, de la Verona la Pasul Brenner, unde obișnuiau să se întâlnească Hitler și Mussolini în zilele lor mai fericite, a fost blocată în multe locuri aproape toată luna martie. Alte trecători au fost închise adesea săptămâni în șir, iar două divizii care au fost transferate pe frontul rusesc au fost întârziate aproape o lună.

Inamicul avea suficiente muniții și rezerve, dar îi lipsea combustibilul. Unitățile erau în general în putere și moralul lor era ridicat, în ciuda eșecurilor lui Hitler pe Rin și pe Oder. Înaltul Comandament nu prea avea de ce să se teamă, dacă nu ar fi fost dominația forței noastre aeriene, faptul că noi aveam inițiativa și puteam lovi unde doream poziția lor defensivă prost aleasă cu largul râu Po în spatele lor. Ar fi făcut mai bine să cedeze nordul Italiei și să se retragă în fortificațiile puternice de la Adige, unde ar fi putut să ne rețină cu forțe mult mai mici, și să trimită trupe armatelor lor învinse în alte locuri, sau să se fi îndreptat spre sud, spre reduta națională a munților Tirol, pe care poate Hitler i-a avut în gând ca pe „ultima lui tranșee”.

Dar înfrângerea la sud de râul Po însemna dezastru. Acest lucru trebuie să-i fi fost clar lui Kesselring și era, fără îndoială, unul dintre motivele negocierilor despre care am vorbit în capitolul anterior. Hitler îl împiedica desigur, iar când Vietinghoff, care i-a urmat lui Kesselring, a propus o retragere tactică, a fost respins astfel: „Führerul așteaptă, acum

ca și înainte, cea mai mare hotărâre în îndeplinirea misiunii actuale de a apăra fiecare centimetru din regiunea nordului Italiei încredințată comandai dumitale."

În seara de 9 aprilie, după o zi de atacuri aeriene în masă și de

Invaderea Germaniei

bombardament de artilerie, Armata a Opta a atacat.

În 14, am primit vești bune de pe întreg frontul. Armata a Cincea, după o săptămână de lupte grele, sprijinită de întreaga greutate a Forțelor Aeriene Aliate, a ieșit din munți, a traversat șoseaua principală la vest de

Bologna și a lovit spre nord. În 20, Vietinghoff, în ciuda dispozițiilor lui Hitler, a ordonat o retragere. Era prea târziu. Armata a Cincea presa înspre râul Po, în timp ce forța aeriană tactică făcea ravagii pe drumurile din față. Multe mii de germani erau prinși în spatele acestora, fără posibilitate de retragere, umflând taberele de prizonieri sau fiind trimiși în spatele frontului. Noi am trecut râul Po pe un front larg, pe urmele inamicului. Toate podurile permanente fuseseră distruse de forțele noastre aeriene, iar feriboturile și podurile temporare au fost atacate cu asemenea eficiență încât inamicul a intrat în panică. Rămășițele care au reușit să treacă, lăsându-și în urmă echipamentul greu, nu au fost capabile să se reorganizeze pe malul îndepărtat. Forțele Aliate i-au urmărit pe inamici până la Adige. Partizanii italieni îi hărțuiau de mult pe inamic în munți și în spatele frontului. La 25 aprilie, s-a dat semnalul pentru o acțiune generală și ei au întreprins atacuri ample. În multe orașe și orașele, mai ales la Milano și Veneția, aceștia au preluat controlul. Capitulara în nord-vestul Italiei a devenit generală. Garnizoana de la Genova, numărând patru mii de oameni, s-a predat unui ofițer britanic de legătură și partizanilor.

A urmat o pauză înainte ca forța faptelor să depășească ezitarea germanilor, dar la 24 aprilie, Wolff a reapărut în Elveția cu puteri depline din partea lui Vietinghoff. Doi plenipotențieri au fost aduși la cartierul general al lui Alexander, iar la 29 aprilie ei au semnat actul de capitulare necondiționată, în prezența unor înalți ofițeri britanici, americani și ruși. La 2 mai, aproape un milion de germani s-au predat ca prizonieri de război și în Italia s-a terminat războiul.

Aceasta a încheiat campania noastră de douăzeci de luni. Pierderile noastre au fost dureroase, dar cele ale inamicului, chiar înainte de capitulara finală, au fost mult mai grele. Principala sarcină a armatelor noastre fusese să atragem și să menținem un număr cât mai mare posibil de germani. Acest lucru a fost îndeplinit în mod admirabil. În afara unei scurte perioade din vara lui 1944, inamicul ne-a depășit tot timpul ca număr. În momentul crizei lor din august în acel an, nu mai puțin de cincizeci și cinci de divizii erau desfășurate de-a lungul fronturilor mediteraneene. Și asta nu era totul. Forțele noastre și-au amplificat sarcina, devorând cea mai mare armată pe care primiseră ordin să o rețină. Puține campanii au avut un sfârșit mai frumos.

* * *

Venise sfârșitul și pentru Mussolini. Ca și Hitler, el se pare că și-a păstrat iluziile până aproape în ultimul moment. La sfârșitul lui martie, el a făcut o ultimă vizită partenerului său german și s-a întors la cartierul său general de pe lacul Garda însuflețit de gândul la arma secretă care încă mai putea duce la victorie. Dar rapida înaintare a Aliaților de la Apenini a făcut zadarnică speranța. Se vorbea despre o ultimă rezistență

În regiunea muntoasă de la granița italo-elvețiană. Dar, în Republica Socialistă Italiană, nu mai exista voință de luptă.

La 25 aprilie, Mussolini a decis să împrăștiе rămășițele forței sale armate și să ceară Cardinalului arhiepiscop de Milano să aranjeze o întâlnire cu Comitetul militar al Mișcării italiene de Eliberare Națională. În acea după-amiază, au avut loc convorbiri în palatul arhiepiscopului, dar, cu un gest rapid, furios, de independență, Mussolini a plecat. Seara, urmat de un convoi de treizeci de vehicule, cuprinzând majoritatea șefilor supraviețuitori ai fascismului italian, el s-a îndreptat spre prefectura Como. Nu avea un plan coerent și, întrucât discuțiile deveniseră nefolositoare, erau în situația de a hotărî fiecare pentru sine. Însoțit de o mână de susținători, s-a atașat unui mic convoi german care se îndrepta spre frontiera elvețiană. Comandantul coloanei nu era dornic să aibă probleme cu partizanii italieni. Ducele a fost convins să-și pună o manta germană și cască. Dar micul grup a fost oprit de patrule ale partizanilor; Mussolini a fost recunoscut și luat în custodie. Alți membri, inclusiv amanta lui, signorina Petacci, au fost și ei arestați. La instrucțiunile comuniștilor, ducele și amanta lui au fost luați a doua zi într-o mașină și împușcați. Trupurile lor, împreună cu altele, au fost trimise la Milano și spânzurate cu capul în jos de cârlige pentru măcelărie, într-o benzinărie din Piazzale Loreno, unde un grup de partizani italieni fuseseră împușcați recent în public.

Aceasta a fost soarta dictatorului italian. O fotografie a scenei finale mi-a fost trimisă și mie și am fost profund șocat. Dar, cel puțin, lumea a fost scutită de un Nüremberg italian.

* * *

În Germania, armatele invadatoare mergeau înainte cu putere și spațiul dintre ele se micșora zilnic. La începutul lui aprilie, Eisenhower trecuse Rinul și înainta adânc în Germania și Europa centrală, împotriva unui inamic care, în unele locuri, rezista cu îndârjire dar nu putea să oprească înaintarea noastră triumfătoare. Multe trofee militare și politice atârnav încă în cumpănă. Polonia era dincolo de sprijinul nostru. La fel și Viena, unde ocazia noastră de a o lua înaintea rușilor, printr-o înaintare din Italia, fusese abandonată cu opt luni mai devreme, când forțele lui Alexander au fost slăbite pentru debarcarea în sudul Franței. Rușii s-au îndreptat spre oraș din est și sud și, la 13 aprilie, îl ocupaseră în întregime. Dar se părea că nimic nu-i putea opri pe Aliați să ia Berlinul. Rușii erau doar la cincizeci de kilometri depărtare, dar germanii erau fortificați pe Oder și multe lupte grele aveau să fie duse, înainte ca ei să poată forța trecera și să-și reia înaintarea. Pe de altă parte, Armata a Noua americană s-a mișcat atât de repede, încât la 12 aprilie traversase Elba lângă Magdeburg și era la nouăzeci de kilometri de capitală. Dar aici s-a oprit. Patru zile mai târziu, rușii și-au început atacul și au înconjurat Berlinul în 25. Stalin îi spusese lui Eisenhower că principala lui lovitură împotriva

Germaniei va fi dată „aproximativ în a doua jumătate a lui mai“, dar a putut să înainteze cu o lună întreagă mai devreme. Poate că apropierea noastră rapidă de Elba avea vreo legătură cu asta.

În aceeași zi de 29 aprilie 1945, vârfurile de lance ale Armatei Întâia americane de la Leipzig s-au întâlnit cu rușii lângă Torgau, pe Elba. Germania era tăiată în două. Armata germană se dezintegrează în fața ochilor noștri. Peste un milion de prizonieri au fost luați în primele trei săptămâni ale lui aprilie, dar Eisenhower credea că naziștii fanatici vor căuta să se retragă în munții Bavariei și din vestul Austriei și vor împinge spre sud Armata a treia a Statelor Unite. Stânga acesteia pătrunsese în Cehoslovacia până la Budejovice, Pilsen și Karlsbad. Praga era încă la îndemâna noastră, când nu exista nici o înțelegere care să-l împiedice să o cucerească, dacă acest lucru era realizabil d.p.d.v. militar. În 30 aprilie, i-am sugerat președintelui că ar trebui să facă asta, dar domnul Truman părea împotriva. O săptămână mai târziu, i-am telegrafiat personal și lui Eisenhower, dar planul lui era să oprească înaintarea în general pe malul de vest al Elbei și de-a lungul graniței Cehoslovaciei din 1937. Dacă situația permitea, el avea să treacă la linia generală Karlsbad-Pilsen-Budejovice. Rușii au fost de acord cu asta și mișcările au fost făcute. Dar la 4 mai, ei au reacționat puternic la o nouă propunere de a continua înaintarea Armatei a Treia americane spre râul Vltava care curge prin Praga. Asta nu le-ar fi convenit deloc. Astfel încât americanii au fost „opriți cât timp rușii curățau malurile de est și vest ale râului Molda și ocupau Praga“.* Orașul a căzut la 9 mai, la două zile după ce a fost semnată capitularea generală la Rheims.

* * *

În acest punct este necesară o retrospectivă. Ocuparea Germaniei de către Aliați a fost studiată de mult. Un Comitet al Cabinetului, pe care îl înfiinșasem în 1943, sub conducerea domnului Attlee, în înțelegere cu Marele Stat Major, recomanda că întreaga țară trebuia să fie ocupată, și urma ca Germania să fie efectiv dezarmată, iar forțele noastre trebuiau să fie dispuse în trei zone principale, cam de aceeași mărime: britanicii în nord-vest, americanii în sud și sud-vest iar rușii în zona răsăriteană. Berlinul trebuia să fie o zonă separată, comună, ocupată de fiecare dintre cei trei principali aliați. Aceste recomandări au fost aprobate și înaintate Consiliului Consultativ European, care era format atunci din domnul Gusev, ambasadorul american și Sir William Strang, de la Ministerul de Externe.

În acel moment, subiectul părea pur teoretic, nimeni nu putea prevedea când și cum se va termina războiul. Armatele germane dețineau imense regiuni ale Rusiei europene. Mai avea să treacă un an înainte ca trupele britanice și americane să pună piciorul în Europa occidentală, și aproape doi ani înainte de a intra în Germania. Propunerile Consiliului Consultativ

* Eisenhower, *Raport către șefii Statului Major Combinat*, pag. 140.

europăean nu au fost considerate destul de presante sau practice pentru a fi aduse în fața Cabinetului de Război. Ca multe eforturi meritorii de a face planuri de viitor, ele așteptau pe rafturi, în timp ce războiul continua. În acele zile, o părere generală era că Rusia nu va continua războiul odată ce-și va fi recâștigat frontierele și că, atunci când va veni vremea, Aliații occidentali vor trebui să încerce să o convingă să nu-și slăbească eforturile. Chestiunea zonei de ocupație rusească în Germania nu era deci de actualitate în gândirea noastră sau în discuțiile anglo-americeane și nici nu a fost ridicată de vreunul dintre conducători la Teheran.

Când ne-am întâlnit la Cairo, în drum spre casă, în noiembrie 1943, șefii de Stat Major ai Statelor Unite au prezentat-o, dar nu la cererea Rusiei. Zona rusească a Germaniei a rămas un concept academic, dacă nu ceva prea bun pentru a fi adevărat. Mi s-a spus, totuși, că președintele Roosevelt dorea ca zonele britanică și americană să fie inversate. El voia ca liniile de comunicație ale oricăror forțe americane în Germania să se bazeze direct pe mare și nu să treacă prin Franța. Această chestiune a implicat o grămadă de discuții tehnice amănunțite și a avut o influență în multe privințe asupra operațiunii „Overlord”. La Cairo, nu s-a ajuns la nici o decizie dar, mai târziu, a început o considerabilă corespondență între mine și președinte. Statul Major britanic considera mai bun primul plan și vedea multe inconveniente și complicații în a face schimbările. Aveam impresia că și colegii lor americani le împărtășeau oarecum părerile. La Conferința de la Quebec din 1944 am ajuns la o înțelegere fermă între noi.

Președintele, evident convins de punctul de vedere militar, avea o hartă mare desfășurată pe genunchi. Într-o după-amiază, când erau de față cei mai mulți dintre șefii Statelor Major Combinate, el a fost verbal de acord cu mine că aranjamentul existent rămâne valabil cu condiția ca armatele Statelor Unite să aibă o ieșire directă la mare prin zona britanică. Bremen și subsidiarul acestuia Bremerhagen păreau să răspundă nevoilor americane și s-a adoptat controlul lor asupra zonei. Această decizie este ilustrată pe harta însoțitoare. Simțeam cu toții că era prea devreme să prevedem o zonă franceză în Germania și nimeni nici măcar nu a menționat Rusia.

La Yalta, în februarie 1945, planul de la Quebec a fost acceptat, fără altă considerare, ca bază de lucru a discuțiilor, fără a se trage vreo concluzie cu privire la frontierele de est ale Germaniei. Aceasta a fost rezervată pentru tratatul de Pace. În acel moment, armata sovietică se năpustea peste frontierele dinainte de război și noi îi doream tot succesul. Am propus o înțelegere cu privire la zonele de ocupație în Austria. Stalin, după ce a fost întrucâtva convins, a fost de acord la apelul meu puternic ca să i se acorde și Franței părți din zonele americană și britanică și să i se acorde un loc în Comisia Aliată de Control. S-a înțeles de către toți că zonele de ocupație la care se căzuse de acord nu trebuiau să împiedice

mișcarea operațională a armatelor. Berlinul, Praga și Viena puteau fi ocupate de cine ajungea acolo mai întâi. În Crimeea ne-am despărțit nu doar ca aliați ci și ca prieteni care înfruntă un dușman încă puternic, cu care luptau toate armatele noastre, într-o bătălie dură și nesfârșită.

Cele două luni care au trecut de atunci au fost martore unor schimbări teribile care mergeau până la rădăcinile gândirii. Germania lui Hitler era pe ducă iar el însuși, gata să piară. Rușii luptau în Berlin. Viena și cea mai mare parte a Austriei erau în mâinile lor. Relația Rusiei cu Aliații occidentali fluctua. Fiecare problemă privind viitorul rămânea nerezolvată între noi. Înțelegerile și acordurile de la Yalta, așa cum erau ele, fuseseră deja încălcate sau nesocotite de Kremlinul triumfător. Noi pericole, poate la fel de teribile ca și cele pe care le depășisem, se iveau și amenințau lumea sfâșiată și tracasată.

Preocuparea mea față de aceste dezvoltări prevestitoare de rele era evidentă, chiar și înainte de moartea președintelui. El însuși, după cum am văzut, era îngrijorat și tulburat. Furia lui față de acuzațiile lui Molotov cu privire la problema de la Berna a fost menționată. În ciuda înaintării victorioase a armatelor lui Eisenhower, președintele Truman a fost pus, în ultima jumătate a lui aprilie, în fața unei grave crize. De câțva timp eu încercasem să conving guvernul american de vastele schimbări care aveau loc, atât în sfera militară cât și în cea politică. Armatele noastre occidentale aveau să treacă în curând dincolo de granițele zonelor noastre de ocupație, pe măsură ce fronturile Aliate, atât cel de vest cât și cel de est, se apropiau unul de altul, strângându-i pe germani între ele.

Telegrama pe care le-am publicat în altă parte arată că nu am sugerat niciodată să ne încălcăm cuvântul asupra zonelor la care am căzut de acord, cu condiția ca și celelalte acorduri să fie respectate. Totuși, m-am convins că, înainte de a ne opri sau chiar de a ne retrage trupele, trebuie să căutăm întâlnirea cu Stalin față-n față și să ne asigurăm că se ajunge la o înțelegere în legătură cu întregul front. Ar fi cu adevărat un dezastru dacă noi ne-am ține de înțelegeri cu bună-credință, în timp ce sovieticii vor pune mâna pe tot ce pot, fără cea mai mică atenție față de obligațiile pe care și le-au asumat.

Generalul Eisenhower propusese ca, în timp ce armatele din est și vest vor trebui să înainteze fără să țină seama de liniile de demarcație, acolo unde armatele se vor întâlni, fiecare parte să fie liberă să sugereze celelalte să se retragă în spatele liniilor respective ale zonelor de ocupație. Latitudinea de a cere și a ordona asemenea retrageri să revină comandanților grupurilor de armate. Supusă necesităților operaționale, retragerea urma să aibă loc atunci. Eu am considerat că această propunere era prematură și că depășea necesitățile militare imediate. S-a acționat în consecință, iar la 18 aprilie m-am adresat noului președinte. Domnul Truman abia acum începea să-și dea seama, prin intermediari, de toate complicațiile care ne stăteau în față și trebuia să se bazeze mult pe consilierii săi. În consecință,

punctul de vedere pur militar a căpătat un accent disproporționat. I-am telegrafiat după cum urmează:

... Sunt pregătit să ader la zonele de ocupație, dar nu vreau ca trupele noastre Aliate sau trupele voastre americane să fie împinse înapoi de vreo afirmație crudă a unui general rus local. Acest lucru trebuie evitat printr-o înțelegere între guverne, astfel încât să-i dăm lui Eisenhower o șansă corectă de a hotărî pe loc, în modul lui admirabil.

... Zonele de ocupație au fost decise cam în grabă la Quebec, în septembrie 1944, când nu s-a prevăzut că armatele generalului Eisenhower vor intra atât de puternic în interiorul Germaniei. Zonele nu pot fi modificate decât printr-o înțelegere cu rușii. Dar a sosit momentul Zilei V. E. [Ziua Victoriei în Europa] și trebuie să încercăm să instalăm Comisia Aliată de Control la Berlin și să insistăm pentru o distribuire a alimentelor produse în Germania către toate părțile Germaniei. În situația actuală, zona de ocupație rusă are cea mai mică proporție de populație și produce pe departe cea mai mare parte a alimentelor, americanii nu au o proporție satisfăcătoare de alimente față de populația cucerită, iar noi, sârmanii britanici, trebuie să preluăm toată regiunea distrusă Ruhr precum și mari districte industriale care, ca și noi, sunt mari importatoare de alimente în timpuri normale...

Domnul Eden era la Washington și era pe deplin de acord cu aceste vederi. I-am telegrafiat, dar răspunsul domnului Truman nu ne-a dus prea departe. El a propus ca trupele Aliate să se retragă în zonele convenite din Germania și Austria, de îndată ce situația militară o permite.

* * *

Între timp, Hitler se gândea unde să-și organizeze ultima rezistență. Încă până în 20 aprilie, se gândea să părăsească Berlinul pentru „Reduta din sud”, în Alpii bavarezi. În ziua aceea, el a ținut o ședință cu șefii naziști. Cum dublul front, de est și vest, era în pericol să fie tăiat în două de vârful de lance lansat de Aliați, el a fost de acord să instituie două comandamente separate. Amiralul Doenitz urma să preia nordul, atât în ce privește autoritățile militare cât și cele civile, cu sarcina particulară de a aduce înapoi pe teritoriul german cei aproape două milioane de refugiați din est. În est, generalul Kesselring urma să comande rămășițele armatei germane. Aceste măsuri urmau să intre în acțiune în cazul în care cădea Berlinul.

Două zile mai târziu, Hitler a luat decizia finală, supremă, de a rămâne la Berlin până la capăt. Capitala a fost curând încercuită de ruși iar Führerul pierduse orice putere de a controla evenimentele. Rămânea ca el să-și organizeze propria lui moarte în ruinele orașului. El i-a anunțat pe conducătorii naziști rămași cu el că va muri în Berlin. Goering și Himler plecaseră amândoi după conferința din 20, cu gânduri de a negocia

pacea. Goering, care se dusesese în sud, a presupus că, de fapt, prin hotărârea de a rămâne la Berlin, Hitler l-a abdicat și de aceea el a cerut confirmare dacă ar putea acționa oficial ca succesor al Fűhrerului. Răspunsul a fost demiterea lui imediată din toate funcțiile. Într-un sat îndepărtat din munți Tirol, el și circa o sută de ofițeri superiori din Luftwaffe au fost luați prizonieri de către americani. În sfărșit, venise răsplata.

Ultimele scene de la cartierul general al lui Hitler au fost descrise în altă parte în amănunțime. Dintre personalitățile regimului său, doar Goebbels și Bormann au rămas alături de el până la sfărșit. Trupele rusești luptau acum pe străzile Berlinului. În primele ore ale zilei de 29. aprilie, Hitler și-a făcut testamentul. Ziua a început cu rutina normală de lucru, în adăpostul antiaerian de sub Cancelarie. A venit vestea sfărșitului lui Mussolini. Momentul era potrivit. În 30, Hitler a luat prânzul rapid cu suita sa, iar la sfărșit a strâns mâna celor prezenți și s-a retras în camera lui particulară. La trei și jumătate, s-a auzit o împușcătură și membri ai personalului lui particular au intrat în cameră și l-au găsit întins pe canapea, cu un revolver alături. Se împușcase în gură. Eva Braun, cu care se căsătorise în secret în acele ultime zile, zăcea moartă alături de el. Ea se otrăvise. Trupurile lor au fost arse în curte, iar rugul funerar al lui Hitler, în zgomotul tunurilor rusești, care se auzea tot mai tare, a întruchipat sfărșitul funebru al celui de al Treilea Reich.

Conducătorii rămași au ținut o ultimă conferință. S-au făcut încercări de ultim minut de a negocia cu rușii, dar Jukov a cerut capitulare necondiționată. Bormann a încercat să treacă de liniile rusești și a dispărut fără urmă. Goebbels și-a otrăvit cei șase copii, apoi a ordonat unui paznic SS să o împuște pe soția lui și pe el însuși. Personalul rămas în cartierul general al lui Hitler a căzut în mâinile rușilor.

În seara aceea, o telegramă a ajuns la amiralul Doenitz, la cartierul lui general din Holstein:

În locul fostului mareșal al Reichului Goering, Fűhrerul vă numește, domnule mare amiral, ca succesor al lui. Autorizarea în scris este pe drum. Veți lua imediat măsurile pe care le cere situația. Bormann.

S-a instaurat haosul. Doenitz fusese în legătură cu Himmler, despre care presupunea că va fi numit succesorul lui Hitler dacă Berlinul cădea, iar acum autoritatea supremă cădea brusc asupra lui, fără avertizare, și el era pus în fața sarcinii de a organiza capitularea.

Lui Himler i-a fost rezervat un sfărșit mai puțin spectaculos. El plecase pe frontul din est și, timp de câteva luni, fusese îndemnat să ia contact personal cu Aliații occidentali din inițiativă proprie, în speranța de a negocia o capitulare separată. El a încercat acum să facă acest lucru prin contele Bernadotte, șeful Crucii Roșii suedeze, dar noi i-am respins oferta. Nimic nu s-a mai auzit despre el până la 21 martie, când a fost arestat la un post de control britanic la Bremervörde. Era deghizat și nu

a fost recunoscut, dar documentele lui i-au făcut bănuitori pe cei din patrulă și a fost dus într-un lagăr lângă cartierul general al Armatei a Doua. Atunci, i-a spus comandantului cine era. A fost pus sub pază armată, dezbrăcat și controlat de un medic, ca să vadă dacă nu avea otravă. În ultima etapă a examinării, a mușcat o fiolă de cianură, pe care se pare că o ascunsese în gură de câteva ore. A murit aproape instantaneu, exact după unsprezece noaptea, vineri 23 mai.

* * *

În nord-vest, drama s-a încheiat mai puțin senzational. La 2 mai, a sosit vestea capitulării în Italia. În aceeași zi, trupele noastre au ajuns la Lübeck, la Marea Baltică, făcând joncțiunea cu rușii și tăind legătura tuturor germanilor din Danemarca și Norvegia. În data de 3, am intrat în Hamburg fără a întâmpina rezistență și garnizoana s-a predat necondiționat. O delegație germană a venit la cartierul general al lui Montgomery, la Luneberg. Îl avea în frunte pe amiralul Friedeburg, emisarul lui Doenitz, care căuta o înțelegere de capitulare care să includă trupele germane din nord ce luptau cu rușii. Acest lucru a fost respins ca depășind autoritatea unui comandant de grup de armată, care putea să acționeze doar pe frontul lui. A doua zi, după ce a primit noi instrucțiuni de la superiorii lui, Friedeburg a semnat capitularea tuturor forțelor germane din nord-vestul Germaniei, Olanda, Islanda, Schleswig-Holstein și Danemarca.

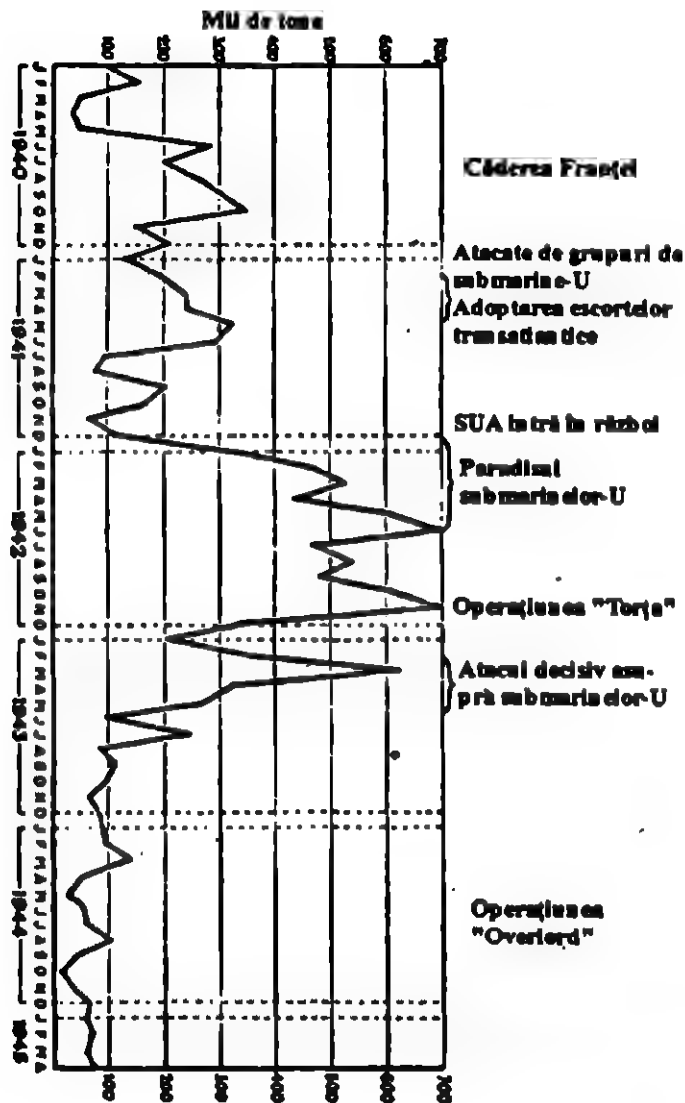
Friedeburg s-a dus mai departe la cartierul general al lui Eisenhower la Rheims unde, la 6 mai, i s-a alăturat generalul Jodl. Voiau să câștige timp ca să permită unui număr cât mai mare de soldați și refugiați din est să se desprindă de ruși și să treacă la Aliații occidentali și încercau să capituleze separat frontul de vest. Eisenhower a impus un termen limită și a invitat asupra capitulării generale. Jodl i-a raportat lui Doenitz: „Generalul Eisenhower insistă să semnăm astăzi. Dacă nu, Aliații vor închide fronturile pentru persoane care vor să se predea individual. Nu văd nici o alternativă decât haos sau semnare. Te rog să-mi confirmi imediat telegrafic că am depline puteri să semnez capitularea.”

Instrumentul de capitulare totală, necondiționată, a fost semnat de locotenent-generalul Bedell Smith și generalul Jodl, având ca martori ofițeri francezi și ruși, la ora 2.41 a.m. în 7 mai. Pe această bază, ostilitățile au încetat la miezul nopții, pe 8 mai. Ratificarea oficială de către Înalțul Comandament german a avut loc la Berlin, sub aranjament rusesc, la 9 mai, în primele ore ale dimineții. Mareșalul aerului Tedder a semnat în numele lui Eisenhower, mareșalul Jukov pentru ruși, iar feldmareșalul Keitel pentru Germania.

* * *

Imensa amploare a evenimentelor pe uscat și în văzduh a avut tendința să întunece nu mai puțin impresionanta victorie pe mare. Întreaga campanie

*Pierderi de vase comerciale din cauza submarinelor de buzunar-U
(Toate tonajele), ianuarie 1944 - aprilie 1945*

anglo-americană în Europa a depins de mișcarea convoaielor peste Atlantic și putem continua aici până la sfârșit povestea submarinelor de buzunar-U. În ciuda îngrozitoarelor lor pierderi, ele continuau să atace dar cu succes tot mai redus, însă scurgerea vaselor nu era împiedicată. Chiar și după toamna lui 1944, când au fost obligate să-și abandoneze bazele din golful Biscaya, n-au disperat. Submarinele cu Schnorkel, care acționau acum, respirau printr-un tub. În timp ce își încărcau bateriile sub apă, erau doar o introducere la noul tip de război al submarinelor-U plănuir de Doenitz. El se baza pe apariția noului model de submarin, din care se construiau acum multe, iar primele erau deja în probă. Viteza lor mare sub apă ne amenința cu noi probleme și, într-adevăr, ar fi revoluționat războiul cu submarine de buzunar, așa cum prezisese Doenitz. Planurile au eșuat, mai ales din pricină că materialele speciale necesare construirii acestora deveniseră foarte rare și schița lor trebuia mereu modificată. Dar submarinele de buzunar-U obișnuite erau construite în subansamble în toată Germania și asamblate în porturi, în adăposturi antiaeriene și, în ciuda eforturilor continue și intense ale bombardierelor Aliate, germanii au construit în noiembrie 1944, mai multe submarine decât în oricare lună a războiului. Cu eforturi uriașe și în ciuda tuturor pierderilor, circa șazece, șaptezeci de submarine-U au rămas în acțiune până aproape de sfârșit. Realizările lor nu erau mari, dar întrețineau speranța unui impas pe mare. Noile submarine revoluționare nu au jucat niciodată un rol în al doilea război mondial. Se planificase să fie terminate 350 de bucăți în 1945, dar numai câteva au intrat în folosință înainte de capitulare. Arma aceasta, intrată pe mâinile sovieticilor, constituia unul din pericolele viitorului. Atacurile aeriene aliate au distrus multe submarine-U în porturile lor. Totuși, când Doenitz le-a ordonat să capituleze, nu mai puțin de paisuzeci și nouă mai erau în larg. Peste o sută s-au predat în porturi, iar circa două sute douăzeci au fost scufundate sau distruse de echipajele lor. Atât de mare era persistența efortului Germaniei și forța armii submarinelor de buzunar!

În șazece și opt de luni de luptă, au fost pierdute 781 submarine de buzunar-U germane. Mai mult de jumătate din acest timp, inamicul a avut inițiativa. După 1942, roata s-a întors; au sporit pierderile de submarine-U, iar pierderile noastre s-au redus. La ultima numărătoare, forțele britanice și cele controlate de britanici, au distrus 500 din cele 632 de submarine cunoscute că s-au scufundat în mare de către Aliați.

În primul război mondial, au fost scufundate vase de unsprezece milioane de tone, iar în al doilea, paisprezece milioane și jumătate de tone au fost scufundate doar de către submarinele de buzunar-U. Dacă adăugăm pierderile din alte cauze, totalul devine douăsprezece milioane trei sferturi de tone și respectiv douăzeci și unu de milioane și jumătate. Din acestea, britanicii au suportat 60 la sută în primul război și peste jumătate în al doilea.

Capitularea necondiționată a inamicilor noștri a fost semnalul celei mai mari explozii de bucurie din istoria omenirii. Al doilea război mondial a fost dus într-adevăr în Europa până la sfârșitul lui amar. Învingșii cât și învingătorii au simțit o ușurare de neexprimat. Dar pentru noi, în Britania și în Imperiul britanic, care am fost singurii ce am luptat din prima până în ultima zi și ne-am mizat existența pe rezultatele lui, victoria avea un înțeles dincolo de ce puteau simți Aliașii noștri foarte puternici și foarte viteji. Obosiți și sleiți, sărăciți dar neînfrânți, iar acum triumfători, am avut un moment sublim. I-am mulțumit lui Dumnezeu pentru cea mai nobilă binecuvântare a Lui, sentimentul că ne-am făcut datoria.

În aceste tumultuoase zile de bucurie, mi s-a cerut să mă adresez națiunii pentru care am avut suprema răspundere pe insula noastră, timp de aproape patru ani. Totuși, se poate întâmpla să fi fost doar puțini cei ale căror inimi au fost atât de greu apăsate de îngrijorare ca a mea. După ce am trecut în revistă diversele povești ale soartei noastre, am atins o notă sumbră pe care o putem aminti aici.

„Aș dori, am spus, să vă pot zice în seara asta că toate strădaniile și necazurile noastre s-au terminat. Atunci, aș putea să-mi închei fericit cei cinci ani de funcționare și, dacă credeți că m-ați avut deajuns și că ar trebui să fiu trimis la plimbare, aș face-o cu cea mai mare grație. Dar, dimpotrivă, trebuie să vă avertizez, așa cum am făcut-o când mi-am început această sarcină acum cinci ani – și nimeni n-a știut atunci că va dura atât de mult – că mai sunt multe de făcut și că trebuie să fiți pregătiți pentru noi eforturi ale minții și trupului și pentru noi sacrificii pentru cauze mari, dacă nu vreți să cădeți din nou în putreziciunea inerției, în confundarea țelului, și în teama fricoasă de a fi mari. Nu trebuie să slăbiți nicicum starea de spirit alertă și vigilentă. Deși bucuria vacanței este necesară spiritului uman, aceasta trebuie totuși să se adauge la forța și hotărârea cu care fiecare bărbat sau femeie se întoarce din nou la munca pe care o are de făcut și, de asemenea, la privirea și atenția pe care trebuie să o mențină asupra treburilor publice.

Pe continentul european trebuie încă să ne asigurăm că scopurile simple și onorabile pentru care am intrat în război nu sunt îndepărtate sau uitate în lunile ce urmează după succesul nostru iar cuvintele «libertate», «democrație» și «eliberare» să nu fie distorsionate de la adevăratul lor sens, așa cum l-am înțeles noi. N-ar fi de nici un folos pedepsirea hitleriștilor pentru crimele lor, dacă nu va domina legea și dreptatea și dacă totalitarismul și guvernarea polițienească vor lua locul invadatorilor germani. Noi nu vrem nimic pentru noi înșine. Dar trebuie să ne asigurăm că aceste cauze pentru care am luptat își găsesc recunoaștere la masa păcii, atât în fapte cât și în vorbe și, mai presus de toate, trebuie să ne străduim să ne asigurăm că Organizația Mondială pe care o creează Națiunile Unite la San Francisco nu rămâne doar un nume, și nu va fi

un scut doar pentru cei puternici și-o batjocură pentru cei slabi. Învingătorii trebuie să-și cerceteze inimile în orele de glorie și să fie demni, prin noblețea lor, de imensele forțe pe care le au.

Nu trebuie să uităm niciodată că, dincolo de toate, pândește Japonia, tracasată și slăbită, dar care are totuși un popor de o sută de milioane, ai cărui luptători nu sunt îngroziți de moarte. Nu pot să vă spun în seara asta câtă strădanie sau cât timp va fi necesar ca să-i obligăm pe japonezi să-și ceară scuze pentru odioasa lor trădare și cruzime. Noi, ca și China, atâta timp nelnfrântă, am primit răni oribile din partea lor și suntem legați prin obligații de onoare și loialitate frățască față de Statele Unite, să luptăm în acest mare război de la un capăt la celălalt al pământului, alături de ei, fără să slăbim sau să eșuăm. Trebuie să ținem minte că Noua Zeelandă, Australia și Canada au fost și sunt amenințate de această Putere a răului. Aceste dominioane au venit alături de noi în timpurile noastre întunecate, iar noi nu trebuie să lăsăm neterminată nici o sarcină care privește siguranța noastră și viitorul lor. V-am spus lucruri dure la începutul acestor ultimi cinci ani, iar voi, nu v-ați dat înapoi și ar trebui să fiu nevrednic de încrederea și de generozitatea voastră, dacă nu aș striga și acum: Înainte, neclintii, siguri, de neînvinși până va fi realizată toată treaba și întreaga lume va fi în siguranță și curățită."

Capitolul XXVII

SE DESCHIDE PRĂPASTIA

Îngrijorări pentru viitor și multe întrebări îmi umpleau mintea în timp ce mă mișcam prin mulțimea de londonezi care ovaționau la ora bine meritată bucurii după toate prin câte au trecut. Celor mai mulți li se părea că pericolul lui Hitler, cu dificultățile și privațiunile lui, a dispărut în strălucirea gloriei. Îngrozitorul dușman, împotriva căruia au luptat timp de peste cinci ani, se predase necondiționat. Tot ce rămânea pentru cele trei Puteri victorioase era să facă o pace dreaptă și durabilă, apărută de un instrument mondial, să aducă soldații acasă, la cei dragi, și să intre într-o epocă de aur a prosperității și progresului. Nimic mai mult, dar cu siguranță că popoarele lor gândeau și că nimic mai puțin.

Totuși, tabloul mai avea și altă față. Japonia era încă necucerită. Bomba atomică nu se născuse încă. Lumea era în confuzie. Principala legătură, pericolul comun, care unise marii Aliați, dispăruse peste noapte. În ochii mei, amenințarea sovietică o înlocuise deja pe cea nazistă. Dar nu exista nici o alianță militară împotriva ei. Acasă, fundamentul unității naționale, pe care se sprijinise atât de ferm guvernul din timpul războiului, dispăruse și el. Puterea noastră, care înfruntase atât de multe furtuni, nu va mai continua să existe la lumina soarelui. Cum puteam ajunge, în cazul ăsta, la accea înțelegere finală, singura care putea răsplăti strădaniile și suferințele luptei? Nu-mi puteam scoate din minte teama că, în curând, armatele victorioase ale democrației se vor dispersa și că adevăratul și cel mai dur test va sta în fața noastră. Eu mai văzusem toate astea. Îmi aminteam celelalte zile de bucurie din urmă cu treizeci de ani, când plecasem cu soția de la Ministerul Municiilor, prin mulțimi similare, convulsionate de entuziasm, ca să-l felicit pe primul-ministru în Downing Street. Atunci, ca și acum, eu înțelegeam situația mondială ca un tot. Dar atunci măcar nu exista o armată puternică de care să ne temem.

* * *

Primul meu gând a fost o întâlnire a celor trei Mari Puteri și speram ca președintele Truman să treacă prin Londra, în drumul lui. După cum se va vedea, multe idei diferite, din cercuri influente de la Washington, îl presau pe noul președinte. Atmosfera și punctul de vedere care s-a observat la Yalta, se întărise. Se argumenta că Statele Unite nu trebuie

să se lase atrase în vreun antagonism cu Rusia Sovietică. Se considera că așa ceva ar stimula ambițiile britanice și ar crea o nouă prăpastie în Europa. Pe de altă parte, politica justă ar fi ca Statele Unite să fie un fel de mediator prietenesc între Britania și Rusia, sau chiar un arbitru, căutând să reducă divergențele dintre ele în legătură cu Polonia sau Austria și să ajute ca lucrurile să se stabilizeze într-o pace liniștită și fericită, permițând forțelor americane să se concentreze împotriva Japoniei. Aceste presiuni trebuie să fi fost foarte puternice asupra lui Truman. Instinctul lui natural, după cum au dovedit-o acțiunile lui istorice, ar fi fost poate diferit. Eu, bineînțeles, nu puteam măsura forțele care acționau în centrul vital al celui mai apropiat Aliat al nostru, deși mi-am dat imediat seama de existența lor. Puteam simți doar vasta manifestare a imperialismului sovietic și rus care se rostogolea înainte peste țări lipsite de putere.

Era clar că principalul țel trebuia să fie o conferință cu Stalin. În acele zile ale capitulării germane, i-am telegrafiat președintelui spunându-i că ar trebui să-l invităm la o conferință. „*Între timp, sper sincer că forțele americane nu se vor retrage de pe liniile tactice la care s-a căzut de acord acum*”^{*}. El a răspuns imediat că ar prefera ca Stalin să propună întâlnirea și spera ca ambasadorii noștri să-l convingă să o sugereze. Domnul Truman a declarat apoi că el și cu mine ar trebui să mergem separat la întâlnire ca să evităm orice bănuială de „spirit de grup”. La terminarea conferinței, spera să viziteze Anglia dacă îi vor permite îndatoririle lui din America. Nu mi-a scăpat deosebirea de vederi pe care o transmitea această telegramă, dar am acceptat procedura propusă de el.

În aceleași zile am trimis de asemeni președintelui Truman telegrama care poate fi numită „Cortina de fier”. Dintre toate documentele publice pe care le-am scris în această chestiune, aş prefera să fiu judecat după aceasta:

1. Sunt profund preocupat de situația europeană. Am aflat că jumătate din Forța Aeriană americană din Europa a început deja să se mute în teatrul din Pacific. Zărele sunt pline de marile mișcări ale trupelor americane care pleacă din Europa. Și armatele noastre, conform unor aranjamente anterioare, vor suferi o reducere importantă. Armata canadiană va pleca cu siguranță. Francezii sunt slabi și dificili la colaborare. Toată lumea poate vedea că, într-un timp foarte scurt, puterea noastră armată pe continent va fi dispărut, cu excepția unor mici forțe de ocupație în Germania.

2. Între timp, ce se va întâmpla cu Rusia? Am acționat totdeauna pentru prietenie cu Rusia, dar, ca și dumneata, simt o adâncă îngrijorare față de deformarea deciziilor de la Yalta, de atitudinea lor față de Polonia, de influența copleșitoare în Balcani, cu excepția Greciei, de dificultățile pe care le fac în legătură cu Viena, de combinația între puterea rusă și teritoriile aflate sub controlul lor sau ocupate, cuplate

* Dat de mine cu litere cursive – W. S. C.

cu tehnici comuniste în atât de multe alte țări și, mai presus de toate, de puterea lor de a menține armate foarte mari pe teren timp îndelungat. Care va fi poziția peste un an sau doi, când armatele britanică și americană se vor topi, iar cea franceză nu s-a format încă pe scară importantă, când s-ar putea ca noi să avem o mână de divizii, majoritatea franceze, și când Rusia poate alege să mențină două sau trei sute de divizii în serviciu activ?

3. O cortină de fier este trasă peste frontul lor. Noi nu știm ce se întâmplă în spatele ei. Pare puțin îndoielnic că toate regiunile de la est de linia Lübeck-Trieste-Corfu vor fi în curând complet în mâinile lor. La aceasta, trebuie să se adauge uriașa arie cucerită de armata americană, între Eisenach și Elba, care, după cum presupun, în câteva săptămâni, când se vor retrage americanii, va fi ocupată de puterea rusească. Generalul Eisenhower va trebui să facă tot felul de aranjamente ca să evite o nouă fugă a populației germane spre vest, când această uriașă înaintare moscovită va avea loc în centrul Europei. Apoi, cortina se va lăsa din nou, în mare măsură, dacă nu în totalitate. Astfel, o mare fâșie de multe sute de kilometri de teritori ocupate de ruși ne va izola de Polonia.

4. Între timp, atenția popoarelor noastre va fi ocupată cu impunerea unor sancțiuni Germaniei, care este ruinată și prostrată, și care va fi curând deschisă rușilor ca aceștia să înainteze, dacă vor, până la apele mării Nordului și ale Atlanticului.

5. Desigur că este vital să ajungem acum la o înțelegere cu Rusia, sau să vedem unde ne aflăm cu ea, înainte de a ne slăbi mortal armatele sau a ne retrage în zonele de ocupație. Acest lucru se poate face doar printr-o întâlnire personală. Aș fi recunoscător pentru opinia și sfatul duminale. Bineînțeles că putem adopta punctul de vedere că Rusia se va comporta impecabil și, fără îndoială, aceasta ar oferi soluția cea mai convenabilă. Ca să rezum, problema unei înțelegeri cu Rusia înainte de dispariția forței noastre mi se pare că le minimizează pe toate celelalte.

A trecut o săptămână până am primit din nou vești de la domnul Truman în legătură cu subiectul major. Apoi, la 22 mai, mi-a telegrafiat spunându-mi că i-a cerut domnului Joseph F. Davies să vină să mă vadă înaintea Triplei Conferințe, în legătură cu unele probleme pe care nu voia să le transmită telegrafic.

Domnul Davies fusese ambasadorul american în Rusia înainte de război și era cunoscut ca fiind un simpatizant al regimului. El scrisese de fapt și o carte despre misiunea lui la Moscova, care a fost folosită și pentru un film care părea că idealizează în multe feluri sistemul sovietic. Eu, bineînțeles, am făcut imediat aranjamente ca să-l primesc și el a petrecut noaptea de 26 la Chequers. Am avut o foarte lungă discuție cu el. Principalul lucru pe care îl avea de propus era ca președintele să se întâlnească mai întâi cu Stalin, undeva în Europa, înainte de a mă vedea pe mine. Am fost într-adevăr uimit de această sugestie. Nu-mi plăcuse

nici folosirea de către președinte, în mesajul anterior, a expresiei de „spirit de grup” aplicată unei întâlniri între el și mine. Britania și Statele Unite erau unite prin legături de principii și de înțelegere asupra politicii în multe direcții și ambii eram într-o divergență profundă cu sovieticii în numeroase chestiuni de cea mai mare importanță. Faptul că președintele și premierul britanic ar discuta pe această bază comună, cum făcusem atât de des pe vremea lui Roosevelt, nu merită acum expresia de „spirit de grup”. Pe de altă parte, ideea ca președintele să ocolească Marea Britanie și să se întâlnească singur cu șeful statului sovietic ar fi fost nu chiar un caz de „spirit de grup” – așa ceva era imposibil – dar o încercare de a ajunge de unul singur la o înțelegere cu Rusia asupra problemelor principale asupra cărora noi și americanii eram uniți. Nu aș fi fost de acord în nici o situație cu ceea ce mi se părea a fi un afront, chiar dacă nu intenționat, adus țării noastre după serviciile ei pline de credință aduse cauzei libertății din prima zi a războiului. Am obiectat la ideea implicită că noile dispute care se deschideau acum cu sovieticii erau dispute între Britania și Rusia. Statele Unite erau la fel de preocupate și angajate deplin ca și noi. I-am arătat foarte clar acest lucru domnului Davies în conversația noastră, care s-a extins asupra întregului domeniu de probleme al Europei de est și de sud, și, pentru ca să nu fie neînțelegeri, am pus pe hârtie și i-am dat o minută oficială în acest sens. Președintele a primit-o într-un spirit blând și înțelegător și am fost foarte bucuros că totul a fost în regulă și că justețea punctului nostru de vedere nu a fost respinsă de prietenii noștri dragi.

Cam în același timp când președintele Truman l-a trimis pe domnul Davies să mă vadă, i-a cerut lui Harry Hopkins să se ducă la Moscova ca trimisul său special, ca să încerce încă o dată să ajungă la o înțelegere acceptabilă în chestiunea poloneză. Deși departe de a se simți bine, Hopkins a pornit vitejește spre Moscova. Prietenia lui față de Rusia era bine cunoscută, și a fost primit foarte calduros. Cu siguranță că, pentru prima oară, s-a făcut un oarecare progres. Stalin a fost de acord să-l invite la Moscova pe Mikolajczyk și doi dintre colegii lui din Londra pentru consultări, în conformitate cu interpretarea noastră a înțelegerii de la Yalta. El a fost de asemeni de acord să invite câțiva polonezi importanți din interiorul Poloniei, care nu erau printre cei de la Lublin.

Într-o telegramă, președintele spunea că aceasta era o etapă foarte încurajatoare în negocieri. Șefii polonezi arestați se părea că au fost acuzați doar de folosirea unui emițător ilegal, iar Hopkins îl presa pe Stalin să-i amnistieze, astfel încât consultările să se țină într-o atmosferă cât mai favorabilă. El mi-a cerut să-l îndemn pe Mikolajczyk să se ducă la Moscova și imediat a fost organizat un nou guvern provizoriu polonez. La cererea lui Truman, acesta a fost recunoscut de Britania și de Statele Unite, la 5 iulie.

E greu de văzut ce puteam face mai mult. Timp de cinci luni, sovieticii se luptaseră cu ghearele și cu dinții. Și-au realizat obiectivul prin tergiversare. În tot acest timp, administrația de la Lublin, sub conducerea lui Bierut, susținut de forța armatelor rusești, căpătase controlul asupra întregii Polonii,

Întărit prin obișnuitele deportări și lichidări. Ei respinseseră accesul observatorilor pe care ni-l promisese. Toate partidele politice, în afară de al lor, cel comunist, de marionete, erau într-o minoritate fără speranță în noul guvern provizoriu recunoscut. Eram la fel de departe ca oncând de o încercare reală și corectă de a obține voința poporului polonez prin alegeri libere. Mai era totuși o speranță – ca întâlnirea „celor Trei”, acum iminentă, să permită realizarea unei rezolvări reale și onorabile. Până acum, adunaserăm doar praf și cenușă și asta e tot ce a rămas și în ziua de azi din libertatea polonezilor.

* * *

La 1 iunie, președintele Truman mi-a spus că mareșalul Stalin era în favoarea unei întâlniri pe care el o numea „a celor trei” la Berlin, pe la 15 iulie. Am răspuns imediat că m-aș duce bucuros la Berlin cu o delegație britanică, dar cred că 15 iulie, dată sugerată de Truman, era mult prea târziu pentru chestiunile urgente care cer atenție din partea noastră și că nu trebuie să aducem daune speranțelor și unității lumii, dacă permitem unor cerințe personale sau naționale să stea în calea unei întâlniri mai timpurii. I-am telegrafiat: „Deși mă aflu în mijlocul unor alegeri disputate cu ardoare, nu aș considera sarcina mea de aici comparabilă cu o întâlnire între noi trei. Dacă 15 iunie nu e posibil, atunci de ce nu 1, 2 sau 3 iulie?” Domnul Truman a replicat că, după o deplină analiză, 15 iulie era cea mai timpurie dată pentru el și că se fac aranjamente în consecință. Stalin nu dorea să grăbească data. Eu nu puteam face alte presiuni.

Principalul motiv pentru care doream să grăbesc data întâlnirii era desigur retragerea iminentă a armatei americane de la linia la care ajunsese prin luptă în zona prescrisă în înțelegerea privind ocuparea. Povestea înțelegerii cu privire la zone și argumentele pro și contra schimbării lor au fost notate în capitoul anterior. Mă țineam că, în orice zi, se putea lua la Washington o decizie de a se ceda uriașele suprafețe – 600 de kilometri în lungime și 160 de kilometri unde adâncimea era mai mare. Zona cuprindea multe milioane de germani și cehi. Abandonarea tentonului ar fi creat un hău mai mare între noi și Polonia și, practic, ar fi pus capăt puterii noastre de a-i influența soarta. Comportarea schimbată a Rusiei față de noi, încălcarea constantă a înțelegerilor la care s-a ajuns la Yalta, înaintarea spre Danemarca, evitată din fericire de acțiunea la timp a lui Montgomery, încălcările din Austria, presiunea amenințătoare a mareșalului Tito la Triest, toate mi se păreau, mie și consilierilor mei, că dau naștere unei situații cu totul diferite de cea în care fuseseră prescrise zonele de ocupație, cu doi ani în urmă. Desigur, toate aceste probleme trebuiau analizate ca un tot și *acum* era momentul. Acum, când armatele britanică și americană și Forțele Aeriene constituiau încă o forță și înainte ca ele să se topească în urma demobilizării și a grelelor cerințe ale războiului japonez – acum, cel mai târziu, era timpul pentru o înțelegere generală.

Cu o lună mai devreme, ar fi fost mai bine. Dar încă nu era prea târziu. Pe de altă parte, a părăsi tot centrul și inima Germaniei, ba mai mult chiar, centrul și piatra-cheie a Europei – ca un act izolat, mi se părea o decizie gravă și neprevăzătoare. Dacă se făcea, aceasta putea fi doar ca parte a unei înțelegeri generale și de durată. Dacă mergem la Potsdam fără nimic cu ce să negociem, toate perspectivele pentru viitoarea pace a Europei se pot duce pe copcă. Totuși, problema nu era în mâna mea. Retragera noastră spre frontierele de ocupație era neimportantă. Armata americană avea trei milioane de oameni, față de a noastră cu un milion. Tot ce puteam face era să pledez mai întâi pentru o dată mai avansată a întâlnirii „celor Trei” și, în al doilea rând, după ce acest lucru a eșuat, să amân retragera până când vom putea să ne confruntăm problemele ca un tot, împreună, față-n față, și pe picior de egalitate.

Cum arată totul acum, după ce au trecut opt ani? Linia de ocupație a Rusiei în Europa merge de la Lübeck la Linz. Cehoslovacia a fost înghițită. Statele Baltice, Polonia, România și Bulgaria, au fost reduse la state satelite sub conducere comunistă totalitară. Iugoslavia a reușit să se desprindă. Doar Grecia a fost salvată. Armatele noastre au dispărut și va trece mult timp până când vor putea fi adunate măcar șaiszeci de divizii care să fie opuse rușilor, care au o forță copleșitoare în blindate și oameni. Asta nu ține seamă de cele întâmplate în Orientul Îndepărtat. Pericolul unui al treilea război mondial, în condiții, la început, de grav dezavantaj, își aruncă umbrele înfricoșătoare peste națiunile libere ale lumii. Se dovedește astfel că momentul victoriei a fost cel mai prielnic, dar și ultima șansă pentru o pace mondială, căruia i s-a permis însă să dispară în liniște.* La 4 iunie, i-am telegrafiat următoarele președintelui, din care puținor cuvinte li s-ar putea aduce acum obiecții:

Sunt sigur că dumneata înțelegi motivul pentru care doresc atât de mult o dată mai avansată, să spunem, 3 sau 4 [iulie]. Văd cu profundă îngrijorare retragera armatei americane la linia noastră de ocupație în sectorul central, aducând astfel puterea sovietică în inima Europei occidentale și coborârea unei cortine de fier între noi și tot ce este spre est. Speram ca această retragere, dacă trebuie făcută, să fi însoțită de reglementarea multor lucruri grave care să constituie adevăratul fundament al păcii în lume. Nimic important nu a fost încă stabilit, iar dumneata și cu mine vom avea de purtat o mare răspundere pentru viitor. Eu mai sper deci că data va fi avansată.

Domnul Truman a răspuns la 12 iunie. El a spus că înțelegerea tripartită privind ocuparea Germaniei, aprobată de președintele Roosevelt după „o lungă considerare și discuții amănunțite” cu mine, face imposibilă amânarea retragerii trupelor americane din zonele sovietice în scopul de a presa rezolvarea altor probleme. Consiliul de Control Aliat nu putea începe să funcționeze până nu plecam, iar guvernarea militară exercitată

* Scris în 1953 – W. S. C.

de Comandantul Suprem Aliat trebuia încheiată fără întârziere și împărțită între Eisenhower și Montgomery. Acesta fusese sfătuit, spunea el, că ar deteriora relațiile noastre cu sovieticii dacă am amâna acțiunea până la întâlnirea noastră din iulie și, în consecință, el propunea să trimitem un mesaj lui Stalin.

Acest document sugera că ar trebui să dăm instrucțiuni imediat armatelor noastre să-și ocupe zonele respective. El era gata să ordone tuturor armatelor americane să înceapă retragerea din Germania la 21 iunie. Comandanții militari trebuie să aranjeze ocuparea simultană a Berlinului și accesul liber acolo pe șosea, cale ferată și prin aer, de la Frankfurt și Bremen, pentru forțele Statelor Unite. În Austria, aranjamentele trebuiau încheiate mai repede și în mod satisfăcător, făcând răspunzători comandanții locali pentru definirea zonelor, atât în țară cât și la Viena, aceștia urmând să refere guvernelor respective doar problemele pe care nu le pot rezolva ei înșiși.

Aceasta a sunat ca un dangăt de moarte în pieptul meu. Dar nu aveam de ales decât să mă supun. Nu mai puteam face nimic altceva. Nu trebuie uitat că domnul Truman nu fusese preocupat sau consultat la fixarea inițială a zonelor. Situația, așa cum i s-a prezentat atât de curând după venirea la putere, era dacă să se depărteze sau nu și, într-un anumit sens, să repudieze politica guvernelor britanic și american asupra căreia s-a căzut de acord în timpul ilustrului său predecesor. Nu mă îndoiesc că el era susținut în acțiunea lui de consilierii militari și civili. Răspunderea lui în acest moment era să decidă dacă s-au schimbat condițiile atât de fundamental încât să se adopte o procedură cu totul nouă, cu probabilitatea de a trebui să facă față unei acuzații de încălcare a încrederii. Cei care sunt deștepți doar după eveniment, să tacă.

La 1 iulie, armatele britanice și ale Statelor Unite au început retragerea spre zonele respective, urmate de mase de refugiați. Rusia Sovietică era instalată în inima Europei. Aceasta a fost o piatră de hotar nefericită pentru omenire.

* * *

În timp ce se petreceau toate acestea, eu eram cufundat în vârtejul alegerilor generale, care a început serios în prima săptămână a lui iunie. Deci, această lună a însemnat o viață grea. Obositoare turnee cu trenul în cele mai mari orașe din Anglia și Scoția, cu trei sau patru discursuri în fiecare zi în fața unor mulțimi uriașe, și se părea, entuziaste, și, pe deasupra, emisiuni de radio laborios pregătite, îmi consumau timpul și puterile. Tot timpul simțeam că multe din cele pentru care am luptat în lunga noastră bătălie în Europa ne scapă acum și că speranțele noastre pentru o pace timpurie și de durată se depărtau. Zilele treceau printre aclamațiile mulțimilor, iar noaptea, mă întorceam ostenit la cartierul meu general în tren, unde mă aștepta un personal considerabil și toate telegramele sosite. Neconcordanța între emoția și zgomotul din jur cu fundalul sumbru

*Retragerea Aliajilor occidentali,
iulie 1945*

care îmi umplea mintea, era în sine un afront față de realitate și față de proporțiile problemelor. Am fost bucuros când a venit în sfârșit ziua alegerilor și documentele de vot au fost sigilate în siguranță timp de trei săptămâni, în cutiile lor.

Eram hotărât să am o săptămână însorită, înainte de Conferință. La 7 iulie, două zile după votare, am zburat la Bordeaux cu doamna Churchill și cu Mary, și m-am trezit instalat agreabil la vila generalului Brutinel, lângă frontiera spaniolă, la Hendaye, cu o plajă și împrejurimi minunate. Petreceam cea mai mare parte a dimineții în pat, citind o foarte bună relatare a unui excelent scriitor francez, despre armistițiul de la Bordeaux și tragica urmare de la Oran. Era straniu să-mi revin propriile amintiri din urmă cu doi ani și să aflu multe lucruri pe care nu le știusem la

vremea respectivă. După-amiezile, plecam cu complicatele mele instrumente de pictură și găseam subiecte atrăgătoare pe râul Nive și în golful St. Jean de Luz. Am găsit o companie plăcută în ale penelului în persoana doamnei Nairn, soția consulului britanic la Bordeaux, cu care mă împrietenisem la Marrakech, cu un an în urmă. M-am ocupat doar de câteva telegrame în legătură cu apropiata Conferință și m-am străduit să-mi scot din cap politica de partid. Totuși, trebuie să mărturisesc că misterul cutiilor cu voturi și al conținutului lor aveau un urât obicei de a bate la ușă și a privi pe ferestre. Când paleta era întinsă și aveam o pensulă în mână, era ușor să alung acești bătăcioși.

Populația bască mă primea peste tot cu căldură. Ea suportase un timp îndelungat ocupația germană și era bucuroasă că putea respira din nou liber. Nu aveam nevoie să mă pregătesc pentru conferință, pentru că o aveam atât de mult în cap, încât eram bucuros să scap de ea aceste câteva zile care zburau. Președintele era pe mare, pe crucișătorul american *Augusta*, același vas care îl adusese pe Roosevelt la întâlnirea noastră în Atlantic, în 1941. În 15, am plecat spre aeroportul din Bordeaux și avionul meu Skymaster m-a dus la Berlin.

Harry S. Truman, președintele S.U.A. după Roosevelt

Capitolul XXVIII

BOMBA ATOMICĂ

Președintele Truman a ajuns la Berlin în aceeași zi cu mine. Eram dornic să cunosc un potentat cu care relațiile mele cordiale, în ciuda divergențelor, fuseseră deja stabilite prin corespondență. L-am vizitat în dimineața de după sosirea noastră și am fost impresionat de maniera lui veselă, precisă, scilpitoare și de vizibila lui putere de decizie.

În 16 iulie, atât președintele cât și eu am făcut separat turul Berlinului. Orașul nu era nimic altceva decât un haos de ruine. Vizita noastră, bineînțeles, nu fusese anunțată, iar pe străzi erau doar trecătorii obișnuiți. În piața din fața Cancelariei, era totuși o mulțime considerabilă. Când am coborât din mașină și am trecut printre ei, cu excepția unui bătrân care a clătinat din cap cu dezamăgire, au început toți să ovaționeze. Ura mea murise odată cu capitularea lor și am fost foarte mișcat de demonstrațiile lor și, de asemenea, de privirile lor pierdute și de hainele jerpelite. Apoi am intrat în Cămin și, destul de mult timp, am umblat prin galerii și holuri sfărâmate. Ghizii noștri ruși ne-au dus apoi la adăpostul antiaerian al lui Hitler. Am coborât până la fund și am văzut camera în care el și soția lui s-au sinucis, iar când am ajuns sus din nou, ne-au arătat locul unde a fost ars trupul lui. Ni s-au dat cel mai bune relatări de la sursă, existente în momentul acela, despre ce s-a întâmplat în aceste scene finale.

Linia adoptată de Hitler a fost mult mai convenabilă pentru noi decât cea de care mă temusem eu. În orice moment din ultimele câteva luni ale războiului, el ar fi putut să zboare în Anglia și să se predea, spunând: „Faceți ce vreți cu mine, dar salvați-mi poporul prost îndrumat“. Nu mă îndoiesc că ar fi împărțit soarta criminalilor de la Nürnberg. Principiile morale ale civilizației moderne par să prescrie că șefii unei națiuni învinse în război să fie condamnați la moarte de către învingători. Aceasta li va îndemna cu siguranță să lupte până la sfârșitul amar în orice viitor război și, indiferent cât de multe vieți sunt sacrificate în mod inutil, asta nu-l costă mai mult. Masele de oameni sunt acelea care au atât de puțin de spus în legătură cu începerea sau terminarea războiului, dar plătesc costurile suplimentare. Romanii urmau principiul opus și cuceririle lor se datorau aproape la fel de mult clemenței lor cât și vitejiei.

* * *

În 17 iulie, au venit vești care au zguduit lumea. După-amiază, Stimson a sunat la locuința mea și mi-a pus în față o hârtie pe care era scris: „Copiii s-au născut satisfăcător”. După comportarea lui, am înțeles că s-a întâmplat ceva extraordinar. „Asta înseamnă, a spus el, că experiența din deșertul mexican a reușit. Bomba atomică e o realitate.” Deși am urmărit această cercetare cu fiecare firămadă de informație care ni se împărtășea, nu mi se spusese dinainte, sau cel puțin eu nu știam data încercării decisive. Nici un om de știință responsabil nu prevedea ce se va întâmpla când se va încerca prima explozie atomică totală. Oare bombele astea erau nefolositoare sau puteau să anihileze totul? Acum știam. „Copiii s-au născut satisfăcător”. Nimeni nu putea însă măsura consecințele militare imediate ale descoperirii și nimeni nu evaluase încă nimic altceva în legătură cu ea.

A doua zi, a sosit un avion cu o descriere completă a acestui teribil eveniment din istoria omenirii. Stimson mi-a adus raportul. Redau pe cât îmi amintesc. Bomba, sau echivalentul ei, fusese detonată în vârful unui pilon înalt de 33 de metri, toată lumea fusese îndepărtată pe o rază de cincisprezece kilometri, iar oamenii de știință și personalul lor s-au adăpostit în spatele unor scuturi și adăposturi masive de beton, la aceeași distanță. Suflul fusese teribil. O uriașă coloană de flacără și fum s-a înălțat spre marginea atmosferei sărmanului nostru pământ. În interiorul unui cerc de un kilometru și jumătate, devastarea era absolută. Aceasta însemna un sfârșit rapid al celui de al doilea război mondial și poate multe alte lucruri în plus.

Președintele m-a invitat imediat la o conferință cu el. Îi avea alături pe generalul Marshall și pe amiralul Leahy. Până în acel moment, ne formulaserăm ideile despre un asalt asupra teritoriului Japoniei printr-un teribil bombardament aerian și o invadare cu armate foarte numeroase. Ne-am gândit la rezistența japonezilor, care vor lupta până la moarte, cu devotamentul samurailor, nu numai în bătălii ci și în fiecare pivniță și ascunzătoare. Aveam în minte spectacolul insulei Okinawa, unde multe mii de japonezi, în loc să se predea, s-au așezat în șir și s-au ucis cu grenade de mână, după ce conducătorii lor au îndeplinit solemn ritualul *hara-kiri*. A înfrânge rezistența japoneză om cu om și a cuceri țara metru cu metru, putea însemna pierderea unui milion de vieți americane și o jumătate de milion de vieți britanice – sau chiar mai multe, dacă li puteam duce acolo, pentru că eram hotărâți să împărtășim agonia. Acum, tot acest tablou de coșmar dispăruse. În locul lui, era viziunea – ce părea înde-adevăr frumoasă și luminoasă – a sfârșitului întregului război cu unul sau două șocuri violente. M-am gândit imediat cu însumi dacă poporul japonez – al cărui curaj l-am admirat întotdeauna – va găsi vreo scuză pentru aparența acestei aproape supranaturale arme, care să-i salveze onoarea și să-l elibereze de obligația de a fi ucis până la ultimul luptător.

În plus, nu vom avea nevoie de ruși. Sfârșitul războiului japonez nu

mai depindea de revărsarea armatelor lor pentru lupta finală și, poate, prelungită. Nu aveam nevoie să le cerem favoruri. Șirul de probleme europene putea deci să fie privit după meritele sale și conform cu principiile Națiunilor Unite. Se părea brusc că am obținut o scurtare binevenită a războiului în Orient și o perspectivă mult mai fericită în Europa. Nu mă îndoiesc că aceste gânduri erau prezente și în mințile prietenilor mei americani. Oricum, nu a fost nici un moment discuția dacă bomba atomică să fie folosită sau nu. A evita un masacru vast, nedefinit, a aduce războiul la sfârșit, a da pace lumii, a pune mâini vindecătoare pe popoarele torturate de manifestarea unei puteri copleșitoare, a pune toate acestea pe seama câtorva explozii, părea, după toate strădanile și pericolele, un miracol eliberator.

Consimțământul britanic de principiu asupra folosirii armei fusese dat la 4 iulie, înainte ca experiența să aibă loc. Decizia finală era acum, în principal, în mâinile președintelui Truman, care avea arma; dar eu nu m-am îndoit niciodată care va fi aceasta și nici nu m-am îndoit de atunci că a avut dreptate. Faptul istoric rămâne și trebuie judecat după trecerea timpului, iar decizia dacă să se folosească sau nu bomba atomică pentru a obliga Japonia să capituleze nici nu a constituit o problemă. În jurul mesei noastre, a fost o înțelegere unanimă, automată, nepusă sub semnul întrebării, și nu am auzit nici cea mai mică sugestie că ar trebui să facem altceva.

O chestiune mai complicată era ce să-i spunem lui Stalin. Președintele și cu mine simțeam că nu mai aveam nevoie de ajutorul lui pentru a cuceri Japonia. El își dăduse cuvântul, la Teheran și Yalta, că Rusia Sovietică va ataca Japonia imediat ce armata germană va fi înfrântă, iar în vederea împlinirii acestui lucru, era în desfășurare o mișcare continuă a trupelor rusești spre Orientul Îndepărtat, pe calea ferată siberiană, încă de la începutul lui mai. După părerea noastră, nu avea să fie nevoie de ele și puterea de negociere a lui Stalin, pe care o folosisese cu efect asupra americanilor la Yalta, dispăruse acum. Totuși, el fusese un aliat magnific în războiul împotriva lui Hitler și simțeam amândoi că trebuia să fie informat de marele și noul fapt care domina scena acum, dar fără nici un fel de amănunte. Cum trebuia oare să-i fie împărtășită vestea? În scris sau verbal? Ar trebui să o facem într-o ședință oficială și specială, sau în cursul conferințelor noastre zilnice, sau după una dintre ele? Concluzia la care a ajuns președintele a fost ultima dintre aceste alternative. „Eu cred, a zis el, că cel mai bine ar fi să-i spun, după una dintre întâlnirile noastre, că avem o formă complet nouă de bombă, ceva cu totul neobișnuit, care credem că va avea un efect decisiv asupra voinței japonezilor de a continua războiul.” Am fost de acord cu această procedură.

* * *

Între timp, atacul devastator împotriva Japoniei continuase, din văzduh și de pe mare. La sfârșitul lui iulie, flota japoneză încetase practic să mai existe. Japonia era în haos și gata să se prăbușească. Diplomații de profesie

erau convinși că doar capitularea imediată, cu autoritatea Împăratului, putea salva Japonia de dezintegrare totală, dar puterea continua să fie în mâna unei clici militare, hotărâte mai degrabă să supună națiunea unei sinucideri în masă, decât să accepte înfrângerea. Distrugerile teribile care li confruntau, nu făceau nici o impresie asupra acestei ierarhii fanatice, care continua să spera într-un miracol care să întoarcă roata în favoarea lor.

În câteva convorbiri lungi cu președintele singur, sau în prezența consilierilor lui, am discutat ce e de făcut. M-am oprit asupra costului uriaș în vieți americane și, în mai mică măsură, britanice, dacă obligăm Japonia la „capitulare necondiționată.” El trebuia să ia în considerare dacă asta nu s-ar putea exprima în alt mod, astfel încât să avem elementele esențiale pentru o pace și securitate viitoare și totuși să le lăsăm o porțiță de salvare a onoarei lor militare și o asigurare a existenței lor naționale, după ce au acceptat toate asigurările necesare cuceritorului. Președintele a răspuns tăios că nu crede că japonezii mai au onoare militară după Pearl Harbour. Eu am continuat spunând că, oricum, aveam ceva pentru care erau gata să facă față unei morți sigure, în număr mare, și că acest lucru putea să nu fie atât de important pentru noi pe cât era pentru ei. El a devenit atunci înțelegător și a vorbit, ca și domnul Stimson, de teribila răspundere care apăsă asupra lui pentru nelimitata vărsare de sânge american.

În cele din urmă, s-a decis să se trimită un ultimatum, în care să se ceară capitularea imediată, necondiționată, a forțelor armate ale Japoniei. Acest document a fost publicat în 26 iulie. Termenii acestuia au fost respinși de conducătorii militari ai Japoniei, și Forțele Aeriene ale Statelor Unite și-au făcut în consecință planurile de aruncare a unei bombe atomice asupra Hiroșimei și alta la Nagasaki. Am fost de acord să dăm locuitorilor toate șansele. Procedura a fost dezvoltată în amănunțime. Pentru a se minimaliza pierderile de vieți, unsprezece orașe japoneze au fost avertizate prin fluturași, în 27 iulie, că vor fi supuse unor intense bombardamente aeriene. A doua zi, au fost atacate șase dintre acestea. Alte douăsprezece au fost avertizate în 31 iulie și patru din ele au fost bombardate la 1 august. Ultimul avertisment a fost dat în 5 august. Până atunci, superfortărețele afirmau că au lansat un milion și jumătate de fluturași în fiecare zi și trei milioane de exemplare din ultimatum. Prima bombă atomică nu a fost lansată decât în 6 august.

La 9 august, bomba de la Hiroșima a fost urmată de o a doua, de data asta asupra orașului Nagasaki. A doua zi, în ciuda unei insurecții a unor extremiști militari, guvernul japonez a fost de acord să accepte ultimatumul, cu condiția ca aceasta să nu prejudicieze prerogativele Împăratului de conducător suveran. Flota Aliată a intrat în Golful Tokio și, în dimineața de 2 septembrie, a fost semnat instrumentul oficial, la bordul vasului american de război *Missouri*. Rusia declarase război pe 8 august, doar cu o săptămână înainte de prăbușirea inamicului. Cu toate acestea, a pretins drepturi depline ca beligerantă.

Ar fi o greșală să se presupună că soarta Japoniei a fost pecetluită

de bomba atomică. Înfrângerea ei era sigură înainte de căderea primei bombe și a fost determinată de o putere maritimă copleșitoare. Doar aceasta a făcut posibilă ocuparea de baze oceanice de unde să se lanseze atacul final, iar armata metropolitană să fie forțată să capituleze fără să dea nici o lovitură. Flota ei fusese distrusă. Intrase în război cu peste cinci milioane și jumătate de tone, sporite mai târziu prin capturi și noi construcții, dar sistemul de convoaie și escorte era neadecvat și prost organizat. Au fost scufundate peste opt milioane și jumătate de tone de vase japoneze, dintre care cinci milioane din cauza submarinelor. Noi, o putere insulară, la fel de dependentă de mare, putem trage învățăminte și să înțelegem propria noastră soartă, dacă nu am fi reușit să stăpânim submarinele de buzunar-U.

* * *

Frustrarea a fost soarta Conferinței finale a „celor Trei”. Nu am să încerc să descriu toate chestiunile care au fost ridicate, deși nu rezolvate, la diversele noastre întâlniri. Mă mulțumesc să relatez povestea bombei atomice atât cât îmi dădeam seama de ea, și să schițez groaznică problemă a frontierelor germano-poloneze. Aceste evenimente ne mai preocupă și astăzi.

Căzusem de acord la Yalta ca Rusia să-și înainteze frontiera de vest în Polonia până la Linia Curzon. Am recunoscut în același timp că Polonia, la rândul ei, trebuie să primească teritorii substanțiale din Germania. Problema era cât de mult? Cât de departe trebuia ea să pătrundă în Germania? Fuseseră multe neînțelegeri. Stalin voise să extindă granița de vest a Poloniei de-a lungul râului Oder, până ce acesta se unește cu Neisse de vest; Roosevelt, Biden și cu mine am susținut să se oprească la Neisse de est. Toți trei șefii de guverne s-au legat public la Yalta să consulte guvernul polonez și să lase hotărârea finală în seama Conferinței de pace. Asta fusese tot ce am putut face. Dar, în iulie 1945, ne aflăm în fața unei noi situații. Rusia își avansase frontiera la Linia Curzon. Asta însemna, după cum ne-am dat seama Roosevelt și cu mine, că cei trei-patru milioane de polonezi care locuiau pe partea de dincolo de linie vor trebui să fie mutați în vest. Acum, eram confrunțați cu ceva mult mai rău. Guvernul polonez, dominat de sovietici, se împinsese și el înainte, nu până la Neisse de est ci până la cea de vest. Mare parte din acest teritoriu era locuit de germani și, cu toate că au fugit câteva milioane dintre ei, mulți au rămas pe loc. Ce era de făcut cu ei? Să trebuiască să muți trei-patru milioane de polonezi era destul de rău. Trebuia oare că mutăm și peste opt milioane de germani? Chiar dacă un asemenea transfer putea fi avut în vedere, nu erau suficiente alimente pentru ei în ceea ce mai rămăsese din Germania. O mare parte a cerealelor din Germania veneau tocmai din partea luată de polonezi și, dacă aceasta ni se lua nouă, Aliații occidentali aveau să rămână cu zone industriale distruse și cu o populație muritoare de foame și supranumeroasă. Pentru viitoarea pace a Europei, acesta era un rău pe lângă care Alsacia-Lorena și

Zonele de ocupație din Germania, așa cum au fost fixate în final, iulie 1945

Coridorul Danzig erau fleacuri. Într-o bună zi, germanii își vor vrea înapoi teritoriile, iar polonezii nu vor fi în stare să-i oprească.

* * *

Rămâne doar să menționez unele dintre contactele sociale și personale care au ușurat dezbaterile noastre sumbre. Fiecare dintre cele trei delegații le invita pe celelalte două. Prima a fost delegația Statelor Unite. Când a venit rândul meu, am propus un toast pentru „Liderul opoziției”, adăugând „oricare ar fi el”. Domnul Attelee, pe care îl invitasem la Conferință în concordanță cu convingerea mea că fiecare șef de guvern trebuie să aibă, în perioade de criză, un vice care știe totul și poate astfel păstra continuitatea dacă apare un accident, a fost foarte amuzat de ce am spus. La fel și restul adunării. Dineul sovietic a fost de asemeni agreabil și un foarte

frumos concert dat de artiști ruși de frunte au prelungit atât de mult programul încât eu am șters-o.

Mic mi-a venit rândul să dau ultimul banchet, în seara de 22. L-am plănuț pe scară mai mare, invitându-ı și pe comandantșii șefi și pe delegați. L-am așezat pe președinte în dreapta mea și pe Stalin în stânga. Au fost multe discursuri și Stalin, fără măcar să se asigure că toți chelnerii și soldații ieșiseră din cameră, a propus ca următoarea noastră întâlnire să fie la Tokio. Nu încăpea îndoială că declarația de război a Rusiei împotriva Japoniei va veni în orice moment și deja marile ei armate erau masate la frontieră, gata să rupă frontul japonez mai slab din Manciuria. Pentru a ușura procedurile, mai schimbam locurile între noi din când în când, iar președintele era în fața mea. Am avut din nou o convorbire foarte prietenoasă cu Stalin, care era în cea mai bună dispoziție și părea că nu are nici o idee de uluitoarea informație despre noua bombă, pe care mi-o dăduse președintele. El vorbea cu entuziasm despre intervenția rusească împotriva Japoniei și părea că se așteaptă la încă multe luni de război, pe care Rusia îl va duce pe o scară tot mai mare, susținută doar prin linia ferată trans-siberiană.

Apoi, s-a întâmplat un lucru foarte curios. Formidabilul meu năspete s-a ridicat de la locul lui și, cu lista de bucate în mână, a trecut în jurul mesei, culegând semnături ale multora dintre cei care erau prezenți. N-am crezut că am să-l văd vreodată ca vânător de autografe. Când s-a întors din nou la mine, mi-am scris numele așa cum dorea și amândoi ne-am uitat unul la celălalt și am râs. Ochii lui Stalin scelipeau de veselie și umor. Am mai menționat că toasturile la aceste banchete erau totdeauna băute de reprezentanții sovietici din pahare mici, iar Stalin nu s-a îndepărtat niciodată de la această practică. Dar acum, m-am gândit să-i fac pe plac. Am umplut un pahărel cu coniac pentru el și unul pentru mine. M-am uitat semnificativ la el. Ne-am golit amândoi paharele dintr-o dată și ne-am privit aprobator. Apoi Stalin mi-a spus: „Dacă e imposibil să-mi dai o poziție fortificată în Marmara, n-am putea avea o bază la Dedeagatch?” M-am mulțumit să spun: „Am să sprijin mereu Rusia în pretenția de a avea acces la mare în tot cursul anului.”

A doua zi, 24 iulie, după ce s-a terminat ședința noastră plenară și ne-am ridicat cu toți de la masa rotundă și am stat câte doi, trei, înainte de a ne răspândi, l-am văzut pe președinte ducându-se la Stalin și cei doi au conversat singuri, doar cu interpreții lor. Eu eram poate la cinci metri depărtare și am urmărit cu cea mai mare atenție convorbirea importantă. Știam ce avea să facă președintele. Ce era vital de măsurat era efectul asupra lui Stalin. Văd totul de parcă ar fi fost ieri. El părea să fie încântat. O bombă nouă! De o putere extraordinară! Probabil decisivă în întreg războiul japonez! Ce noroc! Aceasta era impresia mea în acel moment și eram sigur că habar nu avea de semnificația a ceea ce i se spunea. Era evident că, în strădanile și stresul lui intens, bomba atomică nu jucase nici un rol. Dacă ar fi avut cea mai mică idee despre revoluția care începea în problemele mondiale, reacțiile lui ar fi fost vizibile. Nimic n-ar fi fost mai ușor pentru el decât să spună: „Mulțumesc că

Frontierele Europei centrale

mi-ai vorbit despre noua voastră bombă. Eu nu am cunoștințele tehnice. Pot să trimit specialistul meu în științe nucleare să-l vadă pe specialistul vostru mâine dimineață?” Dar fața lui a rămas veselă și destinsă, iar discuția dintre acești doi potențai s-a sfârșit curând. Așteptându-ne mașinile, m-am trezit lângă Truman. „Cum a mers?” am întrebat. „N-a pus nici o întrebare” a replicat el.

În dimineața de 25, Conferința s-a întrunit din nou. Era ultima ședință la care am participat. Am cerut din nou ca frontiera de vest a Poloniei să nu fie stabilită fără să se țină seama de cei un milion și un sfert de

germani care mai erau în regiune, iar președintele a subliniat că orice tratat de Pace putea fi ratificat doar cu acordul și consimțământul Senatului. Trebuie, a spus el, să găsim o soluție pe care să o poată recomanda onest poporului american. Eu am spus că, dacă polonezilor li s-ar permite să fie a cincea Putere de ocupație fără un aranjament pentru împărțirea în mod egal a alimentelor produse în Germania către populația germană, și fără o înțelegere în legătură cu reparațiile sau cu prada de război, atunci Conferința a eșuat. Această țesătură de probleme a stat în centrul activității noastre și, până acum, nu am ajuns la nici o înțelegere. Disputa a continuat.

Stalin a spus că a obține cărbune și metal din Ruhr este mai important decât hrana. Am spus că acestea vor trebui să fie folosite ca troc pe alimente din est. Cum ar putea altfel minerii să scoată cărbune? „Ei au importat și înainte alimente din străinătate și pot s-o facă din nou“, a fost răspunsul. „Și cum pot plăti reparațiile?“ „Mai este încă multă grăsime rămasă în Germania“ a fost răspunsul sumbru. Eu am refuzat să accept foametea în Ruhr doar pentru că polonezii dețin toate terenurile cerealiere din est, iar Anglia nu are suficient cărbune. „Atunci, folosiți prizonieri germani în mine; asta fac eu, a spus Stalin. Mai sunt patruzeci de mii de soldați germani în Norvegia, puteți să-i luați de-acolo.“ „Noi exportăm propriul nostru cărbune, în Franța, Olanda și Belgia, am spus eu. De ce trebuie să vândă Polonia cărbune Suediei, în timp ce Britania își refuză ei cărbunele în favoarea țărilor eliberate?“ „Dar asta-i cărbune rusesc, a răspuns Stalin. Poziția noastră e mai dificilă decât a voastră. Noi am pierdut peste cinci milioane de oameni în război și aveam o lipsă disperată de mână de lucru.“ Mi-am ridicat din nou punctul de vedere: „Vom trimite cărbune din Ruhr în Polonia sau oriunde în altă parte, cu condiția să obținem alimente în schimb pentru minerii care îl produc.“

Aceasta părea să-l facă pe Stalin să se gândească. A spus că întreaga problemă trebuie luată în considerare. Am fost de acord și am spus că voiam doar să subliniez dificultățile din fața noastră. Aici a fost sfârșitul chestiunii, în ce mă privește.

* * *

Nu-mi asum nici o răspundere, în afară de cele arătate aici, pentru vreuna dintre concluziile la care s-a ajuns la Potsdam. În cursul Conferinței, am permis ca divergențele ce nu puteau fi rezolvate în jurul mesei sau de către miniștrii de Externe la întâlnirile lor zilnice, să fie puse de-o parte. Un formidabil grup de probleme, asupra cărora erau neînțelegeri, se aflau îngrămadite, în consecință, pe rafturi. Intenționez, dacă eram reales, după cum se aștepta în general, să mă iau la harță cu guvernul sovietic în legătură cu acest inventar de decizii. De exemplu, nici eu, nici domnul Eden nu am fi fost niciodată de acord ca râul Neisse de vest să fie linia de frontieră. Linia Oder și Neisse de est fusese deja recunoscută drept compensație poloneză pentru revenirea la Linia Curzon, dar depășirea de către armatele rusești a teritoriului până la și dincolo de Neisse de

vest n-a fost și n-ar fi fost niciodată acceptată de un guvern al cărui șef aș fi fost eu. Aici nu era doar o chestiune de principiu, ci mai curând o uriașă problemă care afecta de fapt circa trei milioane de oameni în plus, care trebuiau deplasați.

Mai erau multe alte probleme în care era drept ca guvernul sovietic să fie confruntat, și de asemenea polonezii, care, înghițind o halcă enormă de teritoriu german, deveniseră marionetele înfocate ale sovieticilor. Toate aceste negocieri au fost rupte în două și s-a ajuns la o încheiere timpurie, ca urmare a rezultatului alegerilor generale. Spun asta nu ca să acuz ministrul guvernului socialist, care au trebuit să treacă la ele fără o pregătire serioasă și care, în mod firesc, nu erau la curent cu ideile și planurile pe care le aveam în vedere și anume să am o discuție explicativă la sfârșitul Conferinței și, dacă era necesar, să ajung la o ruptură publică, decât să permit să fie cedat Poloniei ceva dincolo de Oder și de Neisse de est.

Totuși, momentul real când trebuiau tratate aceste probleme a fost, după cum am explicat în capitolele anterioare, atunci când frontul puterilor armate Aliate se aflau față în față pe câmpul de luptă, și înainte ca americanii, și în mai mică măsură britanicii, să-și fi făcut marea retragere pe un front de șase sute de kilometri, cu o adâncime în unele locuri de 180 de kilometri, dând astfel rușilor inima și o mare parte a Germaniei. În acea vreme, doream să lămurim problemele înainte de a face uriașa retragere și în timp ce armatele Aliate existau încă acolo. Punctul de vedere american a fost că eram angajați la o linie definită de ocupație, iar eu am susținut cu putere că acea linie de ocupație trebuia să fie adoptată când aveam să fim satisfăcuți că întregul front, de la nord la sud, era stabilit în concordanță cu dorințele și în spiritul în care fusese luat angajamentul nostru. Totuși, a fost imposibil să atrag sprijinul american pentru aceasta, iar rușii, împingându-i în fața lor pe polonezi, au continuat să înainteze, depopulând mari regiuni din Germania, cărora le-au luat rezervele de alimente, împingând în același timp o mulțime de guri în zonele britanică și americană și așa supraaglomerate. Chiar și la Potsdam, problema putea fi eventual rezolvată, dar căderea guvernului național britanic și înlocuirea mea de pe scenă în momentul în care eu aveam încă mare influență și putere, a făcut imposibil să se ajungă la soluții satisfăcătoare.

Am zburat acasă, cu fiica mea Mary, în după-amiaza de 25 iulie. Soția mea m-a întâmpinat la Northolt și am cinat împreună în liniște.

Excelente aranjamente au făcut căpitanul Pim și oamenii lui din Camera Hărții, a doua zi, ca să prezinte o relatare continuă a rezultatelor alegerilor, pe măsură ce soseau. Ultima părere a Oficiului Central Conservator era că ar trebui să obținem o majoritate substanțială. Eu nu mă preocupasem de acest subiect cât timp am fost ocupat cu gravele probleme ale Conferinței. În ansamblu, am acceptat punctul de vedere al conducătorilor partidului și m-am dus la culcare, cu credința că poporul britanic va dori ca eu să-mi continui munca. Speranța mea era că va fi posibil să reconstituim guvernul de Coaliție Națională, după proporțiile din noua Cameră a Comunelor. Așa am moșăit. Totuși, înainte de ivirea

zorilor, m-am trezit cu o înșepătură de durere aproape fizică. O convingere, până atunci subconștientă, că eram învinși, a ieșit la iveală și mi-a dominat mintea. Toată presiunea marilor evenimente pro și contra care mi-au menținut mental atâta timp „viteza de zbor”, avea să înceteze și voi cădea. Puterea de a modela viitorul îmi va fi luată. Cunoașterea și experiența pe care le adunasem, autoritatea și bunăvoința pe care le câștigasem în atâtea țări, vor dispărea. Eram nemulțumit de perspectivă și m-am întors din nou la somn. Nu m-am trezit decât la ora nouă și, când m-am dus la Camera Ilărilor, începuseră să vină primele rezultate. Erau, după cum mă așteptam acum, nefavorabile. La amiază, era clar că socialiștii vor avea majoritatea. La masa de prânz, soția mea mi-a spus: „S-ar putea să fie o binecuvântare mascată”. Am răspuns: „În momentul de față, pare efectiv mascată.”

În condiții obișnuite, m-aș fi simțit liber să-mi iau câteva zile ca să descurec treburile guvernului în maniera obișnuită. Constituțional, puteam aștepta ședința Parlamentului peste câteva zile și să obțin eliberarea de la Camera Comunelor. Aceasta mi-ar fi permis să prezint națiunii, înainte de demisie, capitularea necondiționată a Japoniei. Nevoia ca Britania să fie reprezentată cu autoritatea necesară la Conferință, unde toate marile probleme pe care le discutasem trebuiau acum să ajungă la capăt, făcea ca orice întârziere să fie contrară interesului public. În plus, verdictul electorilor fusese exprimat atât de copleșitor, încât nu am vrut să mai rămân nici o oră răspunzător pentru treburile lor. De aceea, la ora șapte, după ce am cerut o audiență, m-am dus la palat, am întins regelui demisia mea și am sfătuit pe Majestatea Sa să trimită după domnul Attlee.

Am transmis națiunii următorul mesaj cu care se poate încheia această relatare:

25 iulie 1945

Voința poporului britanic a fost înregistrată în voturile numărate azi. În consecință, eu am părăsit sarcina care mi-a fost dată în vremuri mai întunecate. Îmi pare rău că nu mi s-a permis să termin treaba cu Japonia. Pentru aceasta însă, au fost făcute toate planurile și pregătirile, iar rezultatele pot veni mult mai repede decât am fost îndreptățiți până acum să ne așteptăm. Uriașe răspunderi, în străinătate și în țară, revin noului guvern și trebuie să sperăm cu toții că le va îndeplini cu succes.

Îmi rămân doar să exprim poporului britanic, pentru care am acționat în acești ani periculoși, profunda mea recunoștință pentru sprijinul nelendoielnic, neclintit, pe care mi l-a dat în timpul sarcinii mele și pentru numeroasele expresii de bunăvoință de care a dat dovadă față de servitorul lui.

SFÂRȘIT

Hărți și diagrame

— Atacul german împotriva Rusiei	6
— Cyrenaica și Egipt	31
— Bătălia pentru Atlantic:	
Paradisul submarinelor de buzunar	70
Criza războiului submarinelor de buzunar	72
— Teatrul de război din Pacific	81
— Marea Coralilor	82
— Deșertul vestic	100
— Frontul de la Alamein, 23 octombrie 1942	164
— Coasta de nord a Africii	170
— Frontul din Rusia, aprilie 1942 - martie 1943	192
— Bătălia pentru Atlantic:	
Criza bătăliei	212
Marca ofensivă în aer și pe mare	213
Al treilea atac al drumurilor convoaielor	214
— Sudul Italiei: operațiuni în septembrie - decembrie 1943	234
— Operațiuni în Rusia, iulie - decembrie 1943	249
— Italia centrală	298
— Normandia	319
— Operațiunile de pe frontul rusesc, iunie 1944 - ianuarie 1945	343
— Birmania, iulie 1944 - ianuarie 1945	357
— Bătălia pentru Golful Leyte, Filipine:	
Apropiere și contact, 22-23 octombrie 1944	369
Faza decisivă, 25 octombrie 1944	370
Urmărirea, 26-27 octombrie 1944	371
— Contraofensiva lui Rundstedt	391
— Invadarea Germaniei	444
— Pierderi de vase comerciale din cauza submarinelor	
de buzunar-U, ianuarie 1940 - aprilie 1945	452
— Retrageri: Aliaților occidentali, iulie 1945	464
— Zonele de ocupație din Germania, așa cum au fost fixate	
în fine iulie 1945	471
— Frontierele Europei centrale	473

CUPRINS

Cartea III MAREA ALIANȚĂ

Duminică 7 decembrie 1941 și mai departe

I Aliatul nostru sovietic	7
II Întâlnirea mea cu Roosevelt	18
III Persia și deșertul	25
IV Pearl Harbour!	36
V Un voiaj în timpul unui război mondial	42
VI Acordul anglo-american	51
VII Căderea Singaporelul	59
VIII Paradisul submarinelor de buzunar-U	71
IX Victoriile navale americane în Marea Coralilor și Insula Midway	80
X „Al doilea front acum“	92
XI A doua mea vizită la Washington. Tobruk	99
XII Votul de neîncredere	109
XIII Armata a Opta la strâmtoare	118
XIV Călătoria mea la Cairo. Schimbare în comandă	127
XV Moscova. Prima întâlnire	137
XVI Moscova. O legătură stabilită	145
XVII Încordare și suspans	154
XVIII Bătălia de la Alamein	163
XIX Torța este aprinsă	169
XX Conferința de la Casablanca	178
XXI Turcia, Stalingrad și Tunis	189
XXII Obiectivul Italia	200

Cartea IV

TRIUMF ȘI TRAGEDIE: 1943–1945

I	Capturarea Siciliei și căderea lui Mussolini	210
II	Porturi sintetice	225
III	Invadarea Italiei	233
IV	Impas în Mediterana	240
V	Convoale arctice	248
VI	Teheran – deschiderea	257
VII	Teheran: dificultate și concluzii	268
VIII	Cartagina și Marrakech	278
IX	Mareșalul Tito. Frământarea greacă	290
X	Lovitura de la Anzio	297
XI	„Overlord“	306
XII	Roma și Zlua Debarcării	313
XIII	Din Normandia la Paris	318
XIV	Italia și debarcarea pe Riviera	328
XV	Victoriile rusești	340
XVI	Birmania	353
XVII	Bătălia din Golful Leyte	363
XVIII	Eliberarea Europei occidentale	373
XIX	Octombrie la Moscova	380
XX	Parlul și Ardenii	388
XXI	Crăciun la Atena	395
XXII	Malta și Yalta: planuri pentru pacea mondială	405
XXIII	Rusia și Polonia: promisiunea sovietică	411
XXIV	Trecerea Rinului	422
XXV	Cortina de fier	430
XXVI	Capitularea Germaniei	443
XXVII	Se deschide prăpastia	457
XXVIII	Bomba atomică	466
	Hărți și diagrame	477